

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**Ο πολιτικός έλεγχος του στρατού σε διαφορετικά
υποδείγματα δημοκρατικών πολιτικών συστημάτων:
Συγκριτική μελέτη Ηνωμένου Βασιλείου και Γαλλίας**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Παναγιώτα Λ. Χατζηλυμπέρη

Αθήνα, 2022

Τριμελής Επιτροπή

Κωνσταντίνος Λάβδας, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Παναγιώτα Λ. Χατζηλυμπέρη, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διδακτορικής διατριβής εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διδακτορικής διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Ευχαριστίες

Σε αυτήν την σελίδα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που στάθηκαν δίπλα μου και με υποστήριξαν καθ'όλη την διάρκεια της έρευνας και της συγγραφής της διδακτορικής διατριβής.

Πρώτον, θέλω να ευχαριστήσω, τον κύριο Κωνσταντίνο Α. Λάβδα, Καθηγητή του τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου, επιβλέποντα της παρούσας διατριβής. Ήταν πολύτιμη η στήριξή του στην επίβλεψη του διδακτορικού και στην καθοδήγηση και συνεργασία καθ' όλη την διάρκεια των σπουδών. Δεύτερον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τα υπόλοιπα μέλη της Τριμελούς Επιτροπής, τον Καθηγητή Κωνσταντίνο Αρβανιτόπουλο και τον Καθηγητή Χαράλαμπο Παπασωτηρίου, του ιδίου τμήματος.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, τους γονείς μου, Λουκάς και Ευφροσύνη, και την αδερφή μου, Ευθυμία, που είναι πάντα δίπλα μου και με στηρίζουν. Η ηθική τους συμπαράσταση ήταν πολύτιμη στην ολοκλήρωση του διδακτορικού και η στήριξή τους καθ'όλη την διαδικασία βοήθησαν στην υλοποίηση των στόχων μου.

Η παρούσα διπλωματική εργασία έγινε με σεβασμό στους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας. Δηλώνω υπεύθυνα ότι είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς τις απαραίτητες αναφορές. Δεν είναι προϊόν αντιγραφής ή αναπαραγωγής έργων άλλων συγγραφέων, ή εργασιών παλαιότερων φοιτητών. Έχει γίνει προσπάθεια για να αποδοθούν με κατάλληλες αναφορές και παραπομπές τα επιχειρήματα και ιδέες τρίτων.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

Μεθοδολογία

Κεφάλαιο πρώτο

Η θεωρία των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων και η έννοια του πολιτικού ελέγχου του στρατού

α. Η ιστορική εξέλιξη της θεωρίας των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων

- *Το ιστορικό πλαίσιο της οικοδόμησης του κράτους(state-building)*
- *Η επιρροή του διεθνούς περιβάλλοντος στις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις*
- *Οι θεωρητικές προσεγγίσεις και τα κυριότερα έργα στον τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων*

β. Η θεωρία σχετικά με τον πολιτικό έλεγχο του στρατού

- *Η πολιτική οικονομία των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων*
- *Η πολιτική διάσταση του πολιτικού ελέγχου του στρατού*
- *Η νομική διάσταση*
- *Η επιστημονική ανάλυση των πραξικοπημάτων*
- *Τα θεσμικά όργανα του πολιτικού ελέγχου του στρατού*

γ. Η συνεισφορά των υποθέσεων εργασίας (πολιτική κουλτούρα, διεθνείς σχέσεις, απο-αποικιοποίηση, ομάδες συμφερόντων) σε σχέση με τον πολιτικό έλεγχο

- *1η υπόθεση εργασίας*
- *2η υπόθεση εργασίας*
- *3η υπόθεση εργασίας*
- *4η υπόθεση εργασίας*

Κεφάλαιο δεύτερο

Ο πολιτικός έλεγχος του στρατού στο Ηνωμένο Βασίλειο

α. Πώς εξασφαλίζεται ο πολιτικός έλεγχος και η συμβολή της πολιτικής κουλτούρας

β. Η περίοδος της απο-αποικιοποίησης και η κληρονομιά της στον σύγχρονο βρετανικό στρατό, όσον αφορά το διεθνές περιβάλλον

- *Η ιδιαίτερη περίπτωση της Ιρλανδίας*

γ. Ο στρατός του Ηνωμένου Βασιλείου ως ομάδα συμφερόντων

Κεφάλαιο τρίτο

Ο πολιτικός έλεγχος του στρατού στην Γαλλία

α. Η Γαλλική Επανάσταση και ο ρόλος του στρατού ως μέσο διάδοσης των ιδεών του έθνους-κράτους - η επιρροή της στην πολιτική κουλτούρα

β. Η περίοδος της απο-αποικιοποίησης και ο αντίκτυπός της στο εσωτερικό της Γαλλίας

- *Ινδοκίνα*
- *Αλγερία*

γ. Η διασφάλιση του πολιτικού ελέγχου των Ενόπλων Δυνάμεων στη Γαλλία και η συμβολή τους στον ρόλο της χώρας στις διεθνείς σχέσεις

- *Ο Γαλλικός στρατός ως ομάδα συμφερόντων*
- *Οι διεθνείς σχέσεις της Γαλλίας και ο πολιτικός έλεγχος του στρατού*
- *Ο στρατός ως επάγγελμα στην Γαλλία*
- *Το νομικό και πολιτικό πλαίσιο του καθεστώτος έκτακτης ανάγκης*
- *Η πυρηνική στρατηγική της Γαλλίας*

Συμπεράσματα

Περίληψη

Ο τίτλος της διδακτορικής διατριβής είναι "Ο πολιτικός έλεγχος του στρατού σε διαφορετικά υποδείγματα δημοκρατικών πολιτικών συστημάτων: Συγκριτική μελέτη Ηνωμένου Βασιλείου και Γαλλίας". Ο πολιτικός έλεγχος του στρατού ανήκει στο ευρύ θεωρητικό πλαίσιο του τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, που αφορά τις σχέσεις των ενόπλων δυνάμεων και πολιτικής στο εσωτερικό των κρατών. Η μορφή που είναι δομημένες οι σχέσεις αυτές στην σύγχρονη εποχή αρχίζει με την νεωτερικότητα και την ίδρυση των εθνών-κρατών, με την θεωρία των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων να αναπτύσσεται μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το ερευνητικό ερώτημα είναι γιατί οι Ένοπλες Δυνάμεις δεν αναλαμβάνουν την εξουσία σε μια δημοκρατική κοινωνία πολιτικού φιλελευθερισμού. Η μεθοδολογία είναι η συγκριτική ανάλυση, με χρήση υποθέσεων εργασίας, α) την πολιτική κουλτούρα, β) η απο-αποικιοποίηση, γ) οι Ένοπλες Δυνάμεις ως ομάδα συμφερόντων και δ) η επιρροή του διεθνούς περιβάλλοντος στην εθνική αμυντική και εξωτερική πολιτική. Πεδίο μελέτης είναι το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία, δύο χώρες με μακρά αλλά διαφορετική δημοκρατική παράδοση, που επηρέασε και τον τρόπο εξέλιξης των πολιτικο-στρατιωτικών τους σχέσεων. Στην διατριβή αυτή αναδεικνύονται οι παράγοντες που χαρακτηρίζουν τον στρατιωτικό θεσμό στο δημοκρατικό σύστημα, η σχέση του με την πολιτική και πώς ανταποκρίνεται η πολιτική ηγεσία στις εξελίξεις των ζητημάτων ασφαλείας. Η εξασφάλιση του πολιτικού ελέγχου των Ενόπλων Δυνάμεων στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Γαλλία είναι αποτέλεσμα της ιστορικής εξέλιξης της οικοδόμησης του εκάστοτε κράτους. Ο πολιτικός φιλελευθερισμός αποτελεί το ιδεολογικό αφήγημα που διέπει τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις. Είναι το θεωρητικό πλαίσιο με το οποίο οργανώθηκε ο εθνικός στρατός της νεωτερικότητας. Στο Ηνωμένο Βασίλειο συγκροτήθηκε η πολιτική κουλτούρα του επαγγελματισμού των Ενόπλων Δυνάμεων, ενώ στην Γαλλία ο ρεπουμπλικανισμός οδηγεί σε μια πολιτικοποίηση του πολιτικού ελέγχου τους. Η κρατική νομολογία και η θέσπιση ανώτατων κρατικών δομών οργανώνουν την ιεραρχία της διοίκησης και της διαδικασίας της λήψης αποφάσεων που αφορούν τον στρατιωτικό τομέα, εντάσσοντας τον στρατιωτικό θεσμό στην συνολική διακυβερνητική λειτουργία.

*Λέξεις-κλειδιά: πολιτικός φιλελευθερισμός, οικοδόμηση του κράτους, Ένοπλες
Δυνάμεις, πολίτευμα, στρατιωτικές αποστολές, πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις*

**Civilian control of the military in different samples of democratic political systems:
A comparative study of the UK and France**

Panagiota L. Chatzilymperi

Abstract

The title of the PhD thesis is "Civilian control of the military in different samples of democratic political systems: A comparative study of the UK and France". Civilian control of the military belongs to the broad theoretical framework of civil-military relations discipline, which concerns the relationship between the armed forces and politics within states. The form in which these relations are structured in the modern era has begun from modernity and the establishment of nation-states, with the theory of civil-military relations developing after the Second World War. The research question is why the Armed Forces do not assume power in a democratic society of political liberalism. The methodology is a comparative analysis using working hypotheses, a) political culture, b) decolonization, c) the Armed Forces as an interest group, and d) the influence of the international environment on national defense and foreign policy. The field of study is the United Kingdom and France, two countries with a long but different democratic tradition, which has influenced the way their civil-military relations have evolved. This doctoral thesis highlights the factors that characterize the military institution in the democratic system, its relationship with politics and how the political leadership responds to developments in security issues. The securing of civilian control of the military in the UK and France is a result of the historical development of state-building in each country. Political liberalism is the ideological narrative that influences their civil-military relations. It is the theoretical framework by which the national army of modernity was organized. In the United Kingdom, it established the political culture of military professionalism, while in France republicanism led to a politicization of civilian control. State legislation and the establishment of highest state structures organize the hierarchy of command and the process of decision-making for the military sector, integrating the military institution into the overall inter-governmental operation.

Keywords: political liberalism, state-building, Armed Forces, constitution, military missions, civil-military relations

Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας διατριβής είναι η μελέτη του πολιτικού ελέγχου του στρατού στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Γαλλική Δημοκρατία μέσα από την ανάλυση της διαμόρφωσης των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων στις δυο αυτές χώρες. Το βασικό ερευνητικό ερώτημα της διατριβής μπορεί να διατυπωθεί σε δύο βήματα, ως εξής: **γιατί ο στρατός δεν αναλαμβάνει την εξουσία σε μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία; Τί είναι αυτό που τον αποτρέπει;** Για να απαντηθεί το παραπάνω σύνθετο ερώτημα, μία σημαντική παράμετρος είναι η κατανόηση του τρόπου της οικοδόμησης του κράτους (*state-building*), λόγω της ιδιαίτερης θέσης που έχουν οι πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις στο εσωτερικό των κρατών, μέρος των οποίων είναι και ο πολιτικός έλεγχος του στρατού. Σημαντικό είναι το έργο του κοινωνιολόγου Charles Tilly, ο οποίος συνδύασε την οικοδόμηση του κράτους με την διεξαγωγή πολέμου στα σύγχρονα κράτη. Παράλληλα, το έργο του πολιτικού επιστήμονα Samuel Finer εστιάζει στην ανάλυση της πολιτικής κουλτούρας της παρέμβασης των Ενόπλων Δυνάμεων στην κοινωνία, αλλά και τον ρόλο τους στην οικοδόμηση του κράτους. Εξαιρετικά επιδραστική μελέτη για τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις ήταν του πολιτικού επιστήμονα Samuel Huntington, παραθέτοντας και χρήσιμα ιστορικά στοιχεία, που βοηθούν στην κατανόηση της εξέλιξης των σχέσεων αυτών σε διαφορετικά πολιτικά περιβάλλοντα. Προκειμένου να δοθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα του ερευνητικού ερωτήματος για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού και να αναδειχθούν και πιο σύγχρονες αναλύσεις, στην παρούσα διατριβή θα παρουσιαστούν επιχειρήματα συγγραφέων, όπως της Sabine Mannitz και της Rebecca L. Schiff, οι οποίες ανέδειξαν και μια άλλη διάσταση των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, αντιμετωπίζοντας τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις ως μια ολότητα στην διακυβέρνηση ενός κράτους. Ακόμη, σημαντικό μέρος της διατριβής καταλαμβάνει το έργο του πολιτικού επιστήμονα Peter D. Feaver, που παραθέτει τους δείκτες και τις μεταβλητές, που αφορούν την παρέμβαση των Ενόπλων Δυνάμεων στην κοινωνία. Καθώς η έρευνα δεν εστιάζει στον αγγλοσαξονικό χώρο, αλλά αποτελεί μια συγκριτική μελέτη μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Γαλλίας, επιβάλλεται η μελέτη και χρήση πηγών που προέρχονται και από την γαλλόφωνη βιβλιογραφία. Το έργο του Καθηγητή Δικαίου Marcel Morabito

αποτελεί μια βασική πηγή για την πολιτική και συνταγματική ανάλυση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της γαλλικής περίπτωσης. Ακόμη, στην βιβλιογραφία χρησιμοποιήθηκαν, εκτενώς, τα έργα συγγραφέων όπως του πολιτικού επιστήμονα Miles Kahler, των ιστορικών Serge Berstein και Pierre Milza, που είναι χρήσιμα για την ιστορική μελέτη, παραθέτοντας γεγονότα για αρκετές ιστορικές περιόδους, ιδιαίτερα για την περίοδο της απο-αποικιοποίησης. Επίσης, σημαντικό είναι και το έργο της ιστορικού Elizabeth Kier, που περιγράφει εκτενώς την ιστορική εξέλιξη του στρατιωτικού θεσμού στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Ο τομέας των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων μπορεί να χαρακτηριστεί ως διακριτή συγκριτική προσέγγιση, με την έννοια ότι η διεθνής βιβλιογραφία κατατάσσει τα έργα που τον αφορούν σε έναν συγκεκριμένο κλάδο, με την ιεράρχηση υπο-κατηγοριών ανάλογα με το πεδίο μελέτης. Όσον αφορά την εξέλιξη της βιβλιογραφίας αυτής, έχει ασκηθεί κριτική ότι η μελέτη του πολιτικού ελέγχου του στρατού αποτελεί την πλειοψηφία των ερευνητικών έργων, με τα τελευταία χρόνια να έχει γίνει στροφή προς την μελέτη της αποτελεσματικότητας των Ενόπλων Δυνάμεων, όπως αναφέρεται από την Suzanne C. Nielsen (Nielsen, 2005, 61). Πράγματι, η εξέλιξη των κρατών στον δυτικό κόσμο είναι λογικό να οδηγήσει σε μια στροφή των ερευνητικών ερωτημάτων σε ακαδημαϊκό επίπεδο, προκειμένου να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα και να δοθούν συγκεκριμένες προσεγγίσεις στην επίλυση ζητημάτων που αναδεικνύονται στην σύγχρονη εποχή. Παρόλα αυτά, το ζήτημα του πολιτικού ελέγχου παραμένει.

Η μία πλευρά του ζητήματος αυτού είναι η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι Ένοπλες Δυνάμεις δεν προβαίνουν στην άμεση κατάληψη της διακυβέρνησης της χώρας, και να αποτελέσει και ένα μέτρο σύγκρισης με περιπτώσεις κρατών διαφορετικού τύπου πολιτεύματος ή πολιτικής κουλτούρας. Από την άλλη, ιδιαίτερα στο ερευνητικό πεδίο των δυτικών κοινωνιών, υπάρχει μια αλληλουχία ζητημάτων που επικαιροποιούνται ανάλογα των ιστορικών εξελίξεων και αφορούν παραμέτρους του πολιτικού ελέγχου του στρατού, όπως η επίτευξη ενός περαιτέρω εκδημοκρατισμού των ενόπλων δυνάμεων - ένα ζήτημα που αφορά, κυρίως, τα μεταβατικά πολιτικά συστήματα, όμως μπορεί να αναλυθεί και σε τύπους κρατών που αντιστοιχούν σε εδραιωμένες δημοκρατίες - , το θέμα των αμυντικών δαπανών στον οικονομικό προϋπολογισμό και την αλληλεπίδραση των

Ενόπλων Δυνάμεων με την κοινωνία. Για το τελευταίο ζήτημα, ορισμένες παράμετροι είναι η εικόνα που έχει η κοινωνία για τις Ένοπλες Δυνάμεις, το ποσοστό των πολιτών που επιλέγουν το στρατιωτικό επάγγελμα, την νομιμοποίηση της χρήσης των Ενόπλων Δυνάμεων ως όργανο εξωτερικής πολιτικής, είτε θεσμικά είτε ηθικά από την κοινωνία. Η στρατιωτική θητεία δεν αποτελεί μια υποχρέωση του πολίτη σε ένα σύγχρονο δημοκρατικό πολίτευμα πολιτικού φιλελευθερισμού, αλλά νοείται ως ένα μέσο επαγγελματικής αποκατάστασης. Η υπόθεση αυτή έχει μεταβάλει το περιεχόμενο των νορμών που αντιστοιχούν στην λειτουργία των ενόπλων δυνάμεων στο εσωτερικό των δυτικών κοινωνιών. Έχει επιπτώσεις στο μέγεθος των στρατευμάτων, καθώς εγείρεται και το ζήτημα της οικονομικής συντήρησής τους, αλλά, κυρίως, σε ποιές κοινωνικές ομάδες απευθύνεται και κατά πόσο μπορεί να γίνει μια προσιτή επαγγελματική επιλογή. Ζητούμενο είναι εν προκειμένω και η αποφυγή του περιορισμού των ενόπλων δυνάμεων σε ένα μικρό ποσοστό της κοινωνίας, που μπορεί να οδηγήσει σε έναν απομονωτισμό ή την δυσκολία κατανόησης από την κοινωνία στο ρόλο τους μέσα στο πολιτικό σύστημα.

Κενό στην επιστημονική μελέτη είναι η ανάλυση του πολιτικού αφηγήματος σε σχέση με την αποτροπή των Ενόπλων Δυνάμεων να αναλάβουν την εξουσία σε μια σύγχρονη δημοκρατία πολιτικού φιλελευθερισμού. Για την δυτική σκέψη, θεωρείται δεδομένο ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις δεν θα εμπλακούν σε πολιτικές παρεμβάσεις στις εδραιωμένες δημοκρατίες της Δύσης, και έχει εξασφαλιστεί η ενασχόλησή τους με στρατιωτικά ζητήματα μόνο. Όμως, τα κράτη του δυτικού κόσμου έχουν εξελιχθεί ως δομές κρατικής οντότητας, αλλά και οι νόρμες που αντιστοιχούν στον πολιτικό έλεγχο του στρατού. Μπορεί να έχει απομακρυνθεί ο κίνδυνος ενός στρατιωτικού πραξικοπήματος, όμως οι έννοιες της ασφάλειας και της απειλής επανέρχονται, ακόμα, ως στοιχεία σε πολλά πολιτικά αφηγήματα. Επίσης, οι Ένοπλες Δυνάμεις στις σύγχρονες δημοκρατίες πολιτικού φιλελευθερισμού γίνονται αντιληπτές και ως μια επαγγελματική κατηγορία, που συνεργάζεται μεν αλλά και ανταγωνίζεται τις άλλες αντίστοιχες δομές και παραγωγικούς τομείς. Ο επαγγελματισμός της στρατιωτικής θητείας εγείρει νέα ερωτήματα σχετικά με την αλληλεπίδραση των ενόπλων δυνάμεων με την κοινωνία. Ένα από αυτά είναι ο πιθανός απομονωτισμός τους από την πλειοψηφία του

κοινωνικού συνόλου, όταν ένα μικρό ποσοστό των πολιτών έχει επαγγελματική σχέση μαζί τους.

Το δεύτερο είναι ο τρόπος που διοχετεύονται στην κοινωνία τα ζητήματα άμυνας και ασφάλειας, όταν στην ημερήσια διάταξη της πολιτικής διακυβέρνησης κατέχουν θέση υψίστης σημασίας. Έχει αρκετό ενδιαφέρον η μελέτη για το πώς αλληλεπιδρούν οι ένοπλες δυνάμεις με την κοινωνία σε φαντασιακό επίπεδο υπό ένα δημοκρατικό καθεστώς πολιτικού φιλελευθερισμού, καθώς, στην αρχή της νεωτερικότητας είχε έντονο συμβολισμό η έννοια του εθνικισμού και η διασύνδεσή του με τον εκδημοκρατισμό των ευρωπαϊκών κρατών. Όμως, στην μετέπειτα ιστορική εξέλιξη των ευρωπαϊκών κρατών εμφανίστηκαν άλλες νόρμες και δικλείδες ασφαλείας σχετικά με την συνοχή και το αφήγημα που διέπουν μια φιλελεύθερη δημοκρατία. Ακόμα, έχει ενισχυθεί η ενσωμάτωση περισσότερων κοινωνικών ομάδων στις τάξεις των ενόπλων δυνάμεων, υπό το πλαίσιο της αρμοδιότητάς τους ως πολίτες. Έτσι, η εξέλιξη της θεωρίας του πολιτικού ελέγχου του στρατού μπορεί να χωριστεί σε δύο παραμέτρους: α) η θεσμική ανάλυση του στρατιωτικού θεσμού ως δομή ενός δημοκρατικού κράτους πολιτικού φιλελευθερισμού, δηλαδή ποιές είναι οι μεταρρυθμίσεις που προχωρά η εκάστοτε διακυβέρνηση, ώστε να ανταποκριθεί στα σύγχρονα δεδομένα. Β) Οι κοινωνίες των δυτικών κρατών έχουν και αυτές εξελιχθεί και επιδρούν στον τρόπο που εξελίσσονται οι Ένοπλες Δυνάμεις. Το ζητούμενο είναι η αλληλεπίδραση των δύο πλευρών μέσω των νορμών που συντηρούν την συνοχή στο εσωτερικό του κράτους και την νομιμοποίηση που θα εξασφαλίσουν οι θεσμικές δομές της διακυβέρνησης από τους πολίτες.

Ένας μικρός στρατός μπορεί να θεωρηθεί αποτελεσματικός για την πολιτική ηγεσία, στον έλεγχό του, όμως αναδεικνύονται νέα διλήμματα σε περίπτωση που θα προτιμηθεί η στροφή προς ιδιωτικές μορφές στρατιωτικής οργάνωσης. Μπορεί να εξυπηρετήσει σκοπούς της πολιτικής ηγεσίας, όταν δυσκολεύεται να καλέσει μια κοινωνική συστράτευση, αλλά, σε αυτό το σημείο, επανέρχονται δεδομένα του παρελθόντος και αποτελεί ένα ρήγμα στο αφήγημα δημοκρατικού πολιτεύματος, όσον αφορά το μονοπώλιο της βίας και την έννοια του πολίτη-στρατιώτη. Με αφορμή την άποψη του Gabriel Bonnot de Mably για την εδραίωση της συνομοσπονδίας της Ελβετίας ως παράδειγμα "*αστικής αρετής*"(civic virtue) και "*πραγματικής ελευθερίας*"(true liberty), ο Κωνσταντίνος Αντ. Λάβδας ορίζει, μέσα

στο πλαίσιο αυτό, το είδος της ελευθερίας που αντιστοιχεί, όχι μόνο στην απουσία πειθαναγκασμού, αλλά "στην απουσία συνθηκών επικυριαρχίας(*domination*) και εξάρτησης" (Lavdas, 2021).

Επισημαίνει ότι στην πρώιμη σύγχρονη φιλελεύθερη(ρεπουμπλικανική) θεωρία η έννοια της "πραγματικής ελευθερίας" ήταν εφικτή στο πλαίσιο μιας ομοσπονδιακής(*condederal*) πολιτικής οργάνωσης (Lavdas, 2021). Έτσι, γίνεται κατανοητό ότι η ένταξη των πρώτων χρόνων της Γαλλικής *République* στην τυπολογία του φιλελεύθερου πολιτεύματος, όπως και των αντίστοιχων πολιτευμάτων που στηρίζονται στον συγκεντρωτισμό υπό το πλαίσιο ενός δημοκρατικού καθεστώτος, δείχνει ότι υπάρχουν διάφορες τυπολογίες της δημοκρατίας. Παρόλα αυτά, η ιστορική εξέλιξη διευρύνει το πλαίσιο ανάλυσης μιας θεωρίας, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες της εκάστοτε εποχής, αλλά και η συγκεκριμένη θεωρία να μην προσπεραστεί. Με την διασύνδεση του επιχειρήματος του Λάβδα για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου υποστηρίζει ότι η πιθανότητα ύπαρξης ενός πολιτικού έθνους θα επιτευχθεί μέσω της καλλιέργειας ενός Ευρωπαϊκού φιλελεύθερου πατριωτισμού(*republican patriotism*) (Lavdas, 2021), μπορεί να γίνει κατανοητός και ο τρόπος που εξελίσσεται το αφήγημα συνοχής των Ενόπλων Δυνάμεων στο εσωτερικό ενός κράτους. Όσον αφορά την πολιτική εξέλιξη της Ε.Ε., την χαρακτηρίζει εν μέρει ως κοινοπραξία("consociation"), επειδή έχει ορισμένα βασικά στοιχεία δομής, όπως (Lavdas, 2021): α) μια *ελίτ-καρτέλ* μορφοποιημένη ως μια συμμαχία κρατών που έχουν αναλάβει την διαχείριση, β) αναλογική εκπροσώπηση στον τομέα της λήψης των αποφάσεων, γ) τα κράτη διατηρούν τις αρμοδιότητές τους σε σημαντικούς τομείς, και δ) το δικαίωμα ενός "αμοιβαίου βέτο", υπό όρους, για την προστασία των διαφορούμενων συμφερόντων. Επίσης, στον τρόπο που νομιμοποιείται η Ε.Ε. από την πλευρά των πολιτών, τονίζεται η προσέγγιση "της αξίας της φιλελεύθερης προσέγγισης της πολυ-πολιτισμικότητας" (Lavdas, 2021). Με αυτόν τον τρόπο, ο Λάβδας επισημαίνει ότι προωθείται η ικανότητα της παραπάνω αξίας "να ενισχύει τις δυνατότητες για ουσιαστικές επιλογές", παρά να κυριαρχεί η "άκριτη δέσμευση σε κληρονομημένες κοινοτικές αξίες", και το πλαίσιο αυτό συνδυάζεται με "ένα ελάχιστο σύνολο πολιτικών αξιών που μοιράζονται τα άτομα" (Lavdas, 2021).

Το παραπάνω επιχείρημα μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση της εξέλιξης του στρατιωτικού θεσμού στις χώρες μελέτης, πώς από το πρότυπο του πολίτη-στρατιώτη οδηγήθηκαν στον επαγγελματία-στρατιώτη, όμως το συνεκτικό αφήγημα των ενόπλων δυνάμεων παραμένει ίδιο, η πίστη και η υπεράσπιση του δημοκρατικού, φιλελεύθερου, πολιτεύματος. Είναι μια πίστη σε ένα καθεστώς που η νομιμοποίησή του έχει ένα συμβολικό και φανταστικό επίπεδο, και όχι ως μια ένοπλη υπηρεσία ανταπόδοσης, όπως ήταν στο παρελθόν. Από την άλλη, είναι αναγκαίο να ειπωθεί ότι η εποχή της νεωτερικότητας θυμίζει στοιχεία της ελληνικής αρχαιότητας, ιδιαίτερα την περίοδο των πόλεων-κρατών, όπου η στρατιωτική θητεία ήταν αναπόσπαστο κομμάτι των υποχρεώσεων της ιδιότητας του πολίτη. Όμως, το πολιτικό καθεστώς ήταν διαφορετικό από εκείνο της νεωτερικότητας, όπου, στην δεύτερη, υπήρξε ένας συνδυασμός των θεωριών του παρελθόντος και των πρακτικών δεδομένων της εποχής.

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να παρατεθεί εν συντομία το επιχείρημα του Γιώργου Μαυρογορδάτου για την στρατιωτική θητεία της αρχαιότητας και την διασύνδεσή της με την ιδιότητα του πολίτη, εστιάζοντας στην κλασσική Αθήνα και στο ζήτημα της ενσωμάτωσης των μετοίκων στην *δημόσια αγορά* της. Ο Μαυρογορδάτος καταδεικνύει την σχέση αυτή μέσω του ορισμού του Αριστοτέλη στα *Πολιτικά*, ο οποίος *“συνδέει τα πολιτικά δικαιώματα με την προσωπική συνεισφορά κάποιου στην υπεράσπιση της πόλης, ως μαχητής”* (Mavrogordatos, 2014, 38). Ήδη από την εποχή της αρχαίας ελληνικής γραμματείας υπάρχει ταξινόμηση των Ενόπλων Δυνάμεων της κάθε πόλης-κράτος, με την κάθε μία να έχει ισχυροποιήσει εκείνο τον τομέα ένοπλης ισχύος που ταιριάζει σε μια σειρά παραγόντων, στρατηγικών και γεωπολιτικών. Ο Μαυρογορδάτος επισημαίνει ότι ο Αριστοτέλης υποστηρίζει την στρατιωτική προέλευση των πολιτικών καθεστώτων, που δομείται ανάλογα με τον τρόπο που διεξαγόταν ο πόλεμος στην ευρύτερη περιοχή και την γεωγραφία (Mavrogordatos, 2014, 38). Έτσι, το ιππικό αντιστοιχούσε στην ολιγαρχία, το πεζικό -αλλιώς οι οπλίτες - με μια μέτριας μορφής ολιγαρχία που μπορούσε να οδηγήσει και σε μια δημοκρατία, και το ελαφρύ πεζικό και το ναυτικό με τη δημοκρατία (Mavrogordatos, 2014, 38). Με βάση το δεδομένο της σύνδεσης της στρατιωτικής θητείας με την κατοχή της ιδιότητας του πολίτη ως εδραιωμένο πολιτικό δικαίωμα, μπορεί να χαρακτηριστεί ως αποκλεισμός η μη

συμμετοχή των γυναικών και των σκλάβων στις ένοπλες δυνάμεις και στην δημόσια ζωή (Mavrogordatos, 2014, 39). Σύμφωνα με τον Ξενοφώντα, ήταν “αδιανόητο” οι γυναίκες να συμμετέχουν σε πολεμικές επιχειρήσεις, καθώς η “αρρενωπότητα” ήταν η κυρίαρχη αντίληψη στα ζητήματα άμυνας και ένοπλης ισχύος (Mavrogordatos, 2014, 39). Όσον αφορά τους σκλάβους, ενώ συμμετείχαν στα ένοπλα σώματα της Αθήνας, με περιορισμένες αρμοδιότητες και καθήκοντα, “η στρατιωτική συνεισφορά τους δεν ήταν ποτέ απαραίτητη για την άμυνα της Αθήνας” (Mavrogordatos, 2014, 41). Για τον Μαυρογορδάτο, ιδιαίτερη περίπτωση αποτελούσαν οι μέτοικοι στην Αθήνα, οι οποίοι είχαν την υποχρέωση στην συμμετοχή στην άμυνα της πόλης (Mavrogordatos, 2014, 42), χωρίς να έχουν πλήρη πολιτικά δικαιώματα. Επισημαίνει ότι “αποκλείονταν από το αθηναϊκό ιππικό” και συμμετείχαν μόνο στις επιχειρήσεις άμυνας της πόλης, στην επικράτεια της Αθήνας, και “μόνο σε περιστασιακές επιδρομές κοντά” (Mavrogordatos, 2014, 42).

Η σύντομη περιγραφή της δομής και του συνεκτικού αφηγήματος της ένοπλης ισχύος της Αθηναϊκής Δημοκρατίας λειτουργεί ως υπενθύμιση ότι η χρήση του παρελθόντος στο παρόν είναι αναγκαίο να γίνεται με προσοχή. Τα κράτη της νεωτερικότητας στράφηκαν προς την αρχαιότητα, για να ιδρύσουν τους θεσμούς τους, όμως τα ιστορικά δεδομένα και οι συνθήκες που επικρατούσαν είναι διαφορετικά από εκείνα της αρχαιότητας. Οι Η.Π.Α χαρακτηρίζονται ως κυρίαρχο παράδειγμα της επιρροής του πολιτικού φιλελευθερισμού, αλλά και των οικονομικών του παραμέτρων. Για τον Huntington, η εδραίωση του πολιτικού φιλελευθερισμού, σύμφωνα με την θεωρία του John Locke, από τους θεμελιωτές του κρατικού συστήματος των Η.Π.Α βοήθησε την χώρα να επεκταθεί οικονομικά, χωρίς να χρειαστεί να ασκήσει την στρατιωτική της ισχύος στις διεθνείς εξελίξεις (Huntington, 2000, 145). Επισημαίνεται ότι η πολιτική αυτή ευνοήθηκε από τον απομονωτισμό των Η.Π.Α στα πρώτα χρόνια του νέου κράτους, καθώς δεν χρειάστηκε να συντηρήσει μια ισχυρή στρατιωτική δύναμη, για να προστατεύσει τα συμφέροντά της (Huntington, 2000, 145). Ο Huntington αναφέρει την συνεισφορά της ιδεολογίας του συντηρητισμού, προερχόμενη από τους *Φεντεραλιστές* και τον *Νότο*, στην ίδρυση οργανωμένων στρατιωτικών μονάδων, με τους πρωτοπόρους του Συντάγματος των Η.Π.Α -*Framers*- να προωθούν την πολιτοφυλακή ως κυρίαρχη οργανωμένη ένοπλη δύναμη του ομοσπονδιακού συστήματος (Huntington, 2000,

146, 164). Για τον Huntington, η Πρωσία χρησιμοποιήθηκε ως πρότυπο, κατά την νεωτερικότητα, που προώθησε την έννοια του επαγγελματισμού στις ένοπλες δυνάμεις, με κυρίαρχο εννοιολογικό πλαίσιο τον ορθολογισμό και τον περιορισμό της στρατιωτικής ηγεσίας στην ενασχόληση με τα στρατιωτικά θέματα (Huntington, 2000, 99, 101). Όμως, είναι αναγκαίο να ειπωθεί ότι τα παραπάνω χαρακτηριστικά υιοθετήθηκαν ως προκλήσεις της εκάστοτε χρονικής περιόδου, λαμβάνοντας υπόψη τα γεωπολιτικά και στρατηγικά συμφέροντα του κράτους κάθε φορά.

Ο απομονωτισμός των Η.Π.Α κατά τον 19ο αιώνα άσκησε έντονη επίδραση στην δόμηση των αφηγημάτων της εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Σύμφωνα με τον Χαράλαμπο Παπασωτηρίου, καλλιεργήθηκε η ιδέα της *"αμερικανικής μοναδικότητας"* δίνοντας μια ιδεολογική χροιά στο πώς ερμηνεύεται ο ρόλος των Η.Π.Α στο διεθνές σύστημα (Παπασωτηρίου, 2012, 35). Με αυτόν τον τρόπο, παρουσιάζονται ως ένας *"φάρος"*, που θα *"καθοδηγήσει την ανθρωπότητα προς τις υπέρτατες αξίες της ελευθερίας και της δημοκρατίας"* (Παπασωτηρίου, 2012, 35).

Η *"ιδεολογική μονοκρατορία του φιλελευθερισμού"*, όπως τονίζεται από τον Παπασωτηρίου, σε συνδυασμό με την αντίληψη της *"αμερικανικής μοναδικότητας"* οδήγησαν την εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α να μεταβεί από τον απομονωτισμό προς τον παρεμβατισμό, χαρακτηρίζοντας ως εκκρεμές τις εναλλαγές στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής μεταξύ των δύο αυτών προσεγγίσεων καθ'όλη την διάρκεια του 20ου αιώνα (Παπασωτηρίου, 2012, 36). Όσον αφορά τον πολιτικό έλεγχο του στρατού στην χώρα, ο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος επισημαίνει ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις μένουν εκτός πολιτικής, λόγω της επικράτησης μιας *"μακράς δημοκρατικής παράδοσης πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων"* (Arvanitoroulos, 2022, 92). Γι'αυτό και είναι πολύ δύσκολο να γίνει ένα στρατιωτικό πραξικόπημα στις Η.Π.Α, αν ληφθεί υπόψη η αδιαμφισβήτητη επιρροή του πολιτικού φιλελευθερισμού στο εσωτερικό των Η.Π.Α. Παρόλα αυτά, οι οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις μπορούν να επηρεάσουν τα δεδομένα που κυριαρχούν σε ένα σύστημα.

Ο Αρβανιτόπουλος επισημαίνει την επιρροή της παγκοσμιοποίησης στις Η.Π.Α και, συγκεκριμένα, στην εξέλιξη της πολιτικής σκηνής, ύστερα και από την διακυβέρνηση Donald Trump. Τονίζει την αύξηση των εμπορικών συναλλαγών με την Κίνα και την μείωση της απασχόλησης στον βιομηχανικό - εργοστασιακό - τομέα στο

σύνολο των κρατών που χαρακτηρίζονται ως ανεπτυγμένα (Arvanitorouλος, 2022, 95). Οι κοινότητες που επλήγησαν περισσότερο στις Η.Π.Α ήταν οι βιομηχανικές, με την μεταφορά της εργοστασιακής παραγωγής στην Κίνα και στο Μεξικό, και την επακόλουθη αύξηση της ανεργίας στις Η.Π.Α (Arvanitorouλος, 2022, 95). Με αυτόν τον τρόπο, τονίζεται ότι ο επιχειρηματικός τομέας στην χώρα *"αποσυνδέθηκε"* από τις *"τοπικές κοινότητες"* (Arvanitorouλος, 2022, 95). Η άνοδος του Trump στην εξουσία ήρθε ως αποτέλεσμα των θεσμικών ζητημάτων που απασχολούσαν το εσωτερικό των Η.Π.Α, τα οποία ταυτοποιούνται ως *"ακραία πόλωση, διευρυμένες ανισότητες και πολιτική ταυτοτήτων(identity politics)"* (Arvanitorouλος, 2022, 93), μαζί με το συγκεκριμένο προφίλ που προώθησε ο ίδιος ο Trump, που σε ορισμένες περιπτώσεις χαρακτηρίζεται ως *"cult"* (Arvanitorouλος, 2022, 92). Τα γεγονότα στο Καπιτώλιο (*Capitol Hill*) στις 6 Ιανουαρίου 2021 (Arvanitorouλος, 2022, 91), χαρακτηρίζονται ως μια *"επίθεση στην δημοκρατία"* και η επιρροή τους στο πολιτικό σύστημα της χώρας μπορεί να συνεχιστεί (Arvanitorouλος, 2022, 92). Ωστόσο, μπορεί να ειπωθεί ότι η μη-συμμετοχή των Ενόπλων Δυνάμεων σε κινήσεις ανυπακοής ή πολιτικής παρέμβασης δείχνουν ότι το μοντέλο του πολιτικού ελέγχου του στρατού στις Η.Π.Α έχει δομηθεί πάνω στην έννοια της ουδετερότητας και στην αποτροπή οποιαδήποτε εμπλοκής πολιτικών αφηγημάτων ως μέσο συνοχής. Άρα, εξάγεται το συμπέρασμα ότι η ανάπτυξη του επιχειρήματος του Huntington για την ουδετεροποίηση του στρατού μέσω της εδραίωσης του φιλελευθερισμού, αφήνοντας να εννοηθεί την πολιτική του παράμετρο, βασίστηκε στον στρατιωτικό θεσμό των Η.Π.Α.

Το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία υπήρξαν, για αρκετό χρονικό διάστημα, δύο από τους κυρίαρχους δρώντες του διεθνούς συστήματος, που αποτέλεσαν πρότυπα οργάνωσης και για τις Ένοπλες Δυνάμεις. Παρόλα αυτά, από τα μέσα του 20ου αιώνα και έπειτα έχασαν αυτή την πρωτοκαθεδρία, με τις Ηνωμένες Πολιτείες να ορίζονται ως το κυρίαρχο πρότυπο για την Δύση. Ιστορικά, στις Η.Π.Α, ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια του πολιτεύματός τους, υπήρχε διαφωνία μεταξύ των πολιτικών ομάδων για την ύπαρξη σταθερών, μόνιμων, στρατιωτικών μονάδων στο εσωτερικό της επικράτειας, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω από τον Huntington. Είναι μια παράμετρος που τις διαφοροποιούν από την Βρετανία και την Γαλλία, που υπάρχουν άλλα δεδομένα σχετικά με την ιστορικότητα του στρατιωτικού θεσμού.

Στην δυτική Ευρώπη, οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούσαν ένα όργανο της μοναρχικής αρχής και πραγματοποιήθηκαν συνεχείς αλλαγές και μεταρρυθμίσεις σε επίπεδο διακυβέρνησης και κρατικής δομής, ώστε, με την καθιέρωση της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας, να αποκτήσουν μια "λαϊκή" υπόσταση και να γίνουν ένα μέρος του δημόσιου χώρου. Ακόμη και στην Βρετανία, με την συνέχεια της παρουσίας της μοναρχίας, αλλά με μεταρρυθμίσεις που καθιέρωσαν την αντιπροσωπευτικότητα στην πολιτική και την κοινωνία, καλλιεργήθηκε το πρότυπο των ενόπλων δυνάμεων ως προάσπιση των αξιών της βρετανικής κοινωνίας, παρόλο που η επαγγελματική φύση των στρατευμάτων αποτελεί ένα στοιχείο της παράδοσής της.

Ένα παράδειγμα του παραπάνω επιχειρήματος αναδεικνύεται με την μελέτη της περιόδου της αυτοκρατορικής επέκτασης της Βρετανίας, ιδιαίτερα στον τρόπο που δομήθηκε το αφήγημα της συνοχής των στρατευμάτων που πραγματοποιούσαν τις αντίστοιχες εκστρατείες, ή στην επέκταση των νορμών της βρετανικής οργανωσιακής διοίκησης στις αποικίες. Σε σύγκριση με τις φιλελεύθερες δημοκρατίες, σε άλλου είδους πολιτεύματα οι ένοπλες δυνάμεις έχουν μια πιο πολιτικοποιημένη στάση και δρουν ως ένα μέσο αντίδρασης ή/και εναλλακτικής εξουσίας. Έτσι, ο Tilly αναφέρει ότι ο στρατιωτικός θεσμός σε Αίγυπτο, Τουρκία και Ρωσία, λειτουργεί, ιστορικά, ως ένας "εναλλακτικός" τρόπος ελέγχου της κυβέρνησης και, αρκετές φορές, έχει συνδεθεί με κινήματα "αντιφρονούντων" και "τοπικά κινήματα αντίδρασης" (Tilly, 1977, 7-34). Είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη ότι το παραπάνω – σημαντικό και επιδραστικό - επιχείρημα στοιχειοθετήθηκε σε μια παρελθούσα ιστορική περίοδο από την εποχή μας, όταν η Ε.Σ.Σ.Δ ήταν μια από τις υπερδυνάμεις του διεθνούς συστήματος της εποχής και λειτουργούσε και ως ένα εναλλακτικό πρότυπο δομής σε σχέση με την Δύση.

Για τον Tilly, είναι σημαντικές οι σχέσεις μεταξύ των στρατευμάτων και των "αμφισβητιών του καθεστώτος" κατά την "προεπαναστατική διεργασία" (Tilly, 1977, 7-35), κάνοντας κατανοητό ότι, με αυτόν τον τρόπο, εξασφαλίζουν την συνέχεια της ύπαρξής τους με το νέο καθεστώς και ενισχύοντας την ισχύ και τον πειθαναγκασμό της ομάδας που αντιδρά και εμφανίζεται ως εναλλακτική προοπτική κυριαρχίας και εξουσίας. Ως παράδειγμα θέτει τις σοβιετικές ένοπλες δυνάμεις και την ιστορική περίοδο πριν την Επανάσταση στην Ρωσία, όπου ο "στρατός αρνήθηκε να

πολεμήσει τους αδελφούς" (Tilly, 1977, 7-35). Η εδραίωση μονίμων στρατευμάτων και του αντίστοιχου μεγέθους τους συνάδει με α) την οικονομία του κάθε κράτους, δηλαδή με ποιό τρόπο θα συντηρήσει ένα μέγεθος στρατού είτε μέσω φορολογίας είτε μέσω άλλου τρόπου εξεύρεσης πόρων, β) τους στόχους που έχει θέσει στην εξωτερική πολιτική και πώς χρησιμοποιεί την στρατιωτική ισχύ σε αυτόν τον τομέα, γ) την πολιτική και στρατηγική κουλτούρα που αφορά το κάθε κράτος, όπου στην παρούσα διατριβή αναλύεται εκτενώς η πρώτη, καθώς εγκλείει στο περιεχόμενό της την ιστορικότητα και τις άτυπες νόρμες που μορφοποιούν την αλληλεπίδραση των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, ιδιαίτερα με τον πολιτικό έλεγχο του στρατού.

Ο συσχετισμός της οικονομίας με την συντήρηση στρατευμάτων χωρίζεται ανάλογα με τις πολιτικές ιδεολογίες, όπως εξηγεί ο Huntington: α) για τον πολιτικό φιλελευθερισμό η κύρια προσέγγιση για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού είναι η *φιλελευθεροποίησή του*, προκειμένου να αποφευχθούν υψηλές αμυντικές δαπάνες, β) στον φασισμό η συνοχή των ενόπλων δυνάμεων και η υποταγή τους στο καθεστώς δομείται πάνω σε μια ιδεολογία των *αξιών* και της *επιβίωσης* (Huntington, 2000, 91), ενώ γ) στον μαρξισμό η οικονομία είναι η βασική προσέγγισή του, όπου ο στρατός είναι ο εκφραστής των συμφερόντων της *τάξης* που εκπροσωπεί (Huntington, 2000, 93). Έτσι, εξάγεται το συμπέρασμα, με βάση τον Huntington, ότι ένα φιλελεύθερο κράτος αποτελεί ένα ενδεικτικό υπόδειγμα ενός αποτελεσματικού ελέγχου των Ενόπλων Δυνάμεων, καθώς σε αυτού του τύπου πολιτεύματος επιτυγχάνεται μια ισορροπία στην διαχείριση των πόρων και στην συνέχεια της εξουσίας της πολιτικής κυβέρνησης. Παρόλα αυτά, υπάρχει ένα έντονο στοιχείο της ιδεολογίας και στην περίπτωση των φιλελεύθερων κρατών, με την ιστορική εξέλιξη της κρατικής δομής τους και την προσπάθεια της καθιέρωσης της νόρμας της ουδετεροποίησης για τις Ένοπλες Δυνάμεις σε σχέση με πολιτικά ζητήματα.

Για τον επόμενο ιστορικό θεωρητικό, τον *Finer*, δεν είναι φυσικό για τις ένοπλες δυνάμεις να υπακούν στην πολιτική ιεραρχία, λόγω της ισχύος τους στην ένοπλη βία, στον τρόπο οργάνωσής τους και *status*, όμως δεν έχουν την νομιμοποίηση εκ μέρους του πολιτικού συστήματος στην άσκηση εξουσίας από μέρους τους, αλλά και σε ζητήματα συνολικής οργάνωσης της κοινωνίας και του κράτους (Finer, 1969, 5-7). Με αυτόν τον τρόπο, η έννοια του ανήκειν σε ένα κράτος

αντιστοιχεί σε μια αντιπροσωπευτική δομή, κάτι που μειώνει την προοπτική του στρατιωτικού θεσμού ως διεκδικητή της εξουσίας. Παράλληλα, υπάρχει και η κοινωνιολογική ανάλυση, όπου επισημαίνεται η εξέλιξη των ενόπλων δυνάμεων μαζί με την κοινωνία και η έννοια του *αυτοματισμού* στην συμπεριφορά τους εν καιρώ ειρήνης και σε αποστολές στο εξωτερικό, κάνοντας ιδιαίτερα σημαντική την συνεισφορά της στρατιωτικής εκπαίδευσης και της αλληλεπίδρασης με την κοινωνία ως στοιχείο συνοχής, όπως αναφέρεται και στο έργο του κοινωνιολόγου Morris Janowitz (Janowitz, 1957, 15).

Η επιρροή του ρεπουμπλικανισμού στην Γαλλία είναι πιο ορατή στην ανάλυση της εξέλιξης του πολιτικού της συστήματος, καθώς η αντίστοιχη παράδοση δομήθηκε την περίοδο των ριζικών ανακατατάξεων της πολιτικής σκηνής της χώρας. Το κυρίαρχο πολιτικό δίπολο είχε ως διαχωριστική γραμμή την παρουσία ή όχι του βασιλιά στην πολιτική σκηνή και η έλευση της Γαλλικής *République* έδωσαν μια σταθερή βάση, στην οποία εξελισσόταν το ρεπουμπλικανικό αφήγημα. Στην Βρετανία, μια φιλελεύθερη εκδοχή του ρεπουμπλικανισμού που συμβιώνει με μια μοναρχία, που η δεύτερη έχει περιοριστεί ως προς τις αρμοδιότητες της στην διακυβέρνηση, μπορεί να ειπωθεί ότι ξεκίνησε να εδραιώνεται μέσω των σχετικών νομοθετικών μεταρρυθμίσεων και την ανάδειξη του Κοινοβουλίου ως ρυθμιστικού παράγοντα. Αφορά την έννοια της αντιπροσώπευσης ως θεσμικού πυρήνα του πολιτεύματος και την εδραίωση αντίστοιχων θεσμών με ρόλο την έκφραση των συμφερόντων της πλειοψηφίας.

Η ιστορική περίοδος του Ψυχρού Πολέμου αποτελεί μια ένδειξη για το πώς η αντιπαλότητα για ισχύς στο διεθνές σύστημα μπορεί να επηρεάσει το μέγεθος των στρατευμάτων στο εσωτερικό, το ύψος των αμυντικών δαπανών, προκειμένου η μία δύναμη να προσπεράσει την άλλη σε τεχνολογική καινοτομία και επίπεδο στρατιωτικής ισχύος, και πώς χρησιμοποιούνται τα στρατεύματα στο εξωτερικό, ως όργανο της εξωτερικής πολιτικής. Η πτώση του ψυχροπολεμικού πλαισίου οδήγησε σε άλλα δεδομένα, όπου, για την σύγχρονη εποχή, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι οι στρατιωτικές μονάδες έχουν γίνει πιο ευέλικτες και έχει διευρυνθεί το εύρος για τα ζητήματα που εκπαιδεύονται και καλούνται να ανταποκριθούν.

Πλέον η κυρίαρχη δράση του στρατιωτικού θεσμού δεν είναι, μόνο, η αποτροπή της εισβολής ενός εξωτερικού εχθρού ή η επιθετική αποστολή ενός κράτους εναντίον ενός αντιπάλου, αν και αυτή η παράμετρος δεν έχει εξαλειφθεί ούτε στην σύγχρονη εποχή. Ιδιαίτερα για τον δυτικό κόσμο, οι Ένοπλες Δυνάμεις καλούνται να ανταποκριθούν στο εσωτερικό ενός κράτους, μια προοπτική για την οποία οι στρατιώτες πρέπει να είναι προετοιμασμένοι/ες μέσω και της επίσημης εκπαίδευσής τους. Είναι μια παράμετρος που μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια εξέλιξη του πολιτικού ελέγχου, σε επίπεδο νομοθεσίας, με την έννοια ότι η πολιτική ηγεσία δεν φοβάται να καλέσει την συνδρομή τους. Η δράση των ενόπλων δυνάμεων στο εσωτερικό της κοινωνίας αντιστοιχεί στην εξέλιξη του ίδιου του κράτους, το οποίο έχει περάσει διάφορα στάδια, ειδικά στην Δυτική Ευρώπη. Οι απόψεις για το πότε ξεκίνησε το κράτος να έχει την μορφή που έχει και σήμερα δίστανται.

Από την μία πλευρά, μπορεί να θεωρηθεί ότι τα σύγχρονα κράτη είναι κληρονομιά της νεωτερικότητας, με τις συνεκτικές έννοιες του κρατικού μηχανισμού να έχουν μορφοποιηθεί από εκείνη την ιστορική περίοδο. Ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων ήταν ξεκάθαρος τότε, αποτελούσε την υπεράσπιση των συνόρων μιας επικράτειας από εξωτερικούς εχθρούς και ήταν αρκετό να χρησιμοποιηθεί αυτό το επιχείρημα, ώστε να δικαιολογηθεί η ύπαρξη σταθερών μονάδων στρατού. Στην σύγχρονη εποχή, τα δεδομένα αλλάζουν συνεχώς, όπως και ο τρόπος που λειτουργεί το κράτος μέσα στο διεθνές σύστημα και, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, αλλάζει και το αφήγημα με το οποίο μπορεί να δικαιολογηθεί η ύπαρξη ενός μόνιμου στρατού. Μια πρώτη απάντηση που μπορεί να δοθεί είναι ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις εξελίχθηκαν ως ένας μόνιμος θεσμός ενός φιλελεύθερου δημοκρατικού καθεστώτος, κάτι που διαπιστώνεται και από την ύπαρξη συγκεκριμένων υπουργείων σε κάθε κράτος.

Θεωρείται ένα σημαντικό στοιχείο πολιτικού ελέγχου του στρατού, καθώς οι Ένοπλες Δυνάμεις δεν είναι ένας απομονωμένος τομέας, αλλά μέρος της πολιτικής διακυβέρνησης. Βέβαια επανέρχεται το ερώτημα πώς δεν προχωρούν σε μια εκμετάλλευση της θεσμικής τους επιρροής, ώστε να εμφανιστούν ως διεκδικητές της πολιτικής εξουσίας. Σε αυτό το σημείο έρχεται η συμβολή των θεωρητικών του τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων που παραθέτουν μια σειρά από

επιχειρήματα που επισημαίνουν την ισορροπία τους και τις δικλείδες ασφαλείας, που έχουν καθιερώσει τα κράτη για αποτροπή μιας τέτοιας προοπτικής, όπως η διαχείριση του ζητήματος του μονοπωλίου της βίας ως βασική έκφραση του ελέγχου της ένοπλης ισχύος.

Επομένως, στην παρούσα διατριβή θα γίνει η προσπάθεια της παρουσίασης μιας ολοκληρωμένης εικόνας για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού μέσα από την εξέταση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας. Οι δυο χώρες επιλέχθηκαν ως συγκρίσιμες αλλά διαφορετικές και εξίσου σημαντικές περιπτώσεις σύγχρονων δημοκρατικών συστημάτων, οι οποίες προσφέρονται και για την μελέτη της ιστορικότητας και της εξέλιξης του στρατιωτικού θεσμού.

Η εκπόνηση της μεταπτυχιακής μου διατριβής (με τίτλο *Οι πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο: σύγκριση Η.Π.Α-Γερμανίας (2017)*) αποτέλεσε την αφορμή και μού προκάλεσε την επιθυμία να συνεχίσω σε μια περαιτέρω ανάλυση των δεδομένων, καθώς, στην μεταπτυχιακή διατριβή είχα εστιάσει σε ζητήματα στρατηγικής, ιδιαίτερα σε περιόδους πολεμικών συγκρούσεων. Η μελέτη μου εκείνη οδήγησε στο συμπέρασμα ότι οι πολιτικές νόρμες ασκούν έντονη επιρροή σε θέματα στρατιωτικής λειτουργίας και αποτελεσματικότητας και μπορούν να συμβάλλουν στην δόμηση σεναρίων που θα βοηθήσουν σε κάποια πρόβλεψη των πιθανών εξελίξεων.

Η φύση των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων είναι ιδιαίτερη, καθώς επαφίεται σε έννοιες όπως η ασφάλεια, η απειλή, η ένοπλη βία. Η έννοια του πραξικοπήματος χρησιμοποιείται πολύ εύκολα στον δυτικό κόσμο, είναι όμως πιθανή η εκδήλωση μιας σχετικής κίνησης; Οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν μία αντανάκλαση της κοινωνίας και το διακύβευμα της ισορροπίας των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων είναι στο πεδίο της πολιτικής και, ιδιαίτερα, η κυβερνητική επιρροή στην δόμηση των αφηγημάτων άμυνας και την χρήση της στρατιωτικής ισχύος. Η έρευνα για τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις αναδεικνύει ερωτήματα συνεχώς. Ποιά είναι η θέση των Ενόπλων Δυνάμεων στην κοινωνία; Πώς επιδρούν οι εξελίξεις του διεθνούς συστήματος; Τί είναι αυτό που έχει εξασφαλίσει την ειρήνη μεταξύ των κυρίαρχων κρατών στον δυτικό κόσμο; Ακόμη, εγείρεται το ερώτημα μήπως η απολυτότητα της δυτικής σκέψης δεν αφήνει το περιθώριο να μελετηθούν οι ιδιαιτερότητες διαφορετικών πολιτικών συνθηκών. Η ιστορικότητα

είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας στον δυτικό κόσμο και, συχνά, γίνεται μια αναδρομή σε παρελθοντικές έννοιες και πώς μπορούν να εξελιχθούν στο σήμερα. Γι'αυτό και ο πολιτικός φιλελευθερισμός έχει επιβιώσει ως έννοια και πλαίσιο ανάλυσης στις μέρες μας, όμως είναι αναγκαίο να επισημανθούν οι λεπτομέρειες και ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν το κάθε πολίτευμα.

Πράγματι, η πολιτικού φιλελευθερισμού δημοκρατία μπορεί να ειπωθεί ως ένα επιτυχημένο μοντέλο πολιτικού ελέγχου στρατού, επειδή είναι πιο ρεαλιστική ως προσέγγιση και τηρεί τις ισορροπίες συμφερόντων και δικαιωμάτων μέσα στην κοινωνία. Σε ένα καθεστώς πολιτικού φιλελευθερισμού η λογοδοσία και ο πολιτικός έλεγχος του στρατού είναι πιο φανερά, όμως, συνάδει με την ιστορικότητα της κάθε χώρας και, γι'αυτό, το φιλελεύθερο αφήγημα εντάσσει και επιμέρους κουλτούρες, δείχνοντας την ανάγκη εξέλιξής του.

Όσον αφορά την περιγραφή της δομής της διατριβής, στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας γίνεται εστίαση στον τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων και αν μπορεί να στοιχειοθετηθεί ως μια ξεχωριστή μεθοδολογία. Για τον Καθηγητή Πολιτικής Ανάλυσης Colin Hay, η οντολογία αποτελεί μια πολιτική πραγματικότητα και, με βάση το επιχείρημα αυτό, ο στρατιωτικός θεσμός, στην οντολογία του, αποτελείται μέρος της πολιτικής διακυβέρνησης. Η κυρία μέθοδος της διατριβής είναι η συγκριτική και χρησιμοποιήθηκε η θεωρία των Rod Hague και Martin Härrög, οι οποίοι επισημαίνουν την εξαρτημένη μεταβλητή ως σημαντικό στοιχείο μιας σύγκρισης. Για το ερευνητικό ερώτημα της διατριβής, η εξαρτημένη μεταβλητή είναι το δημοκρατικό πολίτευμα, ιδιαίτερα στην τυπολογία του πολιτικού φιλελευθερισμού, ως ένα επιτυχημένο μοντέλο πολιτικού ελέγχου του στρατού. Το πεδίο ανάλυσης της διατριβής είναι οι θεσμοί του κράτους, καθώς η εξέλιξη των Ενόπλων Δυνάμεων πηγαίνει παράλληλα με εκείνη του κράτους, αναδεικνύοντας και ως βασικό στοιχείο μελέτης την οικοδόμηση του κράτους στην επιρροή του βαθμού πίστης των ενόπλων δυνάμεων στο πολιτικό καθεστώς. Χρησιμοποιώντας την μέθοδο των Hague και Härrög, η μέγιστη ομοιότητα των δύο χωρών μελέτης είναι το δημοκρατικό τους πολίτευμα, από την οποία θα αναδειχθούν και οι διαφορές μεταξύ τους, λόγω διαφορετικής εξέλιξης του πολιτικού τους συστήματος.

Δεν μπορεί να παραληφθεί το γεγονός ότι υπάρχουν δυσκολίες στην θεωρητική προσέγγιση των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, καθώς δεν έχουν

αναδειχθεί ως μια ενιαία θεωρία, αλλά ως ένας τομέας, με τους θεωρητικούς του κλάδου να συνεισφέρουν ανάλογα με την εξειδίκευσή τους. Παρόλα αυτά, η ιστορική προσέγγιση θα βοηθήσει στην ανάλυση των επιμέρους χαρακτηριστικών των δύο κρατών, και των μεταξύ τους διαφορών, με τα ιστορικά γεγονότα να ενέχουν την θέση απόδειξης στην εξέλιξη του στρατιωτικού θεσμού. Οι υποθέσεις εργασίας είναι το βασικό μεθοδολογικό εργαλείο και η επιστημολογία της μεθόδου αυτής είναι η συγκρότηση επιχειρημάτων που μπορούν να λειτουργήσουν ως έγκυρες παραδοχές και επικυρωμένες.

Στο πρώτο κεφάλαιο της διατριβής θα δοθεί μια αναλυτική παρουσίαση των κυρίων εννοιών και μεθόδων ανάλυσης για τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις. Στο πρώτο μέρος, θα γίνει αναφορά στην ιστορική εξέλιξη των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, κυρίως από την νεωτερικότητα και ύστερα. Είναι η περίοδος ανάπτυξης του εθνικού στρατού, όπως είναι γνωστός μέχρι τις μέρες μας, και θα δοθούν σχετικά επιχειρήματα για τον λόγο που ο τομέας των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων μπορεί να αποτελέσει έναν αυτοτελή κλάδο, ακόμα και θεωρία, στην θεωρητική επιστήμη. Το επιχείρημα του πολιτικού επιστήμονα Kenneth Waltz για τον δομικό ρεαλισμό επισημαίνει την έννοια της συνέχειας των θεωριών μέσα στην εναλλαγή των δεδομένων στο διεθνές σύστημα. Η θεωρία της στρατιωτικής προσομοίωσης του πολιτικού επιστήμονα Joao Resende-Santos βοηθά στην κατανόηση της επιρροής που ασκούν οι ισχυροί δρώντες στο διεθνές σύστημα στην καθιέρωση προτύπων σε επίπεδο πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων. Ο τομέας της στρατιωτικής εκπαίδευσης καλύπτει σημαντικό μέρος της παρούσας διατριβής, καθώς με αυτόν τον τρόπο η πολιτική διακυβέρνηση ορίζει τον ρόλο των ενόπλων δυνάμεων ως θεσμό μέσα στο κράτος και αφομοιώνει τα δεδομένα από την ιστορική πραγματικότητα και την εξέλιξη της κοινωνίας.

Η αναφορά του Finer για την διαχείριση των πόρων εκφέρει το ερώτημα για το πώς οι Ένοπλες Δυνάμεις θα γίνουν ισχυρές και αποτελεσματικές, ώστε να επιτελέσουν τον ρόλο που τους έχει δοθεί, αλλά χωρίς να αποτελέσουν απειλή για την κοινωνία. Μια υπόθεση που συνάδει, όπως επισημαίνει, με το αντίστοιχο ερευνητικό ερώτημα της πολιτικής επιστήμης για την κυβέρνηση. Το επιχείρημα του Huntington ότι ένας επαγγελματικός στρατός θα οδηγήσει σε ουδετεροποίησή του αποτελεί μια πρώτη απάντηση, όμως, από την αρχή είχε δεχθεί κριτικές. Τέλος, η

συνεισφορά του έργου του πολιτικού επιστήμονα Anthony Forster έρχεται να δώσει προσοχή στην επίτευξη του πολιτικού ελέγχου του στρατού σε νομοθετικό επίπεδο, και την εμπλοκή και άλλων τομέων της κοινωνίας. Στο δεύτερο μέρος, θα γίνει εστίαση στις συγκεκριμένες θεωρίες για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού. Για την Sabine Mannitz, βασικό στοιχείο για να λειτουργήσει μια δημοκρατία είναι ο έλεγχος των ενόπλων δυνάμεων. Ακόμη, θα γίνει μια σύντομη αναφορά στην συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε οντολογικό επίπεδο, στο ζήτημα της ασφάλειας και πώς μπορεί να επηρεάσει τον πολιτικό έλεγχο του στρατού.

Στην συνέχεια, παραθέτονται στοιχεία από την επιχειρηματολογία του Peter D. Feaver για τον τρόπο ανάλυσης των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, ιδιαίτερα σε επίπεδο πολιτικού ελέγχου και τους μηχανισμούς του, με το επιχείρημα για την πολιτικο-στρατιωτική τριβή να αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο κατανόησης για τον ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων ως ομάδα συμφερόντων. Θα γίνει εκτενής αναφορά, σε θεωρητικό επίπεδο, στο καθεστώς έκτακτης ανάγκης, μια παράμετρος του δημοκρατικού πολιτεύματος που εγείρει αρκετά ερωτήματα σχετικά με την χρήση της ισχύος από την κυβέρνηση, και τους νόμους που την διέπουν. Η επιχειρηματολογία του συνταγματολόγου Bruce Ackerman θα δώσει ένα πλαίσιο ανάλυσης σε επίπεδο συνταγματικού δικαίου και στην ιστορικότητά του. Θα ακολουθήσει η παράθεση των επιχειρημάτων του Huntington για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού, όπου επισημαίνεται η ύπαρξη δύο διαφορετικών τομέων, μεταξύ πολιτικού και στρατιωτικού. Στα θεωρητικά επιχειρήματα του Finer παραθέτονται οι τρόποι παρέμβασης των Ενόπλων Δυνάμεων στην κοινωνία και επισημαίνει την επίδραση της πολιτικής κουλτούρας στην καθιέρωση της πίστης του στρατεύματος στο πολίτευμα.

Ως σύγχρονο στοιχείο εξέλιξης για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού μπορεί να ειπωθεί ότι είναι η ίδρυση του *Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας*, και στις δύο χώρες μελέτης, όπου συγκεντρώνονται όλες οι δομές σχετικά με τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις υπό μια κεφαλή. Τέλος, θα γίνει μια σύντομη αναφορά στα σύγχρονα ζητήματα, ιδιαίτερα με το θέμα των ιδιωτικών στρατών, μια πρακτική του παρελθόντος που επιστρέφει στο παρόν, ο ρόλος των Η.Π.Α ως επιρροή και πιθανή αλλαγή δεδομένων σε φαντασιακό επίπεδο.

Στο τρίτο μέρος θα γίνει η παράθεση τεσσάρων υποθέσεων εργασίας και η θεωρητική τους ανάλυση. Η πρώτη αφορά την πολιτική κουλτούρα, πώς επηρεάζεται από τον τρόπο εδραίωσης του πολιτεύματος και η εξέλιξη των ιδεών και των πεποιθήσεων που ορίζουν την αλληλεπίδραση των θεσμών και την σύνδεσή τους με την κοινωνία. Η δεύτερη αφορά την ιστορική περίοδο της απο-αποικιοποίησης και ο αντίκτυπός της στο πολιτικό σύστημα, με την αντίστοιχη εστίαση στον ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων και πώς επηρεάστηκε την περίοδο εκείνη ο πολιτικός έλεγχός τους. Η τρίτη αφορά την ομάδα συμφερόντων, ένας τομέας στον οποίο οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν μέρος ως θεσμική ομάδα συμφερόντων και το ερώτημα τίθεται κατά πόσο, στο πλαίσιο της λειτουργίας των ομάδων πίεσης, είναι προνομιακή η επαφή τους με την πολιτική εξουσία. Τέλος, η τέταρτη υπόθεση αφορά τις διεθνείς σχέσεις και στο πώς εξελίχθηκε ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων σε αυτόν τον τομέα, ανάλογα με τα εκάστοτε δεδομένα, έχοντας ως κεντρική αναφορά τις διεθνείς στρατιωτικές αποστολές.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναλυθεί ο πολιτικός έλεγχος του στρατού στο Ηνωμένο Βασίλειο. Στο πρώτο μέρος, θα περιγραφούν οι συγκεκριμένοι θεσμοί του κράτους, που αφορούν την παρουσία των Ενόπλων Δυνάμεων μέσα στην κρατική δομή, και την επιρροή της πολιτικής κουλτούρας, ιδιαίτερα στο ζήτημα της εδραίωσης μονίμων στρατευμάτων. Με την ανάλυση της οικοδόμησης του κράτους στην Βρετανία γίνεται κατανοητό ότι υπήρξε μια συνεχής διαδικασία εξέλιξης, όπου ξεκίνησε με την εδραίωση της κυριαρχίας του Στέμματος πάνω στην επικράτεια και στην κυριαρχία των υπόλοιπων ευγενών, με τον αντίστοιχο αντίκτυπο στις ένοπλες δυνάμεις. Στην εξέλιξη του πολιτικού συστήματος στην Βρετανία και την εδραίωση του Κοινοβουλίου υπήρχαν δύο κέντρα εξουσίας, το Στέμμα και το Κοινοβούλιο, με την μοναρχική αρχή να έχει την διοίκηση των στρατευμάτων, ωστόσο η συντήρηση των στρατευμάτων, η διαχείριση των πόρων και ο ρόλος τους ήταν αρμοδιότητα του αντιπροσωπευτικού θεσμού. Είναι μια παράμετρος που δείχνει την επιρροή του πολιτικού φιλελευθερισμού στην πολιτική κουλτούρα και τον ρεπουμπλικανισμό των ενόπλων δυνάμεων της Βρετανίας, όπου η πίστη τους εκφράζεται σε ένα πολιτικό καθεστώς. Ωστόσο, για την γενική επιρροή του ρεπουμπλικανισμού στην κοινωνία και την πολιτική της Βρετανίας είναι ένα ζήτημα που επιφέρει περαιτέρω ανάλυσης.

Στο θέμα της στρατιωτικής εκπαίδευσης, ιστορικά, εξυπηρέτησε την απαλοιφή του αναλφαβητισμού στην χώρα και λειτούργησε ως κριτήριο ανέλιξης στην στρατιωτική ιεραρχία. Στην συνέχεια, θα γίνει αναφορά στην συνταγματική κουλτούρα του Ηνωμένου Βασιλείου, μέσω της παράθεσης της σχετικής νομολογίας της Βρετανίας για τις Ένοπλες Δυνάμεις, και της επιρροής του Brexit. Τα επιχειρήματα των Dennis Kavanagh και Duncan Watts για την πολιτική κουλτούρα της Βρετανίας θα χρησιμεύσουν στην κατανόηση της επιρροής της στην συνοχή των στρατευμάτων. Τέλος, θα γίνει αναφορά στις τελευταίες εξελίξεις στην εδραίωση δομών που αφορούν τις βρετανικές ένοπλες δυνάμεις, την αναδιάρθρωσή τους, ειδικά με τις εφεδρικές ομάδες στρατευμάτων, και την αλληλεπίδραση με τον ιδιωτικό τομέα, ιδιαίτερα στο θέμα της επαγγελματικής απασχόλησης για τα μέλη των οικογενειών του στρατιωτικού προσωπικού.

Στο δεύτερο μέρος θα γίνει ένας συνδυασμός των υποθέσεων εργασίας της απο-αποικιοποίησης και των διεθνών σχέσεων. Σε τεχνικό επίπεδο, ο πολιτικός έλεγχος του βρετανικού στρατού δεν δέχτηκε πλήγμα κατά την απο-αποικιοποίηση. Αυτό γίνεται φανερό, επειδή δεν εγέρθηκαν πολιτικές αξιώσεις από τα επίσημα στρατεύματα και είναι αποτέλεσμα του τρόπου εδραίωσης της βρετανικής κυριαρχίας κατά την αποικιοκρατική περίοδο. Οι βρετανικές Ένοπλες Δυνάμεις είχαν τον ρόλο του οργάνου της εξωτερικής πολιτικής και λειτούργησαν και ως μέσο επαφής με τους ντόπιους πληθυσμούς, όπου η στρατιωτική υπηρεσία ήταν μια οπτική απασχόλησης για ορισμένες ομάδες. Η περίπτωση της Ινδίας αποτελεί μια ενδεικτική περίπτωση. Υπήρξε ένας έντονος ανταγωνισμός με την Γαλλία στην οριοθέτηση των ζωνών επιρροής. Σε επίπεδο πολιτικού ελέγχου του στρατού υπήρξε ένας ανταγωνισμός μεταξύ ιδιωτικού φορέα και δημόσιου για την δομή των στρατευμάτων και την αποικιακή διοίκηση, με την ενίσχυση του πολιτικού ελέγχου στην κυβέρνηση της Βρετανίας να θέτει την τελική απάντηση και την συνένωση των στρατευμάτων στην Ινδία. Η Αφρική ήταν μια διαφορετική περίπτωση αποικισμού, με κεντρικό παράδειγμα τον πόλεμο της Βρετανίας με τους Ζουλού το 1879. Το ζήτημα της χρήσης ιδιωτικών στρατευμάτων επανέρχεται με παραδείγματα από την Μέση Ανατολή.

Ιστορικά, η απο-αποικιοποίηση ξεκινά με την εφαρμογή των *Dominions* και την αποχώρηση της βρετανικής διοίκησης, όταν δεν θίγονταν τα στρατηγικά της

συμφέροντα. Η πολιτική κατάσταση στο εσωτερικό του Ηνωμένου Βασιλείου καθόριζε την στρατηγική απεμπλοκής από μία αποικία, με την Κοινοπολιτεία να αποτελεί ιδεώδες για την πλειοψηφία των μελών του Κοινοβουλίου. Η παράθεση της έρευνας της Αθηνάς Συριάτου για την ιστοριογραφία της Βρετανίας σχετικά με την απο-αποικιοποίηση δίνει μια εικόνα για την ακαδημαϊκή οπτική των γεγονότων. Η Μαλαισία χαρακτηρίζεται ως ένα επιτυχημένο παράδειγμα, με την εφαρμογή της στρατηγικής *winning hearts and minds*. Όμως, η Μέση Ανατολή είχε τον χαρακτήρα του καίριου ρόλου στην ισχύ της Βρετανίας στο διεθνές σύστημα και, έτσι, πάρθηκαν αναποτελεσματικές αποφάσεις σε ορισμένες περιπτώσεις, με την ειδική σχέση του Ηνωμένου Βασιλείου με τις ΗΠΑ, όπως είχε δομηθεί από τον Winston Churchill, να δοκιμάζεται, αλλά να μην επηρεάζεται συνολικά. Από την άλλη, η Ροδεσία, ένα αποικιακό καθεστώς με έντονα ρατσιστικά στοιχεία, αποτελεί ένα δείγμα για το πώς αντέδρασε η Βρετανία, όταν αμφισβητείται η απόφασή της.

Όπως έγινε αναφορά και παραπάνω, την περίοδο της απο-αποικιοποίησης, και έπειτα, υπήρξε μια συνεργασία του κράτους με ιδιωτικά συμφέροντα παροχής στρατιωτικών υπηρεσιών, ένας τρόπος για να συνεχίσει να έχει το Ηνωμένο Βασίλειο παρουσία στα μετα-αποικιακά κράτη. Μια πρακτική ήταν η πώληση στρατιωτικού εξοπλισμού και σύμβαση οπλικών συστημάτων με τις κυβερνήσεις των μετα-αποικιακών κρατών. Η παρουσία ιδιωτικών δρώντων σε στρατιωτικές δράσεις λειτούργησε στο πλαίσιο της ένοπλης ισχύος, χωρίς να χρειάζεται η παρουσία επίσημων στρατευμάτων. Η απο-αποικιοποίηση της Ιρλανδίας αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση, μιας και η Βόρεια Ιρλανδία αποτελεί μέρος της κρατικής οντότητας του Ηνωμένου Βασιλείου και εμπλέκονται στρατηγικές καταστολής και αντιμετώπισης αντάρτικων ομάδων με τις αντίστοιχες της εσωτερικής ασφάλειας. Στην σύγχρονη εποχή, ιδιαίτερα μετά το Brexit, σημαντικό ρόλο στην εξωτερική πολιτική της χώρας έχει η δόμηση της στρατηγικής του *Global Britain* (Παγκόσμια Βρετανία) και η επάνοδος της χώρας σε σφαίρες επιρροής του παρελθόντος. Παρατηρείται μια αλλαγή του αφηγήματος και του πολιτικού αντικειμένου των διεθνών αποστολών. Ωστόσο, στο πλαίσιο της διάκρισης των εξουσιών, εκφράζονται αντιδράσεις από τον βραχίονα της νομοθετικής εξουσίας, ζητώντας περισσότερο έλεγχο στην χρήση της στρατιωτικής ισχύος στο εξωτερικό.

Στο τρίτο μέρος του κεφαλαίου αυτού, θα αναλυθεί η υπόθεση της ομάδας συμφερόντων, με τις βρετανικές Ένοπλες Δυνάμεις να μην έχουν εκφράσει μια οργανωμένη αντίδραση προς την κυβερνητική εξουσία σχετικά με την εξωτερική πολιτική της χώρας και να λειτουργούν ως ένας από τους κρατικούς θεσμούς. Ωστόσο, το *Στρατιωτικό Σύμφωνο* αποτελεί παράδειγμα πώς ένα στοιχειοθετημένο έγγραφο, για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του στρατιωτικού θεσμού, απέκτησε νομική κυριότητα. Μετέπειτα, χρησιμοποιήθηκε ως μέσο αντιπολίτευσης προς την τότε βρετανική κυβέρνηση, κυρίως από πολιτικές ομάδες, ιδιαίτερα με την δυσaréσκεια της κοινής γνώμης για την συμμετοχή της χώρας στις στρατιωτικές αποστολές σε Ιράκ και Αφγανιστάν, όπου, σε ίδιο επίπεδο, υπήρξαν αντιδράσεις από στρατιωτικές ομάδες σχετικά με την μέριμνα για το στρατιωτικό προσωπικό που επέστρεφε από τις αποστολές. Το διακύβευμα στην σύγχρονη περίοδο είναι η ύπαρξη πολιτικών ομάδων που θέλουν να έχουν προνομιακό διάλογο και προχωρούν σε κινήσεις που μπορούν να επηρεάσουν το ζήτημα της λογοδοσίας των ενόπλων δυνάμεων, ιδιαίτερα με την δημοσίευση περιπτώσεων παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις αποστολές στο εξωτερικό.

Στο τρίτο κεφάλαιο, θα μελετηθεί η περίπτωση του πολιτικού ελέγχου του στρατού στην Γαλλία, όπου, στο πρώτο μέρος, θα αναλυθεί η επιρροή της Γαλλικής Επανάστασης στην πολιτική κουλτούρα της χώρας. Η ανάλυση ξεκινά με την περίοδο της νεωτερικότητας και την ανάλυση της έννοιας του πολίτη-στρατιώτη. Σε πολιτικό επίπεδο, η νέα δομή εξουσίας διακήρυττε την ρήξη με το παρελθόν σε επίπεδο κυβερνητικής κυριαρχίας. Ωστόσο, την Α' Γαλλική Δημοκρατία διαδέχθηκε η αυτοκρατορική περίοδος εξουσίας του Ναπολέον Βοναπάρτε και, μετέπειτα, την επιστροφή της μοναρχίας, όμως βασισμένη πάνω σε συνταγματικό πλαίσιο και την εδραίωση της έννοιας της αντιπροσώπευσης. Όσον αφορά την στρατιωτική θητεία, επέστρεψαν οι έννοιες των ιδιωτικών συμφωνητικών και του συστήματος εξαγοράς. Για την κατανόηση της ροής των παραπάνω εξελίξεων παραθέεται το ιστορικό πλαίσιο της εξέλιξης της στρατιωτικής ιστορίας της Γαλλίας από τον Huntington. Στο συγκεκριμένο ζήτημα της συνοχής των στρατευμάτων, που αφορά και τον πολιτικό έλεγχο του στρατού, παραθέτονται οι αναλύσεις θεωρητικών σχετικά με την εφαρμογή της έννοιας της *πατρίδας σε κίνδυνο*, ως αφήγημα συνοχής, ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια της *République*, και την υποχρεωτική στρατολόγηση. Την περίοδο

αυτή η δομή του έθνους και του κράτους στηρίχθηκαν πάνω σε νέες βάσεις και παρατηρείται η στρατηγική της πολιτικοποίησης ως μέσο πολιτικού ελέγχου.

Τα γεγονότα στο Vendée έδειξαν την χρήση της βίαιης καταστολής ως απάντηση του κράτους και την υποχρέωση των κοινοτήτων να συμμετέχουν στις ένοπλες δυνάμεις. Η περίοδος εξουσίας του Ναπολέον Βοναπάρτε χαρακτηρίστηκε από μεταρρυθμίσεις των ενόπλων δυνάμεων προς τον επαγγελματισμό τους, οι οποίες συνέχισαν να εφαρμόζονται και στα επόμενα καθεστώτα. Στην συνέχεια, θα παρατεθεί η σύγκριση του Markus J. Prutsch μεταξύ Maximilien de Robespierre και Ναπολέον Βοναπάρτε σε επίπεδο πολιτικής ανάλυσης, συγκεκριμένα, πώς παύθηκε η κανονικότητα του καθεστώτος, ώστε να επιβληθεί ένα καθεστώς έκτακτης ανάγκης και να γίνει η μετάβαση σε μία άλλου είδους κυριαρχία πάνω στο κράτος και την κοινωνία. Ένα κοινό χαρακτηριστικό, ωστόσο, και των δύο ιστορικών μορφών ήταν ότι εδραίωσαν την ισχύ τους μέσω του αφηγήματος της προστασίας του επαναστατικού κερκτημένου. Το επόμενο ιστορικό στάδιο, που αφορά τις μεταρρυθμίσεις σε στρατιωτικό επίπεδο, είναι η Γ' Γαλλική Δημοκρατία, με έμφαση στον περαιτέρω επαγγελματισμό. Ωστόσο, η υπόθεση Dreyfus δείχνει ότι ο στρατός είχε πολιτικοποιηθεί προς τα συμφέροντά του και χρειάστηκε μια επέμβαση από το κράτος για να αλλάξει αφήγημα της συνοχής των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων.

Στο σημείο αυτό, θα γίνει αναφορά στην επιρροή της Πρωσίας στην θέσπιση στρατιωτικών θεσμών, με μια παράλληλη αναφορά στην οικοδόμηση του κράτους στην Γερμανική Συνομοσπονδία. Θα ακολουθήσει η παράθεση των εξελίξεων μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο για τον στρατιωτικό θεσμό και την, τελική, αναφορά στην σύγχρονη εποχή με τον εκμοντερνισμό των γαλλικών ενόπλων δυνάμεων, με βάση τα πρότυπα στην πλειοψηφία των χωρών της Δύσης και την καθιέρωση της επαγγελματικής στρατιωτικής θητείας, με επιρροή και στον αμυντικό προϋπολογισμό. Το πολίτευμα της Ε' Γαλλικής Δημοκρατίας ανέδειξε τον διϋσμό στον πολιτικό έλεγχο του στρατού, μεταξύ Προέδρου και Πρωθυπουργού, και την τήρηση ισορροπιών στην νομοθετική και εκτελεστική εξουσία. Η πρακτική της συγκατοίκησης στο γαλλικό πολίτευμα έχει χαρακτηριστεί ως μέση λύση και την προώθηση μιας κεντρώας πολιτικής. Στην συνέχεια, θα γίνει πολιτική ανάλυση των συνταγματικών παραμέτρων στην αλληλεπίδραση των θεσμών με τις Ένοπλες Δυνάμεις, όπως και η επιρροή των κοινωνικών εξελίξεων στην δομή των

στρατευμάτων, ιδιαίτερα πάνω στο ζήτημα της ιθαγένειας. Η παράθεση των εκθέσεων επίσημων ανώτατων θεσμών δείχνουν την εικόνα που έχει η κοινωνία για τις Ένοπλες Δυνάμεις και πώς έχει εξελιχθεί ο στρατιωτικός θεσμός ως μέσο επαγγελματικής αποκατάστασης.

Στο δεύτερο μέρος θα γίνει η ανάλυση της υπόθεσης εργασίας της απο-αποικιοποίησης, μιας περιόδου που επηρέασε έντονα το πολιτικό σύστημα. Η ανάλυση θα ξεκινήσει με τις πολιτικές εξελίξεις μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και την ιστορική αναδρομή της περιόδου της αποικιοκρατίας, όπου η Γαλλία ανταγωνιζόταν τις υπόλοιπες διεθνείς δυνάμεις σε περιφερειακό επίπεδο, όπως στην Νότια Αμερική, και οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούσαν βασικό όργανο της εξωτερικής πολιτικής. Σύμφωνα με τον πολιτικό επιστήμονα Miles Kahler, υπήρξε πρωτοβουλία πολιτικών αποφάσεων από τον στρατό στις αποικίες, με τον αντίκτυπό τους να διαφαίνεται στα μετέπειτα γεγονότα. Η Γαλλία επιβλήθηκε ως πολιτιστική επιρροή στις αποικίες και επισημαίνεται η σύνδεση της αυτοκρατορικής επέκτασης με το εθνικό όραμα. Επιστρέφοντας στην ιστορική περίοδο της απο-αποικιοποίησης, στο Σύνταγμα της Δ' Δημοκρατίας η Γαλλική Ένωση αποτελούσε μια δυνητική εξέλιξη, όπου ορίστηκαν και τα υπερπόντια εδάφη της σύγχρονης Γαλλίας. Θα γίνει ξεχωριστή αναφορά στην Ινδοκίνα, με την περιγραφή του τρόπου εδραίωσης των στρατευμάτων αποικιακής διοίκησης, πώς ήταν οργανωμένοι οι Βιετμίνχ, πώς έφτασε ο Γαλλικός στρατός στην τελική ήττα και τα προβλήματα που προέκυψαν σχετικά με την αντι-κατασκοπεία.

Οι Συμφωνίες της Γενεύης οδήγησαν στην δημιουργία τριών νέων κρατών, αλλά και την αρχή ενός αφηγήματος σε ορισμένες στρατιωτικές ομάδες για την ευθύνη της πολιτικής τάξης για την ήττα του γαλλικού στρατού και την πτώση της Γαλλικής Αυτοκρατορίας. Η περίπτωση της Ινδοκίνας δεν επηρέασε έντονα την κοινή γνώμη στην Γαλλία, καθώς ήταν μια απομακρυσμένη περιοχή, ωστόσο επισημαίνονται οι δυσκολίες στις συνθήκες διαβίωσης των στρατιωτών που επέστρεφαν από την νοτιοανατολική Ασία. Η Αλγερία αποτελεί διαφορετική περίπτωση, καθώς είχε τον χαρακτηρισμό ως μέρους της εδαφικής επικράτειας της Γαλλίας. Η Δ' Δημοκρατία χαρακτηρίζεται από μια ασάφεια στις πολιτικές αποφάσεις για το πώς θα αντιμετωπιζόταν το κίνημα ανεξαρτησίας των Αλγερινών. Η επάνοδος του Charles de Gaulle στην εξουσία και η αρχή της Ε' Δημοκρατίας

υπήρξε ένα αποτέλεσμα πίεσης και από τις ένοπλες δυνάμεις, όπου ορισμένες στρατιωτικές ομάδες το έλαβαν ως αδυναμία του πολιτικού συστήματος. Παρόλα αυτά, ο De Gaulle δεν προωθούσε την συνέχιση της γαλλικής διοίκησης στην Αλγερία, λόγω μη ρεαλιστικού στόχου, κάτι που οδήγησε σε πραξικοπηματική κίνηση των Γάλλων ανώτατων αξιωματικών στην περιοχή.

Ο Γάλλος Πρόεδρος είχε την στήριξη των πολιτών στο εσωτερικό της Γαλλίας, που συσπειρώθηκαν γύρω από τον πολιτικό ηγέτη. Θα ακολουθήσει μια περιγραφή της αντιστασιακής οργάνωσης των Αλγερινών, του F.L.N (Front de Libération Nationale), όπως και σχετική αναφορά για τον O.A.S (Organisation Armée Secrète), μια βίαιη παραστρατιωτική ομάδα, που στόχευε εναντίον των Αλγερινών επαναστατών και του γαλλικού κράτους. Η κατάσταση δείχνει ότι ο πολιτικός έλεγχος του στρατού είχε χαθεί, ήδη την περίοδο πριν από την έναρξη της επανάστασης των Αλγερινών. Όμως, το πραξικόπημα δεν πέτυχε στην μητροπολιτική πρωτεύουσα, καθώς ο πολιτικός έλεγχος του μητροπολιτικού στρατού ήταν πιο οργανωμένος, μετά και τις ιστορικές εξελίξεις κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Κάνοντας μια σύντομη αναδρομή, ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος είχε επιρροή στον πολιτικό έλεγχο του στρατού, καθώς εγέρθηκε το δίλημμα της πίστωσης των Ενόπλων Δυνάμεων στο καθεστώς Vichy ή στην δημοκρατία που καταλύθηκε. Η ανάδειξη του De Gaulle ως νόμιμη πολιτική εναλλακτική αποτέλεσε μια στέρεη βάση, όπου οι στρατιωτικές του δυνάμεις είχαν την ισχύ του νόμιμου στρατιωτικού θεσμού, ενώ το καθεστώς Vichy ήταν συνεργάτης των Γερμανών και δεν είχε την νομιμοποίηση να χαρακτηρίζεται ως εθνικός στρατός.

Στο τρίτο μέρος, θα υπάρξει διασύνδεση των υποθέσεων εργασίας των ομάδων συμφερόντων και των διεθνών σχέσεων. Θα γίνει περιγραφή και παράθεση των δομών που ασχολούνται με την οργάνωση και λογοδοσία των Ενόπλων Δυνάμεων, μέσω ανάλυσης του Συντάγματος και της σχετικής νομολογίας. Οι ομάδες συμφερόντων, ως παρουσία στο πολιτικό σύστημα της Γαλλίας, έχουν ιδιαίτερη θέση στην πολιτική κουλτούρα. Λόγω του ιστορικού παρελθόντος των στρατιωτικών παρεμβάσεων προκλήθηκε μια δυσπιστία προς αυτήν την παράμετρο, με τους νόμους του γαλλικού κράτους να αποτρέπουν τον συνδικαλισμό. Όσον αφορά την εξωτερική πολιτική, είναι έντονη η επιρροή του Γκωλισμού, με την στρατιωτική ισχύ να αποτελεί μια σημαντική παράμετρος. Είναι αυτονόητη η ένταξη

και συνεργασία με την Δύση, αλλά σκοπός είναι να διατηρηθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της γαλλικής πολιτικής, με τις Ένοπλες Δυνάμεις να είναι ένα μέσο προβολής της εξωτερικής πολιτικής, όπως θα φανεί με την παράθεση των γεγονότων των σχέσεων της χώρας με το ΝΑΤΟ και την Ε.Ε. Στον τομέα των στρατιωτικών αποστολών στο εξωτερικό, αποτελεί μια αρμοδιότητα της εκτελεστικής εξουσίας, όπου ακολουθείται με την ενημέρωση της νομοθετικής και την υποχρέωση της έγκρισης από την δεύτερη μόνο όταν υποχρεούται παράτασης. Τέλος, στο ζήτημα του καθεστώτος έκτακτης ανάγκης παρατηρείται μια ισορροπία μεταξύ εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας.

Το τελευταίο κεφάλαιο είναι τα συμπεράσματα της διατριβής. Η οικοδόμηση του κράτους αποτελεί τον βασικό πυλώνα στον τρόπο εδραίωσης του στρατιωτικού οργανισμού και οι υποθέσεις εργασίας βοηθούν στην κατανόηση της ευρύτητας του όρου “πολιτικός έλεγχος του στρατού”. Στο Ηνωμένο Βασίλειο το καίριο ζήτημα ήταν αποφυγή της δυαρχίας στον πολιτικό έλεγχο του στρατού, με την μοναρχική αρχή παραμένει ως η ανώτατη κυριαρχία στην επικράτεια. Είναι ένα στοιχείο διαφοροποίησης από την περίπτωση της Γαλλίας, η οποία χαρακτηρίζεται από τον συγκεντρωτισμό διοίκησης και οργάνωσης του κράτους, και την εναλλαγή δημοκρατίας και συνταγματικής μοναρχίας στις αρχές του 19ου αιώνα.

Τα δύο κράτη που μελετώνται στην παρούσα διατριβή μπορούν να χαρακτηριστούν ως υποδείγματα πολιτικού φιλελευθερισμού για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού, πάνω σε διαφορετικές βάσεις μεταξύ τους, αλλά και με τις Η.Π.Α, οι οποίες αποτελούν το πρότυπο για τις σύγχρονες πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις σε επίπεδο φιλελεύθερου πολιτεύματος. Το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί μια κρατική οντότητα που συνενώνει κοινότητες και κουλτούρες, εντείνοντας τον πλουραλισμό, και την επιβίωση των αριστοκρατικών νορμών, κυρίως σε φαντασιακό επίπεδο, μέσω της συνέχειας της μοναρχίας ως ένα μόνιμο θεσμό που συνδέει το κράτος με το παρελθόν. Η Γαλλία μπορεί να λάβει τον χαρακτηρισμό ως φιλελεύθερη δημοκρατία, με έντονα στοιχεία μιας ταυτότητας μοναδικής, που έχει κατασκευαστεί για να αντιμετωπίσει τους διαχωρισμούς του παρελθόντος. Και στις δύο περιπτώσεις, οι Ένοπλες Δυνάμεις αντανakλούν τις εξελίξεις του κράτους και της κοινωνίας. Στο Ηνωμένο Βασίλειο ο πολιτικός έλεγχος του στρατού λειτουργεί στο πλαίσιο του επαγγελματισμού και οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν μέρος της

κοινωνίας, ως ένας τομέας με υποχρεώσεις και δικαιώματα. Στην Γαλλία ο πολιτικός έλεγχος είναι πιο σφιχτός, ώστε να αποφευχθούν διαρροές του παρελθόντος, και η πολιτικοποίηση αποτελεί μια βασική έννοια που εξασφαλίζει την πίστη στο πολιτικό καθεστώς, με κρατικά οργανωμένες δράσεις, ώστε να εξασφαλιστεί η επαφή των Ενόπλων Δυνάμεων με την υπόλοιπη κοινωνία, ιδιαίτερα με τις νέες γενιές.

Μεθοδολογία

Οι πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις αποτελούν διακριτό και σημαντικό πεδίο στην συγκριτική πολιτική ανάλυση. Ο ορισμός του βαθμού πάνω στον οποίο έχει επιτευχθεί ο πολιτικός έλεγχος του στρατού αποτελεί ένα μεθοδολογικό ζήτημα. Είναι αρκετά δύσκολο να εκφραστεί με βεβαιότητα μέσω ποσοτικών μετρήσεων η επίτευξή του, λόγω της ιδιαιτερότητας των αμυντικών θεμάτων και του επιπέδου πρόσβασης σε τεκμηριωμένες αναλύσεις και δεδομένα. Ακόμη, στο συγκεκριμένο αυτό θέμα, που είναι κεντρικό στην παρούσα διατριβή, καίριο ρόλο έχει η πολιτική κουλτούρα, οι νόρμες και οι δομές πάνω στις οποίες δομήθηκε ο στρατιωτικός θεσμός στα δύο αυτά κράτη και η ορατότητά του επιτυγχάνεται μέσω θεσμικών πρακτικών. Η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο είναι δύο εδραιωμένες πολιτείες πολιτικού φιλελευθερισμού στο φάσμα των δυτικών δημοκρατιών, και η μελέτη της ιστορικής εξέλιξης του στρατιωτικού θεσμού αποτελεί ένα μεθοδολογικό εργαλείο, ώστε να γίνει κατανοητός ο τρόπος που εδραιώνεται και εξελίσσεται ο πολιτικός έλεγχός του. Για ένα ζήτημα προς μελέτη, το πρώτο βήμα είναι ο καθορισμός της οντολογίας του.

Για τον Colin Hay, η οντολογία αντιστοιχεί στον ορισμό του περιεχομένου της έκφρασης "να είναι" (Hay, 2013, 463). Στην θεωρία του για την οντολογία αναφέρει ότι αφορά το "τί υπάρχει", το συγκεκριμένο σύνολο παραδοχών για την φύση, την ουσία και τα χαρακτηριστικά ενός αντικειμένου έρευνας (Hay, 2013, 463). Με αυτόν τον τρόπο, επισημαίνει ότι δομείται η πολιτική οντολογία, η οποία σχετίζεται με την πολιτική ύπαρξη, δηλαδή τί αποτελεί πολιτική πραγματικότητα (Hay, 2013, 463). Η οντολογία των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων είναι ένα μέρος της πολιτικής πραγματικότητας, ως θεσμός που απαντάται σε όλα τα είδη πολιτικών συστημάτων. Χρησιμοποιώντας την θεωρία του Hay, η φύση των ενόπλων δυνάμεων αφορά την ευθύνη της ένοπλης υπεράσπισης του κράτους, που για τον σκοπό αυτό έχουν μια ειδική εκπαίδευση και οργάνωση, λόγω και της πρόσβασής τους σε οπλισμό, ο οποίος είναι υπό την επιτήρηση του επίσημου κράτους, καθώς εκείνο δίνει την άδεια του εξοπλισμού των ενόπλων δυνάμεων. Τα παραπάνω δεδομένα οδηγούν σε μια σειρά περαιτέρω πολιτικών ζητημάτων, όπως ο τρόπος που χρηματοδοτούνται οι ένοπλες δυνάμεις, μιας και ο προϋπολογισμός είναι κρατικός, η λογοδοσία των στρατευμάτων, η διαχείριση των πόρων της κοινωνίας για τον τομέα της άμυνας, και

μπορεί να επεκταθεί ακόμα και στο ερευνητικό ερώτημα γιατί να υπάρχουν ένοπλες δυνάμεις.

Η κυρίαρχη μεθοδολογία της παρούσας διατριβής είναι η συγκριτική μελέτη, με εστίαση τους τομείς των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων και την θεσμική λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος πολιτικού φιλελευθερισμού. Στην περίπτωση των δύο αυτών κρατών, οι Ένοπλες Δυνάμεις δεν έχουν προχωρήσει σε άμεση κατάληψη και ιδιοποίηση της εξουσίας, αν και έχουν υπάρξει παρόμοιες κινήσεις στην ιστορία της Γαλλίας. Όμως, είναι σημαντική η επιρροή τους ως ομάδα συμφερόντων, που αρκετές φορές έπαιξε σημαντικό ρόλο στις εσωτερικές εξελίξεις. Με την περιγραφική μέθοδο θα δοθεί το ιστορικό πλαίσιο ανάπτυξης του στρατιωτικού θεσμού, όπως και η περιγραφή του συστήματος του πολιτικού ελέγχου των δύο κρατών. Η ιστορική προσέγγιση είναι πολύ σημαντική για την μεθοδολογία της διατριβής, καθώς προσφέρει μια ευρύτερη κατανόηση των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων μέσω της έννοιας της *"προοπτικής"*, όπως αναφέρεται από τον Samy Cohen (Cohen, 2008, 19).

Για την μεθοδολογία της σύγκρισης, θα χρησιμοποιηθεί το θεωρητικό πλαίσιο των Rod Hague και Martin Härrög. Όπως έχουν επισημάνει, για να πραγματοποιηθεί μια σύγκριση ανάμεσα σε δύο περιπτώσεις, πρέπει να αναζητηθούν οι ομοιότητες και οι διαφορές ανάμεσά τους, δίνοντας βάση στις σταθερές και τις μεταβλητές που τις αφορούν (Hague & Härrög, 2004/2005, 135). Μία ομοιότητά τους είναι ότι και οι δύο χώρες χαρακτηρίζονται ως ανεπτυγμένες δημοκρατίες, ήταν από τις πρώτες που εδραιώθηκαν, τουλάχιστον στο δυτικό κομμάτι του διεθνούς συστήματος, και το πολίτευμά τους έχει περάσει από αρκετά στάδια μετάβασης και εξέλιξης. Μέσα από την μελέτη των ιστορικών παραδειγμάτων γίνεται αντιληπτό ότι το δημοκρατικό τους πολίτευμα άντεξε τους κραδασμούς και επιβίωσε μέχρι την σύγχρονη εποχή. Αυτό οδηγεί σε ένα επόμενο χαρακτηριστικό της συγκριτικής μεθόδου, σύμφωνα με τους Hague και Härrög, και αφορά την επιλογή της *"εξαρτημένης μεταβλητής"*, η οποία αντιστοιχεί στο φαινόμενο που θέλουμε να ερμηνεύσουμε (Hague & Härrög, 2004/2005, 143). Στην παρούσα διατριβή, η εξαρτημένη μεταβλητή είναι το δημοκρατικό πολίτευμα του πολιτικού φιλελευθερισμού και, συγκεκριμένα, ως ένα επιτυχημένο μοντέλο για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού.

Η συγκριτική μέθοδος αντιστοιχεί σε τρία επίπεδα ανάλυσης, όπως αναφέρονται, α) το *"θεσμοκεντρικό"* που εστιάζει στους κυβερνητικούς θεσμούς και στις μεταξύ τους σχέσεις και συνεργασία, β) το *"κοινωνικοκεντρικό"* που δίνει έμφαση στο πώς επηρεάζουν οι κοινωνικοί παράγοντες και η ατομική συμπεριφορά των πολιτικών τα δεδομένα και γ) *"κρατικοκεντρικό"* που αντιστοιχεί στον τρόπο που επιδρούν οι προτεραιότητες του κράτους στην κοινωνία (Hague & Härrgor, 2004/2005, 145). Στην παρούσα διατριβή, το κύριο πεδίο ανάλυσης θα αποτελεί το *θεσμοκεντρικό*, καθώς θα δοθεί περισσότερη προσοχή στους θεσμούς που επιτυγχάνουν τον πολιτικό έλεγχο του στρατού, οι οποίοι δεν είναι μόνο κρατικοί, αλλά προέρχονται από όλο το φάσμα του πολιτικού συστήματος, μαζί με την συνδρομή της κοινωνίας. Όσον αφορά το περιεχόμενο της έννοιας *θεσμός*, οι πολιτικοί επιστήμονες Hague και Härrgor θέτουν το ερώτημα τί αποτελεί θεσμό σε ένα κράτος, δίνοντας έναν αρχικό ορισμό ότι αφορά όσους *"είναι συνταγματικά κατοχυρωμένοι"*, αλλά την έννοια αυτήν την επεκτείνουν και σε αυτούς για τους οποίους δεν γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στο συνταγματικό κείμενο, όπως η γραφειοκρατία και η τοπική αυτοδιοίκηση, αναφέροντας και την έννοια του *"οργανισμού"* στον ορισμό του θεσμού σε ένα κράτος (Hague & Härrgor, 2004/2005, 146).

Το επόμενο ζήτημα είναι να συνδεθεί η έννοια του θεσμού με την υπόλοιπη κοινωνία. Σε αυτό το σημείο, οι δύο συγγραφείς αναφέρουν την *"θεσμική ανάλυση"*, στην οποία το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η διατύπωση ότι *"ο ρόλος έχει μεγαλύτερη σημασία από τους ανθρώπους που τους ενσαρκώνουν"* (Hague & Härrgor, 2004/2005, 146), κάτι που ενισχύει την μελέτη του πολιτικού ελέγχου του στρατού σε θεσμικό πλαίσιο, μειώνοντας, εν μέρει, την επίδραση της προσωπικότητας στην αιτιολόγηση των εκάστοτε εξελίξεων. Ακόμη, για τους δύο συγγραφείς, ο θεσμός είναι ένα σημαντικό κομμάτι της ανάλυσης, καθώς, στο σύνολό τους, *"οι θεσμοί αποτελούν ένα σύνολο αποδεκτών κανόνων αλληλεπίδρασης των μελών τους"* (Hague & Härrgor, 2004/2005, 146). Με αυτόν τον τρόπο, η εννοιολογική ανάλυση του θεσμού των Ενόπλων Δυνάμεων αφορά στο πλαίσιο της οικοδόμησης κράτους (*state-building*). Το θεωρητικό έργο του κοινωνιολόγου Charles Tilly αποτελεί μια σημαντική πηγή, λόγω του επιχειρήματός

του σχετικά με την αλληλεπίδραση της διεξαγωγής πολέμου(*war-making*) και της οικοδόμησης των σύγχρονων κρατών στην Δυτική Ευρώπη.

Ο Tilly αναφέρει ως χρονικό σημείο τομής τον 18ο αιώνα, με την παράλληλη επέκταση του καπιταλισμού και την άνοδο του κράτους (Tilly, 1977, 1-7). Ως συλλογική δράση ορίζει τους τρόπους με τους οποίους "*οι άνθρωποι ενεργούν μαζί για την επιδίωξη κοινών συμφερόντων*" (Tilly, 1977, 1-7), ένας ορισμός που μπορεί να αποτελέσει μια αφετηρία για το πού τοποθετείται ο στρατιωτικός θεσμός στην αλληλεπίδραση με την κοινωνία, λόγω της στελέχωσής του από μέρος της. Η εξέλιξη του συστήματος στρατολόγησης ακολούθησε την εξέλιξη του κράτους, στο οποίο η πολιτικά εκλεγμένη κυβέρνηση συγκέντρωσε το μονοπώλιο της βίας, με τις ένοπλες δυνάμεις να ακολουθούν τα αντίστοιχα δεδομένα κάθε φορά, μέσω της θεσμοποίησης του ρόλου τους.

Το παραπάνω πλαίσιο συνδέεται με την παράλληλη εξέλιξη του πολιτεύματος, δηλαδή του εκδημοκρατισμού του κράτους τους, με τον διεθνολόγο Geoffrey Swenson να αναφέρεται στην εδραίωση του κράτους δικαίου(*the rule of law*) "*ως μια διαδικασία που περιλαμβάνει στοιχεία από πάνω προς τα κάτω και το αντίστροφο*" (Swenson, 2018, 442). Το επιχείρημα αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για την εννοιολόγηση του εκδημοκρατισμού των ενόπλων δυνάμεων, με την κεντρική εξουσία να θεσπίζει νόμους και κανόνες προς αυτήν την κατεύθυνση, αλλά και με τα δεδομένα που ελήφθησαν υπόψη σχετικά με τις κοινές νόρμες στο εσωτερικό των στρατευμάτων, οδηγώντας σε μια επιρροή της βάσης προς τις ανώτερες βαθμίδες διακυβέρνησης. Όσον αφορά την συγκριτική μέθοδο, οι Hague και Härror αναφέρονται σε διάφορα μοντέλα σύγκρισης, ένα από τα οποία είναι η "*εστιασμένη σύγκριση*", που ξεκινά με την σύγκριση από δύο χωρών ή/και περισσότερων (Hague & Härror, 2004/2005, 156), και συμβουλεύοντας στον τρόπο επιλογής χωρών προς σύγκριση, να επιλεγούν εκείνες οι οποίες, παρά τις διαφορές τους, έχουν πολλές ομοιότητες, στο πλαίσιο της έννοιας του "*σχεδιασμού της μέγιστης ομοιότητας*" (Hague & Härror, 2004/2005, 156). Ως μέγιστη ομοιότητα μεταξύ Γαλλίας και Ηνωμένου Βασιλείου μπορεί να ονομαστεί το δημοκρατικό τους πολίτευμα, ιδιαίτερα με βάση τις αρχές του πολιτικού φιλελευθερισμού. Η αφετηρία αυτή θα βοηθήσει να αναδειχθούν οι όποιες διαφορές τους, οδηγώντας

σε μια ευρύτερη κατανόηση της λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος, ιδιαίτερα στον τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων.

Όπως έχει επισημανθεί από τον Anthony Forster, δεν υπάρχει μια ενιαία θεωρητική προσέγγιση για τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις, αλλά πολλές (Forster, 2002, 71). Αναφέρει ότι η κύρια μεθοδολογική προσέγγιση που εστίασαν οι πρώτοι θεωρητικοί είναι ο *"αναλυτικός ρεαλισμός"* (Forster, 2002, 72). Υποστηρίζει ότι η έννοια της κυριαρχίας, η οποία έχει χαρακτηριστεί ως βασική για την θεωρία του ρεαλισμού, έχει κεντρική θέση στις αναλύσεις και στις πρακτικές που αφορούν τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις (Forster, 2002, 73), ιδιαίτερα την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, που τα ζητήματα κυριαρχίας ήταν στην πρώτη γραμμή λόγω της αντιπαλότητας μεταξύ Η.Π.Α και Ε.Σ.Σ.Δ στο διεθνές σύστημα (Forster, 2002, 74).

Οι Thomas C. Bruneau και Florina Cristiana Matei έχουν αναφερθεί στην μεθοδολογία των ζητημάτων που αφορούν τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις και πώς μπορεί να οριστεί. Αναφέρουν ότι στον τομέα της συγκριτικής πολιτικής ένας τρόπος έρευνας είναι η συλλογή ποσοτικών δεδομένων από διεθνείς οργανισμούς, όμως υπάρχει περιορισμός στην έρευνα αυτή, επειδή οι πληροφορίες που δημοσιεύονται σε ζητήματα άμυνας και ασφάλειας είναι αρκετά περιορισμένες (Bruneau & Matei, 2013, 2). Η μελέτη των θεσμών είναι ένας τρόπος κατανόησης και ανάλυσης του πολιτικού ελέγχου ενός κράτους, επειδή, σύμφωνα με την Florina Cristiana Matei η διαχείριση και εποπτεία των ενόπλων δυνάμεων γίνονται μέσω των *"μηχανισμών θεσμικού ελέγχου"* και αφορά φορείς που θεσπίζονται μέσω οργανικών νόμων και άλλων κανονισμών που ενισχύουν την πολιτική ηγεσία (Matei, 2013, 30).

Ακόμη, ο Jose A. Olmeda επισημαίνει τα δύο άκρα της κλασικής συγκριτικής βιβλιογραφίας, σχετικά με την παρέμβαση των ενόπλων δυνάμεων στο εσωτερικό ενός κράτους, όπου στο ένα άκρο είναι η κατάσταση στρατιωτικής επιρροής υπό πολιτικό έλεγχο και στο άλλο είναι ο στρατιωτικός έλεγχος της κυβέρνησης (Olmeda, 2013, 64), όπως και τον προσανατολισμό του τομέα αυτού προς την περιγραφική μελέτη και ανάλυση των φαινομένων (Olmeda, 2013, 72). Παρόλο που επισημαίνεται ότι το παραπάνω επιχείρημα χρησιμοποιείται ευρέως στην μελέτη των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων στις αναπτυσσόμενες χώρες, ύστερα με την ανάδειξη του τομέα αυτού στο πλαίσιο του *"τρίτου κύματος εκδημοκρατισμού"* από

το 1974 (Olmeda, 2013, 64), έχει ιδιαίτερη σημασία στην μεθοδολογία που αφορά τον πολιτικό έλεγχο του στρατού και στο πώς μπορεί να καταστήσει τον τομέα αυτό ως μια ξεχωριστή επιστήμη. Για την μεθοδολογία της πολιτικής επιστήμης, ο πολιτικός επιστήμονας Peter D. Feaver έχει επισημάνει ότι κυρίαρχο ρόλο έχει η αναζήτηση *"γενικευμένων μορφών αιτίου και αποτελέσματος"* και επικεντρώνεται στην μελέτη των θεσμών του πολιτικού ελέγχου (Feaver, 1999, 212).

Μια πρόκληση σε κάθε διατριβή είναι η εξακρίβωση του θέματος που έχει επιλεγεί για ανάλυση μέσω επιστημονικής εξήγησης. Σύμφωνα με τον τομέα της φιλοσοφίας της επιστήμης, αναφέρεται ότι η επιστημονική εξήγηση κάνει έναν *"σαφή διαχωρισμό"* μεταξύ του ερωτήματος *"γιατί"* συμβαίνει ένα φαινόμενο και στην αιτιολόγηση ότι *"πράγματι αυτό συμβαίνει"*, που οδηγούν στην *"επικύρωση"* (Salmon, 1992/2007, 4). Το ερευνητικό ερώτημα, λοιπόν, είναι γιατί ο στρατός δεν παρεμβαίνει στο εσωτερικό των δημοκρατικών κρατών, έχοντας ως κύρια αναφορά τα δημοκρατικά πολιτεύματα του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας. Η πραγματικότητα αυτού του φαινομένου γίνεται αντιληπτή μέσω της παρατήρησης των εξελίξεων στο εσωτερικό των δύο αυτών κρατών.

Στις δύο αυτές χώρες, οι Ένοπλες Δυνάμεις δεν παρεμβαίνουν στο εσωτερικό τους, ιδιαίτερα σε επίπεδο άμεσης κατάληψης της εξουσίας, επειδή η δόμηση του πολιτεύματός τους, στηρίζεται στην νομική και ηθική νομιμοποίηση της εκάστοτε κυβέρνησης, μέσω θεσμοθέτησης των αντίστοιχων κανόνων και της ιστορικής εξέλιξης της κρατικής τους οντότητας. Μπορεί να ειπωθεί ότι αυτό είναι ένα πραγματικό γεγονός, καθώς δεν έχουν διαδραματιστεί, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, πραξικοπηματικές, στρατιωτικές, κινήσεις στα δύο αυτά κράτη. Ωστόσο, παρατηρείται η έμμεση παρέμβαση των Ενόπλων Δυνάμεων, ως ομάδα συμφερόντων για παράδειγμα, αλλά, και σε αυτήν την περίπτωση, γίνεται υπό το πλαίσιο της λειτουργίας του δημοκρατικού συστήματος και, συνήθως, υπάρχει διασύνδεση με κάποια πολιτική ομάδα, ή με βάση τον ρόλο τους ως κρατικός θεσμός, και δεν λειτουργούν ως ένας αυτόνομος οργανισμός εκτός του πλαισίου διακυβέρνησης. Ακόμη, μια διαφορά στην ανάλυση τέτοιων κινήσεων είναι η στοιχειοθέτηση των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών των ομάδων που παρεμβαίνουν στον δημόσιο λόγο, δηλαδή αν είναι απόστρατοι ή εν ενεργεία αξιωματικοί. Για την επικύρωση μιας επιστημονικής εξήγησης έχει αναφερθεί ως

στοιχείο η παρατήρηση, παίρνοντας ως παράδειγμα την αντίστοιχη επιστημονική έρευνα των φυσικών επιστημών, που πραγματοποιείται από τον ίδιο τον επιστήμονα ή με βάση μαρτυρίες άλλων (Salmon, 1992/2007, 4). Στην περίπτωση της παρούσας διατριβής, η επικύρωση μπορεί να γίνει και μέσω των ιστορικών παραδειγμάτων.

Έτσι, μέσω της ιστορικής μελέτης, παρατηρείται ότι πραξικοπηματικές κινήσεις πραγματοποιούνται λόγω της απουσίας δικλείδων ασφαλείας στο πολιτικό σύστημα και στις εκάστοτε ιστορικές συνθήκες, όπου διαδραματίζονται. Γι'αυτό είναι σημαντικό να τίθενται τα χρονικά όρια που θα μελετηθούν, ώστε να γίνουν πιο στοχευμένες οι αναλύσεις. Ακόμη, ο τρόπος που έγινε η διαχείριση και αντιμετώπιση των πραξικοπηματικών κινήσεων αποτελεί ένα ιστορικό προηγούμενο για την μελέτη του πολιτικού ελέγχου του στρατού, που καθιερώθηκε μέσω της θέσπισης αντίστοιχων νόμων στο εσωτερικό της κοινωνίας.

Το βασικό μεθοδολογικό εργαλείο που θα χρησιμοποιηθεί είναι οι υποθέσεις εργασίας. Είναι ένας τρόπος για να οργανωθεί το επιχείρημα σχετικά με το ζήτημα του πολιτικού ελέγχου του στρατού στις δημοκρατίες, καθώς θα βοηθήσει στην δόμηση της συνολικής εικόνας, συμπεριλαμβάνοντας όλες τις παραμέτρους. Ως υπόθεση υποστηρίζεται ότι είναι μια *“πρόταση που καλείται να αποτιμηθεί βάσει των συνεπειών της”* και, με αυτόν τον τρόπο, ο/η ερευνητής/-τρια καλείται να συντάξει μια πρόταση από την οποία *“μπορούν να εξαχθούν συνέπειες παρατηρησιακού χαρακτήρα”* (Earman & Salmon, 1992/2007, 54). Με την σειρά τους, για τις συνέπειες παρατηρησιακού χαρακτήρα, επισημαίνεται ότι είναι μια πρόταση, που μπορεί να είναι ψευδής ή αληθής, με βάση παρατηρήσεων (Earman & Salmon, 1992/2007, 54). Έτσι, αν μια συνέπεια είναι αληθής, τότε αναφέρεται ότι επικυρώνει την υπόθεση (Earman & Salmon, 1992/2007, 54), ενώ αν αποδειχθεί ότι είναι ψευδής, χαρακτηρίζεται ως αντικρουόμενη της υπόθεσης (Earman & Salmon, 1992/2007, 55). Στον τομέα των κοινωνικών επιστημών λαμβάνονται υπόψη οι ανθρώπινες συμπεριφορές και οι κοινωνικές/πολιτικές νόρμες. Μια έννοια που χρησιμοποιείται ευρέως είναι η ορθολογικότητα για την επεξήγηση του αιτίου-αποτελέσματος. Έτσι, επισημαίνεται ότι το άτομο προχωρά σε ορθολογικές πράξεις, με βάση την *“ισορροπία μεταξύ των πεποιθήσεων και αξιών”* του, με τους

δρώντες να *“δρουν ορθολογικά μόνο όταν επιλέγουν την πράξη που μεγιστοποιεί την αναμενόμενη ωφέλεια”* (Salmon, 1992/2007, 576).

Συνεπώς, η μεθοδολογία της παρούσας διατριβής θα αποτελέσει μια διευρυμένη προσπάθεια κατανόησης του πολιτικού ελέγχου του στρατού, μέσω του ρόλου του στην θεσμική εδραίωση του κράτους. Η συγκριτική μελέτη μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Γαλλίας θα βοηθήσει στον ορισμό δύο προτύπων του πολιτικού ελέγχου του στρατού στο πλαίσιο ενός δυτικού, φιλελεύθερου-δημοκρατικού πολιτεύματος, υπό μιας ενοποιημένης κεντρικής διοίκησης. Η θεσμοποίηση του στρατού είναι ένας από τους βασικούς πυλώνες του state-building(οικοδόμηση του κράτους) της νεωτερικότητας. Χρησιμεύει ως μεθοδολογία, καθώς παρατηρείται η εδραίωση συγκεκριμένων ιδεών και εννοιών σε θεσμικό, αλλά και φαντασιακό επίπεδο, που αφορούν την λειτουργία των Ενόπλων Δυνάμεων σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα πολιτικού φιλελευθερισμού. Ο δημοκρατικός έλεγχος των Ενόπλων Δυνάμεων λαμβάνεται ως μια δεδομένη κατάσταση στις σύγχρονες δυτικές δημοκρατίες, παρόλο που αποτελεί μια διαδικασία εσωτερικών διεργασιών στα κράτη, η οποία πέρασε από αρκετά στάδια για να εδραιωθεί η σύγχρονη εικόνα. Με κύρια σημεία αναφοράς σε θεωρητικό επίπεδο τα έργα των Samuel P. Huntington, Samuel E. Finer, Peter D. Feaver, όσον αφορά τον τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, και του Charles Tilly για την έννοια του state-building, θα γίνει μια διασύνδεση με το σήμερα, μέσω της παράθεσης και νεότερων θεωρητικών, ώστε να δοθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα για το συγκεκριμένο ζήτημα του πολιτικού ελέγχου του στρατού και να απαντηθούν τα ερωτήματα που έχουν τεθεί για την παρούσα έρευνα. Γι' αυτό και η ανάλυση μιας σειράς παραμέτρων, όπως θα περιγραφούν στις επικείμενες υποθέσεις εργασίας, θα οδηγήσουν σε μια συγκέντρωση δεδομένων του συνόλου των διαδικασιών που εξασφαλίζουν τον πολιτικό έλεγχο του στρατού στα κράτη που μελετώνται.

Κεφάλαιο πρώτο

Η θεωρία των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων και η έννοια του πολιτικού ελέγχου του στρατού

α. Η ιστορική εξέλιξη της θεωρίας των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων

Η έννοια του εθνικού στρατού ξεκίνησε από την δημιουργία του έθνους-κράτους κατά την νεωτερικότητα, ο οποίος θεσπίστηκε σε κάθε κράτος ανάλογα με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στο εσωτερικό του. Οι πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις επιτελούν έναν καίριο ρόλο, καθώς είναι ο τρόπος που η κεντρική κυβέρνηση μιας χώρας χρησιμοποιεί την στρατιωτική της ισχύ και την δύναμη των όπλων. Υπάρχει διαφορετικό πλαίσιο για τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις, ανάλογα με το πολιτικό σύστημα κάθε χώρας.

Ορισμένοι αναλυτές υποστηρίζουν ότι για να μην υπάρξει εσωτερική σύγκρουση ή για να είναι αποτελεσματικές οι ένοπλες δυνάμεις, η θέσπιση εθνικού στρατού είναι σημαντικός παράγοντας, καθώς *"θεωρείται ότι αντιπροσωπεύει το έθνος και όχι μια πτυχή του"* (Baylouny, 2013, 251). Παρατηρείται ότι ο τρόπος με τον οποίο θεσπίστηκε ένα κράτος έχει σημαντικό αντίκτυπο στην κρατική οργάνωση, συμπεριλαμβάνοντας και τις ένοπλες δυνάμεις. Οι πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις είναι ένας τομέας που ειδικεύεται πάνω στην αλληλεπίδραση των δύο αυτών θεσμών. Μελετώντας την διεθνή βιβλιογραφία υπάρχει ένας πλούσιος κατάλογος από έργα και μελέτες που ειδικεύονται σε αυτόν τον τομέα. Γι'αυτό, αρκετές φορές χρησιμοποιείται ο όρος "θεωρία των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων", παρόλο που δεν αποτελεί θεωρία, με την συγκεκριμένα έννοια της λέξεως αυτής, αλλά ένας συγκεκριμένος κλάδος της θεωρητικής επιστήμης.

Ένα ερώτημα που μπορεί να ειπωθεί είναι γιατί ο παραπάνω τομέας μπορεί να είναι αυτοτελής στην θεωρητική επιστήμη. Μια απάντηση σε αυτό το ερώτημα είναι ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις είναι ένας θεσμός του κράτους, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως η θεσμοποιημένη άσκηση βίας. Είναι θεσμοποιημένη, επειδή υπάρχουν συγκεκριμένοι κανόνες για το πότε οι Ένοπλες Δυνάμεις θα χρησιμοποιήσουν την ισχύ τους, που εξασφαλίζεται μέσω κανόνων και νόμων, όπως ορίζεται από το Σύνταγμα μιας χώρας και την κυβέρνησή της. Για τις δημοκρατίες, δυτικού τύπου, ο στρατιωτικός θεσμός ακολούθησε την ιστορική εξέλιξη των

κρατών. Συγκεκριμένα, για το Ηνωμένο Βασίλειο και την Γαλλία, που μελετώνται στην παρούσα διατριβή, υπάρχουν κοινά χαρακτηριστικά στον τρόπο δόμησης του στρατιωτικού θεσμού. Η διαφορά μεταξύ τους έγκειται στην πολιτική χρήση των ενόπλων δυνάμεων, δηλαδή στην δόμηση ενός αφηγήματος που αφορά το εύρος της λειτουργίας τους και στον βαθμό που είναι φορτισμένα πολιτικά τα θέματα που αφορούν την αμυντική πολιτική, αλλά και την παρουσία των ενόπλων δυνάμεων στο εσωτερικό της χώρας. Επομένως, η στρατιωτική παρέμβαση και το πραξικόπημα είναι κινήσεις αδιανόητες για την εσωτερική τους πολιτική σκηνή στην σύγχρονη εποχή, ωστόσο υπήρξαν ιστορικοί περίοδοι όπου υπήρχε ο κίνδυνος αυτός, με παράδειγμα την Γαλλία κατά την Δ' Δημοκρατία (Quatrième- IVe République).

Έτσι, η μελέτη των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων μπορεί να δώσει μια πιο διευρυμένη εικόνα σχετικά με το δημοκρατικό πολίτευμα, όσον αφορά την ισορροπημένη σχέση μεταξύ των θεσμών και την εύρυθμη διακυβέρνηση. Ωστόσο, αυτό που ενισχύει το επιχείρημα της αυτοτελούς επιστήμης του τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων είναι ότι οι αντίστοιχες θεωρίες εξελίσσονται μαζί με τα νέα δεδομένα που αφορούν την διακυβέρνηση και την διοίκηση. Ένα χαρακτηριστικό πλαίσιο ανάλυσης παρέχει το επιχείρημα του πολιτικού επιστήμονα Stephen J. Cimbala, ο οποίος παραθέτει τέσσερα χαρακτηριστικά που αφορούν τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις στα σύγχρονα κράτη: α) η στρατιωτική θητεία ως επάγγελμα και ποιές είναι οι ιδέες που κυριαρχούν μέσα στο σώμα των αξιωματικών, β) ποιά είναι η διαδικασία στην λήψη αποφάσεων που αφορούν την άμυνα και την ασφάλεια, γ) η γραφειοκρατία που υπάρχει σε ένα κράτος και οι κυβερνητικοί θεσμοί σχετικά με την άμυνα, δ) πώς γίνονται αντιληπτές στο εσωτερικό οι εξελίξεις στο διεθνές σύστημα, συγκεκριμένα *"τα πολιτικά αποτελέσματα από τις διεθνείς σχέσεις και το feedback τους στις αποφάσεις της εξωτερικής πολιτικής"* (Cimbala, 2012, 1).

Στην σύγχρονη εποχή, η τεχνολογική εξέλιξη, μαζί με τις αλλαγές στην διεθνή πολιτική σκηνή και στο εσωτερικό των κοινωνιών, έχουν αντίκτυπο στο πώς θα εξελιχθούν τα ζητήματα ασφαλείας και η χρήση της στρατιωτικής ισχύος στο εσωτερικό και το εξωτερικό των κρατών. Ο στρατιωτικός θεσμός επηρεάζεται και από τις εξελίξεις στην διεθνή σκηνή, με κύρια πρόκληση, όπως αναφέρεται συχνά, η αποτελεσματικότητα και η ανταπόκριση σε νέες απειλές ασφαλείας και η επέκταση

των αρμοδιοτήτων του και των αντίστοιχων καθηκόντων. Οι Leslie C. Eliason, και Emily O. Goldman επισημαίνουν ως ένα σημαντικό στοιχείο εξέλιξης της αμυντικής πολιτικής και των ενόπλων δυνάμεων την *Επανάσταση στις Στρατιωτικές Υποθέσεις (Revolution in military affairs-RFA)* (Eliason & O.Goldman, 2003, 1). Η τεχνολογική εξέλιξη αποτελεί το στοιχείο που επηρεάζει τον τρόπο που διεξάγεται ένας πόλεμος, η ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στον στρατό και την επιρροή της στην στρατιωτική ισχύ των κρατών στο παγκόσμιο σύστημα (Eliason & O.Goldman, 2003, 1).

Ωστόσο, το παραπάνω πλαίσιο έχει επιπτώσεις και στον πολιτικό τομέα, όπως η λήψη των αποφάσεων και η χρήση και διάδοση της τεχνολογίας. Οι δύο συγγραφείς αναφέρουν τρία ζητήματα που εγείρονται από την *Επανάσταση στις Στρατιωτικές Υποθέσεις (Revolution in military affairs-RFA)* (Eliason & O.Goldman, 2003, 2) : α) αν πραγματικά η επανάσταση αυτή βρίσκεται "εν εξελίξει", β) τον βαθμό που "οι τεχνολογικές της βάσεις είναι ευέλικτες" και γ) μήπως "το πιθανολογούμενο στρατιωτικό πλεονέκτημα μπορεί να μεταφραστεί σε πολιτική επιρροή". Παρόλο που το επιχείρημα που παραθέτουν οι δύο συγγραφείς αντιστοιχεί, κυρίως, στην διεθνή ισχύ ενός κράτους και στον τρόπο που η στρατιωτική καινοτομία μπορεί να επηρεάσει τις ισορροπίες ισχύος, αναδεικνύει και το ζήτημα των ενόπλων δυνάμεων ως ομάδα συμφερόντων. Γίνεται εύλογα αντιληπτό ότι, προκειμένου να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα και να προσπεράσουν τον στρατηγικό και γεωπολιτικό ανταγωνισμό, θα ασκηθεί μια πίεση προς την εξασφάλιση των στρατιωτικών καινοτομιών και τον εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεων. Με αυτόν τον τρόπο, ξεκινά ένας κύκλος διαπραγματεύσεων μεταξύ πολιτικών δρώντων και στρατιωτικών, ώστε να γίνει μια επανεξέταση της διαχείρισης, ή εξεύρεσης, των πόρων σε ένα κράτος, με πιθανότητα της πίεσης για ενίσχυσης των αμυντικών δαπανών. Συνεπώς, η ανάπτυξη του τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων ως αυτοτελούς επιστήμης μπορεί να δώσει συγκεκριμένες απαντήσεις στα ζητήματα που αφορούν τις Ένοπλες Δυνάμεις και την εξέλιξη τους στο σύγχρονο γίνεσθαι, όπως και την ανταπόκριση της διακυβέρνησης ενός κράτους στα νέα δεδομένα.

Η πολιτική ανάλυση για τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις και πώς αλληλεπιδρούν με την ανάλυση της οικοδόμησης του κράτους είναι μια παράμετρος

που έχει ληφθεί υπόψη κατά την διάρκεια της έρευνας. Οι Juan J. Linz και Alfred Stepan επισημαίνουν την διαφορά μεταξύ φιλελευθεροποίησης (*liberalization*) και εκδημοκρατισμού (*democratization*) (Linz & Stepan, 1996, 3). Οι δύο συγγραφείς προχωρούν σε αυτόν τον διαχωρισμό προκειμένου να παραθέσουν την εξέλιξη του πολιτικού συστήματος σε μη-δημοκρατικά καθεστώτα, όπου η φιλελευθεροποίηση αφορά τις μεταρρυθμίσεις με βάση πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές, παραθέτοντας παραδείγματα, μεταξύ άλλων, την μείωση, σε κάποιο βαθμό, της λογοκρισίας στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, "*κάποια ανοχή της αντιπολίτευσης*", βελτίωση εισοδήματος (Linz & Stepan, 1996, 3). Εντάσσουν τον εκδημοκρατισμό στο πλαίσιο της φιλελευθεροποίησης, σε πολιτικό επίπεδο, παραθέτοντας ως παραδείγματα τις ελεύθερες εκλογές και το δικαίωμα της άσκησης της κεντρικής πολιτικής ηγεσίας από εκείνον/-η που κερδίζει την πλειοψηφία μέσω της εκλογικής διαδικασίας (Linz & Stepan, 1996, 3).

Ο ρεπουμπλικανισμός αλληλεπιδρά ως έννοια με τον εκδημοκρατισμό. Η αφετηρία του βρίσκεται στην Ευρώπη, ωστόσο, στην σύγχρονη εποχή, ο ρεπουμπλικανισμός αποτελεί μία από τις κυρίαρχες πολιτικές παραδόσεις των Η.Π.Α. Ο ρεπουμπλικανισμός βασίζεται, αρκετά, στην έννοια της αλλαγής. Στη ιστορική έρευνα, η αλλαγή πραγματοποιείται όταν ομάδες που επιθυμούσαν την ανάληψη της εξουσίας στο εσωτερικό μιας κρατικής οντότητας, ήθελαν να απεγκλωβιστούν από κληρονομικές δομές ισχύος ή από κυρίαρχες παραδόσεις και νόρμες, αποτελώντας μια εναλλακτική πηγή πολιτικής κυριαρχίας. Αντίστοιχα παραδείγματα είναι "*η ρεπουμπλικανική περίοδος της αρχαίας Ρώμης*", πριν εγκαθιδρυθεί η πολιτική πρακτική της ενίσχυσης των εξουσιών ενός ατόμου, η *Αναγέννηση*, με κορυφαίο παράδειγμα τις πόλεις-κράτη της Ιταλίας, η περίοδος "*αντιμοναρχισμού της αγγλικής κοινοπολιτείας*" (Λάβδας, 2012, 23). Για το τελευταίο παράδειγμα, αναφέρεται ότι η περίοδος της "*ανακήρυξης της αγγλικής κοινοπολιτείας*" αποτελεί ένα στοιχείο της ρεπουμπλικανικής παράδοσης της Βρετανίας, με αφορμή το ιστορικό γεγονός της εκτέλεσης του βασιλιά Καρόλου το 1649, με κυρίαρχο ιδεολογικό αφήγημα την αντίθεση "*προς την εξάρτηση των κρατών*", τα οποία είναι "*ελεύθερα όταν είναι σε θέση να αυτο-κυβερνώνται*" (Λάβδας, 2012, 111).

Έτσι, σύμφωνα με το επιχείρημα του Λάβδα, ο ρεπουμπλικανισμός αντιστοιχεί σε μια "πολιτεία" στην οποία κυβερνούν οι θεσμοί που εγγυώνται την ελευθερία και την "απουσία συνθηκών αυθαίρετης κυριαρχίας" (Λάβδας, 2012, 23). Ο ρεπουμπλικανισμός ταξινομείται ανά κατηγορίες ανάλογα με τον τρόπο εδραίωσης του πολιτεύματος. Ο φιλελεύθερος ρεπουμπλικανισμός επισημαίνεται ότι αντιστοιχεί στο πρότυπο της "πολιτείας", που περιγράφηκε παραπάνω, και η "συνταγματική αποτύπωση" του είναι ένα <<σύνολο νορμών που λειτουργούν ανεξάρτητα από βαθύτερα εδραιωμένες κοινές αξίες και ισχύουν ανεξάρτητα από νομικούς καταναγκασμούς>> (Λάβδας, 2012, 24). Με αυτόν τον τρόπο, εξασφαλίζεται η "επικράτηση συνθηκών" που θα λειτουργήσουν αποτρεπτικά σε μια "ιδεολογική παράμετρο" του τρόπου διακυβέρνησης της χώρας και ευνοείται η πρακτική των "αμοιβαία αποδεκτών συμβιβασμών" (Λάβδας, 2012, 24).

Στον αντίποδα εντάσσεται ο ρεπουμπλικανισμός-δημοκρατισμός, ο οποίος βασίζεται πάνω σε πιο μαζικά στοιχεία πολιτικής αλληλεπίδρασης. Σε αυτό το σημείο, μπορεί να παρατεθεί το επιχείρημα του Λάβδα σχετικά με την διαδικασία εκδημοκρατισμού ως περιεχόμενου του ρεπουμπλικανισμού-δημοκρατισμού, δηλαδή στην υιοθέτηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών που ορίζουν μια δημοκρατία: α) η "διεύρυνση του εκλογικού δικαιώματος", β) "αναγνώριση μιας σειράς δικαιωμάτων", τα οποία, μέσω της θεσμικά ανεξάρτητης δικαιοσύνης, λειτουργούν μέσα σε ένα "ευρύ πλαίσιο θεσμικών εγγυήσεων και δυνατοτήτων", γ) η αναγνώριση "κοινών συμφερόντων" μέσω διαβουλεύσεων στο εσωτερικό της πολιτείας και της συλλογικής τους παροχής με βάση "κάποια κριτήρια" (Λάβδας, 2012, 30). Η σύγχρονη Γαλλική Δημοκρατία μπορεί να χαρακτηριστεί ως ρεπουμπλικανική-δημοκρατική πολιτεία. Καταρχάς, έχει στηριχθεί, η δόμησή της, πάνω στην έννοια της *république*, η οποία παραμένει ως έννοια και στην επίσημη ονομασία της Γαλλικής Πολιτείας (République Française). Δεύτερον, εδραιώθηκε με ρήξη των νορμών του παρελθόντος, όπως γίνεται αντιληπτό από το ιστορικό γεγονός της Γαλλικής Επανάστασης. Στο κεφάλαιο για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού στην Γαλλία θα γίνει περαιτέρω πολιτική ανάλυση του γαλλικού καθεστώτος της νεωτερικότητας και στο πώς οι νόρμες της Γαλλικής Επανάστασης επηρέασαν τον ορισμό της στρατιωτικής θητείας.

Στον πολιτικό φιλελευθερισμό, ο στρατός έχει δύο εναλλακτικές, είτε να λειτουργεί υπό το πλαίσιο συγκεκριμένων νορμών που θα εξασφαλίζουν την ουδετεροποίησή του πάνω στην πολιτική διαδικασία, είτε να αποτελέσει μέρος ενός συνολικού πολιτικού μορφώματος, όπου η λειτουργία του και η συνοχή του να βασίζονται σε συγκεκριμένα ιδεολογικά πρότυπα. Και οι δύο τρόποι αντιστοιχούν στην οργάνωση του πολιτικού ελέγχου του στρατού σε ένα φιλελεύθερο δημοκρατικό πολίτευμα. Επομένως, μπορούμε να ταξινομήσουμε τον ρεπουμπλικανισμό ως αλλαγή σε Γαλλία, Η.Π.Α, Ηνωμένο Βασίλειο ως εξής: α) στην Γαλλία ο ρεπουμπλικανισμός ήταν η ιδεολογία της ρήξης με τις κυρίαρχες νόρμες του Παλαιού Καθεστώτος, β) στις Η.Π.Α ο ρεπουμπλικανισμός βοήθησε στην δόμηση του ομοσπονδιακού πολιτεύματος της χώρας. Υπάρχει ένα είδος ρήξης, με την έννοια ότι οι Η.Π.Α αποτελούσαν μέρος των αποικιών του Βρετανικού Στέμματος, με την επανάσταση των αποίκων να αποτελούν μια απο-αποικιοποιητική διαδικασία, γ) για το Ηνωμένο Βασίλειο ο ρεπουμπλικανισμός αποτελεί έναν συνδυασμό ιστορικών νορμών, όπου διατηρήθηκε η μοναρχική αρχή και ο εκδημοκρατισμός του πολιτεύματος προχώρησε με συμβιβαστικά στοιχεία.

Έτσι, γίνεται κατανοητό ότι η μετάβαση της κεντρικής διοίκησης των στρατευμάτων σε ένα οργανωμένο κρατικό θεσμό αποτελεί μια ρεπουμπλικανική-φιλελεύθερη μεταρρύθμιση, καθώς δεν ανήκει πια σε μια προσωπική-βασιλική, κληρονομική, διοίκηση, αλλά αποτελεί μέρος του κρατικού μηχανισμού. Αυτή η παράμετρος γίνεται αντιληπτή για τις χώρες μελέτης της διατριβής, όταν τα πολιτικά τους καθεστώτα αρχίζουν να αποκτούν αντιπροσωπευτικά όργανα και η νομιμοποίηση της εξουσίας και της διακυβέρνησης έγκειται σε συγκεκριμένες διαδικασίες, που αφορούν ένα πιο ευρύτερο ποσοστό της κοινωνίας, εκτός της βασιλικής οικογένειας και της αριστοκρατικής τάξης. Ο εκδημοκρατισμός αφορά τις αντίστοιχες μεταρρυθμίσεις που δίνουν το δικαίωμα σε ολοένα και μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού να αποτελούν μέρος της πολιτικής διαδικασίας, είτε εξασφαλίζοντας την αναγκαία νομιμοποίηση της πολιτικής ηγεσίας είτε συμμετέχοντας, με τρόπους που αφορούν τον εκάστοτε τύπο ιδεολογίας και πολιτικής κουλτούρας, στην διαδικασία λήψης αποφάσεων.

- ***Το ιστορικό πλαίσιο της οικοδόμησης του κράτους(state-building)***

Όπως έχει επισημανθεί από τους Desmond King και Patrick Le Galès, η οργάνωση των κοινωνιών και κοινοτήτων στην Ευρώπη στηρίχθηκαν πάνω στην οντότητα του κράτους (King & Le Galès, 2011). Αν και η έρευνά τους αφορά την λειτουργία του κοινωνικού κράτους, η διαπίστωση αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για άλλους κρατικούς θεσμούς, όπως ο στρατιωτικός. Ο τρόπος που γίνεται αντιληπτό *"το βάρος του κράτους σε μια δεδομένη κοινωνία"* είναι το σχετικό *"της δημοσίας δαπάνης σε σχέση με το ΑΕΠ"* (King & Le Galès, 2011). Παρόλα αυτά, επισημαίνουν ότι η οντολογία του κράτους δεν παραμένει στάσιμη, αλλά εξελίσσεται, χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα την παγκοσμιοποίηση και στην επίδραση που έχει στην δόμηση εννοιών όπως η επικράτεια και *"η ταύτιση με το έθνος"* (King & Le Galès, 2011). Με αυτόν τον τρόπο, έχουν επεκταθεί η δράση και η αρμοδιότητα των υπερεθνικών θεσμών, όμως επισημαίνουν ότι αυτή η *"αλλαγή κλίμακας"* αποτέλεσε μια στρατηγική του κράτους, *"ή στην σκιά του κράτους"*, ώστε *"να επιτραπεί νέα δυναμική επέκτασης"* (King & Le Galès, 2011). Έτσι, παρατηρείται ότι η έννοια του κράτους είναι δομική για την ερμηνεία και εξέλιξη του διεθνούς συστήματος.

Σύμφωνα με τους David Pion-Berlin και Graig Arceneaux, η λήψη των αποφάσεων αποτελεί μια διαδικασία, στην οποία σημαντική παράμετρος είναι *"τα άτομα που είναι σε θέσεις ευθύνης"* και ο τρόπος με τον οποίο επιθυμούν *"να ασκήσουν την εξουσία τους πάνω στον στρατό"* (Pion-Berlin & Arceneaux, 2000, 414). Από την άλλη, επισημαίνουν ότι υπάρχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά πάνω στα οποία έχει δομηθεί *"η επίβλεψη του ρόλου του στρατού"* (Pion-Berlin & Arceneaux, 2000, 414). Ως πολιτικοί ρόλοι των Ενόπλων Δυνάμεων αναφέρονται οι σχέσεις που έχει ο στρατιωτικός θεσμός *"με τους άλλους θεσμούς του πολιτικού συστήματος"* (Λάβδας, 2004, 195). Με αυτόν τρόπο ταξινομούνται σε: <<α) μονοπώλιο της βίας, β) εξειδίκευση των επαγγελματικών χαρακτηριστικών του στρατού και το κοινωνικό προφίλ των στρατιωτών, γ) καταμερισμός της εργασίας και διαφοροποίηση των ρόλων>> (Λάβδας, 2004, 195).

Επίσης, μπορεί να δομηθεί το ερώτημα κατά πόσο ένα ανώτατος στρατιωτικός μπορεί να έχει πολιτικές ευθύνες. Η απάντηση βρίσκεται στο πολίτευμα του κάθε κράτους. Ο τρόπος που οργανώνεται η πολιτική ηγεσία, η λειτουργία του πολιτικού συστήματος και η εξασφάλιση της ισονομίας και ισοτιμίας

αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν τον πολιτικό ρόλο του στρατού στο εσωτερικό της κοινωνίας. Οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν έναν θεσμό που αντιστοιχεί στο μονοπώλιο της βίας και στην ηθική νομιμοποίηση της εξουσίας. Ιδιαίτερα η φιλελεύθερη δημοκρατία δομεί ένα συγκεκριμένο πλαίσιο εντός του οποίου λειτουργούν οι Ένοπλες Δυνάμεις. Ο πολιτικός τους ρόλος περιορίζεται στην πίστη τους στο Σύνταγμα και σε μια πολιτική ηγεσία που εκλέγεται από τους πολίτες. Το πολιτικό σύστημα έχει την εξουσία να χαρακτηρίσει οποιαδήποτε παρέμβαση του στρατού ως πραξικόπημα.

Ένα πραξικόπημα δεν μπορεί να αναλυθεί, μόνο, ως μια καθ'εαυτή στρατιωτική παράμετρος. Σε αρκετές περιπτώσεις, μπορεί να είναι μια ομάδα πολιτικών που θέλουν να εξασφαλίσουν την εξουσία μέσω ενός ισχυρού πειθαναγκαστικού τομέα, που είναι οι ένοπλες δυνάμεις. Ωστόσο, εμπλέκονται αρκετά στοιχεία ανάλυσης σχετικά με την εξέλιξη ενός πολιτεύματος και τις ιστορικές συνθήκες που επικρατούν κάθε φορά. Ο πολιτικός φιλελευθερισμός αποτελεί ένα είδος πολιτικοποίησης του στρατεύματος, καθώς ο στρατιωτικός θεσμός εκπαιδεύεται για να είναι μέρος του συνολικού πολιτικού οργανισμού, και θεωρείται αδιανόητο να παρεμβαίνει στην πολιτική ζωή, ιδιαίτερα με την άμεση κατάληψη της εξουσίας. Μπορεί να εκφράσει δυσαρέσκεια ως ομάδα συμφερόντων, η οποία λειτουργεί μέσα στο σχετικό θεσμικό πλαίσιο που έχει δοθεί από την κεντρική νομολογία του κράτους. Συγκεκριμένη περίπτωση αποτελούν οι απόστρατοι, οι οποίοι έχουν το κύρος της προηγούμενης θητείας τους στις Ένοπλες Δυνάμεις. Μπορούν να ιδρύσουν ομάδες πίεσης σε πολιτικό επίπεδο, όμως δεν μπορεί να ειπωθεί με σιγουριά ότι εκπροσωπούν το σύνολο του στρατεύματος.

Σε αυτό το σημείο, η Schiff αναφέρει την μέθοδο της *“έμμεσης στρατιωτικής επιρροής”* (Schiff, 2009, 24). Είναι ο αντίκτυπος που μπορεί να έχει η στρατιωτική ηγεσία στον τομέα της λήψης των αποφάσεων, ιδιαίτερα σε επίπεδο πληροφοριών, με την συγγραφέα να επισημαίνει ότι αυτή η παράμετρος αυτή είναι πολύ σημαντική κατά την διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων (Schiff, 2009, 24). Εμπίπτει στο πλαίσιο της *“χαρισματικής ηγεσίας”*, όπου ο εκάστοτε βαθμός *“σεβασμού”* που βιώνουν οι στρατιωτικοί ηγέτες από *“σημαντικούς πολιτικούς και κοινωνικούς κύκλους”*, βοηθά στην επίδραση τους προς τους τομείς της κυβέρνησης και της κοινωνίας *“εκτός των επισημοποιημένων καναλιών επιρροής”* (Schiff, 2009,

24). Παρόλα αυτά, είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι αποτελεί ευθύνη της πολιτείας ο τρόπος που γίνεται χρήση της στρατιωτικής ισχύος.

Ο εκδημοκρατισμός του στρατιωτικού θεσμού είναι ένα ζήτημα που απασχολεί και τις εδραιωμένες φιλελεύθερες δημοκρατίες και εφάπτεται σε μια σειρά θεμάτων σχετικών με την ιεραρχία και τον τρόπο στρατολόγησης, όπως και σε επίπεδο πολιτικού ελέγχου. Σε θεωρητικό επίπεδο, οι Juan José Linz και Alfred Stepan αναφέρουν τις διαφορές μεταξύ των εννοιών της οικοδόμησης του κράτους(*state-building*) και της οικοδόμησης του έθνους(*nation-building*), με το πρώτο να έχει ξεκινήσει η εδραίωσή του στην Δυτική και Βόρεια Ευρώπη ήδη από την εποχή των μοναρχιών και ο κεντρικός πυρήνας του αφορά τις έννοιες της "δημιουργίας και της κατασκευής" (Linz & Stepan, 1996, 20). Όσον αφορά την οικοδόμηση έθνους, οι συγγραφείς παραθέτουν έναν πιο ευρύ ορισμό, καθώς εστιάζουν και στα φαντασιακά στοιχεία που συνθέτουν το περιεχόμενο της έννοιας του έθνους, όπως "την ψυχολογική ταυτοποίηση των ατόμων που το αποτελούν" (Linz & Stepan, 1996, 22). Με το ζήτημα της ιθαγένειας να αποτελεί μια σημαντική παράμετρος του εκδημοκρατισμού, μέσω των "ισότιμων ατομικών δικαιωμάτων", οι δύο συγγραφείς αναφέρουν ως εμπειρικές διαδικασίες την οικοδόμηση κράτους και έθνους (Linz & Stepan, 1996, 25), για αυτό και είναι σημαντική η παράθεση ιστορικών παραδειγμάτων, που θα βοηθήσει στην κατανόηση της εξέλιξης της κρατικής οντότητας των χωρών που μελετώνται, μέρος της οποίας είναι και ο στρατιωτικός θεσμός.

Για τους Alfred Stepan, Juan J. Linz, και Juli F. Minoves, ο τρόπος που εξελίχθηκαν οι μοναρχίες στην Δυτική Ευρώπη άφησε το αποτύπωμά τους στην εξέλιξη του δημοκρατικού πολιτεύματος στην εκάστοτε χώρα (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 35). Χωρίζουν τις μοναρχίες σε δύο τύπους, τις «κυβερνούσες μοναρχίες»(*"ruling monarchies"*) (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 35) και τις «συνταγματικές μοναρχίες»(*"constitutional monarchies"*) (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 36). Μεταξύ των δύο παραπάνω επισημαίνουν μια τρίτη, ενδιάμεση, που την ονομάζουν «δημοκρατική κοινοβουλευτική μοναρχία», όπου το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η αποκλειστική εξουσία που έχει ένα "ελεύθερα εκλεγμένο κοινοβούλιο" στον "σχηματισμό" και διάλυση της κυβέρνησης (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 36). Τα κύρια στοιχεία που οδηγούν στην εξέλιξη, ή όχι, σε

«δημοκρατική κοινοβουλευτική μοναρχία» παρατίθενται ως 1) πολιτική πίεση, 2) μοναρχική οικογένεια, 3) φορολογία, 4) εθνοτικές και θρησκευτικές ταυτότητες (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 38), 5) διεθνείς δρώντες (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 39). Αντιθέτως, στις συνταγματικές μοναρχίες αναφέρουν το "στοιχείο διπλής νομιμότητας" στην αλληλοϋποστήριξη μεταξύ κοινοβουλίου και μονάρχη στο ζήτημα της κυβέρνησης, ενώ στις κυβερνούσες μοναρχίες, η εξουσία του μονάρχη είναι απόλυτη και λειτουργεί με "μονομερείς" αποφάσεις (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 36). Παρόλα αυτά, τα όρια μεταξύ των τριών τύπων μοναρχικής εξουσίας δεν είναι ευδιάκριτα, αν λάβουμε υπόψη το ιστορικό παράδειγμα της Βρετανίας που παραθέτουν οι τρεις συγγραφείς.

Ως στοιχείο ρήξης της συνέχειας της μοναρχικής αρχής στην αγγλική παράδοση, αναφέρουν την περίοδο της Ένδοξης Επανάστασης (1688–89), με την καθαίρεση του βασιλιά James II of England, η οποία "βοήθησε" και το Κοινοβούλιο, και την άμεση ψήφιση ενός νομοσχεδίου που "περιόριζε τις βασιλικές εξουσίες" (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 36). Όμως, επισημαίνουν ότι η Βρετανία δεν εξελίχθηκε ομαλά προς μια «δημοκρατική κοινοβουλευτική μοναρχία», αλλά μόνο "μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο", φέρνοντας ως παράδειγμα την "εχθρότητα της βασίλισσας Βικτώριας" προς τον Πρωθυπουργό William Gladstone, το 1885, σε υποστήριξή του σε ορισμένα ζητήματα της Ιρλανδίας (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 36). Στην ανάλυση των στοιχείων μετάβασης στην «δημοκρατική κοινοβουλευτική μοναρχία», ο βαθμός της πολιτικής πίεσης του μονάρχη προς το κοινοβούλιο αφορά στην "διαπραγμάτευσή του με τους εκλεγμένους αντιπροσώπους", και μπορεί να οδηγήσει την πολιτική σκηνή και την κοινωνία να λάβουν αποφάσεις σχετικά με την λειτουργία της μοναρχικής αρχής στο πολιτικό σύστημα (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 38). Για το στοιχείο της μοναρχικής οικογένειας, η διαφορά μεταξύ «μικρών κληρονομικών μοναρχικών οικογενειών» και «μεγάλων δυναστικών αρχουσών οικογενειών» έγκειται στο μέγεθος και στην διαχείριση των πόρων υπό την μοναρχική οικογένεια και κατά πόσο είναι διατεθειμένοι οι συγγενείς του βασιλιά να συνεργαστούν στην εκχώρηση ορισμένων προνομίων (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 38). Το ζήτημα της φορολογίας είναι πολύ σημαντικό, καθώς συνδυάζεται με την διαχείριση των πόρων στο εσωτερικό του κράτους. Οι Stepan, Linz και Minoves τονίζουν ότι αν ο μονάρχης

είχε ανάγκη από χρήματα και τα εξασφάλιζε μέσα από την συγκομιδή των φόρων, τότε ήταν ένας "ευάλωτος" μονάρχης, καθώς δεν είχε την διαπραγματευτική ισχύ έναντι των πολιτών και δεν θα μπορούσε να "χρηματοδοτήσει υπηρεσίες ασφαλείας", σε αντίθεση με έναν μονάρχη που στηρίζεται σε "ελάχιστη ή καθόλου ανάγκη φορολογίας" και έχοντας εξασφαλίσει την ροή προς τα "κρατικά ταμεία" μέσω των "ενοικίων φυσικών πόρων" (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 38). Η σημαντική παράμετρος είναι οι συμμαχίες που έχει εδραιώσει η μοναρχική οικογένεια τόσο στο εσωτερικό, σε επίπεδο θρησκευτικών και εθνοτικών κοινοτήτων (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 38), όσο και σε εξωτερικό, με την αλληλεπίδραση με τις άλλες μοναρχικές οικογένειες και κατά πόσο ήταν ανεκτικές σε ζητήματα εκδημοκρατισμού της πολιτικής διακυβέρνησης (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 39).

Ως παραδείγματα πολιτικής επιρροής του διεθνούς περιβάλλοντος στην στρατηγική που ακολουθούν οι μοναρχικές οικογένειες στην Ευρώπη σχετικά με την μετάβαση σε πιο αντιπροσωπευτικά συστήματα, οι συγγραφείς παραθέτουν την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης και των Ναπολεόντειων Πολέμων (1789–1815), που οδήγησαν στην ανάπτυξη "εδαφικών εθνικιστικών δημοκρατιών ως νέων διεκδικητών της κρατικής νομιμότητας"(Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 39). Ως αποφασιστικό γεγονός για τον περιορισμό των εκτελεστικών εξουσιών των μοναρχιών αναφέρεται η περίοδος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, με την πτώση των πολυεθνικών αυτοκρατοριών των Τσάρων και των Αψβούργων (Stepan, Linz, & Minoves, 2014, 39).

Στο θεωρητικό έργο του πολιτικού επιστήμονα Samuel Finer, επισημαίνεται ότι οι έννοιες της οικοδόμησης του κράτους(state-building) και της οικοδόμησης του έθνους(nation-building) είναι διακριτές μεταξύ τους, παρόλο που, σε αρκετές περιπτώσεις, αλληλοσυνδέονται (Finer, 1975, 88). Όσον αφορά την οικοδόμηση κράτους, αναφέρεται σε "δίδυμες διαδικασίες", την "ενοποίηση" των διασκορπισμένων κοινοτήτων κάτω από ένα κοινό δίκτυο και την "διαφοροποίηση" μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στο εσωτερικό ενός κράτους (Finer, 1975, 109). Η κοινότητα επισημαίνεται ως εκείνη η έννοια από την οποία ξεκινά η εξέλιξη της οικοδόμησης έθνους, με πρωτοπόρο την Αγγλία, και ακολουθούν η Γαλλία και η Πρωσία, και τις περισσότερες χώρες στην Ευρώπη να προχωρούν σε σχηματισμό εθνικών κρατών μετά την Γαλλική Επανάσταση (Finer, 1975, 89). Η έννοια των

“ολοκληρωτικά εθνικών στρατών” δημιουργήθηκε κατά τον 19ο αιώνα (Finer, 1975, 102). Για τον ρόλο των ενόπλων δυνάμεων, ο Finer επισημαίνει ότι, και για τις δύο παραπάνω διαδικασίες, επιτελεί πειθαναγκαστικό έργο, σε πολλαπλά επίπεδα, καθώς το διακύβευμα, ειδικά στον τομέα του πολιτικού ελέγχου, αποτελεί η παρουσία τους στο εσωτερικό ενός κράτους σε περιόδους ειρήνης (Finer, 1975, 89). Υποστηρίζει ότι η συμβολή των ενόπλων δυνάμεων δεν είναι μόνο στην διεξαγωγή πολεμικών συγκρούσεων, επειδή, στην περίπτωση αυτή, αλληλεπιδρά και με άλλους τομείς και νόρμες, όπως η διπλωματία, οι επιπτώσεις από την βίωση κατοχής από ξένες δυνάμεις (Finer, 1975, 89).

Στην σύγκρισή του για τις περιπτώσεις της Αγγλίας και της Γαλλίας, αναφέρει ότι, κατά τον 17ο αιώνα, ήταν δύο εύρωστες οικονομίες, με νομισματική πολιτική, και πλούσιες αγροτικές και εμπορικές αποθεματικές πηγές, έχοντας παράλληλα και αυξημένο δημογραφικό (Finer, 1975, 110). Σε επίπεδο πολιτικής ανάλυσης, όμως, επισημαίνει την πρωτοπορία της Αγγλίας έναντι της Γαλλίας, στην δόμηση μιας ενοποιημένης κρατικής οντότητας, ήδη, από το 975, με μόνα ρευστά σύνορα εκείνα του Βορρά (Finer, 1975, 125). Αντιθέτως, για την Γαλλία, αναφέρει ότι ήταν δομημένη σε “*δουκάτα και αυτόνομες κομητείες*” και η ισχύς και κυριαρχία του βασιλιά περιοριζόταν στο Παρίσι, με μια μικρή διοικητική ομάδα (Finer, 1975, 125). Παρόλα αυτά, λόγω της κύριας ενασχόλησης της γαλλικής αριστοκρατίας με τις πολεμικές επιχειρήσεις, ήταν πιο άμεση η παροχή των στρατιωτικών υπηρεσιών τους στον βασιλιά, όποτε το ζητούσε (Finer, 1975, 127). Ο Finer αναφέρεται και στην περίπτωση της Brandenburg-Πρωσίας, η οποία τον 17ο αιώνα ήταν σε δυσμενή θέση, έναντι των άλλων δύο δυνάμεων, λόγω φτωχότερων πόρων και μικρότερου πληθυσμού (Finer, 1975, 125). Ωστόσο, με την ιστορική εξέλιξη και τις μεταρρυθμίσεις στον στρατιωτικό τομέα η Πρωσία εξελίχθηκε σε ένα πρότυπο δόμησης του στρατιωτικού θεσμού και στην αναβάθμισή της σε ισχύ στο διεθνές σύστημα.

Η διασύνδεση των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων με την οικοδόμηση του κράτους (*state-building*) είναι δομική στο πώς εξελίχθηκε η έννοια του μονοπωλίου της βίας. Ο Tilly αναφέρει ως χρονική αρχή για τον σχηματισμό εθνικών κρατών στη δυτική Ευρώπη το 1600 και έπειτα, όποτε και εδραιώθηκε το γαλλικό κράτος ως οντότητα (Tilly, 1982, 3). Σχετικά με την “*οργανωμένη βία*”, όσον αφορά τους

κρατικούς δρώντες, ο Tilly αναφέρει τέσσερις χαρακτηριστικές δραστηριότητες: α) την διεξαγωγή πολέμων-*warmaking*, β) την δημιουργία κράτους, γ) την προστασία, δ) την απόσπαση-extraction, αναφέροντας την τέταρτη δραστηριότητα ως ένα μέσο για να επιτευχθούν οι τρεις προηγούμενες (Tilly, 1982, 15), με τις τέσσερις συνολικά να "εξαρτώνται από την τάση του κράτους να μονοπωλήσει τα συγκεντρωμένα μέσα καταναγκασμού" (Tilly, 1982, 16). Όπως γίνεται αντιληπτό από την παράθεση των επιχειρημάτων του Tilly, ο σκοπός και ο τρόπος διεξαγωγής πολέμων(*warmaking*) ήταν μια από τις βασικές διαδικασίες που οδήγησαν στην εδραίωση κρατών, ήδη πριν την νεωτερικότητα. Έτσι, υπήρχε ένας ανταγωνισμός μεταξύ των ηγεμόνων και των κρατών "υπό διαμόρφωση", ώστε "να απολαύσουν τα πλεονεκτήματα της εξουσίας σε μια ασφαλή ή επεκτεινόμενη περιοχή" (Tilly, 1982, 4).

Η έννοια του *warmaking* αναφέρεται και από τον κοινωνιολόγο Morris Janowitz συνδυάζοντας την διεξαγωγή πολέμων με την "ιδεολογικοποίηση των ενόπλων συγκρούσεων"(Janowitz, 1957, 9). Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, η πολεμική σύγκρουση αντιστοιχεί στην κοινωνική σύγκρουση μεταξύ των εθνών-κρατών, με την εκάστοτε πολιτική ηγεσία να κάνει χρήση ιδεολογικών αφηγημάτων, με σκοπό την νομιμοποίηση της άσκησης βίας στην προάσπιση του εθνικού συμφέροντος (Janowitz, 1957, 9). Στην στρατηγική ανάλυση του *warmaking*, ο Χαράλαμπος Παπασωτηρίου αναφέρει ότι η χρήση ένοπλης βίας έχει τους εξής επιχειρησιακούς στόχους: α) να γίνει αποδεκτός από τον αντίπαλο ο πολιτικός σκοπός του πολέμου, β) να καταστραφούν οι αντίπαλες Ένοπλες Δυνάμεις, γ) να πραγματοποιηθεί κατοχή αλλότριων εδαφών ή οι αμυνόμενες δυνάμεις να υπερασπιστούν την επικράτειά τους, δ) "καταστροφή των συντελεστών ισχύος του αντιπάλου πέρα από τις ένοπλες δυνάμεις" (σε αυτήν την περίπτωση ο συγγραφέας παραθέτει ως παραδείγματα οικονομία, πληθυσμός, ηθικό πληθυσμού, πολιτική και διοικητική συνοχή) (Παπασωτηρίου, 2011, 18).

Για να εξασφαλίσουν τους κατάλληλους πόρους οι ηγεμόνες, ο Tilly κάνει αναφορά στα αντίστοιχα οικονομικά ζητήματα, όπως η θέσπιση φορολογικών πολιτικών, σε τακτικό επίπεδο, η συνεργασία της εξουσίας με "συσσωρευτές κεφαλαίου", η "κατάκτηση" κεφαλαίου από άτομα ή περιοχές (Tilly, 1982, 4), χρησιμοποιώντας μισθοφόρους, ακόμα και "ληστές", ευνοώντας μια κουλτούρα βίας που προερχόταν ακόμα και από τις τάξεις των βασιλικών στρατευμάτων,

ιδιαίτερα σε περίοδο εμπόλεμων συγκρούσεων (Tilly, 1982, 5). Ο Tilly αναφέρει ότι η μετάβαση από την χρήση επαγγελματικών στρατιωτικών ομάδων σε πιο διευρυμένα σώματα πραγματοποιήθηκε λόγω ιστορικών αναγκαιοτήτων. Όσο αυξάνεται η επικράτεια των ηγεμονιών γινόταν όλο και πιο δύσκολος ο έλεγχός της από μια μικρή ένοπλη ομάδα, με τους ηγεμόνες να στηρίζονται σε "τοπικούς μεγιστάνες", με την "έμμεση κυριαρχία" των δεύτερων να εκδηλωνόταν μέσω της άσκησης "ευρείας διακριτικότητας εντός των εδαφών τους" (Tilly, 1982, 7). Για τον Tilly, η Γαλλική Επανάσταση θεωρείται το μεταβατικό στάδιο που οδήγησε στην μείωση της παραπάνω έμμεσης κυριαρχίας, με τις κυβερνήσεις στα ευρωπαϊκά κράτη να ακολουθούν δύο "στρατηγικές", α) την "επέκταση της επίσημης εξουσίας τους προς τα κάτω, στην τοπική κοινότητα" και β) στην δημιουργία αστυνομικών δυνάμεων, που δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν "ως εργαλεία αντιφρονούντων μεγιστάνων" (Tilly, 1982, 7).

Ακόμη, παραθέτει τα στάδια της δημιουργίας των κρατών στην Ευρώπη ως εξής: α) η "διαφορική επιτυχία" από "ορισμένες δυνάμεις" οδήγησε στην καθιέρωση της "διαφοράς μεταξύ «εσωτερικής» και «εξωτερικής» αρένας για την ανάπτυξη δύναμης", β) ο ανταγωνισμός με εξωτερικούς δρώντες οδήγησε στην δημιουργία κρατών, γ) η "μορφή" και η επικράτεια ορισμένων κρατών επηρεάστηκαν από τις "«εξωτερικές» συμφωνίες μεταξύ των κρατών" (Tilly, 1982, 20). Από τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι για τον Tilly η οικοδόμηση των κρατών στην Ευρώπη αποτελεί μια μακροχρόνια διαδικασία, με έναν από τους κυρίαρχους στόχους τον έλεγχο της ένοπλης δύναμης, για το οποίο ανταγωνίζονταν ομάδες εξουσίας στο εσωτερικό. Στο έργο του *From mobilization to revolution*, ως παράδειγμα σε σχέση με την κινητοποίηση οργανωμένων ομάδων προκειμένου να επιτευχθεί ένας επιθυμητός στόχος, ο Tilly παραθέτει το επιχείρημα του ανθρωπολόγου Eric Wolf σχετικά με τις αγροτικές εξεγέρσεις στην Ευρώπη στον 20ο αιώνα, στο *Peasant Wars of the Twentieth Century*, ο οποίος χαρακτήρισε ως "αμυντικό και εξωστρεφή" τον χαρακτήρα των εξεργέσεων αυτών, που οδήγησε σε μη-μακροχρόνια ευνοϊκά αποτελέσματα για αυτούς, καθώς δεν μπόρεσαν να "επιτύχουν τους πολιτικούς τους στόχους" (Tilly, 1977, 2-52). Στο ίδιο επιχείρημα κάνει μια νύξη και για τον τρόπο που εξασφαλίζεται η ισχύς της κεντρικής εξουσίας, επισημαίνοντας ότι το αδιέξοδο

για την ανάληψη της κεντρικής εξουσίας επιλύεται όταν "καλά οργανωμένες κεντρικές ομάδες" συμμαχούν με την "στρατιωτική δύναμη" (Tilly, 1977, 2-52).

- **Η επιρροή του διεθνούς περιβάλλοντος στις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις**

Ο τομέας των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων εξελίσσεται ανάλογα με τα νέα δεδομένα της σύγχρονης εποχής, κάτι που οδηγεί και σε εξέλιξη των θεωριών που αντιστοιχούν στον τομέα αυτό. Όπως έχει αναφερθεί από τον πολιτικό επιστήμονα Kenneth Waltz, στην θεωρία του για τον δομικό ρεαλισμό μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, οι αλλαγές στις συνθήκες πάνω στις οποίες δομήθηκε μια θεωρία έχουν ως αποτέλεσμα η θεωρία αυτή να μην ισχύει πια, μια παράμετρο που αναλύει στο επιχείρημά του σχετικά με τις αλλαγές στην δομή του συστήματος, όπου "οι αλλαγές στην πολικότητα επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη παρέχουν την ασφάλειά τους" (Waltz, 2000, 5). Το περιεχόμενο της έννοιας της ασφάλειας είναι ένας σημαντικός παράγοντας στις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις, καθώς η πολιτική ηγεσία καθορίζει ποιές είναι οι απειλές για την ασφάλεια και προχωρά στην εξέλιξη των στρατιωτικών δυνάμεων, ώστε να ανταποκριθούν άμεσα στην αντιμετώπισή τους. Ένα ακόμη στοιχείο από το επιχείρημα του Waltz αφορά την επεξήγηση της ιδέας του Immanuel Kant για την δημοκρατική ειρήνη και γιατί οι δημοκρατίες δεν πολεμούν μεταξύ τους.

Ο Waltz επισημαίνει ότι μόνο οι δημοκρατίες "σωστού είδους", εννοώντας τις φιλελεύθερες, δεν προχωρούν σε εμπόλεμες συγκρούσεις μεταξύ τους (Waltz, 2000, 7). Σε αυτήν την περίπτωση, η συνεισφορά του πολιτικού φιλελευθερισμού είναι ένα στοιχείο πολιτικής κουλτούρας που βοηθά στην εδραίωση ενός δημοκρατικού-αντιπροσωπευτικού πολιτεύματος, συμπεριλαμβανομένου και του στρατιωτικού θεσμού. Παρόλα αυτά, προκύπτει το ερώτημα εάν το επιχείρημα του Waltz μπορεί να ισχύει στην σύγχρονη εποχή, με την εξέλιξη των ζητημάτων ασφαλείας και του τρόπου αντιμετώπισής τους, όπως την διεθνή συνεργασία μεταξύ κρατών. Υποστηρίζοντας τα επιχειρήματα της θεωρίας του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις, ο Waltz αναφέρει ότι οι διεθνείς οργανισμοί ιδρύονται από τα ισχυρότερα κράτη και εξυπηρετούν τα συμφέροντά τους (Waltz, 2000, 26).

Στο θεωρητικό πλαίσιο του νεορεαλισμού ανήκει η θεωρία του πολιτικού επιστήμονα Joao Resende-Santos για την *στρατιωτική προσομοίωση* (*military*

emulation), δηλαδή τον ανταγωνισμό μεταξύ των εθνών-κρατών και την μίμηση, ορισμένων από αυτών, των στρατιωτικών νορμών των ισχυρότερων, ώστε να αυξήσουν, με την σειρά τους, την ισχύ τους στο διεθνές σύστημα. Για τον συγγραφέα, υπάρχουν τέσσερις, κύριες, προοπτικές στην ανάλυση αυτής της νόρμας: α) γιατί τα κράτη μιμούνται και υιοθετούν στρατιωτικές πρακτικές άλλων κρατών, β) σε ποια χρονική περίοδο προβαίνουν σε αυτήν την μίμηση (Resende-Santos, 2007, 2), γ) ποιά χώρα προτιμούν να προσομοιώσουν και δ) η ταχύτητα και η επέκταση των προσπαθειών προσομοίωσης (Resende-Santos, 2007, 3). Ως γενική έννοια, επισημαίνει ότι η στρατιωτική προσομοίωση είναι αποτέλεσμα του προβληματισμού των κρατών στην ανταπόκρισή τους στον ανταγωνισμό και την ικανότητά τους να προσαρμόζονται στις όποιες αλλαγές του συστήματος (Resende-Santos, 2007, 9). Η θεωρία αυτή μπορεί, εκ πρώτης όψευς, να μην αρμόζει στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, καθώς το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία είναι δύο κράτη με ισχυρούς στρατούς και έχουν σημαντικό ρόλο στο διεθνές σύστημα. Ωστόσο, σε κάποια στιγμή της ιστορίας τους βρέθηκαν στην πλευρά του μιμητή.

Αυτό μπορεί να αναφερθεί για την περίοδο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και στην είσοδο τους στην Βορειο-Ατλαντική Συμμαχία, υιοθετώντας πρακτικές της κυρίαρχης στρατηγικής πρακτικής της Δύσης. Ακόμη, η θεωρία του Resende-Santos είναι αρκετά ενδιαφέρουσα, επειδή εστιάζει και σε ζητήματα πολιτικής κουλτούρας και κοινωνικών συμπεριφορών, μια σημαντική παράμετρος για τον τρόπο που ενσωματώνονται αλλότριες πολιτικές και εξελίσσονται μέσα σε ένα κοινωνικό και πολιτικό σύστημα. Για τον Resende-Santos, η χρήση της πολιτισμικής ανάλυσης στην μελέτη της στρατιωτικής-στρατηγικής συμπεριφοράς είναι το *"τρέχον κύμα"* και αντιμετωπίζει την συμπεριφορά αυτή ως *"ένα πολιτισμικό φαινόμενο"* (Resende-Santos, 2007, 26).

Το γενικό επιχείρημα της ανάλυσης αυτής, όπως επισημαίνεται από τον ίδιο συγγραφέα, είναι τα ζητήματα της εθνικής ασφαλείας και άμυνας δομούνται *"μέσω των πολιτισμικά αποδεχόμενων νορμών και αξιών ή των κοινών ιδεών"* (Resende-Santos, 2007, 26). Ο Resende-Santos ασκεί κριτική στην ανάλυση αυτή, ότι δεν μπορεί να δώσει ξεκάθαρες απαντήσεις στο γιατί και πότε γίνεται η στρατιωτική προσομοίωση. Έτσι, επισημαίνει το παράδειγμα ότι *"οι κοινωνικές θεωρίες*

εμποδίζουν την ουσιαστική διάκριση" της συζήτησης γύρω από το γιατί γίνεται η στρατιωτική προσομοίωση, εξαιτίας της αδυναμίας τους *"να διαχωρίσουν την υλική με την ιδεολογική βάση για τον τρόπο δράσης"* και επειδή *"οι ισχυρισμοί τους είναι δύσκολο να αποδειχθούν ως λανθασμένοι"* (Resende-Santos, 2007, 33). Σε αυτό το σημείο είναι αναγκαίο να αναφερθεί ότι το επιχείρημα του Resende-Santos στην κριτική του για τις κοινωνικές επιστήμες προέρχεται από την χρήση της επιχειρηματολογίας του ρεαλισμού, ο οποίος, γενικώς, τηρεί μια κριτική στάση σχετικά με την επιρροή των ιδεολογιών στην επιστημονική ανάλυση. Παρόλα αυτά, ο ιδεολογικός χαρακτήρας των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων αποτελεί ένα καίριο σημείο για τον τρόπο δόμησης του πολιτικού ελέγχου του στρατού.

Είναι ένας τρόπος συνοχής των στρατευμάτων και αποτροπής της παρέμβασης των Ενόπλων Δυνάμεων στην πολιτική. Ιδιαίτερα για τα κράτη πολιτικού φιλελευθερισμού, η εξασφάλιση της υποταγής του στρατιωτικού θεσμού στο πολιτικό σύστημα είναι ένα από τα κεντρικά αφηγήματα που αφορούν την δημοκρατική πολιτεία. Στο ίδιο πλαίσιο της ανάλυσης θεωριών σχετικά με τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις υπάρχει η έννοια του *"ηθικού πολεμιστή"* (Moseley, 2008, 175), που συνάδει με την θεωρία του κλασικού φιλελευθερισμού. Όπως αναφέρεται από τον Alexander Moseley, το αφήγημα γύρω από τον *"ηθικό πολεμιστή"* είναι η εκπαίδευση της ηθικής στους στρατιώτες, ώστε να γίνει βασική σκέψη τους στην μετέπειτα σταδιοδρομία τους (Moseley, 2008, 175). Ο Moseley επισημαίνει ως επιχείρημα του κλασικού φιλελευθερισμού *"το δικαίωμα στην ζωή, την ελευθερία και το κυνήγι της ευτυχίας"*, υποστηρίζοντας ότι η *"κοινωνία είναι αυτορρυθμιζόμενη"* και ο ρόλος των ενόπλων δυνάμεων περιορίζεται στην προστασία της από την ξένη και εχθρική εισβολή (Moseley, 2008, 175).

Η παραπάνω επιχειρηματολογία είναι καίρια για τον τρόπο που τα κράτη εκπαιδεύουν τις στρατιωτικές τους δυνάμεις, με σκοπό να λειτουργήσουν στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον και να εξασφαλιστεί η αλληλεπίδρασή τους με το θεσμικό σύστημα της χώρας τους. Όμως, η άσκηση πολιτικής από την ηγεσία του κάθε κράτους δεν περιορίζεται από τις θεωρητικές έννοιες και τα μεθοδολογικά εργαλεία και, σε αρκετές περιπτώσεις, υπάρχει ένας συνδυασμός αφηγημάτων, ιδιαίτερα στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Οι στρατιωτικές αποστολές υπό την αιγίδα διεθνών οργανισμών και διακρατικών συνεργασιών είναι μια

παράμετρος των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, καταβάλλοντας ένα σημαντικό μέρος της εθνικής στρατηγικής. Ο ρόλος των εθνικών Ενόπλων Δυνάμεων είναι πολύ σημαντικός, καθώς συμμετέχουν σε αρκετά αντίστοιχα προγράμματα και αποστολές, διευρύνοντας το πλαίσιο του πολιτικού ελέγχου του στρατού, όπως και τις ευθύνες που έχει η εκάστοτε πολιτική ηγεσία στην θέσπιση στρατηγικών, αλλά και του αμυντικού προϋπολογισμού.

- ***Οι θεωρητικές προσεγγίσεις και τα κυριότερα έργα στον τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων***

Ο τομέας των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων χρωστάει πολλά στους πρώτους θεωρητικούς που ειδικεύονταν στα συγκεκριμένα ζητήματά του. Παρόλο που είναι ευρέως αποδεκτό ότι ο τομέας αυτός αναδείχθηκε μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ο Peter D. Feaver επισημαίνει ότι η αντίστοιχη βιβλιογραφία είχε ξεκινήσει πολύ νωρίτερα, με τον *"αντι-μιλιταρισμό"*, με τα έργα των Alfred Vagts (1937) και Harold D. Lasswell (1941) (Feaver, 1999, 212). Μέσω της θεωρίας του αναδεικνύεται η προβληματική του και μπορεί να διακριθεί σε τρία σημεία. Το πρώτο αφορά την έννοια της *"πολιτικοποίησης"* (*civilization*) και την εδραίωση φορέων που θα είναι *"υπεύθυνοι για την βία"*, όσον αφορά την προστασία της κοινωνίας (Feaver, 1999, 214). Επισημαίνει ότι το διακύβευμα είναι η ισχύς των ενόπλων δυνάμεων, ώστε να προστατεύουν το κράτος από εξωτερικούς εχθρούς, αλλά να μην γίνεται κατάχρηση των πόρων της κοινωνίας και την άσκηση της ισχύος τους πάνω της (Feaver, 1999, 214). Στην περίπτωση της διαχείρισης των πόρων, ο Feaver παραθέτει ως απειλή για την σταθερότητα ενός δημοκρατικού συστήματος την ύπαρξη ενός *"παρασιτικού στρατού"*, που θα *"εξαντλήσει τους πόρους"* και θα παρασύρει το κράτος σε εμπόλεμες συγκρούσεις (Feaver, 1999, 214). Με αυτόν τον τρόπο, ο συγγραφέας συνδυάζει την προβληματική των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων με την βασική προβληματική της διακυβέρνησης για την πολιτική επιστήμη, δηλαδή *"καθιστώντας την κυβέρνηση αρκετά ισχυρή για να προστατεύσει τους πολίτες, αλλά όχι τόσο ισχυρή ώστε να γίνει τυραννική"* (Feaver, 1999, 215).

Η προβληματική της πολιτικής επιστήμης για την κυβέρνηση και το επίπεδο ισχύος της στο εσωτερικό του κράτους και της κοινωνίας συνάδει με την ανάλυση της έννοιας του μονοπωλίου της βίας. Μια προσέγγιση είναι εκείνη του

κοινωνιολόγου Charles Tilly, που αναφέρεται στο ζήτημα της συλλογικής βίας και την εμπλοκή των κατασταλτικών μηχανισμών του κράτους. Το χαρακτηρίζει ως ζήτημα που ξεχωρίζει στη σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία και παραθέτει την αναλογία μεταξύ της *"κλίμακας της βίας"* και της πιθανότητας να επέμβουν οι κατασταλτικοί παράγοντες, περιλαμβάνοντας την αστυνομία και τις στρατιωτικές δυνάμεις (Tilly, 1977, 6-9). Διαχωρίζει την άσκηση βίας από τους κατασταλτικούς μηχανισμούς, υπό το πλαίσιο του καταμερισμού εργασίας, σε αυτούς που ασκούν καταστολή έναντι ατόμων και η ισχύς τους μπορεί να θανατηφόρα, και σε εκείνους που προχωρούν στον έλεγχο και στην διαχείριση μιας κατάστασης, ωστόσο μπορούν να προκαλέσουν υλικές φθορές (Tilly, 1977, 6-9). Επισημαίνει ότι οι δυνάμεις καταστολής έχουν το πλεονέκτημα έναντι των άλλων ομάδων συλλογικής βίας, λόγω της εκπαίδευσής τους και την πρόσβασή τους σε οπλισμό, και του γεγονότος ότι δρουν κατ' εντολήν της κυβερνήσεως επιβάλλοντας την τήρηση των *"συμβολικών κανόνων και απαγορεύσεων"* που έχει θέσει (Tilly, 1977, 6-9). Ο Tilly χρησιμοποιεί αυτήν την επιχειρηματολογία για να καταδείξει την διαχείριση των μορφών αντιδράσεων από πολίτες προς κυβερνητικές πολιτικές, όπου, συχνά, οι κατασταλτικοί μηχανισμοί χρησιμοποιούν βίαια μέσα για την αντιμετώπιση τους, έχοντας λάβει *"την εντολή να τους σταματήσουν με οποιοδήποτε μέσο είναι απαραίτητο"*, παρόλο που οι ομάδες πολιτών δεν προβαίνουν σε βίαιες ενέργειες (Tilly, 1977, 6-9). Η παραπάνω ανάλυση του Tilly αντιστοιχεί στον τομέα της χρήσης των στρατιωτικών δυνάμεων στο εσωτερικό του κράτους, όπου η κρατική εξουσία κάνει χρήση του μονοπωλίου της βίας και καλεί τις δυνάμεις αυτές όποτε το κρίνει απαραίτητο.

Δεύτερον, για τις Ένοπλες Δυνάμεις, αναφέρει την δημοκρατική θεωρία επισημαίνοντας ότι ανεξαρτήτως της ισχύος του στρατιωτικού θεσμού, πολιτικά κυρίαρχοι διατηρούνται οι πολιτικοί θεσμοί (Feaver, 1999, 215). Το τρίτο αφορά το λεγόμενο *"πολιτικο-στρατιωτικό πλαίσιο"*, όπου οι Ένοπλες Δυνάμεις έχουν την ικανότητα εντοπισμού απειλών και του τρόπου αντιμετώπισής τους, αλλά μόνο η πολιτική ηγεσία καθορίζει πόσο επικίνδυνη είναι η εκάστοτε απειλή για την κοινωνία (Feaver, 1999, 215). Η προβληματική του Feaver ολοκληρώνεται με το ζήτημα των *"desiderata"*, δηλαδή αναφέρει ότι τα δύο κεντρικά προσόντα που αφορούν τις Ένοπλες Δυνάμεις, η προστασία που παρέχει στην εξωτερική άμυνα και

η προστασία της κοινωνίας από την κατάχρηση της στρατιωτικής ισχύος, *"βρίσκονται σε ένταση"*, καθώς είναι δύο θέματα που περιπλέκονται μεταξύ τους (Feaver, 1999, 216).

Ωστόσο, ο θεωρητικός που καθόρισε τον τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων και το έργο επηρεάζει μέχρι τις μέρες μας είναι ο Samuel P. Huntington. Προσέφερε ένα ευρύ θεωρητικό πλαίσιο γύρω από τον τομέα αυτό, συγκεκριμενοποιώντας τα ζητήματα που τον αποτελούν. Χώρισε τα ζητήματα της πολιτικής που αφορά τον στρατό σε ποσοτικά, ποιοτικά και δυναμικά. Τα ποσοτικά αφορούν το μέγεθος του στρατεύματος σε ένα κράτος, τονίζοντας ως θεμελιώδες ζήτημα *"το ποσοστό των κρατικών πόρων που προορίζονται για στρατιωτικές ανάγκες"* (Huntington, 2000, 1). Στα ποιοτικά ζητήματα περιλαμβάνει την οργάνωση των στρατευμάτων, τον στρατιωτικό εξοπλισμό, τοποθεσία βάσεων και συμμαχίες, με τα δυναμικά ζητήματα να αφορούν το πότε ενεργοποιείται η στρατιωτική δύναμη και *"υπό ποιές περιστάσεις"* (Huntington, 2000, 1). Προχώρησε σε ένα διαχωρισμό του τρόπου διαμόρφωσης του στρατιωτικού θεσμού σε ένα κράτος, με την *"λειτουργική επιταγή"* να αφορά την ασφάλεια της κοινωνίας από απειλές και την *"κοινωνική επιταγή"* να προέρχεται από τις νόρμες και τις ιδεολογίες στο εσωτερικό της κοινωνίας (Huntington, 2000, 2).

Το κεντρικό επιχείρημα του Huntington είναι ο επαγγελματισμός του στρατιωτικού θεσμού, ως μέσο αποτροπής της στρατιωτικής κατάληψης της εξουσίας, και η άνοδος των εθνών-κρατών στον τρόπο που εδραιώθηκε ο στρατός ως κρατικός θεσμός (Huntington, 2000, 37). Το ιδεολογικό αφήγημα του *"nation in arms"* οδήγησε στην δημιουργία εθνικού στρατού, μέσω της *"οικουμενικής θητείας για όλους τους πολίτες - εννοώντας τους άρρενες - για ένα σύντομο χρονικό διάστημα"* (Huntington, 2000, 37). Έτσι, γίνεται εύλογα αντιληπτό ότι ο επαγγελματισμός είναι η κυρίαρχη έννοια σε όλο το έργο του, καθώς υποστήριζε ότι, με αυτόν τον τρόπο, θα εξαλειφθούν τα πολιτικά στοιχεία από τον στρατιωτικό θεσμό και θα εστιάσουν μόνο στις αξίες και στα καθήκοντά τους, χωρίς να αποτελεί απειλή για την κοινωνία. Όμως, η ιστορική εξέλιξη έδειξε ότι αλλάζουν τα δεδομένα, ανάλογα με τις ισορροπίες που τηρούνται σε κάθε περίοδο και τις πολιτικο-κοινωνικές εξελίξεις. Πράγματι, οι Ένοπλες Δυνάμεις στις σύγχρονες δυτικές δημοκρατίες έχουν υιοθετήσει την νόρμα ενός συστήματος επαγγελματικής

αποκατάστασης και καταμερισμού της εργασίας, με όλα τα επακόλουθα. Ωστόσο, δεν μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα ότι έχουν απολεσθεί χαρακτηριστικά πολιτικής κοινωνικοποίησης μέσω του στρατιωτικού θεσμού. Τα ζητήματα που αφορούν την άμυνα και την ασφάλεια είναι κεντρικά στην πολιτική ατζέντα στο εσωτερικό των κρατών.

Στο θεωρητικό πεδίο της στρατιωτικής κοινωνιολογίας, ο Morris Janowitz εστιάζει στις ισορροπίες μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής ελίτ στο *δημοκρατικό μοντέλο* του πολιτικού ελέγχου του στρατού. Ο συγγραφέας έχει αναλύσει και άλλα μοντέλα, αναλόγως του πολιτικού καθεστώτος, αλλά θα γίνει αναφορά μόνο στο δημοκρατικό, λόγω των χωρών μελέτης της παρούσας διατριβής. Έτσι, στο δημοκρατικό μοντέλο πολιτικού ελέγχου του στρατού υπάρχει ξεκάθαρη διαφοροποίηση μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής ελίτ (Janowitz, 1957, 10). Καθιερώνεται ένα συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο κανόνων, με το οποίο η πολιτική ελίτ έχει τον έλεγχο της στρατιωτικής ελίτ, και οι κανόνες αυτοί θέτουν με συγκεκριμένους όρους την λειτουργία και τις προϋποθέσεις άσκησης της στρατιωτικής ισχύος από τις Ένοπλες Δυνάμεις (Janowitz, 1957, 10). Ο Janowitz υποστηρίζει ότι η στρατιωτική ηγεσία δέχεται την υποταγή αυτή, καθώς είναι ένα από τα καθήκοντα του στρατιωτικού επαγγέλματος και το αντικείμενο του είναι η συμμετοχή στην διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων (Janowitz, 1957, 10). Ο συγγραφέας δεν υποστηρίζει ότι το παραπάνω πλαίσιο αποτελεί μια *“ιστορική πραγματικότητα”*, αλλά είναι ένα αντικείμενο πολιτικής πρακτικής, χαρακτηριστικό των δυτικών βιομηχανικών κοινωνιών που είχαν *“ορατούς κοινοβουλευτικούς θεσμούς”* και ευρεία κοινωνική αποδοχή σχετικά με τους σκοπούς της κυβέρνησης (Janowitz, 1957, 11). Ακόμη, σε επίπεδο στρατολόγησης, διευρύνεται η βάση με την οποία καλούνται τα άτομα για στρατιωτική υπηρεσία και η ανέλιξή τους γίνεται μέσω *“κριτηρίων επιτευγμάτων”* (Janowitz, 1957, 14). Ο συγγραφέας εντάσσει την εξέλιξη αυτή στην γενικότερη τάση του εκδημοκρατισμού των κοινωνιών, όπου τα *“κριτήρια απόδοσης”*, δηλαδή η ανέλιξη με βάση πεποιθήσεων που αποδίδουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, έχουν προσπεραστεί (Janowitz, 1957, 14).

Τέλος, ο Huntington διαχωρίζει την θεσμική οργάνωση των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων σε τρεις λειτουργίες: α) *επαγγελματική στρατιωτική λειτουργία*, που αφορά την χρήση της στρατιωτικής ισχύος σε ορισμένες πολιτικές

και "στρατιωτικές απαιτήσεις τους έθνους", β) διοικητική-δημοσιονομική λειτουργία, με τα συγκεκριμένα ζητήματα οικονομίας και προϋπολογισμού και γ) πολιτικο-στρατιωτική λειτουργία, αναφέροντας την ισορροπημένη συνεργασία μεταξύ των δύο αυτών τομέων (Huntington, 2000, 428). Ακόμη, παραθέτει και το οργανωσιακό πλαίσιο που εφαρμόζονται οι παραπάνω λειτουργίες, όπου α) στο κατακόρυφο σύστημα κλαδικής οργάνωσης το πολιτικό υπουργείο και η στρατιωτική ηγεσία "μοιράζονται την ευθύνη και για τις τρεις λειτουργίες", β) στο συνεργατικό οργανωσιακό πλαίσιο το πολιτικό υπουργείο έχει την διοικητική-φορολογική λειτουργία, η στρατιωτική ηγεσία την επαγγελματική στρατιωτική και μοιράζονται την τρίτη λειτουργία και γ) ισορροπημένο σύστημα, με ενίσχυση του αντικειμενικού πολιτικού ελέγχου, με παράλληλη εξειδίκευση που μεγιστοποιεί τον στρατιωτικό επαγγελματισμό (Huntington, 2000, 428).

Ο πολιτικός επιστήμονας Anthony Forster έχει επισημάνει την επέκταση της μεθοδολογίας που αφορά την μελέτη των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων και σε άλλους τομείς της πολιτικής σε ένα κράτος, δηλαδή την απομάκρυνση των αντίστοιχων αναλύσεων από το εκτελεστικό επίπεδο της εξουσίας σε άλλους θεσμούς, που είναι αρμόδιοι για ζητήματα άμυνας και πολιτικού ελέγχου του στρατού, αλλά και στον τομέα της κοινωνίας των πολιτών, κάτι που έχει αγνοηθεί από τις κλασικές προσεγγίσεις (Forster, 2002, 76). Σε επίπεδο θεσμικής ανάλυσης αρχίζει να γίνεται εστίαση και σε νομοθετικό επίπεδο, καθώς επισημαίνεται ότι η νομοθετική εξουσία είναι ένα σημαντικό στοιχείο του δημοκρατικού ελέγχου των ενόπλων δυνάμεων, με το κύριο χαρακτηριστικό της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας να αποτελεί η νομοθετική εξουσία ως "θεσμική έκφραση λαϊκής λογοδοσίας" (Forster, 2002, 78).

β. Η θεωρία σχετικά με τον πολιτικό έλεγχο του στρατού

Ο πολιτικός έλεγχος του στρατού είναι μια έννοια που επιφέρει αρκετές ερμηνείες και αναλύσεις. Αφορά όλο το εύρος των πολιτικών συστημάτων, ωστόσο έχει ξεχωριστά στοιχεία για κάθε τύπο πολιτεύματος. Όσον αφορά το δημοκρατικό πολίτευμα, μπορεί να ειπωθεί ότι ο πολιτικός έλεγχος του στρατού αφορά μια θεσμική λειτουργία σχετικά με την διαχείριση του στρατού ως κρατικού θεσμού και της χρήσης της στρατιωτικής ισχύος και την άσκηση βίας από την διακυβέρνηση μιας χώρας. Ιστορικά, ο πολιτικός έλεγχος του στρατού, με την μορφή που είναι γνωστός στην σύγχρονη εποχή, ξεκινά με την συγκέντρωση της ισχύος του ελέγχου των στρατευμάτων σε μια κεντρική διοίκηση. Ο πολιτικός επιστήμονας Samy Cohen αναφέρει ως *"εγγενή ζητήματα"* σε ένα δημοκρατικό καθεστώς το ποιός αποφασίζει ανάμεσα στην πολιτική εξουσία και την ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων και πόσο ικανή είναι η πολιτική δύναμη να τις ελέγχει (Cohen, 2008, 19). Καθορίζει ως καίριο σημείο την στάση της πολιτικής εξουσίας, καθώς από αυτή *"εξαρτάται η επιρροή του στρατού"* (Cohen, 2008, 19).

- ***Η πολιτική οικονομία των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων***

Μια ενδελεχής ανάλυση του πολιτικού ελέγχου μπορεί να αναδείξει συγκεκριμένα ζητήματα θεσμικής συνεργασίας στο εσωτερικό ενός κράτους και στο πώς η κεντρική πολιτική εξουσία διαχειρίζεται τους πόρους μιας κοινωνίας στους τομείς άμυνας και ασφάλειας. Όπως έχει επισημανθεί από την Rebecca L.Schiff στην *"θεωρία της συναίνεσης"*, αναφέρει το *"στρατιωτικο-βιομηχανικό συγκρότημα"* ως σημαίνον θέμα στον χώρο των σχέσεων μεταξύ πολιτικής ηγεσίας, στρατιωτικού θεσμού και εταιρειών, καθώς ενισχύεται η αλληλεπίδραση των θεσμών στην επίτευξη στόχων και στην *"γενική οργανωτική δομή"* των ιδίων (Schiff, 2009, 148).

Η επιρροή του πολιτικού φιλελευθερισμού στον πολιτικό έλεγχο του στρατού επιφέρει αρκετές ερμηνείες, καθώς εντάσσεται στην συνολική συζήτηση σχετικά με τον τύπο του πολιτεύματος ενός κράτους. Σε επίπεδο πολιτικής επιστήμης, η ανάδειξη του φιλελευθερισμού στην δόμηση του πολιτεύματος στα δυτικά κράτη αποτέλεσε ένα βήμα που οδήγησε σε έναν περαιτέρω εκδημοκρατισμό των ενόπλων δυνάμεων και στην εξέλιξη των πολιτικών και κοινωνικών σχέσεων στο εσωτερικό των κρατών. Ωστόσο, ο τρόπος με τον οποίο θα

χρησιμοποιηθεί το αφήγημα του φιλελευθερισμού στην πολιτική οικονομία, ιδιαίτερα στην τυπολογία των κρατών που βρίσκονται σε καθεστώς πολιτικής και οικονομικής μετάβασης, δείχνει διαφορετικά δεδομένα. Είναι η διαφορά της χρήσης του φιλελευθερισμού ως πολιτική ιδεολογία και ως οικονομικό πρόγραμμα. Στην περίπτωση των μεταβατικών κρατών, η έννοια του φιλελευθερισμού γίνεται αντιληπτή μέσω των οικονομικών παραμέτρων. Με βάση μελέτη την εξέλιξη των κρατών στην Κεντρική Αμερική, η Μαiah Jaskoski προχωρά σε μια υπόθεση εργασίας, όπου οι νεοφιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις και ο εκδημοκρατισμός οδηγούν τις ένοπλες δυνάμεις, στις χώρες που την αποτελούν, στην αναζήτηση *"ιδιωτών πελατών"*, καθώς έχει υποστεί περικοπές ο προϋπολογισμός της εθνικής άμυνας και έχει επεκταθεί η δραστηριότητα του ιδιωτικού τομέα (Jaskoski, 2013, 173). Η συγγραφέας επισημαίνει ότι ο ρόλος του νεοφιλελευθερισμού, σε αυτήν την περίπτωση, γίνεται κατανοητός ως παράμετρος του οικονομικού φιλελευθερισμού στις μεταρρυθμίσεις και οδηγούν σε μια ενίσχυση της θέσης των ιδιωτικών εταιρειών στο εσωτερικό του κράτους, που βρίσκονται στην θέση να *"αγοράζουν στρατιωτικές υπηρεσίες"*, οδηγώντας σε μια *"ιδιωτικοποίηση της ασφάλειας"*, προκειμένου οι εταιρείες να εξασφαλίσουν την συνέχεια των εργασιών τους (Jaskoski, 2013, 173).

Αναφέρεται ότι το κύριο πεδίο αλληλεπίδρασης μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα στην ασφάλεια είναι η διαχείριση και η εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών σε μία χώρα, σε ένα κράτος όπου η οντότητά του είναι αδύναμη, οδηγώντας τον στρατό στην *"αυτο-χρηματοδότησή του"*, με ιδιωτικές εταιρείες να προχωρούν στην σύναψη συμβολαίων με τις τοπικές στρατιωτικές μονάδες που έχουν την βάση τους κοντά στα μέσα παραγωγής τους (Jaskoski, 2013, 180). Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργούνται τοπικά συμφέροντα στις εκάστοτε περιφέρειες, με την ανοχή του κράτους στην εξάσκηση των ιδιωτικών συμφερόντων και την χρήση κρατικών δομών για την εξυπηρέτησή τους. Η Jaskoski υποστηρίζει ότι το άνοιγμα των οικονομιών αυτών *"έχουν αυξήσει την σημασία και την ποικιλομορφία των παραγόντων του ιδιωτικού τομέα"*, με τους τελευταίους να παρουσιάζονται ως *"πιθανοί πελάτες για τις ένοπλες δυνάμεις"* (Jaskoski, 2013, 189). Ως χώρες μελέτης αφορούν το Εκουαδόρ, ιδιαίτερα στα βόρεια της χώρας, και το Περού, στις οποίες ιδιωτικές επιχειρήσεις, αλλά και ο στρατός των Ηνωμένων

Πολιτειών, συνάπτουν συμφωνίες με τις τοπικές στρατιωτικές μονάδες, με ανταλλάγματα σε τεχνικό και υλικό επίπεδο. Για παράδειγμα, οι βιομηχανίες πετρελαίου συνάπτουν συμβόλαια με στρατεύματα της χώρας, ώστε να αντιμετωπίσουν τις διαδηλώσεις των ντόπιων, όπου οι γαιοκτήμονες πληρώνουν στρατιωτική προστασία για την ασφάλειά τους (Jaskoski, 2013, 177). Ο στρατός των Ηνωμένων Πολιτειών είναι ένας από τους "πελάτες" του στρατού του Εκουαδόρ, με στόχο την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος στο εμπόριο των ναρκωτικών (Jaskoski, 2013, 177). Στο Περού, στις ζώνες της ανταρτικής δραστηριότητας, οι ιδιωτικές εταιρείες υδρογονανθράκων και ορυχείων προχώρησαν σε σύναψη ιδιωτικών συμφωνητικών με τον τοπικό στρατό, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τους αντάρτες με επιχειρήσεις counterinsurgency (Jaskoski, 2013, 177).

Η οικονομική παράμετρος των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων εφάπτεται σε μια σειρά ζητημάτων που αφορούν την συντήρηση των στρατευμάτων, την διαχείριση των πόρων της κοινωνίας σε αμυντικούς τομείς, την ένταξή της στην ευρύτερη διαχείριση του προϋπολογισμού. Για τους Peter H. Wilson και Marianne Klerk, υπήρχε μια παράλληλη ιστορική ανάπτυξη της διαδικασίας της οικοδόμησης του κράτους και ενός *"διεθνικού συστήματος δημοσιονομικών-στρατιωτικών ανταλλαγών"*, το οποίο περιλαμβάνει τρόπους άντλησης πόρων για συντήρηση στρατευμάτων, διαφορετικούς από εκείνους της φορολόγησης των υπαγόμενων πληθυσμών σε μια κεντρική εξουσία (Wilson & Klerk, 2020, 12). Οι συγγραφείς περιγράφουν την αντίστοιχη κατάσταση, πριν την Γαλλική Επανάσταση, με την ύπαρξη πόλεων που υπήρξαν *"κόμβοι"* των παραπάνω ανταλλαγών, όπως το Άμστερνταμ και το Λονδίνο (Wilson & Klerk, 2020, 13), με παράλληλες προσπάθειες από μοναρχίες της εποχής, ιδιαίτερα μετά την *Ένδοξη Επανάσταση* του 1688, για περαιτέρω *"εθνικοποίηση"* της στρατιωτικής ισχύος, όχι τόσο στον αποκλεισμό των *"εργολάβων"*, αλλά της μείωσης της δραστηριοτήτων ξένων δρώντων στο εσωτερικό της επικράτειάς τους και την αποτροπή των υπηκόων τους *"από το να εμπλέκονται σε «εξωεδαφική βία»"* (Wilson & Klerk, 2020, 14). Επισημαίνουν τα γεγονότα της Γαλλικής Επανάστασης ως το καίριο γεγονός που οδήγησε στην στοιχειοθέτηση της έννοιας *"εθνικοί πόροι"*, με τις σχετικές νομικές μεταρρυθμίσεις που κατάργησαν τα

“τοπικά και κοινωνικά προνόμια”, και διευκόλυναν την “εκμετάλλευση” πηγών (Wilson & Klerk, 2020, 14).

Ένα ενδιαφέρον πλαίσιο ανάλυσης αποτελεί η έννοια του *Khaki Capital* και ορίζεται ως ο “έλεγχος των πόρων που συντηρούν τις ένοπλες” και το επίπεδο της διαχείρισης της ένοπλης βίας (Chambers & Waitoolkiat, 2017, 2). Συγκεκριμένα, το Κεφάλαιο αυτό είναι μια <<μορφή δημιουργίας εισοδήματος μέσω της οποίας ο στρατός, ως ο νομιμοποιημένος και κυρίαρχος θεματοφύλακας της βίας, καθιερώνει έναν τρόπο παραγωγής που τού επιτρέπει>>: α) να έχει επιρροή στον κρατικό προϋπολογισμό και να εξασφαλίζει, “φανερά ή κρυφά”, πρόσβαση σε πόρους, β) να καθορίζει την “εξαγωγή, μεταφορά, διανομή των οικονομικών πόρων” και γ) να είναι σε θέση να δημιουργεί “ευκαιρίες” οικονομικές και επαγγελματικές που να επιτρέπει στα μέλη του να έχουν “άμεση ή έμμεση αύξηση των μερισμάτων σε θεσμικό και ατομικό επίπεδο” (Chambers & Waitoolkiat, 2017, 7).

Συνήθως, η μελέτη αυτής της παραμέτρου αφορά την έρευνα πάνω στις αναδυόμενες δημοκρατίες, ιδιαίτερα με την εξεύρεση λύσεων που θα απομακρύνουν τον οικονομικό έλεγχο των πόρων από το στράτευμα, όπου στον τομέα αυτό οι Ένοπλες Δυνάμεις έχουν οριστεί ως μια εναλλακτική πηγή εξουσίας, και να ενισχυθεί ο πολιτικός έλεγχος του στρατού (Chambers & Waitoolkiat, 2017, 2). Την ισορροπία μεταξύ της ικανότητας του στρατού να διατηρεί την αυτονομία του “έναντι ενός δυνητικού πολιτικού ελέγχου” αναφέρεται ως “*Khaki Capital Cycle*” (Chambers & Waitoolkiat, 2017, 3), με τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις να αποτελούν την βάση πάνω στην οποία εξελίσσεται η οικονομική πολιτική σε ένα κράτος, και την διαχείριση των πόρων, και την επιρροή του στο επίπεδο του πολιτικού ελέγχου του στρατού. Οι δύο συγγραφείς αναφέρουν τους τομείς “*khaki capitalist enterprises*” και “*political security market*” στους οποίους υπάρχει αλληλεπίδραση των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων σε σχέση με την πολιτική οικονομία.

Στις καπιταλιστικές επιχειρήσεις συμμετέχουν απόστρατοι αξιωματικοί, που έχουν άμεσες ηγετικές θέσεις και “μοιράζονται κοινά συμφέροντα με τους ενεργειακούς στρατιωτικούς” (Chambers & Waitoolkiat, 2017, 4). Όσον αφορά την αγορά πολιτικής ασφάλειας, επισημαίνουν ότι το κύριο προϊόν είναι η βία, η οποία αντιμετωπίζεται ως “δημόσιο και ιδιωτικό εμπόρευμα”, όπου στην δημόσια σφαίρα

αντιστοιχεί η *"κρατικά ελεγχόμενη τάξη"*, ενώ, όταν ο στρατός λειτουργεί με νόρμες ιδιωτικού τομέα, *"προσφέρει τις υπηρεσίες του με σκοπό το κέρδος"* (Chambers & Waitoolkiat, 2017, 4). Σε επίπεδο διεθνών σχέσεων, οι κίνδυνοι που επισημαίνονται για την χρήση ιδιωτικών στρατών είναι (Even, 2014): α) ο *"κίνδυνος εξάρτησης"*, καθώς αναλαμβάνουν μια πληθώρα αρμοδιοτήτων που αφορούν τις εργασίες εντός των στρατευμάτων και το επικουρικό έργο, όμως η *"λογική της κερδοφορίας και τους κέρδους"* που τής διέπουν προκαλούν αμφιβολίες για την έγκαιρη ανταπόκρισή τους, αλλά και στο ζήτημα της εμπιστοσύνης · β) δραστηριοποιούνται σε μια επιχείρηση παράλληλα με τις τακτικές δυνάμεις, ωστόσο το αντικείμενό τους είναι διαφορετικό και μπορεί να υπάρξουν επιπλοκές στην μεταξύ τους συνεργασία · γ) υπάρχει ο κίνδυνος η δράση τους *"να εξομοιωθεί από τους ντόπιους πληθυσμούς"* με εκείνες των τακτικών στρατευμάτων · δ) το ζήτημα της μισθοδοσίας των στρατιωτών, με την έννοια ότι οι ιδιωτικοί στρατοί έχουν την δυνατότητα να παράσχουν μεγαλύτερες μισθολογικές αμοιβές, υπονομεύοντας με αυτόν τον τρόπο την *"ικανότητα των τακτικών στρατών να διατηρήσουν προσωπικό, ιδιαίτερα στην περίπτωση των ειδικών δυνάμεων"*.

Αναφέρονται δύο διαστάσεις, η επίσημη και η ανεπίσημη, στον τρόπο δόμησης και λειτουργίας του *Khaki Capital*. Στην επίσημη διάσταση εντάσσονται οι *"δημοσιονομικές χορηγήσεις"* που έχουν εγκριθεί μέσα από τον επίσημο προϋπολογισμό του κράτους, αφού υπήρξε μια προτερόχρονη συνεννόηση του στρατού με την εκτελεστική εξουσία, και οι Ένοπλες Δυνάμεις λειτουργούν ως μια ισχυρή ομάδα επιρροής προς το νομοθετικό σώμα (Chambers & Waitoolkiat, 2017, 8). Στην ανεπίσημη διάσταση εντάσσονται τα λεγόμενα *"μυστικά κονδύλια"*, τα οποία δεν είναι ορατά στον επίσημο κρατικό προϋπολογισμό, την *"χρήση στρατιωτικών για ιδιωτικούς σκοπούς"*, την μονομερή κατανάλωση των πόρων (Chambers & Waitoolkiat, 2017, 8). Οι Ένοπλες Δυνάμεις δραστηριοποιούνται μέσα σε ένα πλαίσιο *"εξαναγκασμού"* προς τον πολιτικό βραχίονα του κράτους, ώστε να εξασφαλίσουν *"μεγαλύτερα ποσά"* από τις κρατικές δαπάνες ή να έχουν πρόσβαση και να δραστηριοποιούνται σε *"εμπορικούς πόρους"* (Chambers & Waitoolkiat, 2017, 8).

Ωστόσο, τονίζεται ότι, για να ανασχεθεί η επέκταση του πολιτικού και οικονομικού ρόλου των Ενόπλων Δυνάμεων, είναι αναγκαίο να αναπτυχθούν οι μηχανισμοί πολιτικού ελέγχου του στρατού ή να μεταρρυθμιστεί το κράτος προς το δημοκρατικό πολίτευμα (Chambers & Waitoolkiat, 2017, 6). Όσον αφορά το επιχείρημα των συγγραφέων σχετικά με την αποφυγή της οργάνωσης ενός *Khaki Capital* στα κράτη της Ευρώπης, επισημαίνουν ως σημαντικό στάδιο την ιστορική περίοδο του 19ο αιώνα για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού, όπου στα ευρωπαϊκά κράτη η οικονομική διαχείριση που αφορούσε τις ένοπλες δυνάμεις είχε ενταχθεί στην γενική γραφειοκρατία του κράτους, με τους στρατιώτες να χαρακτηρίζονται ως "μισθωτοί δημόσιοι υπάλληλοι" και την ένταξη σε παράνομη δραστηριότητα για οποιαδήποτε κίνηση αφορούσε εξαναγκασμό με σκοπό το κέρδος ή την εξασφάλιση ενός εισοδήματος (Chambers & Waitoolkiat, 2017, 13).

Επίσης, η οικονομική ανάλυση του τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων βοηθά στην ευρύτερη κατανόηση της εξασφάλισης της στρατιωτικής ισχύος στην οικοδόμηση του κράτους. Σχετική έρευνα για την διαχείριση των πόρων και την ενίσχυση του στρατιωτικού θεσμού αποτελεί το έργο του πολιτικού επιστήμονα Hideaki Shinoda. Επισημαίνει ότι για την ιστορική περίοδο των απολυταρχιών στην Δυτική Ευρώπη, η συσσώρευση πόρων είχε ως στόχο την ενίσχυση των στρατιωτικών τους ικανοτήτων στην διεξαγωγή πολέμων, κάτι που ευνόησε "καινοτομία στις στρατιωτικές τεχνολογίες", βοηθώντας και στις "αυτοκρατορικές επεκτάσεις τους εκτός περιοχής" (Shinoda, 2018, 36). Έτσι, παρατηρείται ότι η στρατιωτική καινοτομία αποτέλεσε ένα στοιχείο της ισορροπίας ισχύος των ευρωπαϊκών κρατών στο διεθνές σύστημα, όπου ανταγωνίζονταν για την επέκταση της επιρροής τους. Η εδραίωση των δημοκρατιών στην Ευρώπη επέκτεινε το παραπάνω ζήτημα πάνω σε διαφορετικές βάσεις, με τις κρατικές οντότητες να έχουν εξελιχθεί στο σύστημα της Πολιτείας και την δόμηση συλλογικών συμφερόντων, που εκπροσωπούνται από μια εκλεγμένη αρχή.

- **Η πολιτική διάσταση του πολιτικού ελέγχου του στρατού**

Με τα παραπάνω δεδομένα, γίνεται αντιληπτό ότι ο εκδημοκρατισμός των πολιτικών καθεστώτων στην Δυτική Ευρώπη έκανε ως "κοινό κτήμα", λόγου χάρη, την ευθύνη της εξεύρεσης πόρων για την συντήρηση στρατευμάτων, καθώς ο

στρατιωτικός θεσμός αποτελεί μέρος της ευρύτερης κρατικής μηχανής. Γι' αυτό και ο πολιτικός έλεγχος του στρατού σε ένα δημοκρατικό καθεστώς, στον τομέα της επιστημονικής μελέτης, συνάδει με τις αντίστοιχες νόρμες της πολιτικής ανάλυσης της δημοκρατίας.

Η Sabine Mannitz επισημαίνει ότι ο πολιτικός έλεγχος του στρατού σε μια δημοκρατία είναι ένα από τα βασικά στοιχεία για την λειτουργικότητά της (Mannitz, 2013, 16). Η συγγραφέας τονίζει την ανάγκη της εισαγωγής της μεθόδου ανάλυσης της πολιτικής κουλτούρας και των *"κοινωνικών διαδικασιών"* ως σημαντική παράμετρος για την κατανόηση του ερωτήματος γιατί οι ένοπλες δυνάμεις, σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα, υπακούν στην πολιτική ηγεσία, σε εσωτερικά ζητήματα, αλλά και σε ζητήματα διεθνών συνεργασιών στην εξωτερική πολιτική (Mannitz, 2013, 18). Επισημαίνει ως *"ποιοτική ιδιαιτερότητα των δημοκρατικών κρατών"* την έννοια της *"volonté générale"* (Mannitz, 2013, 20), δηλαδή ότι η δημοκρατική εξουσία βασίζεται πάνω στην έννοια της διαπραγμάτευσης με τους υπόλοιπους κοινωνικούς φορείς, ώστε να πετύχει την αποδοχή τους, που θα εξασφαλίζει την συνέχεια της ηγεσίας της. Παραθέτει δύο παράγοντες που καθορίζουν κανονιστικά την υποταγή των ενόπλων δυνάμεων σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα, α) τον καθορισμό του *"ιδανικού του καλού στρατιώτη"*, δηλαδή την *"κοινωνική παραγωγή ενός κανονιστικού μοντέλου"* και β) την προώθησή του ιδανικού αυτού στην κοινωνία και στο εσωτερικό των θεσμών μέσω *"δομημένων διαδικασιών κοινωνικοποίησης"*, τονίζοντας ότι οι παράγοντες αυτοί θα βοηθήσουν στην *"παραγωγή στρατιωτικών εννοιών"* και θα ενταχθούν μέσα στην *"θεσμική κουλτούρα"* (Mannitz, 2013, 21). Όσον αφορά τις σύγχρονες εξελίξεις στον τομέα των διεθνών αποστολών των εθνικών στρατευμάτων, παραθέτει τα εξής ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά: το ζήτημα της διεθνούς στρατιωτικής αποστολής είναι κρίσιμο στον τομέα της οργάνωσης και απόδοσης ευθυνών, καθώς καλούνται να τηρήσουν τους ισχύοντες νόμους και κανόνες που αφορούν την στρατιωτική λειτουργία μέσα σε *"δίκτυο"* πολυεθνικών πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, με την επίσημη *"ατζέντα"* να μην είναι αμιγώς στρατιωτική (Mannitz, 2013, 45).

Η Rebecca L. Schiff υποστηρίζει ότι είναι δύσκολο να επιτευχθεί ένας αντικειμενικός πολιτικός έλεγχος του στρατού, όταν δεν υπάρχουν ξεκάθαρα όρια διχοτόμησης μεταξύ του εννοιολογικού πλαισίου της πολιτικής και του στρατού

(Ενόπλων Δυνάμεων) (Schiff, 2009, 11). Με αυτόν τον τρόπο παρατηρείται η στοιχειοθέτηση ενός επιχειρήματος κριτικής έναντι της θεωρίας του Huntington. Η κριτική της αφορά ότι η θεωρία περί αποτελεσματικότητας του αντικειμενικού πολιτικού ελέγχου του στρατού δεν λαμβάνει υπόψη της τα ζητήματα κουλτούρας που διέπουν την οργάνωση του στρατιωτικού θεσμού σε κάθε πολιτισμό και κρατική οντότητα. Την χαρακτηρίζει ως μια *“αναπαραγωγή αμερικανικών πολιτικών και στρατιωτικών θεσμών”*, που δεν επικεντρώνεται *“στον μοναδικό και αυτόχθονο πολιτισμό ενός έθνους ή σε οποιοδήποτε πολιτισμό”* (Schiff, 2009, 11). Για την συγγραφέα, οι πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις αποτελούν ένα μέρος του *“οικοδομήματος”* της διαδικασίας οικοδόμησης του έθνους, στην οποία οριοθετούνται και τα όρια της δραστηριότητας και των ευθυνών των Ενόπλων Δυνάμεων (Schiff, 2009, 2). Οι σχέσεις αυτές συνεχίζουν να αναπτύσσονται *“κατά την διάρκεια της ζωής ενός έθνους”*, αν και υποστηρίζει ότι υπάρχει το σημείο όπου θα αναδυθεί *“ένα ώριμο έθνος”* (Schiff, 2009, 2). Γι’αυτό παρατηρείται η ερμηνεία της συγγραφέως για τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις ως μια ολότητα μέσω της *“θεωρίας της συναίνεσης”* μεταξύ των δύο αυτών σφαιρών, πολιτικής και στρατιωτικής (Schiff, 2009, 6).

Στην σύγχρονη εποχή, στα ευρωπαϊκά κράτη σημαντικός παράγοντας είναι και η Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς η συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών αφορά και τον χώρο της άμυνας και της ασφάλειας, με την θέσπιση στρατηγικών σχεδίων που αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση ως σύνολο. Όπως έχει αναφερθεί από τους Hans Born και Heiner Hänggi, η στρατιωτική συνεργασία σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι *“ένας νέος και ταχέως αναπτυσσόμενος τομέας”* από το 2003 (Born & Hänggi, 2005, 16). Παρόλα αυτά, επισημαίνουν τα εμπόδια της συνεργασίας μεταξύ κοινοβουλευτικών θεσμών των κρατών-μελών και των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, λόγω περιορισμένης πρόσβασης και ότι πρέπει να στηρίζονται στις κυβερνήσεις τους για την παροχή πληροφοριών (Born & Hänggi, 2005, 17).

Η Ε.Ε. αποτελεί μια ξεχωριστή περίπτωση στο διεθνές σύστημα, όσον αφορά τον τρόπο εδραίωσής της, την δομή και τον τρόπο λειτουργίας. Όπως έχει χαρακτηριστεί αρκετά συχνά, είναι μια ένωση κρατών *sui generis* (Della Sala, 2018, 266), και δεν ταιριάζει με άλλες ενώσεις κρατών που υπάρχουν παγκοσμίως την σύγχρονη εποχή. Όσον αφορά τον τομέα της ασφάλειας, σύμφωνα με τον πολιτικό

επιστήμονα Vincent Della Sala, έχει δομήσει το δικό της αφήγημα που αποτελεί αφετηρία για τον ορισμό της στρατηγικής της. Αναφέρει ως *"αφηγηματική δομή"* της Ε.Ε, την αποτροπή της επανάληψης των γεγονότων που οδήγησαν στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου ο *"εθνικισμός έφερε την ήπειρο στο σημείο καταστροφής"*, με την *"άνοδο του φασισμού και την καταστροφή του πολέμου"* να οδηγούν στην εξάλειψη του είδους της πολιτικής ηγεσίας που στηρίχθηκε *"στο κυρίαρχο έθνος-κράτος, με σκληρά σύνορα που οριοθετούν μια περιοχή και τον πληθυσμό της"* (Della Sala, 2018, 270). Η παραπάνω εδραίωση ενός αφηγήματος συνάδει με την έννοια της *"οντολογικής ασφάλειας"*, που για τον Della Sala αποτελεί τον ρόλο που *"διαδραματίζουν οι αφηγήσεις"* στον τρόπο με τον οποίο *"μια πολιτική κοινότητα βλέπει τον εαυτό της"* και τους *"κανονιστικούς και γνωστικούς χάρτες που χρησιμοποιεί για να οργανώσει την πολιτική και κοινωνική ζωή"* (Della Sala, 2018, 266). Παρόλα αυτά, επισημαίνει ότι εδραίωση μιας κοινής *"ευρωπαϊκής αφήγησης"* έγινε μέσω της υιοθέτησης αφηγήσεων που προέρχονταν από τις αντίστοιχες των *"εθνικών εμπειριών"* (Della Sala, 2018, 268).

Οι στρατιωτικές αποστολές στο εξωτερικό συνδέονται με τον πολιτικό έλεγχο στο ευρύτερο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους, και έχουν σημαντική θέση στην περίπτωση της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου. Τα δύο αυτά κράτη έχουν ιστορικό στην άσκηση στρατιωτικής ισχύος στις εξωτερικές υποθέσεις, λόγω της αποικιοκρατίας, αλλά και στην συνεισφορά τους στις διεθνείς ειρηνευτικές αποστολές της σύγχρονης εποχής. Τα δύο τελευταία στοιχεία διαφέρουν μεταξύ τους, καθώς το πολιτικό αντικείμενο των αποικιοκρατικών στρατιωτικών αποστολών είχε τα στοιχεία του ελέγχου της εσωτερικής δομής των αποικιών, όπως και η αιτιολογία που χρησιμοποιούσαν οι τότε κυβερνήσεις, ώστε να δικαιολογήσουν την αποστολή στρατευμάτων στο εξωτερικό. Στην σύγχρονη εποχή, οι ειρηνευτικές αποστολές γίνονται πάνω σε άλλη βάση, όπως ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αποστολές αστυνόμευσης, αλλά και στο πλαίσιο οργάνωσής τους, καθώς γίνονται μέσω διεθνούς συνεργασίας και διοίκησης.

Το κάθε κράτος έχει θεσπίσει τους κανόνες του για το συγκεκριμένο ζήτημα, εμπλέκοντας την κυβερνητική και την νομοθετική εξουσία στην διαδικασία της λήψης αποφάσεων. Όπως έχει επισημανθεί, οι κοινοβουλευτικοί θεσμοί είναι πολύ σημαντικοί *"στην διασφάλιση της δημοκρατικής λογοδοσίας"* των ενόπλων

δυνάμεων στις διεθνείς αποστολές (Born & Hänggi, 2005, 1). Οι Born και Hänggi έχουν αναφέρει τις συγκεκριμένες εξουσίες που έχει ένα κοινοβούλιο στο ζήτημα της αποστολής στρατευμάτων στο εξωτερικό, δηλαδή: α) νομοθετική εξουσία, που αφορά την "*κωδικοποίηση νέων νομικών εξουσιών*", β) τον προϋπολογισμό, με την αντίστοιχη έγκριση δαπανών, γ) εκλογική εξουσία, με την ψήφο εμπιστοσύνης, δ) αντιπροσώπευση και ε) τον έλεγχο (Born & Hänggi, 2005, 4). Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι το ζήτημα του πολιτικού ελέγχου του στρατού δεν αφορά μόνο την κυβέρνηση ενός κράτους, αλλά εμπλέκει και τους άλλους κρατικούς θεσμούς. Ο περιορισμός της αμυντικής πολιτικής στο εκτελεστικό βραχίονα της διακυβέρνησης μιας χώρας μπορεί να οδηγήσει σε μια μονομερή διαχείριση της στρατιωτικής ισχύος, απομονώνοντας την υπόλοιπη δομή του κράτους και της κοινωνίας από τις διαβουλεύσεις της εθνικής ασφάλειας και άμυνας. Σύμφωνα με τους Patrick A. Mello και Dirk Peters, για τις θεωρίες της δημοκρατίας το Κοινοβούλιο είναι ένας καίριος θεσμός προώθησης της δημοκρατίας, επειδή ελέγχει την εκτελεστική εξουσία και αμφισβητεί την παραδοχή για την μυστικότητα της εθνικής ασφάλειας, ενεργοποιώντας παράλληλα τον δημόσιο διάλογο (Mello & Peters, 2018).

Ο Feaver παραθέτει τρεις μορφές ανάλυσης της πολιτικής επιστήμης, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν και στον τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων. Η πρώτη μορφή ανάλυσης είναι η κανονιστική, με βασικά σημεία "*τί πρέπει να γίνει*", η επάρκεια του πολιτικού ελέγχου και πώς μπορούν να βελτιωθούν οι πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις (Feaver, 1999, 216). Η δεύτερη είναι η εμπειρική/περιγραφική ανάλυση, με την οποία περιγράφεται με λεπτομερή τρόπο η κάθε περίπτωση (Feaver, 1999, 216), με σημαντικό στοιχείο την "*διάκριση ανάμεσα σε πραγματικότητα και ρητορική*" (Feaver, 1999, 217). Η τρίτη είναι η θεωρητική ανάλυση, που αναπτύσσει μια τυπολογία περιπτώσεων και "*προτασιακές δηλώσεις αιτίας και αποτελέσματος*", προχωρώντας σε διάκριση ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών (Feaver, 1999, 217). Ως εξαρτημένες μεταβλητές αναφέρει τα πραξικοπήματα (*coups*), την στρατιωτική επιρροή (*military influence*), την πολιτικο-στρατιωτική τριβή (*civil-military friction*), την στρατιωτική συμμόρφωση (*military compliance*) και την εξουσιοδότηση και παρακολούθηση (*delegation and monitoring*). Όσον αφορά την πολιτικο-στρατιωτική τριβή, όπως ορίζεται από τον Feaver, αφορά τον "*βαθμό στον οποίο ο στρατός είναι*

πρόθυμος να εκδηλώσει δημόσια την αντίθεσή του σε μια αναγγελθείσα πολιτική" (Feaver, 1999, 220), με κύρια παραδείγματα για την παρούσα διατριβή το Στρατιωτικό Σύμφωνο στην Βρετανία και η περίοδος της Δ' Γαλλικής Δημοκρατίας. Ο Feaver επισημαίνει ότι το θέμα της τριβής είναι *"συνέπεια των διαφορετικών μοντέλων του πολιτικού ελέγχου"* και δεν αφορά καθ'εαυτό τον πολιτικό έλεγχο του στρατού (Feaver, 1999, 221). Ως ανεξάρτητες μεταβλητές ορίζει τους παράγοντες εκείνους που επηρεάζουν την φύση των σχέσεων και των διαφορών μέσα στην κοινωνία, οι απειλές, το πολιτικό σύστημα και η *"κατανομή του πλούτου"* (Feaver, 1999, 222).

Ο Feaver αναφέρει και τους μηχανισμούς ελέγχου του πολιτικού ελέγχου, διαχωρίζοντάς τους σε εκείνους που ασκούν επιρροή στις ένοπλες δυνάμεις, με σκοπό να μην *"υπονομεύεται ο έλεγχος"*, και σε αυτούς που στοχεύουν στην συμπεριφορά και την διάθεση του στρατεύματος *"να είναι ανυπότακτο"* (Feaver, 1999, 225). Με αυτόν τον τρόπο, ο τρόπος που ασκείται ο πολιτικός έλεγχος αφορά είτε νομικούς κανόνες και θεσμικά όργανα για το συγκεκριμένο ζήτημα είτε/και άσκηση επιρροής, ώστε να επηρεαστεί το "θυμικό", εάν μπορεί να χρησιμοποιηθεί αυτός ο όρος, και *"να μειωθεί η διάθεση των στρατιωτών να επέμβουν"* (Feaver, 1999, 226). Σε αυτό το πλαίσιο, ο Feaver παραθέτει τους μηχανισμούς παρακολούθησης του στρατού, όπως οι έρευνες και ο διορισμός πολιτικού προσωπικού ως εμπειρογνώμονες και εξω-κυβερνητικά θεσμικά όργανα, με παράδειγμα τις ομάδες προβληματισμού σχετικά με την άμυνα (Feaver, 1999, 229). Το πώς μετράται η τριβή σύμφωνα με τον Feaver, αφορά τον βαθμό στον οποίο οι ένοπλες δυνάμεις είναι πρόθυμες να εκδηλώσουν δημόσια την αντίθεσή τους σε μια αναγγελθείσα πολιτική (Feaver, 1999, 220). Η τριβή χαρακτηρίζεται ως συνέπεια των διαφορετικών μοντέλων πολιτικού ελέγχου και δεν αφορά, σε μεγάλο βαθμό, το ίδιο το ζήτημα του πολιτικού ελέγχου (Feaver, 1999, 221). Για τον Feaver, το *"αφηρημένο μοντέλο"* πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων αφορά ένα *"παιχνίδι αλληλεπίδρασης μεταξύ των πολιτικών αρχηγών"* στο τρόπο που θα επιτυγχάνεται η παρακολούθηση των ενόπλων δυνάμεων (Feaver, 1999, 230). Από την άλλη πλευρά, επισημαίνει ότι οι στρατιωτικοί δρώντες έχουν το δίλημμα σχετικά με το πώς θα δεχθούν αυτήν την παρακολούθηση, δηλαδή θα συνεργαστούν ή θα προσπαθούν να την αποφύγουν, όπως και το αντίστοιχο επακόλουθο της επιβολής *"εξωγενών*

καθορισμένων προσδοκιών τιμωρίας" (Feaver, 1999, 230). Σε αυτό το σημείο, ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι το "κόστος παρακολούθησης" και οι "προοπτικές τιμωρίας" έχουν σημαντικό ρόλο στην επιρροή της συμπεριφοράς των στρατιωτικών ηγετών στο πώς θα ανταποκριθούν στην "πολιτική κατεύθυνση" (Feaver, 1999, 232). Για το θέμα των προτύπων στρατιωτικής συμμόρφωσης, ο Feaver αναφέρει ότι αυτά ποικίλλουν ανάλογα με την "σύνθεση" που αποτελούν οι απειλές σε ένα κράτος, είτε στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό (Feaver, 1999, 232).

Όλο το παραπάνω θεωρητικό πλαίσιο του Feaver βοηθά στην κατανόηση του τρόπου που ασκείται ο πολιτικός έλεγχος του στρατού, είτε μέσω θεσμικών οδών είτε με την ενσωμάτωση ιδεών και αφηγημάτων που θα εντείνουν την αλληλεπίδραση του στρατού με την κοινωνία και θα τον αποτρέψουν από την έκφραση βλέψεων προς την πολιτική ηγεσία. Ωστόσο, το ζήτημα του πραξικοπήματος έχει απομακρυνθεί ως απειλή για την λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος στις δυτικές χώρες. Η πολιτική ηγεσία έχει γερές βάσεις στην εξουσία των δυτικών κρατών και ο πολιτικός έλεγχος έχει περιοριστεί σε ζητήματα επιρροής, συνεργασίας των θεσμών και χρήσης της στρατιωτικής ισχύος για την άμυνα της χώρας και σε διεθνείς αποστολές.

- **Η νομική διάσταση**

Η εξέλιξη του δημοκρατικού πολιτεύματος στον δυτικό κόσμο βοήθησε στην εδραίωση συγκεκριμένων κανόνων και νορμών σχετικά με την χρήση κατασταλτικών μηχανισμών στο εσωτερικό των κρατών. Το ζήτημα της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης παρέχει ένα σημαντικό νομικό πλαίσιο για τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις, καθώς ενεργοποιούνται διατάξεις που ενδυναμώνουν την ισχύ της κεντρικής πολιτικής εξουσίας και επιτρέπουν την συμμετοχή των ενόπλων δυνάμεων στο εσωτερικό της κοινωνίας προκειμένου να αντιμετωπιστούν απειλές ασφαλείας και διαχείριση κρίσεων. Το ζήτημα αυτό αναφέρεται σε, σχεδόν, όλα τα Συντάγματα των δυτικών κρατών και ρυθμίζει τους κανόνες σχετικά με το τί μέλλει γενέσθαι σε περίπτωση που μια απειλή θα διαταράξει την κανονικότητα της κοινωνίας. Ο Tilly έχει παραθέσει ως δόμηση της έννοιας της καταστολής από το κράτος τις περιπτώσεις της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, τις κυβερνήσεις εν καιρώ πολέμου και τα φασιστικά καθεστώτα, όπου τα τελευταία αφορούν την Ευρώπη

κατά το πρώτο μισό του 20ου αιώνα (Tilly, 1977, 5-7). Η ένοπλη ισχύς σε ένα κράτος γίνεται αντιληπτή μέσω της ύπαρξης ενόπλων δυνάμεων, ταξινομώντας την ανάλογα με το περιεχόμενο των επιχειρήσεων και του πεδίου δράσης τους, δηλαδή σε στρατό και αστυνομία. Ο Tilly αναφέρεται και στην χρήση των κατασταλτικών μηχανισμών στην διαχείριση αντιδράσεων από μέρος των πολιτών. Σε αυτήν την περίπτωση μπορεί να ενταχθεί το ζήτημα του δικαιώματος των πολιτών στην δημόσια εκδήλωση της διαφοροποίησής τους σε κυβερνητικές πολιτικές και την στάση που καλείται να ακολουθήσει η πολιτική κυβέρνηση. Έτσι, περιγράφει ότι το δικαίωμα της απεργίας νομιμοποιήθηκε *"μεταξύ 1860-1900"*, ύστερα από την *"πίεση των οργανωμένων εργατών και των κοινοβουλευτικών τους συμμάχων"*, όμως, υποστηρίζει ότι δεν έχει εξαλειφθεί η έννοια της καταστολής, και την συνεχή διαπραγμάτευση των καθεστώτων με *"τους εργάτες και τους εργοδότες για το ποιος είχε το δικαίωμα στην απεργία και πώς"* (Tilly, 1977, 5-7).

Ωστόσο, όπως έχει επισημανθεί από αναλυτές, στις, λεγόμενες, *"προηγμένες δημοκρατίες"* το καθεστώς της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης ρυθμίζεται μέσω *"συνήθους νομοθεσίας"* που επιτρέπει να εκχωρούνται περισσότερες εξουσίες στην εκτελεστική ηγεσία ενός κράτους για περιορισμένο χρονικό διάστημα, χωρίς, απαραίτητα, να ενεργοποιούνται συνταγματικές διατάξεις (Ferejohn & Pasquino, 2004, 215). Γίνεται κατανοητό ότι η νομική αυτή εξέλιξη βοηθά στην επιτάχυνση των διαδικασιών στην αντιμετώπιση κρίσεων και στην επιστροφή στην καθημερινότητα, καθώς οι αποφάσεις λαμβάνονται γρηγορότερα και δεν υπάρχει διατάραξη της συνέχειας της συνταγματικότητας. Το βασικό στοιχείο σε αυτήν την περίπτωση είναι πώς ορίζεται η απειλή και τότε η πολιτική ηγεσία κρίνει απαραίτητο να ενεργοποιηθούν οι διατάξεις για την κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Όπως επισημαίνεται από τους John Ferejohn και Pasquale Pasquino υπάρχουν δύο προβληματικές για το ζήτημα αυτό: α) η δυσκολία περιορισμού των σύγχρονων καταστάσεων εκτάκτου ανάγκης σε χρόνο και χώρο, όπου υπάρχει η πιθανότητα το *"καθεστώς εκτάκτου ανάγκης να λειτουργεί παράλληλα με το κανονικό καθεστώς"* (Ferejohn & Pasquino, 2004, 228), και η ασάφεια να οριστούν, από πριν, οι εξουσίες που χρειάζονται για την κατάσταση αυτή (Ferejohn & Pasquino, 2004, 229).

Οι δύο αυτοί οι συγγραφείς ανέφεραν τις προβληματικές αυτές στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της διεθνούς τρομοκρατίας ως σύγχρονης κατάστασης έκτακτης

ανάγκης (Ferejohn & Pasquino, 2004, 228). Το ζήτημα αυτό έχει αρκετές προεκτάσεις, όπου διάφορα ζητήματα αλληλοεπικαλύπτονται, όπως τότε θα κληθούν οι Ένοπλες Δυνάμεις να συνδράμουν στο εσωτερικό του κράτους, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η άρση ορισμένων αντίστοιχων διατάξεων, πώς ορίζεται μια απειλή και εάν, πράγματι, αποτελεί κίνδυνο για την συνέχεια του πολιτεύματος. Σύμφωνα με αναλυτές, ο "κίνδυνος θεωρείται ένα κοινωνικό κατασκεύασμα", επισημαίνοντας ότι ο ορισμός μιας απειλής ασφαλείας αποτελεί έναν συνδυασμό μεταξύ των δεδομένων που έχουν για την αξιολόγηση κινδύνου και το πώς αντιλαμβάνονται οι υπεύθυνοι τί είναι απειλή και πώς αντιμετωπίζεται (Moore et al, 2010, 14). Γι'αυτό επισημαίνουν την χρήση της θεωρίας *ανάλυσης δικτύου (network analysis)* σχετικά με την αντιμετώπιση κρίσεων και την διαχείρισή τους (Moore et al, 2010, 54). Η θεωρία αυτή μπορεί να αποτελέσει μέρος του πολιτικού ελέγχου του στρατού, καθώς ο στρατιωτικός θεσμός συμμετέχει στον τομέα της διαχείρισης κρίσεων και συχνά καλείται από την πολιτική ηγεσία για να συνδράμει τις υπόλοιπες υπηρεσίες. Όταν ενεργοποιείται η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις τρομοκρατικών απειλών, ορισμένα δικαιώματα και ελευθερίες αναστέλλονται, προκειμένου να γίνουν οι αντίστοιχες έρευνες και να οδηγηθούν οι υπεύθυνοι στην δικαιοσύνη. Όμως, το ερώτημα παραμένει μέχρι πού μπορούν να φτάσουν αυτές οι έρευνες και να τηρούνται οι κανόνες κατά την διαδικασία αυτή. Έτσι, αναδεικνύεται ένα δίλημμα σχετικά με τα όρια ανάμεσα στην ασφάλεια και στην προστασία των πολιτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών.

Ένα πρόσφατο παράδειγμα είναι η ενεργοποίηση του καθεστώτος έκτακτης ανάγκης με σκοπό την διαχείριση της πανδημίας του COVID-19. Στις ευρωπαϊκές χώρες ενεργοποιήθηκαν οι διατάξεις για το καθεστώς έκτακτης ανάγκης, με σκοπό να αντιμετωπιστεί η πανδημία ως μια υγειονομική απειλή. Για τις χώρες μελέτης της παρούσας διατριβής, στο Ηνωμένο Βασίλειο, κλήθηκαν και οι ένοπλες δυνάμεις να συνδράμουν, με υποστηρικτικό ρόλο στις πολιτικές και τοπικές αρχές, μέσω της σχετικής επιχειρησιακής μονάδας *Στρατιωτικής Βοήθειας στις Πολιτικές Αρχές (Military Aid to the Civil Authorities - MACA)* (HM Government, 2021, 88). Ως *Στρατιωτική Βοήθεια στις Πολιτικές Αρχές (Military Aid to the Civil Authorities - MACA)* χαρακτηρίζονται οι στρατιωτικές επιχειρήσεις που διεξάγονται στο

εσωτερικό του Ηνωμένου Βασιλείου, και στα Υπερπόντια Εδάφη, και ενεργοποιούνται ύστερα από έκκληση κάποιας κυβερνητικής αρχής ή τοπικής, και η έγκρισή τους προέρχονται το Υπουργείο Άμυνας (Development, Concepts and Doctrine Centre, 2021, vi).

Επισημαίνεται ότι ο ρόλος τους αφορά αποκλειστικά το εσωτερικό της επικράτειας και την συνδρομή προς τις πολιτικές αρχές, μέσω *“ξεχωριστής οδηγίας του αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Άμυνας”* (Development, Concepts and Doctrine Centre, 2021, 15). Μάλιστα, η επίσημη στρατηγική του Ηνωμένου Βασιλείου εφιστά την προσοχή στις επιπτώσεις του COVID-19 στην διεθνή κοινότητα, καθώς μπορεί να επιταχύνει τις *“τρέχουσες τάσεις”* που δείχνουν *“πτώση της δημοκρατίας και του πλουραλισμού”* μέχρι το 2030 (HM Government, 2021, 28). Συγκεκριμένα, αναφέρεται στις εντάσεις μεταξύ *“δημοκρατικών και αυταρχικών κρατών”* και τον κίνδυνο εξαγωγής των μοντέλων διακυβέρνησης των αυταρχικών κρατών, με στόχο την υπονόμηση των *“ανοιχτών κοινωνιών και οικονομιών”* (HM Government, 2021, 28). Στην Γαλλία, στις 5 Απριλίου 2020 ο Πρωθυπουργός Édouard Philippe κάλεσε τον Στρατηγό Richard Lizurey να αναλάβει *“τον ποιοτικό έλεγχο της διαχείρισης κρίσεων στον τομέα της υγείας”*, με την συνδρομή πολιτικού προσώπου, την Amélie Puccinelli (République Française, 2020, 6). Ωστόσο, η επιχειρησιακή διαχείριση της υγειονομικής κρίσης παραμένει στον πολιτικό βραχίονα της διακυβέρνησης (République Française, 2020, 6), και συγκεκριμένα στον Υπουργό Εσωτερικών (République Française, 2020, 12), με τον στρατιωτικό τομέα να έχει επικουρικό ρόλο και συμβουλευτικό. Η βοήθεια των Ενόπλων Δυνάμεων υπήρξε υλική, ιδιαίτερα με την βοήθεια τους στον τομέα των μεταφορών, υλικού και ασθενών (République Française, 2020, 18), όποτε κρίθηκε αναγκαίο και απαραίτητο.

Η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας είναι η παράμετρος του καθεστώτος έκτακτης ανάγκης που επηρεάζει τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις. Υπάρχουν δύο στοιχεία, όπως έχει επισημανθεί από αναλυτές (Bove, Rivera, & Ruffa, 2020) για την παραπάνω κατεύθυνση, δηλαδή α) η ανάγκη της πολιτικής εξουσίας των εμπειριών των ενόπλων δυνάμεων, λόγω της συγκεκριμένης εκπαίδευσής τους και της δυνατότητας άσκησης ένοπλης ισχύος και β) υπάρχει περίπτωση οι εκπρόσωποι των Ενόπλων Δυνάμεων να δουν την ευκαιρία να προωθήσουν την δική τους προοπτική στην χάραξη της πολιτικής, λειτουργώντας, με αυτόν τον τρόπο ως ομάδα πίεσης.

Έτσι, οι αναλυτές επισημαίνουν ότι η αύξηση των τρομοκρατικών επιθέσεων, ή η εστίαση στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας από την κεντρική πολιτική σκηνή, ενισχύει την παρουσία του στρατού στην πολιτική ενός κράτους (Bove, Rivera, & Ruffa, 2020). Επισημαίνεται ότι όλο αυτό το σκηνικό μπορεί να έχει αντίκτυπο στον πολιτικό έλεγχο του στρατού και στην ποιότητα της δημοκρατίας (Bove, Rivera, & Ruffa, 2020).

Η απόφαση μιας κυβέρνησης να κηρύξει καθεστώς έκτακτης ανάγκης μπορεί να ενεργοποιήσει αρκετές παραμέτρους στο εσωτερικό της κοινωνίας. Μια από αυτές είναι η εξασφάλιση της νομιμοποίησης από το σύνολο των πολιτών, έχοντας, ήδη, μεριμνήσει για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και πολιτικών ελευθεριών κατά την περίοδο αυτή. Όπως επισημαίνεται από τον συνταγματολόγο Bruce Ackerman, προκειμένου μια κυβέρνηση να πείσει τις ομάδες που προβάλλουν την υπεράσπιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών, είναι αναγκαίο να έχει κάνει κατανοητό ότι τα έκτακτα μέτρα που θα λάβει είναι προσωρινά και θα *“οριστεί γραμμή έναντι μόνιμων περιορισμών”* (Ackerman, 2004, 1030).

Ο συγγραφέας εφιστά την προσοχή στην πολιτικοποίηση του μέτρου της έκτακτης ανάγκης, με την έννοια της εκμετάλλευσής της, ώστε να καθιερωθούν μακροχρόνιες τακτικές περιορισμού που να ευνοούν πολιτικές ομάδες και πρόσωπα (Ackerman, 2004, 1030). Αναφέρεται και στην δυσκολία της υποταγής της έκτακτης ανάγκης στο συνταγματικό καθεστώς, ιδιαίτερα στο θεωρητικό του πλαίσιο, καθώς, αρκετές φορές, η διάρκεια των έκτακτων μέτρων ξεπερνούν *“την περίοδο αναγκαιότητάς τους”* (Ackerman, 2004, 1030). Ο Ackerman, έχοντας ως παράδειγμα τις ΗΠΑ, επισημαίνει τις διαφορές στον τρόπο του ορισμού της έκτακτης ανάγκης και στον τρόπο που γίνεται η χρήση της στρατιωτικής ισχύος. Ιδιαίτερα στο ζήτημα της αποστολής στρατευμάτων στο εξωτερικό, θέτει την διαφορά μεταξύ της τρομοκρατικής ομάδας Αλ Κάιντα και της Γερμανίας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο πάνω στο νομικό καθεστώς που κηρύχθηκε από τις ΗΠΑ (Ackerman, 2004, 1033). Άρα, γίνεται κατανοητό ότι η κάθε ένοπλη σύγκρουση έχει τα δικά της, συγκεκριμένα, χαρακτηριστικά, καθώς υπάρχει διαφορετική στρατηγική και προσέγγιση με τις οποίες αντιμετωπίζεται ένας εθνικός στρατός από ότι έναν τρομοκρατικό/αντάρτικο στρατό.

Ένα ακόμη ζήτημα είναι πώς διακρίνεται αυτός/-ή που ανήκει σε μια τρομοκρατική ομάδα από τις επίσημες δομές ασφάλειας, που προκαλεί την συνολική συζήτηση για τα όρια της έκτακτης ανάγκης και την λειτουργία της περιόδου αυτής σε αρμονία με την προστασία των πολιτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Ο Ackerman επισημαίνει ότι ο πόλεμος μεταξύ κυρίαρχων κρατών ολοκληρώνεται, τις περισσότερες φορές, είτε μέσω μιας συνθήκης που θα γνωστοποιηθεί στην ευρύτερη διεθνή κοινότητα είτε μέσω ενός σημαντικού και καταλυτικού πολεμικού γεγονότος που θα επιφέρει το τέλος των πολεμικών επιχειρήσεων (Ackerman, 2004, 1033). Ωστόσο, αναφέρει ότι αυτό είναι δύσκολο, όταν έχει κηρυχθεί *“πόλεμος κατά της τρομοκρατίας”*, και έχοντας ως σημείο αναφοράς την θέση του Προέδρου των Η.Π.Α, παραθέτει την έννοια του *“εναλλακτικού συστήματος ποινικής δικαιοσύνης”* για τους υπόπτους για τρομοκρατία, το οποίο ενεργοποιείται όταν ο Πρόεδρος αποκτά την αρμοδιότητα να *“τιμωρεί”* και να *“κρατεί”* (Ackerman, 2004, 1033).

Αναφέρει ότι το εναλλακτικό αυτό σύστημα έχει ήδη αναδειχθεί από την στρατιωτική δικαιοσύνη και εφιστά την προσοχή στα ερωτήματα που αναδεικνύονται σχετικά με το πώς δομείται αυτό το σύστημα, όπως *“με πόσο λίγα στοιχεία δικαιολογείται αυτή η κράτηση;”* (Ackerman, 2004, 1033). Επίσης, όσον αφορά την νομική διάσταση, τονίζει ότι, με βάση το ποινικό δίκαιο, το περιεχόμενο της έννοιας του *“πολέμου κατά της τρομοκρατίας”* είναι *“μια μεταφορά χωρίς αποφασιστική νομική σημασία”*, συγκρίνοντάς την με την αντίστοιχη του *“πολέμου κατά των ναρκωτικών”* (Ackerman, 2004, 1034). Ο συνταγματολόγος παραθέτει τον τρόπο που δικαιολογείται θεσμικά η κήρυξη του καθεστώτος έκτακτης ανάγκης. Καθώς η κύρια χώρα μελέτης του είναι οι ΗΠΑ, αναφέρεται στο γραπτό σύνταγμα και στην έννοια της *“existential rationale”*, δηλαδή με βάση ένα *“υπαρξιακό σκεπτικό”* στο οποίο το καθεστώς έκτακτης ανάγκης ενεργοποιείται, όταν υπάρχει απειλή *“μιας εχθρικής απόβασης/εισβολής”* ή μια *“ισχυρή εσωτερική συνωμοσία”*, με στόχο την ανατροπή του υπάρχοντος καθεστώτος (Ackerman, 2004, 1037). Έτσι, κρίνεται ως κατάσταση *“ζωής/θανάτου”* και η εκάστοτε κυβέρνηση λαμβάνει μέτρα (Ackerman, 2004, 1037), ώστε να επιβιώσει η ίδια και, κατ’ επέκταση, η συνολική πολιτική κατάσταση της χώρας. Ωστόσο, επισημαίνει ότι οι διατάξεις αυτές έχουν προβλεφθεί ως εξαιρετικά *“σπάνιες”* (Ackerman, 2004, 1037), ώστε να

ενεργοποιούνται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Όλα τα παραπάνω στοιχεία επισημαίνει ότι έχουν ως αναφορά την συνταγματική παράδοση της Ε' Γαλλικής Δημοκρατίας (Ackerman, 2004, 1037).

Τέλος, ο Ackerman αναφέρει ως ιστορικό παράδειγμα την Ρωμαϊκή Δημοκρατία για το καθεστώς της έκτακτης ανάγκης και το χαρακτηρίζει ως ένα "πολιτικό σύστημα *checks and balances*" (Ackerman, 2004, 1040). Περιγράφει την διαδικασία, όπου σε περιόδους κρίσεων η Σύγκλητος πρότεινε στους δύο μόνιμους ύπατους (*consuls*) την θέση του *δικτάτορα*, για να ασκήσουν έκτακτες εξουσίες, και κάποιες φορές οι δύο ύπατοι ασκούσαν από κοινού αυτές τις εξουσίες, σε άλλες περιπτώσεις, επιλεγόταν μόνο ο ένας (Ackerman, 2004, 1040). Επισημαίνει ότι δεν μπορούσε ο ύπατος να αυτο-επιλεγθεί για την θέση αυτή, και η θητεία των υπάτων στην έκτακτη ανάγκη ήταν μόνο έξι μήνες, η οποία δεν ανανεωνόταν σε κάθε περίπτωση (Ackerman, 2004, 1040). Στην ιστορία της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας θήτευσαν ενενήντα *δικτάτορες* και με την θέση αυτή ασκούσαν ευρεία στρατιωτική και αστυνομική ισχύς, αλλά υπήρχαν ορισμένοι περιορισμοί στην εξουσία του *δικτάτορα*, όπως η προέλευση των χρηματικών πηγών και η αποτροπή ανάληψης δικαστικών αρμοδιοτήτων (Ackerman, 2004, 1046).

- **Η επιστημονική ανάλυση των πραξικοπημάτων**

Σύμφωνα με τον Huntington, στον υποκειμενικό πολιτικό έλεγχο μεγιστοποιείται η πολιτική ισχύς (Huntington, 2000, 80). Εξηγεί ότι αφορά την "μεγιστοποίηση της δύναμης ορισμένων πολιτικών ομάδων" και το πλαίσιο του "καθορίζεται από τα συγκεκριμένα συμφέροντα" των πολιτικών αυτών ομάδων (Huntington, 2000, 80). Στον αντικειμενικό πολιτικό έλεγχο "μεγιστοποιείται ο στρατιωτικός επαγγελματισμός", όπου το στρατιωτικό επάγγελμα είναι αυτόνομο και υπάρχει μια "αυτοδύναμη στρατιωτική σφαίρα" (Huntington, 2000, 83). Σε ένα άλλο σημείο της θεωρίας του, ο Huntington αναφέρει ως ουσία του πολιτικού ελέγχου την αίσθηση ότι υπάρχει ξεκάθαρος "διαχωρισμός μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών ευθυνών" (Huntington, 2000, 163). Ο στρατιωτικός τομέας είναι υποταγμένος συνταγματικά στον πολιτικό, που ενδυναμώνεται όταν ο στρατός είναι "περιορισμένος στον σκοπό του" και υπάρχει το νομικό πλαίσιο της υποταγής του σε μια "ιεραρχική κυριαρχία που οδηγεί σε μια πολιτική κεφαλή" (Huntington, 2000, 163).

Ωστόσο, υπάρχει και διαφορετική προσέγγιση για το πώς αλληλεπιδρά ο στρατός με την πολιτική, με σχετικό παράδειγμα την εξέλιξη του πολιτεύματος στην Βραζιλία. Για τον πολιτικό επιστήμονα Alfred C. Stepan, οι Ένοπλες Δυνάμεις της Βραζιλίας αποτελούν *"αναπόστατο μέρος του πολιτικού"*, με την στρατιωτική παρέμβαση στην χώρα να γίνεται ύστερα από *"παρότρυνση των πολιτικών ελίτ"* προς τους αξιωματικούς (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 175). Διαχωρίζει τον ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων στην κοινωνία και το κράτος πριν το 1964, και μετά το 1964. Την ιστορική περίοδο πριν το 1964, ο στρατός είχε τον χαρακτηρισμό του *"συντονιστή του πολιτικού παιχνιδιού"*, μια *"γλώσσα με την οποία οι πολίτες καλούσαν τον στρατό να δράσει"* (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 183). Η απομάκρυνση της πολιτικής ηγεσίας από την εξουσία ήταν ένας τρόπος επίλυσης μιας κρίσης, αλλά δεν προχωρούσε σε κατάληψη της διακυβέρνησης, πρακτική που ήταν νομιμοποιημένη και μέσω των Συνταγμάτων της χώρας (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 176). Επίσης, περιγράφει την κρατική οργάνωση της Βραζιλίας, σε περιφέρειες, όπου οι κυβερνήτες των εκάστοτε πολιτειών *"μπορούσαν να ασκήσουν βέτο"* σε περίπτωση πραξικοπήματος, απειλώντας παράλληλα *"να διασπάσουν τις ένοπλες δυνάμεις"* (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 177), μια παράμετρος που δείχνει ότι υπήρχε ένα είδος διάσπασης του πολιτικού ελέγχου του στρατού την περίοδο εκείνη, καθώς υπήρχαν δύο κέντρα εξουσίας, η κεντρική κυβέρνηση και οι περιφερειακές διοικήσεις, που μπορούσαν να επιβάλλουν κυρώσεις στις Ένοπλες Δυνάμεις.

Οι Ένοπλες Δυνάμεις επιτελούσαν τον ρόλο του συντονιστή μέσω της επιρροής της στρατιωτικής εκπαίδευσης στον ορισμό του συνεκτικού δόγματος *"Seguranga e Desenvolvimento"- "Ασφάλεια και Ανάπτυξη"* (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 177). Το 1949 ιδρύεται η ανώτερη στρατιωτική σχολή, *"Escola Superior de Guerra"*, στην οποία καλλιεργείται η *"αίσθηση της πολιτικής αποστολής για τις ένοπλες δυνάμεις"*, με έμφαση της κοινωνικές επιστήμες και την συμμετοχή πολιτών στα μαθήματα (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 177). Ωστόσο, αναφέρεται ότι η επαφή των στρατιωτικών με τις πολιτικές ελίτ οδήγησαν στην απώλεια του *"σεβασμού"* από τους πρώτους και, έτσι, το 1964, όταν οι πολιτικές ελίτ *"κάλεσαν τον στρατό να εκπληρώσει τις συνταγματικές του υποχρεώσεις"*, οι Ένοπλες Δυνάμεις δεν παρουσιάστηκαν (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 177). Για την

θεωρία του Stepan, η επιρροή στον ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων στο εσωτερικό ενός κράτους εξαρτάται από τις κύριες αρμοδιότητες και τις αποστολές για τις οποίες έχει κληθεί ο στρατιωτικός θεσμός, δημιουργώντας, σε μακροχρόνιο επίπεδο, και μια στρατηγική κουλτούρα. Έτσι, οι κύριες δράσεις των Ενόπλων Δυνάμεων της Βραζιλίας αφορούν διαχείριση εσωτερικών ζητημάτων, όπως εσωτερική ασφάλεια, καταπολέμηση οργανωμένου εγκλήματος, καταστολή περιφερειακών και αγροτικών εξεγέρσεων, και, παράλληλα, έχει καλλιεργηθεί μια *"αόριστη εικόνα ανάπτυξης μέσω κοινωνικού μετασχηματισμού"* (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 182).

Οι περιπτώσεις που ο στρατός παρεμβαίνει στο εσωτερικό μιας χώρας, ενεργοποιώντας τον πολιτικό του ρόλο, έχουν ταξινομηθεί ως εξής (Λάβδας, 2004, 197): α) ασκώντας επιρροή στην αμυντική πολιτική και στην εξωτερική, αλλά χωρίς να διαταράσσεται *"το βασικό πλαίσιο"* των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων σε επίπεδο εξουσίας, β) ο στρατός έχει *"περιορισμένη παρέμβαση στην πολιτική ζωή"* μιας χώρας, είτε εγκαινιάζοντας, με αυτόν τον τρόπο, μια *"περίοδο παρεμβατικότητας"* στο πολίτευμα είτε αποτελεί συνέχεια μιας παράδοσης, γ) διενέργεια στρατιωτικού πραξικοπήματος, αλλά δεν οδηγεί σε μία άμεση στρατιωτική κατάληψη της εξουσίας. Σε αυτήν την περίπτωση μπορεί η πραξικοπηματική κίνηση να λειτουργήσει υποστηρικτικά σε μια *"προϋπάρχουσα πολιτική δύναμη"*, δ) στρατιωτικό πραξικόπημα με άμεση κατάληψη της εξουσίας και την διακυβέρνηση της χώρας από στρατιωτικούς, ε) εκδήλωση στρατιωτικού πραξικοπήματος που θα οδηγήσει σε μεικτή κυβέρνηση, αποτελούμενη από στρατιωτικούς και πολιτικούς (Λάβδας, 2004, 197).

Ένα στρατιωτικό πραξικόπημα είναι μια αρνητική περίπτωση πολιτικού ελέγχου του στρατού. Οι ένοπλες δυνάμεις εμφανίζονται απογοητευμένες από την πολιτική ηγεσία και αυτο-παρουσιάζονται ως ο μοναδικός υπερασπιστής των συμφερόντων του κράτους. Αυτή είναι η *"μία πλευρά του νομίσματος"*, καθώς υπάρχει και η διαφορετική άποψη που παρουσιάζει τις Ένοπλες Δυνάμεις, ή μέρος τους, ως υπερασπιστή συγκεκριμένων συμφερόντων, όταν προχωρούν σε κατάληψη της εξουσίας. Το πότε προχωρούν ένοπλες δυνάμεις σε πραξικοπηματικές κινήσεις αποτελεί ένα καίριο ερώτημα στον τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, αλλά και σε επίπεδο ανάλυσης της κρατικής λειτουργίας. Παρατηρώντας τα ιστορικά

γεγονότα, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι ενεργοποιείται ένα πραξικόπημα μετά από ένα σημαντικό ιστορικό γεγονός, όταν τελείται μια μετάβαση καθεστώτος ή είναι αποτέλεσμα μιας αποτυχημένης ένοπλης εκστρατείας, είτε οι εσωτερικές συνθήκες σε ένα κράτος φέρνουν νέα δεδομένα. Ένα παράδειγμα της τελευταίας περίπτωσης αποτελεί περίοδος της απο-αποικιοποίησης στην Γαλλία.

Η συνταγματική παράδοση είναι σημαντική για την παρέμβαση μιας στρατιωτικής κίνησης στο εσωτερικό, καθώς θέτει τον τρόπο λειτουργίας και οργάνωσης των θεσμών, αλλά ενέχει και συμβολικό χαρακτήρα, με τον τρόπο που αποτυπώνονται οι έννοιες του έθνους και του κράτους. Το Σύνταγμα είναι ένα κείμενο που λειτουργεί ως μέσο συνοχής του οικοδομήματος του κράτους και των συγκεκριμένων πολιτικών πρακτικών. Εκτός της συνταγματικής και πολιτικής παραμέτρου ενός στρατιωτικού πραξικοπήματος, υπάρχει και η αντίστοιχη οικονομική. Το επιχείρημα των Besley και Robinson, που θα αναλυθεί διεξοδικότερα στο υπο-κεφάλαιο για την σύνδεση πολιτικού ελέγχου του στρατού και ομάδων συμφερόντων, στηρίζεται στην ισορροπία του κόστους και του οφέλους που αντιστοιχεί σε μια στρατιωτική παρέμβαση, και απεικονίζεται με την διαχείριση των πόρων στο εσωτερικό ενός κράτους, μέσω των αμυντικών δαπανών και την συντήρηση του στρατιωτικού προσωπικού. Αυτό είναι το ένα μέρος της συζήτησης, καθώς, σε ζητήματα οικονομικής διαχείρισης, το ζητούμενο είναι η ισομερής κατανομή των δαπανών στο εσωτερικό ενός κράτους, ώστε να μην γίνεται μια μονομερής εκμετάλλευση των πόρων από έναν τομέα.

Από τις χώρες μελέτης της διατριβής, στην περίπτωση της Γαλλίας έχουν συντελεστεί άμεσες επεμβάσεις του στρατού στο εσωτερικό της χώρας. Ως στρατιωτικές παρεμβάσεις ερμηνεύονται η ανάληψη της εξουσίας από τον Ναπολέον Βοναπάρτε και την εδραίωση της Α' Γαλλικής Αυτοκρατορίας, και του Louis-Nαπολέον Βοναπάρτε κατά την εδραίωση της Β' Γαλλικής Αυτοκρατορίας. Και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις, οι παρεμβάσεις αυτές λειτούργησαν ως ένα στάδιο μετάβασης προς ένα νέο πολιτικό καθεστώς, ωστόσο επηρέασαν τον ορισμό της έννοιας του βοναπαρτισμού στην πολιτική κουλτούρα της Γαλλίας, ως προς το αφήγημα ενός ισχυρού ηγέτη που αποτελεί μια λύση σταθερότητας σε εποχές αστάθειας, όταν οι αντιπροσωπευτικοί θεσμοί τείνουν να έχουν αποτύχει στο ρόλο και στο έργο τους. Στο πρώτο υπο-κεφάλαιο, που αφορά την επιρροή της πολιτικής

κουλτούρας, του τρίτου κεφαλαίου για τον πολιτικό έλεγχο στην Γαλλία, θα παρατεθεί το επιχείρημα του John Steward Ambler στην συγκριτική ανάλυση που πραγματοποίησε για τις δύο αυτές παρεμβάσεις, που είναι κατατοπιστική και για το πολιτικό αφήγημα που χρησιμοποιήθηκε για την εξασφάλιση κάποιου είδους νομιμοποίησης. Ως κοινό χαρακτηριστικό τους μπορεί να ειπωθεί ότι ήταν η χρήση του στρατού ως ένα μέσο επιβολής της εξουσίας ενός προσώπου. Το πραξικόπημα του Louis-Napoléon Bonaparte έχει αναλυθεί και από την πλευρά του μαρξισμού, με το αντίστοιχο έργο του Karl Marx. Αποτέλεσε το αποτέλεσμα μιας σειράς από νομοθετικές τροποποιήσεις και ιστορικά γεγονότα από τον Φεβρουάριο του 1848 έως τον Δεκέμβριο του 1851 (Marx, 1869/2003, 17). Οι πολιτικές εναλλαγές ήταν συχνές και είχαν αναδειχθεί πολιτικές ομάδες που επιζητούσαν, με οποιοδήποτε τρόπο, την εξασφάλιση της ισχύος τους στο πολιτικό σύστημα και την υπεράσπιση των συμφερόντων τους.

Στην ανάλυση του ο Marx επισημαίνει ότι δεν ήταν ένας διαχωρισμός μεταξύ μοναρχικών και δημοκρατικών, αλλά μια αντίθεση ανάμεσα σε μπουρζουαζία και προλεταριάτο, με το δεύτερο να ηττάται, τελικά (Marx, 1869/2003, 19). Έτσι, αναφέρει ότι σχηματίστηκε ένα δίπολο, όπου από την μία ήταν το *Κόμμα της Τάξης* και από την άλλη το προλεταριάτο, και δομήθηκε ως η *"υπεράσπιση και διάσωση της κοινωνίας"* έναντι των *"εχθρών της κοινωνίας"*, όπου η χρήση του παλαιού συνθήματος *"Ιδιοκτησία, Οικογένεια, Θρησκεία, Τάξη"* αποτέλεσε το συνεκτικό αφήγημα του στρατού που αντιμετώπισε τους επαναστάτες ως *"σταυροφορία"* (Marx, 1869/2003, 21). Για τον Marx η αρχή των γεγονότων έγινε με την *Συνταγματική Εθνοσυνέλευση*, στην οποία υπερείχε το ρεπουμπλικανικό-μπουρζουαρζικό κόμμα, λειτουργώντας ως αντιπολίτευση στην εξουσία του Louis-Napoléon Bonaparte (Marx, 1869/2003, 22). Την ίδια περίοδο οργανώθηκε η *Προσωρινή Κυβέρνηση (Provisional Government)*, αποτελούμενη από σοσιαλιστικά στοιχεία που είχαν εκδιωχθεί από την *Εκτελεστική Επιτροπή* της Εθνοσυνέλευσης, παρόλο που είχαν εκλεγεί (Marx, 1869/2003, 23). Την θέση της *Εκτελεστικής Επιτροπής* ανέλαβε ο Στρατηγός Louis-Eugène Cavaignac, μέλος του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος, *"ως ένα είδος δικτατορικής εξουσίας"*, με τον αρχισυντάκτη της *National*, Armand Marrast, της φίλα προσκείμενης εφημερίδας των Ρεπουμπλικάνων, να τοποθετείται ως πρόεδρος της *Συνταγματικής Συνέλευσης*

(Marx, 1869/2003, 23). Το τέλος της εξουσίας του Cavaignac ήρθε με την εκλογή του Louis-Napoléon Bonaparte στις 10 Δεκεμβρίου του 1848 (Marx, 1869/2003, 29). Μια πρώτη κίνηση που προχώρησε ήταν η ίδρυση ενός υπουργείου (Marx, 1869/2003, 31), υπό τον Odilon Barrot, στις 20 Δεκεμβρίου 1849 (Marx, 1869/2003, 37), το οποίο ήλεγχε προσωπικά. Ένας στόχος του ήταν η οργάνωση στρατιωτικών εκστρατειών, στηρίζοντας ένα αφήγημα για συνομωσία απολυταρχικών δυνάμεων εναντίον της *République*, και, με αυτόν τον τρόπο, ο Marx υποστηρίζει ότι ο Louis-Napoléon Bonaparte προετοίμαζε την πραξικοπηματική του κίνηση της 2ης Δεκεμβρίου (Marx, 1869/2003, 31).

Σε επίπεδο νομοθεσιών, επισημαίνεται η κατοχύρωση των γενικών ελευθεριών *-General Staff of Freedoms-* του 1848 ως "το απόλυτο δικαίωμα του Γάλλου πολίτη", ωστόσο υπήρχε η πιθανότητα περιορισμού τους σε ειδικές περιπτώσεις, όπως η δημόσια ασφάλεια (Marx, 1869/2003, 24). Επίσης, παρατηρείται η "ευαλωτότητα" του συνταγματικού κειμένου του 1848, με την διάκριση των εξουσιών μεταξύ νομοθετικής εξουσίας και προεδρικής, όπου στην πρώτη αναφέρεται ότι οι Ρεπουμπλικάνοι "διασφάλισαν την θέση τους" και με τα άρθρα 45-70 να εξασφαλίζουν, συνταγματικά, στην Εθνοσυνέλευση, το δικαίωμα της απομάκρυνσης του Προέδρου (Marx, 1869/2003, 25). Από την άλλη, ο Marx υποστηρίζει ότι δεν προβλεπόταν ο έλεγχος της Εθνοσυνέλευσης από τον Πρόεδρο, με τον δεύτερο να μπορεί να προχωρά σε μια τέτοια κίνηση, μόνο "αντισυνταγματικά", κάτι που οδήγησε και στην επικείμενη "βίαιη καθάριση" της Εθνοσυνέλευσης (Marx, 1869/2003, 25).

Έτσι, υπήρχαν δύο κέντρα εξουσίας που ήταν "αδιαμφισβήτητα στην εξουσία τους" και δεν είχαν προβλεφθεί συστήματα "αλληλοπεριορισμού μεταξύ τους" (Marx, 1869/2003, 25). Στο τομέα του πολιτικού ελέγχου του στρατού, ο Πρόεδρος είχε τον έλεγχο της ένοπλης δύναμης, με την Εθνοσυνέλευση να αποφασίζει την κήρυξη πολέμων και των συνθηκών ειρήνης, αλλά οι διαπραγματεύσεις ήταν ευθύνη του Προέδρου, όπως και ο διορισμός ατόμων σε διοικητικές θέσεις και στρατιωτικές (Marx, 1869/2003, 26). Στην συνέχεια της περιγραφής των γεγονότων, ο Marx παραθέτει ότι ο Υπουργός Barrot και το *Κόμμα της Τάξης* προετοίμαζαν τις αντιδράσεις κατά της Εθνοσυνέλευσης, με την οργάνωση σχετικών συγκεντρώσεων και διαδηλώσεων, και στις 29 Ιανουαρίου 1849, η *Συνταγματική Συνέλευση*

αποφάσισε να "διαλυθεί από μόνη της", την ίδια στιγμή που το κτίριο της Εθνοσυνέλευσης καταλήφθηκε από τις στρατιωτικές δυνάμεις (Marx, 1869/2003, 32). Ως επικεφαλής της Εθνοφρουράς και των τακτικών στρατιωτικών δυνάμεων, συγκεκριμένα της *Πρώτης Στρατιωτικής Μεραρχίας*, αναφέρεται ο Στρατηγός Nicolas Changarnier (Marx, 1869/2003, 37), και η παραπάνω κίνηση επισημαίνεται από τον Marx ότι ήταν "η πρώτη ανοιχτή άσκηση του στρατού έναντι της κοινοβουλευτικής εξουσίας" με τον Louis-Napoléon Bonaparte να χρησιμοποιεί τις ένοπλες δυνάμεις για να εκπληρώσει τους πολιτικούς, προσωπικούς, του στόχους (Marx, 1869/2003, 32).

Όσον αφορά τον ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων στο πολιτικό σύστημα της εποχής, αναφέρεται ότι οι γενικές εκλογές που έφεραν τον Louis-Napoléon Bonaparte στην εξουσία, είχαν εξασφαλίσει στο *Κόμμα της Τάξης* την πλειοψηφία της Εθνοσυνέλευσης, ελέγχοντας "την Κυβέρνηση, τον Στρατό και το Νομοθετικό Σώμα", ενώ οι Ρεπουμπλικάνοι είχαν ως επικεφαλής τους στρατηγούς που προέρχονταν από τις μονάδες του Γαλλικού στρατού στην Αφρική, τους Cavaignac, Louis Juchault de Lamorcière, Marie Alphonse Bedeau (Marx, 1869/2003, 37). Έτσι, αρκετοί στρατιωτικοί είχαν και πολιτικό ρόλο την περίοδο εκείνη αναλαμβάνοντας θέσεις ευθύνης και εξουσίας στο κοινοβούλιο. Επίσης, ιδιαίτερη αναφορά κάνει ο Marx και στον ρόλο της Εθνοφρουράς, όπου από το 1830 έως το 1848 είχε σημαντική συνεισφορά στην πτώση του καθεστώτος της *Αποκατάστασης* και ήταν "παθητική και αμφίβολη" απέναντι στον Louis Philippe (Marx, 1869/2003, 48). Τον Ιούνιο του 1848 συνεργάστηκε με τον στρατό, "επιβεβαιώνοντας την πίστη του στρατεύματος στην παντοδυναμία της μπουρζουαζίας" (Marx, 1869/2003, 48). Μετά την ορκωμοσία του Louis-Napoléon Bonaparte, ήρθε και η συγχώνευση της Εθνοφρουράς με την *Πρώτη Στρατιωτική Μεραρχία* (Marx, 1869/2003, 48), και στις 13 Ιουνίου 1849 διαλύθηκε (Marx, 1869/2003, 49). Επομένως, στην Επανάσταση του 1848, η Εθνοφρουρά, η οποία αποτελούταν από την "μπουρζουαζία και τους μικροεμπόρους", ενώθηκε μαζί με τον στρατό εναντίον του προλεταριάτου, και στις 2 Δεκεμβρίου 1851 η "Εθνοφρουρά της μπουρζουαζίας εξαφανίστηκε από μόνη της", με την "μπουρζουαζία να χάνει το όπλο της εναντίον του στρατού" (Marx, 1869/2003, 49).

Από την άλλη, η περίπτωση του Maximilien de Robespierre, μέσω της συγκριτικής μελέτης του ιστορικού Markus J. Prutsch, που θα αναλυθεί εξίσου στο υπο-κεφάλαιο της πολιτικής κουλτούρας για την Γαλλία, κρίνεται ως αμφιλεγόμενη. Η εξουσία ήταν συγκεντρωμένη σε μια πολιτική ομάδα και είχαν ξεκινήσει οι πρώτες μεταρρυθμίσεις για την δημιουργία ενόπλων δυνάμεων πιστών στο καθεστώς. Από τα παραπάνω, εύλογα μπορεί να τεθεί το ερώτημα εάν οι Ένοπλες Δυνάμεις στην Γαλλία ενέχουν ενός πολιτικού ρόλου για την μετάβαση σε ένα νέο καθεστώς. Έτσι, η απειλή μιας στρατιωτικής παρέμβασης λειτουργούσε ως ένα μέσο συσπείρωσης των πολιτικών ομάδων, ώστε να αποτρέψουν την πιθανότητα ενός στρατιωτικού πραξικοπήματος και μια επικείμενη στρατιωτική εξουσία στο κράτος. Με αυτόν τον τρόπο, το πολιτικό σκηνικό προχωρούσε σε μια λύση κοινής αποδοχής, και ως τέτοιο παράδειγμα μπορεί να θεωρηθεί η ανάληψη της εξουσίας από τον De Gaulle στην μετάβαση προς την Ε' Δημοκρατία(Cinquième Republique).

Ακόμη, στο ζήτημα της συσπείρωσης στρατιωτικών με σκοπό την οργάνωση μιας πραξικοπηματικής κίνησης, μια υπόθεση αποτελεί το προφίλ αυτών που αποφασίζουν να συμμετέχουν. Είναι ένα θέμα που εφάπτεται και στην ιδεολογική ανάλυση των δεδομένων και μπορεί να γίνει ο διαχωρισμός ανάλογα αν μια μικρή ομάδα στρατιωτικών συμμετέχει ή αποτελεί μια πρακτική του συνόλου των ενόπλων δυνάμεων. Μια διαφωτιστική περίπτωση ανάλυσης για το πώς οι Ένοπλες Δυνάμεις μπορούν να αποκτήσουν ένα πολιτικό ρόλο μέσω των επίσημων θεσμικών διαδικασιών είναι, ξανά, η Βραζιλία. Οι John Markoff και Silvio R. Duncan Barretta επισημαίνουν την σημαντική συνεισφορά του Alfred Stepan στην ανάλυση των πραξικοπηματικών κινήσεων στην Βραζιλία, εστιάζοντας στους αντίστοιχους "μηχανισμούς" που εμπλέκουν τις Ένοπλες Δυνάμεις στην πολιτική ζωή της χώρας (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 175). Αναφέρονται σε τρεις παραμέτρους, α) τον πολιτικό ρόλο τους σε περιόδους δημοκρατικής διακυβέρνησης, β) τους τρόπους με τους οποίους πολιτικοί δρώντες θέλησαν να χρησιμοποιήσουν τις ένοπλες δυνάμεις, προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους τους και γ) <<τον βαθμό στον οποίο η πραγματική στρατιωτική παρέμβαση ήταν το αποτέλεσμα της κλήσης των αξιωματικών από τις πολιτικές ελίτ>> (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 175).

Στην ανάλυση του Stepan ο ρόλος του στρατού χωρίζεται σε δύο περιόδους, ως "ρυθμιστή του πολιτικού παιχνιδιού" πριν το 1964 και ως "διοικητή-director του

πολιτικού συστήματος", κάτι που επισημαίνεται ότι προήλθε από την οικονομική και πολιτική κατάσταση των δεκαετιών του 1950 και του 1960 (Markoff, Baretta & Stepan, 1985, 176). Στην ανάλυση του ο Stepan δίνει ιδιαίτερη σημασία και αναδεικνύει το ζήτημα της πολιτικοποίησης, όχι τόσο από πλευρά ιδεολογίας, όσο στην δόμηση ενός πολιτικού αφηγήματος από την πλευρά των ενόπλων δυνάμεων που λειτουργεί ως ένα μέσο εξασφάλισης νομιμοποίησης από μια μερίδα του πληθυσμού. Υπήρχε μια ποικιλία πολιτικών απόψεων στο εσωτερικό του στρατεύματος στην Βραζιλία, και σε επίπεδο αξιωματικών, όπως *"στο σύνολο της κοινής γνώμης στην Βραζιλία"* (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 176). Ο ρόλος του στρατού ως ρυθμιστή του πολιτικού συστήματος της χώρας ήταν συνταγματικά θεσμοθετημένος και προχωρούσε σε πραξικοπηματική κίνηση, ύστερα από μια *"έντονη και οιονεί δημόσια εκστρατεία"* να παρουσιάσει μια *"πολιτική συναίνεση"* που στρεφόταν εναντίον ενός ακατάλληλου Προέδρου, και μετά το πραξικόπημα παραιτήθηκε υπέρ μιας πολιτικής διακυβέρνησης (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 176).

Παρόλα αυτά, ο Stepan εστιάζει και στον τρόπο που είναι δομημένο το ομοσπονδιακό σύστημα της Βραζιλίας και πώς επηρεάζει τον ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων. Η διαδικασία της εδραίωσης του κράτους στην Βραζιλία είχε ως σημαντική παράμετρο την συγκέντρωση της εξουσίας από την κεντρική διοίκηση, στην οποία συμπεριλαμβάνεται και η ένοπλη ισχύς. Στην αρχή, η αποκεντρωμένη διοίκηση της *"Old Republic"* χαρακτηριζόταν από τον διαχωρισμό μεταξύ των κεντρικών στρατιωτικών δυνάμεων και των αποκεντρωμένων πολιτοφυλακών στις εκάστοτε πολιτείες (Markoff, Baretta & Stepan, 1985, 187). Έτσι, ως μια πολιτική πρακτική της συγκεντρωτικής εξουσίας αναφέρεται η αύξηση των ικανοτήτων της κεντρικής κυβέρνησης να επιβληθεί πάνω στους περιφερειακούς κυβερνήτες, παρά *"να διαπραγματευτεί μαζί τους"* (Markoff, Baretta & Stepan, 1985, 187). Ωστόσο, επισημαίνεται ο βαθμός της στρατιωτικής επιτυχίας και η επιρροή των πραξικοπηματικών κινήσεων στις σχέσεις ισχύος της κεντρικής διοίκησης με τις περιφέρειες, κάνοντας αναφορά στο ιστορικό παράδειγμα της στρατιωτικής ήττας του στρατού της Βραζιλίας στο Siko Paulo του 1932, όπου *"οι κρατικές δυνάμεις έχασαν τα βαριά όπλα και τον ξένο σύμβουλό τους"* (Markoff, Baretta & Stepan, 1985, 187). Όταν ο κεντρικός στρατός προχώρησε σε πραξικοπηματική κίνηση, την

εποχή της *"Old Republic"*, *"έπρεπε να διαπραγματευτεί μια οδυνηρή συμμαχία με τις δυνάμεις του Σάο Πάολο"* (Markoff, Baretta & Stepan, 1985, 187). Γίνεται αναφορά στην εξουσία που είχαν οι Κυβερνήτες των πολιτειών-states της Βραζιλίας πάνω στην συνοχή των στρατευμάτων, με την *"απειλή τους να διαχωρίσουν τις ένοπλες δυνάμεις"*, σε περίπτωση που ο στρατός προωθούσε ένα πραξικόπημα, δίνοντάς τους το δικαίωμα ενός *"κατ'ουσίαν βέτο"*, και την δυνατότητα ελέγχου των *"ενίοτε εκτεταμένων πολιτειακών(state) πολιτοφυλακών"* (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 177).

Η πολιτική θεωρία που αναπτύχθηκε στην Βραζιλία επεξηγεί τον ρόλο του στρατού ως ρυθμιστή μέσω της μετεξέλιξης της *"μετριαστικής δύναμης-moderating power"* που κατείχε ιστορικά ο αυτοκράτορας, σε παρελθούσες ιστορικές περιόδους, όταν οι Ένοπλες Δυνάμεις βοήθησαν στην πτώση του αυτοκρατορικού συστήματος της χώρας, *"παραδίδοντας την κυβέρνηση στο Ρεπουμπλικανικό Κόμμα"* και έχοντας εξασφαλίσει τον παραπάνω ρόλο μέσω συμφωνιών με την πολιτική εξουσία κατά την δεκαετία του 1890 (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 177). Πριν το πραξικόπημα του 1964, έχουν αναφερθεί τέσσερα πραξικοπήματα, άλλοτε πετυχημένα και άλλοτε αποτυχημένα, τις χρονιές 1945, 1954, 1955, και το 1961, με τις συνεχείς πραξικοπηματικές κινήσεις να δικαιολογούνται ως απάντηση στην *"δομική τάση"* των προέδρων *"να παραβιάζουν τον κώδικα αποδεκτής συμπεριφοράς"* (Markoff, Baretta, & Stepan, 1985, 188). Όμως, επισημαίνεται ότι το *"μοντέλο μεσολαβητή"* που είχαν υιοθετήσει οι Ένοπλες Δυνάμεις *"δεν ήταν καθόλου εξοπλισμένο για να αντιμετωπίσει ένα συστημικό δίλημμα"* (Markoff, Baretta & Stepan, 1985, 188). Στο Σύνταγμα της Βραζιλίας του 1891 δεν υπήρχαν ξεκάθαρες διατάξεις σχετικά με τον έλεγχο των *"κρατικών πολιτοφυλακών"*, δίνοντας το δικαίωμα στις πολιτείες, όπως οι Σάο Πάολο, Μίνας Ζεράις και το Ρίο Γκράντε Σουλ, *"να φορολογούν τις εξαγωγές για τη χρηματοδότηση εικονικών κρατικών στρατών"* (Stepan, 2000, 153). Η διαδικασία που οδήγησε σε αυτήν την παράμετρο περιγράφεται ως εξής: την *"περίοδο συγκρότησης συντάγματος το 1890-1891"*, υπήρξε ένας *"διχασμός του στρατού"*, καθώς η πολιτεία του Σάο Πάολο αποτελούσε *"ένα οικονομικά ισχυρό και πολιτικά συνεκτικό κράτος"* και με σύμμαχη πολιτεία το Minas Gerais, *"μπόρεσε να ελέγξει μεγάλο μέρος της συνταγματικής*

ατζέντας", καθιερώνοντας ένα σύνταγμα που δεν αποτυπώνει φανερά *"την υπεροχή του ομοσπονδιακού νόμου"* (Stepan, 2000, 155).

Αντιθέτως, στο Σύνταγμα της Βραζιλίας του 1988 το άρθρο 125 *"έδινε το δικαίωμα"* σε κάθε πολιτεία να οργανώσει τις *"δικές τις στρατιωτικές αστυνομικές δυνάμεις"* (Stepan, 2000, 153). Όσον αφορά τον τρόπο διακυβέρνησης του στρατιωτικού πραξικοπήματος του 1964, απαγορεύτηκε η άμεση εκλογή προέδρου μέχρι το 1989, αλλά *"επέτρεψε στο Κογκρέσο να παραμείνει ανοιχτό εκτός από σύντομες περιόδους"* (Stepan, 2000, 156). Αποτελούσε ένα τρόπο *"διατήρησης του ελέγχου του πολιτικού συστήματος"*, με μια παράλληλη εντατικοποίηση των *"δημοσιονομικών περιοριστικών χαρακτηριστικών της ομοσπονδίας"* (Stepan, 2000, 156). Με την δημιουργία νέων πολιτειών, του Μάτο Γκρόσο ντο Σουλ το 1978 και της Ροντόνια το 1982 (Stepan, 2000, 156), το στρατιωτικό καθεστώς είχε προχωρήσει στην εδραίωση φίλα προσκείμενων πολιτειών, μέσω *"ομοσπονδιακών επιδοτήσεων και ισχυρής στρατιωτικής παρουσίας"* (Stepan, 2000, 157). Ο σκοπός ήταν να αντιμετωπίσει τις ανεπτυγμένες πολιτείες στα νότια της χώρας, όπου ήταν συγκεντρωμένες οι αντιπολιτευτικές ομάδες *"της κοινωνίας των πολιτών, τα συνδικάτα και τα κόμματα της αντιπολίτευσης"*, *"συγχωνεύοντας"* παράλληλα, τις πολιτείες Γουαναμπάρα και Ρίο ντε Τζανέιρο (Stepan, 2000, 157). Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργήθηκαν *"μικρές πολιτείες"* στα βόρεια της χώρας, με επιπτώσεις στο ποσοστό των εκλεγμένων αντιπροσώπων, όπου από τον Βορρά προέρχονταν *"δώδεκα νέοι ομοσπονδιακοί βουλευτές και έξι νέοι ομοσπονδιακοί γερουσιαστές"* και τον Νότο να χάνει τρεις γερουσιαστές (Stepan, 2000, 157). Παρόλο που είχαν καταργηθεί οι άμεσες προεδρικές και περιφερειακές εκλογές, οι δεύτερες επανήλθαν από το στρατιωτικό καθεστώς το 1982, με την αντιπολίτευση να αντιπροσωπεύεται μέσω των κυβερνητών στο Σάο Πάολο, το Μίνας Ζεράις και Ρίο ντε Τζανέιρο (Stepan, 2000, 158). Οι κυβερνήτες αυτοί λειτούργησαν ως προασπιστές της αντιπολίτευσης, με την παροχή ένοπλης προστασίας, όπως πολιτειακά αστυνομικά σώματα, και το 1984 συνέδραμαν στο κίνημα διαδηλώσεων Diretas Já *"για την υποστήριξη της τροπολογίας για τις άμεσες εκλογές"* (Stepan, 2000, 159).

Η περίοδος διακυβέρνησης Fernando Henrique Cardoso (μέσα δεκαετίας 1990 έως αρχές 21ου αι) βρέθηκε μπροστά σε μια πραγματικότητα της επιτακτικής

ανάγκης λήψης μέτρων και πολιτικών αποφάσεων για τον *"περιορισμό της σχετικής αυτονομίας της στρατιωτικοποιημένης κρατικής αστυνομίας"* και την λογοδοσία των ατόμων και δυνάμεων που εμπλέκονταν σε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Stepan, 2000, 163). Ο Stepan επεσήμανε ότι η συνταγματική κατοχύρωση των προνομίων της *"κρατικής στρατιωτικής αστυνομίας"* αποτέλεσε μια δύσκολη μεταβλητή, με τον Πρόεδρο Cardoso να καταθέτει μια σειρά τροποποιήσεων το 1996, μετά τη σφαγή της Πάρα, αλλά δεν πέρασαν από την συνέλευση της Γερουσίας, ύστερα από πιέσεις του λόμπι της αστυνομίας (Stepan, 2000, 163). Ωστόσο, εγκρίθηκε μια πρόταση νόμου για την εκδίκαση των υποθέσεων που αφορούν απώλεια ανθρώπινης ζωής στα πολιτικά δικαστήρια (Stepan, 2000, 163).

Ένα δεύτερο παράδειγμα στρατιωτικού πραξικοπήματος είναι η Επταετία της Χούντας στην Ελλάδα (1967 - 1974). Στην μετεμφυλιακή Ελλάδα, ο πολιτικός έλεγχος του στρατού δεν αφορούσε το σύνολο των Ενόπλων Δυνάμεων. Όπως αναφέρεται από τον Δημήτρη Χαραλάμπη, η στρατιωτική ηγεσία ήταν το αντικείμενο του πολιτικού ελέγχου, αλλά όχι το σύνολο του στρατιωτικού θεσμού (Χαραλάμπης, 1985, 175). Επίσης, οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούσαν ένα δομικό στοιχείο της διακυβέρνησης της χώρας, λαμβάνοντας υπόψη το επιχείρημα του Χαραλάμπη ότι η πολιτική κυβέρνηση επιδείκνυε ανοχή απέναντι *"στα στεγανά του στρατού"*, όπως και το γεγονός ότι είχε *"ρόλο ενός δευτερεύοντος κέντρου εξουσίας"*, καθώς η Μοναρχία ήταν ο κύριος παράγοντας εξουσίας στο ελληνικό πολίτευμα στην μεταπολεμική Ελλάδα (Χαραλάμπης, 1985, 173).

Ο Χαραλάμπης ορίζει την ιστορική περίοδο 1950-1967 στην Ελλάδα ως μια *"λανθάνουσα στρατιωτική δικτατορία"* (Χαραλάμπης, 1985, 227). Ο λόγος που προέβη σε αυτήν την διαπίστωση είναι η δραστηριότητα των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων μέσω ενός *"ειδικού ρόλου"* μέσα στο κράτος (Charalambis, 2004, 8). Η αρχή της κατάστασης αυτής ξεκινά από τα τέλη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όπου ιδρύεται στην Μέση Ανατολή η παραστρατιωτική οργάνωση *Ένωση Νέων Αξιωματικών (ΕΝΑ)* και τον Οκτώβριο του 1944 σχηματίζεται ο *Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών (Ι.Δ.Ε.Α)* στην Αθήνα (Charalambis, 2004, 8). Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι κατά την διάρκεια του Εμφυλίου η *Ι.Δ.Ε.Α* λειτούργησε ως ένα *"οργανωσιακό δίκτυο συνοχής"* για το σώμα των αξιωματικών και προωθήθηκε μια *"ριζοσπαστική εθνικιστική ιδέα"* ταυτοποίησης του στρατιωτικού σώματος με *"την*

ιδέα του έθνους" και την υπεράσπιση των *"εθνικών πεπρωμένων"*, με παράλληλη ανάπτυξη του αντι-κομμουνισμού (Charalambis, 2004, 8). Την ιστορική περίοδο 1952-1955 οι Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας είχαν ισχυρή επιρροή στην κυβέρνηση με τον Πρωθυπουργό Παπάγο να λειτουργεί ως εγγυητής της στρατιωτικής παρέμβασης (Charalambis, 2004, 8). Κατά την δεκαετία του 1960 στην Ελλάδα ξεκίνησαν τα πρώτα βήματα κοινωνικής εξέλιξης, με τον Χαραλάμπη να αναφέρει την αλληλεπίδραση μεταξύ αστικού και αγροτικού πληθυσμού και την ενίσχυση της αστικοποίησης, την αποδοχή από το κοινωνικό σύνολο του τέλους του διχασμού και των αντίστοιχων οικονομικών εξελίξεων που θα οδηγούσαν την χώρα προς μια περαιτέρω φιλελευθεροποίηση (Charalambis, 2004, 11). Όμως, επισημαίνει ότι η δικτατορία των Συνταγματαρχών διέκοψε τις σχέσεις της ελληνικής κοινωνίας με τον δυτικό κόσμο, και τις περαιτέρω απαιτήσεις για εκδημοκρατισμό (Charalambis, 2004, 12). Με τις πρώτες μέρες του στρατιωτικού πραξικοπήματος του Απριλίου του 1967, η ομάδα των Συνταγματαρχών που κατέλαβε την εξουσία προχώρησε σε αναγκαστικές παραιτήσεις και συνταξιοδοτήσεις ανωτέρων αξιωματικών προκειμένου να εξασφαλιστούν *"η υποταγή και η πίστη των Ενόπλων Δυνάμεων"* στο νέο καθεστώς (Arvanitoroulos, 1991, 101).

Η δημοφιλία που είχε η Μοναρχία στις Ένοπλες Δυνάμεις αποτέλεσε ένα κίνητρο για τους πραξικοπηματίες να αναζητήσουν καλές σχέσεις με το Παλάτι (Arvanitoroulos, 1991, 102). Ωστόσο, το αποτυχημένο αντι-πραξικόπημα του Βασιλιά στις 13 Δεκεμβρίου 1967 και η επακόλουθη φυγή του στο εξωτερικό οδήγησαν σε μια *"επιπλέον εκκαθάριση στις Ένοπλες Δυνάμεις"* (Arvanitoroulos, 1991, 103). Ο Αρβανιτόπουλος επισημαίνει ότι το στρατιωτικό καθεστώς διατήρησε τις δομές της Μοναρχίας, με τον Παπαδόπουλο να τοποθετεί τον Γεώργιο Ζωιτάκη ως Αντιβασιλέα, και ο ίδιος να ιδιοποιείται την θέση του Πρωθυπουργού, και καθιερώνεται *"ως ο ισχυρός άνθρωπος του καθεστώτος"* (Arvanitoroulos, 1991, 103). Το 1968 μια επιτροπή νομικών καταθέτει ένα προσχέδιο για νέο Σύνταγμα και ο σκοπός της *Χούντας* ήταν να *"εξασφαλίσει την υποστήριξη της Δεξιάς"*, που στην Ελλάδα αντιστοιχούσε στην Βασιλεία και την *"Κοινοβουλευτική Δεξιά"* (Arvanitoroulos, 1991, 108).

Στο προσχέδιο του Συντάγματος του 1968, για τις Ένοπλες Δυνάμεις προβλεπόταν η *"πλήρης αυτονομία"* τους έναντι της πολιτικής εξουσίας και δεν θα

δέχονταν κυβερνητικές επεμβάσεις στα εσωτερικά τους ζητήματα, όπου αναφέρεται το παράδειγμα των προαγωγών των αξιωματικών στις *"ανώτερες θέσεις"* (Arvanitoroulos, 1991, 108). Όμως, επισημαίνεται ότι δεν μπόρεσαν να εξασφαλίζουν *"μαζική αποδοχή"*, καθώς ο Βασιλιάς βρισκόταν στην Ρώμη ως εξόριστος και η Συντηρητική Δεξιά δεν συνεργαζόταν με το στρατιωτικό καθεστώς (Arvanitoroulos, 1991, 109). Στην επόμενη συνταγματική πρωτοβουλία, το 1973, προβλέφθηκαν διατάξεις για την μετάβαση του καθεστώτος, όπου θα εκλέγεται ο Πρόεδρος για θητεία επτά ετών, με νομοθετικές και εκτελεστικές εξουσίες στον σύνολο του τομέα της άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής και οι Υπουργοί *"θα ήταν υπεύθυνοι έναντι του Προέδρου και όχι του Κοινοβουλίου"* (Arvanitoroulos, 1991, 111). Αποτελεί ιστορικό δεδομένο ότι η εξουσία της Χούντας άρχισε να πλήττεται από την εξέγερση των φοιτητών και τα γεγονότα στο Πολυτεχνείο το 1973, με τον Αρβανιτόπουλο να τονίζει ότι και τα γεγονότα της Κύπρου ήταν καταλυτικά για την *"πτώση του καθεστώτος"* (Arvanitoroulos, 1991, 115). Επίσης, επισημαίνει τις δυσκολίες που αντιμετώπισε το στρατιωτικό καθεστώς στην εξασφάλιση νομιμοποίησης και θεσμοποίησής του (Arvanitoroulos, 1991, 115). Για την πτώση της Χούντας, σύμφωνα με τον Χαραλάμπη, συνέβαλε και η εθνικιστική έξαρση του Δημήτρη Ιωαννίδη, που είχε ανελιχθεί στην θέση του Παπαδόπουλου, που οδήγησε και στην πτώση του μετεμφυλιακού συστήματος και των *"αλληλεπιδρώντων δεσμών εξουσίας"* (Charalambis, 2004, 12).

Σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο του *Finer*, μπορεί να οριστεί ως μια νόρμα της πολιτικής κουλτούρας ο βαθμός ανάπτυξης ενός σχετικού κινήτρου ανυπακοής και ο τρόπος δόμησης των συμφερόντων των Ενόπλων Δυνάμεων, όταν αλληλεπιδρά με τους άλλους τομείς του κράτους και της κοινωνίας. Για να υπάρξει το κίνητρο της στρατιωτικής παρέμβασης, ο *Finer* αναφέρει την έννοια της διάθεσης (*disposition*) ως κινητήρια δύναμη, όπου συνδυάζονται *"συνειδητό κίνητρο και η θέληση για επιθυμία ή δράση"*, και επισημαίνει ως στοιχείο αποτροπής αυτού του κινήτρου τον στρατιωτικό επαγγελματισμό (*Finer*, 1969, 23). Εκτός από το κίνητρο, παραθέτει ως νόρμες την *"πίστη στην αρχή της πολιτικής υπεροχής"* (*Finer*, 1969, 25), τον φόβο του σώματος των ανώτατων αξιωματικών ότι εάν οι Ένοπλες δυνάμεις εμπλακούν σε εσωτερικές πολιτικές συνθήκες θα χάσουν την *"ικανότητα μάχης"*, και την πολιτικοποίηση των ενόπλων δυνάμεων, συγκεκριμένα στον βαθμό

που θα επιτυγχάνεται *"ιδιαίτερη και μοναδική ταύτιση με το εθνικό συμφέρον"* (Finer, 1969, 35).

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι ο συγγραφέας δεν δίνει μόνο έμφαση στα θεσμικά όργανα του πολιτικού ελέγχου του στρατού, αλλά αναδεικνύει τον σημαντικό ρόλο που έχουν οι άτυπες νόρμες στο να αποτρέπουν την ανώτατη στρατιωτική ηγεσία να παρέμβει πολιτικά. Προκειμένου να αιτιολογήσει τις ιστορικές στρατιωτικές παρεμβάσεις ταξινομεί τα είδη των συμφερόντων των Ενόπλων Δυνάμεων, όπως: α) το *"ταξικό συμφέρον"*, όπου οι Ένοπλες Δυνάμεις παρέχουν υποστήριξη στην *"πολιτική δύναμη"* που προέρχεται από την ίδια κοινωνική τάξη, όμως δεν το θεωρεί ως *"γενικό κανόνα"* (Finer, 1969, 41), β) το *"περιφερειακό συμφέρον"*, στο οποίο υπάρχει ένας ιδιαίτερος γεωγραφικός σύνδεσμος μεταξύ της στρατιωτικής ηγεσίας και μιας συγκεκριμένης περιοχής (Finer, 1969, 43), γ) το *"εταιρικό συμφέρον στρατού"*, το οποίο το χαρακτηρίζει ως ένα *"ισχυρό κίνητρο παρέμβασης"*, καθώς οι Ένοπλες Δυνάμεις θέλουν να έχουν τον πρώτο λόγο σε ζητήματα που τις επηρεάζουν, άμεσα ή έμμεσα, καθορίζοντας τις σχετικές εξελίξεις (Finer, 1969, 47), και δ) το *"κίνητρο ατομικού προσωπικού συμφέροντος"*, στο οποίο ο ανώτατος στρατιωτικός βλέπει την στρατιωτική θητεία ως ένα μέσο για κοινωνική πρόοδο (Finer, 1969, 56). Ο Finer διαχώρισε τα επίπεδα της στρατιωτικής παρέμβασης στα εξής: α) στην *επιρροή*, όπου οι Ένοπλες Δυνάμεις ασκούν επίδραση στην πολιτική διακυβέρνηση μέσω της γραφειοκρατίας, όπως οι υπόλοιποι επίσημοι, κρατικοί, θεσμοί, β) στις *πιέσεις ή εκβιασμό*, με τις Ένοπλες Δυνάμεις να ασκούν πίεση στην πολιτική ηγεσία μέσω της *"απειλής κάποιας κύρωσης"*, όμως, σε αυτό το επίπεδο, είναι ασαφή τα συνταγματικά όρια (Finer, 1969, 86), γ) στην *μετατόπιση*, όπου οι Ένοπλες Δυνάμεις καθαιρούν μια κυβέρνηση ή ένα νομοθετικό καθεστώς, για να ανέλθει στην εξουσία ένα άλλο πολιτικό καθεστώς και δ) στην *αντικατάσταση*, όπου η καθαίρεση της πολιτικής διακυβέρνησης οδηγεί σε ένα στρατιωτικό καθεστώς (Finer, 1969, 87).

- ***Τα θεσμικά όργανα του πολιτικού ελέγχου του στρατού***

Ο πολιτικός έλεγχος του στρατού ως θεσμικό εργαλείο αφορά τους νόμους και τα όργανα που τον εξασφαλίζουν. Ένα θεσμικό όργανο είναι η εδραίωση *Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας*. Σε κάθε κράτος υπάρχουν νόμοι και θεσμοί που

εξασφαλίζουν την ύπαρξη ενός κεντρικού οργάνου που οργανώνει την άμυνα μιας χώρας. Ωστόσο, το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας έχει ορισμένα χαρακτηριστικά που το ξεχωρίζουν από τους άλλους θεσμούς και ολοένα και περισσότερα κράτη έχουν προχωρήσει σε ίδρυση ενός τέτοιου θεσμού, όπως έχει γίνει πρόσφατα με την Βρετανία και την Γαλλία. Σύμφωνα με αναλυτές, το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας είναι ο θεσμός που συγκεντρώνονται όλες οι πληροφορίες και εντείνεται η αλληλεπίδραση μεταξύ των θεσμών χάραξης πολιτικής και λήψης αποφάσεων, όπως και ο ρόλος του ως συντονιστικός δρών μεταξύ των φορέων και των πολιτικών που αφορούν την άμυνα και την ασφάλεια (Bruneau, Matei, & Sakoda, 2009, 258).

Άλλοι τρόποι πολιτικού ελέγχου που αναφέρονται από σύγχρονους συγγραφείς είναι οι εξής: α) Ο *"κατακόρυφος έλεγχος"*, για τον οποίον έχει επισημανθεί ότι ταιριάζει με τον δημοκρατικό πολιτικό έλεγχο και αντιστοιχεί στον έλεγχο των ενόπλων δυνάμεων από το Κοινοβούλιο και την Κυβέρνηση, β) ο *"οριζόντιος έλεγχος"* που αντιστοιχεί στην δημοκρατικό έλεγχο του στρατού από άλλους κοινωνικούς θεσμούς, παραθέτοντας τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, τα συνδικάτα και οι ερευνητικοί φορείς, με την επισήμανση ότι ονομάζεται έτσι, καθώς δεν υπάρχει ιεραρχία ανάμεσα στις ένοπλες δυνάμεις και στους παραπάνω κοινωνικούς φορείς και η *"επιρροή τους είναι εν γένει ανεπίσημη"*, γ) ο *"αυτοέλεγχος"* που στοχεύει στην επιρροή του λεγόμενου *"στρατιωτικού μυαλού"* μέσω της *"εσωτερικοποίησης κοινωνικών αξιών και δημοκρατικών κανόνων"* (Borja, Cararini, & Haltiner, 2000, 77). Στους τρεις αυτούς τρόπους παρατηρείται μια αλληλεπίδραση των θεωριών πολιτικής επιστήμης και κοινωνιολογίας, επειδή υπάρχει ένας συνδυασμός που στοχεύει στην θεσμική λειτουργία και στον τρόπο που θα αφομοιωθούν οι αξίες του δημοκρατικού καθεστώτος στον στρατιωτικό θεσμό. Επίσης, οι προτάσεις αυτές δείχνουν ότι ένας αποτελεσματικός πολιτικός έλεγχος χρειάζεται την συνολική αλληλεπίδραση με την κοινωνία και να μην περιοριστεί ο στρατιωτικός θεσμός με την πολιτική εξουσία, που μπορεί να τους απομονώσει από την υπόλοιπη δομή του κράτους.

Από τα παραπάνω, εύλογα μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι έχει ολοκληρωθεί ο κύκλος αναλύσεων για το κεντρικό ζήτημα του πολιτικού ελέγχου του στρατού, ο οποίος έχει επιτευχθεί απόλυτα για τις εδραιωμένες δημοκρατίες. Ωστόσο, υπάρχουν στοιχεία που χρήζουν προσοχής και μπορούν να αποτελέσουν

πρόκληση στο μέλλον. Όπως γίνεται κατανοητό από τα δεδομένα που έχουν παρατεθεί και παραπάνω, οι κοινωνικές εξελίξεις επηρεάζουν τον τρόπο λειτουργίας των επίσημων θεσμών ενός κράτους, με την στρατιωτική θητεία να είναι ένας από τους τομείς που εντάσσει, σε αρκετά κράτη, τις εξελίξεις σε συλλογικό επίπεδο. Η διεύρυνση του όρου "στρατιώτης", δηλαδή τα άτομα που μπορούν να υπηρετήσουν την στρατιωτική θητεία, έχει ξεπεράσει τα στενά όρια του όρου από την εποχή της νεωτερικότητας.

Ο τομέας των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων εμπλουτίζεται με νέες έννοιες και πλαίσια ανάλυσης, ώστε να ανταποκριθεί στην πραγματικότητα και στα κοινωνικά δεδομένα η δημόσια πολιτική. Σύμφωνα με την ειδικό σε ζητήματα φύλου Saskia Stachowitsch, η *"θεσμική ισορροπία στις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις"* βασίζεται, σε ιδανικό επίπεδο, στον *"κατάλληλο πολιτικό έλεγχο των ενόπλων δυνάμεων"* (Stachowitsch, 2013). Υποστηρίζει ότι η εξέλιξη του στρατιωτικού θεσμού, με παράδειγμα την ένταξη περισσότερων γυναικών στο στράτευμα, οδήγησε στην *"ισότιμη ιδιότητά τους ως πολίτες"*, έχοντας *"αναδιαμορφωθεί το κρατικό μονοπώλιο της βίας"* μέσω της αντίστοιχης *"αναδιαμόρφωσης των ορίων μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα"* (Stachowitsch, 2013). Έχοντας ως σημείο αναφοράς τις Η.Π.Α, επισημαίνει την πρόκληση της διατάραξης της θεσμικής ισορροπίας των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων στην επέκταση της επιρροής της *"ιδιωτικής στρατιωτικής βιομηχανίας από τρίτους"* (Stachowitsch, 2013). Για τον τομέα της ισότητας των φύλων, μέσω του πλαισίου ανάλυσης των ιδιωτικών στρατών ως αγορά εργασίας, αναφέρει ότι *"αποκλείονται συχνότερα γυναίκες"* από νέες συμβάσεις εργασίας (Stachowitsch, 2013). Επίσης, επισημαίνει τον αντίκτυπο που έχει η παραπάνω πρακτική σε θέματα έμφυλης ισότητας, ακόμα και σε ιδεολογικό επίπεδο, με την έννοια της αρρενωπότητας να επανέρχεται στο προσκήνιο *<<ως βασική αρμοδιότητα στον πόλεμο και προνομιακή κατηγορία σε θέματα εθνικής ασφάλειας και εξωτερικής πολιτικής>>* και την *"στρατιωτικοποιημένη αρρενωπότητα να ανακατασκευάζεται ως ένα κρατικό-υποστηρικτικό ιδανικό"* (Stachowitsch, 2013).

Η έννοια του ιδιωτικού στρατού δεν είναι νέα στην μελέτη των ιστορικών θεσμών για τον δυτικό κόσμο. Όπως θα αναφερθεί και παρακάτω, στα σχετικά κεφάλαια για τις χώρες μελέτης, υπάρχουν ιστορικά παραδείγματα που

καταδεικνύουν την ύπαρξη ιδιωτικών στρατευμάτων και τις ισορροπίες που έπρεπε να ληφθούν υπόψη σε ζητήματα πολιτικού ελέγχου και κεντρικής διακυβέρνησης. Στην σύγχρονη εποχή, η συνεργασία του κράτους με ιδιωτικές εταιρείες στρατού είναι ένα ζήτημα που βρίσκεται στην "γκρίζα ζώνη", καθώς οι περιπτώσεις της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου διαφέρουν από εκείνες των Η.Π.Α λόγω των διαφορών στο πολιτικό σύστημα, στην βιομηχανική παραγωγή, οικονομία, αλλά και τρόπου θέσπισης του στρατιωτικού θεσμού. Παρόλα αυτά, η πρόκληση που επισημαίνει η Stachowitsch μπορεί να καταστεί πραγματικότητα και για την Δυτική Ευρώπη, ιδιαίτερα στην αλληλεπίδραση των Ενόπλων Δυνάμεων με την υπόλοιπη κοινωνία, καθώς ο πολιτικός έλεγχος του στρατού είναι αναγκαίο να επεταχθεί και σε άλλους τομείς. Θέτονται και ηθικά διλήμματα για τον τρόπο χρήσης της στρατιωτικής ισχύος από ένα κράτος και σε ποιο βαθμό θα έχει εξασφαλίσει την νομιμοποίηση, νομική και ηθική, από τους υπόλοιπους θεσμούς και την κοινωνία.

γ. Η συνεισφορά των υποθέσεων εργασίας (πολιτική κουλτούρα, διεθνείς σχέσεις, απο-αποικιοποίηση, ομάδες συμφερόντων) σε σχέση με τον πολιτικό έλεγχο

- 1η υπόθεση εργασίας: *Ο πολιτικός έλεγχος στρατού κάθε κράτους συνάδει και με την πολιτική του κουλτούρα, μέσω του τρόπου εδραίωσης του κάθε πολιτεύματος, των ιδεών και των πεποιθήσεων που ορίζουν την αλληλεπίδραση των θεσμών και τον σύνδεσμό τους με την κοινωνία.*

Η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο ανήκουν στην ομάδα των δημοκρατικών κρατών, δυτικού τύπου, όπου ο πολιτικός έλεγχος του στρατού έχει εξασφαλιστεί μέσω νομικών κανόνων και των νορμών που αποτελούν την πολιτική κουλτούρα των δύο αυτών κρατών και λειτουργούν αποτρεπτικά στην στρατιωτική κατάληψη της εξουσίας. Ωστόσο, η ιστορική εξέλιξη του πολιτικού ελέγχου του στρατού είναι διαφορετική μεταξύ τους, κάτι που καθορίστηκε από τον τρόπο που εδραιώθηκε το κράτος τους στην σύγχρονη εποχή. Για τους πολιτικούς επιστήμονες A. R. Ball και B. G. Peters, η πολιτική κουλτούρα είναι ένας σημαντικός κλάδος που σχετίζεται με τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις, συμπεριλαμβάνοντας και το συγκεκριμένο ζήτημα του πολιτικού ελέγχου του στρατού. Επισημαίνουν την σημαντική θέση που κατέχει η στρατιωτική θητεία στην δόμηση της πολιτικής προσωπικότητας και των νορμών που θα επηρεάσουν το άτομο και στην μετέπειτα εξέλιξή του, καθώς *"παρέχει μια περίοδο κοινών εμπειριών και πολιτικού προσανατολισμού"* (Ball & Peters, 2000/2001, 146). Σε αυτό το σημείο, πρέπει να γίνει μια ιδιαίτερη μνεία ότι οι δύο αυτοί αναλυτές περιορίστηκαν στην αναφορά τους στο ανδρικό φύλο.

Οι David Held και Anthony McGrew στο έργο τους *Παγκοσμιοποίηση/Αντι-παγκοσμιοποίηση* κάνουν αναφορά στην έννοια των *ιδεοτύπων*. Τα ιδεότυπα αφορούν *"επινοήσεις"* που βοηθούν να *"συστηματοποιηθεί ένα ερευνητικό πεδίο και στην αναγνώριση των κύριων τομέων συμφωνίας και διαφωνίας"* (Held & McGrew, 2002/2004, 20). Με αυτόν τον τρόπο υποστηρίζεται ότι δίνεται η δυνατότητα ταξινόμησης των βασικών κατηγοριών επιχειρημάτων και ο εντοπισμός των διαφορών, έχοντας ως οδηγό τα βασικά επιχειρήματα που υπάρχουν σε έργα θεωρητικών και αντιστοιχούν σε ένα συγκεκριμένο βιβλίο ή συγγραφέα (Held & McGrew, 2002/2004, 20). Αυτό το επιχείρημα δίνει την αφορμή να τεθεί το ερώτημα αν μπορεί να εφαρμοστεί στην μελέτη του τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων.

Το πιο επιδραστικό έργο του τομέα αυτού είναι το *Soldier and the State* του Samuel P. Huntington, που μπορεί να λάβει τον χαρακτηρισμό του *ιδεότυπου*, καθώς έθεσε τα βασικά επιχειρήματα για το πώς αναλύονται οι πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις ενός κράτους. Ιδιαίτερα στο θέμα του πολιτικού ελέγχου του στρατού έθεσε το θέμα του *επαγγελματισμού* των Ενόπλων Δυνάμεων ως μέσο αποτροπής της στρατιωτικής κατάληψης της διακυβέρνησης. Σχεδόν σε λίγα χρόνια, μπορεί να ειπωθεί ότι ήρθε και η απάντηση στο παραπάνω επιχείρημα, με το έργο του Samuel Finer, ο οποίος εστίασε στην πολιτική κουλτούρα ως μέσο αποτελεσματικού ελέγχου των Ενόπλων Δυνάμεων, διευρύνοντας τον όρο της *πολιτικοποίησης* τους και αποτελώντας, με την σειρά του, ένα δεύτερο *ιδεότυπο* στις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις, καθώς, τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται όλο και περισσότερο η στροφή των αναλύσεων σε ζητήματα κουλτούρας.

Η ένταξη των γυναικών στον στρατό αποτελεί μια εξέλιξη τί νοείται ως στρατιωτική θητεία, όπως και η αντίστοιχη μετεξέλιξη των Ενόπλων Δυνάμεων ως επαγγελματική σταδιοδρομία. Δίνουν νέες βάσεις για το πώς δομείται το πολιτικό αφήγημα του ρόλου του θεσμού αυτού, η εξέλιξη των στρατευμάτων, πώς η κοινωνία αντιλαμβάνεται τα στρατιωτικά ζητήματα. Σε αυτήν την φάση, ο πολιτικός έλεγχος του στρατού μπορεί να είναι απόλυτα εξασφαλισμένος, όμως εγείρονται ερωτήματα για την αλληλοεπικάλυψη του πολιτικού και στρατιωτικού κύκλου. Σύμφωνα με τα παραπάνω δεδομένα, η έννοια του πολίτη-στρατιώτη δεν είναι μια σταθερή έννοια, αλλά εξελίσσεται μαζί με τα κράτη και τις κοινωνίες τους. Η κοινωνική εξέλιξη επηρεάζει την σύνθεση του προσωπικού που απασχολείται στις ένοπλες δυνάμεις, όπως συμβαίνει ήδη από τα τέλη του 20ου αιώνα, με περισσότερες κοινωνικές ομάδες να επιθυμούν την ένταξή τους στον στρατό και να μην περιορίζεται η στρατιωτική θητεία στους άρρενες πολίτες.

Η ανάλυση της ένταξης στις Ένοπλες Δυνάμεις ως επάγγελμα έχει αναδείξει και άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με τον ρόλο τους μέσα στο πολιτικό σύστημα και το αφήγημα συνοχής τους. Ο επαγγελματισμός ως πλαίσιο ανάλυσης αφορά την επονομαζόμενη κοινωνιολογία των επαγγελματικών ομάδων, με τις Ένοπλες Δυνάμεις να χαρακτηρίζονται ως "*κλειστός τομέας της αγοράς*", καθώς τα μέλη τους πρέπει να πληρούν συγκεκριμένες απαιτήσεις, όπως επισημαίνεται (Evetts, 2003).

Ως ορισμός, ο επαγγελματισμός αφορά μια διαδικασία, ιστορική ή σύγχρονη, με την οποία μια *"επαγγελματική ομάδα"* καταφέρνει να *"κλείσει από την αγορά"*, δηλαδή για μια απασχόληση να καταφέρει να κατοχυρώσει συγκεκριμένα κριτήρια σε αυτούς/ες που θα ασχοληθούν, προωθώντας τους *"μια προνομιακή θέση μισθού και κύρους"* ως *"ειδικευμένοι επαγγελματίες"* (Evetts, 2003). Όσον αφορά την περίπτωση των Ενόπλων Δυνάμεων, αναφέρεται ότι είναι μια συζήτηση που είχε ενεργοποιηθεί έντονα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, για τον τρόπο που θα ορίζονται με τις έννοιες της προσφοράς και της ζήτησης, ανταποκρινόμενες και τις κοινωνικές συνθήκες των *"ίσων ευκαιριών"* σε ζητήματα φυλετικής ταυτότητας και εθνικότητας, και την *"εκπροσώπηση του φύλου"* (Evetts, 2003). Σε αυτό το σημείο, η Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας Julia Evetts τονίζει, ιδιαίτερα, ότι για να λειτουργήσει το παραπάνω πλαίσιο, ένας *"πρωταρχικός παράγοντας είναι ο πολιτικός έλεγχος του στρατού"* (Evetts, 2003).

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ως συμπέρασμα ότι ένας επιτυχημένος πολιτικός έλεγχος του στρατού αφορά και την διαχείριση, εκ μέρους της πολιτικής διακυβέρνησης, των *"στρατιωτικών στόχων"* (Evetts, 2003), σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο. Όπως επισημαίνεται από την Evetts, με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται η αποτροπή και της *"σύλληψης"* ακόμα της ιδέας από την πλευρά των Ενόπλων Δυνάμεων ότι μπορούν να προωθήσουν *"ένα δημόσιο συμφέρον"* διαφορετικό από εκείνο που προωθεί το κράτος (Evetts, 2003). Έτσι, καταλήγει στην λειτουργία του επαγγελματισμού των ενόπλων δυνάμεων ως ένα *"μηχανισμό εξορθολογισμού"* και *"οργανωτικής αποτελεσματικότητας"* (Evetts, 2003).

Παράλληλα με το παραπάνω γεγονός, εξελίχθηκε και ο πυρήνας της στρατιωτικής θητείας, που από υποχρεωτικός έγινε εθελοντικός σε αρκετές χώρες της Δύσης. Επίσης, η δόμηση ενός επίσημου, κρατικού, στρατιωτικού δόγματος επηρεάζεται άμεσα από τις έννοιες που αναπτύσσονται σχετικά με την εθνική ασφάλεια, όπως έχει επισημανθεί από τους Larry Diamond και Marc F. Plattner, αναφερόμενοι στον τρόπο αντίληψης των απειλών και *"οι ιδέες με την εθνική ασφάλεια"* ως επίδραση στην *"φύση των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων"* (Diamond & Plattner, 1996, xiv). Στο πλαίσιο της μελέτης της πολιτικής κουλτούρας εγείρεται το ερώτημα της σύνδεσής της με την στρατιωτική κουλτούρα. Η απάντηση είναι θετική, καθώς η στρατιωτική κουλτούρα αναπτύχθηκε στο πλαίσιο των

εξελίξεων της πολιτικής κουλτούρας. Ο τρόπος που ορίστηκαν οι νόρμες στο εσωτερικό των κοινωνιών επηρεάζουν και τις Ένοπλες Δυνάμεις, ιδιαίτερα στο θέμα της συνοχής τους και τότε καλούνται σε επιστράτευση. Για τον κοινωνιολόγο Duncan Watts, ο όρος "κουλτούρα" αντιστοιχεί στον τρόπο ζωής ενός λαού, στις ιδέες που κληρονομήθηκαν και διατηρήθηκαν, οι γνώσεις και οι αξίες που αποτελούν τις βάσεις της κοινωνικής δράσης (Watts, 2003, 1).

Έτσι, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι όταν ο λαός αποτελεί τις τάξεις των στρατευμάτων ενός κράτους, τότε έχουμε την απόλυτη εισροή της πολιτικής σφαίρας και καταδεικνύεται η υποταγή των Ενόπλων Δυνάμεων στην πολιτική υπεροχή, καθώς όλοι οι θεσμοί προέρχονται από τον ίδιο πυρήνα, την κοινωνία. Κύρια διαφορά Βρετανίας - Γαλλίας αναφέρεται, σύμφωνα με τον Duncan Watts, η προσφυγή σε κοινωνικές αναταραχές για τους Γάλλους και η προτίμηση των Βρετανών προς τον συμβιβασμό (Watts, 2003, 1), όταν υπάρχει αντίθεση σε πολιτικές πρωτοβουλίες. Εν μέρει, η παραπάνω διαπίστωση μπορεί να επιβεβαιωθεί και στις μέρες μας, όμως έχει μια απολυτότητα στην έκφρασή της. Και στις δύο χώρες που μελετώνται υπάρχουν συμβιβαστικά στοιχεία, κάτι που γίνεται αντιληπτό από την επιβίωση του πολιτικά φιλελεύθερου δημοκρατικού τους καθεστώτος. Η συνέχεια ενός πολιτικού συστήματος δοκιμάζεται και από τον τρόπο που διαχειρίζεται έκτακτες καταστάσεις ή συντελείται μια αλλαγή των καθιερωμένων νορμών και καλείται να ορίσει εκ νέου την στρατηγική του. Ένα τέτοιο φαινόμενο μπορεί να χαρακτηριστεί το Brexit, το οποίο αποτελεί αφήγημα μιας συγκεκριμένης πολιτικής ομάδας, ωστόσο έχει προεκτάσεις σε αρκετά ζητήματα, ακόμα και σε επίπεδο ταυτότητας.

Ο συμβιβασμός της βρετανικής κουλτούρας αποδεικνύεται από το γεγονός ότι δεν διαδραματίστηκε ανυπακοή κάποιας πλευράς της θεσμικής λειτουργίας ή στην οργάνωση ανατρεπτικών κινήσεων, τουλάχιστον από την πλευρά όσων διαφωνούσαν από το τελικό αποτέλεσμα. Ωστόσο, δεν πρέπει να προεξοφληθεί με σιγουριά τί επιφυλάσσει το μέλλον στο πώς θα εξελιχθούν η κανονικότητα, η κοινωνική συνοχή και τα πολιτιστικά αφηγήματα. Η πολιτική κουλτούρα εξελίσσεται, μια άποψη που υποστηρίζεται από πολλούς θεωρητικούς. Όπως αναφέρεται και από τον Duncan Watts, οι διαπιστώσεις που αφορούν μια συγκεκριμένη χώρα δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι ισχύουν "για όλους τους ανθρώπους και όλο τον χρόνο",

επισημαίνοντας για την πολιτική κουλτούρα ότι δεν είναι "ένα αμετάβλητο τοπίο" (Watts, 2003, 2).

Η παραπάνω αναφορά για την πολιτική κουλτούρα των κοινωνικών αντιδράσεων αφορά ένα θέμα που χρήζει περαιτέρω ανάλυσης σχετικά με το επίπεδο νομιμοποίησης μιας πολιτικής κυβέρνησης σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα. Δίνει την αφορμή να υπάρχει η αντίστοιχη συσχέτιση με τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις. Σύμφωνα με τον κοινωνιολόγο Morris Janowitz, το έθνος-κράτος αντιστοιχεί στην εδραίωση ενός κοινωνικού συστήματος που εφαρμόζεται σε μια συγκεκριμένη εδαφική επικράτεια (Janowitz, 1957, 9). Μέσω του συστήματος αυτού, υπάρχει μονοπώλιο στην χρήση των οργάνων της βίας, τα οποία η κεντρική διακυβέρνηση τα χρησιμοποιεί ως μέσο υλοποίησης των εξωτερικών και εσωτερικών στόχων που έχει θέσει (Janowitz, 1957, 9), όποτε το κρίνει απαραίτητο.

Αν ληφθεί υπόψη η παράμετρος του στρατιωτικού θεσμού ως μέρος της συνολικής διακυβέρνησης του κράτους, με τα μέλη του να προέρχονται από την ίδια την κοινωνία, μπορεί να εφαρμοστεί το παραπάνω πλαίσιο ανάλυσης. Καταδεικνύεται ότι η υποταγή των Ενόπλων Δυνάμεων στον πολιτικό βραχίονα της διακυβέρνησης ενέχει ένα είδος νομιμοποίησης της πολιτικής ηγεσίας από την πλευρά του στρατιωτικού τομέα. Άρα, η δημόσια έκφραση αντιδράσεων από στρατιωτικούς κύκλους, σε ένα δημοκρατικό σύστημα πολιτικού φιλελευθερισμού, όπως της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, αντιστοιχεί στις νόρμες της πολιτικής κουλτούρας που διέπουν και τους υπόλοιπους κοινωνικούς τομείς. Συνεπώς, γίνεται κατανοητό ότι η πολιτική κουλτούρα αποτελεί μια πολυεπίπεδη προσέγγιση για την κατανόηση του ρόλου των Ενόπλων Δυνάμεων στην σύγχρονη κοινωνία των κρατών που μελετώνται.

- **2η υπόθεση εργασίας: Η περίοδος της απο-αποικιοποίησης είναι σημαντικό κεφάλαιο στον πολιτικό έλεγχο του στρατού για τις περιπτώσεις του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας, καθώς ο τρόπος που διαχειρίστηκαν την νέα αυτή κατάσταση είχε αντίκτυπο στο ευρύτερο πολιτικό σύστημα.**

Η απο-αποικιοποίηση λαμβάνεται υπόψη ως μιας παράμετρος πολιτικής ανάλυσης στην θεωρία των διεθνών σχέσεων και μπορεί να συσχετιστεί με την αντίστοιχη της

πολιτικής κουλτούρας. Η απο-αποικιοποίηση είναι ένα ιστορικό φαινόμενο που διαδραματίστηκε, κυρίως, στον 20ο αιώνα και είχε προεκτάσεις στον τρόπο που δομήθηκε η εξωτερική πολιτική των πρώην αποικιοκρατικών κρατών και των μετα-αποικιακών. Μία από αυτές είναι η δόμηση εννοιολογικών αφηγημάτων στην ερμηνεία των εξελίξεων στο διεθνές σύστημα. Ως τέτοια νόρμα μπορεί να χαρακτηριστεί το επιχείρημα του πολιτικού επιστήμονα Miles Kahler, που αναφέρει την προκατάληψη ως στοιχείο ανάλυσης της εξωτερικής πολιτικής (Kahler, 2014, 61). Έτσι, γίνεται κατανοητό ότι οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα, που δομήθηκαν εκείνη την συγκεκριμένη περίοδο, έχουν σημαντική επιρροή για τον τρόπο που ασκείται η εξωτερική πολιτική κρατών και ατομικών δρώντων, δηλαδή στην στάση που κρατούν απέναντι στους συνομιλητές τους σε διεθνή δρώμενα, αλλά και σε επίπεδο ανάλυσης και ερμηνείας ζητημάτων της διεθνούς πολιτικής. Ο Kahler συνδέει την προκατάληψη ως στοιχείο ανάλυσης με την ιδεολογία και αναφέρει ότι σε περίπτωση που χρησιμοποιηθεί η ιδεολογία ως αίτιο/στοιχείο επεξήγησης στην εξωτερική πολιτική προκρίνεται η χρήση ενός "*συστήματος πεποιθήσεων των πιο ισχυρών ατόμων*" (Kahler, 2014, 61).

Η απο-αποικιοποίηση είναι η ιστορική περίοδος, μετά το 1945, στην οποία οι περισσότερες αποικίες είχαν αποκτήσει την ανεξαρτησία τους από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις. Οι μεγαλύτερες αυτοκρατορίες ήταν το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία, που η εξουσία τους είχε επεκταθεί σε όλη την υφήλιο. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν καταστροφικός για αυτά τα δύο κράτη, με σημαντικό αντίκτυπο στις δομές της οικονομίας και της κοινωνίας. Με βάση το διεθνές περιβάλλον, το οποίο επηρέασε την απο-αποικιοποίηση, είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι μετά το 1945 αναδείχθηκαν ως παγκόσμιες υπερδυνάμεις οι Η.Π.Α και η Ε.Σ.Σ.Δ, που χαρακτηρίζονται ως "*αντι-αποικιοκρατικά κράτη*" (Smith, 1978, 70). Με τον χαρακτηρισμό αυτό γίνεται εύλογα αντιληπτό ότι οι νέες υπερ-δυνάμεις του Ψυχρού πολέμου δεν θα συνέχιζαν το *status quo* των μητροπολιτικών κρατών και ώθησαν την προσπάθεια των πρώην αποικιών στην ανεξαρτητοποίησή τους.

Η προσέγγιση αυτή είχε και οικονομικούς όρους, όπως εύστοχα επισημαίνει ο Kahler για τις Η.Π.Α, που επιθυμούσαν "*την κατάργηση των αυτοκρατορικών φραγμών*" προς όφελος του ελεύθερου εμπορίου και την εξάλειψη των "*νομισματικών συνασπισμών*" (Kahler, 2014, 364). Για αυτό, την περίοδο της

απο-αποικιοποίησης, παρατηρείται μια προσπάθεια επιρροής των νέων υπερ-δυνάμεων προς τις ομάδες που αυτο-ανακηρύσσονταν ως ανεξάρτητες, μεταβιβάζοντας τον ανταγωνισμό των δύο υπερ-δυνάμεων σε ευρύτερες περιοχές του πλανήτη. Οι σχέσεις του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας με τις Η.Π.Α ήταν διαφορετικές μεταξύ τους, επηρεάζοντας και τον τρόπο που ανταποκρίθηκαν στην απο-αποικιοποίηση. Επίσης, αναφέρεται ως ένας εξωτερικός παράγοντας που ενίσχυσε την απο-αποικιοποίηση η ίδρυση των Ηνωμένων Εθνών (Kahler, 2014, 366), προωθώντας τις έννοιες της αυτοδιάθεσης των λαών και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έτσι, έγιναν παρωχημένες για το διεθνές σύστημα οι αυτοκρατορικές έννοιες και νόρμες. Βεβαίως, όλο αυτό το πλαίσιο δεν δομήθηκε σε βάρος ή χωρίς την συνεισφορά των πρώην αποικιοκρατικών δυνάμεων.

Η απο-αποικιοποίηση είχε ξεκινήσει και πριν το 1945, σε περιπτώσεις αποικιών που ήταν δύσκολα διαχειρίσιμες και όταν τα στρατηγικά και οικονομικά συμφέροντα των μητροπόλεων τούς το επέτρεπαν. Η άνοδος της εθνικής ταυτότητας και αυτοδιάθεσης των ντόπιων πληθυσμών, η ανάδειξη νέων υπερ-δυνάμεων, η ίδρυση ισχυρών υπερεθνικών οργανισμών, όπως ο Ο.Η.Ε, έδωσαν μια τελεσίδικη χροιά στο δεύτερο κύμα απο-αποικιοποίησης, μετά το 1945, και οδήγησε στην πτώση των αυτοκρατοριών. Η απο-αποικιοποίηση είχε διαφορετικά αποτελέσματα για Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο. Στην περίπτωση της Γαλλίας είχε έντονο αντίκτυπο στο πολιτικό σύστημα, με την πτώση της Δ' Γαλλικής Δημοκρατίας και την εδραίωση της Ε'. Οι αποικιακοί πόλεμοι στην περίοδο του δεύτερου κύματος της απο-αποικιοποίησης είχαν έντονο ιδεολογικό πρόσημο, καθώς οι ντόπιοι πληθυσμοί μάχονταν με την μέθοδο του ανταρτοπολέμου / *insurgency*. Επίσης, διαδραματίζονταν την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, με την ανάδειξη ενός διπολισμού στο διεθνές σύστημα και έντονη την ιδεολογική φόρτιση. Στην σύγχρονη ανάλυση της απο-αποικιοποίησης, οι Held και McGrew αναφέρουν ότι η διαδικασία της ανεξαρτητοποίησης των κρατών από τις πρώην αποικιοκρατικές διοικήσεις τους δεν οδήγησε στην δημιουργία ενός "κόσμου ισοδύναμων ελεύθερων κρατών" (Held & McGrew, 2002/2004, 35). Επισημαίνουν την επιρροή των δυτικών προτύπων και συστημάτων στο εσωτερικό των μετα-αποικιακών κρατών, στο σύνολο των τομέων της κοινωνίας και της διακυβέρνησης, όπως οικονομία, εμπόριο, πολιτική οργάνωση, και η παρουσία των

πρώην αποικιακών κρατών συνεχίζεται μέσω των ισχυρών οικονομικών τους συμφερόντων τους (Held & McGrew, 2002/2004, 35).

Η απο-αποικιοποίηση είναι μια σημαντική περίοδος για την μελέτη των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων της Βρετανίας και Γαλλίας. Καταρχήν, ήταν μια κρίσιμη περίοδος μετάβασης, καθώς οι χώρες αυτές έπρεπε να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα της διεθνούς πολιτικής, με αντίκτυπο στην εσωτερική πολιτική τους οργάνωση. Η κάθε χώρα είχε ξεχωριστό ρόλο για τις Ένοπλες Δυνάμεις και στον τρόπο που χρησιμοποιούσε την στρατιωτική ισχύ στον έλεγχο των αποικιών. Η έναρξη των αποικιακών πολέμων έφερε τις πολιτικές κυβερνήσεις των μητροπόλεων μπροστά σε μια πραγματικότητα, όπου έπρεπε να θεσπίσουν στρατιωτικά σχέδια, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι επαναστάτες. Η περίοδος αυτή ήταν σημαντική στην συνεισφορά της μεθοδολογίας της στρατιωτικής στρατηγικής, καθώς ο κύριος αντίπαλος των στρατιωτικών δυνάμεων ήταν αντάρτες/κάτοικοι των πρώην αποικιών και, έτσι, έχουμε την ανάδειξη των εννοιών της *counterinsurgency* και της τρομοκρατίας.

Ο Bruce Collins θέτει το ερώτημα κατά πόσο ένα δόγμα *counterinsurgency* διαμορφώνεται από παράγοντες που δεν είναι στρατιωτικοί. Παραθέτει το μοντέλο του ιστορικού Ian Beckett, όπου επισημαίνει ως βασικές αρχές του πολέμου κατά των εξεγέρσεων α) την ανάγκη κατανόησης του πολιτικού χαρακτήρα των ανταρτών, β) την καθιέρωση στρατιωτικού-πολιτικού συντονισμού, όσον αφορά την πληροφόρηση, γ) την απομόνωση των ανταρτών από τον υπόλοιπο πληθυσμό, δ) βελτιώσεις που θα ξεπεράσουν την λαϊκή δυσαρέσκεια (Collins, 2015, 3). Επίσης, ήταν μια εμπειρία στον τρόπο που μπορεί να χρησιμοποιηθούν οι ένοπλες δυνάμεις σε καταστάσεις εσωτερικής αναταραχής, καθώς οι αποικίες αποτελούσαν μέρη των Αυτοκρατοριών, με την διοίκησή τους να οργανώνεται από την μητρόπολη. Ωστόσο, υπήρχαν διακριτές διαφορές μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Γαλλίας, με το πρώτο να εξάγει ένα συγκεκριμένο σύστημα αποικιακής διακυβέρνησης, με συμμετοχή των ντόπιων κοινοτήτων των αποικιών, ενώ η Γαλλία είχε ένα πιο συγκεντρωτικό σύστημα.

Η απο-αποαποικιοποίηση αποτέλεσε ένα "μάθημα" και στον τρόπο που χρησιμοποιούνται τα στρατεύματα στις σύγχρονες διεθνείς αποστολές, όπου η πλειοψηφία των ενόπλων συγκρούσεων αφορά αντιμετώπιση ανταρτών,

τρομοκρατίας και *counterinsurgency*. Τα μητροπολιτικά κράτη επηρέασαν τον τρόπο που ιδρύθηκαν τα μετα-αποικιακά κράτη και, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι νόρμες αυτές φαίνονται και στις μέρες μας, με αρκετά ζητήματα ασφαλείας και διεθνών σχέσεων που απασχολούν τις ευρύτερες περιοχές των πρώην αυτοκρατοριών, να έχουν την "πηγή" τους σε εκείνη την περίοδο. Επομένως, η μελέτη της απο-αποικιοποίησης είναι κρίσιμη για την κατανόηση των ζητημάτων αυτών, καθώς, όπως έχει αναφέρει και ο Tony Smith, τα μητροπολιτικά κράτη επιθυμούσαν να έχουν κάποιο είδος ελέγχου στις πρώην αποικίες τους, μέσω της υποστήριξή τους σε συγκεκριμένες ομάδες τοπικών ελίτ και σε ποιά εδαφική επικράτεια θα ιδρυόταν το νέο κράτος (Smith, 1978, 71). Το επιχείρημα του Smith για την απο-αποικιοποίηση αφορά τον εθνικισμό, ως φαινόμενο με το οποίο αποδεικνύεται μια συγκεκριμένη ελίτ που θα αναλάμβανε την εξουσία στο μετα-αποικιακό κράτος, έχοντας να αντιμετωπίσει δύο μέτωπα, τις αποικιακές δυνάμεις και τις άλλες τοπικές ομάδες που επιθυμούσαν να αναλάβουν εκείνες την εξουσία (Smith, 1978, 90). Συγκεκριμένο παράδειγμα αποτελεί η Αφρικανική ήπειρος, που σύμφωνα με τον ιστορικό Frederick Cooper, είναι εμφανής ο τρόπος που εδραιώθηκε ο τοπικός εθνικισμός, με τις "*φαντασιακές κοινότητες*" των Αφρικανών να είναι διαφορετικές από το έθνος που εδραιώθηκε στην μετα-αποικιοποίηση (Cooper, 1994, 1519). Με αυτόν τον τρόπο, γίνεται κατανοητή η επιρροή των μητροπολιτικών κρατών σε αρκετούς τομείς των νέων κρατών, όπως η διακυβέρνηση, η ταυτότητα και η σύνδεσή της με την έννοια του έθνους και ο τρόπος εδραίωσης των εθνικών στρατών τους. Τα παραπάνω επιχειρήματα μπορούν να βοηθήσουν στην κατανόηση των εξελίξεων στα μετα-αποικιακά κράτη, ιδιαίτερα όταν ξεσπούν εμφύλιοι στο εσωτερικό τους, που μπορεί να αποτελέσει ερμηνεία και για τις προσφυγικές-μεταναστευτικές ροές από τις χώρες αυτές σε διάφορες χρονικές περιόδους.

Στο συγκεκριμένο ζήτημα της κατασκευής ταυτοτήτων και στον ιδεολογικό και πολιτιστικό αντίκτυπο της αποικιοκρατικής περιόδου στα μετα-αποικιακά κράτη αναφέρονται συχνά οι σύγχρονοι αναλυτές, υποστηρίζοντας ότι είναι μια περίοδος που επηρεάζει μέχρι τις μέρες μας, ιδιαίτερα στον τρόπο κατανόησης και αντιμετώπισης των κουλτούρων που βρίσκονταν υπό την ευρωπαϊκή αποικιοκρατική διοίκηση. Όπως επισημαίνεται από τον Καθηγητή Διεθνών Σχέσεων Giorgio Shani, οι

αποικιοκρατικές διοικήσεις ταξινομούσαν τα "αποικιακά υποκείμενα" πάνω στις βάσεις "της κάστας, της εθνικότητας και της θρησκείας" και θέτει ως παράδειγμα την ευρύτερη περιοχή της Νότιας Ασίας, με αντίκτυπο των παραπάνω δεδομένων και στις μέρες μας, όπου συνυπήρχαν οι κοινωνικο-οικονομικές και πολιτιστικές ιεραρχίες με επίσημη πολιτική ισότητα (Shani, 2006, 19). Γενικώς, για την κατανόηση των εξελίξεων στα μετα-αποικιακά κράτη υπάρχει το ερευνητικό ερώτημα αρκετών επιστημόνων στην αποτυχία της εδραίωσης ενός λειτουργικού δημοκρατικού πολιτεύματος, στρέφοντας την προσοχή τους στην περίοδο της απο-αποικιοποίησης (Hague & Härrgor, 2004/2005, 149). Έτσι, στην ανάλυση θα προστεθούν και τα πολιτιστικά στοιχεία που αφορούν την περίοδο της αποικιοποίησης, που ξεκινούν από την επιρροή της αποικιοκρατίας, όχι μόνο στις αποικίες, αλλά και στις μητροπόλεις. Είναι ένα στοιχείο που έχει αντίκτυπο στο πώς οργανώνονται οι Ένοπλες Δυνάμεις στην σύγχρονη εποχή στις χώρες μελέτης, ως μέρος και της πολιτικής τους κουλτούρας.

- **3η υπόθεση εργασίας: ο στρατός είναι μια θεσμική ομάδα συμφερόντων στο εσωτερικό του πολιτικού συστήματος, με το διακύβευμα να αποτελεί κατά πόσο είναι προνομιακός ο διάλογός του με την πολιτική ηγεσία.**

Η λειτουργία των ομάδων συμφερόντων στο εσωτερικό ενός κράτους αποτελεί μια σημαντική παράμετρος στο εσωτερικό ενός κράτους και ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά ενός φιλελεύθερου, πλουραλιστικού, κράτους. Σύμφωνα με τον Γιώργο Μαυρογορδάτο, οι ομάδες πίεσης αντιστοιχούν στην οργάνωση ομάδων που σκοπό έχουν την προάσπιση των συμφερόντων τους και προσπαθούν να το επιτύχουν μέσω άσκηση πίεσης προς την εξουσία (Μαυρογορδάτος, 2001, 21). Η εδραίωση μιας κρατικής οντότητας συνιστά και στην παραδοχή εκ μέρους των μελών που το αποτελούν, θεσμών και πολιτών, ότι θα λειτουργεί με βάση συμφέροντα που έχουν προκαθοριστεί ή εξελίσσονται ανάλογα με τις εκάστοτε πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες. Οι Λάβδας και Τσαγκαράκης αναφέρουν δύο κρίσιμες παραμέτρους του *stateness*, που αφορούν α) τις ικανότητες που έχει μια κρατική οντότητα, δηλαδή την "σχέση μεταξύ του σκοπού και της έκτασης της δραστηριότητας του κράτους", σε συνδυασμό με την ισχύ και την αποτελεσματικότητα που είναι σε θέση να επιτύχει. β) την αυτονομία της κρατικής

εξουσίας, αναφέροντας τον *"βαθμό σύγκρουσης με τις ομάδες συμφερόντων και οργανωμένων ομάδων"* και τους τρόπους που μπορούν να έχουν πρόσβαση στις κρατικές δραστηριότητες (Lavdas & Tzagkarakis, 2017, 4).

Οι *"εγκυρότητα και αξιοπιστία"* μιας ομάδας πίεσης ορίζονται με βάση την δυνατότητα που έχει να παρέχει πληροφόρηση στην εκτελεστική εξουσία ή *"άλλες ανταγωνιστικές ομάδες"* (Μαυρογορδάτος, 2001, 172). Με αυτόν τον τρόπο, οι ισχυρότερες ομάδες πίεσης έχουν την δυνατότητα και αυξάνουν τον προϋπολογισμό τους, ώστε να παράγουν *"ογκώδεις και εξονυχιστικές μελέτες"* μέσω των δικών τους επιστημονικών επιτελείων, και ιδρύοντας ερευνητικά κέντρα και ινστιτούτα (Μαυρογορδάτος, 2001, 172). Στις θεσμικές ομάδες πίεσης, τα άτομα που αποτελούν τον θεσμό μπορούν να σχηματίσουν ταυτόχρονα και ομάδα πίεσης (Μαυρογορδάτος, 2001, 43). Αυτό τις διαφοροποιεί από τις σωματιακές ομάδες πίεσης, οι οποίες συγκροτούνται πάνω σε εθελοντική βάση (Μαυρογορδάτος, 2001, 45). Οι οργανωμένες ενώσεις συμφερόντων ταξινομούνται ως εξής: Οι *ομάδες πίεσης* χωρίζονται σε *ομάδες συμφερόντων* και *ομάδες γνώμης* (Ball & Peters, 2000/2001, 194). Στην πρώτη περίπτωση, που είναι και το πεδίο ενδιαφέροντος της παρούσας διατριβής, οι ομάδες συμφερόντων χωρίζονται σε *θεσμικές* και *συνεργατικές* (Mény, 1993/1995, 249). Ο πολιτικός επιστήμονας Andrew Heywood προχωρά σε έναν περαιτέρω διαχωρισμό των ομάδων συμφερόντων, όπου σε ένα γενικό επίπεδο ταξινομούνται στις *κοινοτικές, θεσμικές και συνεταιριστικές* (Heywood, 1997/2006, 377), και στο ειδικό επίπεδο στις *συντεχνιακές, προώθησης, εσωτερικές και εξωτερικές* (Heywood, 1997/2006, 379).

Ακόμα και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο τρόπος που είναι οργανωμένες και δρουν οι ομάδες συμφερόντων επηρεάζουν την ευρωπαϊκή πορεία ενός υποψηφίου μέλους, και όχι μόνο. Είναι μία παράμετρος που επισημαίνεται από τους Λάβδας, Κοτρόγιαννος και Τσαγκαράκης στο επιχείρημά τους για τον συσχετισμό της *πολιτικής συμφερόντων(interest politics)* και του *εξευρωπαϊσμού(Europeanization)*. Ταξινομούν σε τρεις υποθέσεις την παραπάνω αυτή σχέση, όπου α) την δράση των ομάδων συμφερόντων σε σχέση με τον εξευρωπαϊσμό είτε *"πολιτικοποιώντας"* την διαδικασία αυτή είτε *"κινούνται στο παρασκήνιο"*, β) την *"συνεισφορά του consensus-building"*, δηλαδή την οργάνωση της πολιτικής προσέγγισης που αφορά τις ομάδες συμφερόντων και *"ποιά θα είναι*

η αντίδρασή τους απέναντι στην ενσωμάτωση" (Lavdas, Kotroyannos, & Tzagkarakis, 2017, 91). Σε αυτό το σημείο, επισημαίνουν τον βαθμό επιρροής σε "επίπεδο θεσμικών συμφερόντων" (Lavdas, Kotroyannos, & Tzagkarakis, 2017, 91). Γ) Τον τρόπο με τον οποίο συμμετέχουν ομάδες συμφερόντων, "που μπορούν να μειώσουν τις επιλογές ενσωμάτωσης" (Lavdas, Kotroyannos, & Tzagkarakis, 2017, 91). Παρόλο που το επιχειρήμα τους χρησιμοποιείται στην ανάλυση για την ένταξη πρώην ανατολικών χωρών στην Ε.Ε, αποτελεί χρήσιμο για την κατανόηση των ευρωπαϊκών σχέσεων των χωρών που μελετώνται στην παρούσα διατριβή. Οι ευρωπαϊκές σχέσεις της Γαλλίας είχαν ως ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά τους την συμμετοχή σε μια τύποις συνομοσπονδία, αλλά με την διατήρηση μιας κάποιας αυτονομίας. Από την άλλη, το Brexit μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια αλληλεπίδραση συμφερόντων που οδήγησαν στο γνωστό αποτέλεσμα της εξόδου της χώρας από την Ε.Ε.

Για την δράση των Ενόπλων Δυνάμεων ως ομάδα συμφερόντων, ο Λάβδας αναφέρει ότι μπορεί να αποτελεί ένα συνδυασμό ανάμεσα στην "πολιτική παρέμβαση" τους με την συνέχεια ή την αλλαγή του πολιτικού συστήματος σε συγκεκριμένα σημεία (Λάβδας, 2004, 198). Ταξινομεί, υπό του προηγούμενου πλαισίου, την αντίστοιχη παρέμβαση ως: α) πολιτική παρέμβαση από μια συγκεκριμένη ομάδα του "σώματος των αξιωματικών", το οποίο σώμα έχει ήδη "κατακερματιστεί", με "υψηλή πολιτικοποίηση" και διακρίσεις (Λάβδας, 2004, 198), β) η ομάδα των αξιωματικών παρεμβαίνει πολιτικά ως ομάδα συμφερόντων, γ) οι Ένοπλες Δυνάμεις παρεμβαίνουν πολιτικά ως ολότητα και κάνοντας χρήση του ρόλου τους ως ένας από τους θεσμούς του κράτους, δ) όταν η υποστήριξή τους γίνεται εντός κομμουνιστικού καθεστώτος, ε) όταν η υποστήριξή τους γίνεται εντός φασιστικού καθεστώτος, στ) όταν υλοποιούν έναν ενδιάμεσο ρόλο σε "αυταρχικά καθεστώτα" (Λάβδας, 2004, 199).

Έχει επισημανθεί ως μια από τις ευθύνες του κράτους η "διανομή των δημοσίων μεταβιβάσεων μεταξύ των διαφόρων ομάδων επιρροής" (Amprou & Duret, 2000, 36). Ένα ακόμα επιχειρήμα, που δεν σχετίζεται άμεσα με την δράση των ομάδων συμφερόντων σε δυτικού τύπου δημοκρατίες, αλλά σε χώρες που στηρίζονται στην εξωτερική αναπτυξιακή βοήθεια είναι των Jacky Amprou και Elsa Duret. Έχοντας ως περιοχή μελέτης την αφρικανική ήπειρο, αναφέρουν την

αλληλεπίδραση μεταξύ των καθεστώτων εξουσίας και των ομάδων συμφερόντων στην διαχείριση της ανθρωπιστικής βοήθειας, στην θέσπιση των αντίστοιχων μεταρρυθμίσεων, ακόμα και στην επιβίωση του ίδιου του καθεστώτος, επισημαίνοντας την έννοια του "πολιτικού βάρους" των ομάδων συμφερόντων, όπου η ανάληψη πολιτικών δράσεων από την κεντρική εξουσία που μπορούν να "βλάψουν τα συμφέροντα των ομάδων που το υποστηρίζουν" θα οδηγήσει σε μια επικείμενη αστάθεια του πολιτικού συστήματος (Amprou & Duret, 2000, 32). Μια πιθανή εξέλιξη που προβλέπουν είναι και η απόπειρα πραξικοπήματος (Amprou & Duret, 2000, 32).

Η οργάνωση των Ενόπλων Δυνάμεων ως ομάδα συμφερόντων αποτελεί ένα θετικό στοιχείο του πολιτικού ελέγχου, ειδικά όταν εντάσσεται στο πλαίσιο του πλουραλισμού. Είναι από τις ισχυρότερες ομάδες πίεσης, καθώς ο ρόλος τους και τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν αφορούν την ασφάλεια μιας χώρας. Το έργο τους είναι σημαντικό, καθώς μπορούν να ορίσουν το είδος και το μέγεθος των απειλών. Ακόμη, οι πιέσεις που ασκούν αφορούν και την προάσπιση των επαγγελματικών συμφερόντων του στρατεύματος και την προστασία του σε ζητήματα υγείας και πρόνοιας. Στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Γαλλία, οι Ένοπλες Δυνάμεις είναι μια ομάδα συμφερόντων, όπως και άλλες, αλλά με ειδοποιό διαφορά την ισχύ και δύναμή τους, καθώς έχουν το μονοπώλιο στην άσκηση βίας και η συνεργασία τους με την πολιτική ηγεσία είναι πολύ σημαντική για την αντιμετώπιση των απειλών.

Ως ομάδα συμφερόντων, οι Ένοπλες Δυνάμεις δεν αφορούν μόνο την αλληλεπίδρασή τους με τους υπόλοιπους κρατικούς θεσμούς, αλλά και πώς γίνεται αντιληπτός ως θεσμός στην υπόλοιπη κοινωνία. Για παράδειγμα, σε μια έρευνα στην Γαλλία σχετικά με την σχέση των νέων με τις Ένοπλες Δυνάμεις, δηλαδή πώς αντιλαμβάνονται τον ρόλο τους, την στάση τους απέναντι στον στρατιωτικό θεσμό, την πιθανότητα να ακολουθήσουν μια επαγγελματική στρατιωτική εμπειρία, δίνονται σημαντικά παραδείγματα για το πώς η πολιτική κουλτούρα επηρεάζει τις παραπάνω παραμέτρους, ωστόσο μπορούν να ληφθούν υπόψη και τα αντίστοιχα στοιχεία για τον βαθμό που οι Ένοπλες Δυνάμεις ασκούν την επιρροή τους στο εσωτερικό της κοινωνίας ως ομάδα πίεσης. Σε αυτήν καταγράφηκαν έξι χαρακτηριστικά που διέπουν την σχέση των νέων με τις Ένοπλες Δυνάμεις, όπου το πεδίο μελέτης ήταν η Γαλλία, όμως το θεωρητικό πλαίσιο μπορεί να εφαρμοστεί και

στις περιπτώσεις και άλλων κρατών, ιδιαίτερα παρόμοιου πολιτικού συστήματος. Αυτά είναι α) η αντίληψη της έννοιας της εθνικής ταυτότητας από τους/ις νέους/ες και η σχέση τους με τους θεσμούς της εξουσίας, β) η πολιτικοποίηση των νέων, γ) η θετική ή αρνητική αντίληψη τους απέναντι στις Ένοπλες Δυνάμεις και αν αυτό επηρεάζει την όποια απόφασή τους να στραφούν προς αυτήν την επαγγελματική αποκατάσταση, δ) *"οι προσδοκίες των νέων από τον στρατό"*, ε) το επικοινωνιακό σύστημα των Ενόπλων Δυνάμεων προς τους νέους, στ) η κοινωνικοποίηση μέσω της οικογένειας και της εκπαίδευσης στην στάση των νέων έναντι του στρατιωτικού θεσμού (Hatto, Muxel, & Tomescu, 2011, 20).

Για την σύγχρονη εποχή, στην τυπολογία των δυτικών δημοκρατιών η στρατιωτική παρέμβαση στην πολιτική σκηνή ορίζεται ως ένα *"σύνολο κινήτρων δρώντων και δομή ευκαιριών"*, με το οποίο ασκείται η όποια επιρροή της στρατιωτικής σφαίρας και, ακόμα και αν έχει προσπελαστεί ο κίνδυνος του πραξικοπήματος, μπορεί να βάλει κατά της *"ισορροπίας των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων"* (Bove, Rivera, & Ruffa, 2020). Αναλυτές χωρίζουν σε δύο κατηγορίες την στρατιωτική επιρροή: α) όταν οι Ένοπλες Δυνάμεις παρεμβαίνουν στην πολιτική έχοντας στοιχειοθετήσει την άποψη ότι ο ρόλος τους είναι *"ο φύλακας του κράτους"*, β) στοχεύοντας στην προάσπιση των *"εταιρικών συμφερόντων"* των Ενόπλων Δυνάμεων, *"υπερ-εκτιμώντας τις προτεραιότητές του σε ανταγωνισμό με τους άλλους οργανισμούς"* (Bove, Rivera & Ruffa, 2020).

Ένα πλεονέκτημα που έχει μια πολιτική κυβέρνηση είναι η πρόσβαση σε πόρους, μια σημαντική παράμετρος για την συντήρηση στρατευμάτων, και ως χρηματοδότηση των ενόπλων δυνάμεων επισημαίνεται η μισθοδοσία των στρατιωτών και το ποσοστό των πόρων που καταβάλλονται για την συντήρηση του μεγέθους τους, δύο στοιχεία που μπορούν να προκαλέσουν προστριβές ανάμεσα σε κυβέρνηση και στρατιωτική ηγεσία (Besley & Robinson, 2010, 657). Το μέγεθος των στρατευμάτων σε ανθρώπινο δυναμικό αντιμετωπίζεται ως μια *"συνεχής μεταβλητή"*, αντιπροσωπεύοντας τον αριθμό που πολιτών που θα μπορούσαν να κληθούν σε στρατιωτική θητεία (Besley & Robinson, 2010, 656). Με την ευχέρεια της κυβέρνησης να επιλέγει το μέγεθος των ενόπλων δυνάμεων, οι Timothy Besley και James A. Robinson επισημαίνουν ως ένα σημαντικό όφελος την εγκαθίδρυση ενός μονοπωλίου της βίας, καθώς αυξάνεται η ικανότητα της *"επιβολής των όπλων"*

και της "παροχής δημόσιων αγαθών" (Besley & Robinson, 2010, 656). Ανάλογα με το κόστος που μπορεί να επιφέρει ένα πραξικόπημα, υπάρχουν και οι σχετικές υποθέσεις για το πότε οι Ένοπλες Δυνάμεις μπορούν να κινηθούν προς αυτήν την κατεύθυνση, διακρίνοντας ότι το κόστος ενός πραξικοπήματος είναι φθηνότερο, όταν ο στρατός είναι μεγάλος, ενώ για έναν μικρό σε μέγεθος στρατό το κόστος είναι "απαγορευτικό" (Besley & Robinson, 2010, 657).

Ως κίνητρο ενός στρατιωτικού πραξικοπήματος οι δύο συγγραφείς αναφέρουν την "αυτοδιάθεση των κρατικών πόρων" από τους στρατιωτικούς, όταν καταλάβουν την εξουσία (Besley & Robinson, 2010, 661). Γι'αυτό οι δύο στρατηγικές που έχει μία πολιτική κυβέρνηση είναι είτε να συντηρήσει έναν στρατό μεγάλου μεγέθους, με "επαρκή χρηματοδότηση", που θα λειτουργήσει ως αποτροπή πραξικοπήματος, είτε να μειώσουν το μέγεθος του στρατού, ώστε ένα πραξικόπημα είναι "δαπανηρό" στην πραγματοποίησή του (Besley & Robinson, 2010, 661). Ωστόσο στην δεύτερη περίπτωση, για την πολιτική κυβέρνηση θα υπάρξει μια επίπτωση στην ανταπόκριση του μονοπωλίου της βίας (Besley & Robinson, 2010, 661), καθώς γίνεται κατανοητό ότι μπορεί να πληγούν η ισχύς των Ενόπλων Δυνάμεων και η αποτελεσματικότητα της δράσης τους. Οι Besley και Robinson αναφέρουν τις δύο παραπάνω στρατηγικές για μια συγκεκριμένη τυπολογία πολιτικών συστημάτων, καθώς, για τις λεγόμενες αναπτυσσόμενες χώρες, επισημαίνουν την δημιουργία *tin-rot military*, όπου η πολιτική εξουσία "δεν περιορίζεται από συνταγματικούς κανόνες" και υπάρχει "μικρότερη ικανότητα δέσμευσης", έχοντας ως παράδειγμα τα προσωποπαγή προεδρικά καθεστώτα της Αφρικής (Besley & Robinson, 2010, 661). Αλλά, και στην περίπτωση των λεγόμενων αναπτυσσόμενων κρατών, επισημαίνουν ότι το δημοκρατικό πολίτευμα δεν είναι "πανάκεια" και χρειάζεται μια συνεχή βελτίωση "των ελέγχων και ισορροπιών" που αφορούν μια εκλεγμένη κυβέρνηση και στο μέγεθος των ποσών που "σκοπεύει να δαπανήσει για δημόσια αγαθά" (Besley & Robinson, 2010, 662), όπου μπορεί να προκριθεί η δημιουργία ενός μικρού στρατού, που δεν θα αποτελεί απειλή, μέσω μιας εύρυθμης μεταχείρισης και "αποτελεσματικής μισθοδοσίας" (Besley & Robinson, 2010, 663).

Έτσι, δομείται ένα συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα για τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις, όπου η κυβέρνηση επιλέγει το μέγεθος των Ενόπλων

Δυνάμεων και το κόστος συντήρησής τους, και οι δεύτερες, ανάλογα με τους οικονομικούς δείκτες και τα συμφέροντά τους, αποφασίζουν αν και πότε θα προχωρήσουν σε πραξικόπημα (Besley & Robinson, 2010, 657). Σε περίπτωση που δεν προχωρήσουν σε πραξικόπημα, τότε η κυβέρνηση παραμένει στην εξουσία και ξεκινά μια νέα περίοδος σχέσεων μεταξύ των δύο θεσμών (Besley & Robinson, 2010, 657). Οι δύο συγγραφείς επισημαίνουν τρία στοιχεία που θα αποτρέψουν ένα στρατιωτικό πραξικόπημα: α) η ύπαρξη θεσμικών περιορισμών στην λειτουργία της κυβέρνησης να διαχειρίζεται τους πόρους, β) η χαμηλή συγκέντρωση πόρων σε ένα κράτος, γ) στην αγορά οι *"εξωτερικές ευκαιρίες"* είναι καλές, άρα η κυβέρνηση είναι *"υποχρεωμένη να αποζημιώσει καλά τους στρατιωτικούς"* (Besley & Robinson, 2010, 659). Υποστηρίζουν ότι τα τρία παραπάνω στοιχεία δίνουν την *"εικόνα"* του πλεονεκτήματος που έχουν οι *"προηγμένες οικονομίες"* και οι *"ισχυρά θεσμοθετημένες δημοκρατίες"* στην αποτροπή ενός στρατιωτικού πραξικοπήματος, καθώς με τους θεσμικούς περιορισμούς οι δημόσιες δαπάνες αφορούν *"δημόσια προγράμματα ευρείας βάσεως"* και αποτρέπεται η χρηματοδότηση *"στενών τομεακών συμφερόντων"* (Besley & Robinson, 2010, 659). Σε διαφορετική περίπτωση, αναφέρουν την στρατηγική της εξαγοράς, όπου η κυβέρνηση προχωρά στην δημιουργία του *tin-pot military*, όπου ο στρατός είναι *"αρκετά αδύναμος"* για να προχωρήσει σε ένα πραξικόπημα (Besley & Robinson, 2010, 659).

Όταν οι Ένοπλες Δυνάμεις λειτουργούν ως μια ομάδα συμφερόντων, ανταγωνίζεται τους υπόλοιπους τομείς της κοινωνίας για την διαχείριση των πόρων, όπου οι πόροι αφορούν σε χρηματοδοτικό επίπεδο και σε ανθρώπινο δυναμικό. Όπως αναφέρεται από τον Charles Tilly, η κινητοποίηση των ομάδων πραγματοποιείται όταν υπάρχει ανταγωνισμός για τους ίδιους πόρους, ακόμα και όταν οι κανόνες είναι προκαθορισμένοι και μία ομάδα πίεσης βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση έναντι των άλλων (Tilly, 1977, 3-38). Ο συγγραφέας αναφέρει τις Ένοπλες Δυνάμεις ως μια από τις ομάδες που ανταγωνίζεται τις άλλες μέσα στην κοινωνία, καθώς απαιτεί από τα μέλη της να περιοριστούν μέσα στα όρια της, όπου *"η στρατιωτική στράτευση αποσύρει έναν άνδρα από τις υποχρεώσεις του στον κύκλο φίλων και συγγενών"* (Tilly, 1977, 3-38). Σε αμυντικό επίπεδο, ο Tilly φέρει ως παράδειγμα την ήττα σε μια εμπόλεμη σύγκρουση, όπου το κράτος χαρακτηρίζεται

ως μια ομάδα που έχει χάσει τον έλεγχο, είτε ολικώς είτε μερικώς στην επικράτειά της, βιώνοντας την κατοχή και τον "διαμοιρασμό των πόρων της" (Tilly, 1977, 3-37).

Το παραπάνω επιχειρήμα του Tilly δίνει μια την αφορμή να αντιληφθούμε τον ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων ως ομάδα συμφερόντων στο πλαίσιο της αλληλεπίδρασης με τις υπόλοιπες ομάδες, και τον ανταγωνισμό για την πρόσβαση σε πόρους και την υλοποίηση στόχων. Υπάρχουν διαφορές στο φαντασιακό επίπεδο μεταξύ των ομάδων, λόγω του γεγονότος ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν μια θεσμική ομάδα και είναι μια δύναμη με κύριο σκοπό την άμυνα του κράτους, και γίνεται κατανοητή η συναισθηματική φόρτιση των ζητημάτων που αφορούν την άμυνα και ασφάλεια. Εδώ εγείρεται το ερώτημα αν μπορεί να έχει προτεραιότητα στον διάλογο με την κεντρική εξουσία. Μια απάντηση που μπορεί να δοθεί είναι το επίπεδο της πολιτικοποίησης, δηλαδή με την έννοια κατά πόσο το πολιτικό σύστημα έχει δώσει κύριο σημείο βάρους τα αμυντικά θέματα, το πλαίσιο του καθορισμού των απειλών και τον τρόπο οργάνωσης του στρατεύματος.

Η ιστορική εξέλιξη διαμόρφωσε τα στάδια της διαμόρφωσης του στρατιωτικού θεσμού. Αν ο διάλογος του με την πολιτική ηγεσία είναι προνομιακός, επαφίεται στις πολιτικές συνθήκες της εκάστοτε περιόδου και αποτελεί ευθύνη της πολιτικής εξουσίας, στο κυβερνητικό της ρόλο, στο πώς θα θέσει την δημόσια πολιτική διάταξη, ακόμα και για θέματα που μπορούν να προκαλέσουν παρέμβαση των Ενόπλων Δυνάμεων.

- **4η υπόθεση εργασίας: Οι διεθνείς σχέσεις συνάδουν με τον πολιτικό έλεγχο του στρατού στο πλαίσιο της ανταπόκρισης στα νέα δεδομένα ασφαλείας και στο πώς θα γίνει χρήση στρατευμάτων στις διεθνείς αποστολές.**

Το διεθνές περιβάλλον παίζει σημαντικό ρόλο στον τρόπο που ένα κράτος ορίζει την άμυνα και την ασφάλειά του. Καταρχήν, ο πρωταρχικός ρόλος της ίδρυσης του στρατιωτικού θεσμού, ήδη από την πρώτη δημιουργία των ανθρώπινων κοινοτήτων, ήταν η προστασία από εξωτερικούς εισβολείς. Η εξέλιξη των κοινωνιών επέκτεινε τον ρόλο του στρατιωτικού θεσμού και σε άλλα πεδία επιχειρήσεων, ανάλογα με το πολιτικό αντικείμενο που ορίζεται από την πολιτική διακυβέρνηση. Για την Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, οι στρατιωτικοί τους θεσμοί είχαν διεθνή ρόλο από την

εποχή των Αυτοκρατοριών τους και, στην σύγχρονη εποχή, συμμετέχουν σε διεθνείς αποστολές, στις οποίες ο σκοπός είναι η τήρηση της τάξης, σε εμπόλεμες περιοχές, και η εδραίωση ειρηνευτικών αποστολών. Όσον αφορά τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις και τις διεθνείς σχέσεις υπάρχει έντονη σχέση ανάμεσα την θέσπιση του αφηγήματος που θα δικαιολογεί μια στρατιωτική εμπλοκή στο εξωτερικό. Η δημιουργία του έθνους-κράτους οδήγησε στον εθνικό στρατό και στις αντίστοιχες νόρμες που θα κινητοποιήσουν τον πληθυσμό να εγγραφεί στους στρατιωτικούς καταλόγους. Τότε αναδεικνύεται η έννοια του εθνικού συμφέροντος ως αφορμή για την επέκταση της ισχύος των ευρωπαϊκών δυνάμεων στον υπόλοιπο κόσμο.

Στις εξελίξεις στο διεθνές σύστημα, τονίζεται η επέκταση του πολυ-εθνικού χαρακτήρα των αμυντικών οργανισμών που οδηγεί σε δυσκολίες στην *"αυτόνομη παραγωγή στρατιωτικού υλικού"*, την απώλεια σημαντικού μέρους του *"μονοπωλίου της βίας"* από τα εθνικά κράτη, λόγω της ύπαρξης της διεθνούς τρομοκρατίας και την απόφαση κρατών να χρησιμοποιούν, παράλληλα με τα εθνικά τους στρατεύματα, ιδιωτικούς εργολάβους μέσω σύναψης συμβολαίων (Held & McGrew, 2002/2004, 46). Επομένως, σε συνθήκες *"πολύπλοκης αλληλεξάρτησης"*, οι Held και McGrew επισημαίνουν ότι προωθείται η πολύπλευρη συνεργασία, εκ μέρους των κρατών, σε αντίθεση με την διατήρηση της ιεραρχίας, λόγω περισσότερων πλεονεκτημάτων για τα συμφέροντά τους (Held & McGrew, 2002/2004, 110). Κρίνουν ότι λόγω του συστήματος της παγκόσμιας διακυβέρνησης θα υπάρχει περιορισμένη επιρροή της στρατιωτικής ισχύος και του *"οικονομικού καταναγκασμού"* (Held & McGrew, 2002/2004, 110). Η ισχύς του παραπάνω επιχειρήματος κρίνεται από τα δεδομένα της εποχής μας. Το επιχείρημα περί μείωσης της στρατιωτικής ισχύος και του οικονομικού καταναγκασμού λόγω της παγκόσμιας διακυβέρνησης, των Held και McGrew, δεν ισχύει, σε αρκετό βαθμό, καθώς δεν είναι σίγουρο αν μπορεί να επιτευχθεί η παγκόσμια διακυβέρνηση, μια ιδιαίτερα ριψοκίνδυνη έννοια στον ορισμό της, καθώς είναι αμφιλεγόμενο πάνω σε ποιά δεδομένα και συμφέροντα θα δομηθεί. Ορισμένες παράμετροι, όπως οι ιδιωτικοί εργολάβοι παροχής στρατιωτικών υπηρεσιών, είναι δύσκολο να εφαρμοστούν λόγω της ιδιαιτερότητας της πολιτικής κουλτούρας και της ιστορικότητας της οικοδόμησης του κράτους των χωρών μελέτης της διατριβής. Προκειμένου να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα, είναι αναγκαίο να ληφθούν

υπόψη οι συγκεκριμένες πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε χώρα.

Το πώς μπορούν οι στρατιωτικές αποστολές να επηρεάσουν τον πολιτικό έλεγχο του στρατού έχει παρατεθεί από τους David Pion-Berlin και Graig Arceneaux. Πρώτον, σε *"επιχειρησιακό επίπεδο"*, επισημαίνουν ότι οι ανώτεροι αξιωματικοί του στρατού *"έχουν τον έλεγχο των κινήσεων και των δράσεων στο έδαφος"* (Pion-Berlin & Arceneaux, 2000, 416). Η συνέχεια των στρατιωτικών αποστολών μπορεί να οδηγήσει στην δημιουργία *"ενός προτύπου συμπεριφοράς"*, το οποίο θα επεκταθεί *"και σε άλλες επιχειρήσεις στο μέλλον"*, με το τελικό αποτέλεσμα να είναι η εδραίωση μιας *"κανονικότητας"* (Pion-Berlin & Arceneaux, 2000, 416), για το πώς πρέπει να συμπεριφέρονται οι στρατιώτες στα πεδία των μαχών, και στις στρατιωτικές αποστολές συνολικά. Επισημαίνουν την εγκαθίδρυση ενός *"επαναλαμβανόμενου μοτίβου"*, που μπορεί να μορφοποιήσει στην στρατιωτική σφαίρα ένα εκ των προτέρων *"τρόπο συμπεριφοράς"* (Pion-Berlin & Arceneaux, 2000, 416), παραβλέποντας την πολιτική σφαίρα. Οι Pion-Berlin και Arceneaux ορίζουν την παραπάνω διαδικασία ως *"mission creep"-ερπυσμός της αποστολής*, στην οποία συντελείται *<<μια σταδιακή μετατόπιση των στόχων κατά την διάρκεια μιας στρατιωτικής αποστολής που συχνά καταλήγει σε μια απρογραμμάτιστη μακροπρόθεσμη δέσμευση>>* (Pion-Berlin & Arceneaux, 2000, 416). Προβλέπουν ένα χάσμα στον πολιτικό έλεγχο του στρατού, καθώς, από την μία πλευρά, είναι δύσκολο να εξασφαλιστεί μια συνέχεια σε επίπεδο *"λήψεων των αποφάσεων σε επιχειρησιακό μικροεπίπεδο"* και, από την άλλη, υπάρχει ο κίνδυνος αποκλίσεων μεταξύ πραγματικών δεδομένων από το επιχειρησιακό επίπεδο και των αποφάσεων που θα λάβουν οι πολιτικοί ηγέτες (Pion-Berlin & Arceneaux, 2000, 416).

Το πώς ανταποκρίνονται οι στρατιωτικές επιχειρήσεις που ορίζει η πολιτική ηγεσία ενός κράτους βασίζεται ανάλογα στο ποιό θα είναι το αντικείμενό τους, που κυμαίνεται σε ένα εύρος δραστηριοτήτων στην σύγχρονη εποχή, από τις ειρηνευτικές δυνάμεις έως στην αντιμετώπιση ανταρτικών ομάδων. Σε ανάλογο επίπεδο, ορίζεται και ο τρόπος με τον οποίο ένα κράτος λαμβάνει την απόφαση να οργανώσει μια στρατιωτική αποστολή στο εξωτερικό, που μπορεί να βασιστεί ύστερα από μια διμερή αμυντική συμφωνία με ένα άλλο κράτος, είτε από απόφαση

του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, ή προβλέπεται από διεθνή συνθήκη. Σε αυτό το σημείο, το εγχειρίδιο του 2004 του βρετανικού στρατού σχετικά με το δίκαιο των ενόπλων συγκρούσεων αναφέρει τις περιπτώσεις του νομικού καθεστώτος που διέπουν τις επιχειρήσεις *Peace Support Operations-PSO* (επιχειρήσεις υποστήριξης ειρήνης), οι οποίες οργανώνονται α) σύμφωνα με τον *Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών*, β) έπειτα από απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, με βάση την οποία κηρύσσεται η έναρξη και ο ορισμός της κάθε στρατιωτικής αποστολής, γ) έπειτα από συμφωνία μεταξύ του ΟΗΕ και του “κράτους-υποδοχής” ή/και των κρατών που θα συμμετέχουν με την αποστολή στρατευμάτων τους, δ) με βάση την Σύμβαση του ΟΗΕ για την Ασφάλεια του 1994 και ε) με βάση την Σύμβαση για τα Προνόμια και τις Ασυλίες του ΟΗΕ του 1946 (JSP 383, 2004, 337 (π.14.1).

Οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις του ΟΗΕ χωρίζονται στις εξής κατηγορίες: 1) ανάπτυξη προληπτικής δύναμης, 2) παραδοσιακή διατήρηση ειρήνης, 3) εκτεταμένη διατήρηση ειρήνης, 4) εφαρμογή της ειρήνης, 5) βοήθεια στην πολιτική μετάβαση, 6) προσωρινές εδαφικές διοικήσεις, 7) επιχειρήσεις ειρηνευτικής υποστήριξης (Sanguin, 2014). Υπάρχουν τρεις κατηγορίες υποστηρικτικών αποστολών: α) του ΟΗΕ, β) αυτές που εγκρίνονται από τον ΟΗΕ, όμως διεξάγονται υπεργολαβικά από έναν άλλο διεθνή στρατιωτικό ή πολιτικό οργανισμό και γ) αυτές που είναι εκτός πλαισίου ΟΗΕ (Sanguin, 2014).

Η εμπλοκή των ενόπλων δυνάμεων σε μια διεθνή αποστολή είναι ένα από τα ζητήματα που εμπίπτουν στον πολιτικό έλεγχο τους από την εκάστοτε κρατική πολιτική ηγεσία. Ο/Η κάθε πολιτικός αρχηγός έχει την ευθύνη να ορίσει τον τρόπο που θα συμμετέχει η χώρα του σε μια διεθνή αποστολή. Αυτό ακολουθείται από την οργάνωση των μονάδων των εθνικών στρατευμάτων που θα συμμετέχουν σε μια διεθνή αποστολή, την διάρκεια της αποστολής, την συντήρηση των δυνάμεων αυτών στο εξωτερικό, ποιό θα είναι το αντικείμενο της αποστολής, ποιούς στόχους έχει θέσει η πολιτική ηγεσία και αν είναι αναγκαίο να χρησιμοποιηθεί η στρατιωτική ισχύς για να επιτευχθεί. Σε αυτό το σημείο θέτονται σε εφαρμογή και οι στόχοι της εξωτερικής πολιτικής που έχουν οριστεί στο πλαίσιο της διακυβέρνησης. Γι'αυτό είναι σημαντικό και το πολιτικό πλαίσιο πάνω στο οποίο ένα κράτος ενεργοποιεί τις στρατιωτικές του δυνάμεις, δηλαδή ο προσανατολισμός της εξωτερικής του πολιτικής, τις συμμαχίες που έχει εδραιώσει, και, στο συγκεκριμένο ζήτημα της

αποστολής στο εξωτερικό, με ποιές πολιτικές δυνάμεις και φορείς θα συνεργαστεί. Το παραπάνω πλαίσιο αφορά την ισορροπία που είναι αναγκαίο να επιτευχθεί στο εσωτερικό του κράτους, ώστε να διεξαχθεί η αποστολή έχοντας εξασφαλίσει την τυπική νομιμοποίηση από την πολιτική σκηνή και την κοινωνία. Τα συγκεκριμένα δεδομένα που θα λειτουργήσουν ως στοιχεία επιβεβαίωσης ή αναιρέσης θα παρουσιαστούν στα σχετικά κεφάλαια της παρούσας διατριβής, ειδικά όσον αφορά την λειτουργία των ενόπλων δυνάμεων ως ομάδα συμφερόντων και πώς το κάθε κράτος αποφασίζει για την αποστολή στρατευμάτων στο εξωτερικό.

Από την πλευρά των μελών των στρατιωτικών αποστολών, η συντήρηση του προσωπικού, είτε υλική είτε ηθική, είναι ένα καίριο θέμα για να εξασφαλιστεί ότι οι στρατιώτες θα δρουν σύμφωνα με τους κανόνες, και η κεντρική ηγεσία, η πολιτική, αλλά και η στρατιωτική, έχει μεριμνήσει για την περίθαλψη των στρατιωτών σε περίπτωση τραυματισμού, την πρόνοια και ασφάλιση μετά την στρατιωτική υπηρεσία, μισθοδοσία και συνταξιοδότηση, μέριμνα για τις οικογένειες των στρατιωτών. Ως σχετικό παράδειγμα μπορούν να αναφερθούν οι αντιπολεμικές εκδηλώσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά και σε άλλα κράτη του δυτικού κόσμου, για τους πολέμους στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν, ιδιαίτερα όταν δημοσιεύθηκαν ειδήσεις και εικόνες για βασανιστήρια κρατουμένων από μέλη των ενόπλων δυνάμεων των διεθνών αποστολών, όπως θα αναλυθεί και στο αντίστοιχο υπο-κεφάλαιο της δράσης των Ενόπλων Δυνάμεων του Ηνωμένου Βασιλείου ως ομάδα συμφερόντων.

Για το κάθε είδος στρατιωτικής αποστολής, υπάρχουν συγκεκριμένοι κανόνες και ρόλοι την κάθε φορά. Μια παράμετρος που ανέρχεται τα τελευταία χρόνια είναι και η συμπεριφορά των στρατιωτών, που, με αφορμή πρόσφατα ιστορικά παραδείγματα, ενεργοποιεί τον τρόπο ελέγχου και λογοδοσίας με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σε αυτό το σημείο, σημαντική είναι η υιοθέτηση του διεθνούς δικαίου από την χώρα που συμμετέχει σε διεθνείς στρατιωτικές αποστολές, ώστε να αποφεύγονται παραβιάσεις και να λειτουργούν οι αποστολές μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Μια κριτική έχει αναφερθεί για το μέσο πίεσης προς τις στρατιωτικές αποστολές να δρουν προς την υλοποίηση ανθρωπιστικών δράσεων, αναφέροντας ως παράδειγμα την κατάσταση πολιορκίας, που σε κείμενα στρατηγικής έχει χαρακτηριστεί και ως “αστικός πόλεμος”, και την τακτική της

“σφράγισης ανταρτών” (Watts, 2019, 14), χαρακτηρίζοντας ως ανεπαρκές το σύστημα κανόνων που υποχρεώνει τις ανθρωπιστικές δράσεις βοήθειας σε ένοπλες συγκρούσεις (Watts, 2019, 22). Συγκεκριμένα, αναφέρεται στο άρθρο 17 της γενικής επικυρωμένης GC IV (*The Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*), η οποία δεν υποχρεώνει σε συμφωνία για προγράμματα απομάκρυνσης ή εκκένωσης, αλλά δίνει την παραίνεση ότι, σε περιπτώσεις πολιορκίας, πρέπει να μεριμνήσουν στην πράξη εκκένωσης της περιοχής από άμαχους πολίτες (Watts, 2019, 21).

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω, οι διεθνείς στρατιωτικές αποστολές λειτουργούν μέσα σε ένα συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο και δίνουν μια περαιτέρω διάσταση στο ζήτημα του πολιτικού ελέγχου, καθώς η πολιτική διακυβέρνηση του κάθε κράτους είναι υποχρεωμένη να λάβει υπόψη τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, αλλά και τις ισορροπίες στο εσωτερικό της κοινωνίας, ώστε να αποφασιστεί η αποστολή στρατευμάτων στο εξωτερικό. Όπως επισημαίνεται στο σχετικό εγχειρίδιο του βρετανικού στρατού, που αναφέρθηκε και παραπάνω, το διεθνές δίκαιο, μέσω του *jus ad bellum*, ρυθμίζει το “πότε” τα κράτη μπορούν να προσφύγουν στην χρήση ένοπλης βίας και το *jus in bello* αναφέρεται στο “πώς” η ένοπλη βία “χρησιμοποιείται στην πραγματικότητα” (JSP 383, 2004, 1 (π.1.2)). Γι’ αυτό επισημαίνεται ότι ο σκοπός της θέσπισης προβλέψεων του νόμου περί ενόπλων συγκρούσεων είναι ο ορισμός ως τί ορίζεται “μαχητής” ή “άμαχος”, η προστασία των δικαιωμάτων τους, η οριοθέτηση των δραστηριοτήτων των πολεμικών επιχειρήσεων, η προστασία όσων δεν συμμετέχουν άμεσα στην σύγκρουση (JSP 383, 2004, 3 (π.18)). Ακόμη, όσον αφορά την ιστορική εξέλιξη του νόμου περί ενόπλων συγκρούσεων, αποτελεί την συνέχεια και την ένωση δύο ιστορικών κειμένων, του “Νόμου της Χάγης”, που αναφέρεται στον τρόπο που διεξάγονται οι στρατιωτικές επιχειρήσεις, και του “Νόμου της Γενεύης” για την προστασία των θυμάτων των ενόπλων συγκρούσεων (JSP 383, 2004, 3 (π.1.9)).

Στο εγχειρίδιο αυτό γίνεται μια διαπίστωση της δυσκολίας, στην σύγχρονη εποχή, του διαχωρισμού διεθνών και εσωτερικών συγκρούσεων, δίνοντας ως παράδειγμα της “διεθνοποίησης” μιας εσωτερικής σύγκρουσης, όταν συμμετέχουν ένοπλες δυνάμεις από τρίτες χώρες (JSP 383, 2004, 16 (π.1.33.6)). Η αναφορά δείχνει πώς ένα κράτος, μέσα τις θεσμικές του πρακτικές, προσπαθεί να

προετοιμάσει το στρατιωτικό προσωπικό του για τις προκλήσεις που θα αντιμετωπίσουν σε πιθανά πεδία επιχειρήσεων. Επομένως, η επικαιροποίηση των αντίστοιχων κειμένων αποτελεί μια πρακτική που είναι αναγκαίο να προβαίνει το σύστημα διακυβέρνησης, κάθε φορά, ώστε να είναι ξεκάθαρη η στάση της σχετικά με την χρήση ένοπλης βίας και να μην βρίσκονται οι αντίστοιχοι θεσμοί προ εκπλήξεων, που μπορούν να οδηγήσουν σε μια διαταραχή της θεσμικής συνεργασίας και αλληλεπίδρασης. Στο εγχειρίδιο γίνεται εκτενή αναφορά σε τρεις αρχές που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, όταν λαμβάνεται η απόφαση για την οργάνωση μιας στρατιωτικής αποστολής. Η πρώτη είναι η *“αρχή της στρατιωτικής αναγκαιότητας”*, στην οποία η απόφαση για την χρήση της ένοπλης βίας πρέπει να αποτελεί την έσχατη επιλογή, όταν έχουν όλες οι άλλες εναλλακτικές έχουν εξαντληθεί, να υπάρχουν συγκεκριμένα χρονικά όρια στην καταδίωξη και σύλληψη των αντίπαλων ενστόλων και να υπάρχει έλεγχος πάνω στην στρατιωτική αποστολή (JSP 383, 2004, 22 (π.2.2.1)). Η δεύτερη είναι η *“αρχή της ανθρωπότητας”*, με βάση την οποία προστατεύονται και χρήζουν ασυλίας τα μέρη που δεν συμμετέχουν ενεργά στις πολεμικές επιχειρήσεις, όπως *“οι άμαχοι πληθυσμοί”* και τα *“πολιτικά αντικείμενα”* (JSP 383, 2004, 23 (π.2.4.1)). Η τρίτη είναι η *“αρχή της διάκρισης”*, με την οποία οι δυνάμεις της στρατιωτικής αποστολής πρέπει να προχωρούν σε διαχωρισμό μεταξύ *“μαχητών και μη-μαχητών”* και τους στρατιωτικούς στόχους από τους πολιτικούς (JSP 383, 2004, 24 (π.2.5.1)).

Συνεπώς, παρατηρείται ότι η υπόθεση εργασίας για τις διεθνείς σχέσεις σε σχέση με τον πολιτικό έλεγχο του στρατού έχει εκτενείς αναφορές σε νομικές, αλλά και πολιτικές, παραμέτρους που λαμβάνονται υπόψη, όταν η πολιτική διακυβέρνηση ενός κράτους αποφασίζει να κάνει χρήση της στρατιωτικής της ισχύος στο εξωτερικό. Επίσης, σημαντικό είναι να λαμβάνονται υπόψη οι σχετικοί διεθνείς κανόνες, ώστε να υπάρχει και η αντίστοιχη νομιμοποίηση από τους εσωτερικούς δρώντες των κρατών, αλλά και την διεθνή κοινότητα. Στα επόμενα κεφάλαια της διατριβής θα δοθεί εστίαση στο θεσμικό πλαίσιο που αφορά τις στρατιωτικές αποστολές και τα συγκεκριμένα ζητήματα που αναδεικνύονται στην κάθε περίπτωση.

Κεφάλαιο δεύτερο

Ο πολιτικός έλεγχος του στρατού στο Ηνωμένο Βασίλειο

α) Πώς εξασφαλίζεται ο πολιτικός έλεγχος και η συμβολή της πολιτικής κουλτούρας

Ο δυϊσμός της Βρετανικής πολιτικής σκηνής, μεταξύ της Βασιλικής εξουσίας και της νομιμοποιημένης εκ του λαού αρχής, έπαιξε καίριο ρόλο στην εδραίωση του στρατιωτικού θεσμού. Η ιστορία της καθιέρωσης των ενόπλων δυνάμεων στην Βρετανία ως μόνιμου θεσμού είναι πολύ ενδιαφέρουσα, καθώς δείχνει με ποιό τρόπο η πολιτική κουλτούρα και οι συσχετισμοί δυνάμεων μεταξύ της αριστοκρατίας και της πολιτικής διακυβέρνησης καθόρισαν τον πολιτικό έλεγχο. Όπως είναι γνωστό, το 1707 ο βρετανικός στρατός ελέγχεται κεντρικά από το Λονδίνο, έχοντας ενσωματώσεις στις τάξεις του και τους Σκωτσέζους στρατιώτες (Schiff, 2009, 51). Στο έργο του ιστορικού Nicholas Rogers, που εστιάζει στην ιστορική περίοδο της *Γεωργιανής Εποχής* στην Αγγλία, περιγράφονται οι δυσκολίες της κυβερνητικής εξουσίας, ιδιαίτερα τον 18ο αιώνα, στην στρατολόγηση των ατόμων. Πριν την νεωτερικότητα, στην Βρετανία συγκεντρωνόταν ένας αριθμός στρατιωτών σε περίπτωση που η κεντρική εξουσία αποφάσιζε για εκστρατείες στο εξωτερικό, στις διαμάχες με άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις.

Σύμφωνα με τον Rogers, στον πληθυσμό της Αγγλίας υπήρχε ο "*φόβος του πολέμου*" και, όταν κηρυσσόταν στρατολόγηση, αναδεικνυόταν δυσαρέσκεια προς την Κυβέρνηση, καθώς ακολουθούσαν πείνα και λοιμός (Rogers, 2007, 34). Όπως επισημαίνεται από τον συγγραφέα, σημειώνονταν αρκετές εξεγέρσεις την περίοδο που πραγματοποιούνταν εκστρατείες, επειδή αναστέλλονταν οι παραγωγικές δραστηριότητες στην Αγγλία, λόγω της στρατολόγησης του χειρωνακτικού-αγροτικού εργατικού δυναμικού (Rogers, 2007, 60). Επισημαίνει ως σημαντικό σημείο για την εξέλιξη του στρατιωτικού θεσμού την θέσπιση του *Militia Act*. Ο νόμος αυτός δρομολογήθηκε την δεκαετία του 1750, την περίοδο απειλής για εισβολή της Γαλλίας στην Αγγλία, και η Κυβέρνηση προχώρησε σε αυτήν την νομική διαδικασία προκειμένου να στρατολογήσει τους πολίτες της χώρας ως μέλη εθνικού στρατού και να μην στηρίζεται σε εθελοντές, καθώς οι τελευταίοι θεωρούνταν ως "*αρνητική επίπτωση*" στον πόλεμο του 1745 (Rogers, 2007, 75). Στον πόλεμο του 1745, ο συγγραφέας αναφέρει ότι στηρίχθηκαν σε εθελοντές που

χρηματοδοτούνταν από την αριστοκρατία, με τις χαμηλότερες τάξεις να μην έχουν την οικονομική δυνατότητα να συντηρήσουν την συμμετοχή τους στο στράτευμα (Rogers, 2007, 78).

Από αυτό το γεγονός γίνεται κατανοητό πώς η Κυβέρνηση της χώρας είχε ανάγκη την αρμονική συνεργασία της αριστοκρατικής τάξης, ώστε να ανταποκριθεί στις εκστρατευτικές της ανάγκες. Η κίνηση του *Militia Act* χαρακτηρίζεται ως βήμα προς την δημιουργία σταθερών ενόπλων δυνάμεων στην χώρα, καθώς είχε συνταγματική νομιμοποίηση, ερχόμενη σε αντίθεση με την πρακτική συντήρησης μισθοφόρων, όπως γινόταν μέχρι τότε στο αγγλικό έδαφος (Rogers, 2007, 75). Τα νέα στρατεύματα, "*militia regiments*", χρηματοδοτούνταν από την "γενική φορολογία", όμως ο συγγραφέας επισημαίνει ότι, και τότε, το βάρος αυτό θα έπεφτε στις εργατικές τάξεις, μέσω των φόρων (Rogers, 2007, 78). Γι'αυτόν τον λόγο, επισημαίνει ότι άργησε να εφαρμοστεί ο παραπάνω νόμος, με τα σταθερά στρατεύματα να εμφανίζονται στην Αγγλία στα τέλη του 1760 (Rogers, 2007, 79).

Ενώ ο Rogers περιγράφει την εξέλιξη του βρετανικού πολιτικού ελέγχου του στρατού σε επίπεδο συγκρότησης των στρατευμάτων, ο Charles Tilly αναφέρεται στο ανώτατο επίπεδο, δηλαδή πώς εξελίχθηκε η συγκέντρωση του ελέγχου σε ένα κέντρο εξουσίας. Κατά τον 16ο αιώνα, με την κυριαρχία των Τυδώρ(Tudors), ένα μέσο συντήρησης των στρατευμάτων ήταν ο εξαναγκασμός της εξουσίας προς τα κατώτερα στρώματα, μέσω του συστήματος της αύξησης εισφορών, προκειμένου η βασιλική εξουσία να εξασφαλίσει περισσότερους πόρους και να έχει θετικά αποτελέσματα στις εμπόλεμες συγκρούσεις που είχε εμπλακεί (Tilly, 1977, 7-36). Ωστόσο, υπήρξαν αντιδράσεις από την πλευρά της αριστοκρατίας και των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων (Tilly, 1977, 7-36). Προκειμένου να εξασφαλιστεί η πρόσβαση σε πόρους και να εξαλειφθεί κάθε αντίδραση, επί κυριαρχίας Τυδώρ, μπορεί να ειπωθεί ότι έγιναν βήματα προς έναν συγκεντρωτισμό της διοίκησης και της διαχείρισης των πηγών. Έτσι, ο Tilly επισημαίνει ότι προχώρησε "η αποστρατικοποίηση των μεγάλων αρχόντων", που περιελάμβανε α) την εξάλειψη των προσωπικών μονάδων "ενόπλων κρατουμένων" που διατηρούσαν διάφοροι φεουδάρχες, β)"κατεδάφιση των φρουριών τους", γ) περιορισμός της πρακτικής των φεουδαρχών να καταφεύγουν στην άσκηση βίας, προκειμένου να επιλύσουν τις

διαφορές τους, δ) *"αποθάρρυνση της συνεργασίας των εξαρτώμενων και ενοικιαστών τους"* (Tilly, 1982, 6).

Ωστόσο, υπήρχαν και περιπτώσεις όπου είχε ληφθεί υπόψη η γεωστρατηγική παράμετρος στην καταστολή των Τυδώρ έναντι των άλλων κυρίαρχων δρώντων. Μια από αυτές αναφέρεται από τον Tilly, και ήταν οι φεουδάρχες κατά μήκος των συνόρων της Αγγλίας με την Σκωτία, δηλαδή των Percys και των Dacres, οι οποίοι διατηρούσαν ένοπλα στρατεύματα και φρούρια κατά μήκος των συνόρων (Tilly, 1982, 6). Μπορούν να χαρακτηριστούν ως κυρίαρχοι δρώντες, καθώς βρίσκονταν σε μια στρατηγική θέση που ήλεγχε την υπόλοιπη επικράτεια της Αγγλίας από εισβολές από την Σκωτία και είχαν την στρατιωτική ισχύ να αντιμετωπίσουν τους Τυδώρ. Έτσι, ο Tilly αναφέρει ότι αποτελούσαν απειλή για το Στέμμα, ωστόσο είχαν προσφέρει τις υπηρεσίες τους για την αντιμετώπιση Σκωτσέζων εισβολέων, και, στο τέλος, συμβιβάστηκαν με την κεντρική εξουσία των Τυδώρ (Tilly, 1982, 6). Μέχρι τον 16ο αιώνα, η βασιλική οικογένεια της Αγγλίας στρεφόταν προς την φορολόγηση των υποτελών της μόνο για στρατιωτικούς σκοπούς (Tilly, 1982, 14). Ο Tilly αναφέρει ότι η Αγγλία πλεονεκτούσε έναντι των αντιπάλων της στην Δυτική Ευρώπη, καθώς στηριζόταν *"λιγότερο σε ακριβές δυνάμεις γης"* και τα περισσότερα φορολογικά της έσοδα προέρχονταν από *"τελωνεία και ειδικούς φόρους κατανάλωσης"*, όμως τα χρέη και οι φόροι αυξήθηκαν από τον 17ο αιώνα, για το σύνολο των κρατών της Ευρώπης, λόγω της αύξησης του κόστους διεξαγωγής πολεμικών επιχειρήσεων (Tilly, 1982, 15). Ο εμφύλιος πόλεμος στην Αγγλία, που διαδραματίστηκε το 1500, είχε σημείο αναφοράς την συνέχεια, ή όχι, του θεσμού της βασιλείας ως η κυρίαρχη πολιτική οργάνωση, με το Αγγλικό κράτος να επανα-ιδρύεται το 1688 πάνω σε μια νέα βάση, όπου κυρίαρχος θεσμός ορίστηκε το Κοινοβούλιο (Tilly, 1977, 6-21). Σε επίπεδο ισχύος στο διεθνές σύστημα, τουλάχιστον στην πλευρά της Δυτικής Ευρώπης, ο Tilly επισημαίνει ότι μέχρι τον 18ο αιώνα *"οι μεγαλύτερες δυνάμεις"* ήταν τα κράτη με ισχυρό ναυτικό και οι ναυτικές επιχειρήσεις καθόριζαν ποιο κράτος είχε την διεθνή ισχύ, λόγω του γεγονότος ότι οι χερσαίες μεταφορές, μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα, ήταν πολύ ακριβές, δυσχεραίνοντας την συντήρηση των στρατευμάτων, δίνοντας το προβάδισμα σε δυνάμεις που είχαν και ισχυρή ναυτική δύναμη (Tilly, 1982, 12). Αναφέρει και τον ρόλο των *"μεγάλων καπιταλιστών"*, επί κυριαρχίας των

φεουδαρχικών κρατών, ως τις "κύριες πηγές της βασιλικής πίστης", αν και σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο, και "ως οι πιο σημαντικοί εργολάβοι στην επικίνδυνη αλλά προσοδοφόρα επιχείρηση της είσπραξης βασιλικών φόρων" (Tilly, 1982, 13).

Ακόμη, οι ένοπλες δυνάμεις είχαν χρησιμοποιηθεί ως μέσο επιβολής ελέγχου στο εσωτερικό της χώρας. Τον 19ο αιώνα, έχει επισημανθεί, ότι η Κυβέρνηση στην Αγγλία χρησιμοποιούσε "βοηθητικές δυνάμεις", ώστε να ελέγχει "τους βιομηχανικούς εργάτες και τα κινήματα πολιτικών μεταρρυθμίσεων" (Kier, 1997, 69). Η πολιτική επιστήμονας Elizabeth Kier παραθέτει, εύστοχα, το πλαίσιο μέσα στο οποίο αντιπαρατέχθησαν οι εσωτερικές δυνάμεις της χώρας και επηρέασαν τον τρόπο της εδραίωσης του στρατιωτικού θεσμού. Αναφέρει ότι για την ελίτ της χώρας ο στρατός "παρέμεινε ένας εσωτερικός αδύναμος δρων" (Kier, 1997, 110). Το 1628 η τάξη των ευγενών στήριξε ένα προσχέδιο της Αναφοράς των Δικαιωμάτων (*Petition to Right*), ως διαμαρτυρία προς το Στέμμα στην συντήρηση "ενός μόνιμου στρατού εν καιρώ ειρήνης" (Kier, 1997, 110). Η συγγραφέας επισημαίνει ότι η αντίθεσή τους σε αυτήν την πρωτοβουλία του Στέμματος ενισχύθηκε με την ύπαρξη δύο ακόμα κινήσεων, την Αναστολή των Πρωτοβουλιών (*Suspension of Liberties*) στο Νέο Μοντέλο Στρατού του Κρόμγουελ (*New Model Army*) και στις Υπερβάσεις του Θρόνου (*Excesses of the Throne*) (Kier, 1997, 110). Η Ένδοξη Επανάσταση του 1688 οδήγησε στον καταμερισμό της εξουσίας στο εσωτερικό της Βρετανίας, ενισχύοντας και την εξουσία του Κοινοβουλίου, καθώς "η ύπαρξη στρατού εξαρτιόταν από την ετήσια έγκριση από το Κοινοβούλιο", με τις μονάδες των πολιτοφυλακών (*militia*) να ήταν οι μόνες ένοπλες ομάδες που είχαν την νομική κατάσταση της σταθερής ισχύος σε όπλα (*statutory status*) (Kier, 1997, 110).

Σε αυτό το σημείο, παραθέτοντας το έργο του Finer, στο μοναρχικό καθεστώς της Αγγλίας η κεντρική οργανωτική δομή ήταν το Κοινοβούλιο και υπήρχε, παράλληλα, μια αποτελεσματική τοπική διοίκηση, τα *Quarter Sessions*, με χαρακτηριστικό της πολιτικής κουλτούρας της χώρας την κοινή αποδοχή των νόμων και των θεσμικών οργάνων, σε αντίθεση με την "υποταγή σε εξειδικευμένους εκτελεστικούς αξιωματούχους" (Finer, 1975, 109). Όσον αφορά την παρουσία του μονάρχη, παρόλο που ήταν, και συνεχίζει να είναι μέχρι τις μέρες μας, ο επικεφαλής των Ενόπλων Δυνάμεων, δεν μπορούσε να τον χρησιμοποιήσει ως "όργανο για

προσωπικό δεσποτισμό", λόγω των νομικών περιορισμών, όπως το *Bill of Rights* (Finer, 1975, 123). Έτσι, ο μονάρχης θα βρισκόταν σε θέση σύγκρουσης με τους θεσμούς ελέγχου, όπως τα δικαστήρια, και με το Κοινοβούλιο, καθώς το δεύτερο είχε την αρμοδιότητα να επιτρέπει την παρουσία μονίμων στρατευμάτων εν καιρώ ειρήνης και την έγκριση οικονομικών ποσών συντήρησης στρατευμάτων σε ξηρά και θάλασσα (Finer, 1975, 123).

Η υπεροχή του Κοινοβουλίου είναι ένα καίριο χαρακτηριστικό της πολιτικής διακυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς ενισχύθηκε η εξουσία του πάνω στους άλλους θεσμούς του κράτους. Όπως επισημαίνει η Kier, επί περιόδου βασιλείας της Βασίλισσας Βικτωρίας οι πολιτικές ομάδες των *Liberals* και *Radicals* αντιτίθονταν στην δημιουργία Γενικού Επιτελείου για τον βρετανικό στρατό (Kier, 1997, 111). Επομένως, παρατηρείται, για εκείνη την εποχή, μια γενικευμένη δυσπιστία του πολιτικού συστήματος ως προς την εξέλιξη και την μεταρρύθμιση του βρετανικού στρατού προς πρότυπα που μπορεί να ήταν διαφορετικά από την κυρίαρχη αντίληψη σχετικά με την άμυνα και την διατήρηση ενόπλων δυνάμεων. Όσον αφορά τον ορισμό του πολιτικού ελέγχου του στρατού η συνεισφορά του Huntington στην ιστορική μελέτη του στρατιωτικού θεσμού του Ηνωμένου Βασιλείου παρέχει πολύτιμες πληροφορίες. Ο Huntington αναφέρει ότι η ιστορική έννοια του πολιτικού ελέγχου του στρατού στην Βρετανία ξεκίνησε από τον 17ο και 18ο αιώνα από τις κοινοβουλευτικές ομάδες της χώρας στο πλαίσιο της αύξησης του κοινοβουλευτικού ελέγχου των ενόπλων δυνάμεων, και απώτερος στόχος ήταν ο έλεγχος της ισχύος του Βασιλιά (Huntington, 2000, 81). Άρα, η έννοια του πολιτικού ελέγχου του στρατού στην Βρετανία μπορεί να ειπωθεί ότι σχετίζεται, γενικώς, με τον έλεγχο της εκτελεστικής εξουσίας στο πολιτικό σύστημα και εξελίσσεται ανάλογα με τις ιστορικές συνθήκες, ώστε να αποτραπεί ένας προνομαϊκός διάλογος μεταξύ ανώτατης πολιτικής ηγεσίας και στρατιωτικής ηγεσίας, αυξάνοντας τους δρώντες στους οποίους θα λογοδοτεί ο στρατός για τις δράσεις του.

Όσον αφορά το αντίστοιχο νομικό σύστημα, ο Huntington αναφέρει ότι με την συνταγματική καθιέρωση του 1688 εδραιώθηκε ένα "*σύστημα διπλού ελέγχου*", υποστηρίζοντας ότι καθυστέρησε τον επαγγελματισμό του σώματος των αξιωματικών, με το Κοινοβούλιο να έχει την "*ισχύ της ίδρυσης και διατήρησης στρατιωτικών δυνάμεων*" και το Στέμμα να αναλαμβάνει την διοίκηση και τον

εφοδιασμό (Huntington, 2000, 36). Η εξέλιξη αυτή οδήγησε σε έναν θεσμικό ανταγωνισμό μεταξύ της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας για την εμπλοκή των στρατιωτικών δυνάμεων στην "εσωτερική πολιτική", ο οποίος τερματίστηκε τον 19ο αιώνα, όποτε και θεσπίστηκε η "ανωτερότητα του Κοινοβουλίου" (Huntington, 2000, 36). Μελετώντας το επιχείρημα του Huntington για το πώς το Ηνωμένο Βασίλειο εξασφάλισε τον πολιτικό έλεγχο του στρατού, δίνει έμφαση στην ιστορική εξέλιξη του στρατιωτικού θεσμού και στο τρόπο που εδραιώθηκε το σώμα των αξιωματικών, οδηγώντας στο συμπέρασμα της αλληλεπίδρασης της πολιτικής ηγεσίας με την αριστοκρατική τάξη.

Αναφέρει ότι η αριστοκρατία της Βρετανίας "ήταν βασισμένη στον πλούτο και όχι στην γέννηση και στο στάτους", με το "σύστημα της αγοράς" να εδραιώνει <<ένα προσόν ιδιοκτησίας για την στρατιωτική βαθμίδα σχεδιαζόμενο συνειδητά για ένα εξασφαλιστεί μια ταυτότητα συμφέροντος μεταξύ στρατού και κυβέρνησης και να αποτρέψει μια πιθανή στρατιωτική δικτατορία>> (Huntington, 2000, 23). Ακόμη, δεν υπήρχε ανταποδοτικό σύστημα κοινωνικών παροχών και συνταξιοδότησης, και σε συνδυασμό του χαμηλού σε αξία μισθολογικού συστήματος, περιοριζόταν η επιθυμία για ένταξη στο στράτευμα, ιδιαίτερα για τους νεότερους "γιους της κυβέρνησης της χώρας που κατείχαν κάποιο ιδιωτικό εισόδημα" (Huntington, 2000, 23). Όσον αφορά το Βασιλικό Ναυτικό, στα τέλη του 17ου αιώνα εμφανίστηκαν "οι πρώτοι μόνιμοι αξιωματικοί" (Huntington, 2000, 23). Το 1729 ιδρύθηκε από την Κυβέρνηση η "Ναυτική Ακαδημία" προκειμένου να παράσχει αρμόδια εκπαίδευση στους γιους των αριστοκρατών, οι οποίοι, από 13 έως 16 ετών, εκπαιδεύονταν "ως ναυτικοί αξιωματικοί", αλλά ο συγγραφέας αναφέρει ότι η σχολή αυτή δεν "ήταν επιτυχημένη", με τους νέους που επιθυμούσαν να στραφούν στο ναυτικό να επιλέγουν την δίοδο του "υπηρέτη του καπετάνιου" (Huntington, 2000, 23).

Το 1794 ιδρύεται το *Commander in Chief*, μια θεσμική θέση που, για τον Huntington, δίνει στον βρετανικό στρατό "μια επαγγελματική στρατιωτική κεφαλή", που τον θέτει εκτός της επιρροής του κομματικού συστήματος και ανταγωνισμού (Huntington, 2000, 46). Επισημαίνει ότι από το 1861 ο θεσμός του *Commander in Chief* "είχε την πλήρη ευθύνη της διοίκησης" και οι αρμοδιότητές του επεκτείνονταν σε θέματα πειθαρχίας και εφοδιασμού του στρατεύματος, με τον ίδιο τον θεσμό να δίνει αναφορά "μόνο στην γενική εντολή του Στέμματος και στην ευθύνη του

Secretary of State for War για την άσκηση των βασιλικών διαταγών" (Huntington, 2000, 46). Το 1802 ιδρύεται η στρατιωτική σχολή *Royal Military College*, ωστόσο αναφέρεται ότι η φοίτηση σε στρατιωτικές σχολές *"δεν ήταν υποχρεωτική για τους αξιωματικούς"* (Huntington, 2000, 44). Ο Huntington παρατηρεί ότι οι μεταρρυθμίσεις στην στρατιωτική εκπαίδευση, από τα μέσα του 19ου αιώνα, οδήγησαν προς την ενίσχυση του πολιτικού ελέγχου, με τις εξετάσεις (*examinations*) να γίνονται υποχρεωτικές προκειμένου να προαχθεί ένας αξιωματικός του στρατού και έγινε υποχρεωτική η *"επιτυχής ολοκλήρωση του Staff College"*, για να μπορέσει ένα αξιωματικός να θητεύσει *"στα γενικά επιτελεία"* (Huntington, 2000, 46).

Όσον αφορά τις κατώτερες στρατιωτικές βαθμίδες, η σύνδεση της στρατιωτικής υπηρεσίας με την αντίστοιχη εκπαίδευση ήταν ένα στοιχείο που χαρακτήριζε τον βρετανικό στρατό, έτσι από το 1861 για να γίνει η προαγωγή ενός στρατιώτη, *"έπρεπε να είχε πιστοποιητικό στρατιωτικής εκπαίδευσης και ανάλογα την κατηγορία λάμβανε και την αντίστοιχη θέση"* (Spiers, 2004, 2), κάτι που μπορεί να εκληφθεί ως ένα χαρακτηριστικό επαγγελματισμού της στρατιωτικής θητείας. Επιπλέον, από το 1871 γίνεται υποχρεωτική η παρακολούθηση πέντε ωρών την εβδομάδα για τους νεοσύλλεκτους και η κατοχή ενός *"πιστοποιητικού εκπαίδευσης τέταρτης τάξης"* για όλους τους στρατιώτες (Spiers, 2004, 2), το οποίο αφορούσε *"απλή ανάγνωση και ικανότητα να συμπληρώσουν μερικά εύκολα ποσά"* (Spiers, 2004, 3). Παρόλα αυτά, ο ιστορικός Edward M. Spiers επισημαίνει ότι οι παραπάνω μεταρρυθμίσεις δεν λειτούργησαν σε μακροπρόθεσμο επίπεδο και το 1888 ο στρατός *"διέκοψε την υποχρεωτική εκπαίδευση"* (Spiers, 2004, 3). Παράλληλα, καταργήθηκε η υποχρέωση κατοχής του πιστοποιητικού τέταρτης τάξης, όταν πάνω από το 60% των στρατιωτών δεν επιθυμούσαν να λάβουν μέρος στις αντίστοιχες εξετάσεις (Spiers, 2004, 3).

Ο Spiers υποστηρίζει ότι η υιοθέτηση μιας πιο ευέλικτης προσέγγισης έφερε θετικά αποτελέσματα στο συνολικό επίπεδο αλφαριθμητισμού της χώρας. Με κύρια εργαλεία την *"πειθώ και την παρότρυνση να αυξήσει τα εκπαιδευτικά πρότυπα"*, όπως και την πρόβλεψη για *"εθελοντική εκπαίδευση"* των στρατευμάτων, όσο και περισσότεροι στρατιώτες προχώρησαν στην περαιτέρω στρατιωτική εκπαίδευση, με τον αναλφαριθμητισμό να μειώνεται σε αρκετά μεγάλα ποσοστά μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα (Spiers, 2004, 3).

Ο Εδαφικός Στρατός του Ηνωμένου Βασιλείου, που είναι το *"μεγαλύτερο τρέχον σώμα των εφέδρων"*, ιδρύθηκε το 1908 (Dandeker et al, 2010, 265), από τον Υπουργό Πολέμου (*Secretary of State for War*) Richard Burdon Haldane. Οι μεταρρυθμίσεις Haldane λειτούργησαν ως *"βάση για μια εκστρατευτική δύναμη"* που θα είχε την δυνατότητα και την ικανότητα να εκστρατεύσει σε *"έναν ηπειρωτικό πόλεμο"* και στην δύναμη αυτή συνεργάζονταν οι *"μόνιμες επαγγελματικές και επικουρικές δυνάμεις"* (Dandeker et al, 2010, 265). Ως προέλευση του Εδαφικού Στρατού επισημαίνονται δύο βοηθητικές στρατιωτικές δομές του παρελθόντος, *"οι πολιτοφυλακές και οι εθελοντικές δυνάμεις"*, όπου οι πρώτες, με την *"σύγχρονη μορφή"* τους, είχαν ιδρυθεί το 1757 (Dandeker et al, 2010, 265). Στον Εδαφικό Στρατό υπήρχε *"ένα υποχρεωτικό σύστημα υπηρεσίας μερικής απασχόλησης (για τρία χρόνια)"*, με τους στρατολογημένους να καλούνται ύστερα από ψηφοφορία και, στην διάρκεια πολέμου, είχαν *"υπηρεσία πλήρους απασχόλησης"* (Dandeker et al, 2010, 265). Έτσι, οι Έφεδροι *"έγιναν μέρος της υποχρεωτικής μαζικής κινητοποίησης"* τις ιστορικές περιόδους που υπήρχε υποχρεωτική θητεία στον στρατό στο Ηνωμένου Βασιλείο, δηλαδή από το 1916 έως το 1918, από το 1939 έως το 1945 και από το 1948 έως το 1962 (Dandeker et al, 2010, 266).

Η περίοδος της αποικιοκρατίας είναι ο επόμενος ιστορικός παράγοντας που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση των νορμών για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού. Όπως έχει επισημανθεί, μέχρι το 1760 η Βρετανία ήταν μια αυτοκρατορία που επεκτάθηκε σε όλη την Αμερική, την Αφρική και την Ασία, με την *"καλύτερη εκπαιδευμένη δύναμη στον κόσμο"*, σε στρατό και ναυτικό και, η οποία, είχε εμπειρία μαχών από όλον τον κόσμο (Schiff, 2009, 51). Η Βρετανική πολιτική χαρακτηρίζεται από την *"εξαγωγή συστημάτων αξιών"* (Forster, 2002, 74), εντείνοντας την αλληλεξάρτηση των αποικιών με την μητρόπολη, με τις ένοπλες δυνάμεις να έχουν τον ρόλο της επιτήρησης. Συνεπώς, καλλιεργήθηκε μια κουλτούρα υπακοής των βρετανικών ενόπλων δυνάμεων προς την κεντρική εξουσία, καθώς οι κινήσεις τους ήταν δομημένες από την μητρόπολη και ενίσχυσε την ικανότητά τους στην ενσωμάτωση και υλοποίηση σχεδίων. Το επόμενο χαρακτηριστικό, που αποτελούσε και στοιχείο συνοχής, ήταν η ενσωμάτωση των θρησκευτικών αξιών του Χριστιανισμού στο εσωτερικό του βρετανικού στρατεύματος.

Όπως έχει αναφερθεί από την Καθηγήτρια Διεθνών Σχέσεων Karma Nabulsi, η θρησκεία ήταν πολύ σημαντική για την *"δόμηση του αφηγήματος του στρατού"*, στο οποίο αποτυπώνονταν οι παραδόσεις και οι νόρμες σχετικά με την διεξαγωγή των πολεμικών επιχειρήσεων και τις σχέσεις με την κοινωνία, όπως και στο *"πώς η πολιτική εξουσία κάνει χρήση της στρατιωτικής δύναμης"* (Nabulsi, 1999, 120). Επισημαίνει ότι η στρατιωτική παράδοση της Βρετανίας έδινε *"μεγάλη έμφαση στην ιεραρχική φύση της κοινωνίας"*, όπως και στην αξία της ηγεσίας και τον κεντρικό ρόλο των ενόπλων δυνάμεων ως *"υποστηρικτή του μονάρχη"* (Nabulsi, 1999, 120). Έτσι, προχωρά σε μια διασύνδεση με την περίοδο της Βρετανικής αποικιοκρατίας, αναφέροντας ότι αυτή η έννοια της ιεραρχίας χρησιμοποιείται και στην περίπτωση της διαφυλετικής συμβίωσης στο εσωτερικό των βρετανικών στρατευμάτων, επεκτείνοντάς την και στον τρόπο της διοίκησης των ντόπιων πληθυσμών των αποικιών (Nabulsi, 1999, 120).

Στην νομική προσέγγιση, αυτό που διαφοροποιεί το Ηνωμένο Βασίλειο από τα άλλα κράτη της Ευρώπης είναι το Σύνταγμά του, το οποίο είναι εθιμικό. Ο Duncan Watts αναφέρει ότι η εξέλιξη των κυβερνητικών ιδεών και θεσμικών οργάνων έγινε στο πέρασμα του χρόνου και *"τροποποιούνται όπου η αλλαγή γίνεται επιθυμητή ή αναγκαία"* (Watts, 2003, 4), τονίζοντας την εννοιολογική σημασία του άγραφου, καθώς το μεγαλύτερο μέρος του Βρετανικού Συντάγματος είναι καταγεγραμμένο. Ως πηγές του Βρετανικού Συντάγματος αναφέρει α) τα σημαντικά συνταγματικά έγγραφα (παραθέτει ως παράδειγμα την *Magna Carta* του 1215), β) κείμενα εμπειρογνομώνων σχετικά με το Σύνταγμα, γ) καταστατικά (με παράδειγμα τον νόμο περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων του 1998), δ) νομοσχέδια, ε) κοινό δίκαιο (όπως το *"βασιλικό προνόμιο"*), στ) συνταγματικές συμβάσεις (όπως η επιλογή του Πρωθυπουργού από την Βουλή των Κοινοτήτων), ζ) το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Watts, 2003, 31). Στο ζήτημα της επιρροής της Ε.Ε. στην νομολογία του Ηνωμένου Βασιλείου, το Brexit είναι το σημείο-τομή που φέρνει νέα δεδομένα στην ευρύτερη πολιτική ανάλυση. Ο πολιτικός επιστήμονας Christopher S. Browning κάνει εκτενή αναφορά στην έννοια της *οντολογικής ασφάλειας* στο ζήτημα του Brexit και στον τρόπο που θα επηρεάσει τις πολιτικές και κοινωνικές νόρμες στο μέλλον.

Ως κεντρικό πυρήνα της οντολογικής ασφάλειας αναφέρει την *"αίσθηση της τάξης και της βεβαιότητας"* και στην περίπτωση που θα διασαλευτεί αυτό το

αίσθημα ενεργοποιούνται συναισθηματικοί μηχανισμοί που προσπαθούν να επαναφέρουν αυτό το αίσθημα ασφάλειας (Browning, 2018, 336). Αναφέρει ως παράδειγμα τους οπαδούς της παραμονής της Βρετανίας στην Ε.Ε., τους λεγόμενους *Remainers*, που βίωσαν μια "αίσθηση απώλειας" με την τελική επικράτηση της αποχώρησης της Βρετανίας (Browning, 2018, 337). Εγείρονται ζητήματα ταυτότητας για ένα σημαντικό ποσοστό των κατοίκων του Ηνωμένου Βασιλείου, ειδικά όταν αυτο-προσδιορίζονταν σε σχέση με τις νόρμες που ακολουθούν την ένταξη σε έναν οργανισμό, όπως είναι η Ε.Ε. Για τον Browning, οι *Remainers* βίωσαν μια αποσταθεροποίηση των "βιογραφικών αφηγήσεων αυτοδιάθεσης" που είναι συνδεδεμένες με την ύπαρξη της ευρωπαϊκής ταυτότητας και πώς θα εξελιχθεί η "ιδέα της βρετανικότητας" (Browning, 2018, 343). Έχει αντίκτυπο στον τρόπο που δομούνται τα αφηγήματα των πολιτικών κομμάτων, με τον συγγραφέα να επισημαίνει την οντολογική σημασία στο γεγονός ότι "το Brexit περικλύπτει τις γραμμές των πολιτικών κομμάτων" (Browning, 2018, 344).

Η εξέλιξη των ευρωπαϊκών σχέσεων του Ηνωμένου Βασιλείου μπορεί να αναλυθεί και σε επίπεδο των ομάδων συμφερόντων. Η ευρωπαϊκή ενσωμάτωση είχε χαρακτηριστεί ως "εσωτερικό κομμάτι των δραστηριοτήτων τους" για τις Συνομοσπονδία Βρετανικής Βιομηχανίας (*Confederation of British Industry*), Συνομοσπονδία Βρετανών Εργοδοτών (*British Employers' Confederation*), και Εθνική Ένωση των Βρετανών Κατασκευαστών (*National Association of British Manufacturers*), όπως είχαν εκφραστεί το 1965 (Lavdas, Kotroyannos, & Tzagkarakis, 2017, 93). Οι κύριες ομάδες αντιπολίτευσης μέσα στην Συνομοσπονδία της Βρετανικής Βιομηχανίας ήταν η ναυπηγική βιομηχανία και οι μικρο-επιχειρήσεις, όμως, επισημαίνεται, ότι "κάμφθηκαν οι αντιστάσεις τους" και τελικά πέρασε με ομοφωνία η ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας (Lavdas, Kotroyannos, & Tzagkarakis, 2017, 93). Αναφέρεται η συνεισφορά τους στην εκστρατεία ενημέρωσης και "lobbying" προς τις παραγωγικές τάξεις και το ευρύτερο κοινό, στηρίζοντας το έργο της κυβέρνησης Macmillan, όταν ξεκίνησε την προσπάθεια ευρωπαϊκής ενσωμάτωσης το 1961 και, αργότερα, με την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων στις αρχές του 1970 (Lavdas, Kotroyannos, & Tzagkarakis, 2017, 93).

Σε συνέχεια της ανάλυσης της συνταγματικής κουλτούρας, στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου, το Σύνταγμά του χαρακτηρίζεται από συνταγματολόγους ως "πολιτική παιδεία", που είναι αποτέλεσμα μιας "μακροχρόνιας εφαρμογής των θεσμών και όχι υψηλού βαθμού τυποποίησης των διαδικασιών" (Μαυριάς, 2005, 182). Επίσης, το Σύνταγμα του Ηνωμένου Βασιλείου έχει τον χαρακτηρισμό ως "ήπιο", που σύμφωνα με τον συνταγματολόγο Κώστα Γ. Μαυριά, σημαίνει ότι "οι κανόνες έχουν τυπική ισχύ" και υποβάλλονται σε τροποποίηση μέσω της "συνήθους διαδικασίας" (Μαυριάς, 2005, 183). Η παράμετρος αυτή βοηθά στην κατανόηση του τρόπου που εδραιώνεται η κεντρική εξουσία στο Ηνωμένο Βασίλειο και σε ποιό θεσμό συγκεντρώνεται η ισχύς της. Για την βρετανική συνταγματική ιστορία, το Κοινοβούλιο έχει περίοπτη θέση στην ιεραρχία της εξουσίας και είναι το κέντρο της λήψης των αποφάσεων. Αποτυπώνεται στην έννοια της "αρχής της υπεροχής του Κοινοβουλίου" (*Supremacy of Parliament*) (Μαυριάς, 2005, 184), αναφερόμενη στην μέγιστη ισχύ που έχει η νομοθετική εξουσία στο πολιτικό σύστημα της χώρας. Αποτελεί μια ιστορική πραγματικότητα, καθώς η ενίσχυση του ρόλου του Κοινοβουλίου λειτούργησε ως ανασχεση της βασιλικής εξουσίας και την ομαλή μετάβαση της χώρας προς την πολιτικά φιλελεύθερη δημοκρατία.

Ως ένα από τα πρώτα βήματα θεωρείται η σταδιακή καθιέρωση του *Χάρτη Δικαιωμάτων (Bill of Rights)*, που ξεκίνησε από το 1689, και αφαιρούσε "από τον μονάρχη την δυνατότητα να εγκρίνει ή να ακυρώνει τους νόμους χωρίς την συγκατάθεση της Βουλής των Κοινοτήτων" (Mény, 1993/1995, 82). Οι συνταγματικές ρυθμίσεις στο βρετανικό νομικό σύστημα "δεν αναγνωρίζουν καμία πηγή εκτελεστικής εξουσίας που δεν της έχει ανατεθεί από πράξη του Κοινοβουλίου", επιβεβαιώνοντας την ισχύ της νομοθετικής εξουσίας της χώρας, καθώς, και στην περίπτωση έκτακτης ανάγκης, οι νόμοι που ενεργοποιούνται χαρακτηρίζονται ως "κοινοί" αναθέτοντας "ειδική εξουσία στην κυβέρνηση ή στις υπηρεσίες της" (Ferejohn & Pasquino, 2004, 215). Το ζήτημα της έκτακτης ανάγκης έχει πολλές προεκτάσεις, καθώς ενεργοποιούνται νόμοι και θεσμικές υπηρεσίες που δεν συμμετέχουν, υπό καθεστώς κανονικότητας, στην καθημερινή λειτουργία του εσωτερικού συστήματος της χώρας. Αφορά θέματα ασφαλείας και άμυνας και δίνεται η άδεια της ενασχόλησης των αντίστοιχων θεσμικών οργάνων να δραστηριοποιούνται στο εσωτερικό της χώρας, με κύριο μέλημα της πολιτικής

κυβέρνησης να τηρούνται ισορροπίες μεταξύ της τήρησης της τάξης και της αντιμετώπισης της απειλής με την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται το φαινόμενο της καθιέρωσης νόμων που προέρχονταν από το προσωρινό καθεστώς της έκτακτης ανάγκης, ιδιαίτερα στο πεδίο της καταπολέμησης της τρομοκρατίας. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η νομιμοποίηση αντιτρομοκρατικών νόμων στη Μεγάλη Βρετανία, που επισημαίνεται ως μια προσωρινή νομοθεσία που έγινε μόνιμη, αντίστοιχη της νομοθεσίας *Patriot Act* των Η.Π.Α (Ferejohn & Pasquino, 2004, 219). Η εξέλιξη αυτή μπορεί να ειπωθεί ότι λειτούργησε ως μετάβαση στο εσωτερικό νομικό σύστημα της χώρας, δίνοντας την δυνατότητα στην πολιτική διακυβέρνηση της χώρας να προχωρήσει στις αντίστοιχες μεταρρυθμίσεις. Στην βρετανική νομοθεσία για το καθεστώς έκτακτης ανάγκης, οι αναλυτές το χαρακτηρίζουν ως "*δυσϊστικό μοντέλο*", χάρη στην ύπαρξη του δόγματος του "*προνομίου του βασιλιά (praerogativa regia)*" στην "*αγγλική κλασική συνταγματική θεωρία*" (Ferejohn & Pasquino, 2004, 225). Οι John Ferejohn και Pasquale Pasquino χρησιμοποιούν το πλαίσιο ανάλυσης της θεωρίας του John Locke σχετικά με την "*παρέκκλιση από την τακτική κυβέρνηση με βάση τον διαχωρισμό των εξουσιών και την υποταγή της εκτελεστικής εξουσίας στο νομοθετικό*" (Ferejohn & Pasquino, 2004, 225).

Με αυτόν τον τρόπο, αναφέρουν ότι η εξέλιξη του Συντάγματος του Ηνωμένου Βασιλείου, συγκεκριμένα για την Αγγλία, έγινε μέσω της μετάβασης του πολιτικού συστήματος από μια "*πολυ-αρχική δομή (βασιλιάς στο Κοινοβούλιο) σε μια μονο-κρατική (απόλυτη κοινοβουλευτική κυριαρχία - όπου το Κοινοβούλιο περιορίζεται σε μια ενιαία συνέλευση)*" (Ferejohn & Pasquino, 2004, 225). Ως παράδειγμα αναφέρουν την ψήφιση νόμων που "*παρέκκλιναν τα συνήθη δικαιώματα των πολιτών*" στην περίπτωση της κρίσεως στην Βόρεια Ιρλανδία, τους οποίους νόμους το Κοινοβούλιο της Βρετανίας τους έχει χαρακτηρίσει ως προσωρινούς, παρόλο που είχε ανανεωθεί η ισχύς τους κάθε φορά που έληγε η προθεσμία τους, σε ένα χρονικό διάστημα είκοσι χρόνων (Ferejohn & Pasquino, 2004, 225). Ωστόσο, επισημαίνουν ότι σε κάθε περίπτωση ο νόμος ήταν περιορισμένος (Ferejohn & Pasquino, 2004, 225). Προχωρούν στην νομικό χαρακτηρισμό του κοινοβουλευτικού συστήματος του Ηνωμένου Βασιλείου ως "*μονοϊστικό κοινοβουλευτισμό*", χρησιμοποιώντας τον ορισμό του Thomas Hobbes,

για τον οποίο ο κόσμος είναι μονοϊστικός και "δεν έχει νόημα να μιλάμε για εξουσία έκτακτης ανάγκης", με το *salus populi*(ασφάλεια των ανθρώπων) να "είναι η μόνη και σταθερή λειτουργία της κυβέρνησης" (Ferejohn & Pasquino, 2004, 238). Γι'αυτό επισημαίνουν ότι αρκετοί νόμοι έκτακτης ανάγκης ανανεώθηκαν για μια μακροχρόνια διάρκεια, αλλά δεν έγιναν κανονικότητα (Ferejohn & Pasquino, 2004, 238).

Το αγγλικό νομικό / συνταγματικό σύστημα αναγνωρίζει δύο καθεστώτα, "τον τυπικό και τον στρατιωτικό νόμο", με τον δεύτερο να ενεργοποιείται λόγω "αναγκαιότητας" και να αφορά μια "προσωρινή αναστολή των κοινών δικαιωμάτων" (Ferejohn & Pasquino, 2004, 239). Η παραπάνω ανάλυση δείχνει την σημασία που έχει ο πολιτικός έλεγχος του στρατού, καθώς σε περίοδο κρίσεως ενεργοποιούνται οι κανόνες που του επιτρέπουν την άσκηση των καθηκόντων του στο εσωτερικό της χώρας, με βάση το σχέδιο που έχει θέσει η πολιτική ηγεσία. Για να εξασφαλιστεί η πίστη των ενόπλων δυνάμεων στο πολιτικό καθεστώς της χώρας και να ανταποκρίνονται στα γεγονότα με βάση τους κανόνες, σημαντικό ρόλο παίζει στρατιωτική εκπαίδευση. Είναι ένα μέσο άσκησης του πολιτικού ελέγχου, καθώς οι πολιτικοί θεσμοί οργανώνουν το εκπαιδευτικό υλικό και τους αντίστοιχους θεσμούς. Ενισχύεται η αλληλεπίδραση μεταξύ των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων και δομείται το αφήγημα πάνω στο οποίο επιτυγχάνεται η συνοχή των στρατευμάτων. Επίσης, ορίζεται ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων μέσα από την εκμάθηση των στρατιωτικών στρατηγικών.

Στην Βρετανία υπάρχει ο διάλογος σχετικά με την ηθική (*ethics*) στο στρατιωτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ως μάθημα στο πρόγραμμα σπουδών και πώς η ηθική (*ethics*) διαφαίνεται μέσα στις τάξεις των στρατιωτικών. Σύμφωνα με τον Paul Robinson, η εκπαίδευση των βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων έχει πραγματιστικά στοιχεία, επειδή δεν υπάρχει επίσημη εκπαιδευτική διαδικασία σχετικά με την ηθική (*ethics*), καθώς τα ηθικά χαρακτηριστικά του στρατού μεταλαμπαδεύονται στους νέους στρατιώτες μέσω της "όσμωσης" (Robinson, 2008, 9).

Η ανώτατη στρατιωτική σχολή του Ηνωμένου Βασιλείου είναι το *Sandhurst*, όπου το εκπαιδευτικό προσωπικό χωρίζεται σε στρατιωτικούς και πολιτικό προσωπικό, με τους πρώτους να διδάσκουν "στρατιωτικές ικανότητες και ποιότητες"

και τους δεύτερους να έχουν την διδασκαλία μαθημάτων όπως "στρατιωτική ιστορία, αμυντική ιστορία, διεθνείς σχέσεις, ηγεσία και διοίκηση" (Deakin, 2008, 15). Ο Stephen Deakin επισημαίνει ότι η εκπαίδευση που γίνεται μέσω του *Sandhurst* επιτυγχάνει την αλληλεπίδραση του στρατιωτικού προσωπικού, επειδή η ανώτατη στρατιωτική σχολή "δεν δίνει πτυχία" και όσοι φοιτούν σε αυτήν έχουν "μεγαλύτερη προοπτική" και "εμπειρία στην ζωή" (Deakin, 2008, 16).

Γι' αυτό, ο τρόπος οργάνωσης της στρατιωτικής εκπαίδευσης συνάδει με την συνολική πολιτική κουλτούρα, η οποία αποτυπώνει το πλαίσιο αναφορών, νορμών και συμπεριφορών που καθορίζουν την αλληλεπίδραση μεταξύ των κοινωνικών τομέων και των θεσμών διακυβέρνησης. Στο έργο του πολιτικού επιστήμονα Dennis Kavanagh, *Political Culture*, δίνεται μια διευρυμένη εικόνα για την πολιτική κουλτούρα της Βρετανίας, το πώς ορίζεται και οι κύριες έννοιες της. Ο τρόπος που έχει δομηθεί το κομματικό σύστημα της χώρας αποτρέπει την εφαρμογή ενός "ηρωϊκού στυλ ηγεσίας", επισημαίνοντας την "μειωμένη ύπαρξη ευκαιριών" για την εφαρμογή ενός τέτοιου στυλ, καθώς το κυβερνητικό σύστημα εξουσίας στηρίζεται σε "συμβάσεις μακράς μαθητείας στο πολιτικό κόμμα και στο Κοινοβούλιο" (Kavanagh, 1972, 21). Ακόμη, χαρακτηρίζει την πολιτική κουλτούρα της χώρας ως "συμμετέχουσα και πλουραλιστική", καθώς εδραιώθηκαν η κεντρική πολιτική εξουσία και η γραφειοκρατία με παράλληλη διατήρηση των "τοπικών κέντρων αυτονομίας" (Kavanagh, 1972, 34). Ωστόσο, επισημαίνει ότι η πολιτική κουλτούρα δέχθηκε ισχυρό πλήγμα, όταν έπρεπε να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες μετά την απο-αποικιοποίηση, καθώς το Ηνωμένο Βασίλειο δεν ανήκει πια στο "καθεστώς μιας παγκόσμιας στρατιωτικής και οικονομικής δύναμης" (Kavanagh, 1972, 37).

Για τον Duncan Watts, αυτό που χαρακτηρίζει την Βρετανία είναι α) η μακρά ιστορία ανεξάρτητης ύπαρξής της ως περισσότερο ή λιγότερο ενωμένο έθνος, β) ισχυρή δέσμευση για την δημοκρατία και αντιπροσωπευτικοί θεσμοί διακυβέρνησης, γ) διεξαγωγή τακτικών και ελεύθερων εκλογών, δ) ισχυρές αξίες του πολιτικού φιλελευθερισμού για τα ατομικά δικαιώματα και τις ευθύνες (Watts, 2003, 3). Ενώ ο συγγραφέας παραθέτει τα παραπάνω στοιχεία ως κύρια χαρακτηριστικά της πολιτικής κουλτούρας του Ηνωμένου Βασιλείου, τονίζει ότι, γενικώς, σε οποιαδήποτε χώρα "η πολιτική κουλτούρα δεν είναι ένα αμετάβλητο τοπίο" (Watts, 2003, 2). Επισημαίνει ότι βασικό στοιχείο της βρετανικής πολιτικής

ζωής είναι η συνέχεια, όπως και η *“προτίμηση για ρεαλισμό σχετικά με την ιδεολογία και το δόγμα”* (Watts, 2003, 4). Όμως, η έννοια της συνέχειας πέρασε από αρκετά στάδια για να φτάσει στο σήμερα. Όπως έχει επισημανθεί από τους Alan R. Ball και Guy Peters, η πολιτική κουλτούρα δεν είναι ομοιογενής στα σταθερά καθεστώτα (Ball & Peters, 2000/2001, 122). Επισημαίνουν ότι η πολιτική συνέχεια και η συναίνεση στην Βρετανία εξασφαλίζονται μέσα από στάδια συγχώνευσης και αλληλεπίδρασης μεταξύ των διαφόρων αξιών της κοινωνίας και την *“απουσία βίαιων πολιτικών ρήξεων στο εσωτερικό της χώρας ή περιόδων εξωτερικής κατοχής”* (Ball & Peters, 2000/2001, 124).

Γι’ αυτό, σύμφωνα με την Kier, ένας σημαντικός τρόπος για να κατανοήσουμε πώς γίνεται η επιλογή ενός στρατιωτικού δόγματος, αμυντικού ή επιθετικού, είναι η επιστημονική μελέτη και προσέγγιση της κουλτούρας που κυριαρχεί στο εσωτερικό κάθε κράτους, *“και όχι μόνο το διεθνές περιβάλλον”*, αναφερόμενη στον τρόπο δόμησης της αντίληψης που έχουν οι πολίτες για τον ρόλο του στρατιωτικού θεσμού ως καίριο στοιχείο (Kier, 1997, 21). Ο βρετανικός στρατός χαρακτηρίζεται από πολλές κουλτούρες, λόγω του τρόπου που έχει δομηθεί η διαδικασία της στρατολόγησης και της στρατιωτικής θητείας, μέσω ενός *συνταγματικού συστήματος οργάνωσης (Regimental System)* (Kier, 1997, 35). Αυτός ο τρόπος δόμησης σχετίζεται άμεσα με τον πολιτικό έλεγχο του στρατού, καθώς αντιστοιχεί στην ιδιαίτερη εξουσία που έχει η κεντρική πολιτική ηγεσία της κάθε χώρας να οργανώσει τον στρατιωτικό της θεσμό και να ορίσει το πλαίσιο της λειτουργίας του. Επίσης, η έννοια της ταυτότητας παίζει καίριο ρόλο και στην εδραίωση του στρατιωτικού θεσμού.

Όπως επισημαίνεται από τον Stephen Deakin, η ιστορική εδραίωση της ηθικής στον Βρετανικό Στρατό έγινε μέσω της άσκησης της επιρροής του Χριστιανισμού στο σύνολο των κανόνων και ηθικών αξιών για το σώμα των αξιωματικών, καλλιεργώντας *“την ιδέα του gentleman”* (Deakin, 2008, 19). Ακόμη, αναφέρεται ότι η επίσημη δημιουργία των βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων πραγματοποιήθηκε τον 16ο αιώνα και την θέσπιση της Χριστιανικής ηθικής ως συνδετικό κρίκο της συνοχής τους (Deakin, 2008, 17), με το αφήγημα αυτό να εντείνεται κατά την Βικτωριανή περίοδο (Deakin, 2008, 15). Οι εξελίξεις στον 20ο αιώνα δεν άφησαν ανεπηρέαστη την στρατιωτική οργάνωση, με την δεκαετία του

1960 να αποτελεί το σημείο-τομή για την ταυτότητα των βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων, μέσω της λεγόμενης "κοσμικής επανάστασης" που πραγματοποιήθηκε στην χώρα (Deakin, 2008, 15).

Η αποκέντρωση θεσμικών δομών στις υπόλοιπες περιοχές του Ηνωμένου Βασιλείου λειτουργεί ως ένα μέσο ενίσχυσης της συνοχής στο εσωτερικό της χώρας. Η Σκωτία αποτελεί την έδρα στρατιωτικών μονάδων του Ηνωμένου Βασιλείου, εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την αλληλεξάρτηση της περιοχής αυτής με την κεντρική διοίκηση στο Λονδίνο. Η Σκωτία είναι μια σημαντική περιοχή για τις Ένοπλες Δυνάμεις, λόγω της στρατηγικής αξίας της περιοχής. Ενδεικτικό γεγονός της σημασίας αυτής αποτελεί η παρουσίαση στην Βουλή των Κοινοτήτων, το 2013, της αμυντικής ανάλυσης της Σκωτίας από τον αμυντικό τομέα του Υπουργείου Εξωτερικών. Η Σκωτία έχει την έδρα των μέσων της πυρηνικής αποτροπής της χώρας, συγκεκριμένα το *Royal Navy Armaments Depot* στο Coulport, την ναυτική βάση Clyde στο λιμάνι του Faslane, τέσσερα τάγματα Πεζικού και δύο "βασικές βάσεις λειτουργίας" της Αεροπορίας (Secretary of State for Defence, 2013, 31). Σύμφωνα με την ανάλυση αυτή, γίνεται κατανοητό πώς επιτυγχάνεται η αλληλεξάρτηση μεταξύ της κεντρικής διοίκησης, πολιτικής και στρατιωτικής, με την περιφέρεια. Το Υπουργείο Άμυνας του Ηνωμένου Βασιλείου είναι "ο βασικός πελάτης της ναυπηγικής βιομηχανίας στην Σκωτία" (Secretary of State for Defence, 2013, 12).

Είναι η παράμετρος που δείχνει την οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ κέντρου-περιφέρειας, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την τοπική οικονομία, και, παράλληλα, επιτυγχάνοντας ένας από τους σκοπούς του πολιτικού ελέγχου του στρατού. Αφορά την θεσμική συνοχή στο εσωτερικό του κράτους, καθώς, υπό την διακριτική κυριαρχία της κεντρικής πολιτικής εξουσίας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η ανάπτυξη των θεσμικών δομών των Ενόπλων Δυνάμεων ως εργαλείο πολιτικής και μέσο προσέγγισης με άλλους θεσμούς και κοινωνικές ομάδες. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η Σκωτία αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο της στρατιωτικής στρατηγικής της χώρας, λόγω των συνόρων της με την Βόρεια Θάλασσα, εξασφαλίζοντας την πρόσβαση, για το Ηνωμένο Βασίλειο, σε μια περιοχή υψηλής γεωπολιτικής σημασίας. Η παρουσία της χώρας επιτυγχάνεται με την δραστηριότητα του Βασιλικού Ναυτικού, περιπολώντας την "εκτεταμένη αλιευτική

ζώνη" και τις "υπεράκτιες" ενεργειακές, περιβαλλοντικές και τουριστικές δραστηριότητες (Secretary of State for Defence, 2013, 24). Τέλος, από το Northwood ξεκινούν οι στρατιωτικές δυνάμεις που συμμετέχουν σε διεθνείς επιχειρήσεις, στις οποίες συμμετέχει το Ηνωμένο Βασίλειο, όπως η επιχείρηση του NATO υπό την ονομασία *Ocean Shield* στο "Κέρασ της Αφρικής" (Secretary of State for Defence, 2013, 29).

Η οικονομική παράμετρος του πολιτικού ελέγχου του στρατού στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι ένα ακόμα ζήτημα που αναλύει η Kier. Το ιστορικό πεδίο της έρευνάς της αφορά τον Μεσοπόλεμο, όμως είναι μια χρήσιμη ανάλυση, καθώς γίνεται κατανοητό πώς λειτουργεί η σύνδεση μεταξύ οικονομίας και στον τρόπο λήψης αποφάσεων της πολιτικής κυβέρνησης, θεσπίζοντας τις αντίστοιχες στρατηγικές για τις Ένοπλες Δυνάμεις. Για το Ηνωμένο Βασίλειο η οικονομία χαρακτηρίζεται ως ο "τέταρτος βραχίονας της άμυνας", με έναν παράλληλο "σφιχτό πολιτικό έλεγχο των στρατιωτικών επιχειρήσεων", ώστε να διασφαλιστεί η σταθερότητα στο εσωτερικό της χώρας και να αποτραπεί "ύφεση και εργατική αναταραχή" (Kier, 1997, 8). Έτσι, επισημαίνει ότι η στρατηγική του Ηνωμένου Βασιλείου στον Μεσοπόλεμο καθορίστηκε από την "ισορροπία ισχύος" που υπήρχε στο εσωτερικό της χώρας, έχοντας ψηφιστεί ένας "σφιχτός αμυντικός προϋπολογισμός" την δεκαετία του 1920, επηρεάζοντας την στρατηγική του Ηνωμένου Βασιλείου για τις εξωτερικές αποστολές, όπως η παρουσία βρετανικών στρατευμάτων στην Ευρώπη ("*continental commitment*") (Kier, 1997, 100).

Για την εξέλιξη της στρατιωτικής θητείας στο Ηνωμένο Βασίλειο, στην σύγχρονη εποχή το επίσημο κείμενο *FR2020* αποτελεί την πρόσφατη θεσμική βάση για την λειτουργία του στρατιωτικού θεσμού. Επισημαίνεται ότι το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων του *FR2020*, για την αναβάθμιση των στρατιωτικών δυνάμεων, στηρίχθηκε διακομματικά, όμως θεωρείται ότι η "ιδεολογική και πολιτική του προέλευση" εντοπίζεται στο Συντηρητικό Κόμμα (Bury & Catignani, 2019, 690). Οι Patrick Bury και Sergio Catignani αναφέρουν ότι ο τότε Πρωθυπουργός David Cameron δεχόταν έντονες κριτικές από την "δεξιά πτέρυγα του κόμματος του", λόγω της συμμαχίας του με τους Φιλελεύθερους Δημοκράτες και της απροθυμίας των πιο συντηρητικών ομάδων των *Tories* να δεχθούν "περικοπές στον τομέα της άμυνας" (Bury & Catignani, 2019, 690). Οι δύο συγγραφείς παραθέτουν ένα χρονικό πλαίσιο

για το πώς έφτασε η κυβέρνηση στην σύνταξη του νόμου FR2020 και την "πολιτική τριβή" του Πρωθυπουργού Cameron με τον Υπουργό Άμυνας, Liam Fox (Bury & Catignani, 2019, 693), για την διαχείριση των περικοπών στις βρετανικές Ένοπλες Δυνάμεις. Στις 15 Ιουλίου 2011 το υπουργικό συμβούλιο "έλαβε την απόφαση να περιορίσει το τακτικό στρατιωτικό προσωπικό και να επενδύσει στις εφεδρείες", λαμβάνοντας υπόψη την τριμηνιαία αναθεώρηση και τις συστάσεις της ανεξάρτητης επιτροπής που είχαν, ήδη, γνωστοποιηθεί (Bury & Catignani, 2019, 693).

Στις 18 Ιουλίου 2011, ο Liam Fox ενημέρωσε την Βουλή των Κοινοτήτων για την αναδιάρθρωση των Ενόπλων Δυνάμεων, τονίζοντας ότι θα υπάρξει "αντιστάθμιση" στις περικοπές μέσω της επένδυσης £ 1,5 δισ. στις εφεδρικές μονάδες στρατού (Bury & Catignani, 2019, 693). Οι δύο αυτοί συγγραφείς αναφέρουν την στάση της στρατιωτικής ηγεσίας στην όλη αυτή διαδικασία, επισημαίνοντας ότι εκφράστηκαν ισχυρισμοί από την πλευρά των Ενόπλων Δυνάμεων για την ύπαρξη "τεράστιων νομικών συνεπειών" για την συνεργασία μεταξύ εφεδρικών και τακτικών στρατιωτών, ιδιαίτερα στον τομέα των επιχειρησιακών συγκρούσεων, χωρίς να έχουν λάβει "παρόμοια επίπεδα εκπαίδευσης" (Bury & Catignani, 2019, 694). Γι'αυτόν τον λόγο, επισημαίνουν ότι, ύστερα από τις αντιδράσεις των στρατιωτικών, έγινε κεντρική η "ολοκληρωμένη συλλογική κατάρτιση" στην "επιχειρησιακή ικανότητα υπομονάδας" (Bury & Catignani, 2019, 694). Η στροφή της βρετανικής πολιτικής προς την ανάπτυξη εφεδρικών μονάδων προέκυψε ως μια ιστορική αναγκαιότητα και από τις εκάστοτε εξελίξεις στο πεδίο των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Σύμφωνα με αναλυτές, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έφερε αλλαγή στον τρόπο δόμησης των στρατιωτικών μονάδων, οδηγώντας στον σχηματισμό μικρότερων και αυξήθηκε η "χρήση των υπαλλήλων της πολιτικής κυβέρνησης" (Dandeker et al, 2010, 265).

Παράλληλα επισημαίνουν το έργο των "πολιτικών εργολάβων" στην "υποστήριξη της στρατιωτικής προσπάθειας" και την θέσπιση εφέδρων ή στρατιωτών "μερικής απασχόλησης", όταν χρειάζεται μια αύξηση στο στρατιωτικό προσωπικό, που λειτουργούν συνεπικουρικά με τις "Μόνιμες Δυνάμεις"(Regulars) (Dandeker et al, 2010, 265). Οι αναλυτές επισημαίνουν ότι, όταν οι Ένοπλες Δυνάμεις μετατράπηκαν σε εθελοντική δύναμη, οι έφεδροι είχαν "ρόλο κλειδί στην άμυνα της επικράτειας του Ηνωμένου Βασιλείου" και χρησιμοποιούνταν ως "βάση

για στρατιωτική επέκταση", όταν δεν πετύχαινε η στρατηγική της αποτροπής στο πλαίσιο των υποχρεώσεων της χώρας προς την "άμυνα του NATO" (Dandeker et al, 2010, 266). Την δεκαετία του 1990 τέθηκε σε εφαρμογή η "νομική και κανονιστική βάση" της χρήσης της εφεδρικής δύναμης, ιδιαίτερα "σε περιστάσεις που δεν είχαν ολοκληρωτικό πόλεμο" (Dandeker et al, 2010, 266). Πρόκειμένου να κινητοποιηθούν οι εφεδρικές δυνάμεις, οι αναλυτές αναφέρουν την έννοια της "έξυπνης κινητοποίησης-intelligent mobilization", η οποία βασίζεται στην στρατηγική του καταναγκασμού, παρά το γεγονός ότι οι έφεδροι έχουν "συνάψει οικειοθελώς τη σύμβαση ευθύνης τους", όταν οι στρατιωτικές αποστολές στο εξωτερικό είναι "πόλεμοι επιλογής(wars of choice)" (Dandeker et al, 2010, 266).

Υπάρχουν και κοινωνικά ζητήματα που έρχονται στην επιφάνεια και απασχολούν τα μέλη των εφεδρικών σωμάτων, όπως η υποστήριξη που θα έχουν από την πλευρά της οικογένειάς τους και στις σχέσεις τους με τις τακτικές μονάδες, που, συχνά, αναφέρονται υποτιμητικά για τους εφέδρους ως "πολεμιστές του Σαββατοκύριακου" (Dandeker et al, 2010, 267). Στην σχετική έρευνα, που δημοσιεύθηκε το 2010, για το πώς οι αποστολές στο Ιράκ και το Αφγανιστάν επηρεάζουν τα μέλη των στρατιωτικών μονάδων, αναφέρεται ότι, σε στοιχεία που είχαν για το 2003, οι έφεδροι είναι πιο ευάλωτοι σε θέματα ψυχικής υγείας έναντι των συναδέλφων τους στις τακτικές μονάδες (Dandeker et al, 2010, 267). Στην ίδια έρευνα, γίνεται αναφορά ότι οι έφεδροι έκαναν σχόλια σχετικά με "την αρνητική κουλτούρα των μονάδων του Στρατού", σε συνδυασμό με το αίσθημα της "γενικής έλλειψης αποδοχής" και οργανωσιακά ζητήματα που αφορούν την ελλιπή ηγεσία, πειθαρχία και σύστημα διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού (Dandeker et al, 2010, 281). Όλο αυτό το κλίμα επισημαίνεται από τους αναλυτές ότι μπορεί να λειτουργήσει αρνητικά και να οδηγήσει σε έναν αριθμό των εφέδρων στρατιωτών να μην επιθυμούν την συνέχιση της θητείας τους (Dandeker et al, 2010, 281).

Μέσω της μελέτης εκθέσεων από επίσημους θεσμούς του Ηνωμένου Βασιλείου, όπως το Υπουργείο Άμυνας, αναδεικνύονται σημαντικές πληροφορίες για την στρατολόγηση του προσωπικού των Ενόπλων Δυνάμεων και πώς έχει εξελιχθεί η στρατιωτική θητεία στην χώρα. Σε μια έρευνα για τον εκμοντερνισμό του στρατού τονίζεται ως "ορόσημο για την άμυνα" η δημοσίευση της Στρατηγικής Επισκόπησης της Άμυνας και της Ασφάλειας του 2015 (SDSR 15), καθώς ιδρύθηκε η

Joint Force 2025, μια κοινή επιχειρησιακή δύναμη, που είναι "εξοπλισμένη με μια σειρά νέων δυνατοτήτων" και μπορεί να αναλάβει ένα εύρος στρατιωτικών αποστολών "για την αντιμετώπιση των εθνικών προκλήσεων ασφαλείας" (Ministry of Defence, 2018, 7). Ακόμη με τον νόμο περί ευέλικτης εργασίας για τις ένοπλες δυνάμεις - *Armed Forces (Flexible Working) Act* - που τέθηκε σε ισχύ το 2019, δίνεται η δυνατότητα σε όσους επιθυμούν από το στρατιωτικό προσωπικό να υπηρετούν "με μερική απασχόληση για συμφωνημένες περιόδους" (Ministry of Defence, 2018, 23).

Με αυτόν τον τρόπο, επισημαίνεται ότι αυξάνονται οι επιλογές στον τρόπο άσκησης της στρατιωτικής υπηρεσίας, παρέχοντας διευκολύνσεις σε όσους/ες έχουν οικογένεια και στην πρόληψη για την φροντίδα συγγενών (Ministry of Defence, 2018, 23). Το κύριο ζήτημα που απασχολεί τον στρατιωτικό θεσμό, στον τομέα αυτό, είναι να παραμείνει στις τάξεις του έμπειρο στρατιωτικό προσωπικό, μέσω εκπαίδευσης και συμμετοχής σε επιχειρησιακές δράσεις, "αντί να τους αφήσει να φύγουν για πολιτική ζωή" (Ministry of Defence, 2018, 23). Τονίζεται ότι η στροφή προς την διατήρηση εφεδρικών δυνάμεων, παράλληλων των τακτικών μονάδων, βοηθά στην συντήρηση ενός εξειδικευμένου προσωπικού, "που συνήθως δεν βρίσκονται στις Τακτικές Δυνάμεις" (Ministry of Defence, 2018, 23).

Στην ανώτατη θεσμική οργάνωση του πολιτικού ελέγχου του στρατού, καίριο βήμα αποτελεί η ίδρυση ανωτάτων κεντρικών θεσμών που ελέγχουν τον στρατιωτικό θεσμό και εντείνουν την αλληλεπίδρασή του με την πολιτική αλυσίδα διοίκησης. Το 1904 ιδρύθηκε μια επίσημη επιτροπή, η *Committee of Imperial Defence*, για θέματα αμυντικής οργάνωσης και στρατιωτικών προετοιμασιών (Lord Levene of Portsoken KBE et al, 2011, 11). Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι στρατιωτικές μεταρρυθμίσεις του Πρωθυπουργού Churchill και οι προτάσεις του Ναυάρχου Louis Mountbatten, επικεφαλής του *Επιτελείου Άμυνας*, και των Στρατηγού Hastings Ismay και Αντιστράτηγου Ian Jacob οδήγησαν στη ίδρυση του "ενοποιημένου" Υπουργείου Άμυνας (*MOD*) το 1964 (Lord Levene of Portsoken KBE et al, 2011, 11). Όσον αφορά το σύγχρονο οργανωσιακό μοντέλο άμυνας του Ηνωμένου Βασιλείου, από μια ανεξάρτητη έρευνα του 2011 σχετικά με την λειτουργία του Υπουργείου Άμυνας, στον τομέα της λήψεως αποφάσεων και στην "κατεύθυνση υψηλού επιπέδου" η κύρια ευθύνη αντιστοιχεί στον εκάστοτε

Υπουργό Άμυνας, που "συγκαλεί περιοδικά" για συμβουλευτικό έργο "ομάδες υψηλόβαθμων στελεχών" (Lord Levene of Portsoken KBE et al, 2011, 20).

Το Συμβούλιο Άμυνας - *Defence Board* - είναι μια ανώτατη επιτροπή μέσα στο Υπουργείο Άμυνας, χαρακτηριζόμενη ως "μη-υπουργικό εκτελεστικό όργανο", και την προεδρία αυτής της επιτροπής έχει η *Μόνιμη Γραμματεία (PUS)* και η *Επιτροπή Αρχηγών Προσωπικού (COS)* (Lord Levene of Portsoken KBE et al, 2011, 20). Στην συνέχεια, από την παραπάνω θεσμική θέση του Υπουργείου Άμυνας, ενημερώνεται το *Αρχηγείο του Επιτελείου Άμυνας (Chief of the Defence Staff-CDS)* για μια σειρά ζητημάτων και προτάσεων από τους "Αρχηγούς Υπηρεσιών", μεταξύ αυτών και για την "διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων" (Lord Levene of Portsoken KBE et al, 2011, 20). Επόμενη θεσμική θέση στην αλυσίδα διοίκησης είναι το *Κεντρικό Γραφείο -Head Office-* με υποστηρικτικό ρόλο στην "εκτέλεση των καθηκόντων" του Υπουργού Άμυνας, του Μόνιμου Γραμματέα Άμυνας και του Αρχηγού του Επιτελείου Άμυνας (Lord Levene of Portsoken KBE et al, 2011, 27). Τέλος, γίνεται αναφορά για τους *Υπεύθυνους Υπηρεσιών (Service Chiefs)* που έχουν συμβουλευτικό ρόλο προς τον Πρωθυπουργό, και η απευθείας πρόσβασή τους προς την ανώτατη πολιτική ηγεσία έχει επισημοποιηθεί από την Λευκή Βίβλο του 1984, "ως έσχατη λύση", στην «Κεντρική Οργάνωση Άμυνας», παρακάμπτοντας την κανονιστική δίοδο του Αρχηγείου Επιτελείου Άμυνας στον Μόνιμο Γραμματέα Άμυνας (Lord Levene of Portsoken KBE et al, 2011, 34).

Το 2010 είναι το έτος ιδρύσεως του *Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας* του Ηνωμένου Βασιλείου, το οποίο χαρακτηρίζεται ως "το κύριο φόρουμ για τη συλλογική συζήτηση των στόχων της κυβέρνησης για την εθνική ασφάλεια" (Government of the United Kingdom, 2020). Όσον αφορά την λειτουργία του, "συνεδριάζει εβδομαδιαίως και προεδρεύεται από τον πρωθυπουργό" και έχουν σχηματιστεί υπό την σκέπη του τέσσερις "υπουργικές υποεπιτροπές" που αφορούν τα εξής θέματα: α) "απειλές, κινδύνους, ανθεκτικότητα και απρόβλεπτα", β) "πυρηνική αποτροπή και ασφάλεια", γ) "θέματα σχετικά με την εφαρμογή της Στρατηγικής Αναθεώρησης της Άμυνας και της Ασφάλειας (*SDSR -National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015*) και της Στρατηγικής Εθνικής Ασφάλειας (συμπεριλαμβανομένων των κυβερνητικών θεμάτων)", δ) "διακυβερνητικά κεφάλαια" (Government of the United Kingdom, 2020).

Στο συγκεκριμένο ζήτημα της πυρηνικής στρατηγικής του Ηνωμένου Βασιλείου, η πρόσφατη επικαιροποίησή της έχει συντελεστεί μέσω της στρατηγικής του *Global Britain*. Το Ηνωμένο Βασίλειο θα είναι μία από τις δύο δυνάμεις του NATO που θα θέσει *"σε εφαρμογή τα πυρηνικά"* (HM Government, 2021, 72). Παρόλα αυτά, επισημαίνεται ότι θα διατηρείται η πυρηνική ενέργεια ως στρατηγικό εργαλείο και θα λειτουργεί ως *"ένα ελάχιστο, αξιόπιστο, ανεξάρτητο πυρηνικό αποτρεπτικό μέσο"*, κυρίως για αμυντικούς σκοπούς του Ηνωμένου Βασιλείου, του NATO και των συμμάχων (HM Government, 2021, 76). Ως όριο του συνολικού αποθέματος πυρηνικών κεφαλών ορίζεται οι 260 κεφαλές (HM Government, 2021, 76). Η συνολική αποτρεπτική πυρηνική στρατηγική του Ηνωμένου Βασιλείου αναφέρεται σε: α) συντήρηση τεσσάρων υποβρυχίων με αποστολή περιπολίας *"Συνεχούς Αποτροπής στη Θάλασσα"*, τα οποία ύστερα από μια σειρά προειδοποιήσεων θα έχουν την άδεια να ασκήσουν ένοπλη ισχύς (HM Government, 2021, 76).

Β) Ωστόσο, επισημαίνεται ότι από το 1994 οι πύραυλοι του Ηνωμένου Βασιλείου δεν *"στοχεύουν σε κανένα κράτος"*, και διατηρείται το επίπεδο της *"ελάχιστης καταστροφικής ισχύος"*, με χρήση των πυρηνικών όπλων μόνο σε *"ακραίες συνθήκες αυτοάμυνας"* του κράτους, αλλά και της συμμαχικής άμυνας του NATO (HM Government, 2021, 76). Γ) Όσον αφορά τον πολιτικό έλεγχο της πυρηνικής στρατηγικής, μόνο ο Πρωθυπουργός έχει την εξουσία και την ευθύνη να επιτρέψει την χρήση πυρηνικών όπλων, τα οποία είναι, με την σειρά τους, *"επιχειρησιακά ανεξάρτητα"* (HM Government, 2021, 76). Για το αμυντικό δόγμα των βρετανικών ενόπλων δυνάμεων, ιδιαίτερα για τις αποστολές στο εξωτερικό, προβλέπεται η εκπαίδευση και η συντήρησή τους, ώστε να είναι *"ετοιμοπόλεμες"*, ωστόσο η λειτουργία τους θα είναι *"ως ευέλικτη δύναμη εκστρατείας"* (HM Government, 2021, 73), προκρίνοντας την ενίσχυση της διπλωματικής οδού, ιδιαίτερα όταν οι απειλές προέρχονται από κράτη (HM Government, 2021, 75).

Συνεπώς, η μελέτη για την υπόθεση εργασίας της πολιτικής κουλτούρας για το Ηνωμένο Βασίλειο παρέχει σημαντικά στοιχεία για το πώς εξελίχθηκε ο πολιτικός έλεγχος του στρατού. Η εδραίωση του πολιτεύματος του πολιτικού φιλελευθερισμού ξεκίνησε πριν από την περίοδο της νεωτερικότητας, με τον ανταγωνισμό των δυνάμεων εξουσίας στην οικοδόμηση του κράτους. Ο έλεγχος του

στρατού ήταν ένας βασικός πυλώνας για την μείωση της επιρροής του Βασιλιά, αλλά και τις ισορροπίες ισχύος μεταξύ των πολιτικών ομάδων. Οι διαμάχες μεταξύ Κοινοβουλίου και Βασιλείας για την ύπαρξη μόνιμων, σταθερών, στρατευμάτων οδήγησαν στην δημιουργία μίας νόρμας, στην οποία η υποχρεωτική στρατολόγηση δεν αποτέλεσε το καίριο στοιχείο εθνικού αφηγήματος για την συνοχή των στρατευμάτων. Ωστόσο, η υπεροχή του Κοινοβουλίου ως θεσμός βοήθησε στον εκδημοκρατισμό των βρετανικών θεσμών, καθώς η συνοχή τους δεν λειτουργούσε μόνο μέσω της αλληλεπίδρασης με τον ηγεμόνα, αλλά υπό έναν αντιπροσωπευτικό θεσμό. Η νόρμα αυτή επεκτάθηκε και στην αλληλεπίδραση των βραχιόνων της διακυβέρνησης, με την εκτελεστική εξουσία να μην έχει την απόλυτη ισχύς, κάτι το οποίο αποτρέπει και τον προνομιακό διάλογο μεταξύ εκτελεστικής εξουσίας και ανώτατης στρατιωτικής αρχής, καθώς συμμετέχουν και άλλοι θεσμοί στην λειτουργία του πολιτικού ελέγχου του στρατού. Γίνεται κατανοητό ότι η πολιτική κουλτούρα του Ηνωμένου Βασιλείου προέβαλε μια επαγγελματική και εθελοντική στρατολόγηση υπό το πλαίσιο ενός δημοκρατικού-αντιπροσωπευτικού πολιτεύματος. Βέβαια, η παράθεση των υπολοίπων υποθέσεων εργασίας θα δώσει περισσότερα στοιχεία για την εξέλιξη των παραπάνω νορμών.

β. Η περίοδος της απο-αποικιοποίησης και η κληρονομιά της στον σύγχρονο βρετανικό στρατό, όσον αφορά το διεθνές περιβάλλον

Η περίοδος της απο-αποικιοποίησης της Βρετανίας ήταν καθοριστική για την μετέπειτα πορεία της χώρας στο διεθνές σύστημα. Καταρχήν, μπορεί να ειπωθεί ότι άλλαξε τον τρόπο που όριζε την ισχύ της στο παγκόσμιο σύστημα. Από μια αυτοκρατορία, που επεκτεινόταν και στις πέντε ηπείρους, υποβιβάστηκε από τις νέες υπερ-δυνάμεις που αναδείχθηκαν μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και την Ε.Σ.Σ.Δ. Αυτή η αλλαγή στο διεθνές status του Ηνωμένου Βασιλείου δεν είχε ισχυρό αντίκτυπο στο εσωτερικό της χώρας, τουλάχιστον σε επίπεδο πολιτικής οργάνωσης, καθώς δεν παρατηρείται κάποια ρηξικέλευθη αλλαγή στα πολιτικά κόμματα και στην δομή του πολιτικού συστήματος.

Το Συντηρητικό Κόμμα και το Εργατικό Κόμμα συνέχισαν να είναι τα δύο κύρια κόμματα του διπολικού κομματικού συστήματος, όπως συνέχισε και ο θεσμός της βασιλείας, και δεν υπήρξε η οποιαδήποτε απειλή ανυπακοής από τις βρετανικές Ένοπλες Δυνάμεις, διατηρώντας τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά τους. Επί αυτοκρατορικής περιόδου, ο πολιτικός έλεγχος του στρατού δεν δέχθηκε πλήγματα, καθώς το πολιτικό αντικείμενο των βρετανικών στρατιωτικών αποστολών ήταν ξεκάθαρο και η στρατιωτική ηγεσία εκτελούσε τα σχέδια που έρχονταν από την μητρόπολη. Πριν ξεκινήσει η ανάλυση της περιόδου της απο-αποικιοποίησης, είναι σημαντικό να ειπωθεί, με λίγα λόγια, ο τρόπος με τον οποίο η Βρετανία είχε εδραιώσει την αυτοκρατορία της.

Η εδραίωση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας συνδυασμός οικονομικής διεύθυνσης και πολιτικής επιρροής. Τα στοιχεία που ενίσχυσαν την δύναμή της ήταν το ισχυρό της Βασιλικό Ναυτικό και το γεγονός ότι ήταν η πρωτοπόρος χώρα της Βιομηχανικής Επανάστασης. Το ισχυρό Βασιλικό Ναυτικό έπαιξε σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις και στην δόμηση του διεθνούς συστήματος. Η παρουσία του σε μια περιοχή είχε την ισχύ να λειτουργεί αποτρεπτικά για την δραστηριότητα των άλλων Ευρωπαϊκών, και μη, δυνάμεων. Ως παράδειγμα επισημαίνεται η έντονη παρουσία του Βρετανικού Ναυτικού στον Ατλαντικό, κατά τον 19ο αιώνα, παρέχοντας στο Ηνωμένο Βασίλειο την πολιτική δύναμη και επιρροή στην ευρύτερη περιοχή της Νότιας Αμερικής (Resende-Santos,

2007, 113), εμπλεκόμενη, αρκετές φορές, μέσω της εκπαίδευσης των στόλων των τοπικών δρώντων, στις ένοπλες συγκρούσεις και κινήματα ανεξαρτησίας στην περιοχή (Resende-Santos, 2007, 126). Έτσι, τα κίνητρα για την εξάπλωση της αυτοκρατορίας ήταν οικονομικά και στρατηγικά. Οι Ένοπλες Δυνάμεις λειτουργούσαν ως προάσπιση των συμφερόντων της μητρόπολης και η φύση του στρατιωτικού επαγγελματισμού βοήθησε προς αυτήν την κατεύθυνση.

Η βιομηχανική ανάπτυξη, η εδραίωση του καπιταλιστικού συστήματος και του συστήματος της αγοράς οδήγησαν σε μια συσσώρευση κεφαλαίου που προχώρησε σε αναζήτηση νέων αγορών. Το επιχείρημα της οικονομίας και του καπιταλισμού είναι κεντρικό στην θεωρία των Serge Berstein και Pierre Milza, που τόνισαν την σύνδεση καπιταλισμού και ιμπεριαλισμού, μέσω των επενδύσεων και εξαγωγής προϊόντων προς τις αποικίες (Berstein & Milza, 1992/1997α, 175). Επίσης, στην Βρετανία, ιδιαίτερα στην ευρύτερη περιοχή της Αγγλίας, είχε συγκεντρωθεί η βιομηχανία μεταποίησης, με τις πρώτες ύλες να προέρχονται από τις αποικίες, όμως οι τελευταίες δεν είχαν *"κανέναν έλεγχο στα μέσα παραγωγής"* (Ashcroft, Griffiths & Tiffin, 2007, 34). Έτσι, γίνεται κατανοητό ότι η κατοχή και ο έλεγχος των αποικιών τους μπορούσε να επιτευχθεί και με οικονομικά μέσα, αλλά σημαντική κίνηση της Βρετανίας ήταν η εξαγωγή των πολιτικών της παραδόσεων στον τομέα της διοίκησης. Όπως αναφέρεται από τον Tony Smith, οι θεσμικές πρακτικές και εξαγωγή του θεσμικού σώματος αντιπροσώπευσης στις αποικίες ήταν κύρια χαρακτηριστικά στην βρετανική αποικιακή πολιτική, που επηρέασαν με την σειρά τους την ανεξαρτησία των νέων μετα-αποικιακών κρατών (Smith, 1978, 74).

Γίνεται αντιληπτό ότι η δόμηση αποικιακών θεσμών και διοικήσεων σε πρότυπα που ταίριαζαν με την πολιτική παράδοση της Βρετανίας βοήθησαν στον καλύτερο έλεγχο των αποικιών. Ωστόσο, υπάρχουν αναλυτές που υποστηρίζουν ότι η *"ισχύς του στρατού"* έπαιξε τον κείριο ρόλο στην εδραίωση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, καθώς το κύριο στοιχείο της εξωτερικής πολιτικής της ανήκε στην *"στρατιωτική σφαίρα"* (Sanders, 1990, 19). Ακόμη, ο στρατιωτικός έλεγχος των αποικιών γινόταν με την ενσωμάτωση ατόμων και παραδόσεων από ορισμένες τοπικές κοινότητες, ενισχύοντας την αλληλεπίδραση των βρετανικών στρατευμάτων με τις ντόπιες κοινότητες των αποικιών. Έτσι, σύμφωνα με αναλυτές, το *"σύστημα εκ περιτροπής των κεντρικών επαρχιακών διοικητικών θέσεων"* βοήθησε την

κεντρική γραφειοκρατία της Βρετανίας να ελέγχει καλύτερα τα διάφορα μέρη της αυτοκρατορίας (Chatterjee, 2013, 174). Για την Rebecca L. Schiff, χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Ινδία, την περίοδο της αποικιοκρατίας, όπου η Βρετανική αποικιακή διοίκηση προχώρησε σε μια *"κωδικοποίηση του συστήματος των καστών"* (Schiff, 2009, 67), με παράλληλη προώθηση του πολιτικού σχηματισμού της χώρας και *"γεφύρωση"* της παράδοσης με την *"σύγχρονη κοινωνική πρόοδο"* (Schiff, 2009, 69).

Η Ινδία αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της βρετανικής αποικιοκρατικής περιόδου και μια ενδεικτική περίπτωση για το πώς αλληλοεπηρεάζονταν ιδιωτικά και δημόσια συμφέροντα και ο αντίκτυπος που είχε στην οργάνωση των Ενόπλων Δυνάμεων της Βρετανίας, όπως και οι αποστολές στρατιωτικών συνταγμάτων στο εξωτερικό. Αναφέρεται η μάχη του Plassey, το 1757, ως το κρίσιμο γεγονός που εδραίωσε η Βρετανία την ισχύ της στην Ινδία, όπου η *Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών* απέκτησε *"εδαφική βάση στην Βεγγάλη"* (Shani, 2006, 20). Η στρατιωτική αυτή νίκη του Ηνωμένου Βασιλείου δεν οδήγησε σε μια πολιτική-στρατιωτική κατοχή της Ινδίας, αλλά στην εδραίωση των εμπορικών και οικονομικών συμφερόντων της χώρας, που, με την πάροδο του χρόνου, επεκτείνονταν διαρκώς. Ωστόσο, έχει αρκετά ενδιαφέρον για την ανάλυση του πολιτικού ελέγχου του στρατού στο Ηνωμένο Βασίλειο να γίνει αναφορά στην ιδιαιτερότητα του τύπου των στρατευμάτων, καθώς υπήρχε αλληλεπίδραση μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τύπου στρατού, δηλαδή των στρατευμάτων που δρούσαν ύστερα από εντολή της πολιτικής διακυβέρνησης της Βρετανίας και ο ιδιωτικός στρατός που συντηρούσε η *Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών*.

Είναι η αρχή της αποικιοκρατίας, με την εδραίωση προτεκτοράτων και την μέθοδο της επιβολής της ισχύος και του πειθαναγκασμού πάνω σε τοπικούς ηγέτες. Έτσι, τα πρώτα χρόνια της βρετανικής αποικιοκρατίας στην Ινδία παρατηρείται το γεγονός της παροχής ελευθερίας εξουσιών και κινήσεων στην *Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών* στην διαχείριση της διοίκησης. Όπως αναφέρεται από τον Gerry Bryant, το 1600 η *Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών*, μέσω ενός λεγόμενου *"βασιλικού χάρτη"*, δηλαδή από προνόμιο που της παραχωρήθηκε από την Βασιλεία της Αγγλίας, είχε τα δικαιώματα και τις εξουσίες της διπλωματικής εκπροσώπησης της στην Ανατολή, *"να συγκεντρώνει στρατιώτες"* και να χρησιμοποιεί στρατιωτική ισχύς για την

προώθηση των οικονομικών της συμφερόντων, αν και, όπως τονίζεται, δεν ακολουθούσε την τελευταία αυτή στρατηγική, καθώς δεν την συνέφερε οικονομικά λόγω κόστους (Bryant, 2008, 65). Η Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών δεν είχε μόνο να διαχειριστεί τις σχέσεις της με τους τοπικούς Ινδούς άρχοντες, αλλά και τον ανταγωνισμό με την αντίστοιχη Εταιρεία της Γαλλίας, που οδήγησε και σε ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ των στρατευμάτων των δυο αποικιοκρατικών αυτοκρατοριών.

Έτσι, αναφέρονται τρεις Βρετανο-Γαλλικοί πόλεμοι για τον έλεγχο των εμπορικών και στρατηγικών οδών της Ινδίας, α) από το 1744 έως το 1748, β) από το 1756 έως το 1763 και γ) από το 1778 έως το 1783 (Bryant, 2008, 67). Οι ένοπλες μονάδες της Βρετανίας στην Ινδία αποτελούνταν από στρατεύματα του Βρετανικού Στρατού και τους στρατιώτες υπό την Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών, που ήταν συγκεντρωμένοι στην περιοχή Madras στην Ινδία, ενώ οι Γαλλικές δυνάμεις και εμπορικά συμφέροντα βρίσκονταν στο Pondichery (Bryant, 2008, 67). Η συνθήκη ειρήνης που τερμάτισε τον πρώτο Βρετανο-Γαλλικό πόλεμο, το 1748, οδήγησε στην αποκατάσταση του *status quo ante*, δηλαδή στην προηγούμενη κατάσταση πριν τον πόλεμο, όπως επισημαίνεται, των Εταιρειών Ανατολικών Ινδιών της Βρετανίας και της Γαλλίας, περιορίζοντας την "*αντιπαλότητά τους μόνο σε εμπορικό επίπεδο*" (Bryant, 2008, 67). Ωστόσο, η ειρηνική αυτή κατάσταση δεν διατηρήθηκε για αρκετό χρονικό διάστημα, καθώς η πολιτική και των δύο Εταιρειών στράφηκε προς την άσκηση επιρροής τοπικών πριγκίπων, υποσχόμενες στρατιωτική ασφάλεια έναντι των αντιπάλων τους και εμπλεκόμενες, αρκετές φορές, στις ενδοοικογενειακές, και μη, αντιπαλότητες των ελίτ της Ινδίας.

Περιγράφεται ένα ιστορικό γεγονός μιας τέτοιας κατάστασης, όταν ο Joseph Dupleix, ο Γάλλος Γενικός Κυβερνήτης στο Pondichery, ξεκίνησε επαφές με τους ντόπιους άρχοντες, ώστε να προωθηθούν τα γαλλικά συμφέροντα, τάζοντάς τους ότι θα συνδράμουν οι γαλλικές στρατιωτικές δυνάμεις σε ζητήματα ασφαλείας (Bryant, 2008, 67). Η Γαλλική διοίκηση στην μητρόπολη προχώρησε σε "*εισοδηματικές επιχορηγήσεις εδάφους*", για την συντήρηση των γαλλικών στρατευμάτων στην Ινδία, χρήματα που πήγαιναν και στο εμπόριο, όπως αναφέρεται (Bryant, 2008, 67). Έτσι, η απάντηση της Βρετανικής αποικιακής διοίκησης, μέσω του διοικητού Thomas Saunders, ήταν η προσέγγιση με τους αντίπαλους πρίγκιπες και την αρχή ενός "*συστήματος επιχορηγήσεων προς τον*

βρετανικό στρατό" (Bryant, 2008, 67). Στα πρώτα χρόνια της βρετανικής αποικιακής διοίκησης, οι διοικητές των στρατευμάτων της Εταιρείας αναφέρεται ότι είτε ήταν πρώην Βασιλικοί αξιωματικοί που υπέγραψαν συμβόλαιο με την Εταιρεία, ή κατείχαν και τις δύο θέσεις, δηλαδή ήταν και αξιωματικοί του Βασιλιά και στρατιωτικοί διοικητές των ενόπλων ομάδων της Εταιρείας (Bryant, 2008, 67).

Από το 1750 ξεκινά η Εταιρεία να προσλαμβάνει στρατιώτες Ινδούς, που ονομάζονταν *seroy*, ανήκουν στην κοινότητα των Hindus, και ήταν μισθοφόροι που προέρχονταν από την κάστα των πολεμιστών στην Ινδία (Bryant, 2008, 66), οι οποίοι, με την πάροδο του χρόνου, και συγκεκριμένα μέχρι το 1783, έφταναν να αποτελούν το ποσοστό των 4/5 του ιδιωτικού στρατού της Εταιρείας (Bryant, 2008, 66). Από την παραπάνω ανάλυση, έχει αρκετό ενδιαφέρον η κοινωνική υπόσταση των αποικιακών στρατευμάτων στην Ινδία, είτε στον Βασιλικό Στρατό είτε στον ιδιωτικό της Εταιρείας. Όπως επισημαίνεται, δεν υπήρχαν έντονα σημεία τριβής μεταξύ των ντοπίων στρατιωτικών και των αποικιακών, λόγω του γεγονότος ότι και στους δύο στρατούς, οι Βρετανοί στρατιώτες προέρχονταν είτε από τις φτωχότερες τάξεις της Βρετανίας είτε αποφάσισαν να υπηρετήσουν στην Ινδία λόγω "απόγνωσης" και/ή "κοινωνικής δυσλειτουργίας" (Bryant, 2008, 68).

Μια ακόμα πρακτική της διοίκησης των στρατευμάτων της Εταιρείας ήταν η αποτροπή οποιωνδήποτε "κοινωνικών σχέσεων" μεταξύ των Βρετανών στρατιωτών με τους ντόπιους μισθοφόρους, ώστε "να μην προσβληθούν οι ιδιαίτερες κοινωνικές πεποιθήσεις των Ινδών" (Bryant, 2008, 69). Παρόλα αυτά, υπήρχε φυλετικός ρατσισμός στο εσωτερικό των ένοπλων ομάδων, καθώς οι στρατιώτες από ευρωπαϊκές χώρες πληρώνονταν περισσότερο από τους Ινδούς, και "κοινωνικός ρατσισμός" μεταξύ των εποίκων μισθοφόρων αξιωματικών, όπου οι αξιωματικοί της Εταιρείας υποτιμώνται από εκείνους του Βασιλικού Στρατού, κάτι που εξαλείφθηκε με τον διορισμό Βασιλικών αξιωματικών στην Εταιρεία και την μετέπειτα διάλυση των συνταγμάτων της (Bryant, 2008, 69).

Όσον αφορά τον ανταγωνισμό μεταξύ της Βρετανίας και της Γαλλίας για τον έλεγχο της Ινδίας, το αποτέλεσμα της μάχης του Plassey ήταν η επικράτηση της Βρετανικής Εταιρείας Ανατολικών Ινδιών, με το μεγαλύτερο μέρος της εδαφικής επικράτειας της Ινδίας να παραμένει υπό την κυριαρχία των τοπικών αρχόντων, καθώς η Βρετανία αναφέρεται ότι δεν είχε σχέδιο για την επιβολή πολιτικής

διοίκησης στην Ινδία (Shani, 2006, 20). Με αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε ένα "σύστημα διακυβέρνησης με την συγκατάθεση των τοπικών ελίτ", με στόχο να γίνει πιο εύκολο αποδεκτό το έργο και η δράση της Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών, επιδιώκοντας την σταθερότητα που θα οδηγούσε σε "άνθιση του εμπορίου" (Shani, 2006, 20). Η ισχύς της Εταιρείας ασκούταν σε όλους τους τομείς και, έτσι, το 1783 αναφέρεται ότι συντηρούσε έναν από τους μεγαλύτερους στρατούς της εποχής, με 100.000 στρατιώτες, που ήταν μεγαλύτερος και από τον Βρετανικό Στρατό "εν καιρώ ειρήνης" και, σε ορισμένες περιπτώσεις, συνέδραμαν και τμήματα του Βρετανικού στρατού στην "κατοχή εδαφών στην Νοτιοανατολική Ινδία" και στην Βεγγάλη (Bryant, 2008, 66).

Όπως επισημαίνεται από τον Καθηγητή Διεθνών Σχέσεων Giorgio Shani, το 1784 ο Βρετανός πρωθυπουργός William Pitt έδωσε "εμπορικά προνόμια" και ένα είδους αυτόνομης εξουσίας στην Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών, μετατρέποντάς την σε έναν ιδιωτικό οργανισμό διαχείρισης της επικράτειας της Ινδίας, με δικούς του διοικητές και δικαστές, όμως είχε την υποχρέωση να δέχεται τον έλεγχο και την έγκριση του Συμβουλίου Ελέγχου, το οποίο υπαγόταν στο Κοινοβούλιο (Shani, 2006, 20). Την περίοδο της βρετανικής αποικιοκρατίας παρατηρείται, όπως και στην περίπτωση της Γαλλίας, η έννοια της πολιτιστικής επιρροής προς έναν ιθαγενή πληθυσμό. Όπως τονίζεται, η Βρετανία ακολουθούσε την "στρατηγική του Utilitarianism", με βάση τις θεωρίες του Jeremy Bentham και του James Mill, στην οποία, για να επιτευχθεί η τοπική αυτοδιοίκηση από τους Ινδούς, θα στέλνονταν "πολιτισμένοι Βρετανοί διοικητές", που θα διέδιδαν τα φιλελεύθερα πρότυπα διοίκησης και πολιτικής, και ήταν απαραίτητη η συνεργασία της Εταιρείας με το Στέμμα (Shani, 2006, 21). Ωστόσο, πρέπει να ειπωθεί ότι τα κίνητρα της αποικιοκρατικής επέκτασης ήταν πιο υλικά, με την έννοια ότι ενισχύεται το αποθεματικό στρατιωτών.

Οι αποικιοκρατικές Ένοπλες Δυνάμεις αυξάνονταν σε μέγεθος, όπως έγινε με τη συμμετοχή Ινδικών στρατευμάτων στα βρετανικά στρατεύματα στους δύο παγκοσμίους πολέμους του 20ου αιώνα (Shani, 2006, 21). Παρά τις πολιτικές ενσωμάτωσης των ντόπιων πληθυσμών στην βρετανική και, κατ'επέκταση δυτική, κουλτούρα του πολιτικού φιλελευθερισμού, υπήρχε παράλληλα και μια πολιτική διαχωρισμού μεταξύ δυτικών και ιθαγενών πολιτικών και πολιτιστικών ιδεολογιών

και ταυτοτήτων, όπως αναφέρει ο Shani (Shani, 2006, 22). Η δεύτερη κατηγορία επηρεάστηκε από το *“έργο των μελετητών του Οριενταλισμού, των Γερμανών Ρομαντικών και κοινωνικών Δαρβινιστών”*, στην οποία τονιζόταν η πεποίθηση για τις *“έμφυτες και αγεφύρωτες διαφορές μεταξύ Ινδών και Ευρωπαίων”* (Shani, 2006, 22). Ένα ιστορικό γεγονός που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας ως παράδειγμα είναι η καταστολή της εξέγερσης των *Serou Mutiny* το 1857, όταν *“γηγενείς μισθοφόροι”* δεν θέλησαν να *“χρησιμοποιήσουν τουφέκια Lee-Enfield”*, λόγω της φήμης ότι *“είχαν λιπανθεί με ζωικό λίπος”* (Shani, 2006, 22). Η καταστολή αυτή χαρακτηρίστηκε ως *“άγρια”*, με την συμμετοχή Βρετανικών στρατευμάτων και εκείνων των Punjabi, και το αποτέλεσμα ήταν η επίσημη προσάρτηση της Ινδίας στον πολιτικό έλεγχο του Ηνωμένου Βασιλείου και *“το τέλος της κυριαρχίας της Εταιρείας”* (Shani, 2006, 22).

Ακόμη, το 1858 διαδραματίστηκε ανταρσία των Ινδών στρατιωτών στην Βεγγάλη, ένα γεγονός που υποστηρίζεται ότι αποτέλεσε την αφορμή για την Κυβέρνηση της Βρετανίας να προχωρήσει σε διάλυση της Εταιρείας και να φέρει τον στρατό της στον επίσημο έλεγχο του Βρετανικού Στρατού, δημιουργώντας την *Βρετανική Ινδική Αυτοκρατορία* και η Βασίλισσα Βικτωρία να φέρει, παράλληλα, τον τίτλο της Αυτοκράτειρας (Bryant, 2008, 66). Ακόμη, με νομοσχέδιο του 1876 γίνονται επίσημες, και νομικά, οι παραπάνω διαδικασίες και εδραιώνεται η έννοια της *Βρετανικής Αυτοκρατορίας*, με την Ινδία να προστίθεται ως το *“κόσμημα του στέμματος”* (Shani, 2006, 23). Με τον νόμο του 1877 για τους βασιλικούς τίτλους (*Royal Titles Act*) αναφέρεται ότι οι Ινδοί γίνονται *“υποκείμενα”* της Βρετανίδος Αυτοκράτειρας και ο Shani τονίζει ότι με αυτόν τον τρόπο *“απο-νομιμοποιούνται οι παραδοσιακές δομές”* της πολιτικής εξουσίας της Ινδικής ανώτατης κάστας και το *“κλείσιμο των υπαρχόντων καναλιών επικοινωνίας”* μεταξύ της διοίκησης και των διοικούμενων πληθυσμών (Shani, 2006, 27).

Εδραιώθηκε ο λεγόμενος *“αποικιακός κανόνας”*, στον οποίο οι εκάστοτε θρησκευτικές, πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των πληθυσμών στην Ινδία περιορίζονταν στην ιδιωτική σφαίρα, με την δημόσια σφαίρα να αποτελεί ευθύνη της αποικιακής διοίκησης, όπου και επιβάλλει την άσκηση των δικών της πολιτικών και νομικών νορμών (Shani, 2006, 25). Με αυτόν τον τρόπο, ο έλεγχος της Ινδίας χωρίζεται σε τρία επίπεδα, με την εφαρμογή πολιτικών πρακτικών που εξελίχθηκαν σε κοινωνικές

νόρμες, επηρεάζοντας και την μετα-αποικιακή περίοδο: α) εκλογικός διαχωρισμός των εθνοτήτων της Ινδικής επικράτειας, με τις μεταρρυθμίσεις των Edwin Montagu και Lord Chelmsford να οδηγούν στην δημιουργία *"ξεχωριστών εκλογικών σωμάτων"* για τον μουσουλμανικό πληθυσμό και την *"κοινοτικοποίηση της πολιτικής της Νοτίου Ασίας"* το 1919 (Shani, 2006, 31) · β) εδραιώθηκε ο λεγόμενος *"αποικιακός τρόπος παραγωγής"*, στον οποίο οι αποικίες αποτελούν έναν τομέα παραγωγής και εξαγωγής πρώτων υλών και σε αυτές εισάγονται τα μεταποιημένα προϊόντα από την μητρόπολη (Shani, 2006, 33) · γ) διαχωρισμός και κατακερματισμός του εσωτερικού της Ινδικής επικράτειας, μια στρατηγική που αποτέλεσε νόρμα για το σύνολο, σχεδόν, των αποικιών της βρετανικής αυτοκρατορίας, και όχι μόνο.

Όπως αναφέρεται από τον Shani, η οικονομική ανάπτυξη δεν ήταν κοινή στο εσωτερικό της Ινδίας, καθώς η περιοχή έχει χωριστεί σε *"οικονομικές και παραγωγικές ζώνες"*, με διαφορετική οικονομική και πολιτική στρατηγική (Shani, 2006, 34). Έτσι, παραθέτει ως παράδειγμα ότι άλλη αντιμετώπιση είχαν τα λιμάνια της επικράτειας, με την υπόλοιπη Ινδία να παραμένει αγροτική, χωρίς να βιώνει *"ριζικό κοινωνικό μετασχηματισμό"* (Shani, 2006, 34). Η βρετανική αποικιακή διοίκηση βασίστηκε *"στις αυτόχθονες κοινωνικές δομές"* μέσω συνεργασίας με ντόπιους άρχοντες, λόγω της ισχύος τους σε ντόπιους πληθυσμούς, ή οι περιοχές που ήθελε να έχει επιρροή το Ηνωμένο Βασίλειο *"ήταν απομακρυσμένες"* (Shani, 2006, 34), και χρειαζόταν η συνεργασία με τις τοπικές ελίτ.

Οι αποικιοκρατικές αποστολές του Ηνωμένου Βασιλείου στην αφρικανική ήπειρο κατά τον 19ο αιώνα δείχνουν την διαφορετική στρατηγική που ακολουθούσε η κυβερνητική εξουσία σε κάθε περίπτωση εκστρατείας, αλλά και την αλληλεπίδραση μεταξύ κοινωνίας και Ενόπλων Δυνάμεων. Ο πόλεμος των Αγγλο-Ζουλού το 1879 έχει χαρακτηριστεί ως μια σημαντική πηγή μελέτης για τον τρόπο οργάνωσης των αποικιακών εκστρατευτικών σωμάτων της Βρετανίας. Έχει χαρακτηριστεί ως ο *"τυπικός πόλεμος αντίστασης στην επιβολή της αποικιακής κυριαρχίας"* (Laband, 2012, 2). Στην εξέλιξη των πολεμικών γεγονότων, στις 11 Ιανουαρίου 1879, τα βρετανικά στρατεύματα, με 19,729 στρατιώτες, από τους οποίους οι 5,476 ήταν Βρετανοί τακτικοί, και ήταν σχηματισμένα σε τρεις φάλαγγες (*columns*), συγκεντρώθηκαν στο oNdini, την πρωτεύουσα του Cetshwayo

(Laband, 2012, 4). Διοικητής των δυνάμεων ήταν ο Αντιστράτηγος Lord Chelmsford και η εκστρατεία ξεκίνησε με την εισβολή στην επικράτεια των Ζουλού(Zululand), και σκοπό την επιβολή ενός τελεσίγραφου που έγινε από τον Sir Bartle Frere έναν μήνα νωρίτερα, και αφορούσε την <<καταβολή προστίμων, την παράδοση ορισμένων ανδρών των Ζουλού στις αποικιακές αρχές, κατάργηση του στρατιωτικού συστήματος των Ζουλού>> (Murray, 2012, 58). Όπως έχει αναφερθεί, το στρατηγικό τους αντικείμενο ήταν να παρασύρουν τους Ζουλού σε μία ή περισσότερες μάχες, κατά την προέλασή τους, ώστε να βρεθούν *"προ εκπλήξεως"* και να μην είχαν το πλεονέκτημα του υπεράριθμου στρατού τους, οπότε και θα ευνοούνταν τα *"σύγχρονα και καλά εκπαιδευμένα"* στρατεύματα της Βρετανικής αποικιακής αποστολής (Laband, 2012, 4). Οι τρεις βρετανικές φάλαγγες είχαν το σχέδιο να εισβάλλουν διαχωρισμένες σε τρία σημεία, προς τον νότο, δυτικά και βορειοδυτικά, και υπήρχε και η πιθανότητα χρήσης μονάδων του Βασιλικού Ναυτικού, που θα εισέβαλαν βορειοανατολικά (Laband, 2012, 8).

Στον πόλεμο αυτό η μάχη του *Rorke's Drift* ήταν νικηφόρα για τους Βρετανούς, όπου εκατόν τριάντα εννέα βρετανοί στρατιώτες αμύνθηκαν επιτυχώς τεσσάρων χιλιάδων Ζουλού πολεμιστών, στην οποία οι Ζουλού υπέστησαν μεγάλες απώλειες, και άρχισαν να αποσύρονται προς τα μεσάνυχτα (Murray, 2012, 59). Σε στρατηγικό επίπεδο, οι Βρετανοί δεν είχαν μια στενή δίοδο για να εκμεταλλευτούν το πλεονέκτημά τους, αλλά κατάφεραν να κρατήσουν την θέση τους και να *"αποτρέψουν την επίθεση από τα μετόπισθεν"* (Murray, 2012, 58). Για την παραπάνω μάχη, απονεμήθηκαν ο *Σταυρός της Βικτωρίας* σε έντεκα στρατιώτες, την μέγιστη στρατιωτική τιμή της Βρετανίας (Murray, 2012, 59). Στις 22 Ιανουαρίου, στην μάχη της Isandlwana, οι βρετανικές δυνάμεις ηττήθηκαν ολοσχερώς από τους Ζουλού, ένα γεγονός που χαρακτηρίστηκε ως *"ψεγάδι στην δόξα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας"* (Murray, 2012, 58). Στον πόλεμο των Αγγλο-Ζουλού, η βρετανική πλευρά χρησιμοποίησε το αφήγημα των Θερμοπυλών για την διεξαγωγή της εκστρατείας, σε μια ιστορική περίοδο που η ελληνική και ρωμαϊκή αρχαιότητα και κληρονομιά επηρέαζε τις νόρμες της *"Βικτωριανής Βρετανίας"* (Murray, 2012, 57). Η προσπάθεια αυτή γινόταν και ως ένας τρόπος αιτιολόγησης της αποικιακής αυτής εκστρατείας στην ευρύτερη κοινή γνώμη, κάνοντας την χρήση ενός στερεότυπου, υπό την μορφή διπόλου, αναδεικνύοντας για τις βρετανικές δυνάμεις μια ηρωϊκή

μορφή έναντι των υπεράριθμων Ζουλού. Η μάχη της Isandlwana ήταν μια ήττα για τις βρετανικές δυνάμεις και μια αποφασιστική νίκη για τους Ζουλού, με την, παράλληλη, κατάρριψη του αφηγήματος των Θερμοπυλών, καθώς οι βρετανικές δυνάμεις ήταν οι επιτιθέμενοι και οι Ζουλού υπερασπίζονταν την επικράτειά τους (Murray, 2012, 58). Όσον αφορά το στρατιωτικό σύστημα των Ζουλού, είναι αναγκαίο να γίνει μια σύντομη περιγραφή του, ώστε να γίνει κατανοητό το περιβάλλον στο οποίο διεξήχθη αυτή η πολεμική εκστρατεία. Στους Ζουλού, οι στρατιωτικές μονάδες(*amabilfho*) δομούνται με βάση την ηλικία και ο τόπος συγκέντρωσής τους ήταν τα *amakhand*, στρατιωτικές βάσεις που χρησίμευαν ως “περιφερειακά κέντρα της βασιλικής επιρροής και σημεία κινητοποίησης των στρατιωτικών μονάδων” (Laband, 2012, 4). Οι άρρενες ξεκινούσαν την εκπαίδευσή τους από 14-18 ετών, υπηρετώντας δύο ως τρία χρόνια ως δόκιμοι, και, όταν ολοκληρωνόταν η εκπαίδευσή τους, ο βασιλιάς των Ζουλού σχημάτιζε ένα νέο *ibilfho*, δηλαδή μια ξεχωριστή στρατιωτική μονάδα, με την εντολή να κατασκευάσουν ένα *ikhanda*, ένα τόπο συγκέντρωσης, όπου συνεχιζόταν η θητεία τους για άλλους επτά έως οκτώ μήνες (Laband, 2012, 4). Αναφέρεται ότι η στρατιωτική θητεία των Ζουλού συνεχιζόταν για μερικούς μήνες τον χρόνο, και τους υπόλοιπους ήταν ελεύθεροι να ασχοληθούν με τις προσωπικές τους ασχολίες, όπου στην ηλικία των 35 ετών τους δινόταν η άδεια να προβούν σε σύναψη γάμου και υπηρετούσαν την θητεία τους στο *ikhanda*, έχοντας μαζί τους και την σύζυγό τους (Laband, 2012, 4).

Ο Spiers αναφέρει ότι υπάρχει μια ογκώδης βιβλιογραφία, βασισμένη και σε αρχεία αυτόπτων μαρτύρων, με αρκετά στοιχεία για τον τρόπο οργάνωσης της βρετανικής διοίκησης, των *logistics*, δηλαδή μεταφοράς προμηθειών, υλικού και προσωπικού, και τις “πολεμικές ιδιότητες του στρατιώτη” (Spiers, 2004, 36). Επίσης, κάνει λόγο για τον τρόπο οργάνωσης των στρατιωτικών δυνάμεων στον αποικισμό της Αφρικής, με την αποστολή “μικρών σωμάτων αυτοκρατορικών στρατευμάτων”, που δεν ήταν αμιγώς υπό την εξουσία του κράτους, καθώς συμμετείχαν και στρατεύματα εταιρειών ορισμένες φορές, με παράλληλη στρατολόγηση και αστυνομικών δυνάμεων στις εκστρατείες του 1877–78 (Spiers, 2004, 36). Επίσης, ο Spiers επισημαίνει ότι υπήρχε διχογνωμία στην κοινωνία της Βρετανίας “για την ορθότητα” των πολεμικών επιχειρήσεων στην αφρικανική ήπειρο (Spiers, 2004, 59),

δείχνοντας ότι ο μέσος πολίτης της Αγγλίας, της εποχής εκείνης, δεν είχε μια ολοκληρωμένη εικόνα για τους στόχους των παραπάνω εκστρατειών.

Η εικόνα άλλαξε με την εκστρατεία στην Αίγυπτο, όπου στρατολογήθηκε *“το μεγαλύτερο εκστρατευτικό σώμα που αναγκάστηκε να εκπονήσει η Βρετανία μετά τον πόλεμο της Κριμαίας”*, έχοντας λάβει η κυβέρνηση του William Ewart Gladstone, για την εκστρατεία αυτή, ψήφο εμπιστοσύνης από την Βουλή των Κοινοτήτων στις 27 Ιουλίου 1882 (Spiers, 2004, 77). Οι βρετανικές Ένοπλες Δυνάμεις υλοποιούσαν τις πολιτικές των εκάστοτε κυβερνήσεων, ακολουθώντας τις εντολές τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εδραίωση της Βρετανικής κυριαρχίας στην Αίγυπτο στα τέλη του 19ου αιώνα, συγκεκριμένα, όταν τον Σεπτέμβριο του 1881 πραγματοποιήθηκε πραξικόπημα στην Αίγυπτο από τον Arabi Pasha, ο Βρετανός πρωθυπουργός Gladstone έστειλε δυνάμεις του Βασιλικού Ναυτικού, ως μέσο πίεσης και *“επίδειξη ισχύος”*, προκειμένου να προστατευθούν οι Ευρωπαίοι πολίτες της Αιγύπτου και να εξασφαλιστούν τα βρετανικά δάνεια προς την χώρα (McNamara, 2003, 12).

Όπως αναφέρεται, η επιτυχία της εκστρατείας φαίνεται από την επίτευξη ενός *“αποφασιστικού αποτελέσματος”* σε ένα χρονικό διάστημα ενόπλων συγκρούσεων λιγότερο των δύο μηνών, με την συντριπτική νίκη στο Tel-el-Kebir στις 13 Σεπτεμβρίου και την είσοδο του Στρατηγού Lord Wolseley στο Κάιρο στις 15 Σεπτεμβρίου (Spiers, 2004, 77). Έτσι, στην Αίγυπτο εδραιώθηκε *“προσωρινή στρατιωτική κατοχή”*, με στόχο την *“προστασία του καναλιού του Σουέζ”* και *“τη διατήρηση της εσωτερικής τάξης”* στην χώρα (Spiers, 2004, 99). Ενώ ο ρόλος της εκστρατευτικής δύναμης ήταν επιτυχημένος σε αυτήν την πρώτη φάση της αποικιοκρατικής αποστολής, η κατάσταση περιπλέχθηκε περισσότερο, όταν θέλησε η βρετανική διοίκηση να διαχειριστεί μορφές ανταρτοπολέμου. Έτσι, ο Spiers υποστηρίζει ότι η βρετανική διοίκηση δυσκολεύτηκε να διαχειριστεί την εξέγερση στο Σουδάν του Muhammad Ahmed, με την τοποθέτηση του συνταξιούχου Βρετανού Αντιστράτηγου William Hicks στην ηγεσία εκστρατευτικού σώματος έντεκα χιλιάδων ανδρών εναντίον των *“Μαχδιστών”*, αλλά ηττήθηκαν στην μάχη της *“πεδιάδας του Shaykan, κοντά στο El Obeid”*, στις 5 Νοεμβρίου 1883, με ελάχιστους επιζώντες για τους Βρετανούς (Spiers, 2004, 99). Καθώς οι δυνάμεις των Μαχδιστών έφταναν μέχρι το Χαρτούμ, αναφέρεται ότι η κυβέρνηση του Gladstone

εξέφρασε την επιθυμία να εκκενωθούν οι "υπόλοιπες αιγυπτιακές φρουρές από το Σουδάν", επιμένοντας στην διατήρηση της παρουσίας τους στα λιμάνια του ανατολικού Σουδάν "γύρω από το *Suakin*" (Spiers, 2004, 99).

Όμως, οι Βρετανοί βίωσαν και άλλη μια καταστροφική ήττα από τους Μαχδιστές, στις 4 Φεβρουαρίου 1884, της "αιγυπτιακής δύναμης ανακούφισης υπό τον Στρατηγό *Valentine Baker* στο *El Teb*" και την κατάληψη της φρουράς του Sinkat, με τις βιαιότητες εναντίον στρατιωτών και αμάχων να οδηγούν την Βασίλισσα Βικτώρια να συμμετέχει στα αιτήματα για την διοργάνωση επεμβατικής αποστολής (Spiers, 2004, 99). Τέλος, ο Spiers κάνει αναφορά στον Πόλεμο της Νότιας Αφρικής (1899–1902) ως μια από τις αποικιοκρατικές εκστρατείες που επηρέασαν τον βρετανικό στρατό την βικτωριανή εποχή. Με τις στρατιωτικές δυνάμεις να φτάνουν τα 448.435 άτομα, προερχόμενα από την Βρετανία και τις αποικίες, ο Spiers επισημαίνει τις μαρτυρίες των συμμετεχόντων για να καταδειχθούν οι δυσκολίες που βίωσε η εκστρατευτική δύναμη στην αντιμετώπιση των ανταρτών, την ιχνηλάτηση ενός αλλοτρίου εδάφους και την δόμηση των κατάλληλων στρατιωτικών (Spiers, 2004, 159).

Ένα, ακόμα, ιστορικό παράδειγμα της χρήσης ιδιωτικού στρατού, που δείχνει την αλληλεπίδραση ιδιωτικού και δημόσιου τομέα ασφαλείας στην αποικιοκρατική επέκταση της Βρετανίας, ήταν οι εξελίξεις στην Ιορδανία, με την *Αραβική Λεγεώνα* και την *Διασυνοριακή Δύναμη της Transjordan*, που για τον Matthew Hughes είναι η αρχή για την μετέπειτα κατάσταση στην Μέση Ανατολή. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, είχε οργανωθεί ένας μισθοφορικός στρατός, ο οποίος ήταν χρηματοδοτούμενος από την Βρετανία, και σκοπό την "προστασία του Χασεμιτικού Βασιλείου της Ιορδανίας από το 1920 έως το 1956" (Hughes, 2008, 179). Όπως επισημαίνεται, υπήρξε μια ιδιαίτερη κατάσταση, επειδή η επίσημη νομοθεσία της Βρετανίας, και συγκεκριμένα ένας νόμος του 1870, απαγόρευσε τους στρατιώτες του Βρετανικού Στρατού να "υπηρετούν υπό ξένη σημαία", όμως, στην περίπτωση της Ιορδανίας, "δεν ενεργοποιήθηκε" (Hughes, 2008, 179). Έτσι, αναφέρεται ότι η δόμηση βρετανικών ενόπλων σωμάτων στην ευρύτερη περιοχή της TransJordan πραγματοποιήθηκε μέσω του συστήματος της απόσπασης είτε από τις βρετανικές Ένοπλες Δυνάμεις είτε την "παλαιστινιακή δημόσια διοίκηση" (Hughes, 2008, 180). Οι μισθοί τους πληρώνονταν από την βρετανική μητρόπολη, και, με αυτόν τον

τρόπο, οι μονάδες αυτές έγιναν "ένα αποτελεσματικό μέσο για την διασφάλιση των βρετανικών συμφερόντων" (Hughes, 2008, 180).

Με την *Αραβική Λεγεώνα* να ιδρύεται πρώτη, το 1926 οι Βρετανοί προχωρούν στην ίδρυση της *Διασυνοριακής Δύναμης της Transjordan*, η οποία το 1948 "απορροφήθηκε" από την *Αραβική Λεγεώνα*, και οι δυνάμεις αυτές βρίσκονταν υπό τον έλεγχο και την διοίκηση του *Υπατου Αρμοστή της Παλαιστίνης* και όχι του Βασιλιά της Ιορδανίας (Hughes, 2008, 184). Μέσω των ενόπλων αυτών ομάδων πραγματοποιούταν η αλληλεπίδραση μεταξύ της μητροπολιτικής δύναμης και των ντόπιων πληθυσμών, καθώς από την μία υπηρετούσαν Βρετανοί στρατιώτες και μέρος της διοίκησης είχε στελεχωθεί από αξιωματικούς του Βρετανικού στρατού και, από την άλλη, είχαν ιδρυθεί εφεδρικά σώματα από ντόπιους που συνέδραμαν σε ένα εύρος δραστηριοτήτων. Από τα στρατεύματα της *Αραβικής Λεγεώνας* και της *Διασυνοριακής Δύναμης της Trans-Jordan* "προήλθε ο Ιορδανικός στρατός" της σύγχρονης εποχής και, στην αρχή, Ιορδανοί προσλαμβάνονταν ως "εφεδρική στρατιωτική δύναμη" που στήριζαν τις μονάδες της χωροφυλακής "πέρα από την περιοχή της Ιορδανίας" (Hughes, 2008, 182). Επίσης, Άραβες αξιωματικοί στέλνονταν για εκπαίδευση σε στρατιωτικές σχολές, όπως η αντίστοιχη σχολή του Sandhurst, με σκοπό να "αντικαταστήσουν τους Βρετανούς στρατιώτες" και τα παραπάνω στρατιωτικά σώματα συμμετείχαν στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, στο πλευρό της Βρετανίας, και στους "μετέπειτα Αραβο-Ισραηλινούς Πολέμους" (Hughes, 2008, 182).

Από τα παραπάνω, εκτενή, παραδείγματα, γίνεται αντιληπτό ότι ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στις αποικίες ήταν πολυεπίπεδος, καθώς χρησιμοποιούνταν ως μέσο επιβολής του αποικιακού νόμου στο εσωτερικό των κοινωνιών και ως άμυνα σε εξωτερικές απειλές από γειτονικά κράτη των αποικιών. Ωστόσο, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι ο ρόλος του βρετανικού στρατού την περίοδο της αυτοκρατορίας, σύμφωνα με τον Kahler, ήταν περιορισμένος και τα καθήκοντά του δεν ήταν πολιτικά (Kahler, 2014, 352).

Παράλληλα, η Αυτοκρατορία είχε σημαντικό αντίκτυπο και στην εσωτερική πολιτική της Βρετανίας. Από οικονομικής απόψεως, ήταν σημαντική πηγή εσόδων και αγαθών. Από πολιτικής απόψεως, ήταν σημείο αναφοράς και για τα δύο κύρια πολιτικά κόμματα. Σύμφωνα με τον Αντώνη Καρβούνη, υπήρχε μια σύνδεση

πολιτικού φιλελευθερισμού και ιμπεριαλισμού που *"διαμόρφωσαν τις συνθήκες εμφάνισης του κοινοπολιτειακού ιδεώδους"* (Καρβούνης, 2005, 130), τονίζοντας ότι η αίσθηση ανωτερότητας του Βρετανικού πολιτισμού δεν ήταν μόνο χαρακτηριστικό του Συντηρητικού Κόμματος, αλλά και στην πλειονότητα των μελών του Εργατικού Κόμματος, και μεταπολεμικά (Καρβούνης, 2005, 124).

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι ο βαθμός επιρροής του ρεπουμπλικανισμού στο εσωτερικό της πολιτικής κουλτούρας της Βρετανίας και, ιδιαίτερα σε σχέση με το Εργατικό Κόμμα, μπορεί να βοηθήσει να γίνει κατανοητή η σύνδεσή του με το *ιδεώδες της Κοινοπολιτείας*. Όπως υποστηρίζει ο ιστορικός Kenneth O.Morgan, ο ρεπουμπλικανισμός στην Βρετανία αναπτύχθηκε στα μέσα του 19ου αιώνα ως πολιτικό αφήγημα της εργατικής τάξης και οι πολιτικές τάξεις που τον υποστήριζαν ήταν οι συνδικαλιστές και σοσιαλιστές, που παρουσιάζονταν ως *"εκ φύσεως ρεπουμπλικάνοι"* (O.Morgan, 2003). Υποστηρίζεται ότι αυτο-προβάλλονταν ως *"δημοκρατικοί"* και το κύριο στοιχείο διαφοροποίησής τους, προς τις αντίπαλες πολιτικές ομάδες, ήταν *"η αντίθεσή τους προς την αριστοκρατική επιρροή"* (O.Morgan, 2003). Το επιχείρημα του O.Morgan βασίζεται πάνω στην επιρροή της πλειοψηφίας του πληθυσμού στο πολιτικό αφήγημα της εκάστοτε πολιτικής δύναμης και, για την πολιτική κουλτούρα της Βρετανίας, υποστηρίζει την δυσκολία εγκαθίδρυσης του ρεπουμπλικανισμού.

Παραθέτει ότι η στροφή της προσέγγισης της περιόδου της βασιλείας της Βικτωρίας προς την διασύνδεση με πατριωτικά αφηγήματα, που σε κάποιες περιπτώσεις ο O.Morgan χαρακτηρίζει και ως *"λαϊκιστικά"*, και η ιμπεριαλιστική επέκταση που συνοδεύτηκε με *"δημόσιες τελετές για επετείους και γεγονότα της μοναρχίας"* ήταν αποτρεπτικά για την επέκταση του ρεπουμπλικανισμού στην βρετανική κοινωνία (O.Morgan, 2003). Ακόμη, όσον αφορά την στάση του Εργατικού Κόμματος, αρκετές φορές είχε παρουσιαστεί ως υποστηρικτής των *"παραδοσιακών αρχών του σεβασμού και της ηθικής αξιοπρέπειας"*, με ελάχιστες περιπτώσεις να θέτει σε αμφισβήτηση την κυριαρχία της μοναρχικής αρχής, όπως το συνέδριο των Εργατικών του 1923, όπου πραγματοποιήθηκε η *"μόνη επίσημη ψηφοφορία για το μέλλον της μοναρχίας"*, και, παλαιότερα, την πολιτική δράση του Keir Hardie, ο οποίος είχε προχωρήσει σε διαμαρτυρία για *"εμπλοκή των οικονομικών συμφερόντων της βασιλικής οικογένειας στην Αφρική"* (O.Morgan, 2003).

Από την πλευρά του Συντηρητικού Κόμματος, ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην έννοια των "*Δύο Εθνών του Disraeli*", που αναπτύχθηκε τον 19ο αιώνα στην Βρετανία, ιδιαίτερα στην βικτωριανή περίοδο, όπου χαρακτηριζόταν από εσωτερική ένταση και διαμάχη στην κοινωνία της χώρας, λόγω των εξελίξεων της βιομηχανικής περιόδου (Ashcroft, Griffiths, & Tiffin, 2007, 42). Έτσι, επισημαίνεται ότι η Αυτοκρατορία λειτούργησε ως ιδεολογική συνοχή στο εσωτερικό της Βρετανίας και χρησιμοποιήθηκε από τον Benjamin Disraeli ως "*δόγμα του Νέου Ιμπεριαλισμού*" (Ashcroft, Griffiths, & Tiffin, 2007, 42).

Όσον αφορά την απο-αποικιοποίηση ως ιστορική περίοδο, παρόλο που κοινό σημείο θεωρείται το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, στο Ηνωμένο Βασίλειο είχε αρχίσει νωρίτερα. Πρώτη φάση της απο-αποικιοποίησης θεωρείται η επέκταση του *Durham Report* για τον Καναδά, η εδραίωση του συστήματος των *Dominions* για τις βρετανικές αποικίες και η ψήφιση του *Government of India Act* το 1935 (Smith, 1978, 72). Το σύστημα των *Dominions* αφορούσε τις αποικίες που μεταβλήθηκαν σε κτήσεις "*με δική τους κυβέρνηση και διοικητική αυτονομία*" και επισημαίνεται ότι η μεταρρύθμιση αυτή πραγματοποιήθηκε σε αποικίες με μεγάλο αριθμό λευκών αποίκων, όπως ο Καναδάς, η Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία και η Νότια Αφρική (Berstein & Milza, 1992/1997α, 183). Το 1931 καθιερώθηκε το *Καταστατικό του Westminster*, δίνοντας δικαιώματα αυτονομίας στους "*λευκούς πληθυσμούς των αποικιών*", οι οποίοι, μέχρι τότε, είχαν μερική αυτοδιοίκηση, μια κίνηση που υποστηρίζεται ότι "*οδήγησε στην σύγχρονη Κοινοπολιτεία*", όπου τα μέλη της "*δεν δεσμεύονται από τους βρετανικούς νόμους*" (Συγιάτου, 2012, 40). Ένας από τους λόγους που οδήγησαν την βρετανική κεντρική διοίκηση στις παραπάνω αποφάσεις είναι οικονομικός. Σύμφωνα με το επιχείρημα των Berstein και Milza, ως επίπτωση του Α' Παγκοσμίου Πολέμου θεωρείται η "*χαλάρωση των δεσμών*" μεταξύ των μητροπόλεων και των αποικιών, με τις εξαγωγές να έχουν μειωθεί προς τις "*υπερπόντιες χώρες*", λόγω "*αναπροσανατολισμού της βιομηχανίας και ανεπάρκειας των θαλάσσιων μεταφορών*" (Berstein & Milza, 1992/1997β, 34).

Επομένως, παρατηρείται ότι, στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου, τα οικονομικά κίνητρα είναι πολύ ισχυρά, για αυτό και παραχώρησαν ένα είδος ανεξαρτησίας στις κτήσεις τους, ώστε να αποφευχθούν συγκρούσεις και η πιθανότητα αρνητικού αντίκτυπου στην βρετανική οικονομία. Παρόλα αυτά, δεν

πρέπει να γίνει η εστίαση μόνο στα οικονομικά επιχειρήματα, καθώς η περίοδος απο-αποικιοποίησης είχε σημαντικά γεωπολιτικά και στρατηγικά κίνητρα και επιπτώσεις. Σημαντικό επιχείρημα αποτελεί και στον ορισμό της εξωτερικής πολιτικής της Βρετανίας, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, που εκφράζεται με τους *"τρεις κύκλους υπερπόντιων συμφερόντων"* της χώρας (Sanders, 1990, 1). Το αφήγημα αυτό ορίστηκε από τον Winston Churchill χωρίζοντάς τους μεταξύ τους ως α) Ευρώπη, β) Αυτοκρατορία, γ) ιδιαίτερη σχέση μέσω Ατλαντικού (Sanders, 1990, 1). Για τον Καθηγητή Πολιτικής Επιστήμης David Sanders, η Βρετανία υπέφερε από την στρατηγική της υπερ-επέκτασης και δεν ήταν σε θέση να συντηρήσει και τους τρεις αυτούς κύκλους ταυτόχρονα (Sanders, 1990, 1). Για τον όρο της υπερ-επέκτασης, ο Παπασωτηρίου τον εντάσσει στα κριτήρια αξιολόγησης της υψηλής στρατηγικής ενός κράτους και, συγκεκριμένα, στον *"συσχετισμό ικανοτήτων και στόχων"* (Παπασωτηρίου, 2011, 34). Διαδραματίζεται όταν η στρατηγική που έχει τεθεί από ένα κράτος είναι αρκετά φιλόδοξη και προσπερνά τις δυνατότητες υλοποίησής της. Η υψηλή στρατηγική αναφέρεται ως μια *"πολύπλοκη διαδικασία"* και η διαμόρφωσή της επιτυγχάνεται μέσω *<<της διαπίστωσης των εθνικών συμφερόντων, την διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος και των απειλών που προκύπτουν για τα εθνικά συμφέροντα>>* (Παπασωτηρίου, 2012, 113). Παράλληλα, επισημαίνεται ότι προσδιορίζονται και ιεραρχούνται οι *"πολιτικοί στόχοι που να εξασφαλίζουν τα εθνικά συμφέροντα"* και υιοθετούνται τα κατάλληλα μέσα *"για την επίτευξη των πολιτικών στόχων"* (Παπασωτηρίου, 2012, 113).

Ο Παπασωτηρίου επισημαίνει ότι το *<<πρόβλημα της στρατηγικής υπερ-επέκτασης αποτελεί διαχρονική αχίλλειος πτέρνα της υψηλής στρατηγικής των μεγάλων δυνάμεων>>* και μπορεί να οδηγήσει, ακόμα και, σε κατάρρευση καθεστώτων (Παπασωτηρίου, 2011, 34). Στην απο-αποικιοποίηση υπήρχαν διαφωνίες μεταξύ των δύο κύριων πολιτικών κομμάτων στο πώς θα διαχειριστούν την κατάσταση αυτή, ωστόσο υποστηρίζεται, από αρκετούς αναλυτές, ότι υπήρχαν κοινά σημεία προσέγγισης.

Ένα επιχείρημα που τονίζει το κοινό αφήγημα των κύριων πολιτικών κομμάτων για την *Κοινοπολιτεία* είναι ότι και στην κυβέρνηση των Εργατικών, το 1945, οι *Dominions* είχαν σημαντική θέση στην εσωτερική πολιτική, καθώς, σύμφωνα με τον P.M.H Bell, *"έπαιξαν ζωτικό ρόλο στον πόλεμο"* (Bell, 1997, 69),

όπως και στο εμπόριο, στην οικονομία και στην παγκόσμια επιρροή της χώρας. Για τον Robert McNamara, η περίοδος 1955 έως 1967 χαρακτηρίζεται από έναν *"βαθμό συνέχειας της πολιτικής"* ανεξάρτητα από ποιο κόμμα ήταν στην κυβέρνηση, αλλά θεωρεί ότι η πολιτική τους σχετικά με την Μέση Ανατολή ήταν μη βιώσιμη, καθώς συνδύαζαν τα συμφέροντα της Βρετανίας με την στήριξη των συντηρητικών δυνάμεων στην ευρύτερη περιοχή (McNamara, 2003, 283). Όμως, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι είχαν αναδειχθεί φωνές στο εσωτερικό της βρετανικής πολιτικής που υποστήριζαν τις έννοιες της αυτοδιάθεσης των λαών, ιδιαίτερα την περίοδο του *"δευτέρου κύματος"* της απο-αποικιοποίησης, το 1950 (Sanders, 1990, 80).

Η ιστοριογραφία της απο-αποικιοποίησης αποτελεί ένα παράδειγμα για τον τρόπο που η αποικιοκρατική διάνοηση ερμήνευε τους λόγους της εδραίωσης των ευρωπαϊκών αποικιακών διοικήσεων και την εξέλιξή τους. Σε άρθρο της, η Αθηνά Συριάτου περιγράφει τις ιστορικές προσεγγίσεις από την πλευρά της βρετανικής ιστοριογραφίας, ξεκινώντας από το έργο των Charles Dilke και J.R. Seeley, που υποστήριζαν ότι η Βρετανική Αυτοκρατορία αποτελούσε μια καλοπροαίρετη αποστολή για την επέκταση των αντιπροσωπευτικών θεσμικών οργάνων, δίνοντας και μια ηθική διάσταση στην αποικιοκρατική επέκταση (Syriatou, 2012, 39). Αντιθέτως, η συγγραφέας υποστηρίζει ότι υπήρξε διαφορετική προσέγγιση στο παραπάνω επιχείρημα, με το έργο του J.A. Hobson, ο οποίος είχε επισημάνει την χρήση της στρατιωτικής ισχύος στην βρετανική επέκταση, αναφέροντας μάλιστα ότι υπήρχε ο κίνδυνος να έρθει η *"στρατιωτική απολυταρχία"* στο εσωτερικό της Βρετανίας, καθώς η άσκηση προτύπων που στηρίζονταν στην βία και στην στρατιωτική ισχύς στο εξωτερικό, θα επηρέαζε και τα *"εγχώρια θεσμικά όργανα"* (Syriatou, 2012, 40). Το επιχείρημα των ιστορικών John Robinson και Ronald Gallagher εστιάζει στα οικονομικά και εμπορικά ζητήματα, χαρακτηρίζοντας την Βρετανική Αυτοκρατορία ως *"άτυπη αυτοκρατορία εμπορίου"*, με την βρετανική αποικιακή διοίκηση να είχε εδραιώσει *"βαθμούς πολιτικού ελέγχου τόπου"*, ανάλογα με την εξασφάλιση της κυριαρχίας σε μια εδαφική επικράτεια υπό *"συνταγματική έννοια"* (Syriatou, 2012, 42). Επομένως, υποστηρίζει ότι οι Robinson και Gallagher επεσήμαναν ότι η αυτοκρατορία δεν αφορούσε *"αποκλειστικά την εδαφική οντότητα"*, αλλά και την εδραίωση μιας *"οικονομικής σχέσης με τοπικούς συνεργάτες"*, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στις *"ιδιαιτερότητες των αυτοκρατορικών"*

κέντρων", λαμβάνοντας υπόψη το πώς ήταν δομημένες οι τοπικές κοινότητες των αυτόχθονων πληθυσμών, προχωρώντας στις ανάλογες εξελίξεις σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο (Sygiatou, 2012, 42). Η συγγραφέας αναφέρει τον τρόπο που λειτουργούσε η βρετανική αποικιακή αποστολή, ιδιαίτερα όταν *"δεν υπήρχε τοπική μπουρζουαζία"*, στρεφόταν προς την συνεργασία με *"κυβερνητικές ολιγαρχίες και τοπικές ελίτ"* και, όταν τα τοπικά πολιτικά καθεστώτα οδηγούνταν σε αποσταθεροποίηση, τότε είτε αποχωρούσε η αποικιοκρατική διοίκηση είτε προχωρούσε στην άμεση ανάληψη της εξουσίας δημιουργώντας αποικίες (Sygiatou, 2012, 42). Ένας επόμενος σημαντικός Βρετανός ιστορικός αναφέρεται ο Bernard Cohn, που χρησιμοποίησε την *"ανθρωπολογική προοπτική"* στην ανάλυση της βρετανικής αποικιοκρατίας, επισημαίνοντας την *"άμεση σχέση"* ανάμεσα στην οργάνωση αποστολών με στόχο την *"απόκτηση γνώσεων"* για τις άλλες ηπείρους και τους γηγενείς, αλλά και να εδραιωθεί η *"επιβολή εξουσίας πάνω τους"* (Sygiatou, 2012, 45). Τέλος, η συγγραφέας επισημαίνει την πολιτιστική στροφή για την ιστοριογραφία και μεθοδολογία της αποικιοκρατικής ιστορίας του Ηνωμένου Βασιλείου, αναφέροντας ως παραδείγματα το έργο του P.J.Marshall, ο οποίος επεσήμανε ότι οι αποικιοκρατικές εκστρατείες δεν ήταν πάντα επιτυχημένες και η αυτοκρατορία εμφανίστηκε με *"τυχαίο και αποδιοργανωμένο τρόπο"* (Sygiatou, 2012, 48). Παράλληλα, περιγράφει την πολιτιστική προσέγγιση του έργου του C.A.Bayly, την κοινωνική και πολιτιστική ιστοριογραφία του John Mackenzie (Sygiatou, 2012, 47), που έδωσε προτεραιότητα στα ζητήματα που αφορούσαν τον πολιτισμό, την λαϊκή κουλτούρα και την διαμόρφωση της κοινής γνώμης (Sygiatou, 2012, 48).

Την περίοδο 1945 έως τις αρχές του '70 οι κυριότεροι γεωγραφικοί χώροι που είχαν την προσοχή της Βρετανικής απο-αποικιοποίησης είναι η Αφρική και η Μέση Ανατολή. Είχαν την προσοχή αυτή, καθώς η πολιτική και στρατιωτική εξέλιξη της απο-αποικιοποίησής τους δεν είχαν τα επιθυμητά αποτελέσματα για το Ηνωμένο Βασίλειο, όπως έγινε στην περίπτωση της Νοτιοανατολικής Ασίας. Συγκεκριμένα, η περίπτωση της Μαλαισίας θεωρείται επιτυχημένη (Sanders, 1990, 83), λόγω των αποτελεσματικών μέτρων αντιμετώπισης των ανταρτικών ομάδων, μέσω της συνεχούς εξέλιξης της στρατιωτικής στρατηγικής των βρετανικών δυνάμεων ανάλογα με τις καταστάσεις στα ευρύτερα πεδία των μαχών και στην

υποστήριξη που έβρισκαν από την "*μη-Κινεζική Μαλαισιανή κοινότητα*" (Sanders, 1990, 84). Στην περίπτωση της Μέσης Ανατολής, σημαντικό αντικείμενο της Βρετανικής εξωτερικής πολιτικής ήταν να διασφαλιστεί η παρουσία βρετανικής στρατιωτικής παρουσίας στην ευρύτερη περιοχή. Παρόλα αυτά, επισημαίνεται ότι ο *Πόλεμος των Έξι Ημερών* έδειξε ότι δεν είναι αρκετή η στρατιωτική παρουσία από μόνη της, για να εξασφαλίσει την "*ελεύθερη παραγωγή και μεταφορά πετρελαίου προς την Βρετανία*" (McNamara, 2003, 2).

Στην αποφυγή ανάληψης στρατιωτικής δράσης από την πλευρά των βρετανικών δυνάμεων, όσον αφορά τις εξελίξεις στην Αίγυπτο, είχαν αναφερθεί οι αρχηγοί του Στρατού του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς η χώρα δεν ήταν "*έτοιμη για άμεση επίθεση*", αλλά, επισημαίνεται, ότι ήταν υποχρεωμένοι να σχεδιάσουν ένα στρατιωτικό πλάνο για επιχείρηση σε σύντομο χρονικό διάστημα (Bell, 1997, 136). Επίσης, ως λανθασμένη κίνηση για τον Βρετανικό στρατό θεωρείται η *Black Saturday*, τον Ιανουάριο του 1952, όταν ο Πρωθυπουργός Churchill έδωσε την άδεια στον διοικητή των βρετανικών αποικιακών δυνάμεων να προβεί σε "*επιθετικά μέτρα εναντίον των Αιγυπτίων*", με πενήντα Αιγύπτιους της βοηθητικής αστυνομίας να σκοτώνονται κατά την διάρκεια των συγκρούσεων (McNamara, 2003, 25). Όσον αφορά την Αίγυπτο, αναφέρεται ότι υπήρχε διαφωνία μεταξύ Συντηρητικών και Εργατικών στην Βρετανία σχετικά με την συνέχεια της διακυβέρνησης του Νάσσερ (Gamal Abdel Nasser), όπου στους δεύτερους υπήρχε η "*πρόθεση να βελτιωθούν οι σχέσεις με το καθεστώς*" (McNamara, 2003, 207).

Ακόμη, έχει επισημανθεί η σημαντική συνεισφορά των στρατιωτικών ηγετών στην πολιτική της Βρετανίας προς την Μέση Ανατολή, κατατάσσοντας το Σουέζ δεύτερο στην σειρά σε υψηλή στρατηγική σημασία, μετά τις *British Isles*, και την αναφορά του *Chiefs of Imperial General Staff* ότι ο έλεγχος της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής είναι καίριας σημασίας για να παραμείνει η Βρετανία *Μεγάλη Δύναμη* στο παγκόσμιο σύστημα (McNamara, 2003, 16). Παρόλα αυτά, το 1970-1, ο Βρετανικός στρατός αποχωρεί *ανατολικά του Σουέζ*, με την Βρετανία να χάνει τον "*παγκόσμιο της ρόλο*" (Sanders, 1990, 3), καθώς δεν είχε την "*στρατιωτική ικανότητα και αποθέματα*" για να συντηρήσει μια δύναμη που θα ανταποκρίνεται σε παγκόσμιο επίπεδο (Sanders, 1990, 3). Η βρετανική στρατηγική για την Μέση Ανατολή εξελίχθηκε στον περιορισμό της επιρροής του καθεστώτος Nasser στον

Αραβικό Κόσμο (McNamara, 2003, 284). Η στρατηγική αυτή έρχεται, εκ των υστέρων, όταν, ήδη από τον Σεπτέμβριο του 1962, μια σειρά από προτεκτοράτα του Ηνωμένου Βασιλείου στην Αραβική Χερσόνησο, βιώνουν αλλαγή του καθεστώτος τους, με τους φιλο-βρετανούς ηγέτες τους να χάνουν την εξουσία τους από δυνάμεις φίλα προσκείμενες στον Nasser (McNamara, 2003, 177). Για αυτό, όπως έχει επισημανθεί, μια στρατηγική κίνηση από τον Πρωθυπουργό της Βρετανίας, Harold Macmillan, ήταν να πειστούν οι δυνάμεις των Η.Π.Α να συνδράμουν σε αυτήν την πολιτική (McNamara, 2003, 284). Ωστόσο, οι σχέσεις ΗΠΑ - Βρετανίας δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως απόλυτα ομαλές, στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, καθώς επισημαίνεται ο ανταγωνισμός των πετρελαϊκών εταιρειών και ότι *"υπήρχαν υποψίες"* ότι το κάθε κράτος θα προστάτευε τα συμφέροντα των δικών τους εταιρειών (Sanders, 1990, 41).

Ήδη είχαν προηγηθεί τα γεγονότα της εθνικοποίησης της διώρυγας του Σουέζ και το παιχνίδι συμμαχιών μεταξύ Η.Π.Α, Βρετανίας, Γαλλίας και Ισραήλ στα μέσα της δεκαετίας του 1950. Όπως περιγράφεται από τον Παπασωτηρίου, την περίοδο 1955-56 ο Nasser προσέγγιζε ταυτόχρονα Η.Π.Α και Ε.Σ.Σ.Δ, με σκοπό να εξασφαλίσει *"πακέτα στρατιωτικής και αναπτυξιακής βοήθειας"*, όμως τον Ιούλιο του 1956 οι Η.Π.Α αποσύρουν *"την προσφορά τους για την κατασκευή του μεγάλου φράγματος του Ασβάν"* (Παπασωτηρίου, 2012, 140). Τον Οκτώβριο του 1956, το Ηνωμένο Βασίλειο συνωμοτεί με την Γαλλία και το Ισραήλ, στοχεύοντας εναντίον του καθεστώτος Nasser, με σκοπό να προστατεύσει την κυριαρχία του πάνω στην διώρυγα του Σουέζ (Παπασωτηρίου, 2012, 140). Το Ισραήλ θα πραγματοποιούσε στρατιωτική εισβολή στην Αίγυπτο και η κίνηση αυτή θα παρείχε το άλλοθι σε κοινή στρατιωτική απάντηση από Ηνωμένο Βασίλειο και Γαλλία, ώστε *"να προστατεύσουν την διώρυγα"* (Παπασωτηρίου, 2012, 140). Επισημαίνεται ότι το 1954 είχε υπογραφεί συνθήκη μεταξύ Βρετανίας και Αιγύπτου, με την οποία το Ηνωμένο Βασίλειο μπορούσε να στείλει στρατεύματα στο Σουέζ, αν πραγματοποιούταν εισβολή στην περιοχή από ξένη δύναμη (Παπασωτηρίου, 2012, 140). Ωστόσο, η κυβέρνηση των Η.Π.Α αντέδρασε και απείλησε με οικονομικές κυρώσεις, με το Ηνωμένο Βασίλειο να αποσύρεται και πολιτικό επακόλουθο αποτέλεσε ο τερματισμός της πολιτικής σταδιοδρομίας του πρωθυπουργού Anthony Eden (Παπασωτηρίου, 2012, 140).

Στην Αφρική, το 1963 διαλύεται η *Κεντρική Αφρικανική Ομοσπονδία*, οδηγώντας σε ανεξαρτησία την Ζάμπια και το Μαλάουι το 1964 (McNamara, 2003, 223). Επίσης, τον Ιανουάριο του 1965 πραγματοποιούνται επεμβάσεις του Ηνωμένου Βασιλείου στην Ανατολική Αφρική, ευνοώντας πραξικοπήματα ενάντια των κυβερνήσεων της Κένυας και της Τανζανίας (McNamara, 2003, 208). Διαφορετικό αποτέλεσμα είχε η μονομερής ανεξαρτητοποίηση της Νότιας Ροδεσίας από τον Ian Smith, στις 11 Νοεμβρίου 1965. Ο Robert McNamara επισημαίνει ότι η Ροδεσία είναι μια ειδική περίπτωση, όπου οι λευκοί άποικοι της, παρόλο που ήταν μειοψηφία, δεν δέχονταν τα πλειοψηφικά δικαιώματα των ντόπιων κοινοτήτων και είχαν προχωρήσει στην διεξαγωγή εκλογών τον Μάιο του 1965, αποκλείοντας τον *"μαύρο πληθυσμό"* από την ψηφοφορία (McNamara, 2003, 223). Το Ηνωμένο Βασίλειο δεν προχώρησε σε στρατιωτική απάντηση στην εξέλιξη αυτή, καθώς η πολιτική των βρετανικών κυβερνήσεων, ανεξαρτήτως πολιτικού κόμματος, ήταν η επιβολή οικονομικών κυρώσεων και η *"αναμονή των εξελίξεων"*, σε συνεργασία με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (Sanders, 1990, 111). Η εξέλιξη των γεγονότων μπορεί να ειπωθεί ότι ευνόησε την πλευρά του Ηνωμένου Βασιλείου και της διεθνούς κοινότητας, με το καθεστώς της Ροδεσίας να *"μην αντέχει τον ανταρτοπόλεμο"* που κηρύχθηκε την δεκαετία του 1970 από ντόπιες ομάδες και την Βρετανία να κηρύσσει την ανεξαρτησία της Ζιμπάμπουε, τον Απρίλιο του 1980, ως *"απο-αποικιοκρατική δύναμη"*, όπως αναφέρεται από τον Sanders (Sanders, 1990, 111).

Μια ιδιαίτερη αναφορά είναι αναγκαίο να γίνει για τον τρόπο προσέγγισης της πολιτικής διακυβέρνησης για την απεμπλοκή από την απο-αποικιοποιητική διαδικασία και στο πώς συνέχισε να έχει επαφές με μετα-αποικιακά κράτη σε αμυντικό επίπεδο. Μέσω της μελέτης αντίστοιχων αναλύσεων γίνεται αντιληπτό ότι η επίσημη πολιτική ηγεσία της Βρετανίας προχώρησε στην χρήση ιδιωτικών συμφωνητικών, εξυπηρετώντας συγκεκριμένους σκοπούς και μειώνοντας, με αυτόν τον τρόπο τον βαθμό εμπλοκής της και το οποιοδήποτε πολιτικό κόστος με την αθρόα χρήση του στρατιωτικού θεσμού. Η έννοια της χρήσης *"εργολάβων"* στην σύναψη συμβολαίων παροχής στρατιωτικών υπηρεσιών είναι μια ιστορική έννοια και πρακτική, που κυριαρχούσε στην προνεωτερική περίοδο των κρατών, ιδιαίτερα στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Ωστόσο, έχει επισημανθεί ότι η πρακτική αυτή επανήλθε

από τα μέσα του 20ου αιώνα, σε ορισμένες περιπτώσεις, εξυπηρετώντας μια συγκεκριμένη κατάσταση. Μια τέτοια περίπτωση αναφέρεται για το Ηνωμένο Βασίλειο, από τον Nikolas Gardner ότι, κατά την περίοδο αμέσως μετά την απο-αποικιοποίηση, προχώρησε σε συμβάσεις με ιδιωτικές εταιρείες στρατιωτικού εξοπλισμού και ενόπλων μονάδων για την ενίσχυση της παρουσίας του στο διεθνές σύστημα και σε χώρες, που στην πλειοψηφία τους, ανήκαν στην ευρύτερη σφαίρα επιρροής του παλαιότερα. Ο Gardner κάνει τον διαχωρισμό ανάμεσα στην θεωρία και πράξη, επισημαίνοντας ότι, στο θεωρητικό πλαίσιο, η «εξωτερική ανάθεση» ήταν ένα "μέσο άσκησης εξωτερικής πολιτικής με χαμηλό κόστος", προωθώντας με αυτόν τον τρόπο και την "βρετανική βιομηχανία εξοπλισμών", όμως, στην πράξη, ο ιδιωτικός τομέας της ασφάλειας "αποδείχθηκε αδέξιο εργαλείο" (Gardner, 2008, 233).

Ο συγγραφέας αναφέρει ότι η πολιτική της πώλησης όπλων ως μέσο επιρροής στο διεθνές σύστημα ήταν μια τακτική της κυβέρνησης Wilson, ώστε να αντιμετωπιστεί η οικονομική ύφεση στο εσωτερικό της Βρετανίας, μιας και χάθηκαν σημαντικές πλουτοπαραγωγικές περιοχές κατά την απο-αποικιοποίηση, όπως το Αδεν, στοχεύοντας σε "νεοσύστατες μετα-αποικιακές κυβερνήσεις", που βρίσκονταν στο στάδιο της σύστασης των στρατιωτικών τους δυνάμεων (Gardner, 2008, 233).

Όπως αναφέρεται από τον Gardner, για να προχωρήσει μια οποιαδήποτε σύμβαση για την πώληση όπλων, έπρεπε να υπάρξει η έγκριση από την βρετανική πολιτική κυβέρνηση για το πού θα σταλούν, ώστε να μην θιγούν στο μέλλον αμυντικά και στρατηγικά συμφέροντα της χώρας (Gardner, 2008, 234). Ως παράδειγμα αναφέρει την εμπόλεμη σύγκρουση μεταξύ Ινδονησίας και Μαλαισίας, στα μέσα του 1960, όπου το βρετανικό Υπουργείο Άμυνας παρενέβη στην πώληση εξοπλισμού προς την Ινδονησία, αιτιολογώντας την κίνηση αυτή ως μέσο αποτροπής της χρήσης βρετανικού εξοπλισμού εναντίον συμμάχου-χώρας, που εκείνη την περίοδο ήταν η Μαλαισία, μια στάση που διατηρήθηκε μέχρι το τέλος της ένοπλης αυτής σύγκρουσης, με την "Συμφωνία της Μπανγκόκ" τον Αύγουστο του 1966 (Gardner, 2008, 234).

Όμως, επισημαίνει ότι η στάση αυτή δεν ήταν μόνιμη, αλλά άλλαζε λόγω της ισχυρής πίεσης που δεχόταν η τότε κυβέρνηση από τα ιδιωτικά οικονομικά συμφέροντα, αλλά και την εναλλαγή των εκάστοτε στρατηγικών συμφερόντων,

όπως έγινε τον Σεπτέμβριο του 1966, όταν η Πολεμική Αεροπορία της Ινδονησίας θέλησε να συνάψει σύμβαση με την *"Εταιρεία Μηχανικών Αεροσκαφών του Χονγκ Κονγκ"* (Gardner, 2008, 234), που ήταν αποικία του Ηνωμένου Βασιλείου, σε ζητήματα επισκευών κινητήρων και αεροσκαφών μεταφοράς (Gardner, 2008, 235). Το βρετανικό Υπουργείο Άμυνας συνέχισε την στάση που αναφέρθηκε παραπάνω, αλλά το Υπουργείο Εξωτερικών παρέμβηκε υπέρ της έγκρισης της σύμβασης αυτής, αιτιολογώντας ότι είναι για μεταφορικούς λόγους και όχι για στρατιωτικούς-επιθετικούς, και ότι ήταν μια καλή αφορμή για να ωφεληθεί οικονομικά το Χονγκ Κονγκ και *"θα ενίσχυε τη θέση των φιλο-βρετανικών στοιχείων στην Ινδονησία"* (Gardner, 2008, 235).

Όσον αφορά τα νεοσύστατα κράτη, μετά την απο-αποικιοποίηση, οι συμβάσεις αγοράς αμυντικού εξοπλισμού ήταν ένας τρόπος *"διεθνούς νομιμότητας"* των καθεστώτων τους, όπως αναφέρεται, και για αυτό προτιμούσαν να υπογράψουν *"απευθείας συμβάσεις με το βρετανικό Υπουργείο Άμυνας"*, με την κυβέρνηση Wilson, όμως, να βάζει στην εξίσωση τις ιδιωτικές εταιρείες, χρησιμοποιώντας τις ως *"πολιτικούς εργολάβους"*, κάτι που εξυπηρετούσε οικονομικά και την κυβέρνηση (Gardner, 2008, 235). Παράλληλα υλοποιούνταν και γεωπολιτικά οφέλη, καθώς προσπαθούσε να διατηρήσει τις διεθνείς σχέσεις μέσω ισορροπιών, με κράτη που είχαν αντιπαλότητες μεταξύ τους, όπως αναφέρονται, για παράδειγμα, οι περιπτώσεις της Ζάμπιας, Ροδεσίας, Πορτογαλίας και Νοτίου Αφρικής (Gardner, 2008, 236). Επίσης, με αυτό το σύστημα της συνεργασίας μεταξύ ιδιωτικής αμυντικής βιομηχανίας και του Υπουργείου Άμυνας, η Βρετανία διατηρούσε την ισορροπία ισχύος και με τους άλλους διεθνείς δρώντες, που δραστηριοποιούνταν στην Ασία και την Αφρική, όπως η Γαλλία και οι Η.Π.Α (Gardner, 2008, 236).

- ***Η ιδιαίτερη περίπτωση της Ιρλανδίας***

Ως διαφορετική περίπτωση απο-αποικιοποίησης μπορεί να θεωρηθεί η Ιρλανδία, παρόλο που η ανάλυση της δεν εμπίπτει στο ευρύτερο μεθοδολογικό πλαίσιο της απο-αποικιοποίησης. Το Ιρλανδικό ζήτημα είναι ιδιαίτερο, καθώς δεν υπάρχουν τα συγκεκριμένα φυλετικά χαρακτηριστικά, παρόλο που ο θρησκευτικός διαχωρισμός στο εσωτερικό των κοινοτήτων της χώρας έπαιξε σημαντικό ρόλο. Η διευθέτηση των

Ιρλανδικών συνόρων έχει σημαντικό αντίκτυπο στην εσωτερική πολιτική της Βρετανίας και στον τρόπο που χρησιμοποιεί την στρατιωτική ισχύ της. Σύμφωνα με ιστορικά στοιχεία, η ένοπλη ανταρσία που εκδηλώθηκε στο Δουβλίνο το 1916 αντιμετωπίστηκε με ευκολία από τις βρετανικές δυνάμεις (Ball & Peters, 2000/2001, 405). Ως αρχή του Ιρλανδικού ζητήματος για το Ηνωμένο Βασίλειο αναφέρεται το 1920 και την επιλογή των Προτεσταντών της Βόρειας Ιρλανδίας να επιλέξουν "να παραμείνουν μέρος μιας ένδοξης Αυτοκρατορίας", ύστερα από την συνεισφορά τους στην μάχη του Σομ (Picard, 1992). Όπως αναφέρεται, η προσέγγιση αυτή αφορά την "προθυμία υποταγής σε ένα κέντρο", όπου θα λαμβάνονται αποφάσεις σε τομείς όπως η εξωτερική πολιτική, η άμυνα και η οικονομία, και αυτό επισημαίνεται ότι ενισχύθηκε με την "επιβολή της άμεσης διοίκησης από το Λονδίνο το 1972" (Picard, 1992). Όσον αφορά το επίπεδο της οικοδόμησης κράτους στην Βόρεια Ιρλανδία, η πολιτειολόγος Elisabeth Picard αναφέρει την επιρροή πολιτικών και διεθνών εξελίξεων στο ζήτημα της ίδρυσης ανεξάρτητης κρατικής οντότητας στην περιοχή, που θα "απεγκλωβίσει την βρετανική διοίκηση και πολιτική" και θα βοηθήσει την Βόρεια Ιρλανδία να αποκτήσει μια "ανεξάρτητη ταυτότητα" σε σχέση με την υπόλοιπη Ιρλανδία (Picard, 1992).

Σημαντική ημερομηνία θεωρείται το 1922, με την δημιουργία του ανεξάρτητου Ιρλανδικού κράτους, που, σύμφωνα με τους Ball και Peters, είναι αποτέλεσμα της "αγριότητας της αντίδρασης της Βρετανικής κυβέρνησης", που οδήγησε σε αυξανόμενη αντίδραση από την πλευρά των Ιρλανδών (Ball & Peters, 2000/2001, 405). Ωστόσο, παρά την κήρυξη της ανεξαρτησίας της Ιρλανδίας, ένα μέρος της παραμένει υπό την βρετανική κυριαρχία, με τις εντάσεις να συνεχίζονται στο εσωτερικό του. Το 1969, στέλνονται στρατεύματα από την Βρετανία, με την δικαιολογία να προστατευθεί η Καθολική κοινότητα της Βόρειας Ιρλανδίας, όπως και η "καταστολή του IRA" (Heywood, 1997/2006, 528).

Στην πολιτική διαχείριση της Βόρειας Ιρλανδίας από το Ηνωμένο Βασίλειο, ο Αντιπρόσωπος του Ηνωμένου Βασιλείου συνήθως αναφερόταν στον Υπουργό Εσωτερικών, "αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις θα παρευρισκόταν επίσης στις συνεδριάσεις της διυπουργικής υπουργικής επιτροπής", με τις βρετανικές ένοπλες δυνάμεις, οι οποίες στάλθηκαν στην Βόρεια Ιρλανδία τον Αύγουστο του 1969, να παραμένουν "υπό την εξουσία του Υπουργείου Άμυνας στο Λονδίνο" (The Lord

Saville of Newdigate, Hoyt & Toohey, 2010, 145). Η λεγόμενη "*Ματωμένη Κυριακή*" (*Bloody Sunday*) ήταν ένα από τα γεγονότα που σημάδεψαν τις συγκρούσεις στην Βόρεια Ιρλανδία και τον τρόπο εμπλοκής του Ηνωμένου Βασιλείου.

Διαδραματίστηκε στις 30 Ιανουαρίου του 1972 και αφορά την εμπλοκή μονάδων του βρετανικού στρατού στην αντιμετώπιση των διαδηλώσεων που πραγματοποιήθηκαν στο Londonderry της Βόρειας Ιρλανδία (The Lord Saville of Newdigate, Hoyt & Toohey, 2010, 45). Στην πορεία αυτή οι στρατιώτες χρησιμοποίησαν πραγματικά πυρά έναντι των διαδηλωτών σκοτώνοντας δεκατρία άτομα, κάτι που οδήγησε, όπως αναφέρεται στην σχετική αναφορά του 2010, τον Lord Chief Justice of England, Λόρδο- Lord Widgery, να διεξάγει έρευνα, στις αιτίες και αφορμές που συνετέλεσαν στο παραπάνω το περιστατικό, την ίδια χρονιά (The Lord Saville of Newdigate, Hoyt & Toohey, 2010, 45). Η αλληλουχία των γεγονότων ξεκινά στις 14 Αυγούστου του 1969, ξέσπασαν στο Londonderry βίαιες συγκρούσεις μεταξύ πολιτών και αστυνομίας, με την κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου να αποφασίζει την αποστολή τμημάτων του βρετανικού στρατού ως "*βοήθεια στην πολιτική δύναμη*", με κύριο αντικείμενο την "*αποκατάσταση του νόμου και τάξης*" (The Lord Saville of Newdigate, Hoyt & Toohey, 2010, 48). Όπως επισημαίνεται στην σχετική αναφορά του 2010, που αναφέρεται και παραπάνω, στο εσωτερικό της Βόρειας Ιρλανδίας δραστηριοποιούνταν ένοπλες ομάδες, με διαφορετικό αντικείμενο η κάθε μια, όπου α) το IRA είχε χωριστεί σε Προσωρινό IRA και Επίσημο IRA, και είχε ξεκινήσει εκστρατεία ένοπλης βίας ως μόνο μέσο για την ανεξαρτησία της Βόρειας Ιρλανδίας και την ένωσή της με την Ιρλανδία · β) συγκρότηση παραθρησκευτικών οργανώσεων, που χειρίζονταν ένοπλη βία, και με στόχο την διατήρηση της ένωσης με το Ηνωμένο Βασίλειο (The Lord Saville of Newdigate, Hoyt & Toohey, 2010, 48).

Όσον αφορά την "*Ματωμένη Κυριακή*", το σχέδιο που είχε συνταχθεί από τις δυνάμεις ασφαλείας για την διαχείριση της διαδήλωσης στις 30 Ιανουαρίου 1972 ήταν "*να επιτραπεί στην πορεία να προχωρήσει στις εθνικιστικές περιοχές της πόλης, αλλά να την εμποδίσει να φτάσει στην Πλατεία Γκίλντχολ (Guildhall)*" (The Lord Saville of Newdigate, Hoyt & Toohey, 2010, 50). Όπως παρατίθεται στην σχετική αναφορά, υπήρξε αμφιβολία από ανώτερους αξιωματικούς για την ικανότητα των

στρατευμάτων να διαχειριστούν την επικείμενη διαδήλωση, αναφέροντας το σχετικό "εμπιστευτικό υπόμνημα" του στρατηγού Robert Ford, διοικητή των χερσαίων δυνάμεων στη Βόρεια Ιρλανδία, στις αρχές Ιανουαρίου 1972, προς τον Αντιστράτηγο Sir Harry Tuzo, Γενικό Αξιωματικό στην Βόρεια Ιρλανδία (The Lord Saville of Newdigate, Hoyt & Toohey, 2010, 50).

Στην επίσημη αναφορά του Ηνωμένου Βασιλείου του 2010 υποστηρίχθηκε ότι η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου δεν είχε προβεί, εκ των προτέρων, σε ενέργειες που θα υποστήριζαν την χρήση "θανατηφόρας δύναμης" στην διαχείριση της πορείας στο Londonderry, και στην ίδια αναφορά επισημαίνεται ότι και η κυβέρνηση της Βόρειας Ιρλανδίας δεν είχε την πρόθεση για ένοπλη καταστολή της πορείας (The Lord Saville of Newdigate, Hoyt & Toohey, 2010, 91). Από τα παραπάνω δεδομένα γίνεται αντιληπτό ότι επιρρίπτεται η ευθύνη στους λανθασμένους σχεδιασμούς της αστυνομίας, κάνοντας λόγο για "διάβρωση" της σε θέματα ασφαλείας (The Lord Saville of Newdigate, Hoyt & Toohey, 2010, 91). Ακόμη, δίνεται ιδιαίτερα σημασία στα μη-τυπικά χαρακτηριστικά που ανέπτυξαν οι Βρετανοί στρατιώτες στην Βόρεια Ιρλανδία, κάνοντας λόγο για μια "κουλτούρα" της χρήσης των όπλων, που διευρύνθηκε στα στρατεύματα της περιοχής λόγω της ατιμωρησίας παρελθοντικών περιστατικών πυροβολισμών, όπως και για έλλειψη αντικειμενικότητας στο εσωτερικό των σωμάτων που ήταν υπεύθυνα για την εσωτερική ασφάλεια (The Lord Saville of Newdigate, Hoyt & Toohey, 2010, 92). Ωστόσο, για τα γεγονότα στο Londonderry, η αναφορά κάνει λόγο ότι δεν είναι απόλυτα βέβαιο και σίγουρο ότι οι Βρετανοί στρατιώτες προχώρησαν στην ρίψη πυρών λόγω της ύπαρξης της παραπάνω κουλτούρας (The Lord Saville of Newdigate, Hoyt & Toohey, 2010, 92).

Είναι αρκετοί που υποστηρίζουν ότι η αποστολή Βρετανικών στρατευμάτων στην Ιρλανδία δικαιολογήθηκε ως "βοήθεια προς την πολιτική δύναμη" της Βορείου Ιρλανδίας (McGovern, 2015, 9). Επίσης, χρησιμοποιείται αρκετά η θεωρία του στρατηγού Sir Frank Kitson, όσον αφορά του τομέα του *counterinsurgency* στην Βόρεια Ιρλανδία και στον τρόπο που η κρατική ισχύς προχωρά στην υιοθέτηση μέτρων "καταναγκαστικής βίας" στην αντιμετώπιση ανταρτικών ή τρομοκρατικών ομάδων (McGovern, 2015, 13). Έτσι, περιγράφεται ότι το «στρατηγικό κέντρο

βάρους» ήταν να πληγεί η εσωτερική συνοχή του αντιπάλου, όπως και η σημασία που θα δοθεί στην φυσική καταστροφή του (McGovern, 2015, 15).

Ο πόλεμος στην Βόρειο Ιρλανδία διήρκεσε για ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα, από το 1969 έως το 1998 (Charters, 2017, 3). Η στρατηγική που ακολουθήθηκε από τον Βρετανικό στρατό ήταν επηρεασμένη από τους άλλους πολέμους της απο-αποικιοποίησης, ωστόσο ήταν διαφορετικό το συναισθηματικό βάρος, με την έννοια ότι γινόταν σε επικράτεια που θεωρείται εντός των ορίων του Ηνωμένου Βασιλείου. Όπως επισημαίνεται από τον Καθηγητή Στρατιωτικής Ιστορίας David A. Charters, ο βρετανικός στρατός δεν ήταν σε θέση να εγκαταλείψει την περιοχή αυτή, σε περίπτωση που δεν είχε ευνοϊκές εξελίξεις (Charters, 2017, 4). Επίσης, επισημαίνει ότι ο πόλεμος ήταν "πολύ ορατός" για τους Βρετανούς πολίτες (Charters, 2017, 5), εννοώντας ότι οι ένοπλες συγκρούσεις και οι αψιμαχίες στο κέντρο των πόλεων ήταν συχνά κεντρικό αντικείμενο θέασης και σχολιασμού στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Αυτό το στοιχείο είναι που διαφοροποιεί την περίπτωση της Βορείου Ιρλανδίας, καθώς είναι ένα θέμα που επηρεάζει άμεσα την εσωτερική πολιτική του Ηνωμένου Βασιλείου και μπορεί να ενσωματωθεί στον τομέα της ανταπόκρισης του στρατού σε εσωτερικά ζητήματα του κράτους.

Τα τελευταία χρόνια, ύστερα και από την υλοποίηση της εξόδου της Βρετανίας από την Ε.Ε., επανέρχεται το ζήτημα της Βορείου Ιρλανδίας στην επίσημη κυβερνητική πολιτική του Ηνωμένου Βασιλείου. Οι πιο πρόσφατες νομοθετικές πρωτοβουλίες αφορούν την έρευνα για την δράση των βρετανικών στρατευμάτων κατά την περίοδο των *Ταραχών (Troubles)* και τις πολιτικές συμφιλίωσης. Τον Μάιο του 2022 ανακοινώθηκε ότι θα ξεκινήσει επίσημη έρευνα για την δράση του στρατιωτικού προσωπικού της Βρετανίας στην Βόρεια Ιρλανδία, το οποίο είχε εκστρατεύσει στην περιοχή υπό την επιχείρηση *Banner* (1969-2007) (Mills & Torrance, 2022). Ωστόσο, η βρετανική πολιτική έχει ένα ιστορικό προηγούμενο ανολοκλήρωτων προσπαθειών αποκατάστασης της μνήμης και της επούλωσης των πληγών του παρελθόντος μέσω απονομής δικαιοσύνης για του θύτες. Το 2006 αναφέρεται ότι η τότε κυβέρνηση προχώρησε στην συγκρότηση μιας *Ομάδας Ιστορικών Ερευνών (Historical Enquiries Team-HET)* ως μέρος της Αστυνομικής Υπηρεσίας της Βόρειας Ιρλανδίας (Police Service of Northern Ireland-PSNI) (Mills & Torrance, 2022). Τονίζεται η επιρροή του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων

Δικαιωμάτων προς την απόφαση αυτή, επειδή είχε εκδώσει αποφάσεις για ελλειμματική δράση του βρετανικού κράτους στην “διερεύνηση θανάτων” στους οποίους υπήρχε “κρατική εμπλοκή” (Mills & Torrance, 2022). Ωστόσο, το 2014 διαλύθηκε η παραπάνω ομάδα στο πλαίσιο των περικοπών του προϋπολογισμού της αστυνομικής υπηρεσίας στην Βόρειο Ιρλανδία και αντικαταστάθηκε με “ένα πολύ μικρότερο Τμήμα Ερευνών Κληρονομιάς (*Legacy Investigations Branch-LIB*)” (Mills & Torrance, 2022).

Παρόλα αυτά, τον Δεκέμβριο του 2014 επικυρώθηκε η συμφωνία *Stormont House* μεταξύ των διακυβερνητικών θεσμών σε Βρετανία και Βόρεια Ιρλανδία, με σκοπό την αποκατάσταση της μνήμης των γεγονότων (Mills & Torrance, 2022). Με βάση την συμφωνία αυτή ιδρύθηκε μια νέα “ανεξάρτητη Μονάδα Ιστορικών Ερευνών” (*Historical Investigations Unit-HIU*), όπου οι δικαστικές διαδικασίες και διώξεις είναι ανεξάρτητες από την επίσημη θεσμική επιρροή (Mills & Torrance, 2022). Τον Μάιο του 2021 επισημαίνεται έφτασε η πρώτη υπόθεση σε δίκη, όμως απορρίφθηκε, με τον αρμόδιο δικαστή να κρίνει “ότι βασικά αποδεικτικά στοιχεία στην υπόθεση της εισαγγελίας ήταν απαράδεκτα” (Mills & Torrance, 2022). Ως μια προσπάθεια αναστολής των νομικών διαδικασιών, ή την επανέναρξη τους πάνω σε μια νέα βάση, μπορεί να θεωρηθεί η πρόσφατη κατάθεση νομοσχεδίου στην Βουλή των Κοινοτήτων υπό την ονομασία *Northern Ireland Troubles (Legacy and Reconciliation) Bill 2022-2023*. Κατατέθηκε 17 Μαΐου 2022 και αναφέρεται ότι προτείνει τον “τερματισμό των νομικών διαδικασιών” σχετικά με την περίοδο των *Troubles*, αλλά “να να προβλεφθεί υπό όρους ασυλία από τη δίωξη” σε όσα άτομα συνεργαστούν στην διεξαγωγή ερευνών για την περίοδο εκείνη υπό “μιας νεοσυσταθείσας Ανεξάρτητης Επιτροπής Συμφιλίωσης και Ανάκτησης Πληροφοριών (*Independent Commission for Reconciliation and Information Recovery*)” (Fairbairn et al, 2022). Η νομική αυτή πρωτοβουλία έχει ξεσηκώσει αντιδράσεις στο εσωτερικό της Βρετανίας. Από την μία πλευρά, επισημαίνεται ότι υλοποιεί τα αιτήματα και πιέσεις βετεράνων, οι οποίοι ζητούσαν προστασία από δίωξεις για τα γεγονότα της περιόδου εκείνης (Fairbairn et al, 2022). Από την άλλη, τα θύματα και οι συγγενείς τους φοβούνται ότι δεν θα απονεμηθεί δικαιοσύνη για τα εγκλήματα του παρελθόντος, με την επίσημη κυβέρνηση να επισημαίνει ότι τα μέτρα που έχει λάβει “είναι συμβατά” με τις επίσημες αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου

Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Fairbairn et al, 2022). Είναι δύσκολο να προβλεφθεί το τελικό αποτέλεσμα της πρωτοβουλίας αυτής, καθώς είναι μια νομοθετική διαδικασία εν εξελίξει. Ωστόσο, παρατηρείται η συνεργασία της πολιτικής ηγεσίας με μια συγκεκριμένη ομάδα στρατιωτικών, προκειμένου να υλοποιηθεί ένα αίτημά τους. Ακόμη, το γεγονός αυτό λειτουργεί ως υπενθύμιση μιας παραμέτρου για την θετική επίτευξη του Brexit, καθώς προστίθεται μια ομάδα πίεσης που δεν ήθελε την συνέχεια της παρουσίας της ευρωπαϊκής νομικής στο εσωτερικό της χώρας. Επίσης, δίνει την εντύπωση ότι η βρετανική πολιτική επιθυμεί να συνεχίσει την σύσφιξη των σχέσεων με την Βόρεια Ιρλανδία σε επίπεδο διμερών επαφών και αποκεντρωμένης διοίκησης, και όχι με την διεθνοποίηση του ζητήματος αυτού.

Στην σύγχρονη βρετανική στρατηγική για την Βόρεια Ιρλανδία, η περιοχή παραμένει στρατηγικού ενδιαφέροντος για το Ηνωμένο Βασίλειο, και με βάση την προσέγγιση *Global Britain*. Το πρόσφατο στρατηγικό δόγμα του Ηνωμένου Βασιλείου εφιστά την προσοχή σε τρομοκρατικές ομάδες, όπως τις χαρακτηρίζει, που μπορούν να διαταράξουν την εσωτερική ασφάλεια στο Ηνωμένο Βασίλειο, προκαλώντας πολιτική αστάθεια στην Βόρεια Ιρλανδία (HM Government, 2021, 32). Μάλιστα, τις κατατάσσει ως μία από τις κύριες πηγές τρομοκρατικής απειλής για το Ηνωμένο Βασίλειο, μαζί με την ισλαμιστική τρομοκρατία, την ακροδεξιά, την ακροαριστερή, την αναρχική (HM Government, 2021, 32). Επίσης, η Βόρεια Ιρλανδία και η Δημοκρατία της Ιρλανδίας, το ανεξάρτητο δηλαδή κράτος, είναι σημαντικά στοιχεία και στην στρατηγική του μετα-Brexit Ηνωμένου Βασιλείου για την εξωτερική πολιτική και τις διεθνείς σχέσεις. Γι'αυτό στην σχετική αναφορά επισημαίνεται ότι θα προωθηθεί συνεργασία με την Ιρλανδία, τηρώντας τις δεσμεύσεις της Συμφωνίας του Μπέλφαστ του 1998, αλλά και διασφαλίζοντας την εφαρμογή της Συμφωνίας Αποχώρησης από την Ε.Ε., του 2019, με σκοπό την διασφάλιση της ειρήνης (HM Government, 2021, 61).

Η υπόθεση εργασίας της απο-αποικιοποίησης συνάδει αρκετά με την υπόθεση εργασίας των διεθνών σχέσεων του Ηνωμένου Βασιλείου. Έχει επισημανθεί ότι ο ορισμός της αμυντικής πολιτικής του Ηνωμένου Βασιλείου αποτελείται από τρεις παραμέτρους, α) τις δηλώσεις των πολιτικών ηγετών, β) την στρατιωτική στρατηγική και γ) τον αμυντικό προϋπολογισμό (Cornish & Dorman, 2009, 248). Επίσης, αναφέρεται ότι η αναθεώρηση της αμυντικής πολιτικής στο

Ηνωμένο Βασίλειο αλληλεπιδρά και με την εξωτερική πολιτική (Cornish & Dorman, 2009, 248). Με αυτόν τον τρόπο, γίνεται αντιληπτό ότι η δόμηση του αμυντικού δόγματος στο Ηνωμένο Βασίλειο εξελίσσεται ανάλογα με την εκάστοτε διακυβέρνηση και το επίπεδο των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων. Κάθε πρόγραμμα μεταρρύθμισης των Ενόπλων Δυνάμεων φέρει την προσωπική σφραγίδα, αν μπορεί να χρησιμοποιηθεί αυτός ο όρος, του Πρωθυπουργού, ωστόσο η συζήτηση σε νομοθετικό επίπεδο θα οδηγήσει στην υλοποίησή του. Έτσι, παρατηρείται μια συνεργασία μεταξύ των θεσμών και δείχνει την συνέχεια του βρετανικού πολιτεύματος.

Οι εξελίξεις που συνέβησαν κατά την περίοδο της απο-αποικιοποίησης, ιδιαίτερα στο χώρο της Μέσης Ανατολής, είχαν αντίκτυπο στον τρόπο που αυτο-προσδιορίζεται η Βρετανία στο σύγχρονο διεθνές σύστημα. Η Μέση Ανατολή, συγκεκριμένα η Αραβική Χερσόνησος, είναι μια περιοχή έντονου γεωπολιτικού και στρατηγικού ενδιαφέροντος. Παρά την αποχώρηση των βρετανικών δυνάμεων από την περιοχή κατά την μεταπολεμική εποχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, από τις αρχές του 21ου αιώνα το Ηνωμένο Βασίλειο αναζητά διαύλους επικοινωνίας και πρόσβασης στην ευρύτερη περιοχή, μέσω συνεργασιών με τα τοπικά καθεστώτα. Η Αραβική Άνοιξη του 2011 έφερε στο προσκήνιο το πλαίσιο των συνεργασιών του Ηνωμένου Βασιλείου με τα καθεστώτα που την βίωσαν, ανοίγοντας έναν δημόσιο διάλογο στον οποίο τονίστηκε ότι αποκαλύφθηκαν *"μερικές από τις διαφορές μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και του Κόλπου όσον αφορά τα διαφορετικά συστήματα εσωτερικής διακυβέρνησης"* (House of Commons, 2013, 7).

Σε μια συζήτηση που πραγματοποιήθηκε στην Βουλή των Κοινοτήτων, το 2018, παρέχονται σημαντικές πληροφορίες για την συνεργασία ανάμεσα στο Ηνωμένο Βασίλειο και στο Μπαχρέιν, που ξεκίνησε το 2012 στο πλαίσιο της *"τεχνικής βοήθειας"* προς το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα της πολιτικής διακυβέρνησης του Μπαχρέιν (Walker & Gill, 2018, 13), που βοηθούν στην ευρύτερη κατανόηση για το πώς η Βρετανία ενισχύει την παρουσία της στο διεθνές σύστημα. Η χώρα συμμετέχει μέσω της παροχής *"τεχνικής εμπειρογνωμοσύνης"* σε ζητήματα όπως οι μεταρρυθμίσεις των δημοσίων θεσμών, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Walker & Gill, 2018, 2), και η εκπαίδευση των ενόπλων δυνάμεων της χώρας από τις Βρετανικές ένοπλες δυνάμεις (Walker & Gill, 2018, 3).

Αναφέρεται ως παράδειγμα η ίδρυση του "Παγκόσμιου Αντιτρομοκρατικού Φόρουμ", μια ανεπίσημη "πλατφόρμα" όπως χαρακτηρίζεται, από την Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένο Αραβικά Εμιράτα, με το Ηνωμένο Βασίλειο να συνεργάζεται με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα στην ομάδα εργασίας GCTF "για την καταπολέμηση του βίαιου εξτρεμισμού (CVE)" (House of Commons, 2013, 19). Οι Philip Leech και Jamie Gaskarth έχουν ένα συγκεκριμένο επιχείρημα για την ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής της σύγχρονης Βρετανίας. Αναφέρουν την "ανάλυση πολιτικής δικτύου" ως πλαίσιο επεξήγησής της, δηλαδή επισημαίνουν ότι η εξωτερική πολιτική του Ηνωμένου Βασιλείου για την Μέση Ανατολή και την Αραβική Χερσόνησο διαμορφώνεται ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν σε κάθε χώρα και στο πώς έχουν δομηθεί τα συμφέροντα του Ηνωμένου Βασιλείου την εκάστοτε χρονική περίοδο, κάτι που επεξηγεί τις "ασυνέπειες πολιτικής" της χώρας για την ευρύτερη περιοχή (Leech & Gaskarth, 2015, 143). Όσον αφορά το πλαίσιο της πολιτικής αυτής, οι Leech και Gaskarth παραθέτουν τα εξής χαρακτηριστικά: η "ανάλυση πολιτικής δικτύου" δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στα "δίκτυα πολιτικής", δηλαδή "πρότυπα αλληλεπίδρασης" μεταξύ των φορέων που αφορούν την διοίκηση και την διακυβέρνηση, τα οποία είναι "επίσημα ή ανεπίσημα, προσωρινά ή μακροχρόνια" και διαφέρουν ανάλογα με την θεσμική οργάνωση που επικρατεί στην κάθε χώρα και στις συνθήκες που επικρατούν (Leech & Gaskarth, 2015, 144).

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η περίοδος της απο-αποικιοποίησης επηρέασε αρκετά τον τρόπο που ορίζει η σύγχρονη Βρετανία την θέση της στο διεθνές σύστημα. Είχε σημαντικό αντίκτυπο στην στρατιωτική κουλτούρα των βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων, ιδιαίτερα στον τομέα της αντιμετώπισης ασύμμετρων απειλών και τρομοκρατίας. Έτσι, οι εμπειρίες και τα διδάγματα της περιόδου αυτής εδραίωσαν θεωρίες και προσεγγίσεις στον τομέα του *counterinsurgency*, ενός τομέα που είναι πολύ σημαντικός στην σύγχρονη εποχή. Μια από αυτές τις θεωρίες, είναι το "*winning hearts and minds*" που βασίζεται στην επιτυχημένη, όπως αναφέρεται, εκστρατεία του βρετανικού στρατού στην ευρύτερη περιοχή της Μαλαισίας την δεκαετία του 1950 (Egnell, 2010, 282). Ο Robert Egnell επισημαίνει ότι η προσέγγιση αυτή δεν χαρακτηρίζεται ως πρωταρχική έννοια στα επίσημα στρατιωτικά δόγματα και στα εγχειρίδια των επιχειρήσεων (Egnell, 2010, 283).

Η προσέγγιση αυτή αποδίδεται στον Βρετανό στρατηγό Sir Gerald Templer, ανώτατο επίτροπο στην Malaya την περίοδο 1952-54 (Egnell, 2010, 283), και στον Sir Robert Thompson, εμπειρογνώμονα και μόνιμο γραμματέα για την άμυνα στην ίδια περιοχή στα τέλη του '50 (Egnell, 2010, 284). Το κύριο στοιχείο της θεωρίας αυτής είναι να τονίσει την σημασία που έχει η νομιμότητα και η λαϊκή υποστήριξη στις εκστρατείες κατά των εξεγέρσεων (Egnell, 2010, 284). Έτσι, γίνεται αντιληπτό ότι στην περίπτωση του ντόπιου πληθυσμού στις αποικίες υπήρχε ένας διαχωρισμός μεταξύ ιθαγενών και λευκών εποίκων, με τα δύο αυτά τμήματα του πληθυσμού βιώναν διαφορετική προσέγγιση και κοινωνικού status από την αποικιοκρατική διοίκηση. Σύμφωνα με τον Kahler, ένα σημαντικό πλεονέκτημα της βρετανικής στρατιωτικής *counterinsurgency* ήταν ότι δεν υπήρχαν κοινά συμφέροντα μεταξύ στρατού και εποίκων που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν αρνητικά προς την μητρόπολη (Kahler, 2014, 352). Όσον αφορά την κληρονομιά της περιόδου εκείνης στις βρετανικές Ένοπλες Δυνάμεις και, κατ'επέκταση στις διεθνείς σχέσεις, λειτούργησε ως μετάβαση σε μια νέα πραγματικότητα της χρήσης της στρατιωτικής ισχύος στο εξωτερικό.

Η Βρετανία συμμετέχει σε διεθνείς αποστολές και σε εκστρατείες *peacebuilding* και *peacekeeping*, με διαφορετικό αντικείμενο και στόχο από ότι στο παρελθόν. Δεν είναι μια αποικιοκρατική δύναμη, που έχει ως στόχο της την τήρηση της τάξης στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας, αλλά ως μέλος μιας διεθνούς συμμαχίας, με στόχο, αυτή την φορά, την προάσπιση κοινών συμφερόντων. Αυτό το αφήγημα έγινε πολύ έντονο την περίοδο διακυβέρνησης του Tony Blair, που χρησιμοποίησε την στρατιωτική επέμβαση στο Κόσοβο, ώστε να προωθήσει το όραμά του. Σύμφωνα με αυτό, αναφερόταν στην δημιουργία μόνιμων δομών για τις διεθνείς στρατιωτικές δυνάμεις που θα επενέβαιναν σε ανθρωπιστικές κρίσεις (Driver & Martell, 2002, 90). Σύμφωνα με τους Stephen Driver και Luke Martell, άνηκε στην συνολική προσπάθεια της Βρετανικής κυβέρνησης να "επεκτείνει τον παγκόσμιο ηγετικό ρόλο της μέσω στρατιωτικών επεμβάσεων", χρησιμοποιώντας περισσότερο ως επιχείρημα την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Driver & Martell, 2002, 133). Ωστόσο, έχει υποστηριχθεί ότι η Βρετανία δεν διέθετε επαρκή στρατιωτική δύναμη για να αναλάβει διεθνείς υποχρεώσεις, για αυτό και στράφηκε ξανά προς την προώθηση της "ειδικής σχέσεως" με τις ΗΠΑ (Καρβούνης, 2005, 172),

κάτι που φάνηκε στην έναρξη της αποστολής διεθνών στρατιωτικών δυνάμεων στους πολέμους του Αφγανιστάν και του Ιράκ στις αρχές του 21ου αιώνα.

Επίσης, το 1997 η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου ανέπτυξε την *"Διπλωματία Άμυνας"* (D.D.) (Forster, 2002, 74), αποτελώντας, όπως επισημαίνει ο Forster, ένα πολιτικό αντικείμενο των βρετανικών στρατιωτικών αποστολών της περιόδου εκείνης, ιδιαίτερα στις αποστολές εδραίωσης ειρήνης και την θέσπιση δημοκρατικών αξιών σε άλλα κράτη (Forster, 2002, 75). Ο Forster προσπαθεί να αντιπαραβάλλει το ανθρωπιστικό αφήγημα ότι, πράγματι, μπορεί να βοηθήσει στην εδραίωση βιώσιμων συνθηκών ειρήνης, με ένα ρεαλιστικό επιχείρημα, καθώς η *"χρήση της αμυντικής βοήθειας συνδέεται άμεσα με τις εξαγωγές αμυντικού εξοπλισμού"* (Forster, 2002, 75). Ο συγγραφέας έχει επισημάνει ότι η επιρροή της δυτικής σκέψης και αντίληψης στον τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων επιτυγχάνεται μέσω της οργάνωσης του διεθνούς συστήματος και τον ρόλο των διεθνών οργανισμών, αναφέροντας ως παράδειγμα τα *"Σχέδια Δράσης για την Συμμετοχή στο NATO (MAPs)"*, που συνδέουν την *"αποδοχή των αξιών του NATO με την ομοιομορφία της εισδοχής"* και επισημαίνοντας το έργο του Ηνωμένου Βασιλείου πάνω στην αλληλεπίδραση, που *"βασίζεται στην εξαγωγή συστημάτων αξιών"* (Forster, 2002, 74).

Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, ήδη από την περίοδο της διακυβέρνησης του πρωθυπουργού Churchill, η *«ειδική σχέση»* του Ηνωμένου Βασιλείου με τις Η.Π.Α είναι ένα σημαντικό κομμάτι της εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Ο όρος αυτός χαρακτηρίζεται ως ανεπίσημος και πρωτοεμφανίστηκε σε μια ομιλία του Churchill το 1946 (Belin et al, 2017, 24). Μια πολυεπίπεδη συνεργασία που έρχεται στο προσκήνιο ανάλογα με τις προτεραιότητες που θέτει η εκάστοτε κυβέρνηση της Βρετανίας. Σε αμυντικό επίπεδο, μια από τις πρώτες συνεργασίες ήταν η *Συμφωνία Αμοιβαίας Άμυνας ΗΠΑ-Ηνωμένου Βασιλείου του 1958* και περιελάμβανε την πυρηνική στρατηγική μεταξύ των δύο πλευρών, δηλαδή την αγορά πυρηνικών οπλικών συστημάτων μεταξύ των δύο πλευρών, ανταλλαγή τεχνογνωσίας και κοινές ασκήσεις, με την συμφωνία αυτή να *"επικαιροποιείται"* το 2014 (Belin et al, 2017, 25). Ακόμη, το 2007 υπογράφηκε η συνθήκη συνεργασίας Ηνωμένου Βασιλείου και ΗΠΑ για την αμυντική συνεργασία, στην οποία γίνεται αναφορά για ένα *"πλαίσιο για την προστασία των ουσιωδών συμφερόντων*

ασφάλειας και άμυνας κάθε χώρας σε σχέση με την κίνηση αμυντικού εξοπλισμού εντός μιας εγκεκριμένης κοινότητας” (Belin et al, 2017, 25).

Ως αποτέλεσμα της απο-αποικιοποίησης στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι και το σύστημα των υπερπόντιων εδαφών. Όπως αναφέρεται, τα Βρετανικά Υπερπόντια Εδάφη (OTs) είναι αυτοδιοικούμενες περιοχές που εκτείνονται στον Ατλαντικό, στον Ειρηνικό, στην Ανταρκτική και την Καραϊβική και αποτελούσαν πρώην αποικίες (House of Commons, 2019, 3). Σε μια αναφορά της Επιτροπής των Εξωτερικών Υποθέσεων της Βουλής των Κοινοτήτων γίνεται αναφορά για την ιδιαίτερη σχέση με τα υπερπόντια εδάφη, καθώς από την μια επισημαίνεται ότι έχουν την δική τους συνταγματική νομοθεσία, δείχνοντας ότι έχουν μια πολιτική αυτονομία σε ζητήματα διακυβέρνησης, και οι σχέσεις τους εστιάζονται σε επίπεδο ταυτοτήτων και πολιτιστικών δεσμών (House of Commons, 2019, 3). Όμως, γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχουν και άλλα πεδία, στα οποία το Ηνωμένο Βασίλειο θέλει να συνεχίσει να έχει επιρροή στις περιοχές αυτές.

Αυτό φαίνεται και από τις κινήσεις της βρετανικής νομοθεσίας να ελεγχθεί η ροή των χρημάτων προς τα υπερπόντια, χαρακτηρίζοντας ως ζήτημα εθνικής ασφαλείας την *"έκδοση του νόμου περί κυρώσεων και κατά της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες - Sanctions and Anti-Money Laundering Act (SAMLA)"*, του 2018, όπου προβλέπεται η απαίτηση να δημοσιεύονται τα *"μητρώα πραγματικής ιδιοκτησίας"*, ώστε να αποτραπούν φαινόμενα διαφθοράς και παράνομων χρηματοδοτήσεων σε *rogue* δρώντες, όπως απολυταρχικά καθεστώτα, οργανωμένο έγκλημα, τρομοκρατικές ομάδες (House of Commons, 2019, 3). Η συνεργασία μεταξύ της κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου και των κυβερνήσεων των υπερπόντιων εδαφών πραγματοποιείται και μέσω του *Μικτού Υπουργικού Συμβουλίου των Υπερπόντιων Εδαφών*, ενός *forum* που *"συγκαλείται πλήρες μια φορά τον χρόνο"* μέσω του Γραφείου Εξωτερικών και Κοινοπολιτείας-FCO (House of Commons, 2019, 5), το οποίο θεωρείται κληρονόμος του *Colonial Office to 1968* και του Γραφείου της Κοινοπολιτείας-*Commonwealth Office* (House of Commons, 2019, 7). Το Υπουργείο Άμυνας του Ηνωμένου Βασιλείου έχει την ευθύνη της διαχείρισης των δαπανών για τις στρατιωτικές του εγκαταστάσεις στα υπερπόντια εδάφη, δηλαδή στην βρετανική περιοχή επιρροής του Ινδικού Ωκεανού και στην *Περιοχών Κυρίαρχων Βάσεων* στην Κύπρο (House of Commons, 2019, 19).

Επίσης, είναι αναγκαίο να ειπωθεί ότι η στροφή του Ηνωμένου Βασιλείου προς μια μεταρρύθμιση των σχέσεων της με τα υπερπόντια εδάφη και την Κοινοπολιτεία συνάδει με την δόμηση της στρατηγικής της *Παγκόσμιας Βρετανίας-Global Britain* ως ένα σχέδιο της εξωτερικής του πολιτικής στην μετα-Brexit περίοδο. Αυτές οι έννοιες συνδέονται μεταξύ τους, καθώς επισημαίνεται ότι το αφήγημα της *Παγκόσμια Βρετανίας* είχε ξεκινήσει να παίρνει μορφή κατά την περίοδο της προετοιμασίας για το δημοψήφισμα για την έξοδο της Βρετανίας από την Ε.Ε. (James, 2021). Συγκεκριμένα, έχει επισημανθεί η αναφορά του Boris Johnson, όταν ήταν Υπουργός Εξωτερικών το 2016, ότι η χώρα θα επέστρεφε “ανατολικά Σουέζ”, με την εδραίωση νέων βάσεων στην Μέση Ανατολή και ενίσχυση της παρουσίας της χώρας σε Ασία και Ειρηνικό (James, 2021). Η κίνηση αυτή έχει χαρακτηριστεί ως η στρατηγική των βάσεων (*basing strategy*), έχοντας, ήδη, ανακοινώσει τον Δεκέμβριο του 2014 την ίδρυση νέας βάσης στο Μπαχρέιν και το 2017 υπογράφηκε η συμφωνία μεταξύ Βρετανίας και Ομάν για μακροχρόνια παραχώρηση δικαιωμάτων για το λιμάνι του Duqm, που θα λειτουργεί ως διαμετακομιστικός κόμβος και εκπαίδευσης των βρετανικών ενόπλων δυνάμεων, με την βρετανική αεροπορία να αποκτά πρόσβαση σε βάσεις του Κατάρ, του Ομάν και των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων (James, 2021). Όπως έχει σχολιαστεί για την εξέλιξη της βρετανικής στρατηγικής, θα λειτουργεί ως ένας συνδυασμός εμπορικών επαφών και στρατιωτικής συνδρομής, με στοιχείο αιχμής την “εταιρική σχέση *Trans-Pacific*” (James, 2021).

Επίσης, τον Δεκέμβριο του 2019 ο Πρωθυπουργός Boris Johnson γνωστοποίησε την θέλησή του να θεσπιστεί μια νέα αναθεώρηση της άμυνας της χώρας, με τον Στρατηγό Sir Nick Carter, αρχηγό του επιτελείου άμυνας (Chief of the Defence Staff), να τονίζει, την ίδια χρονιά, την ανάγκη επικαιροποίησης του αμυντικού δόγματος της χώρας, αναφέροντας ότι στο διεθνές σύστημα επέστρεψε “σε μια εποχή μεγάλου ανταγωνισμού ισχύος και συνεχών συγκρούσεων” (Mills et al., 2020, 35). Ο Στρατηγός Carter παρέθεσε ορισμένες εξελίξεις στον αμυντικό τομέα που επηρεάζουν τον τρόπο ανταπόκρισης των ενόπλων δυνάμεων, όπως η αναβάθμιση του ρόλου των πληροφοριών και του κυβερνοχώρου σε στρατηγική σημασία, η αλλαγή του “*χαρακτήρα του πολέμου*” και την ολοένα και περισσότερο εμφάνιση παραστρατιωτικών δυνάμεων (Mills et al., 2020, 36).

Ακόμα και σε επίπεδο νομοθετικής εξουσίας, κρίθηκε αναγκαίο από τις κοινοβουλευτικές επιτροπές να γίνει μια επικαιροποίηση του αμυντικού δόγματος της χώρας. Έτσι, αναφέρεται ότι η *Μικτή Επιτροπή για τη Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας (Joint Committee on the National Security Strategy - JCNSS)* υποστήριξε ότι λόγω του "*απρόβλεπτου χαρακτήρα των Η.Π.Α και της Κίνας*", θα πρέπει η αμυντική πολιτική του Ηνωμένου Βασιλείου να ακολουθήσει μια «*πιο διαφοροποιημένη πορεία*» (Mills et al., 2020, 36). Επίσης, η Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων (*Foreign Affairs Committee*) είχε συμβουλευσει την κυβέρνηση να δώσει προσοχή στον τομέα της στρατηγικής της «*Παγκόσμιας Βρετανίας*» σε σχέση με την Ε.Ε., κάτι που οδήγησε το Υπουργείο Εξωτερικών να εντατικοποιήσει την διπλωματική παρουσία της χώρας στην Ευρώπη (Mills et al., 2020, 36).

Όσον αφορά τις ευρωπαϊκές σχέσεις του Ηνωμένου Βασιλείου στην μετα-Brexit περίοδο, αποτελεί ένα σημείο επαναπροσέγγισης με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, πάνω σε νέα δεδομένα. Σε σχέση με τις χώρες μελέτης της παρούσας διατριβής, ένας σημαντικός εταίρος είναι η Γαλλία. Η έξοδος της Βρετανίας από την Ε.Ε. αποτελεί ένα σημείο αναφοράς και για την Γαλλία, για τον τρόπο που ορίζει την θέση της στην ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια, και όχι μόνο. Η Γαλλία είναι το μόνο κράτος, μέλος της Ε.Ε., που είναι μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και στην επίσημη στρατηγική της επισημαίνει ότι έχει την "*φιλοδοξία*" να είναι στρατηγικά αυτόνομη, αλλά και να συνδράμει στην "*οικοδόμηση μιας ισχυρής Ευρώπης*" (République Française, 2017, 14).

Πριν από τις συζητήσεις για το Brexit, οι γαλλο-βρετανικές σχέσεις είχαν ενισχυθεί σε στρατηγικό και αμυντικό επίπεδο με τις συμφωνίες του *Lancaster House* το 2010, περιλαμβάνοντας στρατηγικούς τομείς όπως η επιχειρησιακή συνεργασία, βιομηχανία και πυρηνική στρατηγική (République Française, 2017, 62). Η θέση της Γαλλίας είναι να συνεχίσει το Ηνωμένο Βασίλειο να έχει μια προνομιακή σχέση μαζί της και να συνεργάζονται σε αμυντικό επίπεδο (République Française, 2017, 62). Ο Βόρειος Ατλαντικός είναι ο γεωγραφικός και στρατηγικός χώρος που μπορεί να ειπωθεί ότι ενώνει την Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο σε συμμαχικούς όρους. Στην επίσημη στρατηγική της Γαλλίας αναφέρεται ότι ο Βόρειος Ατλαντικός είναι πεδίο αντιπαράθεσης συμφερόντων του NATO και της Ρωσίας, με την δεύτερη να έχει αυξήσει τις στρατιωτικές δραστηριότητες στην ευρύτερη περιοχή

(République Française, 2017, 24). Επομένως, η ευρωπαϊκή στρατηγική του Ηνωμένου Βασιλείου μπορεί να στραφεί προς την σύναψη διμερών σχέσεων, ιδιαίτερα με δυνάμεις που γίνονται αντιληπτές από την βρετανική στρατηγική ως στοιχειώδεις για την προώθηση των συμφερόντων του βρετανικού κράτους.

Η έκθεση *Defence Command Paper* είναι η θέση του βρετανικού κράτους στην οργάνωση της αμυντικής πολιτικής του. Επισημαίνεται ότι από το 2021 έως το 2025 θα αυξηθούν οι αμυντικές δαπάνες σε 188 δισεκατομμύρια λίρες, με σκοπό να βελτιωθεί η αξιοπιστία των στρατιωτικών δυνάμεων της χώρας (Brooke-Holland, 2021, 1). Ως κυρίαρχες τάσεις στο τρέχον διεθνές σύστημα ορίζονται οι γεωπολιτικές και γεωοικονομικές αλλαγές που συντελούνται όλο και συχνότερα, η ταχύρρυθμη εξέλιξη της τεχνολογικής καινοτομίας, ο "συστημικός ανταγωνισμός" και οι προκλήσεις ασφαλείας που ξεπερνούν τα όρια των κρατών και απαιτούν την ανάληψη συλλογικής δράσης (Brooke-Holland, 2021, 2). Για το σύγχρονο αμυντικό δόγμα του Ηνωμένου Βασιλείου, η Ρωσία χαρακτηρίζεται ως η μεγαλύτερη απειλή για την ασφάλεια της Ευρώπης, στην οποία δίνεται ο όρος «ικανός και απρόβλεπτος παράγοντας», με σχετικά επιχειρήματα αιτιολόγησης τον εκσυγχρονισμό των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων και την δυνατότητα να λειτουργεί το σύνολο του κρατικού οργανισμού της χώρας για την οργάνωση της εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής (Brooke-Holland, 2021, 2). Η γεωπολιτική σημασία του Ινδο-Ειρηνικού για την βρετανική στρατηγική δίνει και στην Κίνα τον χαρακτηρισμό ως πρόκληση για τα συμφέροντα της χώρας (Brooke-Holland, 2021, 2). Τον Σεπτέμβριο του 2020 δημοσιεύθηκε και η επιχειρησιακή στρατηγική του Ηνωμένου Βασιλείου, *Integrated Operating Concept* (Brooke-Holland, 2021, 3), και ως μια από τις κύριες δράσεις του Υπουργείου Άμυνας είναι η προσέλκυση επαγγελματικού εργατικού δυναμικού, χωρίς αποκλεισμούς.

Κάποιες από τις πολιτικές που θα προωθηθούν είναι: α) επαγγελματική διαπίστευση μαθημάτων σταδιοδρομίας χρονικής διάρκειας δώδεκα μηνών, β) αναθεώρηση των αμοιβών, γ) η διαχείριση της σταδιοδρομίας μέσω της ψηφιακής τεχνολογίας, δ) "Στρατηγική Αμυντικής Φιλοξενίας το 2021", ε) "Αναθεωρημένη Στρατηγική για τις Οικογένειες", στ) ανάπτυξη στρατηγικής προσλήψεων με βάση την διαφορετικότητα και την ένταξη (Brooke-Holland, 2021, 5). Το Βασιλικό Ναυτικό θα διατηρεί μόνιμες περιπολίες offshore στα νησιά των Φώκλαντ, Καραϊβική,

Γιβραλτάρ και Ανατολικά του Σουέζ, ώστε να υπάρχει πρόσβαση στο Ινδο-Ειρηνικό (Brooke-Holland, 2021, 7). Επίσης, προβλέπεται αναδιοργάνωση των μεραρχιών του βρετανικού Πεζικού σε τέσσερις, με στόχο την κάλυψη όλων των δραστηριοτήτων που αφορούν τον ρόλο του στρατού, αλλά χωρίς να υπάρχουν απολύσεις στρατιωτικού προσωπικού (Brooke-Holland, 2021, 7). Γενικώς, ο στρατός θα αποτελείται από τις Ομάδες Μάχης Ταξιαρχιών (*Brigade Combat Teams*), όπου θα έχουν και την ευθύνη της διαχείρισης της εφοδιαστικής και υλικοτεχνικής υποστήριξης, και τις υποστηρικτικές μονάδες μάχης (*combat support units*) (Brooke-Holland, 2021, 8). Ορίζονται πέντε μονάδες μάχης του βρετανικού στρατού, ανάλογα με το περιεχόμενο της δράσης τους, α) μεραρχία αναγνώρισης και χτυπήματος εις βάθος (*deep recce strike*), β) αεροπορικοί ελιγμοί (*air manoeuvre*), γ) ταξιαρχία βαρύ πεζικού (*heavy brigade*), δ) ταξιαρχία ελαφρύ πεζικού (*light brigade*) and ε) ομάδες ταξιαρχίας μάχης αεροπορίας (*combat aviation brigade combat teams*) (Brooke-Holland, 2021, 8).

Το επίσημο στρατηγικό πλαίσιο του Ηνωμένου Βασιλείου έχει ως τελικό έτος εφαρμογής το 2030 (HM Government, 2021, 24), και μια βασική παράμετρος είναι η προετοιμασία των ενόπλων δυνάμεων της χώρας σε εμπόλεμες συγκρούσεις (*warfighting*) και να προχωρήσουν τα προγράμματα του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού (HM Government, 2021, 22). Έτσι, προβλέπεται αύξηση του αμυντικού προϋπολογισμού για πάνω από 24 δισεκατομμύρια λίρες μέχρι το 2025, ανέρχοντας στο 2,2% του ΑΕΠ (HM Government, 2021, 72). Στις διεθνείς σχέσεις της χώρας, τονίζεται η σημασία των ΗΠΑ ως υπερδύναμη του διεθνούς συστήματος, με την Βρετανία να επιθυμεί να παραμείνει στρατηγικός σύμμαχος και περιοχή ευημερίας και ασφάλειας του Ηνωμένου Βασιλείου ορίζεται η ευρωατλαντική περιοχή, με παράλληλη διατήρηση των εταιρικών σχέσεων και εκτός της "άμεσης ευρωπαϊκής γειτονίας" (HM Government, 2021, 26).

Η αποστολή των στρατευμάτων στο εξωτερικό είναι μια πολιτική πρακτική που αποτελεί θέμα αντιπαράθεσης σχετικά με το ποιούς τομείς της διακυβέρνησης έχουν την εξουσία να δίνουν την εντολή αυτή. Στο πολιτικό σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου η αποστολή στρατιωτικών μονάδων στο εξωτερικό ανήκει στο ευρύτερο πλαίσιο των "προνομιακών εξουσιών" (Mills, 2018, 4). Όπως έχει επισημανθεί, οποιαδήποτε απόφαση αφορά την κήρυξη πολέμου ή "δέσμευση στρατιωτικών

δυνάμεων" είναι στην αρμοδιότητα του Πρωθυπουργού, ο οποίος δίνει την έγκρισή του *"εξ ονόματος του Στέμματος"*, μια ευθύνη που χαρακτηρίζεται από την Claire Mills ως *"συνταγματική σύμβαση"* (Mills, 2018, 4). Με αυτόν τον τρόπο, επισημαίνεται ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται για το παραπάνω ζήτημα, παίρνονται εντός του Υπουργικού Συμβουλίου, στις συνεδριάσεις του οποίου έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν, *"με συμβουλευτικό ρόλο"*, το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας και οι Αρχηγοί των Γενικών Επιτελείων των μονάδων των Ενόπλων Δυνάμεων, με το Κοινοβούλιο να μην έχει νομικά *"αντίστοιχο εδραιωμένο ρόλο"*, όπως αναφέρεται από την Claire Mills, και η Κυβέρνηση την νομική υποχρέωση να το ενημερώνει (Mills, 2018, 4).

Παρόλα αυτά, τονίζεται η διαφορά της νομικής και πολιτικής προσέγγισης σε ό,τι αφορά ζητήματα διακυβέρνησης, καθώς, στην πράξη, αρκετές φορές η βρετανική κυβέρνηση έχει προβεί σε ενημερώσεις και έχει ζητήσει συμβουλές από το Κοινοβούλιο για την αποστολή στρατευμάτων στο εξωτερικό (Mills, 2018, 4). Η Mills αναφέρει παραδείγματα προηγούμενων συνεδριάσεων του Κοινοβουλίου σχετικά με το ζήτημα της διεθνούς αποστολής βρετανικών μονάδων στρατού και, μέσω της ανάλυσής της, γίνεται ευρύτερα αντιληπτό ότι οι πολιτικές εξελίξεις και οι σχέσεις που είχε η πολιτική εξουσία με την κοινωνία έπαιξαν σημαντικό ρόλο για την εδραίωση ενός αφηγήματος νομιμοποίησης της εμπλοκής βρετανικών στρατευμάτων σε εμπόλεμες συγκρούσεις που διαδραματίζονται στις περιφέρειες του διεθνούς συστήματος. Η διαδικασία αυτή είχε ξεκινήσει, ήδη, από την περίοδο της απο-αποικιοποίησης και ένα παράδειγμα που παρατίθεται είναι η Κρίση του Σουέζ το 1956.

Αναφέρεται ότι στις 2 Αυγούστου του 1956 οργανώθηκε συζήτηση στην Βουλή των Κοινοτήτων, στην οποία ο Πρωθυπουργός Eden ενημέρωσε τους αντιπροσώπους ότι η χώρα θα λάμβανε *"προληπτικά στρατιωτικά μέσα"* στην Ανατολική Μεσόγειο, χωρίς να ακολουθήσει ψηφοφορία (Mills, 2018, 11). Για το ίδιο θέμα οργανώθηκε ξανά συζήτηση στις 12 και 13 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, όπου *"δεν υπήρξε αναφορά για στρατιωτικά μέσα"* και αφορούσε μια τροποποίηση που κατέθεσε η τότε αντιπολίτευση ασκώντας κριτική στην κυβέρνηση που δεν παρέπεμψε το θέμα στα Ηνωμένα Έθνη (Mills, 2018, 11). Δεύτερον, για την αποστολή βρετανικών στρατευμάτων στο Κοσσυφοπέδιο, το 1999, σε συνέλευση

του Κοινοβουλίου αναφέρεται ότι εκφράστηκαν ανησυχίες για τις εξελίξεις και τα γεγονότα που διαδραματίζονταν στην περιοχή και για την *"έλλειψη επαρκούς κοινοβουλευτικής συζήτησης"* στην Βρετανία (Mills, 2018, 13). Οι ανακοινώσεις για την έναρξη των εχθροπραξιών πραγματοποιήθηκαν από την αναπληρωτή πρωθυπουργό John Prescott, *"σε δήλωση στις 24 Μαρτίου 1994"* και εκφράστηκαν αντιδράσεις από βουλευτές, αναφερόμενοι ότι το Κοινοβούλιο δεν είχε καταγεγραμμένη την *"κυβερνητική πολιτική"* πάνω σε αυτό το ζήτημα (Mills, 2018, 13). Τρίτον, στην απόφαση του Ηνωμένου Βασιλείου να συμμετάσχει στον συνασπισμό για την αποστολή στρατευμάτων στο Αφγανιστάν δεν ήταν αποτέλεσμα μιας κοινής απόφασης μεταξύ εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας.

Όπως αναφέρεται από την Mills, μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις στις Η.Π.Α, τον Σεπτέμβριο του 2001, η Βουλή των Κοινοτήτων συνήλθε τρεις φορές μέσα σε δύο μήνες για την δόμηση του πολιτικού αφηγήματος πάνω στο οποίο θα στέλνονταν τα βρετανικά στρατεύματα (Mills, 2018, 15). Στις σχετικές συνελεύσεις, ο Πρωθυπουργός Blair τόνισε η στρατιωτική δράση *"να δοθεί πάνω σε μια ηθική βάση"* και να μην αποτελέσει μέσο εκδίκησης (Mills, 2018, 14). Έτσι, η Βρετανία συμμετείχε στην *Διεθνή Δύναμη Βοήθειας για την Ασφάλεια στο Αφγανιστάν (2001-2014)*, στρατεύματα της οποίας πραγματοποιούσαν επιχειρήσεις στην περιφέρεια Helmand, το 2006, των οποίων η αποστολή τους επισημαίνεται ότι ανακοινώθηκε στο Κοινοβούλιο *"μέσω υπουργικών αποφάσεων"* (Mills, 2018, 15). Τέταρτον, στην περίπτωση του Ιράκ (2002-2003), στις 24 Σεπτεμβρίου 2002 συγκλήθηκε η Βουλή των Κοινοτήτων για την πιθανότητα ανάληψης στρατιωτικής δράσης με την Κυβέρνηση να ανακοινώνει ότι *"θα δοθεί το δικαίωμα ψηφοφορίας"* στο Κοινοβούλιο για να αποφασίσει, παρόλο που, όπως τονίζεται, δεν είχε την νομική υποχρέωση να προβεί στην παραχώρηση αυτού του δικαιώματος και, τελικά, να οργανώνεται συζήτηση στην Ολομέλεια στις 18 Μαρτίου 2003 (Mills, 2018, 13).

Το επόμενο σημαντικό βήμα, σε όλη αυτήν την διαδικασία και την συνεργασία νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας, ήταν η πρόταση της Κυβέρνησης υπό τον πρωθυπουργό Gordon Brown, το 2007, μέσω των τότε συνταγματικών μεταρρυθμίσεων και υπό του πλαισίου του *Governance of Britain Green Paper*, να θεσπιστεί η υποχρέωση της έγκρισης από την νομοθετική εξουσία, όταν η κυβέρνηση θελήσει να στείλει στρατεύματα στο εξωτερικό, χωρίς να θίγονται

"η ικανότητα της Κυβέρνησης" να διαχειρίζεται αποτελεσματικά την εθνική ασφάλεια και η ασφάλεια και αποτελεσματικότητα των στρατιωτικών επιχειρήσεων (Mills, 2018, 19). Έτσι, με την επόμενη κυβέρνηση συνασπισμού Συντηρητικών και Φιλελεύθερων Δημοκρατών τον Μάιο του 2010, διοργανώθηκε η πρώτη υπερπόντια αποστολή στρατιωτικών δυνάμεων με τα νέα δεδομένα, και προορισμό την Λιβύη, τον Μάρτιο του 2011 (Mills, 2018, 25).

Το 2013 υπήρξαν δύο σχετικές περιπτώσεις, μία στο Μάλι και η άλλη αφορούσε την Συρία. Στο Μάλι, επισημαίνεται ότι η Κυβέρνηση εξέδωσε απόφαση αποστολής βρετανικών στρατευμάτων στην χώρα, χωρίς να το έχει συζητήσει στην Ολομέλεια ή να γίνει ψηφοφορία, μια κίνηση που δέχτηκε έντονη κριτική από αντιπολιτευόμενες ομάδες (Mills, 2018, 5). Όπως αναφέρεται, η Κυβέρνηση δικαιολόγησε την στάση της αυτή κάνοντας αναφορά στις εκκλήσεις που δέχθηκε από τις αρχές της Γαλλίας και του Μάλι και, ύστερα, από ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, επισημαίνοντας ότι οι βρετανικές δυνάμεις θα είχαν επικουρικό λόγο και *"δεν θα αναπτυχθούν σε θέση μάχης"* (Mills, 2018, 27). Όσον αφορά τον εμφύλιο στην Συρία, λόγω της ιδιαιτερότητας της κατάστασης, υπήρξε μια προτερόχρονη συνεννόηση μεταξύ Κυβέρνησης και Κοινοβουλίου και, σε ορισμένες περιπτώσεις, το νομοθετικό σώμα αποφάσισε αποτρεπτικά στην ανάληψη στρατιωτικής δράσης. Έτσι, αναφέρεται ότι τον Αύγουστο του 2013 η πρόταση της Κυβέρνησης να σταλούν στρατεύματα εναντίον του καθεστώτος Bashar al-Assad, με την αιτιολογία την χρήση χημικών από το καθεστώς, *"ηττήθηκε από δεκατρείς ψήφους"*, ενώ τον Σεπτέμβριο του 2015, η Βουλή των Κοινοτήτων ψήφισε υπέρ της επέκτασης της στρατιωτικής δράσης βρετανικών μονάδων στην Συρία για την αντιμετώπιση της τρομοκρατικής ομάδας *ISIS* (Mills, 2018, 5).

Από τα παραπάνω παραδείγματα, γίνεται κατανοητό ότι η διαχείριση στρατιωτικών αποστολών, είτε αποτελεί ένα μέσο προάσπισης στρατηγικών συμφερόντων είτε για ανθρωπιστικούς λόγους, κυριολεκτικώς ή κατ'ευφημισμόν, είναι πρωτίστως ένα πολιτικό ζήτημα και μια ισορροπία ισχύος μεταξύ των θεσμών διακυβέρνησης ενός κράτους. Για αυτόν τον λόγο, τον Απρίλιο του 2018, η Κυβέρνηση αποφάσισε την ενεργοποίηση της στρατιωτικής ισχύος εναντίον των εγκαταστάσεων χημικών όπλων του Συριακού καθεστώτος, όπως αναφέρεται, δικαιολογώντας την ενεργοποίηση αυτής της ισχύος *"πάνω σε ανθρωπιστικό*

επίπεδο" (Mills, 2018, 6). Προκειμένου να μην επαναληφθούν οι αστοχίες της περιόδου των επιχειρήσεων σε Ιράκ και Αφγανιστάν, το Ηνωμένο Βασίλειο προχώρησε στην θέσπιση περαιτέρω δομών ελέγχου και διαχείρισης των στρατιωτικών αποστολών, χωρίς να μεταβάλλεται ο πυρήνας της αντίστοιχης νομοθεσίας. Μια από αυτές είναι η επέκταση του ρόλου του Γενικού Εισαγγελέα, όπου έχει την ευθύνη να δημοσιεύει σχετικές αναφορές για την εγκυρότητα και νομιμότητα της εκάστοτε στρατιωτικής αποστολής στο εξωτερικό, κάτι που χαρακτηρίζεται ως αντίδραση στα γεγονότα του 2003 και της εκστρατείας στο Ιράκ, στα οποία επισημαίνεται ότι είχαν εμφανιστεί *"δύο εκδοχές των νομικών συμβούλων του Γενικού Εισαγγελέα"* (Mills, 2018, 53). Το 2013, μέσω μεταρρύθμισης, ο μηχανισμός της *Επιτροπής Πληροφοριών και Ασφαλείας (ISC)*, που είχε ιδρυθεί το 1994, έγινε επίσημη επιτροπή του βρετανικού Κοινοβουλίου και αναφέρεται ότι απέκτησε μεγαλύτερες εξουσίες, έχοντας την εποπτεία *"της επιχειρησιακής δραστηριότητας"* και *"τις δραστηριότητες πληροφοριών και ασφαλείας της κυβέρνησης"* (Mills, 2018, 56).

Συνεπώς, σε αυτό το υπο-κεφάλαιο έγινε μια διασύνδεση των υποθέσεων εργασίας της απο-αποικιοποίησης και των διεθνών σχέσεων, καθώς αλληλεπιδρούν μεταξύ τους στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου. Η περίοδος της απο-αποικιοποίησης οδήγησε σε έναν επαναπροσδιορισμό της στρατηγικής του κράτους, οδηγώντας σε μια μετεξέλιξη του πολιτικού αντικειμένου των στρατιωτικών αποστολών. Η αναφορά στην ιστορική περίοδο της αποικιοκρατίας βοηθά στην κατανόηση των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, καθώς ανεδείχθησαν ζητήματα που αφορούν την χρήση της στρατιωτικής ισχύος, την αλληλεπίδραση μεταξύ ιδιωτικών και δημοσίων φορέων, και η επιρροή των αποικιοκρατικών νομών στα εδάφη που ήλεγχε. Η εξέλιξη της Εταιρείας Ανατολικών Ινδιών και ο τελικός έλεγχος των στρατευμάτων έδειξε πώς η κεντρική διακυβέρνηση της Βρετανίας προχώρησε στις κατάλληλες μεταρρυθμίσεις, ώστε να εξασφαλιστεί ο πολιτικός έλεγχός τους, από όποιον τομέα και αν προέρχονταν, ενισχύοντας παράλληλα και την παράμετρο του μονοπωλίου της βίας. Οι συζητήσεις που λαμβάνουν χώρα στο Βρετανικό Κοινοβούλιο, από τον 21ο αιώνα, σχετικά με τον έλεγχο των στρατιωτικών αποστολών στο εξωτερικό, με κριτική σχετικά με τον

προνομιακό διάλογο μεταξύ εκτελεστικής εξουσίας και στρατού, δείχνει ότι υπάρχει περιθώριο για περαιτέρω μεταρρυθμίσεις στον τομέα της άμυνας.

γ. Ο στρατός του Ηνωμένου Βασιλείου ως ομάδα συμφερόντων

Η περίπτωση των Ενόπλων Δυνάμεων του Ηνωμένου Βασιλείου ως ομάδα συμφερόντων μπορεί να χαρακτηριστεί ως ιδιαίζουσα, καθώς δεν είναι ορατή η επιρροή της στα πολιτικά και κοινωνικά δρώμενα στο εσωτερικό της χώρας. Συνήθως, τα αιτήματά τους ως ομάδα πίεσης αφορούν, γενικώς, την προστασία των δικαιωμάτων του στρατιωτικού προσωπικού και εστιάζονται, κυρίως, σε ζητήματα υγείας, κοινωνικής ασφάλισης, απασχόλησης. Παρόλο που οι βρετανικές Ένοπλες Δυνάμεις δεν έχουν αφήσει ένα ιδιαίτερο αποτύπωμα στην υποστήριξη ενός συγκεκριμένου πολιτικού κόμματος, μέσα από ιστορικά παραδείγματα μπορεί να ειπωθεί ότι υπάρχει μια προτίμηση προς το Συντηρητικό Κόμμα, λόγω της επιδείνωσης των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων με το Εργατικό Κόμμα επί Κυβερνήσεως Blair, τότε που πρωτοδημοσιεύθηκε το *Στρατιωτικό Σύμφωνο*. Ωστόσο, όσον αφορά την προσέγγιση του κομματικού συστήματος της Βρετανίας για τις Ένοπλες Δυνάμεις δεν υπάρχουν έντονες διαφορές μεταξύ των πολιτικών κομμάτων. Ενώ στην ιστορία της Βρετανίας υπήρχε ο πολιτικός διάλογος σχετικά με την ύπαρξη σταθερού στρατού στο εσωτερικό της χώρας, όπως επισημαίνεται από την Kier, η Βρετανική Αριστερά δεν έβλεπε την ύπαρξη σταθερού, βρετανικού, στρατού, ως *"απειλή για την δημοκρατία"* (Kier, 1997, 68).

Παρόλα αυτά, έχει επισημανθεί από τον πολιτικό επιστήμονα Andrew Heywood ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις του Ηνωμένου Βασιλείου λογοδοτούν στο Στέμμα και δεν είχαν, ποτέ, άμεση επιρροή στην πολιτική (Heywood, 1997/2006, 534). Ωστόσο, κατά καιρούς έχουν υπάρξει περιστατικά και καταστάσεις που δείχνουν ότι έχουν ασκήσει πίεση για ορισμένες πολιτικές, μέσω θεσμικών οδών και άλλων μορφών πίεσης, με πρόσφατο παράδειγμα την σύναψη του *military covenant*, ένα είδος συμβολαιακής σχέσης ανάμεσα στο προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων και των κοινωνιών τους, που ξεκίνησε το 2000 (Forster, 2012, 274), και ανανεώνεται ανάλογα με τις εξελίξεις. Ήταν ένα κείμενο που λειτούργησε ως αφορμή να θεσπιστούν συγκεκριμένες νομοθεσίες για την προστασία των δικαιωμάτων των στρατιωτικών και των οικογενειών τους και αποτελεί μια επίσημη καταγραφή για το πώς ασκεί πίεση ο βρετανικός στρατός στην πολιτική ηγεσία της χώρας.

Το Ηνωμένο Βασίλειο είναι από τις χώρες που δεν έχουν βιώσει την αμφισβήτηση της πολιτικής ηγεσίας με την έννοια του πραξικοπήματος, όπως είχε

γίνει στην Γαλλία στα μέσα του 20ου αιώνα, και σε αυτό συνηγορεί το γεγονός της δομής του στρατιωτικού προσωπικού, δηλαδή στον τρόπο που προσλαμβάνεται (στρατολόγηση), στην θέσπιση των στρατηγικών δογμάτων και στην ίδια την ιστορική εξέλιξη της βρετανικής κοινωνίας. Όπως έχει αναφερθεί, με βάση την ιστορική προσέγγιση, στις ανώτερες βαθμίδες των βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων κυριαρχούνταν από άτομα που προέρχονταν από τις ανώτερες τάξεις της κοινωνίας (Ball & Peters, 2000/2001, 370), και, στην σύγχρονη εποχή ο στρατός έχει χαρακτηριστεί ως "*αυστηρά επαγγελματικός*" (Ball & Peters, 2000/2001, 367).

Την ιστορική περίοδο πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ιδιαίτερα για τον 19ο αιώνα και τον 20ο, δεν υπήρχαν έντονα φαινόμενα ανυπακοής στρατιωτικών μελών, με εξαίρεση την ανταρσία του *Curragh* τον Μάρτιο του 1914. Μια κίνηση που από τον *Finer* δεν χαρακτηρίζεται ως "*αντισυνταγματική*", σύμφωνα με "*αυστηρούς νομικούς όρους*", όπως επισημαίνει ο συγγραφέας, αλλά την χαρακτηρίζει ως "*μια αποτελεσματική άσκηση πίεσης στη βρετανική κυβέρνηση*" (*Finer*, 1969, 86).

Ακόμη, σημαντική ήταν η βάση πάνω στην οποία εδραιώθηκε και ο μόνιμος στρατός στο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου. Σε αυτήν την περίπτωση, παρατηρείται μια πολιτική προσέγγιση που επενέβαινε στο τρόπο εδραίωσης των στρατευμάτων, προκειμένου να ενισχυθεί ο πολιτικός έλεγχος του στρατού και να αποφευχθεί κάθε είδους επιρροή που θα έβαλλε κατά του πολιτικού καθεστώτος. Η *Kier* σε μια πολιτική ανάλυση αναφέρει ότι οι Κοινοβουλευτικοί είχαν την ισχύ να διατηρήσουν τον στρατό σε μικρό μέγεθος, ώστε να επιτευχθεί η "*απολιτικοποίηση του σώματος των αξιωματικών*" και να αποφευχθεί η εδραίωση μιας κορπορατικής κουλτούρας, στην οποία οι αξιωματικοί θα επηρέαζαν και θα αντιτίθονταν στο κράτος προς όφελος των συμφερόντων τους (*Kier*, 1997, 110). Η έννοια της κορπορατικής κουλτούρας αναφέρεται σε αρκετούς κλάδους της δημόσιας πολιτικής, αλλά και στην ιδιωτική σφαίρα, και αφορά τις νόρμες και τις αξίες που συνδέουν τα άτομα μιας ομάδας. Γενικώς, οι ένοπλες δυνάμεις μπορούν να χαρακτηριστούν ως μία από τις πιο συμπαγείς ομάδες στην δημόσια σφαίρα στο εσωτερικό ενός κράτους, λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της.

Όπως έχει επισημανθεί, οι ένοπλες δυνάμεις χαρακτηρίζονται από μια στρατιωτική κουλτούρα που θέτει συγκεκριμένες "*προσδοκίες*" στα άτομα που τις αποτελούν, καθώς "*χρησιμοποιεί θανατηφόρα δύναμη εναντίον άλλων*" και

προχωρά σε ενέργειες και "εκτεταμένες θυσίες", με υψηλό κίνδυνο για την σωματική ακεραιότητα, ακόμα και την ίδια τους την ζωή (Greene et al, 2010, 961). Έτσι, χαρακτηρίζονται από "μια ξεχωριστή γλώσσα, ξεχωριστά σύμβολα, τελετές και πρακτικές" (Greene et al, 2010, 961), όπου η "χρήση μιας κοινής γλώσσας" είναι ο συνδεδετικός κρίκος ανάμεσα στα μέλη αυτής της ομάδας και τους επιτρέπει να "συνεργαστούν σε ένα γενικό πλαίσιο για την επίτευξη κοινών στόχων" (Greene et al, 2010, 959). Από αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γίνεται εύλογα αντιληπτό πόσο ισχυρή μπορεί να αποτελέσει η κορπορατική κουλτούρα του στρατού και, λαμβάνοντας υπόψη το επιχείρημα της Kier, η πολιτική σκηνή του Ηνωμένου Βασιλείου είχε αναπτύξει πολιτικές αποτροπής της κουλτούρας αυτής στο εσωτερικό των ενόπλων δυνάμεων.

Η εκλογή του Tony Blair στην θέση του Πρωθυπουργού της Βρετανίας μπορεί να ειπωθεί ότι ήταν μια αφορμή για την ύπαρξη ενός πολιτικού-στρατιωτικού κενού στις σχέσεις μεταξύ πολιτικής ηγεσίας και στρατιωτικής. Ο Forster είναι ένας από τους αναλυτές που επισημαίνει τις διαφορές που υπήρξαν μεταξύ αυτών των δύο θεσμών, που ξεκίνησαν με την "εκλογή της κυβέρνησης των Εργατικών το 1997" (Forster, 2012, 274). Το εκλογικό αυτό το αποτέλεσμα "προκάλεσε κάποια κατάπληξη σε ανώτερους στρατιωτικούς κύκλους", λόγω των προτεραιοτήτων που είχε θέσει το κόμμα στο πολιτικό του πρόγραμμα, όπως η "δέσμευσή" του "για ένα νόμο περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων", η ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, η δέσμευση προς το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (Forster, 2012, 274). Ο Forster επισημαίνει ότι οι παραπάνω κινήσεις θεωρήθηκαν από τις ανώτερες τάξεις του βρετανικού στρατού ως μέσο επιρροής της πολιτικής ηγεσίας στα πολιτιστικά και αξιακά πλαίσιά του, με το Στρατιωτικό Σύμφωνο να χαρακτηρίζεται ως "αντίδοτο στην απειλή της πολιτικοποίησης του Στρατού" (Forster, 2012, 274).

Στην ανάλυση του επίσημου εγγράφου, θα παρατεθούν κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, ώστε να γίνει ευρύτερα κατανοητός ο σκοπός που οδήγησε στην σύνταξή του. Αναφέρεται ως βασικός σκοπός των ενόπλων δυνάμεων της χώρας "η στρατιωτική αποτελεσματικότητα" (Army Doctrine Publication, 2000, 1-1), κάτι που φαίνεται από την έμφασή τους ως βασική στρατιωτική εκπαίδευση την ανταπόκριση του Βρετανικού Στρατού σε συνθήκες μάχης και "όχι για την

συμβατότητα της διοίκησης στην ειρήνη" (Army Doctrine Publication, 2000, 3-5). Η έμφαση πάνω στην έννοια της στρατιωτικής αποτελεσματικότητας δείχνει την αντίληψη που έχει η στρατιωτική ηγεσία της χώρας για τον ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων και την ανάγκη να εξασφαλίζεται η επιτυχία του έργου τους, καθώς, όπως επισημαίνεται και στο έγγραφο, οι στρατιώτες επιχειρούν "μέσα σε ένα περίπλοκο φάσμα συγκρούσεων και περιβάλλοντος" (Army Doctrine Publication, 2000, 1-1). Με αυτόν τον τρόπο, αναγνωρίζεται η εξέλιξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων στην σύγχρονη εποχή, με την είσοδο νέων δεδομένων και τις Ένοπλες Δυνάμεις να καλούνται να ανταποκριθούν. Μπορεί να ειπωθεί ότι είναι μια παραίνεση προς τον τομέα των πολιτικών λήψεων αποφάσεων να μεριμνούν κάθε φορά για την εξασφάλιση της στρατιωτικής αποτελεσματικότητας.

Στον τίτλο του εγγράφου αναφέρεται η έννοια του *soldiering*, που μπορεί να μεταφραστεί ως η *μοναδική φύση του στρατιώτη*. Ορίζεται ως το "νομικό δικαίωμα και καθήκον" των Βρετανών στρατιωτών να πολεμούν και "εάν είναι απαραίτητο, να σκοτώνουν, σύμφωνα με τις εντολές που δέχονται και την απεριόριστη ευθύνη να δίνουν την ζωή τους σε αυτό" (Army Doctrine Publication, 2000, 1-1). Επισημαίνεται ότι αποτελεί την "εθνική και ηθική βάση της επιχειρησιακής αποτελεσματικότητας του Βρετανικού Στρατού", που δεν μένει στάσιμη αλλά εξελίσσεται (Army Doctrine Publication, 2000, 1-2). Μέσω της μελέτης του Συμφώνου παρατηρείται η παραδοχή της πολυ-πολιτισμικότητας των βρετανικών στρατευμάτων με την αναφορά ότι αποτελούνται από κοινότητες με διαφορετικούς "εθνοτικούς και ηθικούς κώδικες" (Army Doctrine Publication, 2000, 1-1). Αρκετοί προέρχονται από κοινότητες που είναι διαφορετικές από τις παλαιότερες νόρμες των βρετανικών ενόπλων δυνάμεων, που αναφέρονταν στις χριστιανικές αξίες ως μέσο συνοχής (Army Doctrine Publication, 2000, 2-4). Η γνώμη του Συμφώνου αυτού επεκτείνεται και στον τρόπο στρατολόγησης νέων ατόμων, κάνοντάς το ως σημείο αναφοράς σε ένα "στρατό που εξαρτάται από εθελοντές" (Army Doctrine Publication, 2000, 2-1).

Το γεγονός ότι οι βρετανικές Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούνται από εθελοντές χρησιμοποιείται από το Σύμφωνο για να δείξει την διαφορά τους από τους στρατούς-πολιτών των άλλων χωρών. Έτσι, αναφέρεται ο επαγγελματισμός των Βρετανών στρατιωτών, που χαρακτηρίζονται ως "υπηρέτες του Στέμματος" και η θητεία τους είναι αποτέλεσμα επιλογής τους (Army Doctrine Publication, 2000,

3-10). Με αυτόν τον τρόπο, στις τάξεις των βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων δεν αντανακλάται *"άμεσα η εθνική κοινωνία"*, όπως συμβαίνει, σύμφωνα με το γραπτό αυτό κείμενο, σε ένα έναν στρατό-πολιτών (Army Doctrine Publication, 2000, 3-10). Ο Forster επισημαίνει, ως ένα από τα χαρακτηριστικά του Στρατιωτικού Συμφώνου, την έγνοια των ανώτερων στρατιωτικών κύκλων της χώρας για τις κοινωνικές αλλαγές και στο πώς επηρεάζουν την αντίληψη που έχουν οι πολίτες για την στρατιωτική θητεία, καθώς μπορεί να μην αναγνωρίζουν την *"ανάγκη οι ένοπλες δυνάμεις να έχουν ξεχωριστούς στρατιωτικούς κώδικες και νόμους"* ως βασικά συστατικά για την αποτελεσματικότητα σε πεδία των μαχών (Forster, 2012, 275). Επίσης, ο συγγραφέας αναφέρει ότι για τους στρατιωτικούς ηγέτες τα *"επίσημα εγκεκριμένα στρατιωτικά δόγματα"* αποτελούν ένα είδος προστασίας τους και προχώρησαν στην κίνηση αυτή, της σύνταξης του Συμφώνου, ως αντίσταση στην *"απειλή της πολιτικοποίησης"* (Forster, 2012, 275).

Ακόμη, υποστηρίζει ότι το Στρατιωτικό Σύμφωνο ήταν συντηρητικό στον πυρήνα του, καθώς *"θέλησε να προστατεύσει και να διατηρήσει τον στρατό από εξωτερικές αλλαγές"*, ως ένας *"μηχανισμός αστυνόμευσης των εσωτερικών συμπεριφορών"* (Forster, 2012, 276). Με αυτόν τον τρόπο λειτούργησε προστατευτικά σε *"εναλλακτικές εξωτερικές αντιλήψεις για τη διεξαγωγή της θητείας"* (Forster, 2012, 276). Το Στρατιωτικό Σύμφωνο επανήλθε στην επικαιρότητα, μέσω δύο *"δημοσίων συνομιλιών"*, το 2006 (Forster, 2012, 277).

Αναφέρεται ως πρώτο ζήτημα η βελτίωση της ιατρικής περίθαλψης των στρατιωτών που γύρισαν από τα πεδία των μαχών σε Αφγανιστάν και Ιράκ και ως δεύτερο ζήτημα κατά πόσο ήταν επαρκής και αποτελεσματικός ο εξοπλισμός των στρατιωτών στις διεθνείς αυτές αποστολές και τις *"πρακτικές προμηθειών του Υπουργείου Άμυνας"* (Forster, 2012, 277). Όπως επισημαίνεται από τον Forster, η πολιτικοποίηση του Στρατιωτικού Συμφώνου ξεκίνησε όταν χρησιμοποιήθηκε ως μέσο αντιπολίτευσης στις επιλογές και τις δράσεις της τότε Κυβέρνησης στον τομέα της αποστολής στρατευμάτων στο εξωτερικό και στο πώς γινόταν η διαχείριση των αποστολών στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν (Forster, 2012, 277). Την περίοδο εκείνη οι δημοσιογράφοι εστίασαν στο *"ανθρώπινο κόστος των συγκρούσεων"*, και η στρατιωτική ηγεσία έχασε τον *"αποκλειστικό έλεγχο της χρήσης του Συμφώνου"*, καθώς το Στρατιωτικό Σύμφωνο έγινε το σημείο αναφοράς, μέχρι και το 2011, στον

διάλογο σχετικά με τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο (Forster, 2012, 277). Στον πολιτικό τομέα, επισημαίνεται η χρήση του Στρατιωτικού Συμφώνου από το Συντηρητικό Κόμμα, όταν ήταν αντιπολίτευση, για να επιτεθεί στην Κυβέρνηση των Εργατικών, για τον τρόπο της διεξαγωγής του πολέμου, παρόλο που οι Συντηρητικοί είχαν ψηφίσει και συνέχιζαν να *"υποστηρίζουν τους πολέμους στο Ιράκ και το Αφγανιστάν"* (Forster, 2012, 278).

Ο πόλεμος του Ιράκ, που ξεκίνησε με την διεθνή επέμβαση του 2003, στο όνομα του *"αγώνα κατά της τρομοκρατίας"*. είναι το γεγονός που επιδείνωσε τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις, στο πλαίσιο του πολιτικού αφηγήματος πάνω στο οποίο στηρίχθηκε η αποστολή στρατευμάτων στο εξωτερικό. Όπως έχει αναφερθεί από τον Patrick Mileham, ήταν ένας παράγοντας που οδήγησε στην αμφισβήτηση, εκ μέρους των στρατιωτών, των ενόπλων δυνάμεων ως *"ηθικών θεσμών"*, ειδικά στο θέμα της *"χρήσης βίας"* σε μια διεθνή αποστολή και στο ζήτημα των στρατιωτικών δικαστηρίων (Mileham, 2008, 44). Το δεύτερο ζήτημα αφορά, σύμφωνα με τον Mileham, το γεγονός ότι βρίσκονταν ψηλά στις λίστες δημοσιεύσεων οι κατηγορίες για τις παράνομες δραστηριότητες Βρετανών στρατιωτών εναντίον κρατουμένων (Mileham, 2008, 44). Όσον αφορά το πρώτο ζήτημα, ο συγγραφέας αναφέρεται στην έννοια του *"jus ad bellum"*, ορίζοντας ότι είναι ευθύνη της πολιτικής ηγεσίας να *"δικαιολογήσει την χρήση δύναμης"*, ώστε να συμμετέχουν οι στρατιώτες με *"καθαρές συνειδήσεις"* (Mileham, 2008, 44).

Η σχέση του στρατιωτικού θεσμού με το δικαστικό σύστημα είναι ένα θέμα που έρχεται συχνά στο προσκήνιο στο εσωτερικό της Βρετανίας και αποτελεί σημείο πολιτικής αντιπαράθεσης. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η συμμετοχή της Βρετανίας στις διεθνείς αποστολές του Ιράκ και του Αφγανιστάν έφερε μια νέα διάσταση στις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις της χώρας, από τον τρόπο που δομήθηκε το πολιτικό αφήγημα της στρατιωτικής αποστολής, την στρατηγική της χώρας, μέχρι την συμπεριφορά των στρατιωτών στις χώρες αποστολής. Τον Νοέμβριο του 2017, σε μια συζήτηση στην Βουλή των Κοινοτήτων, ο βουλευτής των Συντηρητικών, Richard Benyon, ζήτησε να χορηγηθεί άδεια για την κατάθεση νομοσχεδίου για την *"δημιουργία νόμιμων περιορισμών στις δικαστικές διαδικασίες"* κατά πρώην και νυν μελών των ενόπλων δυνάμεων για *"ορισμένες υποτιθέμενες παραβάσεις"* κατά την διάρκεια στρατιωτικών επιχειρήσεων (UK

Parliament, 2017). Ο Richard Benyon άσκησε κριτική για την ύπαρξη μιας "βιομηχανίας" δικηγόρων, χαρακτηρίζοντάς τους ως "ανέντιμους" που "χρησιμοποίησαν τεράστια ποσά δημοσίου χρήματος" για να στοιχειοθετηθούν υποθέσεις κατά μελών των ενόπλων δυνάμεων, με τον βουλευτή να υποστηρίζει την κυβέρνηση στην απόφασή της να καταργήσει την "Ομάδα Ιστορικών Ισχυρισμών του Ιράκ" (UK Parliament, 2017).

Σε αυτό το σημείο, παρατηρείται μια αντίστροφη ροή της πίεσης, δηλαδή μέλη της πολιτικής σφαίρας επιδιώκουν να φανούν ως προστάτες της ιδιαιτερότητας του στρατιωτικού θεσμού, χωρίς να είναι ξεκάθαρη η πολιτική προτίμηση των μελών της ανώτατης στρατιωτικής ηγεσίας, και εφάπτονται σε ιδιαίτερα ευαίσθητα ζητήματα που αφορούν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην συμπεριφορά των στρατιωτών στις αποστολές του εξωτερικού. Εδώ φαίνεται η ευθύνη που φέρουν τα πολιτικά κόμματα στην διασφάλιση της ουδετερότητας των Ενόπλων Δυνάμεων και στην αποφυγή της πολιτικοποίησης ζητημάτων που μπορούν να προκαλέσουν έναν έντονο διαχωρισμό του στρατεύματος από την υπόλοιπη κοινωνία. Λαμβάνοντας υπόψη την κριτική του Forster για το *Στρατιωτικό Σύμφωνο*, μπορεί να ειπωθεί ότι στην διαχείριση των επιπτώσεων των πρόσφατων στρατιωτικών αποστολών, και ύστερα από την ανάδειξη του αντίστοιχου διαλόγου σχετικά με την επιβεβαίωση της διαδραμάτισης περιστατικών παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από Βρετανούς στρατιώτες γίνεται μια προσπάθεια διασύνδεσής της κριτικής που είχε ασκηθεί στα πρώτα χρόνια της Κυβέρνησης των Εργατικών από στρατιωτικούς κύκλους με την αποφυγή δικαστικής έρευνας για πολιτικές ευθύνες και στρατιωτικές-διοικητικές στην διάρκεια του πολέμου.

Το ζήτημα για το ποιός δικαστικός θεσμός θα αναλάβει την ενδελεχή διερεύνηση, δηλαδή εάν θα ανατεθούν στα πολιτικά δικαστήρια, μέσω των νομοθεσιών περί παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ή στα στρατιωτικά δικαστήρια ως ένα εσωτερικό θέμα των ενόπλων δυνάμεων, απασχολεί ιδιαίτερα και την ακαδημαϊκή κοινότητα. Γνωστές υποθέσεις είναι οι *υπόθεση Al-Skeini εναντίον Υπουργείου Άμυνας και υπόθεση Mousa* και αφορούν την άσκηση βασανιστηρίων Βρετανών στρατιωτών σε Ιρακινούς κρατούμενους σε στρατιωτική βάση των πρώτων στο Ιράκ και στον θάνατο Ιρακινών πολιτών στην βρετανική ζώνη

κατοχής (Collins, 2018, 27). Η Pauline Therese Collins αναφέρεται στην νομική προσέγγιση στις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις στον τομέα της απονομής δικαιοσύνης στις περιπτώσεις που μέλη των Ενόπλων Δυνάμεων προχωρούν σε παραβάσεις. Αναφέρει την επιρροή "του δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων(*human rights law*) στο Ηνωμένο Βασίλειο" στην "απαίτηση" των πολιτικών δικαστηρίων να εμπλέκονται περισσότερο σε στρατιωτικά ζητήματα δικαιοσύνης (Collins, 2018, xiv). Η συγγραφέας υποστηρίζει ότι η πειθαρχία των βρετανικών ενόπλων δυνάμεων επετεύχθη "μέσω ενός συνδυασμού εκτελεστικού και νομοθετικού ελέγχου" και ενισχύθηκε "μέσω *ad hoc* στρατιωτικών δικαστηρίων" από το σύστημα "*Articles of War*" (Collins, 2018, 12).

Στην σύγχρονη εποχή, τα στρατιωτικά δικαστήρια "λειτουργούν παράλληλα με τα πολιτικά" και η Pauline Therese Collins επισημαίνει ότι οι "δικαστές" τους <<προέρχονται από την στρατιωτική ιεραρχία, έχοντας περιορισμένο ή καθόλου χρόνο στρατιωτικής θητείας(*tenure*), και καταλόγους ενόρκων αποτελούμενοι από στρατιωτικό προσωπικό>> (Collins, 2018, 12). Επομένως, είναι ένα θέμα που θα απασχολεί και στο μέλλον την βρετανική πολιτική σκηνή, επειδή αφορά τον καταλογισμό των πολιτικών ευθυνών στην διαχείριση των στρατιωτικών αποστολών και στην επέκταση του πολιτικού ελέγχου του στρατού από περισσότερους κοινωνικούς και δημόσιους φορείς.

Ακόμη, είναι αναγκαίο να γίνει αναφορά και στο ζήτημα της πολυ-πολιτισμικότητας, όπου έχει επισημανθεί η ύπαρξη ενός αντίστοιχου "προγράμματος «απο-αποικιοποίησης»", με την ενσωμάτωση ατόμων από τους μειονοτικούς πληθυσμούς (υπό την ονομασία *BAME-Black, Asian and minority ethnic*) (King, 2021), στις τάξεις των ενόπλων δυνάμεων. Όπως αναφέρεται, η στροφή στην στρατηγική προσλήψεων ξεκίνησε από την "Αναθεώρηση Στρατηγικής Άμυνας" του 1998, με την οποία θα γινόταν μια μεταρρύθμιση της "οργανωσιακής κουλτούρας", ώστε να προκριθεί η ισότητα και να εξαλειφθεί ο ρατσισμός (King, 2021). Μια απόρροια της παραπάνω στρατηγικής θεωρείται η δημοσίευση από τις βρετανικές Ένοπλες Δυνάμεις του "Κώδικα Συμπεριφοράς, Αξίες και Πρότυπα", το 2008, για το πώς πρέπει να συμπεριφέρονται οι στρατιώτες, με σεβασμό για την προσωπικότητα του συστρατιώτη τους και την γενική τους συμπεριφορά στην κοινωνία και στην στρατιωτική υπηρεσία τους (King, 2021). Έχει επισημανθεί ότι το

ποσοστό του πληθυσμού που προέρχεται από μειονοτικούς πληθυσμούς του Ηνωμένου Βασιλείου είναι γύρω στο 10%, ωστόσο υπάρχουν εμπόδια που λειτουργούν αποτρεπτικά στην ένταξη περισσότερων ατόμων από την ομάδα αυτή στις ένοπλες δυνάμεις, παρόλο που έχουν γίνει μεταρρυθμίσεις στο συνολικό ζήτημα της ιθαγένειας του Ηνωμένου Βασιλείου (King, 2021). Έτσι, προκρίνεται η πρόσληψη ατόμων που είναι ξένοι υπήκοοι, ιδιαίτερα από την Κοινοπολιτεία ή τις πρώην αποικίες της Βρετανίας, παρά από γηγενείς της Βρετανίας και ότι παραμένει ως *"επαγγελματικό ιδανικό του Βρετανικού στρατού"* η αγγλοσαξονική κληρονομιά και πολιτική κουλτούρα (King, 2021).

Παρόλα αυτά, το 2013, αναφέρεται ότι δημοσιεύθηκε η *"κατευθυντήρια γραμμή"* από το Υπουργείο Άμυνας, κατά των διακρίσεων, υπό την ονομασία *Κοινή Υπηρεσία Δημοσίευσης (JSP) 76*, για την διαδικασία που πρέπει να ακολουθείται, όταν γίνονται καταγγελίες από μέλη του στρατιωτικού προσωπικού για εκφοβισμό και παρενόχληση (King, 2021). Με την δημοσίευση ρατσιστικών περιστατικών που προέρχονταν από μέλη των ενόπλων δυνάμεων, έχει επισημανθεί ότι, για ένα αρκετό χρονικό διάστημα, οι Ένοπλες Δυνάμεις δεν ήταν *"ελκυστικός εργοδότης σε εθνοτικές και φυλετικές μειονότητες στο Ηνωμένο Βασίλειο"*, αλλά, προσελκύει, κυρίως, αλλοδαπά άτομα, καθώς προσφέρει *"σταθερή, καλά αμειβόμενη απασχόληση και εκπαίδευση, καθώς και τη δυνατότητα βρετανικού διαβατηρίου"* (King, 2021). Η παραπάνω κατάσταση για τις *"εθνοτικές και φυλετικές μειονότητες"* έρχεται να θυμίσει, πάνω σε διαφορετικό πλαίσιο, καθώς επικρατούν άλλα δεδομένα, στην συμμετοχή των γυναικών στις βρετανικές ένοπλες δυνάμεις, όπου τα τελευταία χρόνια έχει αρθεί ο περιορισμός που μπορούν να υπηρετούν οι γυναίκες σε θέσεις μάχης, όμως *"εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν εμπόδια λόγω των διαρκών στερεοτύπων των φύλων"* (King, 2021).

Ως επίσημη στρατηγική του Ηνωμένου Βασιλείου κατά των αποκλεισμών στις Ένοπλες Δυνάμεις έχει θεσπιστεί το πρόγραμμα *Defence Diversity and Inclusion Strategy 2018 – 2030*, με στόχο να αυξηθούν τα άτομα από φυλετικές κοινότητες και του φύλου που μπορούν να υπηρετούν και επιθυμούν να ενταχθούν στις ένοπλες δυνάμεις. Επίσης, με το σύστημα σφυγμομέτρησης *Armed Forces Continuous Attitudes Survey (AFCAS)* το Υπουργείο Άμυνας συλλέγει δεδομένα για την αλληλεπίδραση στο εσωτερικό του στρατευμάτων μεταξύ των μελών του (UK

Ministry of Defence, 2018, 12). Στόχος είναι μέχρι το 2030 να βελτιωθεί η φήμη των ενόπλων δυνάμεων της χώρας στο εξωτερικό και να συγκροτηθεί μια στρατιωτική δύναμη χωρίς αποκλεισμούς για άτομα που προέρχονται από φυλετικές μειονότητες, αυτο-προσδιορισμού του φύλου, ή με ειδικές ανάγκες (UK Ministry of Defence, 2018, 18).

Το *Στρατιωτικό Σύμφωνο* αποτελεί την πιο εμφανή επιρροή των βρετανικών ενόπλων δυνάμεων, καθώς κατοχυρώθηκε από την επίσημη νομοθεσία της χώρας ως ο "*Νόμος για τις Ένοπλες Δυνάμεις*", το 2011 (HM Government, 2015, 33). Όπως αναφέρεται στην *Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας του Ηνωμένου Βασιλείου*, το 2015, αποτελεί δέσμευση για την πολιτική ηγεσία της χώρας όσοι/ες υπηρετούν στον στρατό, "*τακτικοί και εφεδρικοί*", και οι οικογένειές τους, να μην "*αντιμετωπίζουν κανένα μειονέκτημα*" και ότι θα υπάρχει μέριμνα για θέματα υγείας και ασφάλισης για τους τραυματίες και τους ασθενείς (HM Government, 2015, 33). Επίσης, αναφέρονται πρωτοβουλίες για το δικαίωμα στην εργασία και τα εργασιακά δικαιώματα των οικογενειών των μελών των ενόπλων δυνάμεων, μέσω της δέσμευσης "*επτακοσίων εταιρικών εργοδοτών*" προς το Σύμφωνο (HM Government, 2015, 33). Το πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο γύρω από την εδραίωση του *Νόμου περί Ενόπλων Δυνάμεων* ήταν ένας συνδυασμός της πίεσης που άσκησαν οι Ένοπλες Δυνάμεις προς υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μελών τους και των εξελίξεων γύρω από την συμμετοχή του Ηνωμένου Βασιλείου στις διεθνείς στρατιωτικές αποστολές σε Αφγανιστάν και Ιράκ στις αρχές του 21ου αιώνα.

Ακόμη, σύμφωνα με την Sarah Ingham, ένα χαρακτηριστικό του Στρατιωτικού Συμφώνου ήταν η επιρροή του στην βρετανική πολιτική κουλτούρα σε επίπεδο πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων. Στηρίζει την άποψή της αυτή, με βάση το γεγονός ότι τα ζητήματα που αναφέρθηκαν στο έγγραφο αυτό ήταν πέρα των στρατιωτικών και αμυντικών θεμάτων, με την στενή έννοια, εισέρχοντας στον χώρο των κοινωνικών δικαιωμάτων του στρατιωτικού προσωπικού, όπως η οικογενειακή ζωή και το θέμα των κοινωνικών παροχών (Ingham, 2016, 3). Θεωρείται ότι οι κυβερνήσεις των Εργατικών, συγκεκριμένα υπό του Tony Blair και, αργότερα, του Gordon Brown, "*απέτυχαν στις διαπραγματεύσεις από την πλευρά τους*" για το *Στρατιωτικό Σύμφωνο*, με την κοινή γνώμη να έχει την πεποίθηση ότι το έγγραφο έχει ένα "*νομικό status*" μεταξύ δύο πλευρών και "*όχι μια τριπλή κατανόηση που*

αφορά προσδοκίες και υποχρεώσεις" (Ingham, 2016, 3). Σύμφωνα με την συγγραφέα, οι γενικές εκλογές του 2007 αποτελούν ένα δείγμα του πολιτικού αντίκτυπου που είχε το *Σύμφωνο*, με την αντιπολίτευση να καταφέρεται εναντίον του πρωθυπουργού Brown για την στάση του απέναντι στις ένοπλες δυνάμεις της χώρας, δίνοντας έμφαση στα "*κοινωνικά ζητήματα*" και όχι στις αμυντικές δαπάνες (Ingham, 2016, 4).

Ήταν η περίοδος που, για αρκετούς αναλυτές, ήρθε στο προσκήνιο η δράση και ο ρόλος των ενόπλων δυνάμεων και τα αντίστοιχα ζητήματα που αφορούν την ασφάλεια και την αποστολή στρατευμάτων στο εξωτερικό. Όπως έχει επισημανθεί, η "*επίσημη ολοκλήρωση των μαχητικών επιχειρήσεων του Ηνωμένου Βασιλείου στο Αφγανιστάν τον Απρίλιο του 2014*" αποτελεί ένα σημαντικό σημείο για την ανάλυση της ενασχόλησης του εσωτερικού της βρετανικής κοινωνίας με τα αμυντικά και στρατιωτικά ζητήματα, καθώς υπήρχαν έγνοιες ότι θα αυξάνεται η πιθανότητα της μείωσης των αμυντικών δαπανών και της "*εξασθένησης των ισχυρών επιπέδων δημόσιας στήριξης των Ενόπλων Δυνάμεων*" (Hines et al, 2014, 4). Ως απόρροια του Στρατιωτικού Συμφώνου αναφέρεται και η μετονομασία της *Ημέρας των Βετεράνων* στην Βρετανία σε *Ημέρα Ενόπλων Δυνάμεων*, προκειμένου να ενταθεί η σχέση ανάμεσα σε κοινωνία και ένοπλες δυνάμεις και να υπάρχει ένας "*διαχωρισμός*" της αντιμετώπισης της κοινής γνώμης προς τον στρατό ανάμεσα στην άποψη που έχουν για την στρατιωτική εμπλοκή της χώρας στο εξωτερικό και στο πώς αντιμετωπίζει το έμφυχο δυναμικό των στρατευμάτων, δηλαδή ως συνανθρώπους και συμπολίτες (Hines et al, 2014, 8). Ακόμη, αναλυτές αναφέρουν ότι παρατηρείται μια χρήση του επιπέδου της συμπάθειας της κοινής γνώμης προς το στράτευμα ως ένας τρόπος για την αύξηση της "*δημόσιας υποστήριξης των κρατικών αμυντικών δαπανών*", επειδή, ενώ έχει εκφραστεί συμπάθεια της κοινής γνώμης προς τους στρατιώτες που υπηρετούσαν σε Ιράκ και Αφγανιστάν, δεν είναι διατεθειμένοι να στηρίξουν, παράλληλα, μια αύξηση σε αμυντικές δαπάνες, από τις αντίστοιχες σε υγεία και εκπαίδευση (Hines et al, 2014, 13).

Το θέμα της επιρροής των βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων ως ομάδα συμφερόντων εφάπτεται σε άλλα θέματα της δημόσιας πολιτικής της χώρας. Ένα, ακόμα από αυτά, είναι η διαχείριση των δημόσιων γαιών και κτιρίων σε συνδυασμό

με τις αντίστοιχες κοινωνικές παροχές για τα μέλη των στρατιωτικών οικογενειών. Ένα παράδειγμα είναι οι μονάδες περίθαλψης και εκπαίδευσης στα *Midlands*, δηλαδή στην περιοχή του Μπέρμιγχαμ, στον ευρύτερο στρατιωτικό τομέα, και η σχέση τους με την τοπική κοινωνία (Ministry of Defence, 2016, 31). Οι μονάδες αυτές είναι οι *DMS Whittington, Lichfield* και *Royal College of Defense Medicine* και αφορούν υπηρεσίες σχετικά με την "διαχείριση της υγειονομικής περίθαλψης, την εκπαίδευση και τις νοσοκομειακές υπηρεσίες", με την κρατική στρατηγική να προβλέπει την ενίσχυση της παρουσίας των στρατιωτικών υπηρεσιών στην περιοχή με την "μετεγκατάσταση του Κέντρου Ιατρικής Αποκατάστασης Άμυνας από το *Headley Court* στο *Stanford Hall* κοντά στο *Loughborough* μέσω του φιλανθρωπικού έργου του *Δούκα του Γουέστμινστερ*" (Ministry of Defence, 2016, 31).

Μια κίνηση που χαρακτηρίζεται από τους υπεύθυνους τους προγράμματος ως μέρος της οικογενειακής πολιτικής για τις στρατιωτικές οικογένειες, επειδή θα "ελαχιστοποιηθεί η αναστάτωση στη ζωή του προσωπικού και των οικογενειών τους" και υπάρχει πρόθεση να μειωθούν οι "απομονωμένες τοποθεσίες" όπου απασχολούνται τα μέλη του στρατιωτικού προσωπικού, ώστε να υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες για απασχόληση των συζυγικών τους προσώπων (Ministry of Defence, 2016, 38). Στην πολιτική αυτή, αναφέρεται από το αντίστοιχο κείμενο ότι θα υπάρξει συνεργασία με την "υπηρεσία *Family Federations*" και τις συνδικαλιστικές οργανώσεις του Υπουργείου Άμυνας, σε συνδυασμό με την ενημέρωση των τοπικών αρχών, όπου θα φιλοξενοούνται οι στρατιωτικές υπηρεσίες (Ministry of Defence, 2016, 38). Στο πλαίσιο αυτό, αναφέρεται ότι θα υπάρξει μέριμνα για μια μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη στις περιοχές που βρίσκονταν πρώην στρατιωτικές μονάδες και υπηρεσίες, μέσω της χρήσης "κενών αμυντικών χώρων για εμπορικούς και οικιακούς σκοπούς", για την οποία αναφέρονται ως αντίστοιχα τμήματα του κρατικού μηχανισμού, με τα οποία θα υπάρξει πρόβλεψη συνεργασίας μεταξύ τοπικών φορέων και κράτους, η *Κυβερνητική Μονάδα Ιδιοκτησίας (GPU)*, το *Τμήμα Κοινοτήτων και Τοπικής Αυτοδιοίκησης (DCLG)*, και το *Πρόγραμμα One Public Estate* (Ministry of Defence, 2016, 38).

Όσον αφορά την σχέση των ενόπλων δυνάμεων με την κοινωνία, οι δημοσκοπήσεις είναι ένας τρόπος για να γίνει κατανοητή η αντίληψη που έχουν οι πολίτες μιας χώρας για τις ένοπλες δυνάμεις. Δίνουν σημαντικά στοιχεία για την

εικόνα που έχουν οι πολίτες για μια σειρά στρατιωτικών θεμάτων και μπορούν να αποτελέσουν έναν "οδηγό" για τις μελλοντικές κινήσεις μιας κυβέρνησης σε σχέση με τις ένοπλες δυνάμεις. Όπως έχει επισημανθεί από αναλυτές, οι πρόσφατες δημοσκοπήσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο δείχνουν ότι υπάρχει *"σταθερή και διαχρονική δημόσια στήριξη στις ένοπλες δυνάμεις σε μακροχρόνιο επίπεδο"* (Higate et al, 2019, 1). Ωστόσο, επισημαίνουν ότι παρόλο που υπάρχει αυτή η υποστήριξη εκ μέρους των πολιτών, γίνεται όλο και πιο δύσκολο να ενταθούν *"οι στρατιωτικές προσλήψεις"*, επειδή παρατηρείται, παράλληλα, μια συνεχιζόμενη πτώση εκ μέρους των πολιτών στην *"ιδέα μιας υπερπόντιας στρατιωτικής παρέμβασης"* (Higate et al, 2019, 2). Στην ίδια έρευνα, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα που ακολουθήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο, το λεγόμενο *FR2020*, όπου δόθηκε έμφαση στις εφεδρείες του βρετανικού στρατού ως προώθηση ενός ευέλικτου και αποτελεσματικού στο κόστος στρατεύματος.

Όπως επισημαίνουν οι αναλυτές, οι μεταρρυθμίσεις αυτές είχαν ως ιδεολογική βάση την *"Μεγάλη Κοινωνία"*, κάνοντας επίκληση στο *"ήθος του εθελοντισμού και της αστικής ευθύνης"* (Higate et al, 2019, 4). Είναι ένα ζήτημα που αφορά την μεταρρύθμιση και στον εργασιακό τομέα της χώρας και στην μετεξέλιξη του καταμερισμού εργασίας. Όπως αναφέρεται στην έρευνα αυτή, υπάρχουν τρία στοιχεία που οδήγησαν στην μεταρρύθμιση των εφεδρειών του στρατού και σε ποιούς τομείς του καταμερισμού εργασίας και της εργασιακής απασχόλησης βασίστηκαν: α) όσοι έφεδροι επέστρεφαν από τις στρατιωτικές επιχειρήσεις από Ιράκ (2003-2011) και Αφγανιστάν (2001-2014) δεν έχουν εύκολη πρόσβαση στην *"αγορά εργασίας(civilian work)"* · β) οι κυβερνήσεις των τελευταίων χρόνων στην Βρετανία προχώρησαν πάνω *"σε μια ιδέα της διαθήκης(covenant)"* με τις ένοπλες δυνάμεις, με στόχο την *"υποστήριξη του άμαχου πληθυσμού"* και την προβολή του αμυντικού τομέα σε *"ορισμένα τμήματα του δημοσίου τομέα"*, με την παράλληλη θέσπιση προγραμμάτων, όπως το *Employer Recognition Scheme* για την διασύνδεση των εφεδρειών με εργοδότες γ) τέλος, αναφέρουν την *"αυξημένη εξάρτηση"* από τους εφέδρους στον βρετανικό στρατό, που οδήγησε σε μια *"πιο άμεση δέσμευση με ορισμένους εργοδότες και εργατικό δυναμικό"* (Higate et al, 2019, 4).

Επομένως, γίνεται κατανοητό από τα παραπάνω ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις του Ηνωμένου Βασιλείου ως ομάδα συμφερόντων μπορεί να χαρακτηριστεί ενδεικτική

περίπτωση στην ανάλυση των ομάδων συμφερόντων σε ένα κοινοβουλευτικό σύστημα με εκλεγμένη αντιπροσώπευση. Λόγω των ιστορικών επαγγελματικών χαρακτηριστικών τους, οι Ένοπλες Δυνάμεις του Ηνωμένου Βασιλείου έχουν αναπτύξει μια σχέση με την πολιτική εξουσία που βασίζεται πάνω σε δικαιώματα και υποχρεώσεις, όπως και άλλοι θεσμοί στο εσωτερικό της χώρας. Το Στρατιωτικό Σύμφωνο αποτελεί μια σημαντική παράμετρος που δείχνει πώς μια οργανωμένη κίνηση από τις τάξεις του στρατού οδήγησε στην λήψη πολιτικών αποφάσεων προς όφελός του. Σε αυτό το σημείο μπορεί να ειπωθεί ότι η συνολική πολιτική συζήτηση πάνω στα προνόμια και την λειτουργία του στρατιωτικού θεσμού δείχνει ότι ο θεσμός αυτός δεν μπορεί να απομονωθεί από την υπόλοιπη κοινωνία. Ωστόσο, στην περίπτωση της υπόθεσης εργασίας για τις ομάδες συμφερόντων, σε θεσμικό επίπεδο, καταδεικνύεται και η συμβολή της πολιτικής κουλτούρας για την ενίσχυση των συγκεκριμένων επαγγελματικών χαρακτηριστικών των βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων και η αποτροπή της αποκλειστικής αλληλεπίδρασης με συγκεκριμένους πολιτικούς τομείς. Αυτή η προσέγγιση κάνει την διαφορά με την περίπτωση της Γαλλίας, η οποία θα αναλυθεί παρακάτω.

Κεφάλαιο τρίτο

Ο πολιτικός έλεγχος του στρατού στην Γαλλία

α. Η Γαλλική Επανάσταση και ο ρόλος του στρατού ως μέσο διάδοσης των ιδεών του έθνους-κράτους - η επιρροή της στην πολιτική κουλτούρα

Η πολιτική κουλτούρα έχει ιδιαίτερο αντίκτυπο στην εδραίωση της στρατιωτικής κουλτούρας. Είναι δύο αλληλένδετοι τομείς, καθώς η εξέλιξη των θεσμών στο εσωτερικό ενός κράτους βαδίζει παράλληλα με την ιστορική εξέλιξη. Η Γαλλική στρατιωτική παράδοση επηρεάστηκε, έντονα, από την πολιτική κουλτούρα της χώρας. Μπορεί να θεωρηθεί ως μια από τις παλαιότερες παραδόσεις, επειδή ο Γαλλικός στρατός ήταν σημαντικό κομμάτι της ιστορίας της χώρας και, συχνά, χρησιμοποιούταν ως πολιτικό όργανο.

Οι πολιτικοί επιστήμονες Alan R. Ball και Guy Peters τονίζουν ότι η προσέγγιση στην μελέτη της Γαλλικής πολιτικής κουλτούρας είναι αναγκαίο να μελετάται μέσω της σχέσης δύο υπο-κουλτούρων, α) την υποκουλτούρα των *Ιακωβίνων*, με έμφαση στην εξουσία ενός συγκεντρωτικού κράτους και β) την υποκουλτούρα των *Γιρονδίνων*, με συμμετοχικά χαρακτηριστικά (Ball & Peters, 2000/2001, 125). Καθώς η πολιτική κουλτούρα της χαρακτηρίζεται από συγκρουσιακά στοιχεία και στοιχεία ρήξης, η Γαλλική Επανάσταση μπορεί να θεωρηθεί ένα γεγονός-τομή που οδήγησε την Γαλλία στην περίοδο της νεωτερικότητας και στον τρόπο που εδραίωσε το έθνος-κράτος της. Ωστόσο, μια σφαιρική μελέτη της εξέλιξης της εθνικής και κρατικής οντότητας της Γαλλίας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η εδραίωση του Γαλλικού έθνους είχε ξεκινήσει πολύ νωρίτερα.

Σύμφωνα με τον Finer, τον 10ο αιώνα η Γαλλία αποτελούταν από "πρωταρχικές" κρατικές οντότητες και η "πολιτική συμμαχία" μεταξύ των κυρίαρχων δρώντων της επικράτειας επιτελούταν μέσω προσωπικών σχέσεων (Finer, 1975, 86). Κατά τον 14ο αιώνα εγκαταλείφθηκε η προοπτική των "λαϊκών στρατευμάτων", καθώς δεν είχαν δομηθεί επαρκή κίνητρα και μέσα εξαναγκασμού, και ξεκίνησε η ανάπτυξη ιδιωτικών στρατευμάτων, υπό την ονομασία "*compagnies*", μια κίνηση που ενισχύθηκε "μετά τις πρώτες καταστροφές του Εκατονταετούς Πολέμου" (Finer, 1975, 100). Η πρωτοβουλία ίδρυσης σταθερών στρατευμάτων στην Γαλλία αναφέρεται στην περίοδο 1702 – 1713, όπου ο μονάρχης Louis XIV θέσπισε την

στρατολόγηση και υπήρχε μια μόνιμη στρατιωτική δύναμη, μεγάλου μεγέθους, ωστόσο, οι περισσότεροι στρατιώτες επισημαίνεται ότι ήταν ξένης καταγωγής (Finer, 1975, 100). Σύμφωνα με τον Tilly, το εθνικό κράτος της Γαλλίας άρχισε να μορφοποιείται από τον 16ο αιώνα, όταν είχε ξεκινήσει ένα είδους αλληλεπίδρασης μεταξύ της *"αστικοποίησης, εκβιομηχάνισης, προλεταριοποίησης του πληθυσμού"* (Tilly, 1977, 8-20). Όσον αφορά τον συγκεντρωτισμό στην Γαλλία, ο Tilly κάνει ιδιαίτερη αναφορά στον Richelieu, όπου *"διακήρυξε το βασιλικό μονοπώλιο της βίας ως δόγμα"* και την στρατηγική του *"μεγάλου «αφοπλισμό»"* κατά την δεκαετία του 1620, όπου ο Louis XIII *"διέταξε συστηματικά την καταστροφή των κάστρων των μεγάλων ανταρτών αρχόντων, Προτεσταντών και Καθολικών"*, με την παράλληλη κατάργηση των *"μονομαχιών, τη μεταφορά φονικών όπλων και τη συντήρηση ιδιωτικών στρατών"* (Tilly, 1982, 6). Έτσι, όταν έγινε η πολιτική μετάβαση μέσω της Γαλλικής Επανάστασης, υπήρχε, ήδη, μια κρατική οντότητα που είχε προωθήσει το σύστημα του συγκεντρωτισμού από την κεντρική διοίκηση, και το μέτρο που ελήφθη στο νέο κράτος της Γαλλίας ήταν η κατάργηση της *"νομικής υπόστασης του φεουδαρχικού κράτους"*, που είχε ως επακόλουθα την ιδιοποίηση και συγκέντρωση πλούτου, *"υποταγή της Εκκλησίας"* και την θέσπιση του *"μαζικού στρατού"* (Tilly, 1977, 7-53).

Πριν από την νεωτερικότητα, από το 1650 έως το 1850, η Γαλλία *"κατέχει τον μεγαλύτερο και πιο τρομερό στρατό στην Ευρώπη"* (Knapp & Wright, 2006, 16). Την περίοδο της Μοναρχίας στην Γαλλία, ο στρατός, ιδιαίτερα στις ανώτερες τάξεις του, αφορούσε μόνο τους αριστοκράτες και κύριο μέλημά του ήταν η προσωπική ασφάλεια του Βασιλιά. Όπως επισημαίνεται και από τον Huntington, η ένταξη των ευγενών στις ένοπλες δυνάμεις, εκείνη την περίοδο, γινόταν μέσω *"δωροδοκίας"* (Huntington, 2000, 21).

Έτσι, γίνεται εύλογα κατανοητό ότι υπήρχε μια σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ του Βασιλιά και της αριστοκρατίας, στην οποία ο Βασιλιάς εξασφάλιζε την ισχύ στην επικράτεια της χώρας, χωρίς ανταγωνιστές, και η Αριστοκρατία επωφελούταν μέσω των προνομίων. Σύμφωνα με τον Huntington, κατά τον 17ο αιώνα, αρκετά άτομα, μη-αριστοκράτες, *"υπηρετούν ως αξιωματικοί στον Γαλλικό στρατό"*, όμως τον 18ο αιώνα επανέρχεται, πιο έντονα, το κριτήριο της αριστοκρατίας για το σώμα των αξιωματικών, *"με εξαίρεση τις τεχνικές ομάδες του"*

πυροβολικού και τους μηχανικούς", και οι στρατιωτικές σχολές εκπαίδευσης "ήταν περιορισμένες μόνο για αριστοκράτες" (Huntington, 2000, 22). Όπως επισημαίνεται, το κριτήριο της αριστοκρατίας αυτό επανήλθε, το 1776, καθώς, ήδη, είχε προκριθεί το κριτήριο του πλούτου, για την προαγωγή σε ανώτερες στρατιωτικές θέσεις, με αρκετούς αριστοκράτες να μένουν "στις χαμηλότερες στρατιωτικές βαθμίδες", λόγω μη δυνατότητας εξαγοράς της προβίβασης (Huntington, 2000, 23). Παρόλα αυτά, ο Huntington τονίζει ότι το σώμα των αξιωματικών του Γαλλικού στρατού, αποτελούσε "μονοπώλιο των πλουσιότερων αριστοκρατών" (Huntington, 2000, 23).

Με την νεωτερικότητα και την Γαλλική Επανάσταση θεμελιώνεται η έννοια της οικοδόμησης τους έθνους σε συλλογικό επίπεδο, που αφορά μεγαλύτερο αριθμό ατόμων και είναι σε θέση να κινητοποιήσουν μεγάλες μάζες του πληθυσμού, ώστε να επιτευχθεί ένας σκοπός. Για τον Finer, μια κληρονομιά της ιακωβινικής περιόδου της πρώτης Γαλλικής *République* ήταν η εδραίωση ενός τύπου λαϊκιστικής κυβέρνησης (*populist*) και η καινοτομία της πίστης στο καθεστώς ως μια μορφή αφοσίωσης (Finer, 1975, 147). Όπως έχει επισημανθεί, ο ρόλος της στρατιωτικής θητείας ήταν πολύ σημαντικός στην πολιτική κοινωνικοποίηση των ατόμων (Ball & Peters, 2000/2001, 145). Με αυτόν τον τρόπο, τα στρατεύματα της Γαλλίας, μετά την Επανάσταση, γίνονται μεγαλύτερα, με την καλλιέργεια εννοιών όπως "esprit de corps" και "nation in arms", όπου ο πολίτης είναι παράλληλα και στρατιώτης, και η αρχή που υπακούει δεν είναι ένας κληρονομικός βασιλιάς, αλλά μια κεντρική εξουσία που έχει επιλεγεί από τον ίδιο. Έτσι, στο συγκεκριμένο ζήτημα της γαλλικής πολιτικής κουλτούρας, η Γαλλική Επανάσταση είχε σημαντικό ρόλο και στον τρόπο της νομιμοποίησης του ηγέτη του κράτους, ο οποίος δεν είναι μόνο τυπικός, αλλά και άτυπος. Για το δεύτερο, έχει επισημανθεί ότι αφορά την άνοδο της έννοιας του "Καισαρισμού" στην νεωτερικότητα (Prutsch, 2020, 15), αποτελώντας και ένα στοιχείο της πολιτικής κουλτούρας της χώρας. Σύμφωνα με αυτήν την έννοια, υποστηρίζεται ότι η παραμονή στην εξουσία ενός κυβερνήτου στηρίζεται σε θεσμικές νόρμες και να έχει νομιμοποιηθεί στην αντίληψη των πολιτών μέσω της ανταπόκρισής του σε "«καλές» και «κατάλληλες» πολιτικές", που το περιεχόμενό τους εξελίσσεται με την πάροδο του χρόνου (Prutsch, 2020, 15). Η έννοια του εθνικισμού θεωρείται ότι βρήκε τα πρώτα ψήγματα της εκείνη την ιστορική περίοδο. Ήταν το αφήγημα που ενδυνάμωσε την στρατιωτική κινητοποίηση, αλλά η

χρήση του φαίνεται και στην περίοδο της *Τρομοκρατίας*, με το στοιχείο συνοχής της τότε κυρίαρχης αρχής και δικαιολογίας των πράξεών της να είναι το αφήγημα "*la patrie en danger*".

Σύμφωνα με τον Alan Forrest, αναπτύχθηκε το αίσθημα της "*πατρίδας σε κίνδυνο*" (*la patrie en danger*) στην στρατολόγηση των πολιτών (Forrest, 2003, 9), ως "*θεμελιώδες καθήκον*" της υπηκοότητας (Forrest, 2003, 8). Όλο το παραπάνω πλαίσιο χαρακτηρίζεται ως επιτυχημένο, λόγω της στρατιωτικής νίκης των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων, στις πρώτες μάχες, στα βόρεια και ανατολικά της χώρας, με τις ξένες δυνάμεις να απωθούνται από το Γαλλικό έδαφος (Forrest, 2003, 12). Έτσι, για τον Forrest, η επιτυχία στην αποστολή ενός μεγάλου αριθμού στρατιωτών οδήγησε σε αυτό το αποτέλεσμα, καθώς αυξήθηκε το μέγεθος των στρατιωτικών μονάδων, υπερβαίνοντας το μέγεθος των στρατευμάτων των αντιπάλων τους (Forrest, 2003, 12).

Η επαναστατική περίοδος της Α' Γαλλικής Δημοκρατίας ήταν μια εποχή προκλήσεων για την πολιτική ιστορία και την εθνική ταυτότητα της χώρας. Όπως έχει, ήδη, αναφερθεί ήταν μια προσπάθεια ρήξης με το παρελθόν, αλλά υπήρξαν και φωνές που δεν επιθυμούσαν την απόλυτη κατάργηση του παρελθόντος, αλλά την ενσωμάτωσή του υπό το πρίσμα του νέου καθεστώτος. Γι' αυτό αποτελεί μια εποχή-πρόκληση και για το πολιτιστικό αφήγημα της χώρας, που έχει χωριστεί σε τρία ζητήματα σύμφωνα με αναλυτές, α) το κράτος γίνεται συγκεντρωτικό και έχει τον ρόλο του καθοδηγητή σε "*υπηρεσία της αναγέννησης της κοινωνίας*", β) τί ορίζεται ως «*εθνική κληρονομιά*», και γ) το "*ζήτημα της ελευθερίας*" σε επίπεδο δημιουργίας (Poirrier, 2002, 12). Τα επίσημα κείμενα εκείνης της περιόδου δίνουν μια εικόνα της αντιπαράθεσης στο εσωτερικό της Γαλλίας σχετικά με την διαχείριση του παρελθόντος. Είναι μια ιδιαίτερη αντιπαράθεση, λόγω της έντονης ιδεολογικής πόλωσης, αλλά και ότι έπρεπε να γίνει ένας διαχωρισμός μεταξύ του παρελθόντος και της αντιστοίχισής του με τις τάξεις του Παλαιού Καθεστώτος που είχαν καταργηθεί. Ένα θέμα ήταν η χρήση των κτιρίων του παρελθόντος για συγκεκριμένους σκοπούς.

Στο Άρθρο 5 του διατάγματος σχετικά με "*την καταστολή των υπολειμμάτων του φεουδαρχισμού*", στις 14 Αυγούστου του 1792, γίνεται αναφορά στην χρήση των μνημείων προς "*υπεράσπιση κάθε κοινότητας στη Γαλλία*", σχέδιο το οποίο είχε

αναλάβει η "Επιτροπή Όπλων" (Poirrier, 2002, 29). Ωστόσο, υπήρξαν αντιδράσεις για τον βανδαλισμό του παρελθόντος, κάτι που φαίνεται στην έκθεση του Charles-Gilbert Romme, που την παρουσίασε στην Εθνοσυνέλευση, στις 24 Οκτωβρίου 1793, εκ μέρους της επιτροπής διδασκαλίας (*Comité d'instruction*), που κατηγορούσε τον υπερβάλλοντα ζήλο της καταστροφής των συμβόλων του παρελθόντος, από ορισμένες ομάδες και κινήματα, συνδέοντας, σχεδόν, τα πάντα με την βασιλική οικογένεια και το *fleur-de-lis* (Poirrier, 2002, 36). Ήταν από εκείνους που επιθυμούσαν να διατηρήσουν το παρελθόν ως μέσο εκπαίδευσης και τέχνης, και θα μεταλαμπαδευτεί στις επόμενες γενιές ως κληρονομιά τους, και όχι ως κτήμα μιας συγκεκριμένης τάξης και καθεστώτος. Ύστερα από την παραπάνω παρέμβαση, εδραιώνονται οι πρώτες κρατικές πολιτικές για τον πολιτισμό, την τέχνη και την παιδεία, στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού καθεστώτος, με θεσμούς και φορείς που έχουν επιλεγεί από τους ίδιους τους πολίτες.

Αυτό είναι το νόημα της οδηγίας που δημοσιεύθηκε στις 15 Μαρτίου του 1794 για τον <<τρόπο απογραφής και συντήρησης όλων των αντικειμένων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στις τέχνες, τις επιστήμες και την εκπαίδευση>>, που τονιζόταν η ανάγκη της επιτήρησης από τους νομοθετικούς και δικαστικούς φορείς της όλης αυτής της διαδικασίας (Poirrier, 2002, 42). Ο βανδαλισμός μνημείων ως μέσο καταστροφής της παρελθοντικής μνήμης και τα μέσα καταστολής του ήταν συχνά φαινόμενο κατά την περίοδο της κυριαρχίας του Robespierre. Κατηγορώντας τον ότι επιθυμεί να επιβάλλει τυραννικό καθεστώς στην Γαλλία, ο Henri Grégoire, ρωμαιοκαθολικός ιερέας και ένας από τους πρωτεργάτες της Επανάστασης, θεωρείται από τους πρώτους που όρισαν την έννοια του βανδαλισμού, καθώς αναφέρθηκε στην έννοια αυτή σε έκθεσή του στις 31 Αυγούστου 1794, ή αλλιώς στις 14 Fructidor Έτος II, το ημερολόγιο που θεσπίστηκε από την διακυβέρνηση των Ιακωβίνων (Poirrier, 2002, 54).

Ακόμη, η έννοια της ασφάλειας αποκτά έναν εθνικό χαρακτήρα και αποτελεί μέρος του χάρτη για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Γαλλία, όπως φαίνεται από την μελέτη της *Γαλλικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη* του 1789. Συγκεκριμένα, το άρθρο 2 κάνει ιδιαίτερη αναφορά στην ασφάλεια του πολίτη ως "*φυσικό και αδιαίρετο δικαίωμα του ανθρώπου*" - <<ο σκοπός οποιασδήποτε πολιτικής ένωσης είναι η διατήρηση των φυσικών και αδιαίρετων

δικαιωμάτων του ανθρώπου. Αυτά τα δικαιώματα είναι η ελευθερία, η ιδιοκτησία, η ασφάλεια και η αντίσταση στην καταπίεση>> (Assemblée Nationale, 2015). Στο άρθρο 12 επιβεβαιώνεται η ύπαρξη μιας δημόσιας κυβέρνησης-δύναμης που θα εξασφαλίζει την ισχύ των παραπάνω δικαιωμάτων - <<η εγγύηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη απαιτεί μια δημόσια δύναμη: αυτή η δύναμη δημιουργείται έτσι προς όφελος όλων και όχι για την συγκεκριμένη χρησιμότητα των ατόμων που τους την εμπιστεύονται>> (Assemblée Nationale, 2015).

Ο Καθηγητής Δικαίου Marcel Morabito υποστηρίζει ότι η έννοια του έθνους υπήρχε στην Γαλλία πριν από την Επανάσταση και λειτουργούσε ως "τσιμέντο", αλλά "εφήμερο" μεταξύ της Αριστοκρατίας και της Τρίτης Τάξεως (*tiers état*) (Morabito, 2006, 25). Η περίοδος της "προ-Επανάστασης", η οποία σύμφωνα με τον συγγραφέα ξεκινά στις 5 Ιουλίου 1788, δίνει το έναυσμα για την δημιουργία των νέων δεδομένων στην πολιτική ιστορία της Γαλλίας, με την σύγκληση των *Γενικών Τάξεων* (*états généraux*), όπου δόθηκε μια πιο "ακριβή ιδέα" για την έννοια του έθνους (Morabito, 2006, 25). Υποστηρίζει ότι η "πολιτική γέννηση του έθνους" της Γαλλίας είναι η 17η Ιουνίου 1789, όταν οι *Γενικές Τάξεις* απέρριψαν το "όνομα που της χαρακτήριζαν για αιώνες" και παίρνοντας την ονομασία *Εθνική Συνέλευση* (Morabito, 2006, 25). Έτσι, επισημαίνει ότι γίνεται μια "μεταβίβαση της κυριαρχίας" στην *Εθνική Συνέλευση*, μέσω της Διακήρυξής της, και ο επαναστατικός της χαρακτήρας διαφαίνεται από τη "επαναστατική αντίληψη της εκπροσώπησης" (Morabito, 2006, 41). Γίνεται εύλογα αντιληπτό ότι, εκείνη την περίοδο, αλλάζουν και οι έννοιες και οι αξίες πάνω στις οποίες εξασφαλίζεται η διασύνδεση μεταξύ των ανθρώπων που αποτελούν την επικράτεια της χώρας και της εξουσιαστικής αρχής.

Για τον Morabito, είναι η έννοια του "πολιτικού εθελοντισμού", δηλαδή η απόκτηση της ιθαγένειας επιτυγχάνεται μέσω της "προσχώρησης στο καθεστώς" και αποδεικνύεται από "τον απαραίτητο πολιτικό όρκο" (Morabito, 2006, 62). Από την ιστορική εξέλιξη της στρατιωτικής θητείας, γίνεται αντιληπτή η σημασία και η διασύνδεση που είχε η ιθαγένεια με την στρατιωτική υπηρεσία. Όσον αφορά τον πολιτικό έλεγχο του στρατού στα πρώτα χρόνια της Επανάστασης, πριν ακολουθήσει η εκτέλεση του Βασιλιά, η *Συνέλευση* είχε τον ρόλο της "ανώτατης πολιτειακής διοίκησης", με την εξουσία να παίρνει πρωτοβουλίες σε ορισμένα στρατιωτικά ζητήματα, όπως εάν θα επιτρεπόταν ή όχι "η παρουσία ξένων στρατευμάτων στο

γαλλικό έδαφος" και/ή "ξένων ναυτικών δυνάμεων στα λιμάνια", και το μέγεθος των γαλλικών στρατευμάτων (Morabito, 2006, 66).

Οι Andrew Knapp και Vincent Wright αναφέρουν ότι, στα πρώτα χρόνια της Επανάστασης και της Α΄ Γαλλικής Δημοκρατίας (*Première République/République française*) ο "εθνικισμός ήταν ένα αριστερό ιδεώδες", με την έννοια ότι ήταν "ενάντια στις αρχές της κληρονομιάς της δυναστείας και του θεϊκού δικαιώματος των βασιλιάδων", με τους Ιακωβίνους να "χτίζουν" το αφήγημα της "διάδοσης των αξιών της Επανάστασης", όπως έχουν κατοχυρωθεί στην Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη (Knapp & Wright, 2006, 10). Οι δύο αυτοί αναλυτές επισημαίνουν ότι ο χώρος της Άκρας Δεξιάς της Γαλλίας διαμορφώθηκε, ιδεολογικά, ως αντιθετικός πόλος του Ιακωβινισμού, μορφοποιώντας έναν "πιο εθνικό εθνικισμό", που ξεκίνησε από τα τέλη του 19ου αιώνα, αναφέροντας ως παραδείγματα την *Ligue des Patriotes* του Paul Déroulède το 1885, το καθεστώς *Vichy* στην διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, την *Algérie française* το 1960, το *Εθνικό Μέτωπο* του Le Pen (Knapp & Wright, 2006, 11). Διευρύνουν την ανάλυσή τους μέχρι την ιδεολογία του Γκωλισμού, επιχειρηματολογώντας ότι "οφείλει περισσότερο στην παράδοση των Ιακωβίνων παρά στην άκρα δεξιά", επισημαίνοντας ότι στην γκωλική ιδεολογία οι έννοιες της ιθαγένειας, της εθνικής ανεξαρτησίας και της θέσεως της Γαλλίας στον κόσμο δομούνται σε πολιτιστικό πλαίσιο, ως "μοναδική της συμβολή στην ανθρώπινη πρόοδο" και όχι σε μια "στενή αντίληψη της εθνικής ταυτότητας" (Knapp & Wright, 2006, 11).

Η στρατιωτική θητεία στην Γαλλία αφορούσε τον ενστερνισμό των ιδεών του Γαλλικού έθνους, με τον ρόλο των ενόπλων δυνάμεων, μετά τα πρώτα χρόνια της Επανάστασης να είναι η εξαγωγή των ιδεών της εκτός συνόρων. Σύμφωνα με τον Fineer, από το 1795, ο Γαλλικός στρατός "επαναδομήθηκε και έγινε πολιτική δύναμη" (Fineer, 1969, 213). Επισημαίνει ότι ο φόβος μιας εισβολής των φιλο-μοναρχικών, στην διάρκεια των ενόπλων συγκρούσεων το 1792, που θα ανέτρεπε το νέο καθεστώς, προκάλεσε "πατριωτικό ντελίριο" στο εσωτερικό της χώρας, με τις ένοπλες δυνάμεις να αποτελούν το συνεκτικό κομμάτι της κοινωνίας (Fineer, 1969, 215). Όσον αφορά τις εμπόλεμες συγκρούσεις της περιόδου εκείνης, είχαν ξεκινήσει, ήδη, από το 1792, όταν η δυναστεία των Αψβούργων της

Αυστρο-Ουγγαρίας είχε κηρύξει τον πόλεμο προς το νέο καθεστώς της Γαλλίας (Moran, 2003, 2). Ωστόσο, συντελέστηκε μια διαδικασία από την νέα καθεστηκυία τάξη της Γαλλίας προκειμένου να επιτευχθεί η στρατιωτική κινητοποίηση των Γάλλων πολιτών, καθώς, όπως επισημαίνει ο Daniel Moran, στις αρχές οι *Ρεπουμπλικάνοι* έβλεπαν την υποχρεωτική θητεία ως "τυραννία" (Moran, 2003, 2). Με την ενσωμάτωση των ιδεών της Επανάστασης στο στράτευμα, οι Γαλλικές Ένοπλες Δυνάμεις παρουσιάστηκαν ως απελευθερωτής για τους φίλους της Γαλλίας στο εξωτερικό (Finer, 1969, 216), ένα ιδεολογικό αφήγημα που συνεχίστηκε και στους Ναπολεόντειους πολέμους. Όπως επισημαίνεται από τον Finer, ο στρατός ήταν πολύ "δημοφιλής στις μάζες", με τον βοναπαρτισμό και τον ιακωβινισμό να αποτελούν τις δύο ιδεολογίες που ακολούθησαν τις Γαλλικές Ένοπλες Δυνάμεις στην εξέλιξη της ιστορίας (Finer, 1969, 80). Ακόμη, έχει αναφερθεί ότι η στρατιωτική θητεία αποτελούσε ένα "τελετουργικό πέρασμα για γενιές" (Knapp & Wright, 2006, 18).

Όσον αφορά τον Ιακωβινισμό, ο Morabito υποστηρίζει ότι η "Ιακωβινική περίοδος της Επανάστασης" ξεκινά με την "εκλογή της Συνέλευσης" (Morabito, 2006, 83). Στις 29 Ιουλίου 1792 ο Robespierre εντάσσεται στους Ιακωβίνους (Morabito, 2006, 90), και τον Αύγουστο το "ένοπλο τμήμα των Ιακωβίνων" επιβάλλει την ίδρυση ενός "δικαστηρίου κατ'εξαίρεση" (Morabito, 2006, 83). Η ριζοσπαστικοποίηση των Ιακωβίνων πραγματοποιείται στις 20 Σεπτεμβρίου 1792, όπου το νομοθετικό τμήμα της πολιτικής εξουσίας "δίνει την θέση του στην Συνέλευση" και, στην ίδια περίοδο, ο Morabito αναφέρει ότι η Κομμούνα του Παρισιού "αυτοανακηρύσσεται έναντι της Εθνοσυνέλευσης" (Morabito, 2006, 83). Οι έννοιες της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας και της γενικής επιστράτευσης ορίζονται ως *levée en masse*. Ήταν ένα σημαδιακό γεγονός για την εξέλιξη της στρατιωτικής κουλτούρας και, κατ'επέκταση, της πολιτικής κουλτούρας της Γαλλίας. Ο όρος *levée en masse* εμφανίστηκε, σύμφωνα με τον Moran, τον Αύγουστο του 1793, όταν η Γαλλική Επανάσταση προχώρησε προς την "ριζοσπαστικοποίηση" και είχε ενταθεί ο πόλεμος με τις γειτονικές χώρες (Moran, 2003, 1).

Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι η στρατιωτική κινητοποίηση στηρίχθηκε πάνω στην δόμηση ενός αφηγήματος που συνδύαζε το συλλογικό αίσθημα με την ατομική ευθύνη. Έτσι, παραθέτοντας το επιχείρημά του, για να κινητοποιηθούν οι

πολίτες μέσω της υποχρεωτικής θητείας, δόθηκε έμφαση στις έννοιες "επαναστατικός πατριωτισμός" και "κοινωνική κινητοποίηση" ως δομικές για την αμυντική οργάνωση έναντι της "εισβολής" και η στρατολόγηση παρουσιάστηκε ως "έκφραση της ατομικής ελευθερίας" μέσω της "εσωτερικευμένης κοινωνικής υποχρέωσης που συνδεόταν με το ιδανικό της ιδιότητας του πολίτη" (Moran, 2003, 2). Επισημαίνεται ότι η οργάνωση των ενόπλων δυνάμεων της Γαλλίας ξεκίνησε με την χρήση του όρου "*Γαλλικός λαός(tous les Français)*" (Moran, 2003, 1), και, με την χρήση αυτού του όρου στα πρώτα κείμενα της σύγκλισης ενόπλων μονάδων, γίνεται κατανοητό ότι η έναρξη του πολιτικού ελέγχου του γαλλικού στρατού, στην περίοδο της νεωτερικότητας, είχε έντονα στοιχεία πολιτικοποίησης, ώστε να εξασφαλιστεί, πρωτίστως, η πίστη των πολιτών στο νέο καθεστώς και οι ένοπλες δυνάμεις να λειτουργούν σύμφωνα με τις επιταγές της κεντρικής πολιτικής εξουσίας.

Οι Knapp και Wright χρησιμοποιούν το επιχείρημα του *Eugen Weber*, ότι η στρατιωτική θητεία μετέτρεψε τους "*αγρότες των μακρινών επαρχιών*" σε "*Γάλλους πολίτες*", με την διαδικασία να ολοκληρώνεται στα τέλη του 19ου αιώνα μέσω της εδραίωσης της καθολικής εκπαίδευσης, της στρατιωτικής θητείας και των τεχνολογικών εξελίξεων και καινοτομιών της εποχής, όπως ο σιδηρόδρομος (Knapp & Wright, 2006, 18). Με αυτόν τον τρόπο, παρατηρείται μια πολιτικοποίηση του γαλλικού στρατού, τουλάχιστον στον σκοπό του στο διεθνές σύστημα, καθώς η συνοχή του επιτυγχάνεται μέσω πολιτικών ιδεών, με παράλληλη ενίσχυση της πολιτικής επιρροής της χώρας στο διεθνές σύστημα. Όλο το παραπάνω πλαίσιο αποτελεί κληρονομιά της ευρύτερης πολιτικής κουλτούρας στον τρόπο που εδραιώνεται μια στρατιωτική αποστολή της Γαλλίας στο εξωτερικό, μέχρι την σημερινή εποχή.

Σχετικά με την πολιτική κουλτούρα, η Γαλλία θεωρείται η χώρα που εφηύρε τις έννοιες *Δεξιά* και *Αριστερά* μέσω της θέσπισης της πρώτης Εθνοσυνέλευσης. Σύμφωνα με τους Knapp και Wright, η ειδοποιός διαφορά των δύο αυτών εννοιών ήταν ο περιορισμός, ή όχι, των προνομίων και των εξουσιών του Βασιλιά και, αργότερα, της ύπαρξης της ίδιας της Βασιλείας. Όσοι κάθονταν στα αριστερά της Συνέλευσης, "*κοινοί θνητοί και ευγενή μέλη*" επιθυμούσαν τον περιορισμό των εξουσιών του μονάρχη, με αυτούς που κάθονταν στα δεξιά να υποστηρίζουν τις έννοιες του συντηρητισμού και της συνέχειας της μοναρχικής εξουσίας (*absolutism*),

και ονομάζονταν "αρχαίοι" (Knapp & Wright, 2006, 1). Επομένως, στην εξέλιξη του δημοκρατικού πολιτεύματος της Γαλλίας παρατηρείται ο διαχωρισμός σε δύο στρατόπεδα, με άμεσες επιπτώσεις στον τρόπο άσκησης της πολιτικής και στην θεσμική συνεργασία με τις ένοπλες δυνάμεις. Η εξέγερση στο *Vendée* μπορεί να χαρακτηριστεί ως το πρώτο πολιτικο-στρατιωτικό ρήγμα στο εσωτερικό της Γαλλίας, με την ανώτατη αρχή της Α' Γαλλικής Δημοκρατίας (*Première République/République française*) να αντιδρά με "εξαιρετική βαρβαρότητα" εναντίον των αντιφρονούντων της Επανάστασης οδηγώντας σε μια "κληρονομιά εχθρότητας", όπως επισημαίνεται, μεταξύ των καθολικών και των δημοκρατικών, ένα κοινωνικό σχίσμα που διατηρήθηκε για ένα μακροχρόνιο διάστημα (Knapp & Wright, 2006, 5).

Το παραπάνω ιστορικό γεγονός αποτελεί ένα στοιχείο που οδηγεί στην ανάπτυξη ερωτημάτων για το κατά πόσο ήταν, τελικά, επιτυχημένο το πολιτικό αφήγημα των πρώτων επαναστατικών κυβερνήσεων της Γαλλίας και σε ποιό βαθμό ήταν η πολιτική διαίρεση στο εσωτερικό της Γαλλίας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ήταν μια έντονα ιδεολογικά και πολιτικά φορτισμένη περίοδος, καθώς υπήρχε η σύγκρουση μεταξύ του παλαιού κέντρου εξουσίας και του νέου, που είχε επέκταση και στην γεωγραφική συγκέντρωση των ιδεολογικών αφηγημάτων στο εσωτερικό της χώρας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο γίνεται κατανοητό πόσο επιτακτική ήταν η ανάγκη να εξασφαλιστεί ο κεντρικός έλεγχος των ενόπλων τμημάτων της χώρας και να αποτραπεί η συγκέντρωση ένοπλης δύναμης, αντίθετης προς το καθεστώς, που θα χρησιμοποιηθεί για την κατάληψή του. Το επιχείρημα του Forrest για την περίπτωση *Vendée* είναι ότι οι περιοχές που αντέδρασαν στην υποχρεωτική στρατολόγηση δεν είχαν επηρεαστεί από την "επαναστατική ρητορική" του νέου καθεστώτος (Forrest, 2003, 15). Ο συγγραφέας αναφέρει ότι οι εξεγέρσεις που έγιναν στις Βρετάνη και δυτική Γαλλία έγιναν από "χωρικούς" και χαρακτηρίστηκαν ως "αντι-επανάσταση" (Forrest, 2003, 28). Τα στρατεύματα που στάλθηκαν στην περιοχή του *Vendée* άσκησαν έντονη βία στην καταστολή των εξεγέρσεων.

Όπως επισημαίνεται, ο Στρατηγός Louis Marie Turreau διατάχθηκε από την Επιτροπή να μεταβεί στο *Vendée* στις αρχές του 1794 και η στρατηγική διαταγή που του δόθηκε ήταν "της καμένης γης" μέσω "υποδειγματικής βαρβαρότητας" (*exemplary brutality*) (Forrest, 2003, 29). Ο Forrest θέλοντας να αναδείξει την έντονη πολιτικοποίηση του αφηγήματος που κρατούσε τα

στρατεύματα της Επανάστασης σε συνοχή, διαχωρίζει την συμπεριφορά του Στρατηγού Turgau από εκείνη των στρατευμάτων, χαρακτηρίζοντάς τον ως *"συνετό και μετρημένο"* στην *"αξιολόγηση"* των συγκρούσεων, ενώ οι στρατιώτες του συμπεριφέρονταν με βιαιότητα, έχοντας πλάσει την εικόνα των αντιπάλων τους ως *"κακούς και άγριους"* εχθρούς (Forrest, 2003, 29). Ο συγγραφέας βρίσκει ως αίτιο της συμπεριφοράς αυτής των στρατιωτών την ιδεολογική δέσμευση τους προς το νέο καθεστώς, ώστε να προβαίνουν σε τέτοιες ενέργειες, ωστόσο αυτού του είδους δέσμευση και συμπεριφορά *"χάθηκε με τον καιρό"* (Forrest, 2003, 29).

Ο Tilly επιχειρηματολογεί σχετικά με την αντίσταση στο Vendée μπροστά στην υποχρεωτική στρατολόγηση ότι αφορούσε την *"αντίσταση μιας κοινότητας προς το κράτος και όχι απλώς μιας ομάδας"* (Tilly, 1977, 3-39). Η αντίδραση των κατοίκων της περιοχής εφάπτεται με την έννοια της διαχείρισης των πόρων στο εσωτερικό του κράτους, αν ληφθεί υπόψη το επιχείρημα του Tilly που αναφέρθηκε στην υπόθεση εργασίας για τις ομάδες συμφερόντων. Περιγράφοντας την διαμάχη μεταξύ κεντρικού κράτους και κοινοτήτων, επισημαίνει ως μετεξέλιξη του φεουδαρχικού κράτους προς το νεωτερικό την ίδρυση μιας κεντρικής κρατικής διοίκησης, όπου η παροχή στρατεύσιμων δεν πραγματοποιείται μέσω από μιας υποτελούς σχέσης μεταξύ βασιλιά και φεουδάρχου, καθώς ο δεύτερος χρωστούσε τους άνδρες αυτούς στον βασιλιά, αλλά μέσω της υποχρέωσης των κοινοτήτων να παρέχουν άνδρες για στρατολόγηση όποτε το ζητούσε η κεντρική διοίκηση (Tilly, 1977, 3-39). Ο μηχανισμός στρατολόγησης ήταν συγκεκριμένος κατά την Επανάσταση, αφορούσε την *"εκχώρηση μιας ποσόστωσης σε μια κοινότητα"*, όπου μέσω μιας *"συλλογικής απόφασης"*, συνήθως με κλήρωση, καθοριζόταν ποιός από τους νέους που ήταν για στρατολόγηση, θα πήγαινε για στρατιωτική υπηρεσία (Tilly, 1977, 3-39). Η δυνατότητα ανταλλαγής της θητείας ενός στρατεύσιμου με χρηματικό αντίτιμο, ή άλλο μέσο αγοράς, *"δείχνει την έννοια του χρέους της κοινότητας προς το κράτος, παραδείγματος χάριν η Κοινότητα χρωστά έξι στρατολογούμενους"* (Tilly, 1977, 3-39).

Ο Tilly υποστηρίζει ότι το 1793 η κοινότητα του Vendée αντέδρασε, *"επειδή θα έχανε ένα μέρος της προσφοράς της σε εργασία, αγάπη, υποταγή, πίστη και αναπαραγωγική δύναμη"* (Tilly, 1977, 3-39). Σε πολιτικό και φαντασιακό επίπεδο, ο Tilly αναφέρει ως ιδιαίτερο τελετουργικό την είσοδο στην στρατιωτική υπηρεσία

από τις ομάδες των νέων ανδρών στην Γαλλία, ενισχύοντας την έννοια της αλληλεγγύης (Tilly, 1977, 3-39). Ωστόσο, στην θεωρητική ανάλυσή του για το σύνολο των δυτικών χωρών επισημαίνει τον ρόλο των διακριτών πολιτικών ταυτοτήτων, όπως θρησκευτικές ομάδες και ορισμένα επαγγέλματα, που προχωρούν στην σύναψη ειδικών συμφωνιών με το κράτος, για να πάρουν τα μέλη τους απαλλαγή από την στρατιωτική θητεία (Tilly, 1977, 3-39). Είναι ένα επιχείρημα που βοηθά στην κατανόηση του λόγου γιατί η Γαλλική République, στα πρώτα της χρόνια, προτίμησε ένα πιο συγκεντρωτικό σύστημα διακυβέρνησης. Από την άλλη, μπορεί να ειπωθεί, για την σύγχρονη εποχή, ότι αυτή η παράμετρος προσπεράστηκε όταν ο στρατός έγινε επαγγελματικός στην Δύση, από την πλειοψηφία των κρατών που την αποτελούν.

Στην θεωρία του Huntington, η πολιτικοποίηση και ο επαγγελματισμός είναι δύο έννοιες που χαρακτηρίζουν τα δύο είδη πολιτικού ελέγχου του στρατού. Στο πρώτο είδος, τον αντικειμενικό πολιτικό έλεγχο, οι ένοπλες δυνάμεις λειτουργούν ως *όργανο του κράτους*, έχοντας εξελιχθεί ως επάγγελμα, μια αποτελεσματική πρακτική του δημοκρατικού πολιτεύματος (Huntington, 2000, 83). Το δεύτερο είδος, ο υποκειμενικός έλεγχος του στρατού, αφορά την δόμηση των ενόπλων δυνάμεων ως *καθρέφτη του κράτους*, οδηγώντας στην πολιτικοποίησή του και περισσότερη εμπλοκή του στην πολιτική, για τον οποίο ο Huntington επισημαίνει ότι μειώνει τον πολιτικό έλεγχο του στρατού και αναφέρει την πολιτικοποίηση ως ένα μέσο των απολυταρχικών καθεστώτων, για να εξασφαλίσουν την πίστη του στρατού στην ηγεσία τους (Huntington, 2000, 83). Ωστόσο, στην περίπτωση της Γαλλίας ο πολιτικός έλεγχος του στρατού, ιστορικά, αποτελεί έναν συνδυασμό των δύο ειδών που περιέγραψε ο Huntington.

Για την περίοδο της Ιακωβινικής κυριαρχίας στην Α' Γαλλική Δημοκρατία (*Première République/République française*), ο Forrest υποστηρίζει ότι υπήρχε ισορροπία ανάμεσα στον επαγγελματισμό και την πολιτικοποίηση του νέου γαλλικού στρατού, καθώς ο στόχος του πολιτικού καθεστώσ ήταν η νίκη στα πεδία των μαχών αντισταθμίζοντας, με αυτόν τον τρόπο, τις έντονες ιδεολογικές νόρμες στο εσωτερικό του στρατεύματος (Forrest, 2003, 29). Για τον Forrest, η διαδικασία επαγγελματισμού του Γαλλικού στρατού ήταν "*βαθμιαία*" και "*δεν χρειάστηκε να*

περιμένει την ανατροπή του *Robespierre*", επειδή είχε, ήδη, γίνει αντιληπτή η ανάγκη διατήρησης της παραπάνω ισορροπίας (Forrest, 2003, 29).

Στην ιστορική και πολιτική ανάλυση των γεγονότων της περιόδου της κυριαρχίας των Ιακωβίνων υπό τον *Robespierre*, επισημαίνεται ότι η εδραίωση της *Επαναστατικής Κυβέρνησης* την άνοιξη του 1793 βασίστηκε πάνω στην έννοια του "εθνικού κινδύνου" και της "λαϊκής πίεσης", όπου ο "ένοπλος βραχίονας" της κυβέρνησης αυτής, που ονομάστηκε "*Τρομοκρατία*", έκανε τις πρώτες ανακοινώσεις της και τα πρώτα μέτρα πάρθηκαν τον Μάρτιο-Απρίλιο του ίδιου έτους (Morabito, 2006, 101). Με την νέα ονομασία *Επιτροπή Εθνικής Σωτηρίας*(*Comité de Salut Public*), η οποία αποτελούταν από εννέα μέλη, είχε, ως ένα από τα κύρια καθήκοντά της, την εξουσιοδότηση να λαμβάνει μέτρα, ανάλογα με τις περιστάσεις, σχετικά με την "*εξωτερική και εσωτερική άμυνα*" (Morabito, 2006, 101), αλλά και εσωτερικά ζητήματα του στρατού, όπως ο ορισμός των προαγωγών στο σώμα των αξιωματικών (Morabito, 2006, 103). Η παρατεταμένη πολεμική περίοδος ανέδειξε φωνές στο εσωτερικό της *Επιτροπής Εθνικής Σωτηρίας* για την "*ανάγκη επιβολής δικτατορίας*" στα πρότυπα της Ρεπουμπλικανικής Ρώμης στην αρχαιότητα και αυτό επιβεβαιώνεται, σύμφωνα με τον Morabito, με την μελέτη των δεκατεσσάρων άρθρων που αποτελούσαν το επίσημο κείμενο της επαναστατικής αυτής κυβέρνησης (Morabito, 2006, 102). Προχωρώντας σε μια σειρά ριζικών μεταρρυθμίσεων, όπως η μετονομασία και του ημερολογίου, στις 14 Frimaire του έτους II (4 Δεκεμβρίου 1793), είχε προετοιμαστεί το διάταγμα που συγκέντρωνε τις εξουσίες στην *Επιτροπή Εθνικής Σωτηρίας*(*Comité de Salut Public*), υπό "*την προσωπική δικτατορία του Robespierre*", και θα "*υπαγόρευε τις επιθυμίες της στην Συνέλευση*" (Morabito, 2006, 104).

Η μελέτη των πρώτων χρόνων της Γαλλικής Δημοκρατίας στην νεωτερικότητα δίνει πολύτιμα στοιχεία και αναδεικνύει τα ζητήματα που αφορούν το ευρύτερο πλαίσιο ανάλυσης για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού. Το πρώτο στοιχείο είναι η οικονομική διαχείριση της συντήρησης μόνιμων στρατευμάτων και πώς θα λειτουργεί η οικονομία σε περιόδους πολεμικών συγκρούσεων. Στην Α' Γαλλική Δημοκρατία(*Première République/République française*), όπου η οικονομία βασιζόταν, κυρίως, στην αγροτική παραγωγή, υπήρχε έγνοια για την "*φυγή των νέων ανθρώπων από τις αγροτικές εργασίες*" και πώς θα αποφευχθεί η "*απειλή του*

λιμού" (Forrest, 2003, 15). "Έτσι, το σημαντικό ζήτημα που αναδείχθηκε στους πρώτους πολέμους της Γαλλικής Δημοκρατίας ήταν η "κινητοποίηση της Γαλλικής οικονομίας για την υποστήριξη των ενόπλων δυνάμεων" χαρακτηριζόμενη ως επιτυχία η δημιουργία των "εργαστηρίων(workshops)" στο Παρίσι για την παραγωγή πυρομαχικών, ενσωματώνοντας με αυτόν τον τρόπο νέες μεθόδους παραγωγής (Forrest, 2003, 21). Το δεύτερο στοιχείο αφορά την πολιτική εξουσία, ως αρχής στο εσωτερικό της κοινωνίας και τότε και υπό ποιές συνθήκες μπορεί να απαιτεί γενική επιστράτευση.

Ο Forrest επισημαίνει ότι στην περίοδο κυριαρχίας της *Επιτροπής Εθνικής Σωτηρίας(Comité de salut public)* είχε, ήδη, προσπεραστεί η αρχή του *levée en masse*, "για να υποβαθμίσει τις μη-ρεαλιστικές προσδοκίες" (Forrest, 2003, 15). Το τρίτο στοιχείο αφορά το ερώτημα σε ποιόν λαό αναφέρεται η στρατολόγηση. Αυτό το ερώτημα επεκτείνεται μέχρι τις μέρες μας μέσω της εξέλιξης των κοινωνιών. Στην αρχή, ως λαός που καλείται για στρατιωτική θητεία ήταν οι άρρενες μιας συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας. Με τις εξελίξεις στον στρατιωτικό θεσμό, και την μετατροπή της στρατιωτικής θητείας σε επάγγελμα, και ανάλογα με το πολιτικό καθεστώς σε κάθε χώρα, επεκτάθηκε το ζήτημα της συμμετοχής στις ένοπλες δυνάμεις και σε άλλες κοινωνικές ομάδες. Έτσι, στην αρχή της Α' Γαλλικής Δημοκρατίας(*Première République/République française*) οι γυναίκες είχαν "περιφερειακό και βοηθητικό ρόλο στον στρατό" (Forrest, 2003, 19), και με τις κοινωνικές αλλαγές στον 20ο αιώνα ξεκίνησε ο διάλογος για περισσότερη εμπλοκή τους στις Γαλλικές Ένοπλες Δυνάμεις. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η ένταξη ατόμων εκτός της Γαλλικής επικράτειας, ένα θέμα με πολλές προεκτάσεις, καθώς αφορά είτε άτομα που αποτελούν τις Γαλλικές αποικίες, ένα ιστορικό ζήτημα που συνδυάζεται και με το θέμα της παραχώρησης πολιτικών δικαιωμάτων, είτε άτομα που έχουν μεταναστεύσει στην Γαλλία, ένα θέμα της σύγχρονης εποχής. Έχει επισημανθεί ότι, ήδη, από τα τέλη του 19ου αιώνα είχε ξεκινήσει η ένταξη στον Γαλλικό στρατό άτομα που προέρχονταν από τις αποικίες της Βόρειας Αφρικής, όπως οι *Zouaves* και *Turcos* (Whiteclay Chambers II, 2003, 85).

Η επόμενη ιστορική περίοδος, που θεωρείται σημαντική για τον ορισμό των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της στρατιωτικής θητείας, είναι η ναπολεόντεια παράδοση και η Β' Γαλλική Αυτοκρατορία. Ο σύγχρονος μαζικός στρατός της

Γαλλίας είχε μορφοποιηθεί επίσημα και καινοτόμα επί της περιόδου της κυριαρχίας του Ναπολέοντα. Σύμφωνα με τον Resende-Santos, ο πυρήνας ήταν ένας υψηλά εκπαιδευμένος και διαθέσιμος σταθερός στρατός, με τους αξιωματικούς να ήταν επαγγελματικά εκπαιδευμένοι διοικητές, και ένα στράτευμα που η στρατολόγησή του ήταν βασισμένη στην υποχρεωτική βραχυπρόθεσμη οικουμενική στρατιωτική θητεία, που εκπαιδεύεται σε καιρούς ειρήνης, προετοιμασμένο και οργανωμένο για άμεση κινητοποίηση με την έναρξη του πολέμου (Resende-Santos, 2007, 95). Για τον συγγραφέα, το παραπάνω πλαίσιο έπαιξε σημαντικό ρόλο και στον τρόπο δόμησης της στρατιωτικής διοίκησης στην Γαλλία, με την ίδρυση του Γενικού Επιτελείου, που ήταν αρκετά μεγάλο σε μέγεθος και "πιο πομπώδες" (Resende-Santos, 2007, 95). Παράλληλα, η στρατιωτική ακαδημία του *Saint-Cyr* ιδρύθηκε από τον Ναπολέον Βοναπάρτε (Ambler, 1966, 41). Με την πτώση της Α΄ Αυτοκρατορίας και την *Παλινόρθωση της Μοναρχίας*, η υποχρεωτική στρατολόγηση καταργήθηκε από τους Βουρβόνους το 1814 και εφαρμόστηκε, σύμφωνα με τον Καθηγητή Πολιτικών Επιστημών Barry R. Posen, "ένα άδικο σύστημα επιλεκτικής υπηρεσίας" το 1818 (Posen, 1993, 100).

Τα πρώτα χρόνια της Γαλλικής *République* χαρακτηρίζονταν από μια διαρκή εναλλαγή των προσώπων και καθεστώτων, παρόλα αυτά μπορεί να ειπωθεί ότι υπήρξε μια συνέχεια στο ζήτημα του στρατιωτικού θεσμού, καθώς μια από τις πολιτικές των εκάστοτε δυνάμεων ήταν πώς θα εξασφαλίσουν την υποταγή του στο καθεστώς. Η επιστροφή της μοναρχικής αρχής στην διακυβέρνηση της χώρας στηρίχθηκε πάνω σε δεδομένα που καθιερώθηκαν την περίοδο της Επανάστασης και οι νόρμες του Παλαιού Καθεστώτος ήταν πια παρελθόν. Οι περίοδοι κυριαρχίας του Ναπολέον Βοναπάρτε χωρίζονται σε δύο: την ανάληψη εξουσίας ύστερα από το *Διευθυντήριο* και το *coup d'état*, και την επιστροφή του από την νήσο Έλβα μέχρι το Βατερλώ. Αναφέρεται ότι την μετά την πρώτη περίοδο της κυριαρχίας του Ναπολέοντα, με την βραχύχρονη Αποκατάσταση της μοναρχίας, ο Louis XVIII δεν προχώρησε σε "ανασυγκρότηση" του γαλλικού στρατού και ακύρωσε τα χρέη του Ναπολέοντα προς "χρηματοδότες και προμηθευτές" (Cyr, 2010). Όσον αφορά το ζήτημα της υποταγής των στρατευμάτων στο καθεστώς, αναφέρεται η απροθυμία των Γάλλων στρατιωτών, που διέμεναν στην "εθνική επικράτεια", να υπηρετήσουν υπό το καθεστώς της Αποκατάστασης, σε αντίθεση με τους *εμικρέδες*, δηλαδή τους

αριστοκράτες και βασιλόφρονες που είχαν διαφύγει από την χώρα κατά το προηγούμενο καθεστώς (Cyr, 2010).

Παρόλα αυτά, ο Louis XVIII εκδίδει διάταγμα, με το οποίο μειώνεται το μέγεθος των στρατευμάτων, "*διαλύεται η τάξη του 1815*", όπου επισημαίνεται ότι ένα σημαντικό ποσοστό αξιωματικών και υπαξιωματικών "*τέθηκε σε απεριόριστη άδεια*", και όσοι αλλοδαποί υπηρετούσαν στον στρατό κατά τον Ναπολέον Βοναπάρτε, μπορούσαν, αν το επιθυμούσαν, να επιστρέψουν στις χώρες προέλευσής τους (Cyr, 2010). Επίσης, σε νομικό επίπεδο, αναφέρεται ότι με το άρθρο XII του *Βασιλικού Χάρτη* καταργήθηκε η λέξη "*στρατολόγηση*" από τα επίσημα έγγραφα του κράτους (Cyr, 2010). Η επιστροφή του Ναπολέον Βοναπάρτε από την νήσο Έλβα αναφέρεται ότι συνοδεύτηκε από ανασυγκρότηση του Γαλλικού στρατού, με την επαναφορά του όρου της στρατολόγησης και την εξεύρεση πόρων από τον Ναπολέοντα (Cyr, 2010), ώστε να ενισχυθεί και πάλι το στράτευμα. Έτσι, υποστηρίζεται ότι ο Ναπολέον Βοναπάρτε αναίρεσε την εθνοφρουρά, προκειμένου να στελεχωθούν οι τάξεις του στρατού με προσωπικό, και προχώρησε σε κινήσεις, όπως η σύναψη "*αναγκαστικού δανείου 150 εκατομμυρίων*" προς τα Επιμελητήρια, η πώληση γραμματίων του Δημοσίου, πώληση δημοτικής περιουσίας και εκμετάλλευση του ρευστού αποθεματικού, δηλαδή ομόλογα και μετρητά, που "*δεν πήρε μαζί του ο βασιλιάς*", όταν αποχώρησε από την χώρα (Cyr, 2010). Όπως έχει ειπωθεί, ο Ναπολέον Βοναπάρτε απέφυγε το σύστημα της φορολόγησης για αμυντικές δαπάνες, ώστε να μην έρθει σε σύγκρουση με την κοινή γνώμη, όπως και την επιλογή των "*εξωτερικού δανεισμού*", αλλά χωρίς να αποκλείει ως εναλλακτική, λόγω της αρνητικής εμπειρίας της περιόδου του *Διευθυντηρίου* (Cyr, 2010).

Ο γαλλικός στρατός της *Παλινόρθωσης* αποτέλεσε έναν συνδυασμό των τεχνικών στρατιωτικών μεταρρυθμίσεων του Ναπολέον Βοναπάρτε και την δόμηση ενός συνεκτικού αφηγήματος σε αντίθετη βάση από εκείνη της Α' Γαλλικής Αυτοκρατορίας. Έτσι, επισημαίνεται ότι το "*μοντέλο του ολοκληρωτικού πολέμου*", που χαρακτήριζε τις ναπολεόντειες εκστρατείες, εξελίχθηκε σε εκείνο της ηθικής νομιμότητας και της "*υπεράσπισης του Χριστιανικού Κόσμου*", εκφράζοντας την θέση της Ιεράς Συμμαχίας και της νόμιμης εξουσίας του Δούκα του Ανγκουλέμ (Angoulême) (Larroche, 2014). Έτσι, καθιερώθηκε ένα δίπολο, από την μία πλευρά ήταν η βία του πρόσφατου παρελθόντος, με τον χαρακτηρισμό του

Ναπολέον Βοναπάρτε ως "σφετεριστή" και τον ορισμό των προηγούμενων ως "κατακτητικών" (Larroche, 2014), και, από την άλλη, η *Ιερά Συμμαχία* και η επάνοδος της μοναρχικής αρχής. Ως πρακτικό αποτέλεσμα του παραπάνω διπόλου, είναι η αιτιολόγηση της *"Ισπανικής Εκστρατείας"* του 1823, για την οποία επισημαίνεται ότι ήταν η πρώτη πολεμική εκστρατεία του Γαλλικού κράτους, *"επτά χρόνια μετά το Βατερλώ"*, με σκοπό να αποκατασταθεί η ειρήνη στην χώρα (Larroche, 2014).

Όσον αφορά την δομή του πολιτικού ελέγχου των στρατευμάτων της περιόδου εκείνης, στις 5 Μαρτίου 1823 αναφέρεται η δημοσίευση του διατάγματος του *"Προσάτη και των Προεστών του Στρατού (Grand Prénôt et des prénôts de l'armée)*, θέσεις οι οποίες ελέγχουν την υποταγή του στρατιωτικού προσωπικού στο καθεστώς, με τον Grand Prénôt να είναι ο δεσμός με την πολιτική ηγεσία, μέσω της συνεργασίας του με τον Υπουργό Πολέμου (Ministre de la Guerre) (Larroche, 2014). Ακόμη, στο Επιτελείο του στρατού συνεχίστηκε η υπηρεσία των αξιωματικών, που συμμετείχαν και την εποχή της διακυβέρνησης του Ναπολέον Βοναπάρτε, ύστερα από μια περίοδο *"διαπραγματεύσεων και συμφωνιών"* με το νέο καθεστώς και παρέχοντάς τους *"πλούσιες υποσχέσεις"* (Larroche, 2014). Προκειμένου το καθεστώς της *Παλινόρθωσης* να δείξει ότι διαφοροποιείται από την ναπολεόντεια περίοδο, θέσπισε πιο αυστηρά στρατοδικεία και ενέτεινε τις πειθαρχικές κυρώσεις στο στρατιωτικό σώμα, με παράδειγμα την εκτέλεση στρατιωτών *"που κατηγορήθηκαν για ένοπλη ληστεία"* κατά την διάρκεια της Ισπανικής Εκστρατείας, ύστερα από απόφαση του *"2ου Πολεμικού Συμβουλίου της 10ης Μερραρχίας"* (Larroche, 2014).

Γενικώς, η πολιτική εξέλιξη του γαλλικού πολιτικού συστήματος στον 19ο αιώνα ενέτεινε τους κοινωνικούς και οικονομικούς διαχωρισμούς στο εσωτερικό της κοινωνίας, έχοντας αντίκτυπο στην κοινωνική δομή των γαλλικών στρατευμάτων, ιδιαίτερα στα πιο χαμηλά επίπεδα, καθώς, σύμφωνα με τον Barry R. Posen, είχε θεσπιστεί ένα χρηματικό αντίτιμο για την απαλλαγή από την στρατιωτική θητεία, από το 1855, και η υποχρέωση για υπηρεσία περιοριζόταν σε αυτούς που δεν μπορούσαν να πληρώσουν, δηλαδή τα φτωχότερα στρώματα της κοινωνίας (Posen, 1993, 100).

Στην νεωτερική ιστορική περίοδο της Γαλλίας, το πολίτευμά της έχει βιώσει πραξικοπηματικές κινήσεις, που η ανάλυσή τους θα βοηθήσουν στην ερμηνεία του

φαινομένου αυτού. Ο John Steward Ambler αναφέρει ως ιστορικές στρατιωτικές παρεμβάσεις στην Γαλλία την αυτοκρατορική περίοδο του Ναπολέον Βοναπάρτε και το πραξικόπημα του Louis Ναπολέον Βοναπάρτε στις 2 Δεκεμβρίου του 1851, ανατρέποντας το καθεστώς της Β' Γαλλικής Δημοκρατίας και εγκαινιάζοντας την σύντομη περίοδο διακυβέρνησης της Β' Αυτοκρατορίας (Ambler, 1966, 14). Ο συγγραφέας παραθέτει αυτά τα δύο ιστορικά παραδείγματα για να δείξει την διαφορά μεταξύ των δύο αυτών στρατιωτικών παρεμβάσεων. Στην πρώτη περίπτωση, είναι γνωστό ότι η συγκέντρωση της στρατιωτικής ισχύος και της πολιτικής εξουσίας της Γαλλίας στον Ναπολέον Βοναπάρτε οδήγησε στην εδραίωση ενός νέου καθεστώτος και της προσωπικής κυριαρχίας του.

Μπορεί να ενταχθεί στην κατηγορία ενός στρατιωτικού πραξικοπήματος, καθώς ο Ναπολέον Βοναπάρτε ήταν στρατιωτικός, αλλά χωρίς τα χαρακτηριστικά των μεθεπόμενων πραξικοπημάτων στην ιστορία σε άλλα κράτη και πολιτικά καθεστώτα. Παρόλο αυτά, ο Finer είχε επισημάνει ότι το πραξικόπημα του Ναπολέον Βοναπάρτε ξεκίνησε ως νόρμα και έδωσε ένα πλαίσιο ορισμού των στρατιωτικών επεμβάσεων στο εσωτερικό ενός κράτους (Finer, 1975, 147). Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της αυτοκρατορικής περιόδου του Ναπολέον Βοναπάρτε είναι οι νόρμες και οι αξίες του καθεστώτος του παρουσιάζονταν ως η συνέχεια των ιδεών της Γαλλικής Επανάστασης, χωρίς τα ιακωβινικά και έντονα συγκρουσιακά χαρακτηριστικά, και ως αντίδραση στην επανίδρυση μοναρχικού καθεστώτος στην Γαλλία. Επίσης, με έναν συνδυασμό ιδεολογικών και υλικών στόχων μπορεί να ειπωθεί ότι η εκστρατεία του Ναπολέον Βοναπάρτε στην Ευρώπη είχε και εσωτερικό συμφέρον για την εξουσία του, με την έννοια ότι έδινε στο γαλλικό λαό ένα αφήγημα συνοχής και υλοποίησης ενός στόχου.

Η μετάβαση από το καθεστώς του Robespierre μέχρι την Α' Γαλλική Αυτοκρατορία είναι μια ιστορική περίοδος που χρήζει διαφόρων αναλύσεων, λόγω του τρόπου θέασης που έχει ο/η κάθε συγγραφέας για τα γεγονότα που λειτούργησαν καταλυτικά. Έτσι, η ανατροπή της διακυβέρνησης των Ιακωβίνων, υπό του Robespierre, στην Γαλλία πραγματοποιήθηκε στις 27 Ιουλίου του 1794 (αλλιώς 9 Thermidor), ύστερα από την νίκη των Γάλλων, συγκεκριμένα των ενόπλων δυνάμεων της Α' Δημοκρατίας, επί του Στρατού του Συνασπισμού (Βρετανία, Αννόβερο, Ολλανδία, και Αυστρία) στην Μάχη του Fleurus (26/6/1794) (Prutsch,

2020, 15). Η ιστορική αυτή εξέλιξη αυτή αποτελεί μια ένδειξη για το πόσο δύσκολο είναι ο ορισμός της αλληλεπίδρασης μεταξύ στρατιωτικής σφαίρας και της διαχρονικότητας ενός καθεστώτος εξουσίας. Το αποτέλεσμα της παραπάνω μάχης, που εξασφάλισε την συνέχεια του νέου πολιτικού καθεστώτος, θα μπορούσε να εκληφθεί ως μια επιτυχία των Ιακωβίνων στην διαχείριση των πολεμικών επιχειρήσεων και στην εξασφάλιση της απόλυτης υποταγής του στρατού στην πολιτική ηγεσία. Ωστόσο, η εξέγερση που ακολούθησε έδειξε ότι τα μέσα πίεσης και εκφοβισμού που ασκήθηκαν εκ μέρους του Ιακωβινικού καθεστώτος λειτούργησαν προς την αντίθετη πλευρά, οδηγώντας στην δημιουργία ομάδων που επιθυμούσαν την ανατροπή της κυριαρχίας τους. Από την άλλη, ο τρόπος που εξελίχθηκε η πολιτική ιστορία και η άνοδος του Ναπολέον Βοναπάρτε, που η κυριαρχία του στο εσωτερικό στην Γαλλία στηριζόταν στην υποστήριξη και από τα στρατεύματα, μπορεί να θεωρηθεί το πρώτο δείγμα στην ανάλυση του τρόπου που οι ένοπλες δυνάμεις μπορούν να επηρεάσουν την πολιτική σκηνή σε ένα κράτος. Δεν υπήρχε μια άμεση στρατιωτική παρέμβαση και κατάληψη της εξουσίας, όμως η καλλιέργεια του αφηγήματος του κινδύνου της εξωτερικής εισβολής και της πτώσης του καθεστώτος δείχνει ότι δεν βοήθησαν στην εδραίωση μιας βιώσιμης δημοκρατικής κυβέρνησης.

Ο Prutsch παραθέτει την ενδιάμεση περίοδο, μεταξύ της πτώσης του Ιακωβινικού καθεστώτος και της ανόδου της αυτοκρατορίας του Ναπολέον Βοναπάρτε, ως μια αποτυχημένη προσπάθεια του μεταβατικού καθεστώτος να επιβληθεί ένα νέο Σύνταγμα -του Αυγούστου του 1795 ή, αλλιώς, του έτους III- και στις πολιτικές κινήσεις του να αποτραπεί μια επανάληψη της Ιακωβινικής εξουσίας μέσω της μείωσης του εκλογικού δικαιώματος και την νομοθετική πρωτοβουλία της εδραίωσης δύο σωμάτων (Prutsch, 2020, 16). Επίσης, επισημαίνει την *“αντι-δημοκρατικότητα”* της τότε κυβέρνησης ως ένα στοιχείο που ενέτεινε την δυσαρέσκεια του πληθυσμού απέναντί της, η οποία παρέμεινε στην εξουσία λόγω *“της ενεργούς υποστήριξης του στρατού”*, χωρίς να παραβλέπει και τις συγκρούσεις στο εσωτερικό των κρατικών θεσμών (Prutsch, 2020, 16). Στο συγκεκριμένο ζήτημα του Καισαρισμού για την Γαλλία, ο Prutsch αντιπαραθέτει τον Robespierre και τον Ναπολέον Βοναπάρτε και τον λόγο γιατί ο πρώτος δεν μπόρεσε να εδραιωθεί στο εσωτερικό της Γαλλίας ως ο πρώτος *Καίσαρας*. Αναφέρει ότι ο Robespierre είχε

“λιγότερους αντιπάλους” σε μια κίνησή του να εδραιώσει μια προσωπική εξουσία και είχε, ήδη, προχωρήσει στην δημιουργία ενός αφηγήματος για την προστασία της Επανάστασης από εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς, μέσω της “επαναστατικής ιδεολογίας και ρητορικής”, όπως και με την υιοθέτηση μιας παράλληλης επιχειρηματολογίας σχετικής με τους “κανόνες της λογικής και της αρετής” (Prutsch, 2020, 21).

Όμως, όπως επισημαίνεται από τον συγγραφέα, οι πρακτικές και οι μέθοδοι της περιόδου του *Τρόμου* δεν εξασφάλισαν την αντίστοιχη νομιμοποίηση και ο Robespierre οδηγήθηκε προς την εκτέλεση και την, επακόλουθη, πτώση του καθεστώτος των Ιακωβίνων, τον Ιούλιο του 1794 (Prutsch, 2020, 21). Μέσω μιας αλληλουχίας δημοψηφισμάτων και την “έλλειψη δημόσιας αντίδρασης” στον τρόπο που ανελίχθηκε ο Ναπολέον Βοναπάρτε στην εξουσία, αλλά και στο πώς ήταν εδραιωμένη η συνταγματική τάξη εκείνη την ιστορική περίοδο, με την μείωση της εξουσίας του νομοθετικού σώματος και την ενίσχυση της εκτελεστικής, όπως επισημαίνεται (Prutsch, 2020, 24), εδραιώθηκε η Α΄ Γαλλική Αυτοκρατορία. Η εξασφάλιση της υποστήριξης από τις οικονομικές και παραγωγικές τάξεις, η επιστροφή μεταναστών από το εξωτερικό και οι στρατιωτικές νίκες ήταν στοιχεία που, για τον Prutsch, εξασφάλισαν την συνέχεια του Ναπολεόντειου καθεστώτος (Prutsch, 2020, 28).

Η πολιτική έννοια του εθνικισμού είναι κοινά παραδεκτή από την πλειοψηφία των επιστημόνων ότι ήταν καθοριστική για την συνοχή των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων, στα πρώτα χρόνια του εθνικού στρατού, και έδωσε το στρατηγικό πλεονέκτημα στον Ναπολέον Βοναπάρτε στις πολεμικές του εκστρατείες, τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια της εξουσίας του. Σύμφωνα με τον Barry R. Posen, η εδραίωση του μαζικού, εθνικού, στρατού στην Γαλλική Επανάσταση και στην Α΄ Γαλλική Αυτοκρατορία έδειξε την αποτελεσματικότητα στα πεδία των μαχών και αποτέλεσε μοντέλο μίμησης για τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, εξαπλώνοντας την έννοια του εθνικισμού (Posen, 1993, 82). Ο συγγραφέας παραθέτει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του μαζικού στρατού, στον οποίο μπορούσαν να διατηρηθεί ένα μεγάλο μέρος των στρατευμάτων μάχιμο και ανανεώνεται με νέο ανθρώπινο δυναμικό όποτε χρειάζεται (Posen, 1993, 83). Ακόμη, επισημαίνει την αλληλεπίδραση που υπήρχε ανάμεσα στον μαζικό στρατό και την παιδεία, καθώς ο

πρώτος αναπτύχθηκε με την δημογραφική αύξηση του πληθυσμού και του πλούτου, εξασφαλίζοντας "πλεόνασμα σε ανθρώπινο υλικό, όπλα και προμήθειες", βασικά στοιχεία της αποτελεσματικότητας (Posen, 1993, 83), με την καθιέρωση της πρωτοβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης και την, επακόλουθη, εξάπλωση του "γραμματισμού" σε ένα μεγάλο μέρος του ανδρικού πληθυσμού στο εσωτερικό μιας χώρας, να βοηθούν στην καθιέρωση των εθνικών συμβόλων και ταυτότητας στο εσωτερικό της κοινωνίας (Posen, 1993, 85).

Για την περίπτωση του Ναπολέον Βοναπάρτε, και ο Ambler χρησιμοποιεί το επιχείρημα του εθνικισμού, και συγκεκριμένα από την θεωρία του Huntington για την εξασφάλιση της υποταγής των ενόπλων δυνάμεων στο πολιτικό καθεστώς, χαρακτηρίζοντάς τον ως "σθεναρό εθνικισμό", με την Γαλλία να αποτελεί μια "ολότητα" και η πίστη σε αυτήν είναι ανεξαρτήτως πολιτικού καθεστώτος και σε κάθε ιστορική περίοδο (Ambler, 1966, 41). Στην δεύτερη περίπτωση, για την περίοδο της διακυβέρνησης του Louis Ναπολέον Βοναπάρτε, ο συγγραφέας επισημαίνει τα πολιτικά κίνητρα πίσω από την στρατιωτική κίνηση της περιόδου, καθώς στην Β' Δημοκρατία (*Deuxième République*) υπήρχαν "δύο βραχίονες" της εξουσίας, με αμφισβητούμενη ισχύ στο εσωτερικό του κράτους και της κοινωνίας, και το διακύβευμα ήταν εάν θα υπερισχύσει η εκτελεστική ή η νομοθετική εξουσία, με το δίλημμα των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων να ήταν ποιά από τις δύο θα υποστήριζε (Ambler, 1966, 14). Το πραξικόπημα του Louis Ναπολέον Βοναπάρτε δείχνει ότι εξασφάλισε υπέρ του την πίστη από την ανώτατη ηγεσία του γαλλικού στρατού, οι οποίοι, με την σειρά τους, σύμφωνα με την νόρμα της στρατιωτικής ιεραρχίας και πειθαρχίας, όπως αναφέρει ο Ambler, μπόρεσαν να ελέγξουν τους στρατιώτες, που αργότερα στάλθηκαν στην εκκαθάριση "των οδοφραγμάτων που στήθηκαν για την υπεράσπιση της δημοκρατίας" (Ambler, 1966, 15). Παρόλα αυτά, η στήριξη του Louis Ναπολέον Βοναπάρτε στο στρατιωτικό γόητρο και κύρος ήταν μια σαθρή βάση, καθώς η οποιαδήποτε ήττα σε στρατιωτικό επίπεδο θα ήταν πλήγμα προς το καθεστώς, όπως φάνηκε με την αποτυχημένη εμπλοκή της Γαλλίας στον Γαλλο-Πρωσικό πόλεμο, που αποτέλεσε και αιτία πτώσης της Β' Αυτοκρατορίας (Ambler, 1966, 15-16, 22).

Ωστόσο, ο Resende-Santos αναφέρει ως σημαντική περίοδο εκμοντερνισμού την περίοδο διακυβέρνησης του Louis Ναπολέον Βοναπάρτε, που προχώρησε σε μια

σειρά μεταρρυθμίσεων, όπως α) πέντε χρόνια ενεργούς στρατιωτικής θητείας και τέσσερα στις εφεδρείες, β) ένα μέρος του "ετήσιου βοηθητικού σώματος στρατού" απαιτούσε θητεία μόνο πέντε μηνών, ωστόσο είχε ισχυρή αντιπολίτευση από τον στρατό και την Εθνοσυνέλευση (Resende-Santos, 2007, 104). Στην Γ' Γαλλική Δημοκρατία (*Troisième République*) μειώθηκε η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία σε τρία χρόνια, με τον νόμο περί στρατολόγησης του 1889 (Resende-Santos, 2007, 105). Ο συγγραφέας αναφέρει ότι ο Γαλλικός στρατός προχωρά σε μια αποκέντρωση, με την δημιουργία ξεχωριστών στρατιωτικών συνταγμάτων, τα οποία είχαν τις δικές τους εφεδρείες και "εδαφική φρουρά", και οι στρατιώτες εκπαιδεύονται σε ειδικό κέντρο και όχι μέσα στις στρατιωτικές μονάδες (Resende-Santos, 2007, 104). Γενικώς για την δεκαετία του 1880, ο συγγραφέας αναφέρει ότι η Γαλλία υιοθέτησε το πρωσικό σύστημα "ανοικτού επιτελείου-*open staff*", όπου οι αξιωματικοί εναλλάσσονταν μεταξύ "συνταγματικής-*regimental*" και "επιτελικής-*staff*" υπηρεσίας (Resende-Santos, 2007, 107).

Επισημαίνει ως διαφορά του Γαλλικού συστήματος με το αντίστοιχο Πρωσικό στο ότι τα "επιτελεία πεδίου" ήταν "σφιχτά υποτασσόμενα" στην διοίκηση του συντάγματος (*regimental command*) και δεν μοιράζονταν λειτουργίες διοίκησης (Resende-Santos, 2007, 107). Σε αυτό το σημείο θα γίνει μια σύντομη αναφορά στον τρόπο οικοδόμησης του κράτους στην Γερμανική Ομοσπονδία, καθώς αποτελεί ένα στοιχείο διαφοροποίησης από τις χώρες μελέτης της διατριβής. Σύμφωνα με τον ορισμό του Johann Kaspar Bluntschli, ο Jasper Heinzen παραθέτει ότι η γένεση του σύγχρονου κράτους αποτελεί μια παράμετρος του δημοσίου δικαίου, όπου η "επικράτεια ενός κράτους είναι κάτι το αναπαλλοτρίωτο και αδιαίρετο", και, με αυτόν τον τρόπο διαφοροποιείται από το μεσαιωνικό κράτος, το οποίο στηριζόταν στο σύστημα των φέουδων (Heinzen, 2021, 1281-1282). Το 1803/6 διαδραματίστηκε η "εδαφική αναδιοργάνωση" της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, όπου αναδείχθηκαν κέντρα "κυριαρχικού καθεστώτος" με την ύπαρξη ενός "αριθμού οικογενειών" που προέβαλαν τις αντίστοιχες "αξιώσεις" (Heinzen, 2021, 1293). Ο Heinzen επισημαίνει ότι η ομοσπονδιακή κληρονομιά της Γερμανίας στηρίζεται στην "κυριαρχία μέσω της πολυπλοκότητας", διαφοροποιώντας την από την άλλη πολιτική κληρονομιά του συγκεντρωτικού κράτους με την κυριαρχία μιας κρατικής κυβέρνησης (Heinzen, 2021, 1287), μέσω της αντίθεσης της "μοναρχικής αρχής"

στην *"βία της Γαλλικής Επανάστασης"*, αναδεικνύοντας τις πολιτικές ομάδες των συντηρητικών και των *"μετριοπαθών φιλελεύθερων"* (Heinzen, 2021, 1289).

Ως αφετηρία της οικοδόμησης του κράτους στην Γερμανική Συνομοσπονδία αναφέρεται η *"μετα-ναπολεόντεια εποχή"* και την πρακτική των κυβερνήσεων να *"δημιουργούν ανόμοιους πληθυσμούς"* με την μετατροπή των νεοσύστατων βασιλείων της Βαυαρίας και του Ανόβερου σε *"ενσωματωμένες πολιτικές κοινότητες"* (Heinzen, 2021, 1302). Στο Πρωσικό Σύνταγμα του 1850, επισημαίνεται ότι δεν *"προσδιοριζόταν ρητά το Στέμμα ως κάτοχος όλης της δημόσιας εξουσίας"*, αλλά υπήρχε η θεσμοθέτηση ενός κοινού *"δικαιώματος"* με το Κοινοβούλιο στην θέσπιση νομοθεσιών και την *"έγκριση του κυβερνητικού προϋπολογισμού"* (Heinzen, 2021, 1290). Η νομιμοποίηση της πολιτικής εξουσίας στην γερμανική περίπτωση χαρακτηρίζεται ως *"ήπια ισχύς της προβολής της βασιλικής εξουσίας"*, όπου οι σχέσεις μεταξύ *"κυρίαρχου και υπηκόων"* στηρίζονταν μέσω ενός αφηγήματος που συνδύαζε τον πατριωτισμό με την *"δυναστικότητα"* (Heinzen, 2021, 1302). Στο ζήτημα του υποχρεωτικού στρατού, παρατίθεται ότι το 1732 εγκαθιδρύθηκε στην Πρωσία *"τακτικός σταθερός στρατός"*, με βάση *"μισθωμένα στρατεύματα"* και *"συμπληρωματική υποχρεωτική στρατιωτική θητεία για τους χωρικούς"*, ώστε κάθε *"καντόνι"* είχε την υποχρέωση να προμηθεύει τον πρωσικό στρατό με εφεδρείες (Finer, 1975, 100).

Αναφέρεται ότι με το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Γαλλία επιστρέφει στην αρχή του *"nation in arms"* και έθεσε τέλος στην στρατολόγηση επαγγελματικού στρατού μακροχρόνιας θητείας (Resende-Santos, 2007, 105). Έτσι, στις στρατιωτικές μεταρρυθμίσεις του 1926 η στρατιωτική θητεία ορίζεται σε δεκαοκτώ μήνες που μειώθηκαν, αργότερα, σε δώδεκα, αναπτύσσοντας την περίοδο 1927-1928 το μοντέλο της στρατολόγησης *"στρατιωτών καριέρας"* και όχι εφέδρους με μακροχρόνια θητεία (Resende-Santos, 2007, 105). Με αυτόν τον τρόπο, ο συγγραφέας επισημαίνει, ότι η ουσία, ή αλλιώς ο πυρήνας, του Γαλλικού στρατού αποτελούταν από *"μικρές ενεργές δυνάμεις"* που συγκεντρώνονταν γύρω από τον *"εθνικά κινητοποιημένο στρατό"*, όταν ενεργοποιούταν σε περιόδους στρατιωτικής κινητοποίησης (Resende-Santos, 2007, 105).

Η Γ' Γαλλική Δημοκρατία (*Troisième République*) υπήρξε ένα κομβικό σημείο για τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις στην χώρα. Η σχέση μεταξύ στρατού και

πολιτικής υπήρξε αμφιλεγόμενη, καθώς και οι δύο πλευρές εξέφραζαν την επιθυμία να εμπλακούν στην σφαίρα της αλληνής. Όλο αυτό το πλαίσιο είχε αντίκτυπο και στην πορεία της χώρας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς είχε καλλιεργηθεί ένα είδος καχυποψίας όσον αφορά τις εκάστοτε στρατιωτικές μεταρρυθμίσεις, κάτι που μπορεί να χαρακτηριστεί ως ρήγμα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων. Συγκεκριμένα, στα τέλη του 19ου αιώνα, αναπτύχθηκε η έννοια του "*Νεο-Ιακωβινισμού*", που αφορούσε την επιστροφή στις αξίες της Επανάστασης, ειδικά για το στράτευμα. Σύμφωνα με τον Jack Snyder, ο "*Νεο-Ιακωβινισμός*" χαρακτηρίζει τον στρατό ως "*το όργανο της ρεβάνς*", με έντονα λαϊκά στοιχεία, αντίστοιχα της περιόδου των "*Πολέμων της Επανάστασης*" (Snyder, 1984, 131). Οι κύριοι εκφραστές της κίνησης αυτής ήταν ο Léon Gambetta και ο Charles de Freycinet, που χαρακτηρίζονται από τον Snyder ως "*Ρεπουμπλικάνοι-Εθνικιστές*" (Snyder, 1984, 130).

Όπως υποστηρίζεται από τον συγγραφέα, ο Charles de Freycinet, ως Υπουργός Πολέμου τις δεκαετίες του 1880 και του 1890, είχε πετύχει ένα είδος αποδοχής από τους στρατιωτικούς κύκλους, καθώς υποστήριζε τις θέσεις τους σε "*υλικό, αυτονομία σε θέματα στρατιωτικής δικαιοσύνης και επιλογής διοικητών βάσει επαγγελματικής ικανότητας και όχι πολιτικής αποδοχής*" (Snyder, 1984, 130). Όμως, επισημαίνει ότι η πολιτική πρακτική των Ριζοσπαστών επιδείνωσε τις σχέσεις μεταξύ στρατού και πολιτικής, ιδιαίτερα με τον διορισμό, ως Υπουργό Πολέμου, τον Στρατηγό Louis Andre, που χαρακτηρίζεται ως "*ρεφορμιστής*" και με "*οδηγίες να εκδημοκρατίσει τον στρατό*" (Snyder, 1984, 131). Οι Ριζοσπάστες είχαν προβεί σε αυτήν την κίνηση λόγω της υπόθεσης Dreyfus στην οποία η πλευρά του στρατού συσπειρώθηκε γύρω από αυτήν την υπόθεση, χωρίς να έχει επιβεβαιωθεί ακόμα η ενοχή ή όχι του Alfred Dreyfus, για "*χάρη της εθνικής ασφαλείας*" (Snyder, 1984, 131).

Στη σύγχρονη εποχή, όσον αφορά την στρατιωτική εκπαίδευση, η Στρατιωτική Ακαδημία *Coëtquidan*, που βρίσκεται στην Βρετάνη, είναι αυτή στην οποία φοιτούν οι Γάλλοι αξιωματικοί του στρατού ξηράς, τακτικών και εφέδρων (Hude, 2008, 109). Η στρατιωτική ακαδημία αποτελείται από δύο μονάδες, την *Ecole Spéciale Militaire de Saint-Cyr* και την *Ecole Militaire Interarmes*, με την ύπαρξη μιας

μικρότερης μονάδας, μεταξύ αυτών των δύο, την *Ecole Militaire du Corps Technique et Administratif* (Hude, 2008, 109).

Η κατάργηση της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας στην Γαλλία ακολούθησε μια διαδικασία από το 1997 έως το 2002 και στο χρονικό αυτό διάστημα μειώθηκε το μέγεθος των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων "από 381.000 σε κάτω από 240.000" (Knapp & Wright, 2006, 37). Η σταδιακή της κατάργηση από τον Πρόεδρο Chirac το 1996 (Knapp & Wright, 2006, 79), ήταν επακόλουθο της ανακοίνωσης του Ιουνίου του 1995, ότι ο "*εκμοντερνισμός των Γαλλικών Δυνάμεων θα γίνει μέσω συμβατικής ισχύος*" (Sutton, 2011, 304). Όπως έχει επισημανθεί, δεν ήταν η πρώτη φορά που συζητούν στο εσωτερικό της χώρας την μετατροπή των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων σε επαγγελματική δύναμη, καθώς είχε γίνει ήδη αναφορά από τον Charles de Gaulle, σε ένα κείμενό του πριν την προεδρική θητεία, ζητώντας να δημιουργεί ένα στρατός "*armée de métier*" (επαγγελματικός στρατός) (Knapp & Wright, 2006, 37). Οι Knapp και Wright αναφέρουν ότι ήδη την περίοδο που ολοκληρώνεται η διαδικασία της στρατιωτικής μεταρρύθμισης, η στρατιωτική θητεία δεν ήταν δημοφιλής μεταξύ των μελών της νέας γενιάς και, συχνά, έβρισκαν τρόπους να εξαιρεθούν από αυτήν, επιλέγοντας, για παράδειγμα, να σταλούν για διδακτικό έργο στις πρώην αποικίες της Γαλλίας ή στην απασχόλησή τους σε πολιτικά γραφεία που συνδέονταν με "*τα υπερπόντια συμφέροντα*" της χώρας (Knapp & Wright, 2006, 37).

Ο σχετικός νόμος που επικύρωσε την αναστολή της υποχρεωτικής στρατολόγησης είναι ο υπ' αριθμόν 97-1019 στις 28 Οκτωβρίου 1997. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 112-2 αναφέρεται ότι η επιστράτευση είναι υπό αναστολή, επειδή στον ίδιο νόμο επισημαίνεται ότι μπορεί να επανέλθει η κλήτευση σε υποχρεωτική στράτευση "*ανά πάσα στιγμή με νόμο*" είτε για λόγους εθνικής άμυνας είτε "*οι στόχοι που έχουν ανατεθεί στις ένοπλες δυνάμεις*" χρειάζονται την μαζική κινητοποίηση στρατευμάτων για να υλοποιηθούν (*LOI no 97-1019 du 28 octobre 1997 portant réforme du service national (1)*, 1997). Όμως, προβλέπεται η μέριμνα του γαλλικού κράτους να συνεχιστεί η επαφή των πολιτών με τις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας. Στο άρθρο 114-2 του παραπάνω νόμου, οι Γάλλοι πολίτες έχουν την υποχρέωση να συμμετέχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης για την άμυνα, η οποία πραγματοποιείται την ημέρα "*προετοιμασίας της άμυνας*" (*LOI no 97-1019 du 28*

octobre 1997 portant réforme du service national (1), 1997). Η πρόσκληση για την ημέρα αυτή στέλνεται από το κράτος σε μια ενδιάμεση χρονική περίοδος, όταν ο/η νεαρός/α Γάλλος/ίδα πολίτης έχει απογραφεί και πλησιάζει στην συμπλήρωση των 18ων γενεθλίων του/ης (*LOI no 97-1019 du 28 octobre 1997 portant réforme du service national (1), 1997*).

Στην σύγχρονη εποχή, το Γαλλικό κράτος προσπαθεί να κάνει ελκυστική την εθελοντική στράτευση των νέων προσφέροντας μια ολοκληρωμένη προσέγγιση με την έννοια ότι παράλληλα με την στρατιωτική εκπαίδευση δίνονται και άλλα εφόδια που θα είναι χρήσιμα στην μετέπειτα πορεία τους στην κοινωνία. Η εθελοντική στρατιωτική θητεία στην Γαλλία ορίζεται από το Άρθρο 32 του νόμου περί στρατιωτικού προγραμματισμού του 2018, βρίσκεται υπό την εξουσία του/ης Υπουργού Άμυνας και κεντρικός σκοπός είναι η κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των νέων (*LOI N° 2018-607 Du 13 Juillet 2018 Relative à La Programmation Militaire Pour Les Années 2019 à 2025 et Portant Diverses Dispositions Intéressant La Défense, 2018*). Όσοι/ες επιθυμούν να ενταχθούν, πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους και να μην υπερβαίνουν το 26ο έτος "κατά την ημερομηνία πρόσληψης", και να διαμένουν στην μητροπολιτική Γαλλία ή στα υπερπόντια εδάφη (*LOI N° 2018-607 Du 13 Juillet 2018 Relative à La Programmation Militaire Pour Les Années 2019 à 2025 et Portant Diverses Dispositions Intéressant La Défense, 2018*). Υπογράφουν σύμβαση διάρκειας έξι έως δώδεκα μηνών και η συνολική διάρκεια δεν πρέπει να υπερβαίνει τους δώδεκα μήνες, και υπηρετούν στην πρώτη βαθμίδα του υπαξιωματικού και επισημαίνεται ότι θεωρούνται εν ενεργεία στρατιωτικοί σύμφωνα με το άρθρο N. 4132-5 του Κώδικα Άμυνας (*LOI N° 2018-607 Du 13 Juillet 2018 Relative à La Programmation Militaire Pour Les Années 2019 à 2025 et Portant Diverses Dispositions Intéressant La Défense, 2018*). Όπως αναφέρεται, η εθελοντική στρατιωτική θητεία περιλαμβάνει στρατιωτική εκπαίδευση, αλλά και περαιτέρω τύπους εκπαίδευσης, ώστε, μετά την θητεία τους, να έχουν εφόδια για την αλληλεπίδρασή τους με την κοινωνία και που να τους βοηθήσουν την μελλοντική επαγγελματική τους σταδιοδρομία (*LOI N° 2018-607 Du 13 Juillet 2018 Relative à La Programmation Militaire Pour Les Années 2019 à 2025 et Portant Diverses Dispositions Intéressant La Défense, 2018*)

Η μετατροπή των Ενόπλων Δυνάμεων της Γαλλίας σε εθελοντική δύναμη συνοδεύεται και με περικοπές στον αμυντικό προϋπολογισμό της χώρας, ωστόσο παρατηρείται μια ιδεολογική διαφοροποίηση πάνω σε αυτό το ζήτημα, ανάλογα με την κομματική προέλευση του εκάστοτε Πρωθυπουργού. Έτσι, η Κυβέρνηση υπό το Σοσιαλιστή πρωθυπουργό Lionel Jospin προχωρά σε μια περικοπή των αμυντικών δαπανών, το 1997, μέσω ενός νόμου στρατιωτικού προγραμματισμού (*loi de programmation militaire*), ενώ υπό κεντροδεξιά κυβέρνηση, όπως επισημαίνεται, το 2003 και το 2004 παρατηρείται μια αύξηση των αμυντικών δαπανών στον προϋπολογισμό (Sutton, 2011, 306). Ο νόμος περί στρατιωτικού προγραμματισμού είναι η κατεξοχήν νομοθεσία που ορίζει τις αμυντικές δαπάνες και πώς θα γίνει η διανομή των πόρων. Ως ο πιο πρόσφατος νόμος περί προγραμματισμού είναι εκείνος του 2019-2025, που οργανώθηκε βάση της τελευταίας Στρατηγικής Επισκόπησης Εθνικής Ασφάλειας του 2017 (Vie publique, 2022).

Σύμφωνα με αυτόν, αυξάνεται ο προϋπολογισμός για την παραπάνω χρονική περίοδο στα 295 δισ. ευρώ, ή "στο 2% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος", επισημαίνοντας τις σταθερές πιστώσεις 197,8 δισ. ευρώ για την περίοδο 2019-2023 (Vie publique, 2022). Ακόμη, προβλέπεται αύξηση των δαπανών σε σχέση "με τις συνθήκες διαβίωσης των στρατιωτικών κατά 14%" (Vie publique, 2022). Τέλος, θα διατεθούν 112,5 δισεκατομμύρια ευρώ σε εξοπλισμό για την περίοδο 2019-2023 και 172,8 δισεκατομμύρια ευρώ για προγραμματισμένες ανάγκες για την περίοδο 2019-2025 (Vie publique, 2022). Σε επίπεδο νομοθετικής εξουσίας, οι μόνιμες επιτροπές της Εθνοσυνέλευσης και της Γερουσίας για την άμυνα χαρακτηρίζονται ως αρμόδιες για την παρακολούθηση και έλεγχο της εφαρμογής του στρατιωτικού προγραμματισμού (*LOI N° 2018-607 Du 13 Juillet 2018 Relative à La Programmation Militaire Pour Les Années 2019 à 2025 et Portant Diverses Dispositions Intéressant La Défense*, 2018). Οι πρόεδροι της εκάστοτε επιτροπής έχουν την ευθύνη να ορίσουν εισηγητές για την γνωμοδότηση των σχετικών δημοσιονομικών νομοσχεδίων για το κάθε έτος (*LOI N° 2018-607 Du 13 Juillet 2018 Relative à La Programmation Militaire Pour Les Années 2019 à 2025 et Portant Diverses Dispositions Intéressant La Défense*, 2018).

Σε αυτό σημείο μπορεί να ειπωθεί ότι παρατηρείται ένα είδος δυϊσμού στον πολιτικό έλεγχο του στρατού στην Γαλλία, μεταξύ των δύο κυρίων εκτελεστικών

θεσμών του πολιτικού συστήματος, με τον διαχωρισμό των αρμοδιοτήτων όσον αφορά την αμυντική πολιτική και την οργάνωση του στρατιωτικού θεσμού, με τον Πρόεδρο να συγκεντρώνει τις αρμοδιότητες στον τομέα των διεθνών σχέσεων, ενώ ο θεσμός του Πρωθυπουργού εστιάζει στα πρακτικά ζητήματα, δηλαδή στην οικονομική διαχείριση και την θέσπιση και εφαρμογή κανόνων, με τον Πρόεδρο να εποπτεύει τις αντίστοιχες εξελίξεις.

Τα πράγματα μπορούν να γίνουν πιο περίπλοκα όταν υπάρχει η λεγόμενη *συγκατοίκηση*, δηλαδή ο Πρόεδρος και ο Πρωθυπουργός να προέρχονται από διαφορετικούς κομματικούς σχηματισμούς. Ωστόσο, δεν έχουν υπάρξει ιδιαίτερα φανερές αντιπαλότητες στον συγκεκριμένο τομέα, δηλαδή τον στρατιωτικό, δείχνοντας ότι αυτός ο δυϊσμός δεν έχει επιπτώσεις στον τρόπο λογοδοσίας του στρατού στο πολιτικό σύστημα και ότι λειτουργεί αποτρεπτικά στην εδραίωση προνομιακών συνομιλιών του στρατού με ένα συγκεκριμένο τομέα της δημόσιας διοίκησης. Η συγκατοίκηση αποτελεί μια πρακτική του πολιτικού συστήματος για την εξασφάλιση της συνέχειας της διακυβέρνησης, ακόμα και όταν δεν έχει υπάρξει απόλυτη πλειοψηφία μέσω εκλογικής διαδικασίας. Σύμφωνα με τον Berstein, η συγκατοίκηση αποτελεί ένα στοιχείο συμβιβασμού της πολιτικής ζωής της Γαλλίας, αντιθετικό στην κυρίαρχη πολιτική κουλτούρα της χώρας, όπου η βάση του νεωτερικού της κράτους, μέσω της παράδοσης της Επανάστασης είναι η *“εξάλειψη”* και η *“συντριβή του αντιπάλου”* (Berstein, 2005). Ακόμα και με την καθιέρωση της καθολικής ψηφοφορίας για την ανάδειξη Προέδρου της Δημοκρατίας, το 1962, πραγματοποιήθηκε μια *“απλοποίηση του πολιτικού πεδίου”*, όπου, σύμφωνα με τον Berstein, ο Πρόεδρος λειτουργεί ως *“μονάρχης”*, ο Πρωθυπουργός ενέχει θέσης *“αρχηγού επιτελείου”*, και το Κοινοβούλιο έχει την ευθύνη της *“ψήφισης νόμων και προϋπολογισμού”*, ωστόσο ο ρόλος του *“εξουδετερώνεται”*, όταν υπάρχει *“πλειοψηφικό προεδρικό κόμμα”* (Berstein, 2005). Γίνεται εύλογα αντιληπτό ότι η εξασφάλιση της κυβερνητικής πλειοψηφίας αποτελεί μια βάση σταθερότητας στο γαλλικό πολίτευμα, και όταν δεν επιτευχθεί, μπορεί να προκαλέσει τριγμούς. Γι’ αυτό ο Berstein επισημαίνει ότι με την συγκατοίκηση εκφράζεται η πλειοψηφία της συνέλευσης μέσω του Πρωθυπουργού και προωθούνται *“κεντρώες πολιτικές”* και *“θόλωση των πολιτικών διαιρέσεων”* (Berstein, 2005). Από την άλλη, η πολιτική επιστήμονας Marie-Anne Cohendet υποστηρίζει ότι η συγκατοίκηση εξασφαλίζει την

σταθερότητα στο πολιτικό σύστημα, όπου ο Πρωθυπουργός είναι ο *“ηγέτης της πολιτικής πλειοψηφίας στο Κοινοβούλιο”* (Cohendet, 2007). Επισημαίνει ότι γίνεται και η *“αντίστοιχη ερμηνεία του Συντάγματος”*, με ενίσχυση της νομοθετικής εξουσίας, δείχνοντας ότι το ημι-προεδρικό σύστημα της Γαλλίας ανήκει στην *“υποκατηγορία των κοινοβουλευτικών συστημάτων”* (Cohendet, 2007). Η ερμηνεία αυτή δείχνει την ιδιαιτερότητα της κρατικής οργάνωσης της Γαλλίας στο ζήτημα να εξασφαλιστεί η σταθερότητα της ηγεσίας στην χώρα, χωρίς να υπάρχει περιορισμός στους άλλους τομείς της διακυβέρνησης, γι’αυτό, ακόμα και στον τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων δεν υπάρχει ξεκάθαρος διαχωρισμός των ορίων μεταξύ του εξουσιών.

Ο διϋσμός του πολιτικού ελέγχου του στρατού στην εκτελεστική εξουσία αποτυπώνεται και στο επίσημο συνταγματικό κείμενο της Γαλλίας, στο οποίο δεν υπάρχουν ξεκάθαροι ορισμοί στην κατανομή αρμοδιοτήτων, ωστόσο η πολιτική ανάλυσή τους δείχνει πώς έχει επιτευχθεί. Σύμφωνα με το άρθρο 13 του Συντάγματος, ο Πρόεδρος της χώρας έχει την εξουσία του διορισμού των *“πολιτικών και στρατιωτικών υπαλλήλων”* και ο Πρωθυπουργός, με *“επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 13”*, όπως τονίζεται, σύμφωνα με το άρθρο 21, έχει την *“ρυθμιστική εξουσία να διορίζει πολιτικές και στρατιωτικές θέσεις”*, όντας *“υπεύθυνος για την εθνική άμυνα”* (Assemblée Nationale, 2015). Στην δόμηση του αμυντικού δόγματος ενός κράτους, σημαντική παράμετρος είναι ο ορισμός του συγκεκριμένου ρόλου και αρμοδιοτήτων των ενόπλων δυνάμεων. Στην πρόσφατη επικαιροποίηση της γαλλικής αμυντικής πολιτικής, του 2017, γίνεται αναφορά και στην επέκταση του ρόλου των γαλλικών ενόπλων δυνάμεων. Ως κεντρικά στρατηγικά σημεία της δραστηριότητας των Ενόπλων Δυνάμεων ορίζονται (République Française, 2017. 53): α) η υπεράσπιση της γαλλικής επικράτειας σε έδαφος, αέρα και θάλασσα, β) να είναι σε ετοιμότητα να συνδράμουν σε ζητήματα ασφαλείας στην *“γειτονιά”* της Ρωσίας, που μπορούν να αποτελέσουν κίνδυνο για την επικράτεια της Γαλλίας. Επίσης, τονίζεται ότι υπάρχει το ενδεχόμενο η Γαλλία να οργανώσει αποστολή δυνάμεων από μόνη της αν κριθεί ότι μια σύγκρουση μπορεί να οδηγήσει σε *“ανθρωπιστική και μεταναστευτική διάσταση”*, γ) να συνεχίσει η Γαλλία να υπερέχει έναντι *“μη κρατικών αντιπάλων”*, που δραστηριοποιούνται σε περιοχές που

ορίζονται ως πεδίο συμφερόντων της, δ) η ανάληψη ευθυνών σε αντιπαράθεση με κρατικούς δρώντες.

Στην γαλλική επίσημη στρατηγική του 2017 δεν αποκλείεται η αύξηση του στρατηγικού ανταγωνισμού μεταξύ κρατικών δρώντων να οδηγήσει σε αντιπαράθεση, με κίνδυνο να αυξηθεί η κλιμάκωση (République Française, 2017, 53). Μια πολύ σημαντική υπενθύμιση για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού είναι η ξεκάθαρη αναφορά ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ως αρχηγός του κράτους, έχει την ευθύνη να ορίσει ποιά είναι τα στρατηγικά συμφέροντα της χώρας κάθε φορά και τις αντίστοιχες πρωτοβουλίες σε αμυντικό και στρατιωτικό επίπεδο (République Française, 2017, 54).

Με αυτόν τον τρόπο, παρατηρείται η δόμηση μιας αλυσίδας διοίκησης και λήψης αποφάσεων με την οποία ασκείται η αμυντική πολιτική, διασφαλίζοντας ότι οι αποφάσεις θα υλοποιούνται με την σύμφωνη γνώμη των δρώντων της εκτελεστικής εξουσίας. Ακόμη, με το άρθρο 21 του Γαλλικού Συντάγματος, δίνεται η εξουσία στον Πρωθυπουργό να προεδρεύει των επιτροπών και των συμβουλίων που αφορούν την άμυνα, των οποίων την διοίκηση, σύμφωνα με το άρθρο 15 του Συντάγματος, ασκεί ο Πρόεδρος (Assemblée Nationale, 2015). Η πρόβλεψη αυτή του νόμου εξασφαλίζει την συνέχεια στην άσκηση της πολιτικής στην Γαλλία σε περιπτώσεις που ο Πρόεδρος δεν είναι σε θέση να παραστεί στις επιτροπές αυτές, αλλά ενισχύεται και η θέση του Πρωθυπουργού στην αντίληψη της λογοδοσίας του στρατού στο πολιτικό σύστημα. Επίσης, με αυτόν τον τρόπο, επιταχύνονται οι διαδικασίες στην λήψη αποφάσεων στα στρατιωτικά ζητήματα, αποτρέποντας τις χρονοβόρες διαδικασίες του παρελθόντος και την έντονη πολιτικοποίηση των ζητημάτων αυτών, που μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο πολιτικής αντιπαράθεσης ή να οδηγήσουν σε κωλυσιεργία κρίσιμων αποφάσεων.

Στην Γαλλία, η στρατιωτική θητεία των γυναικών αναδείχθηκε τα τελευταία χρόνια στο πλαίσιο της ισότητας των φύλων. Μπορεί να χαρακτηριστεί ως παράδοξο το γεγονός ότι, ενώ η Γαλλική Επανάσταση χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της ρήξης με το παρελθόν, στα μετέπειτα πολιτικά κείμενα της Γαλλίας δεν υπήρχε ξεχωριστή αναφορά για τις γυναίκες ως ισότιμοι πολίτες στις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που απορρέουν από το δημοκρατικό καθεστώς. Όπως έχει επισημανθεί από την πολιτική φιλόσοφο Geneviève Fraisse, μετά από την

Επανάσταση, υπάρχει "έλλειψη" στα "ιδρυτικά κείμενα" και στις "ιστορικές βεβαιώσεις" για τον ρόλο και την ταυτότητα των γυναικών μέσα στην γαλλική κοινωνία (Fraisie, 2000, 13).

Για την Fraisie, δεύτερο σημαντικό γεγονός για το ζήτημα της ιθαγένειας, και τις επιπτώσεις του σε μια σειρά από κοινωνικούς ρόλους και τομείς, ήταν η Επανάσταση του 1848 και η επίσημη, θεσμική, κατάργηση της δουλείας, όπου "μεταμορφώθηκε η εικόνα του σκλάβου" και εδραιώθηκε ο θεσμός της καθολικής ψηφοφορίας, περιορισμένος, όμως, για τους άρρενες πολίτες (Fraisie, 2000, 31). Για την συγγραφέα, στην Γ' Γαλλική Δημοκρατία (*Troisième République*) προσδιορίστηκε η έννοια της Γαλλίας, "κατασκευάστηκε" ως πολιτική οντότητα, "μαζί με την μετανάστευση", ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια της (Fraisie, 2000, 46). Η ιθαγένεια συμβαδίζει με συγκεκριμένες υποχρεώσεις και μια από αυτές είναι η στρατιωτική θητεία.

Όπως έχει επισημανθεί, το "δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι" προβλέπει αυτήν την "απαίτηση" για τους άνδρες πολίτες και όσοι δεν μπορούσαν να έχουν την ιθαγένεια, υπηρετούσαν στις ένοπλες δυνάμεις μέσω του συστήματος της "υπηκοότητας", παραθέτοντας για παράδειγμα τους *tirailleurs* της Σενεγάλης και άλλους ντόπιους των αποικιών (Colas, 2000, 117). Οι γυναίκες συνέχισαν να έχουν υποστηρικτικό ρόλο στα ιστορικά γεγονότα που απαιτούσαν την κινητοποίηση των πολιτών ή/και την στράτευσή τους, με το περιεχόμενο της υποστήριξης αυτής να αλλάζει ανάλογα με τις συνθήκες και τα αιτήματα που εκφράζονται από το κοινωνικό σύνολο κάθε φορά. Αυτό είναι το επιχείρημα και της Geneviève Fraisie, που παραθέτει την δράση των γυναικών στην Επανάσταση του 1848 και, μετέπειτα, στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου στην πρώτη περίπτωση ήταν ο "φεμινιστικός ακτιβισμός" και στην δεύτερη ο "ειρηνικός ακτιβισμός", στηριζόμενες και οι δύο δράσεις στην ταυτότητα της μητρότητας (Fraisie, 2000, 48), μια εικόνα που, για την συγγραφέα, θα επηρεάσει για αρκετό χρονικό διάστημα τον κοινωνικό ρόλο της γυναίκας στην Γαλλία.

Για την σύγχρονη εποχή, ενδεικτική είναι η έκθεση της *Υπατης Επιτροπής Αξιολόγησης της Στρατιωτικής Κατάστασης* (*Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire*) για την στρατιωτική κατάσταση, του 2019, παρέχοντας σημαντικές πληροφορίες για το πώς γίνεται αντιληπτή η στρατιωτική υπηρεσία ως επάγγελμα

από τους πολίτες της χώρας. Επισημαίνεται ότι έχει μειωθεί η "ελκυστικότητα" της στρατιωτικής σταδιοδρομίας ως μόνιμης εργασιακής απασχόλησης (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 5). Στην σχετική αναφορά αιτιολογείται το παραπάνω επιχείρημα μέσω της παρατήρησης της αύξησης των "καταγγελιών συμβάσεων στα κατώτερα στρώματα του στρατού" και ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό δεν επιθυμεί να συνεχίσει την επαγγελματική στρατιωτική υπηρεσία στην "διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου των πρώτων έξι μηνών", με ειδική αναφορά για τον στρατό ξηράς (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 5). Γι'αυτό και αναφέρει ως κύρια πρόκληση για τις γαλλικές ένοπλες δυνάμεις την διατήρηση των επιπέδων στρατολόγησης, όταν ο "ιδιωτικός τομέας" προσφέρει "πιο ελκυστικές αποδοχές" (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 5). Παρόλα αυτά, το ζήτημα των ιδιωτικών στρατών είναι ιδιαίτερο στην Γαλλία. Όπως έχει αναφερθεί από τον Elliott Even, οι ιδιωτικές στρατιωτικές εταιρείες αποτελούσαν ένα ζήτημα "ταμπού" στην Γαλλία, με συγκεκριμένο παράδειγμα την δημοσίευση του νόμου της 14ης Απριλίου 2003 για την «καταστολή της μισθοφορικής δραστηριότητας», παρόλο που επισημαίνεται ότι δεν έχει "απαγορευτεί επίσημα" η ύπαρξη ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών (Even, 2014). Έχουν ιδρυθεί τέτοιες εταιρείες στην Γαλλία, οι οποίες δραστηριοποιούνται στις αποστολές "κατά της πειρατείας" ή "στην προστασία Γάλλων υπηκόων σε χώρες που κινδυνεύουν" (Even, 2014). Όπως έχει αναφερθεί, η Γαλλία έχει αρνητική εντύπωση για την χρήση ιδιωτικών στρατών, ως απότοκο της περιόδου της απο-αποικιοποίησης και την δράση των Γάλλων μισθοφόρων κατά την ιστορική περίοδο 1960-1970 και τα παραδείγματα των «σκυλιών του πολέμου» και των «τρομερών ανθρώπων της Κατάνγκα» (Even, 2014).

Ακόμη, σε σχέση με την στρατολόγηση των γυναικών, αναφέρεται μια στασιμότητα στις προσλήψεις, παρά την πρόοδο της περιόδου 1997 έως και 2010, ειδικά στον τομέα των "επιχειρησιακών ειδικοτήτων" (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 5). Σχετικά με το συνολικό προσωπικό που απασχολείται στις γαλλικές ένοπλες δυνάμεις, η Ύπατη Επιτροπή Αξιολόγησης της Στρατιωτικής Κατάστασης αναφέρει ότι, μέχρι τα τέλη του 2018, το στρατιωτικό προσωπικό του Υπουργείου Ενόπλων Δυνάμεων και της Εθνικής Χωροφυλακής ανέρχεται σε 305.111 εργαζόμενους πλήρους απασχόλησης, στους οποίους/ες το 53,8% υπηρετεί

με σύμβαση · συνολικά, το ποσοστό του 37,6% υπηρετούσε στον στρατό ξηράς, το 33,2% στην χωροφυλακή, το 13,3% στην αεροπορία, το 11,5% στο ναυτικό, και το 4,4% στις δομές "κοινής υποστήριξης" και "άλλους σχηματισμούς" (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 13). Μέχρι το 2018, το 16,5% των στρατιωτών ήταν γυναίκες, ωστόσο επισημαίνεται ότι υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα σώματα των ενόπλων δυνάμεων όπου υπηρετούν, καθώς το 60,3% των γυναικών-στρατιωτών ήταν στις υπηρεσίες υγείας του στρατού, το 30,2% στο αστυνομικό τμήμα του στρατού, το 22,2% στην αεροπορία, το 18,8% στην χωροφυλακή, το 14,5% στο ναυτικό, και το 10,2% στον στρατό ξηράς (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 13). Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στα ζητήματα ισότητας των φύλων που προκύπτουν στις ένοπλες δυνάμεις, με την έκθεση της Ύπατης Επιτροπής Αξιολόγησης της Στρατιωτικής Κατάστασης να επισημαίνει το ζήτημα της προστασίας των γυναικών απέναντι σε μορφές βίας, με τις καταγγελίες γυναικών-στρατιωτών να έχουν διπλασιαστεί το 2017, συνεπικουρούμενες της γενικής αύξησης των κινημάτων γυναικείων οργανώσεων στην γαλλική κοινωνία και "ορατότητας των θυμάτων" (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 17).

Όσον αφορά την δόμηση του σύγχρονου γαλλικού αμυντικού δόγματος και τον ρόλο των ενόπλων δυνάμεων, ως κεντρική λειτουργία των γαλλικών ενόπλων δυνάμεων ορίζεται το πλαίσιο «γνώση και προσμονή», που αφορά και έργο τους στην εθνική άμυνα και την παρουσία τους εντός του NATO (*LOI N° 2018-607 Du 13 Juillet 2018 Relative à La Programmation Militaire Pour Les Années 2019 à 2025 et Portant Diverses Dispositions Intéressant La Défense*, 2018). Σύμφωνα με αυτό το πλαίσιο αυτό, αναφέρεται ότι οι πολιτικές και στρατιωτικές αρχές της Γαλλίας αναπτύσσουν την ικανότητα της ανεξάρτητης αξιολόγησης μιας κατάστασης, ώστε να είναι σε θέση να λαμβάνουν άμεσα αποφάσεις, είτε αφορά στην "διεξαγωγή της δράσης" είτε σε άλλους τομείς που χρειάζεται ο αμυντικός τομέας (*LOI N° 2018-607 Du 13 Juillet 2018 Relative à La Programmation Militaire Pour Les Années 2019 à 2025 et Portant Diverses Dispositions Intéressant La Défense*, 2018). Επίσης, εξασφαλίζεται ότι οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας διατηρούν την υπεροχή συλλογής και αξιολόγησης πληροφοριών σε επιχειρησιακό επίπεδο (*LOI N° 2018-607 Du 13 Juillet 2018 Relative à La Programmation Militaire Pour Les Années 2019 à 2025 et*

Portant Diverses Dispositions Intéressant La Défense, 2018). Το σύνθημα «γνώση και προσημολόγηση» είναι κεντρικό στην επίσημη στρατηγική της Γαλλίας στην άμυνα και ασφάλεια, υπό το πρόγραμμα *Ambition 2030*, που σκοπό έχει και την αναβάθμιση του προσωπικού και τους εξοπλισμούς στον τομέα των πληροφοριών κατά την περίοδο 2019-2025 (*LOI N° 2018-607 Du 13 Juillet 2018 Relative à La Programmation Militaire Pour Les Années 2019 à 2025 et Portant Diverses Dispositions Intéressant La Défense*, 2018). Γι'αυτό επισημαίνεται η συνεργασία του Υπουργείου Ενόπλων Δυνάμεων της Γαλλίας, υπό τον συντονισμό της Γενικής Διεύθυνσης Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικής (*Direction générale des relations internationales et de la stratégie*), με ακαδημαϊκούς και ερευνητικούς φορείς (*LOI N° 2018-607 Du 13 Juillet 2018 Relative à La Programmation Militaire Pour Les Années 2019 à 2025 et Portant Diverses Dispositions Intéressant La Défense*, 2018).

Επομένως, συνοψίζοντας το υποκεφάλαιο αυτό, η Γαλλική Επανάσταση είναι ένα βασικό, συνεκτικό στοιχείο, της πολιτικής κουλτούρας της σύγχρονης Γαλλίας. Είτε ως πρότυπο προς μίμηση είτε ως σημείο αντίθεσης, καθόρισε αρκετές νόρμες που επηρεάζουν την δόμηση των αφηγημάτων στην πολιτική σκηνή της χώρας, και την σχέση των Ενόπλων Δυνάμεων με την κοινωνία. Οι νόρμες της ιστορικής αυτής περιόδου επηρέασαν τον τρόπο που ορίζεται η ιθαγένεια και το περιεχόμενο της έννοιας του πολίτη. Επανέφερε έννοιες του παρελθόντος και τις μετεξέλιξε στην νεωτερικότητα, όπως για παράδειγμα τον πολίτη-στρατιώτη, και η εξέλιξη της στρατιωτικής θητείας στην Γαλλία δείχνει και την αντίστοιχη πολιτική εξέλιξη. Οι εναλλαγές και ο τρόπος ορισμού του στρατεύματος λειτουργούσαν ανάλογα με το εκάστοτε πολιτικό καθεστώς, μια παράμετρος που δείχνει ότι ο στρατιωτικός θεσμός αποτελεί ένα στοιχείο του συνολικού πολιτικού συστήματος. Μέσω της μελέτης της επιχειρηματολογίας του Huntington, γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχει αρνητική χροιά στην έννοια της πολιτικοποίησης του στρατεύματος, όσον αφορά τον πολιτικό έλεγχο του στρατού. Πράγματι, υπάρχουν περιπτώσεις όπου η πολιτικοποίηση του πολιτεύματος μπορεί να οδηγήσει σε αρνητικά αποτελέσματα. Ωστόσο, μπορεί να έχει και θετική επίδραση, όταν η εκάστοτε πολιτική ηγεσία θέτει συγκεκριμένους στόχους, ποιό είναι το ιδεολογικό της πρόσημο και πώς ανταποκρίνεται στην κοινωνική εξέλιξη.

β. Η περίοδος της απο-αποικιοποίησης και ο αντίκτυπός της στο εσωτερικό της Γαλλίας

Την περίοδο της απο-αποικιοποίησης το γαλλικό πολιτικό σύστημα χαρακτηρίζεται από αστάθεια, με την συνεχή εναλλαγή των κυβερνήσεων. Μια κατάσταση που μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια της ασυνέχειας στην άσκηση της πολιτικής στο εσωτερικό της χώρας, καθώς δεν υπήρχε ξεκάθαρο πρόγραμμα, από ένα μεγάλο ποσοστό του κομματικού συστήματος, για την ερμηνεία των τότε δεδομένων και πώς θα κινηθεί η πολιτική διακυβέρνηση της χώρας στην διαχείριση της μεταβατικής αυτής περιόδου. Συγκεκριμένα, για την περίοδο της Δ' Γαλλικής Δημοκρατίας (*Quatrième République*), η ιδεολογική υφή των κυβερνήσεων είναι ενδεικτική για την ασυμμετρία των κινήσεων και αποφάσεων, επειδή από την μία πλευρά έπρεπε να υπερασπιστούν τα συμφέροντα της Γαλλίας και, από την άλλη, ήθελαν να είναι συνεπείς προς τις ιδεολογικές τους καταβολές. Το τελευταίο αυτό στοιχείο είχε σημαντικό αντίκτυπο στην θέσπιση των αντίστοιχων στρατηγικών και του πολιτικού αντικειμένου των στρατιωτικών αποστολών στο εξωτερικό κατά την διάρκεια των αποικιακών πολέμων. Πριν γίνει μια σύντομη ιστορική αναφορά για το πώς αναπτύχθηκε η Γαλλική Αυτοκρατορία, σε αποικιοκρατικό επίπεδο, είναι αναγκαίο να αποτυπωθεί το πολιτικό σκηνικό στην Δ' Γαλλική Δημοκρατία (*Quatrième République*), την περίοδο της αποτυχημένης στρατηγικής στην Ινδοκίνα και στα πρώτα χρόνια του πολέμου στην Αλγερία.

Ήδη πριν ολοκληρωθεί επίσημα ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, το 1944 εδραιώθηκε μια πρώτη, προσωρινή κυβέρνηση στην Γαλλία, υπό την ηγεσία του Στρατηγού De Gaulle, η οποία αποτελούταν από τα πολιτικά κόμματα και τις δυνάμεις που ήταν στην Αντίσταση την εποχή του καθεστώτος Vichy, δηλαδή τους Κομμουνιστές (PCF), τους Σοσιαλιστές (SFIO) και τους Χριστιανοδημοκράτες (MRF) (Sutton, 2011, 25). Το Κομμουνιστικό Κόμμα της Γαλλίας ιδρύθηκε, επίσημα, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, έχοντας, ήδη εξασφαλίσει την επιρροή του στην Γαλλία και την αποδοχή του εκ μέρους σημαντικής μερίδας των πολιτών, λόγω της δράσης του στην Αντίσταση, συμμετέχοντας, μέχρι το 1947, στους κυβερνητικούς συνασπισμούς (Ambler, 1966, 94). Τον Οκτώβριο του 1945 πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες εθνικές εκλογές (Delwit, 2014, 7), μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Όπως έχει υποστηριχθεί, οι εσωτερικές εντάσεις στις πρώτες

μεταπολεμικές κυβερνήσεις συνεργασίας στην Γαλλία "οδηγούν στην ταχεία πτώση" του πολιτικού συνασπισμού και στην αποχώρηση του De Gaulle (Delwit, 2014, 7). Ο Charles de Gaulle παραιτείται τον Ιανουάριο του 1946, όταν είχε μόλις συνέλθει η "πρώτη Συνταγματική Συνέλευση" και, ύστερα από διεργασίες αρκετών μηνών, ορκίζεται, στα τέλη του 1946, η πρώτη κυβέρνηση της Δ' Γαλλικής Δημοκρατίας (*Quatrième République*), υπό την κυριαρχία των Σοσιαλιστών, με πρωθυπουργό τον Léon Blum (Sutton, 2011, 25). Ωστόσο, και αυτή η κυβέρνηση έχει σύντομη διάρκεια και από τον Ιανουάριο του 1947, έως τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, ορκίζεται νέα τρικομματική κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον σοσιαλιστή Paul Ramadier (Sutton, 2011, 25). Τον Ιανουάριο του 1947 ιδρύεται το πολιτικό κίνημα του Charles de Gaulle, το *Rassemblement du peuple français (RPF)*, για το οποίο επισημαίνεται ότι πραγματοποίησε "θεαματική είσοδο" στις δημοτικές εκλογές του 1947 (Delwit, 2014, 15). Το 1947 ήταν μια κρίσιμη χρονιά πολιτικής μετάβασης, καθώς αναφέρεται ότι το Κομμουνιστικό Κόμμα Γαλλίας "εκδιώχθηκε από την κυβέρνηση Ramadier τον Μάιο", με την κοινοβουλευτική πλειοψηφία να συμμαχεί με "το SFIO(*Section française de l'Internationale ouvrière*), το MRP(*Mouvement républicain populaire*), τους Ριζοσπάστες και τους μετριοπαθείς", συνεργασία που συνεχίστηκε μέχρι τις νομοθετικές εκλογές του 1951 (Delwit, 2014, 14).

Ενώ στο εσωτερικό της μητροπολιτικής Γαλλικής επικράτειας, η πολιτική διακυβέρνηση προσπαθούσε να ξεπεράσει την καταστροφή της εμπόλεμης περιόδου, η συνθετότητα των ζητημάτων της απο-αποικιοποίησης είχε αντίκτυπο στην ομαλή πολιτική πορεία του καθεστώτος, με τις εξελίξεις στα πολεμικά μέτωπα να οδηγούν σε άμεσες πτώσεις κυβερνήσεων και στην ορκωμοσία νέων με πάρα πολύ μικρή διάρκεια ζωής. Γι'αυτό και θα δοθεί έμφαση στην απο-αποικιοποίηση της Ινδοκίνας και της Αλγερίας, τα καίρια γεγονότα που επηρέασαν την πολιτική ιστορία της χώρας. Η πολυπλοκότητα των ζητημάτων της απο-αποικιοποίησης εφάπτονται στην ιστορική εξέλιξη της Γαλλικής Αυτοκρατορίας.

Η επιρροή της Γαλλίας στο διεθνές σύστημα, κατά τον 19ο αιώνα, ενισχύθηκε με την εδραίωση της Αυτοκρατορίας της, προκειμένου να αυξήσει την ισχύ της και την προώθηση των συμφερόντων της σε περιφερειακές συγκρούσεις και την εδραίωση νέων κρατών. Η επιρροή αυτή πραγματοποιούταν μέσω αποστολής Γαλλικών στρατευμάτων, ή και συγκεκριμένων αξιωματικών, σε χώρες ή

οντότητες που αναζητούσαν την πολιτική κυριαρχία και εξουσία πάνω σε μια επικράτεια, όπως παρατέθηκε με το παράδειγμα της αποικιοκρατικής επέκτασης της Βρετανίας στην Ινδία και τον ανταγωνισμό της με την Γαλλία, στο σχετικό κεφάλαιο του πολιτικού ελέγχου του στρατού στο Ηνωμένο Βασίλειο. Με αυτόν τον τρόπο, οι τοπικοί δρώντες ενίσχυαν το μέγεθος των στρατευμάτων τους ή την αποτελεσματικότητά τους, μέσω της εκπαίδευσης που παρείχαν οι Γάλλοι στρατιωτικοί ή σε αμυντικές δαπάνες, προχωρώντας στην αγορά προηγμένου εξοπλισμού και τεχνολογίας από την Γαλλία. Σε αυτό το σημείο, γίνεται εύλογα αντιληπτό ότι η παραπάνω διαδικασία μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα είδος αποικιοποίησης, χωρίς να υπάρχουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της επιβολής επίσημης Γαλλικής διοίκησης.

Μια τέτοια περίπτωση αφορά στην Νότια Αμερική, συγκεκριμένα την χρονική περίοδο στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου, όπου διαδραματίστηκαν ένοπλα κινήματα απόσχισης περιοχών και ανεξαρτησίας κρατών. Ο πολιτικός επιστήμονας Joao Resende-Santos έχει αναφέρει αρκετά παραδείγματα από την περιοχή αυτή για το πώς οι διεθνείς δρώντες άσκησαν επιρροή στην ευρύτερη περιοχή. Για παράδειγμα, το 1896, το Περού προσέλαβε Γάλλους αξιωματικούς για την εκπαίδευση των στρατευμάτων του, με επικεφαλής τον Λοχαγό Paul Clément, ο οποίος παρέμεινε στην χώρα μέχρι το 1942, με τις Γαλλικές αποστολές σε προσωπικό και υλικό να συνεχίζονται το 1905 και το 1919, στο ναυτικό του Περού και την αεροπορία αντίστοιχα, ώστε να ενσωματωθούν οι νέες τεχνολογίες πολέμου της τότε εποχής (Resende-Santos, 2007, 38).

Γενικώς, για την περίπτωση της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής, η αναφορά στο δόγμα Μονρόε (*Monroe Doctrine*) το 1823 αντιστοιχούσε, στην πραγματικότητα, στην ανάσχεση της ισχύος του Βρετανικού Βασιλικού Ναυτικού, που προκάλούσε τον ανταγωνισμό των ευρωπαϊκών δυνάμεων στην περιοχή, όπου η εμπορική και πολιτική ισχύς της Βρετανίας ήταν σε υψηλά επίπεδα, με παράλληλη επέμβασή της στο εσωτερικό των κρατών αυτών (Resende-Santos, 2007, 113). Ο Resende-Santos αναφέρει τις δεκαετίες του 1820, του 1840 και του 1850 κατά τις οποίες είχε αυξηθεί η στρατιωτική παρουσία λόγω των εξελίξεων στην Αργεντινή, όπου η ίδρυση της Αργεντινέζικης Συνομοσπονδίας οδήγησε σε ανταγωνισμό μεταξύ Γαλλίας και Βρετανίας κατά το 1830 και το 1850 (Resende-Santos, 2007, 114). Όπως

επισημαίνει, η επιρροή των δύο αυτών χωρών πραγματοποιούταν μέσω *“επαναλαμβανόμενων στρατιωτικών επεμβάσεων”*, και ο *Δεύτερος Ειρηνικός Πόλεμος* μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως παράδειγμα εξωτερικών επεμβάσεων για τον καθορισμό ενός αποτελέσματος μιας σύγκρουσης, όπου οι ΗΠΑ, η Βρετανία, η Ιταλία και η Γαλλία πραγματοποίησαν *“κοινή επιχείρηση για να ματαιώσουν την νίκη της Χιλής”* (Resende-Santos, 2007, 114).

Μετά την ανεξαρτησία τους, αναφέρεται ότι η Χιλή και η Βραζιλία προσέλαβαν Βρετανούς ναυάρχους για την αναδιοργάνωση του ναυτικού τους, ωστόσο, πριν το 1870, επισημαίνεται η επιρροή των προτύπων από την Γαλλία στην δόμηση των στρατευμάτων τους, όπως με την ίδρυση *“μικρών, μακροχρόνιας θητείας, επαγγελματικών στρατιωτικών μονάδων”* (Resende-Santos, 2007, 126). Η ήττα της Γαλλίας στον Γαλλο-Πρωσικό Πόλεμο του 1870 θεωρείται ως το γεγονός που οδήγησε σε στροφή υιοθέτησης προτύπων στην περιοχή αυτή, όπου η Πρωσία *“έγινε το κυρίαρχο πρότυπο στην Νότια Αμερική”* (Resende-Santos, 2007, 126). Την δεκαετία του 1890 η Γερμανία είχε προσπεράσει την Βρετανία και την Γαλλία ως ο ανταγωνιστής των ΗΠΑ στην αμερικανική ήπειρο, *“ακόμα και στην Άπω Ανατολή και τον Ασιατικό Νότιο Ειρηνικό”* (Resende-Santos, 2007, 170).

Το παραπάνω επιχείρημα αποτελεί μια ένδειξη για τον τρόπο που οι Γαλλικές Ένοπλες Δυνάμεις ενίσχυσαν την επιρροή τους στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της χώρας κατά το παρελθόν. Μια στρατιωτική εκπαιδευτική αποστολή μπορεί να αναλυθεί ως ένα όργανο για την προώθηση συμφερόντων. Ο δεύτερος ρόλος των ενόπλων δυνάμεων στο εξωτερικό ήταν η προστασία της ακεραιότητας και των δραστηριοτήτων των Γαλλικών πληθυσμών των αποικιών. Όπως έχει αναφερθεί, οι στρατιωτικές μονάδες είχαν προχωρήσει σε μια *“συμμαχία”* με τους εποίκους, με την οποία εδραιώθηκε η θέση των τελευταίων στην περιοχή και ήταν ένα *“ισχυρό μέσο επιρροής στην πολιτική της μητρόπολης”* (Kahler, 2014, 348). Ακόμη, ο Γαλλικός στρατός κατά την Γαλλική Αυτοκρατορία είχε ως στρατηγική της *“ανάπτυξης μονάδων στο έδαφος”* (Braem, 2008, 39), με σκοπό την παροχή ενός είδους βοήθειας προς τον ντόπιο πληθυσμό και με *“καθήκοντα δημόσιας διοίκησης”* (Braem, 2008, 39). Στην μελέτη της απο-αποικιοποίησης της Γαλλίας εγείρεται, συχνά, το ερώτημα για το πώς και πότε άρχισαν οι Ένοπλες Δυνάμεις να έχουν ένα πιο ενεργό ρόλο στην πολιτική της χώρας. Η απάντηση του

Kahler είναι ότι κατά την απο-αποικιοποίηση ανέλαβαν την πρωτοβουλία πολιτικών αποφάσεων, καθώς δεν υπήρχε μια σαφής και καθορισμένη πολιτική από την πλευρά του πολιτικού καθεστώτος της Δ' Δημοκρατίας(*Quatrième République*) στο θέμα των αποικιακών πολέμων ή στο τί θα ακολουθήσει αργότερα (Kahler, 2014, 350).

Έτσι, χρησιμοποιώντας το παραπάνω επιχειρήμα, η έλλειψη ενός συνεκτικού πολιτικού ελέγχου των αποικιακών στρατευμάτων, σε συνδυασμό με την εξάπλωση των ιδεών της αυτοδιάθεσης και της ανεξαρτησίας στους ντόπιους πληθυσμούς των αποικιών, και στον τρόπο που είχαν εδραιωθεί οι πολιτιστικές έννοιες της διασύνδεσης της Γαλλικής μητρόπολης με τις αποικίες είναι τα δεδομένα που χαρακτηρίζουν την περίοδο της απο-αποικιοποίησης στην Γαλλία και στο πώς εξελίχθηκε. Η έννοια της πολιτιστικής διασύνδεσης είναι ένα σημαντικό στοιχείο που αφορά την περίπτωση της Αλγερίας και αποτελεί κεντρικό επιχειρήμα στην θεωρία του συγγραφέα Frantz Fanon, το έργο του οποίου στηρίζεται στην μελέτη των ταυτοτήτων και των ιδεών που αφορούν την πλευρά των εξουσιαζόμενων πληθυσμών κατά την περίοδο της Γαλλικής κυριαρχίας. Μια από τις στρατηγικές της Γαλλικής Αυτοκρατορίας στον έλεγχο των αποικιών της είναι η χρήση της Γαλλικής γλώσσας με συμβολική σημασία, για την οποία ο Frantz Fanon επισημαίνει την χρήση της από την αποικιακή διοίκηση της Αλγερίας ως μέσο κυριαρχίας και επιρροής, όπως και για να τονίσει την ανωτερότητά της έναντι των ντόπιων παραδόσεων (Fanon, 1959/1965, 89). Επίσης, έχει επισημανθεί και από άλλους μελετητές ότι η Γαλλική Αυτοκρατορία χαρακτηρίζεται από "*έναν παριζιάνικο πνευματικό ελιτισμό*", με την υπόλοιπη Γαλλία, και τις αποικίες, να γίνονται "*πολιτισμικά περιφερειακές*" (Ashcroft, Griffiths, & Tiffin, 2007, 124). Τα παραπάνω δεδομένα αφορούν την άσκηση πολιτικής της Γαλλίας στις αποικίες, με την στρατηγική να διαφοροποιείται στο εσωτερικό της Γαλλίας, προκειμένου να εξασφαλιστεί η άτυπη συνεννόηση με τους κοινωνικούς και πολιτικούς δρώντες στην διατήρηση και επέκταση της Αυτοκρατορίας. Επομένως, επισημαίνεται ότι κατά την Β' και Γ' Δημοκρατία υπήρχε σύνδεση της "*λαϊκής θελήσεως*" με "*ένα εθνικό όραμα εξουσίας και παγκόσμιας επέκτασης*" (Ashcroft, Griffiths, & Tiffin, 2007, 138). Ακόμη, σημαντική συνεισφορά στην κατανόηση του τρόπου εδραίωσης της Γαλλικής Αυτοκρατορίας αποτελεί και το επιχειρήμα του Tony Smith, που

επεσήμανε ότι οι αποικίες της Γαλλίας βρίσκονταν *"υπό το καθεστώς της Ένωσης"*, με απόλυτη κυριαρχία της μητροπολιτικής κυβέρνησης και ως κύριος ρόλος των αποικιών η *"συγκέντρωση αποθεμάτων για την κοινή άμυνα"* (Smith, 1978, 74).

Η απο-αποικιοποίηση μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια έντονα συναισθηματικά φορτισμένη περίοδος για την Γαλλική ιστορία. Η χώρα είχε βγει κατεστραμμένη από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, έχοντας χάσει το *"κύρος της ως μητροπολιτική δύναμη"* (Berstein & Milza, 1992/1997β, 186), αφού είχε βιώσει την κατοχή από τα Γερμανικά στρατεύματα. Όταν γίνεται αναφορά για τις γαλλικές ένοπλες δυνάμεις της περιόδου της απο-αποικιοποίησης, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι αφορά τα στρατεύματα που βρίσκονταν στις αποικίες. Η διακυβέρνηση του De Gaulle και η εξέλιξη του πολιτικού συστήματος λειτούργησαν ως προάσπιση του δημοκρατικού καθεστώτος στην Γαλλία, με την θέσπιση νέου συντάγματος, στο οποίο προβλέπεται και η ένταξη όσων πρώην αποικιών ήθελαν να παραμείνουν στην διοικητική μηχανή της Γαλλίας ως *υπερπόντια εδάφη*. Στο Σύνταγμα του 1946, υπήρχε η πρόβλεψη της ιδρύσεως της *Γαλλικής Ενώσεως*, στην οποία υπάγονταν οι κοινότητες και οι πληθυσμοί της Γαλλικής επικράτειας. Το βασικό σημείο είναι η διακήρυξη ότι *"κάθε άνθρωπος, ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, είναι φορέας αναφαίρετων και ιερών δικαιωμάτων"* (Assemblée Nationale, 2015). Με αυτόν τον τρόπο, εδραιώνονται η έννοια της πολυ-πολιτισμικότητας, τουλάχιστον σε πολιτικό και φαντασιακό επίπεδο, και η έννοια του πολίτη, χωρίς πολιτισμικούς και εθνοτικούς περιορισμούς.

Έτσι, η *Γαλλική Ένωση* αφορά την κοινή υπηκοότητα που μοιράζονται οι κάτοικοι της Γαλλίας με τους πληθυσμούς των υπερπόντιων εδαφών. Βασίζεται στην *"ισότητα των δικαιωμάτων και των καθηκόντων"* (Assemblée Nationale, 2015), χωρίς διακρίσεις με βάση την φυλή ή την θρησκεία. Παράλληλα, φαίνεται ότι υπήρχε πρόβλεψη για την προστασία των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων, επειδή στο προοίμιο του Συντάγματος του 1946 αναφέρεται ότι ένα μέρος του έργου των εθνών που αποτελούν την *Γαλλική Ένωση* είναι η *"συγκέντρωση ή συντονισμός των πόρων και των προσπαθειών τους για να αναπτύξουν τους αντίστοιχους πολιτισμούς τους, να αυξήσουν την ευημερία τους και να εξασφαλίσουν την ασφάλειά τους"* (Assemblée Nationale, 2015).

Το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου έφερε την Γαλλία μπροστά σε μία πραγματικότητα, ιδιαίτερα στον τομέα της διαχείρισης των υπερπόντιων εδαφών. Η καταστροφή του Γαλλικού στρατού στην Ινδοκίνα και η απόπειρα πραξικοπήματος της γαλλικής στρατιωτικής ηγεσίας στην Αλγερία είναι παραδείγματα της μερικής απώλειας του πολιτικού ελέγχου του στρατού την περίοδο εκείνη.

Μέσω της μελέτης του έργου του Tony Smith για την απο-αποικιοποίηση αναφέρεται ως σημαντικό στοιχείο για τον ορισμό της αιτίας για την οποία ο στρατός έφτασε στο σημείο πραξικοπήματος η αναποτελεσματικότητα των κυβερνήσεων της Δ΄ Δημοκρατίας (*Quatrième République*). Χαρακτηρίζει την "στρατιωτική απειθαρχία ως αντανάκλαση της κρίσης" (Smith, 1978, 81), καθώς το ίδιο το κράτος είχε δημιουργήσει τις συνθήκες εκείνες που επέτρεψαν στον στρατό "να δει τον εαυτό του ως μια ομάδα πίεσης με ισχυρισμούς εναντίον του κράτους" (Smith, 1978, 81). Με αυτόν τον τρόπο, υπήρχε ρήξη στις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις, καθώς δεν υπήρχε εμπιστοσύνη των ενόπλων δυνάμεων στις "κυβερνητικές επιλογές" και δεν υπήρχε άλλος τομέας της γαλλικής κοινωνίας και οικονομίας που θα ήθελε να υπερασπιστεί το πολιτικό καθεστώς της Δ' Δημοκρατίας (Ball & Peters, 2000/2001, 374). Παρατηρείται μια ασάφεια στον τρόπο διαχείρισης των κινημάτων ανεξαρτησίας στις αποικίες από τα πολιτικά κόμματα της Γαλλίας και την απεμπλοκή των Γαλλικών στρατευμάτων στους αποικιακούς πολέμους. Έτσι, εμφανίστηκε ένας ανταγωνισμός μεταξύ των πολιτικών κομμάτων που "ενίσχυσε την αδιαλλαξία στα αποικιακά ζητήματα" (Kahler, 2014, 354). Όλο αυτό το πλαίσιο λειτούργησε αρνητικά στον τρόπο θέσπισης στρατιωτικών σχεδίων και τακτικών στον τρόπο αντιμετώπισης των εξεργέσεων στις αποικίες, καθώς δεν υπήρχε μια κοινή και αποτελεσματική στρατηγική και στον τρόπο που θα χρησιμοποιηθούν τα γαλλικά στρατεύματα στις περιοχές αυτές, με ένα αποτέλεσμα της όλης αυτής της κατάστασης να είναι ο πόλεμος στην Ινδοκίνα και η "στρατιωτική ταπείνωση" της Γαλλίας στο Dien Bien Phu την άνοιξη του 1954 (Knapp & Wright, 2006, 51). Με τις συμφωνίες της Γενεύης, το 1954, γίνεται ανεξάρτητη η ευρύτερη περιοχή της Ινδοκίνας (Berstein & Milza, 1992/1997β, 186). Ακόμη, η εμπειρία των πολέμων της απο-αποικιοποίησης επηρέασε την στρατιωτική στρατηγική της Γαλλίας.

- **Ινδοκίνα**

Ως Ινδοκίνα ονομαζόταν η ευρύτερη περιοχή του Βιετνάμ (Lockhart, 2003, 211), και αποτελούσε μια στρατηγική θέση της Γαλλίας στην Νοτιοανατολική Ασία. Η αποικιοκρατική επέκταση της Γαλλίας στην περιοχή ξεκίνησε με την κατάκτηση της Cochinchina το 1859 (Ambler, 1966, 11). Την περίοδο της εδραίωσης της Γαλλικής Αυτοκρατορίας είχαν προβλεφθεί η ίδρυση σωμάτων ασφαλείας με την συμμετοχή ντόπιων, ώστε να εξασφαλιστεί ο έλεγχος της ευρύτερης περιοχής. Όπως έχει αναφερθεί, στα τέλη του 19ου αιώνα είχαν ιδρυθεί δύο ένοπλες μονάδες από την Γαλλική διοίκηση που συνεργάζονταν μεταξύ τους στην επιτήρηση της ασφάλειας στο εσωτερικό της Ινδοκίνας. Έτσι, το 1860 ιδρύεται η *Garde Civile*, στον νότο της περιοχής, που είχε αστυνομικά καθήκοντα, συνεπικουρούμενη από την *Garde Indigène*, που ήταν η "αποικιακή πολιτοφυλακή" (Lockhart, 2003, 211).

Η πρωτοβουλία της τότε Γαλλικής αποικιακής διοίκησης να ιδρύσει την παραπάνω ένοπλη δύναμη στον νότο επηρέασε τον τρόπο ελέγχου της Γαλλικής αυτής αποικίας, αλλά και την οριοθέτηση των στρατηγικών επιχειρήσεων κατά την διάρκεια του πολέμου. Στην συνέχεια, αναφέρεται η ίδρυση μιας επιπλέον επίσημης αποικιακής ένοπλης μονάδας στο εσωτερικό της χώρας, το 1903, η οποία αποτελούταν από Βιετναμέζους στρατιώτες ελαφρού πεζικού (*tirailleurs*) και ο κύριος ρόλος τους ήταν η αντιμετώπιση των τοπικών ομάδων αντίστασης στην περιοχή (Lockhart, 2003, 211). Ο πόλεμος της ανεξαρτησίας για την Ινδοκίνα ξεκινά στις 22 Σεπτεμβρίου του 1945, με τις Γαλλικές δυνάμεις να αποβιβάζονται στην Σαϊγκόν και ξεκινούν τις πολεμικές επιχειρήσεις ανακατάληψης του Νότου της χώρας, και στις 23 Σεπτεμβρίου η *Southern's People Committee* κηρύσσει τον ανταρτοπόλεμο στην αποικιακή διοίκηση (Lockhart, 2003, 229).

Όσον αφορά τις εξελίξεις στα βόρεια της περιοχής, ανακηρύσσεται τοπική κυβέρνηση υπό τον Ho Chi Minh που προβαίνει σε μια διπλή στρατηγική στην διάρκεια του πολέμου, καθώς από την μία αναφέρεται ότι βοηθούσαν τους ντόπιους αντάρτες του νότου και, από την άλλη, συμμετείχαν στις διαπραγματεύσεις στην Γενεύη με την Γαλλία για μια "πιθανή ανεξαρτητοποίηση" της χώρας, κερδίζοντας χρόνο, παράλληλα, στην αναδιοργάνωση των ενόπλων μονάδων στον Βορρά (Lockhart, 2003, 229). Ο Greg Lockhart παραθέτει ένα εύστοχο επιχείρημα που δίνει την δυνατότητα να γίνει ευρύτερα κατανοητό το πλαίσιο πάνω στο οποίο εξελίχθηκε ο αποικιακός πόλεμος στην Ινδοκίνα και στην καταστροφική

κατάληξη για την Γαλλική εκστρατευτική δύναμη. Υποστηρίζει ότι στην αρχή οι αντάρτες του Βιετνάμ απέτυχαν, επειδή δεν ήταν συντονισμένες οι κινήσεις τους και υπήρχε μια "ασταθής ανάπτυξη" των στρατιωτικών τους δυνάμεων, με την Γαλλική διοίκηση να καταφέρνει να "διαχωρίσει τον στρατό από τους ανθρώπους" (Lockhart, 2003, 230), εννοώντας, δηλαδή, την επιτυχία της *counterinsurgency* στρατηγικής της Γαλλίας να μην αλληλεπιδράσουν οι αντάρτικες ένοπλες ομάδες με τον πληθυσμό, απομονώνοντας τες με αυτόν τον τρόπο.

Ωστόσο, ο συγγραφέας επισημαίνει ότι η παραπάνω κατάσταση έγινε άμεσα αντιληπτή από την ηγετική ομάδα του ανταρτοπολέμου, τους Βιετμίνχ, που καθόρισαν την μετέπειτα στρατηγική πάνω σε "πολιτικο-στρατιωτικούς δεσμούς" εντείνοντας τις αντάρτικες ομάδες σε ένα τύπου "στρατό-πολιτών" (Lockhart, 2003, 230). Αυτό το επιχείρημα είναι διαφωτιστικό, καθώς παρατηρείται το στρατηγικό λάθος της Γαλλικής πλευράς, καθώς από την μία πλευρά άφησε τις εξελίξεις να την προσπεράσουν, μη-αντιλαμβανόμενη τους δεσμούς που ανέπτυξαν οι αντάρτες με τον ντόπιο πληθυσμό, και από την άλλη καθυστέρησε στην αλλαγή του δόγματος σε διπλωματικό και στρατιωτικό επίπεδο. Όσον αφορά τον τρόπο οργάνωσης των Βιετμίνχ έχει παρατεθεί ως εξής: Όλες οι περιοχές που ήταν υπό την κυριαρχία των Βιετμίνχ είχαν οργανωθεί στο σύστημα των "οχυρώσεων" και μέσα στις οχυρώσεις αυτές οργανώνονταν "εξειδικευμένες ενώσεις", ανάλογα με τα τμήματα του πληθυσμού που τις αποτελούσαν ή/και την κοινωνική τάξη και επαγγελματική εξειδίκευση, δηλαδή ενώσεις νεολαίας, γυναικών, ηλικιωμένων, αγροτών (Ambler, 1966, 154).

Στον διοικητικό τομέα υπήρχε η εξής ιεραρχία στις δομές, από τους συνεταιρισμούς οδηγούνταν στο χωριό, στο καντόνι, υπομορφία, στον νόμο και όλα αυτά οδηγούσαν στο έθνος, με την "εδαφική κυριαρχία" να ήταν αποτελούμενη από "κυβερνητικές επιτροπές" (Ambler, 1966, 154). Το έργο των εδαφικών επιτροπών των Βιετμίνχ ήταν δικαστικό και αστυνομικό, για το εσωτερικό των περιοχών που ήλεγχαν, και στον ανταρτοπόλεμο εναντίον των Γαλλικών δυνάμεων είχαν την ευθύνη της "συλλογής πληροφοριών" που θα "υπονόμευαν τον έλεγχο της Γαλλίας" στην ευρύτερη περιοχή (Ambler, 1966, 154). Ακόμη, οι Βιετμίνχ είχαν ασκήσει έλεγχο πάνω στον ντόπιο πληθυσμό μέσω του φόβου, εν μέρει, ώστε να αποτραπεί οποιαδήποτε επικοινωνία με τις αποικιακές δυνάμεις, μέσω της τιμωρίας, δηλαδή,

όπως αναφέρεται, ότι "όποιος έδινε πληροφορίες στους Γάλλους ήξερε τί τον περιμένει", κάτι που δυσκόλεψε τις γαλλικές δυνάμεις να "αποκρυπτογραφήσουν" τις βιετναμέζικες δυνάμεις (Ambler, 1966, 155). Στον τομέα της ανώτατης ηγεσίας, το κόμμα των Βιετμίνχ ήταν πιο "επιλεκτικό ως προς την σύνθεσή του" και λειτουργούσε παράλληλα με τις ιεραρχίες που αναφέρθηκαν παραπάνω (Ambler, 1966, 154).

Ο Γάλλος αξιωματικός του Στρατού Roger Trinquier θεωρείται από τους κύριους θεωρητικούς της στρατηγικής θεωρίας της αντιμετώπισης ανταρτοπολέμων (*counterinsurgency*). Υπηρετώντας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, στην Ινδοκίνα και την Αλγερία, αποτύπωσε στο έργο του *Modern Warfare* περιστατικά της περιόδου εκείνης, εκφράζοντας παράλληλα την άποψή του για την στάση της πολιτικής κυβέρνησης και στο πώς αντέδρασε στις εξελίξεις. Αναφέρει ότι η Δ' Δημοκρατία (*Quatrième République*) χαρακτηρίζεται από μια "μη-συνεκτική πολιτική ηγεσία", δίνοντας διάβημα στον στρατό να λάβει "πολιτικές αποφάσεις" (Trinquier, 1961/1964, viii). Ακόμη, επισημαίνει ότι και στους δύο αποικιακούς πολέμους της Γαλλίας το κύριο όπλο των αντιπάλων ήταν η τρομοκρατία, καθώς ορίζει ως στόχο του σύγχρονου πολέμου τον "έλεγχο του λαού" και η τρομοκρατία "είναι το κατάλληλο όπλο προς αυτήν την κατεύθυνση" (Trinquier, 1961/1964, 16). Για τον Samuel Finer, το *guerre aux foules*, ήταν ένα θεωρητικό στοιχείο που αφορά την γαλλική στρατηγική του *counterinsurgency*. Πρωτοεμφανίστηκε στον πόλεμο της Ινδοκίνας (Finer, 1969, 45), και είχε ως στρατηγικό αντικείμενο την νίκη επί των επαναστατικών δυνάμεων, μέσω του ελέγχου της κοινής γνώμης και αντίληψης των ντόπιων πληθυσμών στις αποικίες με την "καλλιέργεια της ιδέας ενός μύθου" (Finer, 1969, 46).

Όπως έχει επισημανθεί από ιστορικούς, η Γαλλία προτίμησε την χρήση της στρατιωτικής ισχύος στην περίπτωση της Ινδοκίνας, καθώς η ντόπια ομάδα που έγειρε αξιώσεις για ανεξαρτητοποίηση ήταν οι Βιετμίνχ, φίλα προσκείμενοι στον κομμουνισμό (Berstein & Milza, 1992/1997β, 186), κάτι που θεωρείται αδιανόητο την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Για αυτό, έχει επισημανθεί η δυσκολία των Γαλλικών δυνάμεων στην Ινδοκίνα στον τομέα των προμηθειών και της "πολυπλοκότητας" του θεάτρου των επιχειρήσεων, καθώς οι Βιετμίνχ είχαν στήριξη από την Κίνα στις προμήθειες και στην στρατιωτική εκπαίδευση, με τους Γάλλους να

υπολείπονται σε αυτό το σημείο, των προμηθειών, λόγω του γεγονότος ότι "η Γαλλία ήταν πολύ μακριά"(Trinquier, 1961/1964, 98). Έτσι, στην περίπτωση αυτή, παρατηρείται ο αντίκτυπος του Ψυχρού Πολέμου, καθώς οι πρώην μητροπολιτικές δυνάμεις, όπως η Γαλλία, δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν την απόλυτη επιρροή στις πρώην αποικίες τους και είχαν αναδειχθεί δυνάμεις που χρησιμοποιούσαν περισσότερο την πολιτική ιδεολογία και το εθνικό αφήγημα. Ακόμη, στην περίπτωση της Γαλλίας, παρατηρείται η συχνή προσφυγή στα όπλα, από την πλευρά του πολιτικού καθεστώτος, αλλά δεν παρείχε ξεκάθαρο αντικείμενο, το οποίο θα έπρεπε να υλοποιηθεί από τα στρατεύματά της.

Η παραγμένη περίοδος της Ινδοκίνας, για την πλευρά της γαλλικής πολιτικής, είχε ξεκινήσει με τα πολεμικά γεγονότα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όταν, τον Μάρτιο του 1945, ο στρατός της Ιαπωνίας ανέτρεψε την γαλλική αποικιακή διοίκηση της Ινδοκίνας, που ήταν φίλα προσκείμενη στο καθεστώς Vichy και η τοπική αντίσταση του ντόπιου πληθυσμού οργανώθηκε από τον Vo Nguyen Giap και τους αντάρτες Βιετμίνχ (Ambler, 1966, 153). Ο ανταρτοπόλεμος εναντίον των Ιαπώνων ξεκίνησε στην ύπαιθρο Tonkin και με το τέλος του πολέμου και την παράδοση της Ιαπωνίας στους Συμμάχους, όλη η βόρεια επαρχία της Ινδοκίνας ήταν υπό την κυριαρχία των Βιετμίνχ (Ambler, 1966, 153). Οι συμμαχικές δυνάμεις των Γάλλων, δηλαδή οι *Ελεύθεροι Γάλλοι*, σε συνεργασία με στρατεύματα από την Βρετανία, ξεκίνησαν πολεμικές αψιμαχίες εναντίον των ανταρτών στην ευρύτερη περιοχή του Tonkin ανα-καταλαμβάνοντας την πρωτεύουσά της, το Ανόι (Ambler, 1966, 153). Η Κίνα είχε άμεσες σχέσεις με τους Βιετμίνχ, ήδη από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με ιδεολογικούς δεσμούς λόγω της κοινής τους, κομμουνιστικής, ιδεολογίας και από το 1949 αναφέρεται ότι η Κίνα τους εξοπλίζει (Ambler, 1966, 153).

Στο εσωτερικό της Γαλλίας ένα γεγονός που αποτέλεσε πλήγμα για την εξέλιξη του πολέμου, δείχνοντας την επιδείνωση συνεννόησης σε επίπεδο πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, ήταν η διαρροή αμυντικών εμπιστευτικών πληροφοριών. Τον Ιούλιο του 1953 γίνεται η διαρροή πληροφοριών από την *Επιτροπή Εθνικής Άμυνας* για την πολιτική που ασκούσε η κυβέρνηση στην Ινδοκίνα (Ambler, 1966, 109). Τον Σεπτέμβριο του 1954 πραγματοποιήθηκαν οι έρευνες της αστυνομία για το ποιός και πώς έγινε η διαρροή των πληροφοριών αυτών, και

ανακαλύφθηκε ότι η διαρροή πραγματοποιήθηκε από δύο υψηλόβαθμους δημοσίους υπαλλήλους της *Μόνιμης Γραμματείας Εθνικής Άμυνας* (Ambler, 1966, 109). Αναφέρεται ότι η διαρροή έγινε για "*ιδεολογικούς λόγους*" και η ροή των πληροφοριών κατέληξαν στον δημοσιογράφο της *Libération*, Andre Baranes, και σε έναν "*διπλό πράκτορα*" (Ambler, 1966, 109). Μετά από το παραπάνω γεγονός, το 1954 θεωρείται το έτος που ξεκίνησαν να δυσχεραίνουν οι σχέσεις του στρατού με τον Τύπο (Ambler, 1966, 110). Τον Μάιο του 1954 συντελέστηκε η καταστροφή του Γαλλικού στρατού στο Dien Bien Phu από τις δυνάμεις των Βιετμίνχ υπό τον Στρατηγό Võ Nguyêñ Giάρ, που σύμφωνα με αναλυτές, η Γαλλική εκστρατευτική δύναμη υπέστη σοβαρότατες απώλειες, καθώς χάθηκαν "*τα καλύτερα στρατεύματα*" (Sutton, 2011, 72).

Ήταν μια εξέλιξη που οδήγησε στην πτώση της κυβέρνησης Joseph Laniel τον επόμενο μήνα, όπου ορκίζεται πρωθυπουργός ο Pierre Mendès-France, αναλαμβάνοντας παράλληλα και το Υπουργείο Εξωτερικών (Sutton, 2011, 72). Το γεγονός του Dien Bien Phu επηρέασε την Γαλλική στρατηγική για την αντιμετώπιση του ανταρτοπολέμου, σύμφωνα με τον John Steward Ambler, διαμορφώνοντας ένα δόγμα τύπου "*δεν κάνουμε διαπραγματεύσεις*", που αφορούσε τουλάχιστον, όπως φάνηκε στην συνέχεια στην περίπτωση της Αλγερίας, ένα μέρος των αξιωματικών του γαλλικού στρατού (Ambler, 1966, 190). Στο εσωτερικό της Γαλλίας, η ήττα του γαλλικού στρατού στο Dien Bien Phu υπήρξε καθοριστική για το πολιτικό σύστημα της Τέταρτης Γαλλικής Δημοκρατίας (*Quatrième République*), με τον ορισμό μιας "*νέας εκτελεστικής εξουσίας*", υπό τον Pierre Mendès France, ο οποίος αναφέρεται ότι του δόθηκε η ευθύνη "*για την εξεύρεση έντιμης λύσης σε αυτήν τη σύγκρουση*" (Delwit, 2014, 8). Στην Γενεύη αποφασίστηκε ανακωχή και η Ινδοκίνα "*κατανεμήθηκε στον 15ο παράλληλο*" (Ambler, 1966, 155), με την υπογραφή της *Συμφωνίας των Πέντε Δυνάμεων*, προβλέποντας μια "*κατάτμηση Βορρά-Νότου*" για το Βιετνάμ και την "*εγγύηση ανεξαρτησίας*" για τα νεο-ιδρυθέντα κράτη του Laos και της Cambodia (Sutton, 2011, 72).

Στις Συμφωνίες της Γενεύης, τον Ιούλιο του 1954, κλείνει το κεφάλαιο της απο-αποικιοποίησης της Ινδοκίνας από την Γαλλία και ορίζονται τα γεωγραφικά όρια νέων κρατών και ο τρόπος που θα γινόταν η αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων. Σύμφωνα με το επίσημο κείμενο της συμφωνίας, είχε οριστεί μια

"προσωρινή στρατιωτική γραμμή οριοθέτησης" μεταξύ βορρά και νότου στο Βιετνάμ, με την πρώτη περιοχή να βρίσκεται στην κυριαρχία του *Λαϊκού Στρατού του Βιετνάμ* και τις γαλλικές δυνάμεις να αποσύρονται προς τον νότο (Geneva Conference, 1954), και υπήρξε εντολή στις δύο πλευρές να αποσύρουν τις δυνάμεις τους από την επικράτεια του άλλου (Geneva Conference, 1954). Οι διοικητές των δύο πλευρών είχαν την ευθύνη της επιβολής, όπως αναφέρει το επίσημο έγγραφο, της παύσης των εχθροπραξιών από όλες τις στρατιωτικές μονάδες (Geneva Conference, 1954). Στο κείμενο της Συμφωνίας της Γενεύης γίνεται αναφορά για την απόσυρση στρατιωτικών δυνάμεων της Γαλλίας και από την Καμπότζη και το Λάος, ωστόσο, για την δεύτερη περίπτωση αναφέρεται ότι η "Υπατη Διοίκηση" των γαλλικών μονάδων μπορούσε να διατηρήσει τις, ήδη, υπάρχουσες στρατιωτικές βάσεις, στο στο Seno και στο Μεκόνγκ, χωρίς το στρατιωτικό προσωπικό να υπερβαίνει τα τρεις χιλιάδες πεντακόσια άτομα, αλλά απαγορευόταν να δημιουργήσει νέες (Geneva Conference, 1954).

Επίσης, ο πόλεμος της Ινδοκίνας ανέδειξε και το ζήτημα των Γαλλο-Αμερικανικών σχέσεων και στο πώς εξελίχθηκαν μετέπειτα. Όπως αναφέρεται, τον Σεπτέμβριο του 1953 η Γαλλία προχωρά σε επίσημο αίτημα προς τις Η.Π.Α για να αυξηθεί η "οικονομική προσφορά στον προϋπολογισμό" λόγω των εξελίξεων στον αποικιακό πόλεμο στην Ινδοκίνα, με την διοίκηση των Η.Π.Α να αποδέχεται το αίτημα αυτό (Journoud, 2008, 211). Έτσι, υπήρχε μια κινητικότητα στον σχεδιασμό της στρατιωτικής συνεργασίας των δύο αυτών δυνάμεων, χωρίς, ωστόσο, να υπάρξουν τα επιθυμητά αποτελέσματα, τουλάχιστον για την γαλλική πλευρά. Για τον πόλεμο της Ινδοκίνας, αναφέρεται ότι είχε σχεδιαστεί η *Επιχείρηση Squaw II*, στο πλαίσιο της προετοιμασίας για την μάχη στο Dien Bien Phu, και η αμερικανική πλευρά περίμενε την απάντηση της Γαλλικής Κυβέρνησης για να οργανωθεί μια "τεράστια αεροπορική επιχείρηση βομβαρδισμού" γύρω από το "εδραιωμένο στρατόπεδο" (Journoud, 2008, 213).

Ωστόσο, επισημαίνεται ότι ο Πρόεδρος Eisenhower, τελικά, έδωσε την εντολή να σταλεί μόνο "ένα πρόσθετο απόσπασμα πιλότων" ενός συγκεκριμένου είδους μαχητικών της Πολεμικής Αεροπορίας των ΗΠΑ και υπήρχε μια αναστάτωση από την πλευρά των Αμερικανών για το τί θα πράξει η Γαλλία, καθώς η Γαλλική Κυβέρνηση ήταν "διχοτομημένη" και η τελική απόφασή της να διαπραγματευτεί με

τον αντάρτικο στρατό στην Ινδοκίνα, στα τέλη Ιανουαρίου 1954, θεωρήθηκε από τις ΗΠΑ ως "καταστροφική" επιλογή (Journoud, 2008, 213). Όσον αφορά την μάχη του Dien Bien Phu, επισημαίνεται ότι η συνεννόηση ήταν αρκετά δύσκολη μεταξύ γαλλικών και αμερικανικών δυνάμεων και χρειάστηκε η συνδρομή Βρετανών Λεγεωνάριων "για να ξεπεραστούν οι δυσκολίες" (Journoud, 2008, 214). Μετά τις Συμφωνίες της Γενεύης, άρχισε η πτώση της επιρροής της Γαλλίας στην ευρύτερη περιοχή, με τις ΗΠΑ να αρχίζουν να αναλαμβάνουν όλο και περισσότερο στρατηγικό και γεωπολιτικό ρόλο, κάτι που μπορεί να θεωρηθεί ότι έπαιξε σημασία και στην απόφασή της να εμπλακεί όλο και περισσότερο στην Νοτιο-Ανατολική Ασία.

Έτσι, στις 26 Οκτωβρίου 1965, αναφέρεται ότι ο Ngo Dinh Diem καθιέρωσε ως Δημοκρατία το "*Συνδεδεμένο Κράτος του Βιετνάμ*" και οι Η.Π.Α άρχισαν να ενισχύουν την στρατιωτική τους παρουσία στην περιοχή, συνδράμοντας τους Γάλλους στις επιχειρήσεις μεταφοράς "*εκατομμυρίων Βιετναμέζων προσφύγων*" στο νότιο Βιετνάμ, όπως χωρίστηκε η περιοχή στον *17ο παράλληλο*, ύστερα από τις συμφωνίες της Γενεύης (Journoud, 2008, 215). Σε μια άλλη περιοχή της Ινδοκίνας, που δομήθηκε μετά το τέλος του αποικιακού πολέμου της Γαλλίας, το Λάος, ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα σε τρεις δομές εξουσίας: α) την ομάδα που αποτελείται από "*Βασιλικούς και Δεξιούς*" υπό τον Στρατηγό Phoumi Nosavan και ήλεγχαν τις "*Δυτικές Κοιλιάδες*", β) τους Κομμουνιστές υπό τον Pathet Lao και τον πρίγκιπα Surhānūnong στην περιοχή των "*Ανατολικών Βουνών*" και γ) αυτούς που χαρακτηρίζονταν ως "*Ουδέτεροι*" υπό την ηγεσία του ετεροθαλούς αδελφού του Surhānūnong, τον πρίγκιπα Suvannahūmā' (Journoud, 2008, 216). Σε αυτήν την σύγκρουση, δεν υπάρχει πια ο γαλλικός παράγοντας, αλλά επισημαίνεται ότι η "*εποπτεία*" της περιοχής δόθηκε προς τις ΗΠΑ μετά από δύο διασκέψεις στην Γενεύη, η πρώτη το 1954 και η δεύτερη την περίοδο 1961 έως 1962 (Journoud, 2008, 216).

Όσον αφορά την στρατηγική της απο-αποικιοποιητικής διαδικασίας σε επίπεδο τακτικής, ο Στρατηγός Roger Trinquier είχε αναφέρει ότι και στους δύο πολέμους - στην Ινδοκίνα και την Αλγερία - η παραμονή των στρατιωτικών δυνάμεων στο πεδίο των επιχειρήσεων ήταν μια προσωπική υπόθεση για το στρατιωτικό προσωπικό (Trinquier, 1961/1964, viii). Υποστηρίζει ότι υπήρχε μια σχέση μεταξύ αξιωματικών και στον πληθυσμό που κατοικούσε στην ευρύτερη

περιοχή, που οδήγησε στην τακτική της μη-εγκατάλειψης στο πεδίο των μαχών, επειδή ένιωθαν ότι το είχαν υποσχεθεί στους κατοίκους αυτούς (Trinquier, 1961/1964, viii). Υπάρχουν τρία χαρακτηριστικά που μπορούν να αποδοθούν για τον πόλεμο της Ινδοκίνας και στο πώς επηρέασε τις εξελίξεις στην συνολική απο-αποικιοποιητική διαδικασία στην Γαλλία. Μέσα από τα επιχειρήματα του John Steward Ambler, γίνεται αντιληπτό ότι α) η στρατηγική της Γαλλίας ήρθε αντιμέτωπη με έναν αντίπαλο με έντονο ιδεολογικό πρόσημο, απόρροια του διπολικού παγκόσμιου συστήματος του Ψυχρού Πολέμου, β) ήρθαν στην επιφάνεια οι ιδεολογικές προστριβές των κυβερνητικών συνεργασιών στην Γαλλία, γ) υπήρξε έντονη δυσαρέσκεια στις τάξεις του στρατού από τις εξελίξεις στον πόλεμο, αλλά και στο πώς βίωσαν οι ίδιοι την μεταπολεμική τους προσωπική κατάσταση.

Έτσι, ο συγγραφέας παραθέτει ότι ο στρατός των Βιετμίνχ ήταν ένα *"επαναστατικό κίνημα υπό κομμουνιστική ιδεολογία"* και η γαλλική πολιτική σκηνή διχάστηκε για το πώς θα ανταποκριθεί (Ambler, 1966, 95). Ακόμη, επισημαίνει ότι η ελλιπής κρατική πολιτική για την αποκατάσταση των βετεράνων έπαιξε σημαντικό ρόλο για τον τρόπο που ο στρατός αντιλαμβανόταν τις σχέσεις τους με την κεντρική πολιτική διακυβέρνηση, καθώς δεν υπήρχε *"σύστημα αποζημιώσεων"* για όσους επέστρεφαν από τον πόλεμο της Ινδοκίνας και, σε σχέση με τις μετέπειτα εξελίξεις στην Αλγερία, η αμοιβή του Γάλλου αξιωματικού στην Αλγερία *"ήταν υψηλότερη από την βασική αμοιβή"* (Ambler, 1966, 98). Άρα, γίνεται εύλογα αντιληπτό ότι αυτή η κατάσταση συσπείρωσε τους στρατιωτικούς αξιωματικούς που ήταν δυσαρεστημένοι με την πολιτική ηγεσία. Παρόλα αυτά, έχει τονιστεί ότι το Πολεμικό Ναυτικό της Γαλλίας δεν συμμετείχε στις πραξικοπηματικές κινήσεις, επισημαίνοντας ως εξαίρεση τον Lieutenant Pierre Guillaume, λόγω της *"άσχημης εμπειρίας"* που είχε με την *"πολιτική του συμμετοχή στο καθεστώς Vichy"* (Ambler, 1966, 135).

- **Αλγερία**

Η ιστορία της αποικιοποίησης της Αλγερίας ξεκινά από την Β' Γαλλική Δημοκρατία (*Deuxième République*). Οι εκστρατευτικές αποστολές στρατευμάτων ήταν ένας τρόπος, για το τότε πολιτικό καθεστώς της Γαλλίας, να ενισχύσει την

παρουσία του στο διεθνές σύστημα, εντείνοντας την παρουσία της γαλλικής διοίκησης σε αρκετά μέρη του πλανήτη, αλλά και ως ένα μέρος της άσκησης του πολιτικού ελέγχου του στρατού, απομακρύνοντας από την μητροπολιτική γαλλική επικράτεια άτομα από πολιτικές και κοινωνικές ομάδες που, για το πολιτικό καθεστώς, ήταν απειλή για την σταθερότητα. Η αποικιοκρατική επέκταση της Γαλλίας ήταν κεντρικά ελεγχόμενη από το Παρίσι, με την Αλγερία να κατακτάται, ύστερα από μια αιματηρή πολεμική εκστρατεία, το 1830 (Ambler, 1966, 11), και να ενοποιείται με την Γαλλία ως κομμάτι της γεωγραφικής της επικράτειας (Ambler, 1966, 43). Η Αλγερία ήταν ένα καίριο σημείο για την πολιτική της Γαλλίας και οι εκάστοτε εξελίξεις λειτουργούσαν αλληλεπιδραστικά μεταξύ μητρόπολης και αποικίας. Έτσι, επισημαίνεται ότι είχαν γίνει καταγγελίες από τον Alphonse de Lamartine, πριν το 1848, για την βιαιότητα των Γαλλικών ενόπλων δυνάμεων στην Αλγερία (Aguilhon, 1973/2006, 64). Έχει αναφερθεί από ιστορικούς ότι η Αλγερία είχε *"εξισορροπητικό ρόλο"* στην πολιτική της Γαλλίας ως *"σχολείο βαρβαρότητας"* για τους στρατιωτικούς και *"τόπος εξορίας για τους επαναστάτες"* (Aguilhon, 1973/2006, 111), όπως έγινε τον Ιούνιο του 1848, με τις κυβερνητικές αρχές να εξορίζουν στην Αλγερία τους εξεγερμένους εργάτες (Aguilhon, 1973/2006, 197).

Η Αλγερία είχε μια σημαντική θέση για τον γαλλικές ένοπλες δυνάμεις, ιδιαίτερα σε ζητήματα διοίκησης. Ο ιστορικός Maurice Aguilhon τονίζει ότι η Αλγερία βρισκόταν στα χέρια των συμφερόντων των Γάλλων ανώτατων στρατιωτικών (Aguilhon, 1973/2006, 64), όπου η εξουσία τους δεν ήταν μόνο διοικητική, σε θέματα στρατού, αλλά το καθεστώς της μητρόπολης τούς είχε δώσει την ευθύνη και την εξουσία να προβαίνουν και στην διαχείριση ζητημάτων που αφορούσαν την κοινωνία. Η αρχή έγινε με την κατάργηση της δουλείας στις γαλλικές αποικίες στις 27 Απριλίου του 1848, όπου, σύμφωνα με τον Aguilhon, τέθηκε ένα *"τέλος στην εξουσία των τοπικών κυβερνητών"* και στην ιδιαίτερη σχέση που είχαν με τους εποίκους, και την αντικατάστασή τους με *"επιτρόπους της Δημοκρατίας"* (Aguilhon, 1973/2006, 199).

Ένα ζήτημα ήταν η διαδικασία της απελευθέρωσης των ατόμων που βρίσκονταν υπό καθεστώς δουλείας, που είχε αντίκτυπο στην οικονομία αποικιών που βασιζόνταν στις φυτείες και στην χρήση δούλων, όπως στις Αντίλλες (Aguilhon, 1973/2006, 198), όμως, στην περίπτωση της Αλγερίας, η στρατιωτική διοίκηση είχε

την ευθύνη "για την απελευθέρωση των Μαύρων σκλάβων" και την παροχή του δικαιώματος ψήφου (Aguilhon, 1973/2006, 64). Οι πρωτοβουλίες αυτές είχαν θεσπιστεί τον Μάρτιο του 1848, όταν η προσωρινή κυβέρνηση στην Γαλλία αποφάσισε στους αποίκους το δικαίωμα ψήφου και να προχωρήσει στον μετασχηματισμό της αποικιακής διοίκησης της Αλγερίας στα πρότυπα της μητροπολιτικής διοίκησης (Aguilhon, 1973/2006, 64). Έτσι, ο Aguilhon αναφέρει ότι με τις εκλογές για την *Συντακτική Συνέλευση* οι έποικοι της Αλγερίας "προσδένονται" όλο και περισσότερο με το Παρίσι και εκφράζουν "εχθρότητα προς τους ντόπιους" (Aguilhon, 1973/2006, 197). Τα παραπάνω στοιχεία δείχνουν τον συγκεντρωτισμό του συστήματος διοίκησης στην αποικιοκρατία, σε πολιτικό αλλά και πολιτισμικό επίπεδο. Γι' αυτό και ήταν έντονη και η καταστολή των εξεγέρσεων των ντόπιων πληθυσμών, όπως έγινε με την εξέγερση του 1849 στην Νότια Κωνσταντίνη, και κατά την διάρκεια της εκστρατείας της Καβυλίας το 1851 (Aguilhon, 1973/2006, 198). Επίσης, σε επίπεδο ταυτότητας, έχει επισημανθεί ότι στην Βόρεια Αφρική προωθούνταν το πλαίσιο της αφομοίωσης των ντόπιων πληθυσμών, ώστε να αποτελέσουν "μέρος της ιστορίας της Γαλλίας" (Kedward, 2007, 138). Σύμφωνα με τον ιστορικό Rod Kedward, αυτό οδήγησε τους Γάλλους εποίκους να "ακυρώσουν" το παρελθόν της περιοχής, δηλαδή ότι "στερούνταν νομιμότητας", και, μάλιστα, οι έποικοι αυτοπροσδιορίζονταν ως *αλγερινοί* και "ότι κληρονόμησαν την Αλγερία από τους Ρωμαίους" (Kedward, 2007, 138). Είναι μια παράμετρος που δείχνει την ιδιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του ντόπιου πληθυσμού από την αποικιακή διοίκηση και τον διαχωρισμό που έκαναν μεταξύ των εποίκων και των ιθαγενών.

Οι Γαλλικές αποικίες είχαν σημαντικό ρόλο και στην διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όπου σύμφωνα με τον P.M.H. Bell, είχαν μια ιδιαίτερη στρατηγική σημασία, καθώς δεν είχε βιωθεί η Γερμανική κατοχή στις αποικίες της Γαλλικής Αυτοκρατορίας, όμως οι επίσημες αποικιακές διοικήσεις ήταν πιστές στο καθεστώς Vichy, αλλά παρατηρήθηκε αλλαγή κατεύθυνσης με την ανάδειξη του De Gaulle ως στρατιωτικού δρώντα της Γαλλικής Αντίστασης (Bell, 1997, 27), ο οποίος μετέφερε το αρχηγείο του από το Λονδίνο στην Αλγερία, τον Μάιο του 1943 (Bell, 1997, 48). Το γεγονός αυτό απογύμνωσε το καθεστώς Vichy από ένα σημαντικό αριθμό στρατευμάτων και ενίσχυσε την θέση του Στρατηγού Charles de Gaulle.

Σύμφωνα με τον Kedward, η Γαλλία, κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ήταν διαιρεμένη σε α) σε μια αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη στα σύνορα με την Ιταλία και οι Ιταλοί ήταν υπεύθυνοι για την περιφρούρησή της (Kedward, 2007, 243). Β) Τα στρατεύματα της Ναζιστικής Γερμανίας είχαν καταλάβει το Παρίσι, το βόρειο και το δυτικό τμήμα της γαλλικής επικράτειας (Kedward, 2007, 243), και γ) υπήρχε μια "αυστηρά φυλασσομένη οριοθετική γραμμή" που χώριζε την κατεχόμενη Γαλλία από "την ακατοίκητη ζώνη του νότου", δ) το γαλλικό πολεμικό ναυτικό είχε "απενεργοποιηθεί" και οι αποικίες είχαν παραμείνει υπό την κυριαρχία του καθεστώτος Vichy (Kedward, 2007, 243).

Όσον αφορά την έναρξη του ανταποικιακού αγώνα στην Αλγερία, θεωρείται ως αρχή η 1η Νοεμβρίου 1954, όταν είχε, ήδη, προηγηθεί ο πόλεμος στο Μαρόκο (1952-1953) (Fanon, 1959/1965, 75), που οδήγησε στην ανεξαρτητοποίηση της περιοχής το 1956, μαζί με την Τυνησία (Berstein & Milza, 1992/1997β, 212). Ο πόλεμος αυτός είναι από τους πιο αμφιλεγόμενους στην ιστορία της Γαλλίας, με την έννοια ότι αρκετά δεδομένα του δεν είναι ευρέως γνωστά, ιδιαίτερα όσα αφορούν την βιαιότητα του Γαλλικού στρατού κατά την διάρκεια των συγκρούσεων. Ήδη από τα πρώτα χρόνια του πολέμου, η διεθνής κοινότητα είχε θορυβηθεί από τις εξελίξεις και είχαν εκφραστεί προθέσεις για ανεξάρτητη έρευνα.

Όσον αφορά την έρευνα για τα βασανιστήρια που προέβη ο Γαλλικός στρατός στην Αλγερία, το 1955 η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού πήρε άδεια από τον Γάλλο πρωθυπουργό Pierre Mendès France για "να κάνει επισκέψεις σε κρατούμενους", όμως, όπως έχει επισημανθεί, είχε περιορισμό κινήσεων, με κύριο αντικείμενο την έρευνα γύρω στις συνθήκες κράτησης (Branche, 2007, 546). Η συνολική πολιτική κατάσταση στο εσωτερικό της Γαλλίας λειτούργησε αρνητικά προς την διαχείριση των ενόπλων συγκρούσεων κατά την απο-αποικιοποίηση, δείχνοντας ότι δεν υπήρχε σύμπνοια απόψεων ακόμα και μεταξύ ομάδων ίδιας πολιτικής ιδεολογίας. Έτσι, ο Καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης Pascal Delwit αναφέρει ότι η ανάληψη των πρωθυπουργικών καθηκόντων από τον Guy Mollet το 1956 οδήγησε σε περαιτέρω περίπλοκες καταστάσεις, καθώς υπάρχουν διαφωνίες ακόμα και εσωτερικό του Σοσιαλιστικού Κόμματος, SFIO, όπου μια ομάδα αντιδρά στις πολιτικές επιλογές της κυβερνητικής πλειοψηφίας για την Αλγερία (Delwit, 2014, 12). Στις 6 Φεβρουαρίου 1956, ο Guy Mollet επισκέφτηκε Αλγερία, αλλά ήταν

στόχος διαμαρτυριών των Ευρωπαίων εποίκων (Ambler, 1966, 214). Τον Μάιο του 1957 πέφτει η κυβέρνηση του Guy Mollet, ο οποίος είχε εκλεγεί πρωθυπουργός υπό του σοσιαλιστικού κόμματος SFIO το 1956, πάνω σε μια "πλατφόρμα ειρήνης στην Αλγερία" (Knapp & Wright, 2006, 187), όμως, όπως επισημαίνεται, δεν τήρησε αυτή την στάση και κλιμάκωσε τον πόλεμο αυξάνοντας την αποστολή στρατευμάτων (Knapp and Wright, 2006, 187), και ορκίζεται νέα κυβέρνηση υπό τον Maurice Bourgès-Maunoury, η οποία, με την σειρά της, καθαιρείται τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους (Sutton, 2011, 83).

Στις αρχές του Νοεμβρίου του 1957, αναδεικνύεται πρωθυπουργός ο ριζοσπάστης Félix Gallard και υπουργός άμυνας ο γκωλικός, αν και είναι λίγο πρώιμος αυτός ο χαρακτηρισμός για την περίοδο εκείνη, Jacques Chaban-Delmar, όμως και η κυβέρνηση αυτή καθαιρείται το 1958 (Sutton, 2011, 83). Όσον αφορά τις εξελίξεις στο έδαφος της Αλγερίας, από τον Μάρτιο του 1958, το Hotel Ville στο Αλγέρι λειτουργούσε ως το αρχηγείο των *pied noirs* (Porch, 2003, 235). Όπως επισημαίνεται από τον ιστορικό Douglas Porch, θέλησαν να δώσουν μια επαναστατική χροιά στην πραξικοπηματική τους κίνηση, ώστε να παρουσιαστούν ως ένα νόμιμο κρατικό καθεστώς, χρησιμοποιώντας ως αφήγημα την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, και συγκεκριμένα όταν κυριαρχούσε η *Committee of Public Safety* , κάτι, που για τον συγγραφέα, δεν επετεύχθει, λόγω των διαφορετικών ιστορικών και πολιτισμικών δεδομένων που υπήρχαν στην Αλγερία, σε αντίθεση με την Γαλλία των τελών του 18ου αιώνα (Porch, 2003, 235).

Στις 29 Μαΐου 1958 θεωρείται το επίσημο τέλος της Δ' Γαλλικής Δημοκρατίας (*Quatrième République*), με τον Πρόεδρο René Coty να καλεί επίσημα τον Charles de Gaulle να σχηματίσει κυβέρνηση (Sutton, 2011, 86). Στις 1 Ιουνίου, η Εθνοσυνέλευση εγκρίνει την διευρυμένη κυβέρνηση, όπου ο De Gaulle στην <<εναρκτήρια ομιλία του>>... <<απαίτησε πλήρεις εξουσίες για την εκτελεστική εξουσία για περίοδο έξι μηνών και δεσμεύτηκε να υποβάλει νέα συνταγματική συνταγή για δημοψήφισμα>> (Delwit, 2014, 9). Στις 3 Ιουνίου εγκρίνεται την συνταγματική αλλαγή αποφασίζοντας ότι η τελική έγκριση του νέου Συντάγματος θα πραγματοποιείται μέσω δημοψηφίσματος (Sutton, 2011, 86), το οποίο διεξήχθει με θετικό αποτέλεσμα τον Σεπτέμβριο του 1958 (Delwit, 2014, 12), οδηγώντας την χώρα στο πολίτευμα της Ε' Γαλλικής Δημοκρατίας (*Cinquième République*) και την

καθιέρωση του ημι-προεδρικού συστήματος. Η επαναφορά του De Gaulle στην πολιτική σκηνή της Γαλλίας και η άνοδός του στην ανώτατη εξουσία είχε προκαλέσει αντιδράσεις από ορισμένα τμήματα της πολιτικής σκηνής της Γαλλίας, μιας και είχε θεωρηθεί ότι ήταν μέσο επιρροής των ομάδων της *Algérie française* (Knapp and Wright, 2006, 239), όπως ονομάζονταν τα Γαλλικά στρατεύματα που βρίσκονταν στην Αλγερία (Finer, 1969, 45). Συγκεκριμένα αφορούσε την επιχείρηση *Ανάσταση (Resurrection)*, όπου οι στρατιωτικές δυνάμεις θα έκαναν απόβαση στην Γαλλία, εάν δεν ανέβαινε στην εξουσία ο De Gaulle (Finer, 1969, 150). Σύμφωνα με τον Delwit, πολιτικές προσωπικότητες, μεταξύ αυτών ο Pierre Mendès France και ο François Mitterrand, κατηγόρησαν την όλη διαδικασία ως "*πραξικόπημα*" (Delwit, 2014, 9).

Η πολιτική αναταραχή στο εσωτερικό της Γαλλίας κορυφώθηκε με την απόσχιση ενός τμήματος του κυβερνώντος σοσιαλιστικού κόμματος, τον Σεπτέμβριο του 1958, σχηματίζοντας το νέο κόμμα *Parti Socialiste Autonome*, λόγω των αντιθέσεων της ομάδας αυτής για τις εξελίξεις στην Αλγερία και στο νέο Γαλλικό Σύνταγμα (Knapp & Wright, 2006, 187). Παρόλα αυτά, τον Δεκέμβριο του 1958 ο Charles de Gaulle ορκίζεται Πρόεδρος της Δημοκρατίας (Sutton, 2011, 86).

Ωστόσο, οι επόμενες κινήσεις του νέου Προέδρου μπορεί να ειπωθεί ότι διέψευσαν ορισμένους από τους φόβους που εκφράστηκαν. Στις 16 Σεπτεμβρίου 1959, ο Πρόεδρος De Gaulle σε ομιλία του πρότεινε την αυτοδιάθεση (*self-determination*) της Αλγερίας ως στόχο της Γαλλικής πολιτικής στην απο-αποικιοποιητική διαδικασία (Ambler, 1966, 190). Με αυτόν τον τρόπο, η Αλγερία καταργήθηκε ως *département* της επικράτειας, όπου σύμφωνα με το Γαλλικό δίκαιο η Αλγερία αποτελούσε τρία διαμερίσματα της Γαλλίας (Bell, 1997, 132), και η Γαλλία μπόρεσε να απεμπλακεί από τον πόλεμο αυτό. Η Αλγερία, ως *département*, είχε ευρωπαϊκό πληθυσμό ενός εκατομμυρίου, σε αντίθεση με την Ινδοκίνα, στην οποία οι Ευρωπαίοι έποικοι ήταν γύρω στους δέκα με δεκαπέντε χιλιάδες, και ο Γαλλικός στρατός στην Αλγερία αποτελούταν από προσωπικό που προερχόταν από την μητρόπολη (Ambler, 1966, 156). Όμως, παρατηρείται ότι υπήρχε πρόβλεψη από την πολιτική ηγεσία της χώρας για συνέχιση της επιρροής της στην νέα, ανεξάρτητη, επικράτεια μέσω των διμερών σχέσεων. Όπως επισημαίνεται, στην ίδια αυτή ομιλία του Προέδρου De Gaulle υπήρχαν δύο τρόποι να συνεχιστούν οι επαφές μεταξύ Γαλλίας και Αλγερίας, είτε μέσω του συστήματος

συνεργασίας (*association*) είτε μέσω της ενσωμάτωσης (*integration*) (Ambler, 1966, 190).

Τον Ιανουάριο του 1960 ο Πρόεδρος De Gaulle έπαυσε από τα καθήκοντα του τον στρατηγό Jacques Massu, με τους εποίκους να προχωρούν στην κατάληψη κυβερνητικών κτιρίων, και τις στρατιωτικές δυνάμεις της περιοχής να μην προβαίνουν σε καμία κίνηση για να τους σταματήσουν (Finer, 1969, 45). Η νομιμοποιητική ισχύς του νέου καθεστώτος της Ε' Δημοκρατίας (*Cinquième République*) και του νέου της Προέδρου φάνηκε και με την απειλή νέου πραξικοπήματος από την *Algérie française* το 1961 (Finer, 1969, 95). Παρατίθεται η χρονική σειρά των γεγονότων, όπου στις 21-22 Απριλίου του 1961 η στρατιωτική μονάδα *French First Foreign Legion Parachute Regiment* πήρε τον έλεγχο της πόλης του Αλγερίου, χωρίς να εκφράζονται αντιπολιτευτικές φωνές για αυτήν την κίνηση στο εσωτερικό της Αλγερίας, και όσοι Στρατηγοί ήταν πιστοί στην Κυβέρνηση συνελήφθησαν (Sharp, 1985, 33). Για τον πολιτικό επιστήμονα Gene Sharp, η πραξικοπηματική αυτή κίνηση έγινε με αφορμή μια νύξη του Προέδρου De Gaulle, στις 11 Απριλίου, ότι δεν προτίθεται να "*κρατηθεί η Αλγερία Γαλλική*" (Sharp, 1985, 33).

Στις 22 Απριλίου, η πραξικοπηματική κυβέρνηση των Στρατηγών κήρυξε την Αλγερία σε κατάσταση πολιορκίας, με τέσσερις Στρατηγούς να αναλαμβάνουν τις ευθύνες για την κίνηση αυτή, τους Maurice Challe, Edmond Jouhard, André Zeller, Raoul Salan, παρόλο που είχε οργανωθεί από την τάξη των Συνταγματάρχων (Sharp, 1985, 33). Στις 23 Απριλίου, άλλοι πέντε Στρατηγοί στήριξαν το πραξικόπημα, ανάμεσά τους οι Στρατηγοί Jean-Louis Nicot και Bogot (Sharp, 1985, 33). Στις 23 Απριλίου, τα πολιτικά κόμματα και οι εμπορικές ενώσεις της Γαλλίας προχώρησαν σε γενική απεργία, υποστηρίζοντας με αυτόν τον τρόπο την Κυβέρνηση και δείχνοντας την διαφορά τους με τους πραξικοπηματίες, όπου το βράδυ της ίδιας μέρας πραγματοποιείται διάγγελμα του Προέδρου, απευθυνόμενος στον Γαλλικό λαό και καλώντας "*σε ανυπακοή προς τους πραξικοπηματίες*" (Sharp, 1985, 33). Το ίδιο διάστημα αναφέρεται ότι ο Πρωθυπουργός Michel Debré προειδοποίησε με δημόσια ανακοίνωση για αεροπορική επίθεση και προχώρησε στο κλείσιμο του αεροδρομίου του Παρισιού (Sharp, 1985, 33). Στις 24 Απριλίου, πραγματοποιήθηκε γενική εργατική απεργία, που ο Sharp την χαρακτηρίζει ως "*συμβολική*", και ο

Πρόεδρος De Gaulle ενεργοποιεί τις διατάξεις του Συντάγματος για την έκτακτη ανάγκη (Sharp, 1985, 34).

Στις 25 Απριλίου, διατάχθηκαν τα στρατεύματα της Γαλλίας στην Γερμανία, υπό τον Στρατηγό Jean Crepin, να επιστρέψουν στο Παρίσι, τα οποία είχαν, ήδη, εκφράσει την υποστήριξή τους προς την νόμιμη κυβέρνηση (Sharp, 1985, 34). Ως τέλος του πραξικοπήματος θεωρείται το χρονικό διάστημα 25ης και 26ης Απριλίου, όταν οι πραξικοπηματίες αποσύρθηκαν από το Αλγέρι και εγκατέλειψαν τα κυβερνητικά κτίρια (Sharp, 1985, 35). Ο πόλεμος τελείωσε με την ανεξαρτησία της Αλγερίας το 1962 (Branche, 2007, 543). Στις 5 Μαρτίου 1962, παρόλο που είχαν προηγηθεί οι διαπραγματεύσεις μεταξύ του *Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου* και την κυβέρνηση της Γαλλίας, και είχε επιτευχθεί ένα καθομολογουμένως επιτυχημένο αποτέλεσμα, οι στρατιωτικές δυνάμεις στο Αλγέρι αρχίζουν να πυροβολούν εναντίον των Ευρωπαίων διαδηλωτών, μία κίνηση, που σύμφωνα με τον Ambler, μεγέθυνε το χάσμα μεταξύ του O.A.S. και της πλειοψηφίας των αξιωματικών (Ambler, 1966, 261). Με τις Συμφωνίες του Evian, που αφορούσαν την ανεξαρτησία της χώρας, ξεκινά ένα σύστημα διμερών επαφών της Γαλλίας με την προσωρινή κυβέρνηση της Αλγερίας που εστιάζουν, κυρίως, σε ενεργειακά συμφέροντα, όπως για αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, αλλά και σε στρατηγικά ζητήματα, όπως η "*τελευταία έκρηξη ατομικής βόμβας στην Σαχάρα*" (το 1963), και το 1964 υπογράφεται μια εμπορική συμφωνία πέντε χρόνων μεταξύ Γαλλίας και Τυνησίας (Sutton, 2011, 158). Μέχρι το 1965 θεωρείται ότι είχε ολοκληρωθεί η αποαποικιοποίηση της Αφρικής από την Γαλλία (Berstein & Milza, 1992/1997β, 212).

Η ολοκλήρωση των γεγονότων διαδραματίζεται με την δίκη και τιμωρία των επικεφαλής των αποικιακών δυνάμεων στην Αλγερία. Όπως επισημαίνεται, για την απόπειρα του πραξικοπήματος του Απριλίου συνελήφθησαν και τιμωρήθηκαν με ποινές φυλάκισης ή με αναστολή ανώτεροι στρατιωτικοί αξιωματικοί, όπως έγινε και για την περίπτωση της συμμετοχής στον O.A.S (Ambler, 1966, 144). Ως "*αξιοσημείωτη εξαίρεση*" αναφέρεται η καταδίκη και εκτέλεση του αντισυνταγματάρχη Jean-Marie Bastien-Thiry, για την οργάνωση απόπειρας δολοφονίας κατά του De Gaulle κοντά στο Παρίσι τον Αύγουστο του 1962, ο οποίος αξιωματικός "*είχε αφομοιωθεί στο σώμα των αξιωματικών της πολεμικής*

αεροπορίας μόλις τον Ιανουάριο του 1962" (Ambler, 1966, 358). Ωστόσο, δεν έχουν ολοκληρωθεί οι έρευνες σχετικά με την συμμετοχή των κατώτερων αξιωματικών και στρατιωτών είτε στην πραξικοπηματική κίνηση είτε στην καταστολή της επανάστασης των Αλγερινών, και η υπόθεση της Αλγερίας συνεχίζει να απασχολεί την Γαλλία μέχρι και τις μέρες μας.

Επομένως, από τα παραπάνω ιστορικά στοιχεία, γίνεται εύλογα αντιληπτό ότι η Αλγερία ήταν ένα σημαντικό κομμάτι της Γαλλικής επικράτειας και δεν είχε το καθεστώς μιας απομακρυσμένης αποικίας, αλλά μιας έντονης αλληλοσύνδεσης με την Γαλλική μητρόπολη. Σχετικά με την πολιτική ανάλυση των γεγονότων που αφορούσαν τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις, πριν τα γεγονότα στην Αλγερία, η Γαλλία ήταν διαιρεμένη κατά την διάρκεια της Γερμανικής κατοχής, με το καθεστώς Vichy, υπό της κυβερνήσεως του στρατηγού Rétain, να συνεργάζεται με τους Γερμανούς, και την *"Ελεύθερη Γαλλία"*, με αρχηγό τον De Gaulle (Bell, 1997, 27).

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού στην Γαλλία και, μπορεί να ειπωθεί, ότι έθεσε σε δοκιμασία την όλη ιστορική θεωρία για το πώς υποτάσσεται ο στρατός, ως θεσμός, στην πολιτική ηγεσία. Ο Ambler χαρακτήρισε ως *"χτύπημα στην υπακοή του στρατού"* την εξέλιξη που είχε ο πόλεμος για την Γαλλία, καθώς το σώμα των ανώτατων αξιωματικών βρέθηκε σε ένα δίλημμα (Ambler, 1966, 56), α) εάν θα λειτουργήσει υπό του πλαισίου της στρατιωτικής πειθαρχίας και παραμείνει στην εξουσία του στρατηγού Rétain και στο καθεστώς Vichy, συνεργάτη της Ναζιστικής Γερμανίας, β) να ενταχθούν στο αντιστασιακό σώμα του Charles de Gaulle, στους *Ελεύθερους Γάλλους (France libre)*, πολεμώντας μαζί με τους Συμμάχους εναντίον του Άξονα. Σε αυτό το σημείο, ο συγγραφέας επισημαίνει ότι υπήρξαν και άλλες παράμετροι που επηρέασαν την απόφαση του εκάστοτε Γάλλου αξιωματικού, με το καθεστώς Vichy να απειλεί με *"αυστηρές ποινικές κυρώσεις"* σε όσους ενταχθούν στον De Gaulle και την καθιέρωση της θανατικής ποινής, με τον νόμο της 25ης Ιουλίου του 1940, στο στρατιωτικό προσωπικό που είχε φύγει από την Γαλλία στο διάστημα από τις 10 Μαΐου έως 30 Ιουνίου (Ambler, 1966, 70).

Από την άλλη πλευρά, επισημαίνεται ότι το επιχείρημα της αντιστασιακής στρατιωτικής οργάνωσης του De Gaulle ήταν η μη-αναγνώριση του καθεστώτος Vichy *"ως ανεξάρτητου και ελεύθερου δρώντα"*, λόγω της συνεργασίας του με τον

κατακτητή, και, έτσι, "δεν έχει την εξουσία να ελέγχει τις ένοπλες δυνάμεις" (Ambler, 1966, 70). Ακόμη, η προσχώρηση στις δυνάμεις του De Gaulle είχε θετικά στοιχεία και για την μετέπειτα περίοδο, ώστε όσοι αποχώρησαν από την Γαλλία να είναι με την "σωστή πλευρά" της ιστορίας, αν μπορεί να ειπωθεί με αυτόν τον τρόπο, και να μην έχουν επιπτώσεις στο μεταπολεμικό καθεστώς. Όπως είναι γνωστό, με την απελευθέρωση της Γαλλίας υπήρξε μια ευρεία εκστρατεία, από διάφορες ομάδες, για την "εκκαθάριση συνεργατών", κάτι που, όπως αναφέρει ο Ambler, ήταν και ζήτημα "της προστασίας της τιμής του αξιωματικού" (Ambler, 1966, 56). Ακόμη, πρέπει να ενταχθεί στην ευρύτερη εικόνα και η περίπτωση της ιδεολογικής ταύτισης μέρους των αξιωματικών που παρέμειναν πιστοί στο καθεστώς Vichy με την ναζιστική Γερμανία, ή με την ξεπερασμένη, όπως φαινόταν πια, αντίληψη ότι ο Γάλλος αξιωματικός είναι πιστός στην Γαλλία, υπό οποιοδήποτε καθεστώς. Στην κατεχόμενη Γαλλία είχε συγκροτηθεί από το καθεστώς η *Γαλλική Λεγεώνα των Μαχητών (Légion Française des Combattants)* και κύριος ρόλος της ήταν η προώθηση της προσωπολατρίας προς τον Henri-Philippe Rétain και η υποστήριξη προς το καθεστώς, αποτελούμενη από στρατιώτες και των δύο πολέμων (Kedward, 2007, 257). Ωστόσο, επισημαίνεται ότι από το 1941-2, στα μέσα του χειμώνα, αποχώρησαν αρκετά από τα μέλη της, όταν έγινε συνειδητό ότι μπορούσε να λειτουργήσει ως ένας "πολιτικός βραχίονας" του καθεστώτος Vichy (Kedward, 2007, 258).

Στα πολεμικά γεγονότα, παρατηρείται σε αρκετές από τις γαλλικές αποικίες στην Αφρική και την Μέση Ανατολή αυτή η αντιπαλότητα ανάμεσα στην στρατιωτική αποικιοκρατική διοίκηση και στους *Ελεύθερους Γάλλους*, οι οποίοι πολεμούσαν, όχι μόνο εναντίον των Γερμανικών στρατιωτικών δυνάμεων, αλλά και τους Γάλλους συμμάχους των τελευταίων. Οι Γαλλικές αποικίες "φιλοξένησαν" αρκετά πεδία μάχης, όπως για παράδειγμα στην Συρία, προτεκτοράτο της Γαλλίας, όπου αναφέρεται ότι οι Γερμανοί, επειδή συνεργάζονταν με το καθεστώς Vichy, χρησιμοποιούσαν τις εκεί αεροπορικές βάσεις (Ambler, 1966, 71). Όπως αναφέρεται από τον Ambler, ο De Gaulle πίεζε για πραγματοποιηθεί συμμαχική επίθεση στην Συρία, με την σύμφωνη γνώμη και της Βρετανίας (Ambler, 1966, 71). Σύμφωνα με τα γεγονότα που παραθέτει ο συγγραφέας, οι συμμαχικές δυνάμεις βρήκαν σθεναρή αντίσταση από τα γαλλικά αποικιακά στρατεύματα του στρατηγού Henri Dentz, οι

οποίοι χαρακτήριζαν τον De Gaulle ως "επαναστάτη", μένοντας πιστοί στο καθεστώς Vichy, και έχοντας, στο τέλος, αεροπορική υποστήριξη από τους Γερμανούς (Ambler, 1966, 71). Όταν τα πράγματα δεν ήταν ευνοϊκά για τις αποικιακές δυνάμεις, δόθηκε εντολή να επιστρέψουν στην Γαλλία και, όπως επισημαίνεται, δεν "ξανατέθηκε ζήτημα ανυπακοής στο καθεστώς Vichy" (Ambler, 1966, 71).

Η αλλαγή της στάσης της αποικιακής διοίκησης προς την υποστήριξη των αντιστασιακών δυνάμεων, που έφερε το στρατηγικό πλεονέκτημα υπέρ του De Gaulle, μπορεί να τούς έδωσε την εντύπωση ότι θα είχαν πολιτική επιρροή στην μεταπολεμική Γαλλία. Η αντίδραση των στρατιωτικών δυνάμεων στην Αλγερία, του 1958, η οποία αποτέλεσε αφορμή για την πολιτική διακυβέρνηση της χώρας να επαναφέρουν τον De Gaulle στην εξουσία, μπορεί να έδωσε την ψευδαίσθηση στους στασιαστές ότι η πολιτική επιρροή τους ήταν αδιαμφισβήτητη, αλλά η στάση του πρώτου Προέδρου της 5^{ης} Γαλλικής Δημοκρατίας (*Cinquième République*) ήταν απόλυτη και μπορεί να ειπωθεί ότι λειτούργησε αποτρεπτικά για οποιεσδήποτε παρόμοιες κινήσεις στο μέλλον. Έτσι, με την ανεξαρτησία της Αλγερίας, η πρόθεση του Προέδρου De Gaulle, όπως έχει επισημανθεί, ήταν η διακοπή των γαλλο-αλγερινών δεσμών σε πολιτικό επίπεδο, ώστε να μην συνεχιζόταν η επιρροή των παραπάνω ομάδων στην εσωτερική πολιτική της Γαλλίας, κάτι που οδήγησε, σύμφωνα με τους Knapp και Wright, τα μέλη των ομάδων αυτών να υποχρεωθούν κάνουν ειρήνη με το νέο πολιτικό καθεστώς της Γαλλίας, αλλιώς υπήρχε αυστηρή τιμωρία (φυλάκιση, εξορία) για όσους συνέχιζαν τον ένοπλο αγώνα (Knapp & Wright, 2006, 239).

Ο αντι-αποικιακός αγώνας στην Αλγερία αποτελούσε ένα διπλό προβληματισμό για την πολιτική διακυβέρνηση της Γαλλίας. Από την μία πλευρά, ήταν το *Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο της Αλγερίας, FLN*, που στόχευε στην πλήρη ανεξαρτητοποίηση της χώρας από την γαλλική διοίκηση. Προκειμένου να ενισχύσει την παρουσία του στην Αλγερινή κοινή γνώμη, έκανε χρήση της ιστορικού αφηγήματος, μέσω παραδειγμάτων και αφηγήσεων της αντίστασης της Αλγερίας εναντίον των Γάλλων αποικιοκρατών, όπως οι μάχες του 1840 και ο αντιστασιακός αγώνας, του 1930, υπό τον Abd el-Kader (Porch, 2003, 241).

Η δράση του *F.L.N* είχε εθνικό και κοινωνικό χαρακτήρα ταυτόχρονα. Από την μια πλευρά, οι στόχοι των επιθέσεων του ήταν δομές και "σύμβολα της Γαλλικής

παρουσίας" στην Αλγερία, όπου παραθέτονται ως παράδειγμα οι μονάδες ηλεκτρικού ρεύματος και οι ραδιοφωνικοί σταθμοί (Porch, 2003, 241). Από την άλλη, επισημαίνεται ότι "εκμεταλλεύτηκε τις πολιτικές ανισότητες" που είχαν προκληθεί στο εσωτερικό της Αλγερίας, με την ομάδα των *ried noirs* να έχει την πολιτική και κοινωνική κυριαρχία στο εσωτερικό της χώρας, τις "φτωχές σχέσεις" της με τον Μουσουλμανικό πληθυσμό και, γενικώς, τον ρατσισμό που χαρακτήριζε αρκετές δομές της αποικιακής αυτής περιόδου (Porch, 2003, 241). Επίσης, όπως έχει επισημανθεί από τον Porch, προκειμένου το *F.L.N* να ενισχύσει το πολιτικό του αφήγημα και την νομιμοποίησή του εκ μέρους των Αλγερινών είχε ιδρύσει μια "σκιώδη κυβέρνηση" (Porch, 2003, 241). Ο Στρατηγός Roger Trinquier, στο έργο του, δίνει μια εικόνα για τον τρόπο οργάνωσης των αντιπάλων δυνάμεων, του *Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (FLN)*. Ο Trinquier ήταν ένας από τους οργανωτές της πρώτης στρατιωτικής ανυπακοής στην Αλγερία, το 1958 (Ambler, 1966, 347), και γίνεται εύλογα αντιληπτό ότι είναι αμφισβητούμενο το ζήτημα της αντικειμενικότητας στον τρόπο θέασης και ανάλυσης των γεγονότων.

Ωστόσο, επειδή θεωρείται ένας από τους πρώτους στρατηγικούς αναλυτές στον τομέα των *counterinsurgency* επιχειρήσεων θα γίνει μια αναφορά όσο είναι το δυνατόν στα πιο αντικειμενικά στοιχεία της θεωρίας του, και μπορεί να βοηθήσει στην ευρύτερη κατανόηση του αφηγήματος του στρατού στην Αλγερία. Αναφέρει ότι είχε οργανωθεί από το *F.L.N* στην πόλη του Αλγερίου μια "Αυτόνομη Ζώνη"(ZAA) και λειτουργούσε διοικητικά από ένα συμβούλιο τεσσάρων ατόμων: α) πολιτικο-στρατιωτικός ηγέτης, β) πολιτικός βοηθός, γ) στρατιωτικός βοηθός, δ) βοηθός εξωτερικών συνδέσμων και πληροφοριών, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονταν από κοινού, όμως, ιδιαίτερη βαρύτητα είχε η ψήφος του πολιτικο-στρατιωτικού ηγέτη (Trinquier, 1961/1964, 10). Η δομή αυτή είναι ενδεικτική για τον τρόπο που εδραιώθηκαν οι ανταρτικές ομάδες όσο και στο πώς μπορούν να αντιμετωπιστούν οι οργανώσεις με έντονο πολιτικό αφήγημα. Σε συνέχεια της παράθεσης του τρόπου λειτουργία του *FLN*, ο Trinquier αποτύπωσε τα εξής στοιχεία: η πόλη και τα προάστια χωρίστηκαν σε τρεις περιφέρειες - το Κεντρικό Αλγέρι, το Δυτικό και το Ανατολικό - με παράλληλη λειτουργία τοπικών περιφερειακών συμβουλίων, με την κάθε περιοχή να χωρίζεται σε τομείς, οι οποίοι, με την σειρά τους, χωρίζονταν σε

συνοικίες, δηλαδή, εν ολίγοις, υπήρχαν τρεις περιφέρειες - δέκα τομείς - τριάντα τέσσερις συνοικίες (Trinquier, 1961/1964, 10).

Αναφέρεται ότι στην "Αυτόνομη Ζώνη Αλγερίου"(ZAA) υπήρχαν δύο στοιχεία οργάνωσης, το *Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (FLN)*, που χαρακτηρίζεται ως "πολιτικό σκέλος" και ο *Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός (ANN)* ως το "στρατιωτικό σκέλος" (Trinquier, 1961/1964, 10). Στην υποδιαίρεση του απελευθερωτικού μετώπου της Αλγερίας, επισημαίνεται ότι σε κάθε περιφέρεια υπήρχε "ένας πυρήνας τριών ανδρών", με τον αρχηγό της κάθε περιοχής να ελέγχει εκατόν είκοσι επτά άνδρες και, παράλληλα, ο *Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός* είχε, σε κάθε περιοχή, τριάντα πέντε ένοπλους άνδρες (Trinquier, 1961/1964, 11). Σε επίπεδο αριθμών, παρατίθεται ότι στην πόλη του Αλγερίου ο *Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός* είχε χίλιους διακόσιους ενόπλους και το *Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο* είχε τεσσερισήμισι άτομα, "είτε άοπλους είτε σε μια αμιγώς κατάσταση", με τις αστυνομικές δυνάμεις της αποικιακής διοίκησης να βρίσκονταν στα χίλια άτομα, επισημαίνοντας ότι η εκπαίδευσή τους αφορούσε την "αντιμετώπιση παραβατών του κοινού ποινικού κώδικα σε περίοδο ειρήνης" (Trinquier, 1961/1964, 13). Η ανεπάρκεια αυτή των αστυνομικών δυνάμεων χρησιμοποιείται από τον Trinquier ως επιχείρημα, για να δικαιολογήσει την άποψή του ότι η εμπλοκή του στρατού στην όλη διαδικασία της απο-αποικιοποίησης της Αλγερίας ήταν "αναπόφευκτη" (Trinquier, 1961/1964, 13).

Η δεύτερη πλευρά ήταν ο *O.A.S -Organisation Armée Secrète-*, μια εξτρεμιστική παραστρατιωτική οργάνωση που έκανε τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον των ανταρτών στην Αλγερία και την Γαλλία, στοχεύοντας και εναντίον της Γαλλικής κυβέρνησης (Porch, 2003, 234), καθώς, το 1961, είχαν ενταχθεί στις τάξεις του αποτυχημένοι πολιτικοί και στρατιωτικοί που είχαν απομακρυνθεί από τις επίσημες στρατιωτικές δομές (Porch, 2003, 240). Ακόμη, υποστηρίζεται ότι ο OAS είχε μικρό ρόλο στο πραξικόπημα, όμως, υπό την ηγεσία του στρατηγού Salan αναφέρεται ότι έγινε το κεντρικό όργανο του παράνομου κινήματος των πραξικοπηματιών στην Αλγερία, που ήθελαν να αποτρέψουν την ανεξαρτησία της (Ambler, 1966, 260). Όλο αυτό το πλαίσιο δράσης της OAS τήν κατέταξε υψηλά στην γαλλική κοινωνία, αλλά και στις επίσημες δομές, ως απειλή για την ασφάλεια της Γαλλίας, γι'αυτό και ήταν και πιο άμεση η καταστολή της. Όπως αναφέρει ο Porch, ο

OAS απέτυχε να αποκτήσει ερείσματα μέσα στην κοινωνία, ιδιαίτερα στο κοινό που ήθελε να απευθυνθεί, με τους Γάλλους να πιστεύουν ότι "δεν άξιζε η Αλγερία για έναν εμφύλιο πόλεμο", και αυτό να επιβεβαιώνεται με το δημοψήφισμα του 1961, στο οποίο "επικυρώθηκαν οι διαπραγματεύσεις της κυβέρνησης με το FLN" (Porch, 2003, 240). Δόθηκε η αφορμή στον Πρόεδρο De Gaulle να αρχίσει την απομάκρυνση, ήδη από το 1958, από τις γαλλικές ένοπλες δυνάμεις των ομάδων που ήταν πιο επιθετικές προς το νέο καθεστώς της Ε' Γαλλικής Δημοκρατίας(*Cinquième République*) (Porch, 2003, 240).

Ήταν ένας πόλεμος που χαρακτηρίστηκε από έντονη βία, σε όλα τα επίπεδα της σύγκρουσης, ενώ υπάρχουν καταγγελίες για την χρήση βασανιστηρίων από τις γαλλικές ένοπλες δυνάμεις (Branche, 2007, 543). Τα ιστορικά παραδείγματα που αναφέρονται από τον Ambler, και διαδραματίστηκαν κατά την Δ' Γαλλική Δημοκρατία, είναι η σύλληψη του Ben Bella και άλλων ηγετών του F.L.N. τον Οκτώβριο του 1956 και ο βομβαρδισμός της τυνησιακής συνοριακής πόλης Sakiet Sidi Youssef 8 Φεβρουαρίου 1958 (Ambler, 1966, 227). Στην περιγραφή των γεγονότων, την περίοδο εκείνη ο υπουργός Robert Lacoste βρισκόταν στη Γαλλία και ο υπουργός Άμυνας Maurice Bourges-Maunoury στο Λονδίνο (Ambler, 1966, 228). Αναφέρεται μια αρχική τηλεφωνική συνεννόηση μεταξύ του υπεύθυνου αρχιστράτηγου στην Αλγερία, Henri Lorillot, με τον υφυπουργό Στρατιωτικών και Αλγερινών Υποθέσεων Max Lejeune, για την οργάνωση της αποστολής και την σύλληψη των ηγετών των Αλγερινών ανταρτών (Ambler, 1966, 228). Το μαροκινό αεροπλάνο, με γαλλικό πλήρωμα, που μετέφερε τον Ben Bella άλλαξε προορισμό και προσγειώθηκε στη Μαγιόρκα, αποφεύγοντας τον εναέριο χώρο της Αλγερίας (Ambler, 1966, 228). Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι ο πιλότος ενημερώθηκε για την ταυτότητα του συλληφθέντα επιβαίνοντα μέσω ασυρμάτου και προσγειώθηκε, τελικά, στην Αλγερία, όταν δόθηκε εντολή από άτομο της ιεραρχίας της Πολεμικής Αεροπορίας της Αλγερίας "να υλοποιηθεί το σχέδιο απαγωγής", χωρίς να έχει δοθεί "πολιτική έγκριση" (Ambler, 1966, 228).

Λόγω της ένταξης της περιοχής στην διοικητική δομή των *διαμερισμάτων*, υπήρξε έντονη η καταστολή των αντιφρονούντων από τα επίσημα σώματα ασφαλείας. Όπως αναφέρεται από τον Porch, η βία του FLN εκδηλώθηκε ως αντίδραση και οι στόχοι του ήταν η άσκηση επιθετικής στρατηγικής μέσω

ανταρτικών ομάδων, οι επιθέσεις να λειτουργήσουν ως "αύξηση του κόστους του πολέμου για τους Γάλλους" και να ξεσηκωθεί μαζικά ο Μουσουλμανικός πληθυσμός της Αλγερίας (Porch, 2003, 250). Όμως το τελευταίο δεν βρήκε απήχηση στο σύνολο των μουσουλμάνων της χώρας, παρόλο που ο Γαλλικός στρατός δεν προχώρησε σε μια στοχευμένη προσέγγιση, αλλά έβλεπε όλους τους Μουσουλμάνους ως "ενόχους", ακολουθώντας την "νοοτροπία slash-and-burn" της Γαλλικής αστυνομίας (Porch, 2003, 251).

Όσον αφορά την πλευρά των πραξικοπηματιών, η ανυπακοή των στρατιωτικών δυνάμεων της Αλγερίας προς την μητρόπολη φαίνεται από το ιστορικό γεγονός *Treize Mai*. Έτσι ονομάζεται η συνεργασία μεταξύ πολιτικής ηγεσίας των αποίκων της Αλγερίας και των αποικιοκρατικών στρατιωτικών δυνάμεων που βρίσκονταν στην χώρα. Οι Γάλλοι στρατηγοί Jacques Massu και Raoul Salan στήριξαν τις αποικιακές αρχές που αντιτάχθηκαν στην μητρόπολη (Finer, 1969, 45). Ο Finer υποστηρίζει ότι η κοινή αντίληψη των πραξικοπηματιών στην Αλγερία ήταν η παραμονή, ωστόσο ήταν, τελικά, ένας μικρός αριθμός ακροδεξιών στρατιωτικών, καθώς ήταν λίγες οι περιπτώσεις των Γάλλων στρατιωτικών που είχαν οικογένεια ή σχέσεις με την Αλγερία (Finer, 1969, 45). Ο λόγος που απέτυχαν οι πραξικοπηματίες είναι προφανής, καθώς δεν βρήκαν υποστήριξη ούτε στο εσωτερικό της Αλγερίας ούτε στην Γαλλία. Όπως επισημαίνεται και από τον Finer, δεν υπήρξε υποστήριξη από τους κοινωνικούς δρώντες και με το διάγγελμα του Προέδρου De Gaulle προς τον γαλλικό λαό συγκεντρώθηκε στρατός και πολιτοφυλακή στα Ηλύσια Πεδία, προκειμένου να προστατευθεί το νέο καθεστώς, με τις αρχές να προχωρούν σε οικονομικό και ναυτιλιακό μπλόκο της Αλγερίας (Finer, 1969, 97). Αυτό ήταν το πρώτο βήμα που ενίσχυσε τον πολιτικό έλεγχο του στρατού στην Γαλλία, με το νέο καθεστώς να προχωρά στην θέσπιση ενός νέου συντάγματος, που επηρέασε την πολιτική και συνταγματική δομή της χώρας. Έτσι, η εξέλιξη της θεωρίας του *counterinsurgency* για τον Γαλλικό στρατό δίνει μεγάλο βάρος στην ικανότητα της λήψης πολιτικών αποφάσεων από στρατιωτικούς, λόγω των πολιτικών γεγονότων της Δ' Δημοκρατίας(*Quatrième République*). Ο Trinquier είχε επισημάνει, και αυτός με την σειρά του, την έλλειψη συνοχής εκ μέρους του πολιτικού καθεστώτος της Δ' Δημοκρατίας(*Quatrième République*), που άφησε το

βάρος της λήψης πολιτικών αποφάσεων από τους Γάλλους στρατιωτικούς διοικητές σε όλα τα επίπεδα (Trinquier, 1961/1964, viii).

Γι' αυτόν, ο πόλεμος στην Ινδοκίνα και την Αλγερία έγινε "*προσωπική υπόθεση*" του κάθε Γάλλου στρατιώτη, γι' αυτό και γινόντουσαν "*λάθη τακτικής*", καθώς οι στρατιώτες αισθάνονταν υποχρεωμένοι να κρατήσουν θέσεις που δεν ήταν αποτελεσματικές στην συνολική στρατιωτική στρατηγική λόγω της σύνδεσής τους με τον ντόπιο πληθυσμό (Trinquier, 1961/1964, viii). Για το συγκεκριμένο ζήτημα της Αλγερίας, η άποψη του Trinquier ήταν ενδεικτική για αυτά που ένιωθαν οι πραξικοπηματίες στην Αλγερία, δηλαδή ότι <<*η Γαλλία θα επιδιώξει μια συμβιβαστική λύση που δεν θα είχε εξετάσει ποτέ εάν ο στρατός είχε δώσει την νίκη που η χώρα είχε δικαίως να περιμένει από τις θυσίες που είχε κάνει*>> (Trinquier, 1961/1964, 113).

Ο Charles de Gaulle αποτέλεσε ένα παράγοντα που οδήγησε την Γαλλία στον "*απεγκλωβισμό*" της από τους πολέμους της απο-αποικιοποίησης (Knapp & Wright, 2006, 113), καθώς ήταν καταλύτης στην "*διάλυση των δεσμών μεταξύ Γαλλίας και Αλγερίας*" και στην προσέγγιση της πλήρους ανεξαρτησίας στις πρώην αποικίες της Γαλλίας στην Υποσαχάρια Αφρική (Knapp & Wright, 2006, 12). Ωστόσο, έχει επισημανθεί ότι προχώρησε σε αυτήν την κίνηση μέσω της "*ιδέας της Γαλλικής Κοινότητας*" (Smith, 1978, 89), δηλαδή είτε με το καθεστώς της ομοσπονδίας, με κεντρική εξουσία το Παρίσι, είτε με το καθεστώς της ανεξαρτησίας. Από την Ε' Δημοκρατία (*Cinquième République*) και έπειτα, ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων φαίνεται απόλυτα εναρμονισμένος με τις αποφάσεις της πολιτικής ηγεσίας. Η πιο πρόσφατη πολιτική παρέμβαση των Ενόπλων Δυνάμεων στην Γαλλία μπορεί να θεωρηθεί η ανοιχτή επιστολή είκοσι αποστράτων στρατηγών και δεκαοχτώ ενεργεία στρατιωτικών, την άνοιξη του 2021 σε περιοδικό δεξιάς πολιτικής ιδεολογίας «*Valeurs Actuelles*» όπως αναφέρεται, που προειδοποιούσαν για «*κίνδυνο εμφυλίου πολέμου στη Γαλλία*» ("French soldiers who warned of 'civil war' to face sanctions", 2021).

Στην επιστολή αυτή αναφέρθηκαν στην ανάπτυξη εξτρεμιστικών ισλαμιστικών ομάδων στα προάστια του Παρισιού, και όχι μόνο, δηλαδή περιοχές που διαμένουν οι μεταναστευτικές κοινότητες της χώρας ("French soldiers who warned of 'civil war' to face sanctions", 2021). Η αντίδραση του κράτους ήταν άμεση,

με τον τότε Αρχηγό του γαλλικού Γενικού Επιτελείου Στρατού François Lecointre να αναφέρει την περίπτωση επιβολής κυρώσεων προς τους στρατιωτικούς "ενώπιον στρατιωτικού συμβουλίου", όπως διαγραφή ή άμεση συνταξιοδότηση, δηλώνοντας ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις έχουν «υποχρέωση ουδετερότητας» στην πολιτική της χώρας ("French soldiers who warned of 'civil war' to face sanctions", 2021). Παρόμοιες δηλώσεις πραγματοποιήθηκαν και από το πολιτικό προσωπικό της κυβέρνησης, όπως της Υπουργού Άμυνας Florence Parly και του Πρωθυπουργού Jean Castex ("French soldiers who warned of 'civil war' to face sanctions", 2021). Η άμεση απάντηση μελών της πολιτικής κυβέρνησης, αλλά και η υπενθύμιση του ανώτατου στρατιωτικού ηγέτη δείχνουν την επιρροή του πολιτικού φιλελευθερισμού στον σύγχρονο πολιτικό έλεγχο του στρατού στην Γαλλία και την προώθηση της ουδετερότητας σε σχέση με τα ζητήματα πολιτικής.

Η συνεχής παρουσία της Γαλλίας στην Αφρικανική ήπειρο πραγματοποιείται μέσω στρατιωτικών ειρηνευτικών αποστολών και την επαναφορά του πολιτισμικού επιχειρήματος. Σε αυτό αναφέρεται το επιχείρημα του Bell για την προώθηση της *Francophonie* στην Αφρική, που επεκτείνεται όχι μόνο στις πρώην Γαλλικές αποικίες, αλλά και σε όσα κράτη μιλούν την Γαλλική γλώσσα (αναφέροντας τις πρώην Βελγικές αποικίες, Ζαΐρ, Ρουάντα, Μπουρούντι), που ξεκίνησαν οι Πρόεδροι Georges Pompidou, με το πρώτο συνέδριο Αφρικανικών κρατών στο Παρίσι το 1973, και François Mitterrand, υπό την ονομασία "*Franco-Africans Summits* (Bell, 1997, 251).

Η περίοδος της απο-αποικιοποίησης είχε αντίκτυπο και σε άλλους τομείς της Γαλλικής πολιτικής σκηνής, εκτός από την εξέλιξη του πολιτεύματος, όπως στην πολιτική και πολιτιστική ιστορία και στο πώς ανταποκρίνονται τα πολιτικά κόμματα σε εκδηλώσεις μνήμης και αναπαράστασης της περιόδου εκείνης. Ένα σημαντικό μέρος για την πολιτική και πολιτιστική κουλτούρα της είναι η αναγνώριση του ρόλου της Γαλλίας στον πόλεμο της Αλγερίας. Για δεκαετίες το επίσημο κράτος της Γαλλίας δεν αναγνώριζε τις πράξεις του γαλλικού στρατού και τα βασανιστήρια που προέβη για την καταστολή των αντιπάλων του (Noussis, 2020). Όσον αφορά τον στρατό, μπορεί να ειπωθεί το εξής δίλημμα: γνώριζαν οι στρατιώτες για τα βασανιστήρια που γίνονταν ή ήταν πρακτική κάποιων κλειστών στρατιωτικών κύκλων; Η απάντηση αυτού του διλήμματος είναι δύσκολο να είναι ολοκληρωμένη, καθώς, όπως έχει

επισημανθεί, δεν υπάρχει πλήρη πρόσβαση σε όλα τα επίσημα έγγραφα της περιόδου εκείνης (Noussis, 2020). Παρόλα αυτά, έχει ξεκινήσει μια εκστρατεία αποκατάσταση και μνήμης, από την πρόσφατη διακυβέρνηση της Γαλλίας, όπου τον Δεκέμβριο του 2021 η Υπουργός Πολιτισμού Roselyne Bachelot ανακοίνωσε το άνοιγμα των αρχείων που αφορούν τον πόλεμο στην Αλγερία, με χρονικό διάστημα μεταξύ 1ης Νοεμβρίου 1954 και 31ης Δεκεμβρίου 1966 (*"Guerre d'Algérie : la France ouvre ses archives des affaires judiciaires et policières"*, 2021). Αφορούν *"δικαστικές υποθέσεις και αστυνομικές έρευνες"*, έγγραφα τα οποία ήταν κλειστής πρόσβασης εκτός από ορισμένες εξαιρέσεις (*"Guerre d'Algérie : la France ouvre ses archives des affaires judiciaires et policières"*, 2021).

Ούτως ή άλλως, η ύπαρξη και μόνο των αναφορών ότι γίνονταν βασανιστήρια από τον γαλλικό στρατό στην Αλγερία μορφοποιούν μια άσχημη εικόνα για το γαλλικό κράτος, επειδή δείχνει ότι είτε γνώριζε για τις εξελίξεις αυτές στον Αλγερινό πόλεμο και αποσιωπούσε την διαρροή των πληροφοριών είτε δεν γνώριζε και έμαθε εκ των υστέρων για την όλη αυτή κατάσταση, δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο ότι είχε χαθεί ο πολιτικός έλεγχος του στρατού. Οι εξελίξεις γύρω από τον πόλεμο της Αλγερίας έχουν αντίκτυπο και στο πολιτιστικό αφήγημα της Γαλλικής αποικιοκρατίας, δείχνοντας ότι η αποσιώπηση γεγονότων ήταν στην κατεύθυνση της απόκρυψης των πραγματικών στοιχείων που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η πολιτική και πολιτιστική συσσωμάτωση των αποικιών δεν ήταν τόσο πετυχημένη όσο ήθελε να είναι το Γαλλικό κράτος. Η κατασκευή αυτής της ψευδαίσθησης του απόλυτου ελέγχου των αποικιών ήταν και μια από τις αιτίες των λανθασμένων χειρισμών κατά την διάρκεια της απο-αποικιοποίησης. Στην πολιτική σκηνή υπήρχαν πολιτικά κόμματα και ομάδες που αντέδρασαν κατά την περίοδο της αποικιοκρατίας και στους μετέπειτα από αποικιακούς πολέμους της Γαλλίας βασισμένα πάνω σε ιδεολογικά αφηγήματα.

Έτσι, όπως αναφέρεται, κριτική στην στάση του Γαλλικού κράτους ήταν η κεντρική *"αφήγηση του Κομμουνιστικού Κόμματος"* ότι ο αποικιακός πόλεμος της Αλγερίας ήταν ένας *"βρώμικος πόλεμος"* στον οποίο το επίσημο κράτος προχώρησε πρακτικές που θύμιζαν την ναζιστική Γερμανία του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου (Noussis, 2020). Από την άλλη πλευρά, ο συγγραφέας επισημαίνει την ρητορική δεξιών και ακροδεξιών κύκλων της γαλλικής πολιτικής σκηνής για την απαραίτητη

χρήση βίας, όταν ο αντίπαλος προβαίνει σε τρομοκρατικές ενέργειες, όπως χαρακτηρίζουν τον *FLN* (Noussis, 2020). Έτσι, γίνεται αντιληπτό ότι η εξιστόρηση του παρελθόντος είναι μια ακόμη διαιρετική τομή για το πολιτικό σύστημα, η οποία έχει έντονο ιδεολογικό αφήγημα, κάνοντας μια ισχυρή επίκληση στο συναίσθημα και δυσχεραίνοντας την αντικείμενη θέαση των γεγονότων, αλλά και την ανάδειξη των ιστορικών ευθυνών. Κατά περιόδους υπήρξαν δηλώσεις και πρωτοβουλίες από ηγέτες της Γαλλικής Δημοκρατίας για την ανάδειξη των γεγονότων του Αλγερινής ανεξαρτησίας και, γενικώς, της Γαλλικής αποικιοκρατίας, όμως είναι σε αμφισβήτηση αν πραγματικά λειτούργησαν προς ένα θετικό αποτέλεσμα.

Μια πρώτη κίνηση ήταν κατά το τέλος της Προεδρίας του Jacques René Chirac, στις 23 Φεβρουαρίου 2005, όπου ψηφίστηκε ένας νόμος του γαλλικού κράτους, ο οποίος είχε υποστηριχθεί από μια ομάδα πολιτικών του κόμματος *UMP* (*Union pour un Mouvement Populaire*), στον οποίο υπήρχε μια προσπάθεια ανάδειξης μιας θετικής πλευράς της αποικιοκρατίας, στο πλαίσιο της πολιτιστικής αποστολής και εκσυγχρονισμού, και προέβλεπε οικονομικά μέτρα στήριξης εκείνων των κοινωνικών ομάδων και πληθυσμών που "*εκτοπίστηκαν ως αποτέλεσμα της αποικιοκρατίας, οι rapatriés*", και συγκεκριμένα για τις κοινότητες των *Pied-Noir* και *Harki* (Noussis, 2020). Ο νόμος αυτός συνδυάζεται με την θέσπιση του "*Εκπαιδευτικού Νομοσχεδίου*" του 2005, στο οποίο η περίοδος της αποικιοκρατικής επέκτασης του 19ου αιώνα χαρακτηρίζεται ως μια "*πολιτισμική αποστολή*" (Noussis, 2020). Δεύτερον, ο Nicolas Sarkozy, προερχόμενος από τους συντηρητικούς κύκλους του *UMP*, θέλησε, κατά την διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, τον Μάρτιο του 2007, να διαφοροποιηθεί, εν μέρει, από τα αφηγήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω, και προχώρησε σε δηλώσεις ότι θα αναγνωρίσει "*τον ρόλο της Γαλλίας στη σφαγή των Harkis*", μια υπόσχεση που, τελικά, δεν τήρησε, και συνέχισε να χρησιμοποιεί το αφήγημα της πολιτιστικής αποστολής της Γαλλικής αποικιοκρατίας στις επισκέψεις του στο εξωτερικό (Noussis, 2020).

Η πρόσφατη νομοθετική πρωτοβουλία σχετικά με την αποκατάσταση της μνήμης των κοινοτήτων που συνέδραμαν τις γαλλικές δυνάμεις είναι ο νόμος υπ' αριθμόν 2022-229 της 23ης Φεβρουαρίου 2022, που αναγνωρίζει την συνδρομή των *Harkis*, των *moghaznis* και άλλων εθνοτήτων, που βρίσκονταν υπό status αστικού δικαίου στην αποικιακή Αλγερία, και τις διακρίσεις που υπέστησαν κατά τον

επαναπατρισμό τους στην Γαλλία (*“LOI n° 2022-229 du 23 février 2022 portant reconnaissance de la Nation envers les harkis et les autres personnes rapatriées d'Algérie anciennement de statut civil de droit local et réparation des préjudices subis par ceux-ci et leurs familles du fait de l'indignité de leurs conditions d'accueil et de vie dans certaines structures sur le territoire français”*, 2022). Το νομοσχέδιο αυτό εγκρίθηκε από τα νομοθετικά σώματα της Γαλλίας (Εθνοσυνέλευση και Γερουσία) και δημοσιεύθηκε από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, στο οποίο προβλέπονται *“μέτρα αναγνώρισης και αποκατάστασης”* (*“LOI n° 2022-229 du 23 février 2022...sur le territoire français”*, 2022). Στο Άρθρο 1 του νόμου το Γαλλικό κράτος αναγνωρίζει την παραβίαση των ατομικών δικαιωμάτων τους κατά την διαμονή τους σε δομές διαβίωσης στην Γαλλία, ύστερα από τον επαναπατρισμό τους το 1962 στην μητρόπολη, μετά την ανεξαρτησία της Αλγερίας (*“LOI n° 2022-229 du 23 février 2022...sur le territoire français”*, 2022). Παραδέχεται ότι οι συνθήκες οδήγησαν στον αποκλεισμό των κοινοτήτων αυτών από την υπόλοιπη κοινωνία της Γαλλίας, και όχι μόνο, ασκώντας επιρροή μέχρι την σύγχρονη εποχή (*“LOI n° 2022-229 du 23 février 2022...sur le territoire français”*, 2022). Με τον άρθρο 2 του νόμου, καθιερώνεται εθνική ημέρα μνήμης των κοινοτήτων αυτών στις 25 Σεπτεμβρίου και, με το άρθρο 3, την παροχή ποσού αποζημίωσης, εφάπαξ, στις οικογένειες των επαναπατρισμένων και διέμεναν στις δομές την χρονική περίοδο 20 Μαρτίου 1962 έως 31 Δεκεμβρίου 1975 (*“LOI n° 2022-229 du 23 février 2022...sur le territoire français”*, 2022). Ακόμη, προβλέπεται η ίδρυση ανεξάρτητης εθνικής επιτροπής που θα μελετήσει περαιτέρω ζητήματα αποζημιώσεων και θα συνεργαστεί με το *Εθνικό Γραφείο Βετεράνων και Θυμάτων Πολέμου* (*l'Office national des anciens combattants et victimes de guerre*) σε αυτήν την προσπάθεια. (*“LOI n° 2022-229 du 23 février 2022...sur le territoire français”*, 2022).

Ο νόμος αυτός λειτουργεί ως ένα μέσο αναγνώρισης της συνεισφοράς των υπερπόντιων κοινοτήτων στις Ένοπλες Δυνάμεις της Γαλλίας. Αναγνωρίζεται το λάθος της τότε γαλλικής διοίκησης να προστατεύσει μέλη της γαλλικής κοινωνίας, καθώς, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είχαν ενταχθεί ως πολίτες μέσω αστικού δικαίου, όμως στο εσωτερικό της μητροπολιτικής Γαλλίας βίωσαν αποκλεισμούς και διακρίσεις, περιθωριοποιώντας τους από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Η αναγνώριση αυτή λειτουργεί ως υπενθύμιση του ειδικού status που είχε η Αλγερια

ως διαμέρισμα (département) της Γαλλίας, αλλά και ένα ιστορικό δεδουλευμένο για το μέλλον, τονίζοντας την ευρύτητα που έχουν οι όροι “εθνική ταυτότητα” και “ιθαγένεια” για την κοινωνία της χώρας, την πολιτική κουλτούρα, αλλά και την συνοχή των Ενόπλων Δυνάμεων. Μπορεί να ειπωθεί ότι αποτελεί ένα μέρος της συνολικής στρατηγικής του Προέδρου Macron στον εκσυγχρονισμό των Ενόπλων Δυνάμεων, αλλά και στην αποκατάσταση ζητημάτων που έχουν επηρεάσει την ιστορία της Ε΄ Γαλλικής Δημοκρατίας.

Το επίσημο κράτος αναγνώρισε μόλις το 2018, μέσω δηλώσεων του Προέδρου Macron, την δράση του γαλλικού στρατού στην Αλγερία και ότι προέβη σε βασανιστήρια σε όλη την διάρκεια του αποικιακού αυτού πολέμου. Συγκεκριμένα, στις 13 Σεπτεμβρίου του 2018, ο Πρόεδρος Macron προέβη σε δήλωση συγγνώμης προς την χήρα του Maurice Audin, ο οποίος ήταν μέλος του *Αλγερινού Κομμουνιστικού Κόμματος* και των αντι-αποικιοκρατικών ομάδων και ήταν θύμα των βασανιστηρίων, τον Ιούνιο του 1957, σε ηλικία εικοσιπέντε ετών (Noussis, 2020). Όπως έχει επισημανθεί, η περίπτωση του έγινε γνωστή μέσα από έρευνες ιστορικών, μιας και το σώμα του δεν βρέθηκε ποτέ, και υπάρχει ακόμα το ερώτημα εάν “πέθανε κατά την διάρκεια των βασανιστηρίων” ή βασανίστηκε και δολοφονήθηκε μετά (Noussis, 2020).

Η περίοδος της απο-αποικιοποίησης είχε αντίκτυπο σε αρκετούς τομείς της Γαλλικής πολιτικής, εκτός από το προφανές ότι οδήγησε σε εδραίωση ενός νέου πολιτικού καθεστώτος, με την διακυβέρνηση της Ε΄ Δημοκρατίας (*Cinquième République*) να προχωρά σε μεταρρυθμίσεις και σε πολιτικές πρακτικές που θα απέτρεπαν την επανάληψη της προηγούμενης περιόδου. Επίσης, επηρέασε τον τρόπο δόμησης της ισχύος της Γαλλίας στο διεθνές σύστημα και στις σχέσεις της με μετα-αποικιακά καθεστώτα, αλλά είχε επιρροή και σε θέματα εσωτερικής πολιτικής. Ένα από τα αποτελέσματα της απο-αποικιοποίησης ήταν και η μετανάστευση ατόμων από τις παλαιές αποικίες προς την πρώην μητρόπολη. Έτσι, η Γαλλία έγινε χώρα υποδοχής μεταναστών από την Αλγερία, την Βόρεια Αφρική και την Υποσαχάρια Γαλλόφωνη Δυτική Αφρική προς την αναζήτηση εργασίας ως εργάτες στα εργοστάσια (Bowen, 2017, 9). Όλη αυτή η εξέλιξη και η διαχείριση της κατάστασης από τις μεταπολεμικές γαλλικές πολιτικές κυβερνήσεις και το θεσμικό σύστημα είχαν αντίκτυπο στην θέσπιση οικονομικών και πολιτικών πρακτικών, αλλά

και στο πώς οργανώθηκε ο αστικός χώρος, με επακόλουθες κοινωνιολογικές συνέπειες.

Όπως αναφέρεται από τον Bowen, οι κατοικίες των μουσουλμάνων μεταναστών ήταν συγκεντρωμένες εκεί όπου ήταν τα εργοστάσια, συγκεντρώνοντας, με την πάροδο του χρόνου, τα φτωχότερα μέρη του πληθυσμού της γαλλικής επικράτειας, ειδικά μετά τον οικονομικό μετασχηματισμό της γαλλικής οικονομίας και των εξελίξεων στο διεθνές οικονομικό σύστημα, περιοχές που περιθωριοποιήθηκαν περισσότερο με την εκτίναξη της ανεργίας, όταν έκλεισαν τα εργοστάσια (Bowen, 2017, 9). Ωστόσο, υπήρξε αντίκτυπος και σε πολιτικό επίπεδο ύστερα από τις μεταναστευτικές ροές της απο-αποικιοποίησης. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να ερμηνευθεί το γεγονός ότι στην επίσημη νομολογία της Γαλλίας είναι αντι-συνταγματικό να γίνονται διαχωρισμοί, που φτάνει στο επίπεδο της απαγόρευσης σύνταξης "*συγκεκριμένων ερωτηματολογίων*", όπως έχει τονιστεί από τον Bowen, με βάση "*την θρησκεία, την φυλή ή την εθνικότητα*" (Bowen, 2017, 9). Αναφέρεται στο Σύνταγμα του 1958 και σε νόμο του 1978, ο οποίος προβλέπει τον περιορισμό "*συλλογής δεδομένων μεγάλης κλίμακας*" που αφορούν τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και την "*εθνοτική καταγωγή*", αλλά το επιτρέπει με συγκεκριμένες εξαιρέσεις, όπως σε ερευνητικές δραστηριότητες (Bowen, 2017, 9).

Η έννοια του Γάλλου πολίτη είχε επεκταθεί πέρα της εθνικότητας από την εποχή της Γ' Δημοκρατίας (*Troisième République*) και για τους ντόπιους πληθυσμούς των γαλλικών αποικιών. Όμως, υπήρχε ένας διαχωρισμός που επηρέαζε την ισότητα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων απέναντι στο κράτος. Σύμφωνα με τον Dominique Colas, η έννοια της υπηκοότητας στέρησε από τους ντόπιους πληθυσμούς των αποικιών την ισότητα σε σχέση με τους Γάλλους πολίτες, καθώς δεν είχαν την "*πρόσβαση στην καθολική ψηφοφορία*" και, με αυτόν τον τρόπο, στερήθηκαν "*θεμελιώδεις ελευθερίες*" και μια "*σειρά εγγυήσεων*" που παρέχει το δημοκρατικό πολίτευμα, κάτι που διήρκεσε μέχρι την περίοδο της αποαποικιοποίησης (Colas, 2000, 120). Στις 15 Ιουλίου 1889, ψηφίστηκε ο στρατιωτικός νόμος, παράλληλα με εκείνον της ιθαγένειας, δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο πόσο αλληλένδετα είναι αυτά τα δύο ζητήματα για την πολιτική κουλτούρα της Γαλλίας (Colas, 2000, 217).

Αναφέρεται ότι, με βάση τον νόμο αυτό, αυτοί που πολιτογραφούνταν Γάλλοι, είτε με "*επανένταξη ή δήλωση*", ταυτοποιήθηκαν στην "*πρώτη τάξη που*

σχηματίστηκε μετά την αλλαγή της εθνικότητάς τους", ενώ εάν ένας Γάλλος ήθελε να αποκτήσει αλλού ιθαγένεια, έπρεπε να είχε εκπληρώσει τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις "ή ότι επωφελήθηκε από την εξουσιοδότηση της κυβέρνησης" (Colas, 2000, 217). Τα δεδομένα στις αποικίες ήταν διαφορετικά και η πολιτική της μητρόπολης είχε θεσπίσει άνισες πολιτικές σχετικά με την στρατιωτική θητεία και την ιθαγένεια. Υπήρχε διαχωρισμός μεταξύ παλαιών αποικιών (*vieilles colonies*) (Kedward, 2007, 75), νέων και όσων είχαν τον χαρακτηρισμό ως *départements* της γαλλικής επικράτειας. Όπως επισημαίνεται από τον Kedward, στην Αλγερία, που είχε την νομική και πολιτική κατοχύρωση ως *département* ήταν υποχρεωτική η στρατιωτική θητεία για τους άρρενες πολίτες, ακόμα και όταν δεν είχαν αποκτήσει πολιτικά δικαιώματα (Kedward, 2007, 75).

Στις παλαιές αποικίες, όσοι λάμβαναν την γαλλική υπηκοότητα έπρεπε να ασκήσουν υποχρεωτικά την στρατιωτική θητεία (Kedward, 2007, 75). Ωστόσο, επισημαίνεται ότι οι παραπάνω παραμέτρους δεν ίσχυαν για τις Μαδαγασκάρη, Μαρόκο, Τυνησία, Ινδοκίνα και την υπόλοιπη Αφρική, οι οποίες διοικούνταν υπό το καθεστώς *code de l'indigénat* (Kedward, 2007, 75), και γίνεται κατανοητό ότι οι αυτόχθονες πληθυσμοί δεν μπορούσαν να έχουν πρόσβαση στην απόκτηση της γαλλικής υπηκοότητας ή να στρατολογηθούν στις γαλλικές ένοπλες δυνάμεις. Η κατάσταση άλλαξε τον Ιούλιο του 1914, όταν το γαλλικό κράτος ανέστηλε τον παραπάνω κώδικα ιθαγένειας, ώστε η τότε κυβέρνηση να στρατολογήσει άτομα από τον ντόπιο πληθυσμό των περιοχών αυτών, χωρίς όμως να τους παράσχουν πολιτικά δικαιώματα και να αποκτήσουν την ιδιότητα του πολίτη (Kedward, 2007, 75). Το ζήτημα της ιθαγένειας άλλαξε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν αποδόθηκε η γαλλική ιθαγένεια "σε όλους τους κατοίκους της αυτοκρατορίας" (Colas, 2000, 120), όμως η απο-αποικιοποίηση ήταν, ήδη, εν εξελίξει, κάνοντας αυτό το μέτρο παρωχημένο, ώστε να πειστούν οι ντόπιοι πληθυσμοί, που αντιμάχονταν την αποικιακή διοίκηση, να παραμείνουν υπό την εξουσία της Γαλλίας.

Συνεπώς, συνοψίζοντας τα δεδομένα που παρατέθηκαν σε αυτό το υπο-κεφάλαιο, η απο-αποικιοποίηση επηρέασε, σε αρκετό βαθμό, την εξέλιξη του πολιτεύματος της Γαλλίας, ιδιαίτερα στο ζήτημα του πολιτικού ελέγχου του στρατού. Συνολικά, η γαλλική πολιτική βρέθηκε μπροστά σε νέα δεδομένα και έπρεπε να ανταποκριθεί στις επιταγές της εποχής, ώστε να συνεχίζει να έχει ρόλο

στο διεθνές σύστημα. Σε αυτό το σημείο, μπορεί να ειπωθεί ότι η υπόθεση εργασίας της απο-αποικιοποίησης λειτουργεί συμπληρωματικά εκείνης της πολιτικής κουλτούρας, καθώς θεσπίστηκαν νόρμες και πολιτικές που επηρεάζουν και στην σύγχρονη Γαλλία. Τα γεγονότα σε Ινδοκίνα και Αλγερία μπορούν να χαρακτηριστούν ως “πυξίδα”, βοηθώντας να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο ένα δημοκρατικό καθεστώς θα βρεθεί σε θέση να απωλέσει μέρος του πολιτικού ελέγχου του στρατού. Με αφορμή την απο-αποικιοποίηση η Γαλλία βρέθηκε σε μια μετάβαση του δημοκρατικού της πολιτεύματος, με μεταρρυθμίσεις στην λειτουργία του πολιτικού της συστήματος και της εξωτερικής πολιτικής. Στο επόμενο υπο-κεφάλαιο, θα ολοκληρωθεί η ανάλυση για την Γαλλία, με την κοινή ανάπτυξη των υποθέσεων εργασίας της ομάδας συμφερόντων και των διεθνών σχέσεων.

γ. Η διασφάλιση του πολιτικού ελέγχου των Ενόπλων Δυνάμεων στη Γαλλία και η συμβολή τους στον ρόλο της χώρας στις διεθνείς σχέσεις

Οι αντίστοιχες θεωρίες για τον πολιτικό έλεγχο του στρατού δίνουν έμφαση στον τρόπο της θεσμικής οργάνωσης των αμυντικών δομών. Αφορά τα νομικά κείμενα και τις πολιτικές πρακτικές που εξασφαλίζουν την πολιτική διοίκηση των ενόπλων δυνάμεων και την υπακοή των τελευταίων στο πολιτικό σύστημα. Το πρώτο επίσημο κείμενο που μελετάται πιο συχνά είναι το Σύνταγμα της χώρας. Στο Σύνταγμα της Γαλλίας, στο άρθρο 15 αναφέρεται ως αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας (*Assemblée Nationale*, 2015). Επίσης, υπάρχει η μέριμνα της λειτουργίας της πολιτικής ηγεσίας στο πλαίσιο της άμυνας σε νόμιμα πλαίσια, μέσω του άρθρου 34. Στο άρθρο αυτό επισημαίνεται η νομική πρόβλεψη για την οργάνωση της άμυνας της χώρας, μέσω της αναφοράς της υποχρέωσης της θέσπισης νομοθεσιών για την επιβολή κανόνων προς τους πολίτες για ζητήματα εθνικής άμυνας, όπως και τις αντίστοιχες "*θεμελιώδεις εγγυήσεις*" προς τους "*πολιτικούς και στρατιωτικούς δημόσιους υπαλλήλους*" (*Assemblée Nationale*, 2015).

Για την θεωρία του πολιτικού ελέγχου του στρατού, η θεσμική οργάνωση της αμυντικής πολιτικής και οι δομές του στρατιωτικού θεσμού είναι το αποτύπωμα για τον τρόπο δόμησης των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων μέσα σε ένα κράτος και γίνεται ευρύτερα κατανοητός ο τρόπος που εξασφαλίζεται, θεσμικά, ο πολιτικός έλεγχος. Στην περίπτωση της Γαλλίας, σύμφωνα με επίσημες πηγές, το 1906 είχε ιδρυθεί "*ένα ανώτερο συμβούλιο εθνικής άμυνας*" που λειτουργούσε ως σύνδεσμος μεταξύ των υπουργείων *Πολέμου, Εξωτερικών Υποθέσεων και Εσωτερικού* και με κύρια καθήκοντα την προετοιμασία για την στρατιωτική κινητοποίηση, τους οικονομικούς πόρους και διοικητικές δομές κατά την διάρκεια πολεμικών συγκρούσεων ("*Le Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale - Histoire*", n.d.).

Το 2009 ιδρύεται η Γενική Γραμματεία Άμυνας και Εθνικής Ασφαλείας (*secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale-SGDSN*), που συνεργάζεται με τον *Εθνικό Οργανισμό για την Ασφάλεια Πληροφοριακών Συστημάτων (l'Agence nationale de la sécurité des systèmes d'information-ANSSI)* και το *Κυβερνητικό Κέντρο Μεταφοράς (le centre de transmissions*

gouvernemental-CTG), και έχει ως κύριο ρόλο την παροχή βοήθειας προς "τον αρχηγό της κυβέρνησης" στα καθήκοντά του σε ζητήματα άμυνας και ασφάλειας ("Le Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale - Histoire", n.d.). Το 2009 ιδρύεται στην Γαλλία το Συμβούλιο Άμυνας και Εθνικής Ασφαλείας οδηγώντας σε συγχώνευση όλων των προηγούμενων, ιστορικά, επιτροπών που ασχολούνταν με την οργάνωση της άμυνας ("Le Secrétariat pour le Conseil de Défense et de Sécurité Nationale", 2020). Το επίσημο διάταγμα της Γαλλικής Δημοκρατίας για την δημιουργία του Εθνικού Συμβουλίου Άμυνας και Εθνικής Ασφάλειας, με παράλληλη λειτουργία της Γενικής Γραμματείας Άμυνας και Εθνικής Ασφάλειας είναι με αριθ. 2009-1657 της 24ης Δεκεμβρίου 2009 (Republique française, 2009). Όπως επισημαίνεται στο επίσημο κείμενο, ελήφθησαν υπόψη τα άρθρα 15, 20 και 21 και αναφέρεται ότι ανάμεσα στις αρμοδιότητες του είναι ο συμβουλευτικός ρόλος προς την εκτελεστική εξουσία και η οργάνωση των πληροφοριών σχετικά με την ασφάλεια και την άμυνα (Republique française, 2009). Έτσι, στο επίσημο διάταγμα γίνεται αναφορά για τους εξής τομείς: <<στρατιωτικό προγραμματισμό, την αποτροπή, τη διεξαγωγή εξωτερικών επιχειρήσεων, τον προγραμματισμό αντιδράσεων σε μεγάλες κρίσεις, τη νοημοσύνη, την οικονομική και ενεργειακή ασφάλεια, τον προγραμματισμό εσωτερικής ασφάλειας που συμβάλλει στην εθνική ασφάλεια και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας>> (Republique française, 2009).

Ο επικεφαλής του Συμβουλίου Άμυνας και Εθνικής Ασφαλείας είναι ο ανώτατος αρχηγός του κράτους, δηλαδή ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, και συγκεντρώνει τον Πρωθυπουργό και τους Υπουργούς Άμυνας, Εσωτερικών, Εξωτερικών και Διεθνούς Ανάπτυξης, Οικονομίας και Προϋπολογισμού ("Le Secrétariat pour le Conseil de Défense et de Sécurité Nationale", 2020), και ο Πρόεδρος αναφέρεται ότι έχει την εξουσία να "καθορίζει τη σύνθεση αυτού του σχηματισμού" ανάλογα με τα ζητήματα που προκύπτουν κάθε φορά ("Qu'est-ce que le Conseil de défense et de sécurité nationale (CDSN)", 2020).

Επισημαίνεται ότι το Συμβούλιο Άμυνας και Εθνικής Ασφαλείας "συνεδριάζει σε δύο εξειδικευμένους σχηματισμούς", το Συμβούλιο Πυρηνικών Όπλων (NAC) και το Εθνικό Συμβούλιο Πληροφοριών (CNR) ("Le Secrétariat pour le Conseil de Défense et de Sécurité Nationale", 2020). Το Εθνικό Συμβούλιο Πληροφοριών έχει αρμοδιότητες σχετικές με τον στρατηγικό σχεδιασμό της

οργάνωσης και της ροής των πληροφοριών, όπως και για την διαχείριση των *“ανθρωπίνων και τεχνικών πόρων”* (*“Qu'est-ce que le Conseil de défense et de sécurité nationale (CDSN)?”*, 2020). Όσον αφορά τον ρόλο του εθνικού συντονιστή των πληροφοριών, το επίσημο διάταγμα αναφέρει ότι το πρόσωπο που θα αναλάβει *“διορίζεται με διάταγμα στο Συμβούλιο Υπουργών”* και έχει συμβουλευτικό έργο προς τον/ην Πρόεδρο της Δημοκρατίας (*République française*, 2009). Ακόμη, συνεργάζεται με τον Γενικό Γραμματέα Άμυνας και Εθνικής Ασφάλειας, προκειμένου να *“υποβάλλει έκθεση στο Εθνικό Συμβούλιο Πληροφοριών”*, με τις υποχρεώσεις του να επεκτείνονται και στον νομοθετικό βραχίονα της διακυβέρνησης, καθώς μπορεί να υποβληθεί σε ακρόαση *“από την κοινοβουλευτική αντιπροσωπεία πληροφοριών”* (*République française*, 2009). Η παράμετρος αυτή μπορεί να λειτουργήσει ως μια επιβεβαίωση για τον δυϊσμό του πολιτικού ελέγχου του στρατού στην Γαλλία, επειδή ο εθνικός συντονιστής πληροφοριών έχει άμεση συνεργασία με τον Πρόεδρο, αλλά διατηρούνται οι επαφές με την νομοθετική εξουσία, μειώνοντας τον περιορισμό άσκησης της αμυντικής πολιτικής από τον εκτελεστικό τομέα. Σε αυτή την κατεύθυνση οδηγείται και από το γεγονός ότι η Γενική Γραμματεία Άμυνας και Εθνικής Ασφάλειας είναι στην άμεση *“υπηρεσία του Πρωθυπουργού”* (*République française*, 2009), μοιράζοντας την κυκλοφορία των πληροφοριών της αμυντικής πολιτικής στα δύο πρόσωπα της εκτελεστικής εξουσίας. Γι'αυτό και στις αρμοδιότητες του Γενικού Γραμματέα Άμυνας και Εθνικής Ασφάλειας είναι η γραμματειακή υποστήριξη του ανώτατου Συμβουλίου, όπως οι *“προπαρασκευαστικές εργασίες για τις συνεδριάσεις”*, λαμβάνοντας υπόψη *“τις οδηγίες του Προέδρου της Δημοκρατίας και του Πρωθυπουργού”* και σε συνεργασία *“με τις σχετικές υπουργικές υπηρεσίες”* (*République française*, 2009).

Το Συμβούλιο Πυρηνικών Όπλων *“καθορίζει στρατηγικούς προσανατολισμούς και διασφαλίζει την πρόοδο των προγραμμάτων πυρηνικής αποτροπής”* (*“Qu'est-ce que le Conseil de défense et de sécurité nationale (CDSN)?”*, 2020). Τέλος, το κάθε πότε θα γίνονται συνεδριάσεις του Συμβουλίου αναφέρεται στην *“διακριτική ευχέρεια του αρχηγού του κράτους”*, *“ανάλογα με τις περιστάσεις και τα προς επίλυση θέματα”*, και παρατίθεται το παράδειγμα της σύγκλισης του Συμβουλίου το 2016, ύστερα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 14ης Ιουλίου, το οποίο κράτησε

για μια εβδομάδα (*“Le Secrétariat pour le Conseil de Défense et de Sécurité Nationale”*, 2020). Προηγουμένως, οι μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν επί προεδρίας Nicolas Sarkozy είχαν οδηγήσει στην ίδρυση αρκετών θεσμικών θέσεων που αφορούν την οργάνωση της εθνικής άμυνας, με συγκεκριμένα καθήκοντα, μοιράζοντας αρμοδιότητες σε αρκετούς φορείς δημόσιας πολιτικής, εντείνοντας παράλληλα την ροή των πληροφοριών και την συνεργασία των αρμόδιων με την Προεδρία. Έτσι, το 2010 δημιουργήθηκε μια θέση συντονιστή της εθνικής άμυνας, που *“απευθύνεται απευθείας στον Πρόεδρο”* (Dieck, 2013, 234). Όταν η χώρα βρίσκεται σε υπό περιόδους κρίσεως, εκτός από την ενεργοποίηση του Συμβουλίου Άμυνας και Εθνικής Ασφάλειας από τον/ην Πρόεδρο της Δημοκρατίας, ενεργοποιείται παράλληλα και η διυπουργική μονάδα κρίσεων (CIC-la cellule interministérielle de crise) (Vie publique, 2022). Η διυπουργική μονάδα κρίσεων έχει επικεφαλής τον/ην Πρωθυπουργό και διορίζει τον/ην υπουργό που θα έχει την ευθύνη της επιτήρησής της (Vie publique, 2022). Κύριο έργο της είναι η παροχή πληροφοριών προς τον/ην Πρόεδρο και τον/ην Πρωθυπουργό, η διαχείριση πραγματοποιείται *“μέσω των επιχειρησιακών κέντρων των υπουργείων”* και πώς θα οριστεί η *“στρατηγική επικοινωνίας”* κατά την χρονική περίοδο της κρίσεως (Vie publique, 2022).

Ο πολιτικός επιστήμονας Samuel B. H. Faure υποστηρίζει ότι το χαρακτηριστικό των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων στην Γαλλία είναι οι *“αντικρουόμενες σχέσεις εξουσίας μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών παραγόντων στο εσωτερικό του κράτους”* (Faure, 2020, 32). Η αφορμή για αυτήν την διαπίστωση είναι η παραίτηση του Στρατηγού Pierre de Villiers, επικεφαλής του Γενικού Επιτελείου των Ενόπλων Δυνάμεων (le chef d’État-Major des armées - CEMA), στις 19 Ιουλίου 2017, μετά την εκλογή του Emmanuel Macron ως Προέδρου της Δημοκρατίας (Faure, 2020, 31). Η παραπάνω διαδικασία αντιστοιχεί στην επίδειξη της κυριαρχίας που έχει ο πολιτικός ηγέτης στην Γαλλία στον πολιτικό έλεγχο του στρατού. Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου των Ενόπλων Δυνάμεων είναι ο αντιπρόσωπος της ανώτατης στρατιωτικής αρχής στο γαλλικό κράτος, ενώ ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι ο επικεφαλής των Ενόπλων Δυνάμεων (Faure, 2020, 31). Ο Faure προσπαθεί να εξηγήσει την ισορροπία των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων στην Γαλλία μέσω της ανάλυσης του τομέα λήψης

αποφάσεων σχετικά με την αμυντική βιομηχανία και των προγραμμάτων εξοπλισμού των Ενόπλων Δυνάμεων.

Συγκεκριμένα, επισημαίνει ότι η λήψη των αποφάσεων είναι αρμοδιότητα της "πολιτικο-θεσμικής τάξης" και ο βαθμός επιρροής των στρατιωτικών δρώντων στον τομέα αυτό ταξινομείται ανά ιστορικές περιόδους, δηλαδή σε "*οριακή (1960-1980)*" και "*σημαντική (1990-2010)*" (Faure, 2020, 33). Χρησιμοποιεί ως παράδειγμα το δίλημμα που προκλήθηκε στο παρελθόν σχετικά με τον εξοπλισμό των Ενόπλων Δυνάμεων με *Rafale marine*, της γαλλικής αμυντικής βιομηχανίας, ή με το F18, της αμερικανικής (Faure, 2020, 33). Το γεγονός αυτό διαδραματίστηκε το 1986 στην "*σύγκρουση*" μεταξύ των γαλλικών βιομηχανικών φορέων και του Υπουργού Άμυνας André Giraud, "*ο οποίος προετοίμαζε τον νόμο για τον στρατιωτικό προγραμματισμό για τα επόμενα χρόνια (1987-1991)*" (Faure, 2020, 41). Για να παρθεί η συγκεκριμένη απόφαση, οι θεσμικοί φορείς και παραγωγικοί φορείς χωρίστηκαν ανάλογα με την πρόταση, μια κατάσταση που ο συγγραφέας περιγράφει ως "*ένωση πολιτικο-στρατιωτικών φορέων*", επισημαίνοντας ότι το κάθε τμήμα των Ενόπλων Δυνάμεων είναι διακριτό μεταξύ τους, δηλαδή οργανώνεται μια σχετική "ένωση" για το στρατό ξηράς, μια την Πολεμική Αεροπορία και μια για το Πολεμικό Ναυτικό (Faure, 2020, 33). Είναι αναγκαίο να τονιστεί ότι οι παραπάνω ενώσεις νοούνται ως μια συμμαχία, ή συνεργασία, κρατικών, και όχι μόνο, φορέων, με σκοπό να προωθηθούν κοινά συμφέροντα, σε άτυπο επίπεδο. Δεν είναι οργανωμένες θεσμικές ομάδες συμφερόντων, οι οποίες έχουν συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο λειτουργίας.

Η ειδοποιός διαφορά των δύο παραπάνω "ενώσεων" είναι η πολιτικο-οικονομική προσέγγιση σχετικά με την παραγγελία του αντίστοιχου στρατιωτικού εξοπλισμού. Η πρώτη υπερασπιζόταν την αγορά του *Rafale marine* ως "*μοντέλο της κρατικιστικής πολιτικής οικονομίας*", η οποία αφορά "*ένα συγκεκριμένο σύνολο κανόνων, οργανισμών και θεσμών και ρυθμίσεων της αγοράς που παράγονται από το κράτος*" (Faure, 2020, 35). Με αυτόν τον τρόπο, υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ της Γενικής Διεύθυνσης Εξοπλισμού - Direction Générale de l'Armement (DGA) και της γαλλικής αμυντικής βιομηχανίας, με τις εταιρείες *Dassault Aviation* και *Snecma* να έχουν εξασφαλίσει πρόσβαση στον τομέα της λήψης των αποφάσεων σε κρατικό επίπεδο, μέσω ενός "*άτυπου δικτύου μηχανικών*

οπλισμού που τις συνδέει με την DGA" (Faure, 2020, 35). Το κυρίαρχό τους αφήγημα είναι η προώθηση στρατιωτικού εξοπλισμού "*made in France*" (Faure, 2020, 40), "δίνοντας προτεραιότητα στο ρόλο του κράτους και στην εθνική επικράτεια στην οποία θα παραχθεί ένας νέος οπλισμός" (Faure, 2020, 38). Η δεύτερη "ένωση" στηρίχθηκε σε "μια φιλελεύθερη πολιτική ατζέντα" και το κυρίαρχο αφήγημά της ο "στόχος της μείωσης του δημοσιονομικού κόστους", μέσω της αγοράς του αμερικανικού F18 (Faure, 2020, 38).

Έτσι, το κρατικό αφήγημα, με την υπεράσπιση της αγοράς του *Rafale marine* εκφραζόταν από ομάδα αξιωματικών της γαλλικής Πολεμικής Αεροπορίας, ορισμένα μέλη της DGA και εκπροσώπους των γαλλικών αμυντικών εταιρειών *Dassault Aviation* και *Snecma* (Faure, 2020, 45). Η φιλελεύθερη ομάδα, υποστηρίζοντας την αγορά του F18, εκπροσωπούταν από τον Υπουργό Άμυνας Giraud και τον DGA *Chevallier*, μαζί με ορισμένους αξιωματικούς του Πολεμικού Ναυτικού και μιας ομάδας μηχανικών οπλισμού της DGA (*des ingénieurs de l'armement de la DGA*) (Faure, 2020, 47). Τελικά, επικράτησε η ομάδα της "κρατιστικής πολιτικής οικονομίας" και το 1988 η γαλλική Πολεμική Αεροπορία απέκτησε τα *Rafale* (Faure, 2020, 31), με τον συγγραφέα να επισημαίνει την συνεισφορά των θεσμικών διόδων συνεργασίας και των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ του Προέδρου Mitterand, του Πρωθυπουργού Chirac και τον επικεφαλής των γαλλικών αμυντικών βιομηχανιών (Faure, 2020, 53).

Για την περίοδο διακυβέρνησης του Nicolas Sarkozy θεωρείται ως εξέλιξη των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων της χώρας η δημοσίευση της "*Λευκής Βίβλου*", δηλαδή του εγγράφου στο οποίο γίνεται η καταγραφή των στρατιωτικών ζητημάτων της χώρας, οι στόχοι για το μέλλον, πώς θα οργανωθούν οι ένοπλες δυνάμεις, ποιά θα είναι τα πολιτικά αντικείμενα των στρατιωτικών αποστολών. Έχει χαρακτηριστεί ως καινοτομία, λόγω συνεργασίας με φορείς που δεν είναι καθ'εαυτό αμυντικοί στον πυρήνα τους και την προσπάθεια εκσυγχρονισμού του αμυντικού δόγματος, όπου οι Επιτροπές που συνέταξαν την *Λευκή Βίβλο* αποτελούνταν από ειδικούς στα στρατιωτικά ζητήματα και μέλη των επίσημων θεσμών και υπήρχαν και μέλη που προέρχονταν, για πρώτη φορά, από την "*κοινωνία των πολιτών*" (Dieck, 2013, 239). Υπήρξαν αντιδράσεις από ορισμένους κύκλους της στρατιωτικής ηγεσίας, που πίστευαν ότι δεν εκπροσωπούσαν κατάλληλα τα συμφέροντα των Ενόπλων

Δυνάμεων, λόγω της ύπαρξης ατόμων στις επιτροπές σύνταξης της *Βίβλου* που δεν προέρχονταν από αμυντικούς φορείς (Dieck, 2013, 239). Ωστόσο οι αντιδράσεις δεν οδήγησαν σε ρήξη ή ανυπακοή, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η *Λευκή Βίβλος* επί προεδρίας Sarkozy εγκρίθηκε, τελικά, από την "*ηγεσία του στρατού*" (Dieck, 2013, 239), όπως και από τον Πρόεδρο και την Συνέλευση.

Επίσης, στην *Λευκή Βίβλο* είχε προβλεφθεί η δημιουργία ενός "*Επιχειρησιακού Κέντρου για την Διαχείριση Εξωτερικών Σχέσεων*" στο Υπουργείο *Ευρωπαϊκών και Διεθνών Σχέσεων*, με κύριες αρμοδιότητες τον εκ των προτέρων σχεδιασμό, εκτέλεση και τερματισμό των στρατιωτικών επεμβάσεων, και την δημιουργία ενός "*κελιού*", με κύρια ευθύνη την διαχείριση "*ανθρωπιστικών ή προξενικών κρίσεων*" (αναφέρεται ως παράδειγμα η εκκένωση πρεσβειών) και παροχή "*μόνο χρηματοοικονομικών πόρων*" (Dieck, 2013, 238). Ο/Η επικεφαλής αυτού του "*κελιού*" θα προέρχεται από το πολιτικό προσωπικό του Υπουργείου *Εσωτερικών* (Dieck, 2013, 238), μια κίνηση που δείχνει ότι προτεραιότητα ήταν να εξασφαλιστεί η εντονότερη ενασχόληση του πολιτικού προσωπικού με τα στρατιωτικά θέματα.

Ακόμη, η πρόβλεψη μέσα από την *Λευκή Βίβλο* για την ίδρυση ενός θεσμού σχετικά με την διαστημική στρατηγική, που πραγματοποιήθηκε το 2010 υπό την ονομασία *Commandement Interarmées de l'Espace-CIE* (Dieck, 2013, 238), δείχνει τον τρόπο με τον οποίο η πολιτική ηγεσία ανταποκρίθηκε στην εξέλιξη των στρατιωτικών λειτουργιών και της υιοθέτησης των νέων δεδομένων. Παρόλα αυτά, η Héléne Dieck υποστηρίζει ότι η *Λευκή Βίβλος* είναι ένα έγγραφο που δεν χρησιμοποιείται συχνά ως "*σημείο αναφοράς*" από τους διάφορους φορείς της αμυντικής πολιτικής μιας χώρας (Dieck, 2013, 238). Ωστόσο, είναι ένα κείμενο που μπορεί να βοηθήσει στην ευρύτερη κατανόηση των στρατιωτικών ζητημάτων σε ένα κράτος και πώς οι πολιτικοί φορείς ορίζουν το αμυντικό δόγμα της χώρας και αντίστοιχες πρωτοβουλίες. Γίνεται εύλογα κατανοητό ότι στο ρευστό περιβάλλον του 21ου αιώνα τα δεδομένα αλλάζουν αρκετά γρήγορα και μπορεί να προσπελαστούν στρατηγικές που έχουν θεσπιστεί παλαιότερα. Όμως, η σύνταξη μιας *Λευκής Βίβλου* μπορεί να αποτελέσει μια δοκιμασία για τον τρόπο συνεργασίας μεταξύ των θεσμών και δίνει μια εικόνα για το πώς η πολιτική ηγεσία

και, γενικώς, η δημόσια διοίκηση και η ακαδημαϊκή και επιστημονική κοινότητα ενός κράτους αντιλαμβάνονται τον ρόλο και τον σκοπό του στρατιωτικού θεσμού.

Προκειμένου να ελεγχθεί η εγκυρότητα των επιχειρημάτων της Dieck, είναι αναγκαίο να γίνει μια σύντομη αναφορά στο επίσημο κείμενο της Λευκής Βίβλου επί προεδρίας Sarkozy. Πράγματι, η συγγραφή της Λευκής Βίβλου κατά την περίοδο της προεδρικής εξουσίας του Nicolas Sarkozy θεωρείται ως ένα καίριο σημείο για την στρατηγική ανάλυση της γαλλικής αμυντικής πολιτικής. Όπως επισημαίνεται στο επίσημο έγγραφο, υπήρξε ένας πλουραλισμός στην επιτροπή που συζήτησε και συνέγραψε το κείμενο, καθώς συμμετείχαν άτομα από διάφορους επαγγελματικούς και πολιτικούς *“ορίζοντες”*, με την Λευκή Βίβλο να παρουσιάζεται και να συζητείται στο Κοινοβούλιο για πρώτη φορά στην ιστορία της (Livre Blanc, 2008, 10). Αναφέρονται ορισμένες ημερομηνίες ως σημαντικές για την εξέλιξη των Ενόπλων Δυνάμεων της Γαλλίας, όπως το *“τέλος του Σιδηρού Παραπετάσματος”* το 1994, που οδήγησε σε μια αλλαγή της οργάνωσης και την έναρξη της επαγγελματικής-εθελοντικής στρατιωτικής θητείας το 1996, την *“αποσυναρμολόγηση των πυρηνικών όπλων εδάφους”* και στην ενίσχυση της ικανότητάς της στην δόμηση *“εξωτερικών επεμβάσεων”* προσαρμοσμένων στην *“νέα στρατηγική κατάσταση”* (Livre Blanc, 2008, 13). Επίσης, υπάρχει μια συνεχή αναφορά για την αλληλεπίδραση του εξωτερικού περιβάλλοντος με την εσωτερική κατάσταση στην Γαλλία και πώς επηρεάζει την εξέλιξη του γαλλικού αμυντικού δόγματος, όπως αναφέρεται για το νέο περιβάλλον μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, στο οποίο παίζουν καίριο ρόλο οι παράμετροι της παγκοσμιοποίησης, *“οικονομικοί, στρατηγικοί, πολιτικοί, πολιτιστικοί”* (Livre Blanc, 2008, 13).

Στον τομέα των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, η *Ύπατη Επιτροπή Αξιολόγησης της Στρατιωτικής Κατάστασης* είναι το όργανο που ενημερώνει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και το Κοινοβούλιο για τα κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι ένοπλες δυνάμεις (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 157). Ιδρύθηκε με το άρθρο 1 του νόμου της 24ης Μαρτίου 2005 *“σχετικά με το γενικό καθεστώς του στρατού”*, με βάση το άρθρο L4111-1 του κώδικα άμυνας (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 3). Στην διοικητική της οργάνωση, αποτελείται από εννέα μέλη που διορίζονται με διάταγμα του Προέδρου της Δημοκρατίας, α) με τον πρόεδρο και τον αντιπρόεδρο της Ύπατης Επιτροπής να

προέρχονται από το Συμβούλιο της Επικρατείας, β) τον Γενικό Διευθυντή του Εθνικού Ινστιτούτου Στατιστικών και Οικονομικών Σπουδών (ή ο εκπρόσωπός του, όπως επισημαίνεται), γ) τέσσερα *"εξειδικευμένα πολιτικά πρόσωπα"* ύστερα από έκθεση του Πρωθυπουργού, δ) δύο *"γενικοί αξιωματούχοι"* ύστερα από έκθεση του Υπουργείου Άμυνας (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 157). Ακόμη, η Ύπατη Επιτροπή Αξιολόγησης της Στρατιωτικής Κατάστασης έχει μια *"μόνιμη γενική γραμματεία"*, στην οποία τέσσερα άτομα προέρχονται από το στράτευμα (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 3), με τον/την επικεφαλής Γενικό Γραμματέα να είναι μέλος του στρατιωτικού σώματος του *"γενικού ελέγχου των ενόπλων δυνάμεων"*, διοριζόμενος/η από τον Υπουργό Άμυνας (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 157). Επισημαίνεται ότι ο/η Γενικός Γραμματέας της Ύπατης Επιτροπής μπορεί να παρίσταται στις συνεδριάσεις των συμβουλίων που αφορούν την άμυνα και την ασφάλεια, αλλά δεν *"συμμετέχει στις συζητήσεις"* (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 157).

- ***Ο Γαλλικός στρατός ως ομάδα συμφερόντων***

Όσον αφορά την υπόθεση εργασίας της σχέσης του πολιτικού ελέγχου του στρατού με τις ομάδες πίεσης, ο ρόλος των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων ως ομάδα συμφερόντων έχει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πολιτικής κουλτούρας της χώρας. Η θέσπιση των ομάδων συμφερόντων διαφέρει από εκείνη των άλλων δυτικών δημοκρατιών, καθώς ένα ισχυρό μέρος της πολιτικής κουλτούρας της Γαλλίας, συγκεκριμένα ο Ιακωβινισμός, ήταν δύσπιστο προς τις ομάδες αυτές (Knapp & Wright, 2006, 312). Ο Ιακωβινισμός, ως μια από τις βασικές ιδεολογίες-κληρονομιά της Επανάστασης, ήταν κατά των *"στενών και ιδιαίτερων"* συμφερόντων που *"αντιπροσωπεύουν οι ομάδες στο «γενικό συμφέρον»"* και *"μόνο το κράτος"* είναι σε θέση να εκφράζει το γενικό καλό (Knapp & Wright, 2006, 312). Ένα ιστορικό παράδειγμα για τον ρόλο του γαλλικού στρατού ως ομάδα πίεσης αναφέρεται για την Β' Γαλλική Δημοκρατία (*Deuxième République*). Εκείνη την περίοδο υπήρχε ένα *"άγραφο σύμφωνο"* μεταξύ πολιτικής ηγεσίας και στρατού, δίνοντας στον δεύτερο *"μεγάλη επιρροή στην εξωτερική και στρατιωτική πολιτική"* (Cohen, 2008, 20). Αυτό οδήγησε σε μια αλληλεξάρτηση μεταξύ της πολιτικής

ηγεσίας με την στρατιωτική στον τομέα της λήψης αποφάσεων σε κρίσιμα αμυντικά ζητήματα της περιόδου εκείνης, λόγω της άγνοιας των πολιτικών για τα ζητήματα αυτά και του *"εκφοβισμού τους από την στολή"* (Cohen, 2008, 20). Ωστόσο, υπάρχει και μια διαφορετική άποψη που αναφέρει ότι η εμπλοκή του στρατού στην γαλλική πολιτική σκηνή δεν γινόταν για την κατοχή πολιτικής εξουσίας, αλλά λόγω του αφηγήματος του στρατιωτικού γοήτρου (*"la gloire militaire"*) (Ambler, 1966, 6).

Παρόλα αυτά, κατά ιστορικές περιόδους, οι Ένοπλες Δυνάμεις βρέθηκαν σε θέση να ορίζουν τις εξελίξεις, αντιδρώντας στην πολιτική ηγεσία, με σημαντικό παράδειγμα την περίοδο της Τέταρτης Γαλλικής Δημοκρατίας (*Quatrième République*), με την εκδήλωση της ανυπακοής μιας μερίδας στρατιωτικών στους αποικιακούς πολέμους. Όπως έχει επισημανθεί, η εξέλιξη αυτή είναι αποτέλεσμα του *"ισχυρού αποικιακού λόμπι"* της Γαλλικής αποικιοκρατίας, που έχει την ευθύνη για *"τις πιο κακές πολιτικές του καθεστώτος"* και παρεμπόδισε την ρεαλιστική λήψη αποφάσεων σε Ινδοκίνα και Αλγερία (Knapp & Wright, 2006, 312). Ο Ambler υποστηρίζει ότι ο γαλλικός στρατός ήταν *"προνομιούχος στις αποικίες"* και θεωρεί ως αίτιο για αυτήν την κατάσταση την μη-επέκταση του *"αυστηρού πολιτικού ελέγχου του στρατού"* στις αποικίες, όπως είχε γίνει για τον μητροπολιτικό στρατό (Ambler, 1966, 10). Ακόμη, επεκτείνει το επιχείρημα του για την απουσία ισχυρού πολιτικού ελέγχου στον αποικιακό στρατό με την αναφορά του στον τρόπο εδραίωσης της Γαλλικής Αυτοκρατορίας, υποστηρίζοντας ότι η επέκτασή της κατά τον 19ο αιώνα οφείλεται *"εν μέρει"* στην *"ανεξέλεγκτη πρωτοβουλία εκ μέρους των αποικιακών στρατιωτικών διοικήτων"* (Ambler, 1966, 10). Ακόμη, ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων ως ομάδα πίεσης την περίοδο της Αυτοκρατορίας διαφαίνεται και στο επιχείρημα του Finer, ο οποίος επισημαίνει την στενή σχέση μεταξύ του στρατού και των ανώτερων κοινωνικών τάξεων κατά την περίοδο της Αυτοκρατορίας (Finer, 1969, 80), και γίνεται εύλογα αντιληπτό πώς ο στρατός μπορούσε να ασκήσει πιέσεις στην εκάστοτε πολιτική ηγεσία, βρίσκοντας συμμάχους μέσα στο εσωτερικό της κοινωνίας.

Η εδραίωση του Συντάγματος της Ε' Γαλλικής Δημοκρατίας οδήγησε στην καθιέρωση ενός πιο πλουραλιστικού συστήματος της γαλλικής πολιτικής σκηνής μεριμνώντας για την προστασία και διασφάλιση των ομάδων συμφερόντων ως μέσο της *"έκφρασης της εκλογής"* (Assemblée Nationale, 2015). Έτσι, στο άρθρο 4 του

Συντάγματος υπάρχει πρόβλεψη για την ίδρυση των πολιτικών κομμάτων και των ομάδων και την *"ελεύθερη δραστηριότητά τους"* και την εγγύηση του νόμου για τον πλουραλισμό των ομάδων και των κομμάτων ως βασικό στοιχείο για την *"δημοκρατική ζωή"* της χώρας (Assemblée Nationale, 2015).

Η πολιτική ιστορία της Γαλλίας δείχνει μια συγκεκριμένη στάση του εκάστοτε πολιτικού καθεστώτος και της κοινωνίας απέναντι στην έννοια της *"ένωσης"*. Έτσι, αναφέρεται ότι η έννοια αυτή συχνά αντιστοιχούσε *"σε μια μορφή διαμαρτυρίας και ακτιβισμού"* (Offerlé, 2006). Το πλαίσιο ανάλυσης των ομάδων συμφερόντων έχει κάποιες ιδιαιτερότητες στην Γαλλία, αν ληφθεί ως δεδομένο το επιχείρημα του κοινωνιολόγου Michel Offerlé για μια μακροχρόνια *"αποσύνδεση"* της *"κοινωνιολογίας του συνδικαλιστικού οργανισμού"* από την *"κοινωνιολογία των επαγγελματιών και κυρίως από την κοινωνιολογία των ομάδων συμφερόντων"* (Offerlé, 2006). Αυτή η παραδοχή μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων ως ομάδας συμφερόντων, στον βαθμό που ενεργοί στρατιωτικοί μπορούν να ιδρύουν ή να συμμετέχουν σε ενώσεις, όπως και στην αντιμετώπιση του όρου συνδικαλισμός, από την πολιτική και νομική ηγεσία της χώρας, για τις ένοπλες δυνάμεις.

Η υπόθεση *Matelly c. France* είναι ένα σημείο αναφοράς στον τομέα της ανάλυσης του στρατού ως ομάδα πίεσης στην Γαλλία και έχει παρατεθεί σε αρκετά επιστημονικά κείμενα. Είναι μια υπόθεση που έφτασε μέχρι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το οποίο εξέδωσε την τελική του απόφαση το 2015 (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015). Το ζήτημα του συνδικαλισμού θεωρείται ως γκρίζα ζώνη στην νομολογία, αλλά και στην πολιτική πρακτική, σχετικά με την εξασφάλιση της ουδετερότητας και την αποφυγή της πολιτικοποίησης. Το ιστορικό παρελθόν της Γαλλίας έχει επηρεάσει την στάση της γαλλικής δημόσιας διοίκησης απέναντι στις ενώσεις στρατιωτικών, ιδιαίτερα στον τρόπο που μπορούν να ερμηνευθούν ως συνδικαλιστικές. Ο Jean-Hugues Matelly, μέλος της γαλλικής Χωροφυλακής, προσέφυγε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στις 6 Φεβρουαρίου 2010, λόγω της απαγόρευσης από το Γαλλικό κράτος να συμμετέχει σε μια ένωση, με βάση την ιδιότητά του, αναφέροντας ότι το κράτος *"παρέμβηκε στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι"* (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015). Η ιστορία της ένωσης αυτής ξεκινά

τον Απρίλιο του 2007, όταν οργανώθηκε ένα διαδικτυακό φόρουμ "*Χωροφύλακες και πολίτες*", όπου στο κείμενο της οριστικής απόφασης του παραπάνω Δικαστηρίου αναφέρεται ότι ο Matelly τον περιέγραψε ως έναν "*διαχειριζόμενο και συντονισμένο χώρο*" αλληλεπίδρασης μεταξύ χωροφυλακών και πολιτών (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015). Στα τέλη Μαρτίου του 2008 μετεξελίσσεται στην ένωση "*Φόρουμ Χωροφυλακών και Πολιτών*" με δικό της νομικό πλαίσιο και την συμμετοχή πολιτών και μελών της Χωροφυλακής είτε ενεργοί είτε συνταξιούχοι (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015).

Ο Matelly είχε την θέση ιδρυτικού μέλους και αντιπροέδρου, ο οποίος στις 6 Απριλίου 2008 ενημερώνει τον Γενικό Διευθυντή της Εθνικής Χωροφυλακής σχετικά με την ίδρυση της παραπάνω ένωσης (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015). Επισημαίνεται ότι, ενώ ο Matelly ανέφερε ότι η ένωση είχε επικοινωνιακό χαρακτήρα και όχι επαγγελματικό, διετάχθη, μαζί με τους υπόλοιπους ενεργούς αξιωματικούς που συμμετείχαν στην ένωση, να παραιτηθούν από την ένωση και "*να υποβάλλουν γραπτή αναφορά*", καθώς θεωρήθηκε ότι το "*Φόρουμ Χωροφυλακών και Πολιτών*" είχε χαρακτηριστικά "*συνδικαλιστικής επαγγελματικής ομάδας*" (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015). Το αμφιλεγόμενο σημείο ήταν η αναφορά ως ένας από τους σκοπούς της την "*υπεράσπιση της υλικής και ηθικής κατάστασης των χωροφυλάκων*", κάτι στο οποίο και η γνωμάτευση του Συμβουλίου της Επικρατείας συμφωνούσε (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015).

Η επίσημη, κρατική, θέση ήταν η χρήση του, τότε, Κώδικα Άμυνας, στον οποίο αναφέρεται ότι τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων μπορούσαν "*να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις και τις πεποιθήσεις τους*", όχι όμως στο πλαίσιο της υπηρεσίας του, εκτός αν αφορούσαν θρησκευτικές πεποιθήσεις, για τις οποίες είχε δοθεί η ελευθερία άσκησης τους εντός των "*στρατοπέδων*" και "*πλοίων του στόλου*" (άρθρο L4121-2) (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015). Έτσι, ήταν απαγορευτική η συμμετοχή ενεργού στρατιωτικού προσωπικού σε οποιαδήποτε "*πολιτική ομάδα ή ένωση*" (άρθρο L4121-3) (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015), ένα μέτρο που μπορεί να ερμηνευθεί στο πλαίσιο των νομικών προβλέψεων του κράτους, ώστε να αποφευχθεί η πολιτικοποίηση του στρατιωτικού προσωπικού, συμπεριλαμβάνοντας την έννοια του συνδικαλισμού ως μια πρακτική που πρέπει να αποτραπεί για τα μέλη του στρατιωτικού θεσμού. Το ευρωπαϊκό

δίκαιο έχει μια ιδιαίτερη στάση απέναντι στην ίδρυση στρατιωτικών συνδικαλιστικών οργανώσεων. Σύμφωνα με γνωμάτευση του 2006 από το Συμβούλιο της Ευρώπης, δόθηκε σύσταση στα κράτη να επιτρέψουν στα μέλη των ενόπλων δυνάμεων να προχωρούν στην ίδρυση ενώσεων, προκειμένου να υπερασπιστούν δικαιώματα κοινωνικών και επαγγελματικών παροχών, όπως και της συμμετοχής τους σε πολιτικό κόμμα, όμως, επισημαίνεται ότι δόθηκε στις κρατικές ηγεσίες το δικαίωμα να μπορούν να θέσουν και κάποιους περιορισμούς στο παραπάνω πλαίσιο (La Cour Européenne des Droits de l'Homme., 2015).

Ένας από αυτούς τους περιορισμούς είναι και η απαγόρευση συμμετοχής στον "στρατιωτικό συνδικαλισμό", και έχει επισημανθεί ότι η γαλλική Εθνική Χωροφυλακή είναι μια ενδιάμεση κατάσταση, περιλαμβάνοντας στρατιωτικά και αστυνομικά στοιχεία, με τα μέλη της Αστυνομίας να έχουν το δικαίωμα να προχωρούν στην ίδρυση ενώσεων (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015). Ωστόσο, όπως έχει αναφερθεί, από την πλευρά του Γαλλικού κράτους, η Εθνική Χωροφυλακή ενέχει "στρατιωτικού νομοθετικού πλαισίου" με τον νόμο 72-662 της 13ης Ιουλίου 1972 (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015). Ακόμη, στην υπόθεση *Matelly c. France*, η Κυβέρνηση ανέφερε ότι υπάρχουν επίσημα θεσμικά όργανα επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης για αιτήματα που προέρχονται από μέλη του στρατιωτικού προσωπικού, όπως το *Ανώτατο Συμβούλιο Στρατιωτικής Λειτουργίας (Conseil Supérieur de la fonction militaire-CSFM)*, το οποίο συνδέεται με τα υποκείμενα Συμβούλια Στρατιωτικής Λειτουργίας που αφορούν το κάθε στρατιωτικό σώμα ξεχωριστά (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015). Τελικά, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων απεφάνθη ότι η παρέμβαση του γαλλικού κράτους δεν ήταν παράνομη, καθώς υπήρχαν οι νομικές προϋποθέσεις για να προχωρήσει σε αυτήν την κίνηση - μια από αυτές ήταν η απαγόρευση μελών του στρατιωτικού προσωπικού σε συνδικαλιστική οργάνωση - και έχει μεριμνήσει για την ίδρυση σχετικών θεσμών που αφορούν την υπεράσπιση των επαγγελματικών δικαιωμάτων τους (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015). Ωστόσο, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι δεν αρκεί η παραπάνω μέριμνα, επειδή "δεν αντικαθιστά την αναγνώριση για την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, ακόμα και για συνδικαλιστικές ενώσεις", ούτε έλαβε υπόψη της την "στάση" και την "επιθυμία" του ενάγοντα να προχωρήσει σε αλλαγές του

καταστατικού, ώστε να *"συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις του"* (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015).

Έτσι, αποφασίστηκε ότι η Κυβέρνηση της Γαλλίας δεν μπορούσε να προβεί σε *"ολική και μόνιμη απαγόρευση"* της ένωσης που ήταν μέλος του διοικητικού συμβουλίου ο Matelly, και το κράτος υποχρεώθηκε να καταβάλει *"τα έξοδα προσφυγής του ενάγοντα"* (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015). Στο ίδιο κείμενο της απόφασης, υπάρχει και η άποψη του Δικαστή-Juge de Gaetano, ο οποίος επεσήμανε τις διαφορές που έχει η λέξη *"συνδικάτο"* για κάθε γλώσσα ξεχωριστά, οι οποίες μπορούν να *"εγείρουν αξιώσεις δράσεων"*, όπως οι απεργίες, ή *"ασυλία-immunité έναντι ευθυνών που είναι αντίθετες σε αυτόν/ην που συμμετέχει ή ορίζει μια τέτοια δράση"* (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015), όπου η άποψη αυτή δίνει την δυνατότητα να γίνει κατανοητή η προθυμία των κρατικών, πολιτικών, ηγεσιών να μην δώσουν επαγγελματικά στοιχεία στο στράτευμα που να μοιάζουν με τα υπόλοιπα επαγγέλματα στον καταμερισμό της εργασίας. Από την άλλη, ο Δικαστής-Juge de Gaetano αναφέρθηκε στο γεγονός ότι δεν χρειάζεται η κάθε ένωση που ιδρύεται από στρατιωτικούς να θεωρείται ως συνδικαλιστική από τις επίσημες αρχές (La Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2015), μια πτυχή που έρχεται να θυμίσει ότι οι δημοκρατίες στον δυτικό κόσμο έχουν δομηθεί πάνω στον πολιτικό φιλελευθερισμό και τον πλουραλισμό. Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο, η γαλλική νομολογία προχώρησε σε τροποποιήσεις νομοθεσιών, ώστε να δοθεί ένα πιο συγκεκριμένο πλαίσιο για την λειτουργία του στρατού ως ομάδα συμφερόντων.

Η νομική ικανότητα της λειτουργίας μιας *"εθνικής επαγγελματικής ένωσης στρατιωτικού προσωπικού"* διέπεται από το Κεφάλαιο 6 του Κώδικα Άμυνας στην Γαλλία (République française, n.d.), όπου προβλέπονται ορισμένες προϋποθέσεις. Για την δημιουργία ενώσεων, γενικώς, στην γαλλική νομολογία αντιστοιχεί το άρθρο 5 του νόμου της 1ης Ιουλίου 1901, το οποίο τροποποιήθηκε *"με παραγγελία αριθ. 2015-904 της 23ης Ιουλίου 2015"* (République française, 2021). Σε αυτό, αναφέρεται ως υποχρέωση της κάθε ένωσης που *"επιθυμεί να αποκτήσει νομική ικανότητα"* να το δηλώσει, πρώτα, *"στον εκπρόσωπο του κράτους στο τμήμα όπου η ένωση θα έχει την καταστατική της έδρα"*, γνωστοποιώντας τον τίτλο της ένωσης, ποιό είναι το αντικείμενό της, που θα εδρεύει, και προσωπικά στοιχεία των υπεύθυνων διοίκησής

της, όπως "ονόματα, επαγγέλματα, κατοικίες, εθνικότητες" (République française, 2021). Η δημοσιοποίηση της ένωσης στο ευρύ κοινό, που ενέχει και τελικό στάδιο έγκρισής της, είναι η καταχώρισή της στην Επίσημη Εφημερίδα του Κράτους (République française, 2021). Τέλος, η κάθε ένωση υποχρεούται να γνωστοποιεί, μέσα σε τρεις μήνες, οποιεσδήποτε αλλαγές έχουν γίνει σε διοικητικά θέματα και καταστατικό (République française, 2021). Καταρχάς, για τις Ένοπλες Δυνάμεις, σύμφωνα με το άρθρο R4126-1 του Έκτου Κεφαλαίου του Κώδικα Άμυνας, προηγείται η κατάθεση του καταστατικού της επικείμενης ένωσης στρατιωτικών και τα ονόματα όσων θα είναι στο διοικητικό της συμβούλιο στο Υπουργείο Άμυνας, προχωρώντας και σε παράλληλη γνωστοποίηση των οικονομικών πόρων και διαχείρισης, σύμφωνα με το άρθρο R4126-3 (République française, n.d.). Όπως επισημαίνεται στο *Διάταγμα δημιουργίας αριθ. 2016-1043 της 29ης Ιουλίου 2016*, υπάρχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις για να συμμετέχουν εθνικές επαγγελματικές στρατιωτικές ενώσεις στο Ανώτατο Συμβούλιο Στρατιωτικής Λειτουργίας, που αφορούν τα ποσοστά εκπροσώπησης των μελών της Ενόπλων Δυνάμεων, με βάση το μέγεθος της δύναμης και την υποχρέωση της αντιπροσώπευσης όλων των σωμάτων (République française, n.d.). Τέλος, στο άρθρο R4126-8 του Κώδικα Άμυνας επισημαίνεται η ευθύνη του Υπουργού Άμυνας να προχωρά στην ενημέρωση του "*καταλόγου των αντιπροσωπευτικών εθνικών επαγγελματικών ενώσεων στρατιωτικού προσωπικού*", κάθε φορά που ανανεώνεται το Ανώτατο Συμβούλιο Στρατιωτικής Λειτουργίας, όπως και να ορίσει τις ενώσεις "*που μπορούν να συμμετάσχουν στο Ανώτατο Συμβούλιο της Στρατιωτικής Λειτουργίας*" (République française, n.d.).

Η ίδρυση της Ύπατης Επιτροπής υπήρξε ένας καταλύτης για την εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου των επαγγελματικών ενώσεων του γαλλικού στρατού, η έκθεση της Ύπατης Επιτροπής αναφέρει ότι το 2018 κλήθηκαν για ακρόαση, "*για πρώτη φορά*", οι τέσσερις εθνικές στρατιωτικές επαγγελματικές ενώσεις (*APNair - Association Professionnelle nationale Militaire de l'Air, France Armement, APNM Commissariat, APRODEF*) (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 6). Αποτελεί ένα, ακόμη, παράδειγμα, για την κοινωνική μέριμνα, και πρόνοια, του γαλλικού κράτους στον τομέα των δικαιωμάτων του στρατιωτικού προσωπικού, όπου για την κοινωνική ασφάλιση και πρόνοια έχει εδραιωθεί το *Εθνικό Ταμείο*

Στρατιωτικής Κοινωνικής Ασφάλισης (*L'engagement au service des militaires*), για το οποίο επισημαίνεται ότι προστατεύει 840.000 μέλη σε Γαλλία και εξωτερικό, συμπεριλαμβανομένων ενεργών στρατιωτικών, αλλά και συνταξιούχων, μαζί με τις οικογένειές τους (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 19).

- **Οι διεθνείς σχέσεις της Γαλλίας και ο πολιτικός έλεγχος του στρατού**

Στην υπόθεση εργασίας για τις διεθνείς σχέσεις σε σχέση με τον πολιτικό έλεγχο του στρατού, η δόμηση της εξωτερικής πολιτικής της Γαλλίας είναι συγκεντρωμένη στην εξουσία του εκτελεστικού τομέα της διακυβέρνησης της χώρας. Συγκεκριμένα, από την έναρξη της Ε' Γαλλικής Δημοκρατίας (*Cinquième République*) και την περίοδο της Προεδρίας του Charles de Gaulle η εξωτερική και αμυντική πολιτική της χώρας φαίνεται ως ένα από τα βασικά καθήκοντα της προεδρικής ηγεσίας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η χρήση των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων ως μέσο της εξωτερικής πολιτικής είτε με την συμμετοχή τους σε διεθνείς αποστολές είτε στην εδραίωση υπερεθνικών πολυεθνικών δομών μέσω διεθνούς ή διακρατικής συμφωνίας. Γι'αυτό είναι καίριας σημασίας να μην υπάρχουν προστριβές με την στρατιωτική αλυσίδα διοίκησης, καθώς τυχόν αποκλίσεις και κατηγορίες για παράβαση καθηκόντων θα έχουν επιπτώσεις στο ίδιο έργο του Προέδρου. Ο Michael Sutton αναφέρει ότι την περίοδο εξουσίας του Charles de Gaulle το όραμά του ήταν η διασφάλιση της ειρήνης και της ασφάλειας στην Ευρώπη μέσω της "συλλογικής άσκησης συγκεκριμένων κρατών μιας διάχυτης ηγεμονίας" και ο ρόλος της Γαλλίας είναι του "*primus inter pares*" (πρώτος μεταξύ ίσων) μέσα σε αυτήν την ηγεμονία (Sutton, 2011, 5).

Ένα δεύτερο στοιχείο που καθορίζει ιστορικά την εξέλιξη της εξωτερικής πολιτικής της Γαλλίας είναι η σχέση της χώρας με το NATO. Είναι μια σχέση που, ιστορικά, πέρασε από πολλές διακυμάνσεις, που ξεκινούν από την αρχή της περιόδου της Ε' Γαλλικής Δημοκρατίας (*Cinquième République*). Η Ε' Γαλλική Δημοκρατία μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα σημείο-τομή, επειδή έγινε ένα είδους ρήξης με τις παρελθοντικές πρακτικές στον πολιτικό έλεγχο του στρατού. Ο Πρόεδρος De Gaulle έδειξε αποφασιστικότητα στην καταστολή των πραξικοπηματιών της Αλγερίας, ξεπερνώντας την στρατιωτική αυτή κρίση με όσο το δυνατόν λιγότερο αντίκτυπο.

Η ανταπόκριση του Προέδρου σε αυτήν την κρίση εξασφάλισε τον πολιτικό έλεγχο του στρατού της χώρας για τις μετέπειτα γενιές και αποτέλεσε ένα πρότυπο, εάν μπορεί να χρησιμοποιηθεί αυτή η έννοια, για πιθανές ανυπακοές στο μέλλον, ιδιαίτερα από στρατεύματα που δρουν στο εξωτερικό. Η περίοδος διακυβέρνησης του De Gaulle μείωσε την έντονη πολιτικοποίηση που υπήρχε στο εσωτερικό της Γαλλικής κοινωνίας και του πολιτικού συστήματος σχετικά με τις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις και τον ρόλο των ενόπλων δυνάμεων, οι οποίες, στο παρελθόν, είχαν δύο ρόλους, ανάλογα με την πολιτική δύναμη που κυβερνούσε την εκάστοτε εποχή, δηλαδή είτε ως όργανο ενός νέου ή/και μεταβατικού καθεστώτος, που με τις στρατιωτικές μεταρρυθμίσεις προσπαθούσε να επηρεάσει τον ρου της λειτουργίας του κράτους και της κοινωνίας, είτε χρησιμοποιούταν ως μέσο αντιπολίτευσης προς την κυβέρνηση.

Μία σημαντική παράμετρος στην αμυντική πολιτική της Γαλλίας ήταν η συγκεντροποίησή της στην *"πυρηνική force de frappe"* (δύναμη κρούσης) (Sutton, 2011, 108), μια καίρια στρατηγική για την Γαλλία, επειδή της έδινε την δυνατότητα της ανεξαρτητοποίησης της από την υποστήριξη διεθνών δρώντων σε ένα μέρος της στρατιωτικής πολιτικής και ενίσχυε την θέση της στο διεθνές σύστημα. Οι Γαλλο-Γερμανικές σχέσεις αποτελούν έναν ακόμη παράγοντα στην εξωτερική πολιτική της Γαλλίας. Σύμφωνα με τον Sutton, η πολιτική του De Gaulle βασίζεται στις *"ισορροπίες ισχύος"* στην ηπειρωτική Ευρώπη, εντείνοντας την συμμαχία με την Γερμανία έναντι των Γαλλο-Βρετανικών σχέσεων, με απώτερο στόχο να ιδρυθεί μια ένωση κρατών αντίστοιχη των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, αμφισβητώντας το κυρίαρχο δίπολο της εποχής, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ (Sutton, 2011, 6). Η περίοδος διακυβέρνησης του Προέδρου Pompidou χαρακτηρίζεται, όπως έχει επισημανθεί, από την *"φιλοδοξία για μια Ευρωπαϊκή Ένωση σε μορφή συνομοσπονδίας"* και διαφοροποιήθηκε από την αντίστοιχη πολιτική του προκατόχου του, απομακρυνόμενη από την *"προνομιακή συνεργασία"* με την Γερμανία (Sutton, 2011, 177).

Ωστόσο, οι εξελίξεις οδήγησαν σε μια διαφορετική κατεύθυνση, καθώς, όπως αναφέρει ο Sutton, το 1978 πραγματοποιήθηκαν ξανά *"γαλλο-γερμανικές διαπραγματεύσεις"*, την περίοδο της προεδρικής εξουσίας του Giscard d'Estaing, με το *"πολιτικό ερώτημα"* που κυριαρχούσε στην γαλλική πολιτική σκηνή αφορούσε

τον βαθμό πάνω στον οποίο η "μορφοποίηση της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής" της Γαλλίας θα εξαρτιόταν, κάθε φορά, από τις αποφάσεις που θα "λαμβάνονταν πέρα από τον Ρήνο" (Sutton, 2011, 11), σε μια περίοδο που κατέρρευσε το σύστημα *Bretton-Woods* (Sutton, 2011, 11). Παρόλα αυτά, ο Πρόεδρος Giscard d'Estaing υιοθέτησε την προσέγγιση της "αναβίωσης της Γαλλο-Γερμανικής συνεργασίας" (Sutton, 2011, 117), που συνεχίστηκε και επί προεδρίας Mitterand, όπως επισημαίνει ο συγγραφέας. Συγκεκριμένα για την περίοδο διακυβέρνησης του Προέδρου Mitterand, η στρατηγική της γαλλο-γερμανικής συνεργασίας αποτυπώνεται ως επίσημη στρατηγική στην γαλλική *Λευκή Βίβλο* του 1994, υπό την Κυβέρνηση "συγκατοίκησης" με τον Πρωθυπουργό Balladur, ο οποίος προέρχεται από τον κομματικό χώρο της δεξιάς (Sutton, 2011, 302). Ακόμη, την περίοδο της προεδρικής εξουσίας του Giscard d'Estaing έγιναν προσπάθειες για περισσότερη έμφαση στις ατλαντικές συμμαχίες της Γαλλίας σε θέματα άμυνας και ασφάλειας, όπως έγινε με την υπογραφή της συμφωνίας της Οττάβας του NATO (*Ottawa Declaration*), τον Ιούνιο του 1974, σύμφωνα με την οποία η Γαλλία και η Βρετανία θα συνεισέφεραν με τις πυρηνικές τους δυνάμεις στην "κοινή άμυνα" (Sutton, 2011, 192).

Από το παραπάνω επιχείρημα γίνεται κατανοητό ότι η Γαλλική πολιτική δεν φαινόταν διατεθειμένη να αφήσει την πρωτοβουλία των ευρωπαϊκών στρατιωτικών ζητημάτων σε "άλλα χέρια", αν μπορεί να χρησιμοποιηθεί αυτός ο όρος, αλλά η οικονομική πολιτική συνάδει και με την αμυντική, υπό την έννοια ότι οι αμυντικές δαπάνες είναι ένα σημαντικό κομμάτι του κάθε εθνικού προϋπολογισμού. Έτσι, το ζήτημα των γαλλο-γερμανικών σχέσεων εκτείνεται μέχρι τις μέρες μας, παρόλο που έχει ενταθεί η ευρωπαϊκή συσσωμάτωση, σε σχέση με εκείνη την ιστορική περίοδο, καθώς το περιεχόμενο των σχέσεων αυτών επηρεάζεται από τα συμφέροντα, που εξελίσσονται κάθε φορά, των δύο πλευρών. Έτσι, επί προεδρίας Mitterand, το στρατηγικό αφήγημα της Γαλλίας σε σχέση με την ευρωπαϊκή πολιτική εστιάζει σε περισσότερη εμπλοκή σε κοινές αμυντικές δυνάμεις και ένταση της συνεργασίας με διεθνείς δρώντες. Μετά την ενίσχυση των Γαλλο-Γερμανικών σχέσεων την περίοδο εκείνη, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, παρατηρείται η ανάληψη πρωτοβουλιών για την ίδρυση κοινών αμυντικών σωμάτων, όπως είναι τα *Eurocorps*, μια ιδέα που ο Sutton αναφέρει ότι προήλθε από την γαλλική πλευρά και αφορά ένα κοινό

"ευρωπαϊκό πολυεθνικό στρατιωτικό σώμα" που δεν θα ήταν υπό την διοίκηση του NATO (Sutton, 2011, 268). Σύμφωνα με αναφορές, το σώμα *Eurocorps* χρησιμοποιήθηκε στις ειρηνευτικές αποστολές του NATO σε Βοσνία, Κόσοβο, Αφγανιστάν (Sutton, 2011, 303), δείχνοντας, με αυτόν τον τρόπο, την συνέχιση της συνεργασίας μεταξύ NATO και ευρωπαϊκών δυνάμεων και αποτελεί το πρώτο βήμα της μερικής στρατιωτικής ανεξαρτητοποίησης της ενωμένης Ευρώπης.

Μετά το Brexit, υπήρξε μια στροφή στην αναβάθμιση του γαλλο-γερμανικού άξονα στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με συχνές συναντήσεις σε ανώτατο πολιτικό επίπεδο, και κύριους στόχους την ενίσχυση της ευρωπαϊκής άμυνας σε στρατιωτικές ικανότητες και προϋπολογισμό (Deschaux-Dutard, 2019, 31). Στις 28 Ιουνίου 2016 υπεγράφησαν οι συμφωνίες μεταξύ των υπουργών εξωτερικών Γαλλίας και Γερμανίας, Jean-Marc Ayrault και Frank-Walter Steinmeier, με κεντρικό σύνθημα μια "*δυνατή Ευρώπη σε έναν αβέβαιο κόσμο*" και την δημιουργία κοινής ατζέντας και ορισμού απειλών για την ευρωπαϊκή ασφάλεια, σε εσωτερικό και εξωτερικό (Deschaux-Dutard, 2019, 61). Από το 2016, συζητείται στην Ευρώπη η δημιουργία ενός κοινού αμυντικού οργανισμού, που θα διαχειρίζεται και να διευθύνει τις στρατιωτικές αποστολές από την Ε.Ε., ανεξάρτητα από τις δομές του NATO, ή να μην χρειάζεται η ενεργοποίηση του συστήματος αποστολών των εθνικών στρατευμάτων από τα κράτη-μέλη (Deschaux-Dutard, 2019, 61). Το ζήτημα του προϋπολογισμού των ευρωπαϊκών αμυντικών αποστολών είναι φλέγον, καθώς, μέχρι πρόσφατα, οι πολιτικο-στρατιωτικές αποστολές (civilian missions) της Ε.Ε. αντιστοιχούν στον κοινό ευρωπαϊκό προϋπολογισμό (Deschaux-Dutard, 2019, 63).

Ακόμη, όταν οργανώνεται αποστολή στρατευμάτων από τον ευρωπαϊκό χώρο, αφορά αποστολές εθνικών στρατευμάτων και η οικονομική τους διαχείριση αντιστοιχεί στον εθνικό προϋπολογισμό του κράτους-μέλους (Deschaux-Dutard, 2019, 63). Τέλος, η γαλλο-γερμανική στρατηγική θεωρεί ότι σε επίπεδο κρατών-μελών είναι αναγκαίο να ενισχυθεί η συνεργασία με άλλα κράτη-μέλη που μπορούν να συνδράμουν στην αμυντική οργάνωση της Ε.Ε., δηλαδή τις Πολωνία, Βαλτικές χώρες, Ισπανία και Ιταλία (Deschaux-Dutard, 2019, 75). Μία από τις πρόσφατες συμφωνίες του λεγόμενου γαλλο-γερμανικού άξονα είναι η υπογραφή νέας συνθήκης συνεργασίας και ολοκλήρωσης, σε επίπεδο ανωτάτων πολιτικών αρχηγών, στο Άαχεν στις 22 Ιανουαρίου 2019, που τέθηκε σε ισχύ το 2020 και, όσον

αφορά τον αμυντικό και στρατηγικό τομέα, προβλέπεται σύσφιξη της συνεργασίας μεταξύ των δύο κρατών μέσω του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, όπου το 2019 και το 2020 η Γερμανία είχε διετή θητεία ως μη μόνιμο μέλος (France Diplomatie - Ministère de l' Europe et des Affaires Étrangères, 2022), και η Γαλλία είναι ένα από τα πέντε μόνιμα μέλη. Επίσης, προβλέφθηκε ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ των δύο αυτών κρατών προκειμένου να επιλυθούν όποια ζητήματα αναδεικνύονται στις παραμεθόριες περιοχές, με πρόσφατο παράδειγμα την διαχείριση της πανδημίας του COVID-19 (France Diplomatie - Ministère de l' Europe et des Affaires Étrangères, 2022).

Στο ζήτημα της χρήσης των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων στο διεθνές σύστημα, μετά το τέλος των αποικιακών πολέμων ακολουθήθηκε η πολιτική της αλλαγής των στρατιωτικο-πολιτικών δογμάτων των αποστολών στο εξωτερικό. Είναι οι λεγόμενες *"δραστηριότητες ανακούφισης"*, στις οποίες οι στρατιωτικές αποστολές στο εξωτερικό προσπαθούν να αναπτύξουν δεσμούς με τοπικούς φορείς και δρώντες (Braem, 2008, 39). Ο Yann Braem υποστηρίζει ότι είναι κληρονομιά από την αποικιακή παράδοση των Γαλλικών στρατευμάτων, τα οποία ανέπτυσαν στρατιώτες στο έδαφος των αποικιών, ώστε να έρχονται σε επαφή με τους ντόπιους πληθυσμούς παρέχοντας *"βασική ανακούφιση και καθήκοντα δημόσιας διοίκησης"* και αναφέρει ως παράδειγμα τα *Arab Offices* κατά την διάρκεια της *"πρώτης γαλλικής αποικιακής περιόδου στην Αλγερία"* (Braem, 2008, 39). Όσον αφορά το πολιτικό και διοικητικό πλαίσιο, πάνω στο οποίο οργάνωνται οι γαλλικές στρατιωτικές αποστολές στο εξωτερικό, χαρακτηρίζεται ως περίπλοκο από τον συγγραφέα λόγω του τρόπου οργάνωσης της δημόσιας διοίκησης.

Επισημαίνει ότι είναι μια *"διυπουργική διαδικασία"* και η διασύνδεση μεταξύ των δραστηριοτήτων ανακούφισης και των στρατιωτικών αποστολών είναι *"αποτέλεσμα χαμηλού επιπέδου networking"* και όχι ενός *"δια-υπηρεσιακού οικοδομήματος"* (Braem, 2008, 41). Έτσι, αναφέρει ότι όταν η χώρα προετοιμάζεται για τον σχεδιασμό μιας τέτοιας αποστολής, ενεργοποιούνται τα *"ad hoc κύτταρα της έκτακτης κρίσεως"* και ξεκινούν οι διαδικασίες συνεννόησης και συνεργασίας μεταξύ εκπροσώπων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, *"αντιπροσώπων υπηρεσιών ανάπτυξης"* και αξιωματούχους από τα Υπουργεία Άμυνας και Εξωτερικών (Braem, 2008, 41). Η κριτική του συγγραφέα για αυτό το σύστημα είναι ότι ενώ έχει *"το*

πλεονέκτημα της ευελιξίας", είναι ευάλωτο στην εφαρμογή του σε πραγματικό χρόνο και δεδομένα και, έτσι, δεν έχει "διάρκεια" (Braem, 2008, 42).

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, πραγματοποιήθηκε ένας επαναπροσδιορισμός των στρατιωτικών αφηγημάτων στις διεθνείς αποστολές, δηλαδή πώς θα δικαιολογείται η αποστολή στρατευμάτων στο εξωτερικό, ποιοί είναι οι στρατηγικοί στόχοι, οι μεταρρυθμίσεις για την υποδοχή νέων μελών στην ατλαντική συμμαχία, οι ισορροπίες στο διεθνές σύστημα. Γίνεται κατανοητό ότι το νέο πλαίσιο ανάλυσης και άσκησης των διεθνών σχέσεων επηρέασε και την Γαλλία, με την περίοδο εκείνη να έχει ξεσπάσει ο πόλεμος στην Γιουγκοσλαβία και, μετέπειτα, στο Κόσοβο, με τον Γάλλο Πρόεδρο Chirac να υποστηρίζει την νατοϊκή επέμβαση στο δεύτερο πεδίο των μαχών υπό "ανθρωπιστικό πλαίσιο" (Sutton, 2011, 301). Γνωρίζοντας, ήδη, ότι το ανθρωπιστικό αφήγημα ήταν κυρίαρχο και στην άσκηση της πολιτικής του Πρωθυπουργού Blair για τις διεθνείς αποστολές των βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων, μπορεί να ειπωθεί ότι ενισχύθηκαν, την περίοδο εκείνη, και οι βρετανο-γαλλικές σχέσεις. Για παράδειγμα, αναφέρεται η συμφωνία μεταξύ του Γάλλου Προέδρου και του Βρετανού Πρωθυπουργού τον Δεκέμβριο του 1998, την λεγόμενη "*Saint-Malo Declaration*", στην οποία αναφέρθηκαν στην προσέγγισή τους για την ευρωπαϊκή πολιτική, όπου η "Ε.Ε πρέπει να έχει αυτόνομη δράση μέσω πιστευτών στρατιωτικών δυνάμεων" και να "ανταποκρίνεται στις διεθνείς σχέσεις", και στο θέμα της διοίκησης στην Ε.Ε. να ενισχυθεί το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στον τομέα της λήψης αποφάσεων (Sutton, 2011, 308).

Η σύνδεση του πολιτικού ελέγχου του στρατού με την θέσπιση των στρατιωτικών αποστολών στο εξωτερικό είναι ένα ζήτημα που έρχεται συχνά στο προσκήνιο, με το νομικό και πολιτικό πλαίσιο να έχει καθοριστεί στην Γαλλία μέσω των επίσημων θεσμικών διαδικασιών, όταν υπάρχει έντονη κινητικότητα στρατευμάτων στο εξωτερικό. Το κύριο ερώτημα είναι ποιός θεσμός έχει το τελικό πρόσταγμα στην αποστολή εκστρατευτικών δυνάμεων. Οι ευθύνες μοιράζονται ανάμεσα στην εκτελεστική και την νομοθετική εξουσία της χώρας, με την πρώτη να έχει την εξουσία της αποστολής στρατευμάτων "σε ειρηνευτικές αποστολές", χωρίς να έχει προηγηθεί "νόμιμη διαβούλευση με το Κοινοβούλιο" (Born & Hänggi, 2005, 4). Οι αναλυτές τοποθετούν την Γαλλία στην ομάδα των κρατών που η αποστολή στρατευμάτων στο εξωτερικό δεν χρειάζεται να πάρει έγκριση από πριν από την

νομοθετική εξουσία (Born, & Hänggi, 2005, 5), με την Συνέλευση στην Γαλλία να ενημερώνεται για τις "τοποθετήσεις" των στρατευμάτων στο εξωτερικό (Born & Hänggi, 2005, 5).

Σύμφωνα με το άρθρο 35 του Συντάγματος της Ε' Γαλλικής Δημοκρατίας(*Cinquième République*) η κήρυξη πολέμου εγκρίνεται από το κοινοβούλιο. Στις λεπτομέρειες του άρθρου αυτού, αναφέρεται ότι η Κυβέρνηση ενημερώνει το Κοινοβούλιο για την απόφαση της να εμπλέξει τις ένοπλες δυνάμεις στο εξωτερικό, "το αργότερο τρεις μέρες μετά την έναρξη της παρέμβασης" (Assemblée Nationale, 2015). Η Κυβέρνηση έχει από πριν καθορίσει τους "επιδιωκόμενους στόχους" και τις πληροφορίες, που μπορούν να οδηγήσουν σε συζήτηση, χωρίς να ακολουθήσει ψηφοφορία (Assemblée Nationale, 2015). Ακόμη, επισημαίνεται ότι εάν η στρατιωτική παρέμβαση στο εξωτερικό υπερβεί τους τέσσερις μήνες, η Κυβέρνηση είναι υποχρεωμένη να υποβάλλει την παράτασή της στην έγκριση του Κοινοβουλίου (Assemblée Nationale, 2015).

Η συνεργασία εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας για την αποστολή των στρατευμάτων στο εξωτερικό είναι ένα χαρακτηριστικό του δημοκρατικού πολιτεύματος, ώστε να μην υπάρξει κατάχρηση της στρατιωτικής ισχύος από τον έναν βραχίονα της εξουσίας. Η ενίσχυση της κεντρικής εξουσίας σε θέματα άμυνας, στο Σύνταγμα της Ε' Δημοκρατίας (*Cinquième République*), εξασφαλίζεται και στην περίπτωση της κατάστασης πολιορκίας, όπου στο άρθρο 25 αναφέρεται ότι το Συμβούλιο των Υπουργών έχει την ευθύνη να κηρύξει την χώρα σε κατάσταση πολιορκίας και, εάν χρειαστεί παράταση αυτής της κατάστασης, "πέραν των δώδεκα ημερών", μπορεί να περάσει από έγκριση από το Κοινοβούλιο (Assemblée Nationale, 2015).

Για το συγκεκριμένο αυτό θέμα, υπάρχει και η σχετική συνταγματική αναθεώρηση στις 23 Ιουλίου 2008, με την οποία επισημαίνεται ότι η Γαλλική Εθνοσυνέλευση αποκτά περισσότερο έλεγχο πάνω στις διεθνείς αποστολές στρατευμάτων, ιδιαίτερα στον τομέα πληροφόρησης, δηλαδή τον προορισμό τους και το συγκεκριμένο αντικείμενο που θα υλοποιήσουν (Assemblée Nationale, n.d.). Συγκεκριμένα, σε έκθεση της Εθνοσυνέλευσης, επισημαίνεται ότι η παραπάνω συνταγματική ρύθμιση λειτουργεί ως "ολοκλήρωση" του άρθρου 35 του Συντάγματος, ορίζοντας την συγκεκριμένη "διαδικασία ενημέρωσης" (Assemblée

Nationale, n.d.). Έτσι, η κυβέρνηση έχει την υποχρέωση να ενημερώσει την Εθνοσυνέλευση για την απόφασή της να στείλει στρατεύματα στο εξωτερικό, με όριο ενημέρωσης *“το αργότερο τρεις μέρες μετά την έναρξης της επέμβασης”*, και να προσδιορίσει τους συγκεκριμένους στόχους που πρέπει να επιτευχθούν από την στρατιωτική αποστολή (Assemblée Nationale, n.d.).

Ακόμη, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην εξέλιξη των διεθνών στρατιωτικών αποστολών, οι οποίες στην Γαλλία έχουν τον ακρωνύμιο OPEX (Les opérations militaires extérieures de la France), οι οποίες έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια και έχει *“αλλάξει η φύση τους”*, καθώς επισημαίνεται ότι έχουν εξελιχθεί από ειρηνευτικές αποστολές σε στρατιωτικές αποστολές σε *“συνθήκες πραγματικών πολεμικών δράσεων”* (Assemblée Nationale, n.d.). Σε επίσημες ιστοσελίδες για τους θεσμούς της Γαλλίας, οι διεθνείς στρατιωτικές αποστολές (OPEX) ορίζονται, *“με βάση το Υπουργείο Ενόπλων Δυνάμεων”*, ως *“παρεμβάσεις των γαλλικών στρατιωτικών δυνάμεων εκτός της εθνικής Επικράτειας”* (“Les opérations militaires extérieures de la France (OPEX)”, 2019). Μια στρατιωτική αποστολή στο εξωτερικό λαμβάνει τον χαρακτηρισμό της, έπειτα από *“Εντολή του Υπουργού των Ενόπλων Δυνάμεων”*, στην οποία αναφέρεται ότι υπάρχουν οι τελικές οδηγίες σχετικά με το *“θέατρο της δέσμευσης”*, τον προσδιορισμό της γεωγραφικής περιοχής, όπου θα σταλούν και θα αναπτυχθεί η δράση των στρατευμάτων, και τον ορισμό της σχετικής χρονικής περιόδου (“Les opérations militaires extérieures de la France (OPEX)”, 2019).

Για την διαδικασία λήψης απόφασης σχετικά με τον ορισμό μιας στρατιωτικής αποστολής (OPEX), επισημαίνεται ότι η απόφαση για την *“πρόσληψη ενόπλων δυνάμεων”*, που θα στελεχώσουν την αποστολή, λαμβάνεται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας μέσω της σύγκλισης του Συμβουλίου Άμυνας, όπου και ενεργοποιούνται τα αντίστοιχα συνταγματικά *“προνόμια”* που αντιστοιχούν στο έργο του Προέδρου, δηλαδή το άρθρο 15 και το άρθρο 5, παράγραφος 2, που αναφέρεται στον Πρόεδρο ως εγγυητή της εθνικής ανεξαρτησίας και της επικράτειας της Γαλλίας (“Les opérations militaires extérieures de la France (OPEX)”, 2019). Οι *“εντολές λειτουργίας και διοίκησης”* βρίσκονται υπό των αρμοδιοτήτων του στρατιωτικού προσωπικού (“Les opérations militaires extérieures de la France (OPEX)”, 2019). Έτσι, γίνεται κατανοητό ότι ορίζεται η ιεραρχία των στρατιωτικών

αποστολών, με την στρατιωτική διοίκηση να οργανώνει τους υφισταμένους μέσω "διοικητικής οδηγίας", όπου καθορίζονται τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των αποστολών, δηλαδή το "γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής του θεάτρου των επιχειρήσεων" και ποιές θα είναι οι μεθόδους υποστήριξης, όπως οι δαπάνες στους "επιχειρησιακούς προϋπολογισμούς", αλλά και ζητήματα συντήρησης και μισθοδοσίας των στρατιωτών, με την παροχή ειδικού επιδόματος που παρέχεται στους στρατιωτικούς που συμμετέχουν στις αποστολές στο εξωτερικό ("Les opérations militaires extérieures de la France (OPEX)", 2019). Παρόλα αυτά, η έκθεση της Ύπατης Επιτροπής για την Αξιολόγηση της Στρατιωτικής Κατάστασης αναφέρει ότι το 2018 μειώθηκε η αποστολή Γάλλων στρατιωτών σε επιχειρήσεις στο εξωτερικό, κάνοντας λόγο και για διεύρυνση του προσωπικού, καθώς στις διεθνείς αποστολές της Γαλλίας συμμετέχει, μαζί με τα σώματα του στρατού, και προσωπικό από την χωροφυλακή, υπό το πλαίσιο "αποστολών προστασίας" (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 14).

Αναφέρεται ότι η ενημέρωση της Εθνοσυνέλευσης δεν θα οδηγήσει σε ψηφοφορία (Assemblée Nationale, n.d.), μια παράμετρος που δείχνει ότι διευρύνθηκε το πλαίσιο της δημοσιοποίησης των στοιχείων σχετικά με το αντικείμενο των στρατιωτικών αποστολών και δεν περιορίζεται σε μια κλειστή ομάδα μέσα στην εκτελεστική εξουσία. Ωστόσο, η μη-διεξαγωγή ψηφοφορίας επιφέρει δύο ερμηνείες: από την μία πλευρά, η κύρια ευθύνη παραμένει στην εκτελεστική εξουσία και, έτσι, μπορεί να προχωρά στην λήψη άμεσων αποφάσεων, με τον Γάλλο Πρόεδρο να παραμένει ένας από τους κυρίαρχους δρώντες στην εξωτερική πολιτική, αποτρέποντας αμφισημίες του παρελθόντος. Από την άλλη, το Κοινοβούλιο δεν αποκτά έναν ουσιαστικό ρόλο πάνω στον έλεγχο των στρατιωτικών αποστολών, περιορισμένο, απλώς, στην παρατήρηση των εξελίξεων. Ωστόσο, επισημαίνεται ότι αν η επιχείρηση υπερβαίνει τους τέσσερις(4) μήνες, τότε ζητείται η "κοινοβουλευτική έγκριση" (Assemblée Nationale, n.d.). Παρόλα αυτά, δεν υπάρχει συνταγματική πρόβλεψη για την στρατιωτική επιχείρηση που μπορεί να διαρκέσει για αρκετό χρονικό διάστημα, και γίνεται διαχωρισμός με τις αμυντικές συμφωνίες, για τις οποίες αναφέρεται ότι "δεν αποτελούν μέρος διεθνών συμφωνιών", σύμφωνα με το άρθρο 53 του Συντάγματος, και "δεν χρειάζεται να επικυρωθούν ή εγκριθούν από τον νόμο" (Assemblée Nationale, n.d.). Σε σχετικό

έγγραφο, υπάρχει η καταγραφή των επιχειρήσεων που έλαβαν έγκριση παράτασης, κοινοβουλευτικά, την περίοδο 2008-2015 (Assemblée Nationale, n.d.): 1) στις 22 Σεπτεμβρίου 2008 εγκρίθηκε η “επέκταση της επέμβασης” στο Αφγανιστάν, 2) στις 28 Ιανουαρίου 2009 παρατάθηκαν οι αποστολές σε Τσαντ, ΚεντροΑφρικανική Δημοκρατία, Ακτή Ελεφαντοστού, Λίβανο και Κοσσυφοπέδιο, 3) στις 12 Ιουλίου 2011 παρατάθηκε η παρέμβαση στην Λιβύη, 4) στις 23 Απριλίου 2013 επεκτάθηκε η επιχείρηση *Serval* στο Μάλι, 5) στις 25 Φεβρουαρίου 2014 εγκρίθηκε η παράταση της επιχείρησης *Sangaris* στην ΚεντροΑφρικανική Δημοκρατία, 6) Στις 13 Ιανουαρίου 2015 παρατάθηκε η επιχείρηση *Chammal* στο Ιράκ, 7) στις 25 Νοεμβρίου 2015, εγκρίθηκε η παράταση των επιχειρήσεων της γαλλικής πολεμικής αεροπορίας στην Συρία.

- **Ο στρατός ως επάγγελμα στην Γαλλία**

Όπως επισημαίνεται σε συλλογικό έργο, στην Γαλλία, για το 2011, ο γαλλικός στρατός “απολαμβάνει υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης” στο εσωτερικό της χώρας, συγκεντρώνοντας την λιγότερη κριτική, σε σχέση με τους υπόλοιπους, κεντρικούς, θεσμούς της Γαλλίας, με βαθμό του 75%, έναντι άλλων θεσμών ελέγχου και επιτήρησης, όπως η αστυνομία και το δικαστικό σύστημα (Hatto, Muxel, & Tomescu, 2011, 32). Στην ανάλυση των δεδομένων, επισημαίνουν ότι η ευνοϊκή αυτή στάση βασίζεται πάνω “στην αναγνώριση των προστατευτικών λειτουργιών της, σε συμμόρφωση με τη δημοκρατική συναίνεση” (Hatto, Muxel, & Tomescu, 2011, 32), τονίζοντας την επιρροή στην στάση των πολιτών και άλλων παραγόντων, όπως το φύλο, η πολιτική ταυτότητα, η θρησκευτική πίστη (Hatto, Muxel, & Tomescu, 2011, 32). Ένα στοιχείο που επισημαίνεται για την σύγχρονη παρουσία των Ενόπλων Δυνάμεων στο εσωτερικό μιας δημοκρατικής κοινωνίας είναι η προώθηση τους ως οργανισμό που μπορεί να προσφέρει οφέλη σε επίπεδο καταμερισμού εργασίας, ενισχύοντας την θέση του σε πρακτικό, αλλά και φαντασιακό επίπεδο, προσπερνώντας ιδεολογήματα και αντιλήψεις του παρελθόντος, που τον συνδέουν με νόρμες περί καταστολής και επέμβασης.

Έτσι, γίνεται αναφορά για τον ορισμό ενός «εμπορικού σήματος» και την ενίσχυση των επικοινωνιακών μέσων (Hatto, Muxel, & Tomescu, 2011, 52), ως ένας τρόπος άμεσης προσέγγισης με τους πολίτες. Παρόλα αυτά, εγείρεται το ερώτημα

πώς θα γίνει ο διαχωρισμός, τουλάχιστον σε επίπεδο νοοτροπίας, μεταξύ της επαγγελματικής στρατιωτικής σταδιοδρομίας και της μισθοφορικής πρόσληψης του παρελθόντος, ή σε ιδιωτικές εταιρείες στρατού, ένα φαινόμενο που αρχίζει να γίνεται όλο και πιο φανερό στην σύγχρονη εποχή. Μια απάντηση είναι η προσήλωση του στρατιωτικού θεσμού στην λειτουργία του δημοκρατικού κράτους και πολιτείας, με την στρατιωτική θητεία να εξελίσσεται ανάλογα με τα δεδομένα που προκύπτουν κάθε φορά. Σε ανάλογο πλαίσιο είναι η αναφορά και από την παραπάνω έρευνα, όπου επισημαίνεται ότι η προσήλωση των ατόμων που επιθυμούν να στρατολογηθούν στις έννοιες του “καθήκοντος” και της “θυσίας” ως “ιδανικά και αξίες”, από ότι ο “οπορτουνισμός” (Hatto, Muxel, & Tomescu, 2011, 72).

Μια πολιτική πρωτοβουλία για την ένταση της αλληλεπίδρασης των ενόπλων δυνάμεων της Γαλλίας με την κοινωνία είναι η θέσπιση της “*Ημέρας Κλήσης και Προετοιμασίας της Άμυνας*” (*JAPD-la Journée d’Appel et de Préparation*), στις αρχές της δεκαετίας του 2000, με αναλυτές να την χαρακτηρίζουν ως ένα “μέσο μαζικής στρατιωτικής κοινωνικοποίησης και επικοινωνίας με τους νέους” (Hatto, Muxel, & Tomescu, 2011, 112). Το 2011 μετονομάστηκε σε “*Ημέρα Άμυνας και Ιθαγένειας*” (*la Journée Défense et Citoyenneté*) (Hatto, Muxel, & Tomescu, 2011, 112), με την νεολαία της Γαλλίας να είναι υποχρεωμένη να συμμετέχει σε ένα πρόγραμμα αντίστοιχης εκπαίδευσης για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, ανεξαρτήτως φύλου και θρησκευτικών πεποιθήσεων (Hatto, Muxel, & Tomescu, 2011, 117).

Η εξέλιξη αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια τακτική που βασίζεται στην πολιτική κουλτούρα της Γαλλίας, που προσπαθεί να συνεχίζει την χρήση του αφηγήματος του πολίτη-στρατιώτη, ως ένα κύριο συστατικό του δημοκρατικού της πολιτεύματος, ακόμα και όταν έχει καταργηθεί η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία. Γι’ αυτό παρατηρείται η επιβολή υποχρεωτικού χαρακτήρα και η εκπροσώπηση νέων από όλες τις κοινωνικές ομάδες, ως ένα μέσο ενσυναίσθησης της γαλλικής ταυτότητας και ιθαγένειας. Ακόμη, με αυτόν τον τρόπο προωθείται η στρατιωτική θητεία ως μια επαγγελματική εναλλακτική, ακολουθώντας το παράδειγμα και άλλων δυτικών κρατών σχετικά με την εξέλιξη της στρατιωτικής θητείας. Έτσι, η παραπάνω θεσμική ημέρα λειτουργεί και προς αυτήν την κατεύθυνση, παρέχοντας πληροφορίες και προετοιμάζοντας τους νέους και τις νέες που επιθυμούν να ακολουθήσουν αυτήν την σταδιοδρομία (Hatto, Muxel, & Tomescu, 2011, 117).

Όμως, όπως επισημάνθηκε στην έρευνα που αναφέρθηκε παραπάνω, η εμπειρία αυτή γίνεται αντιληπτή από τους νέους και τις νέες ως μέσο ενίσχυσης του ομαδικού πνεύματος, με το 24% των ερωτηθέντων να σκέφτονται να ακολουθήσουν επαγγελματική στρατιωτική σταδιοδρομία για να έχουν *“σταθερή δουλειά”* και το 16% *“για να ξεφύγει από τον κίνδυνο της ανεργίας”* (Hatto, Muxel & Tomescu, 2011, 124).

- **Το νομικό και πολιτικό πλαίσιο του καθεστώτος έκτακτης ανάγκης**

Όσον αφορά την εφαρμογή του νόμου περί έκτακτης ανάγκης, εκτός το ιστορικό παράδειγμα της απόπειρας πραξικοπήματος επί Προεδρίας Charles de Gaulle από στρατιωτικούς της Αλγερίας, ένα πρόσφατο γεγονός είναι οι τρομοκρατικές επιθέσεις του 2015. Στις 13 Νοεμβρίου 2015, τρομοκρατικές επιθέσεις στην Γαλλία από ισλαμιστές εξτρεμιστές είχαν ως αποτέλεσμα εκατόν τριάντα νεκρούς και τριακόσιους πενήντα τραυματίες, με τον Πρόεδρο Hollande να κηρύσσει την χώρα σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης, ενεργοποιώντας τις δυνάμεις ασφαλείας μαζί με την συνδρομή των ενόπλων δυνάμεων (Assemblée Nationale, 2016, 5). Στις 20 Νοεμβρίου το Κοινοβούλιο της χώρας αποφασίζει να δοθεί παράταση του καθεστώτος έκτακτης ανάγκης για τρεις μήνες, όπου είναι ο νόμος υπ’ αριθμόν 2015 - 1501, αναφέροντας ως βάση τον νόμο υπ’ αριθμόν 55 - 385 στις 3 Απριλίου 1955 (Assemblée Nationale, 2016, 5). Ένα στοιχείο που δείχνει την λειτουργία του ημι-προεδρικού συστήματος της Γαλλίας, με την τήρηση των ισορροπιών μεταξύ εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας, είναι η ίδρυση δύο, ξεχωριστών, επιτροπών από τα νομοθετικά σώματα, την Εθνοσυνέλευση και την Γερουσία, με νομικό αντικείμενο, προκειμένου να ελέγχονται τα μέτρα που λαμβάνονταν από την κεντρική εξουσία την περίοδο που είχε συγκεντρώσει περισσότερες εξουσίες, λόγω του καθεστώτος έκτακτης ανάγκης (Assemblée Nationale, 2016, 5). Οι δύο αυτές επιτροπές απέκτησαν ειδικά προνόμια, με βάση την υπάρχουσα νομοθεσία, συγκεκριμένα το άρθρο 5β του διατάγματος 58 - 1100 της 17ης Νοεμβρίου 1958 *“σχετικά με την λειτουργία των κοινοβουλευτικών συνελεύσεων”* (Assemblée Nationale, 2016, 5).

Για την στάση της γαλλικής διοίκησης μετά από τις πρόσφατες τρομοκρατικές επιθέσεις, συγκεκριμένα την περίοδο διακυβέρνησης Hollande, αναφέρεται ότι αναπτύχθηκαν δεκατρείς χιλιάδες μέλη των Ενόπλων Δυνάμεων,

αύξηση του αμυντικού προϋπολογισμού και "*ευρύτερη αυτονομία στον στρατό*", με την μεταφορά του Συμβουλίου Άμυνας στο Συμβούλιο Εσωτερικής Ασφάλειας και την ενίσχυση των στρατιωτικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό (Bove, Rivera, & Ruffa, 2020). Ωστόσο, επισημαίνεται ότι, ήδη από την εποχή αμέσως μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η χώρα είχε ξεκινήσει την ενίσχυση των αντι-τρομοκρατικών δομών της. Χαρακτηρίζεται με τον όρο *Pushing* η περίοδος 1995-1998, όπου αυξήθηκαν οι τρομοκρατικές επιθέσεις και απειλές, μέσω της χρήσης δεδομένων από την *International Country Risk Guide*, με βάση την οποία, οι αναλυτές Bove, Rivera και Ruffa αναφέρουν ότι αυξήθηκε η βαθμολογία στρατιωτικής συμμετοχής στην πολιτική από 1,1 το 1995 σε 1,9 το 1997 και 2,1 το 1998 (Bove, Rivera, & Ruffa, 2020).

Όμως, υποστηρίζουν ότι έχει συρρικνωθεί η "*δομή των ευκαιριών*" για την παρέμβαση των Ενόπλων Δυνάμεων στην πολιτική σκηνή της χώρας, με την μείωση του στρατιωτικού προϋπολογισμού και την αναστολή της υποχρεωτικής στράτευσης "*μειώνοντας περισσότερο από 2000 εργασιακούς χώρους*" (Bove, Rivera, & Ruffa, 2020). Οι τρομοκρατικές επιθέσεις που βίωσε η Γαλλία τα τελευταία χρόνια οδήγησαν και στην υιοθέτηση περισσότερων πρακτικών που αφορούν την ασφάλεια και την άμυνα. Έτσι, μετά τα γεγονότα στην Νίκαια στις 14 Ιουλίου του 2016, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Francois Hollande, προχώρησε στην εξαγγελία συγκρότησης ενός σώματος Εθνοφρουράς, που δημιουργήθηκε στις 13 Οκτωβρίου του 2016, με το διάταγμα 2016-1364 (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 31). Προβλέπεται εκπαίδευση εφέδρων σε στρατιωτικές δυνάμεις, χωροφυλακή και αστυνομία, όπου στο τέλος του 2018 αποτελούνταν από 75,917 άτομα (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 31). Ωστόσο, επισημαίνεται ότι η εθνοφρουρά υπάγεται ως "*αποθεματικό*" στην χωροφυλακή και στην αστυνομία, και όχι "*στο γενικό καθεστώς του στρατού*", καθώς ενεργούν ως "*εθελοντές δημόσιας υπηρεσίας*" (Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire, 2019, 31). Ο στρατός της Γαλλίας χωρίζεται σε επαγγελματικό και στρατιωτική επιχειρησιακή εφεδρεία, όπου το 2022, για το δεύτερο σώμα, αναφέρεται ότι έχει 163.793 μέλη (Vie publique, 2022). Η εφεδρεία αποτελείται από πρώην στρατιώτες και εθελοντές και υπογράφουν μια συγκεκριμένη συμφωνία θητείας εφεδρείας ("*engagement à servir dans la réserve*" (ESR)) από ένα έως πέντε

χρόνια (Vie publique, 2022). Θεωρούνται στρατιώτες μερικής απασχόλησης και λειτουργούν επικουρικά των επαγγελματικών στρατευμάτων των Ενόπλων Δυνάμεων σε τομείς της προστασίας της εθνικής επικράτειας, ή για αποστολές στο εξωτερικό (Vie publique, 2022).

Με την έναρξη της προεδρίας του Emmanuel Macron, προκρίθηκαν μια σειρά από μεταρρυθμίσεις στον στρατιωτικό τομέα, ώστε να ανταποκρίνεται στα σύγχρονα δεδομένα. Εκτός από την δημοσίευση της επίσημης στρατηγικής του 2017, για την οποία έγιναν εκτεταμένες αναφορές στα προηγούμενα κεφάλαια της διατριβής, μια μεταρρύθμιση που συζητήθηκε ήταν η μετονομασία του Υπουργείου Άμυνας σε Υπουργείο των Ενόπλων Δυνάμεων (Question écrite n° 25852 de Mme Joëlle Garriaud-Maylam, 2017). Υπήρξαν ορισμένες αντιδράσεις σχετικά με αυτήν την μεταρρύθμιση. Σχετικό παράδειγμα, είναι η ερώτηση της Γερουσιαστού Joëlle Garriaud-Maylam των Les Républicains, εκπροσωπώντας τους πολίτες του εξωτερικού, σχετικά με την πιθανότητα της μείωσης των αρμοδιοτήτων του Υπουργείου σε ζητήματα άμυνας και υποθέσεων βετεράνων (Question écrite n° 25852 de Mme Joëlle Garriaud-Maylam, 2017). Επίσης, διερωτήθηκε αν αυτή η μεταρρύθμιση μπορεί να οδηγήσει σε περισσότερη εμπλοκή της εκτελεστικής εξουσίας στον αμυντικό τομέα (Question écrite n° 25852 de Mme Joëlle Garriaud-Maylam, 2017). Η απάντηση του Υπουργείου Ενόπλων Δυνάμεων είναι ότι η αλλαγή του ονόματος του Υπουργείου δεν περιορίζει τα καθήκοντά του, αλλά τα επεκτείνει, με τον/ην εκάστοτε υπουργό να έχει περισσότερες αρμοδιότητες όσον αφορά την άμυνα και τα θέματα των βετεράνων του γαλλικού στρατού, με τις ένοπλες δυνάμεις να επεκτείνουν την δραστηριότητά τους και εκτός της επικράτειας, ιδιαίτερα όταν κρίνεται ότι αφορά την άμυνα της χώρας (Question écrite n° 25852 de Mme Joëlle Garriaud-Maylam, 2017).

- **Η πυρηνική στρατηγική της Γαλλίας**

Η σύντομη αναφορά στην πυρηνική στρατηγική στην Γαλλία είναι σημαντική για την κατανόηση του οικοδομήματος του πολιτικού ελέγχου του στρατού στην Γαλλία. Η αυτονομία που παρέχει στην δόμηση της γαλλικής εξωτερικής πολιτικής η κατοχή της πυρηνικής ενέργειας είναι το στοιχείο κατανόησης του πολιτεύματος της Ε΄ Γαλλικής Δημοκρατίας και στο πώς ορίζεται η θέση του γαλλικού κράτους στο δυτικό

σύστημα. Η γαλλική πυρηνική αποτροπή αναφέρεται ως το δόγμα *"tous azimuts"* (προς όλες τις κατευθύνσεις), που χρονολογείται από την εποχή της Προεδρίας De Gaulle και αφορά την γενική αποτροπή, *"χωρίς καθορισμένο εχθρό"* (Tertrais, 2004). Ενώ ταιριάζει με την αντίστοιχη βρετανική στρατηγική της απόρριψης του δόγματος αντεπίθεσης, ο πολιτικός επιστήμονας Bruno Tertrais επισημαίνει ότι η γαλλική πρωτοτυπία έγκειται στο ορισμό ενός δόγματος της *«τελικής προειδοποίησης»*, με το οποίο μπορεί να επιτευχθεί η αποφασιστικότητα της γαλλικής πλευράς *«με ένα μόνο, περιορισμένο χτύπημα σε στρατιωτικούς στόχους»*, και μόνο όταν ο αντίπαλος επιμένει, θα ακολουθήσει *"ένα μαζικό χτύπημα"* (Tertrais, 2004). Από το 1996, το γαλλικό αμυντικό δόγμα ορίζει το πυρηνικό του οπλοστάσιο ως στρατηγικό, καθώς η επιθετική χρήση της πυρηνικής ενέργειας θα οδηγούσε σε μια ριζική αλλαγή του τρόπου διεξαγωγής των ενόπλων συγκρούσεων (Tertrais, 2004).

Όπως έχει επισημανθεί, από το 1996 ο Πρόεδρος Chirac κατάργησε τους *"σταθερούς εκτοξευτήρες πυραύλων"* (Vie publique, 2022). Η πρόσφατη εξέλιξη της πυρηνικής στρατηγικής της Γαλλίας είναι η δημοσίευση της στρατηγικής και αμυντικής πολιτικής της χώρας, το 2017, επί Προεδρίας Macron. Σύμφωνα με την επίσημη πολιτική, η πυρηνική αποτροπή χαρακτηρίζεται ως ένα *"ζωτικό"* στοιχείο για την ακεραιότητα της εδαφικής επικράτειας της χώρας (République Française, 2017, 6), και την ύπαρξή της ως ανεξάρτητο κράτος στο διεθνές σύστημα. Επίσης, είναι πολύ σημαντική η αναφορά ότι η συντήρηση της αποτρεπτικής πυρηνικής στρατηγικής δίνει στην Γαλλία την *"ελευθερία της απόφασης"* (République Française, 2017, 6). Με αυτόν τον τρόπο, η Γαλλία προσπαθεί να ενισχύσει την παγκόσμια διαπραγματευτική ικανότητά της μέσα σε ένα μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα, όπου κυριαρχεί η πολυπλοκότητα των διμερών σχέσεων και ανάδειξη, διαφορετικών κάθε φορά, ζητημάτων ασφαλείας.

Η δυνατότητα ενός κράτους να ορίζει τις εξελίξεις, αλλά και να είναι κάτοχος μιας ποικιλίας στρατιωτικών δράσεων, και αμυντικών πολιτικών, είναι τα στοιχεία που προωθεί η σύγχρονη γαλλική στρατηγική, συνεχίζοντας την υποστήριξη μιας αυτόνομης ταυτότητας άμυνας και ασφάλειας. Γι'αυτό τονίζεται και η σημασία της διπλωματίας στην στρατηγική προσέγγιση της Γαλλίας (République Française, 2017, 88). Τα μέσα διαχείρισης της πυρηνικής αποτροπής είναι τα τέσσερα πυρηνικά

υποβρύχια με βαλλιστικούς πυραύλους (sous-marins nucléaires lanceurs d'engins (SNLE)), και η εδραίωση της αντίστοιχης στρατιωτικής δομής (force océanique nucléaire stratégique FOST) (Vie publique, 2022). Στην πολεμική αεροπορία είναι τα αεροσκάφη Rafale (Vie publique, 2022). Η Γαλλία παρουσιάζεται ως η πυρηνική αποτρεπτική δύναμη που στοχεύει να υπερασπιστεί όχι μόνο τα δικά της συμφέροντα, αλλά και εκείνα των συμμάχων της στο NATO και την Ευρώπη (République Française, 2017, 24). Επίσης, από το 2017 η επίσημη στρατηγική πολιτική της Γαλλίας ορίζει ως σημαντικό παράγοντα που πρέπει να ελεγχθεί την Ρωσία, ειδικά όταν από το 2013 η Ρωσία εδραιώνει τα στρατηγικά της συμφέροντα στην Συρία, και το σχέδιο εκσυγχρονισμού των ρωσικών πυρηνικών δυνάμεων (République Française, 2017, 42). Όσον αφορά την θέση της Γαλλίας μέσα στο NATO, επισημαίνεται ότι η χώρα επέστρεψε στην ολοκληρωμένη στρατιωτική διοίκηση της Ατλαντικής Συμμαχίας το 2009, αλλά διατήρησε, παράλληλα, *"το ειδικό καθεστώς της στον πυρηνικό τομέα"*, και αναγνωρίζει την συμβολή του NATO στην οργάνωση της άμυνας της Ευρώπης (République Française, 2017, 60).

Συνεπώς, στο τελευταίο αυτό υπο-κεφάλαιο γίνεται ένας συνδυασμός της υπόθεσης εργασίας των ομάδων συμφερόντων και των διεθνών σχέσεων στην περίπτωση της Γαλλίας. Η σύντομη περιγραφή των θεσμών που αφορούν τον πολιτικό έλεγχο του στρατού και της αντίστοιχης αλυσίδας διοίκησης σε πολιτικό επίπεδο βοηθούν στην κατανόηση της λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού στα πολιτικο-στρατιωτικά ζητήματα. Η αλλαγή του περιεχομένου της στρατιωτικής θητείας έδωσε μια διαφορετική προσέγγιση στο συνεκτικό αφήγημα του Γαλλικού στρατού, γι' αυτό και είναι σημαντική η αποτύπωση, μέσω μελετών, της εικόνας που έχει η Γαλλική κοινωνία για τον θεσμό αυτόν, ιδιαίτερα όταν η ιστορική της παράδοση βασίζεται στην έννοια του πολίτη-στρατιώτη. Όσον αφορά τις Γαλλικές ένοπλες δυνάμεις ως ομάδα συμφερόντων, γίνεται κατανοητό ότι η αντίστοιχη νομοθεσία προχώρησε σε ορισμένα κριτήρια και περιορισμούς, ώστε να αποφευχθεί κάποια επανάληψη γεγονότων του παρελθόντος. Ωστόσο, είναι ένα ζήτημα που επιφέρει περαιτέρω αναλύσεων, καθώς δεν είναι ξεκάθαρο το νομικό πλαίσιο, ακόμα και σε διεθνές επίπεδο, για συγκεκριμένο πρότυπο συνδικαλισμού των Ενόπλων Δυνάμεων. Η αλληλεπίδραση εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας με τον στρατιωτικό θεσμό έχει ένα ιστορικό παρελθόν και υπάρχει περιθώριο

μεταρρυθμίσεων στην σύγχρονη εποχή, ιδιαίτερα στο να αποφευχθεί μια προνομιακή συνεργασία με τον εκτελεστικό βραχίονα της διακυβέρνησης και, ιδιαίτερα, την Προεδρία. Όσον αφορά τις διεθνείς σχέσεις, είναι ένας τομέας που αφορά, κυρίως, την Προεδρική εξουσία της χώρας, με παράλληλη τήρηση ισορροπιών από τον νομοθετικό τομέα, και οι Ένοπλες Δυνάμεις, όπως έχουν δείξει και οι αντίστοιχες ιστορικές συγκυρίες, μπορούν να παίξουν τον ρόλο ως όργανο του κράτους.

Συμπεράσματα

Το γενικό συμπέρασμα της διατριβής είναι ότι έχει επιτευχθεί ο πολιτικός έλεγχος του στρατού στην Γαλλική Δημοκρατία και το Ηνωμένο Βασίλειο, με διαφορετικούς βέβαια τρόπους στην κάθε περίπτωση, με την επίδραση όμως μιας καταρχήν κοινής γενικής μεταβλητής: μέσω της εδραίωσης και επενέργειας της ιδεολογίας του πολιτικού φιλελευθερισμού και του συστήματος των αντιλήψεων, κριτηρίων και πρακτικών που συνδυάζονται μαζί του. Οι τρόποι συνδυασμού και τα επιμέρους χαρακτηριστικά της επενέργειας εμφανίζουν ομοιότητες όπως, επίσης, και διαφορές στις δύο περιπτώσεις. Σε κάθε όμως περίπτωση, ο πολιτικός φιλελευθερισμός συνέβαλε στην εδραίωση της νομιμοποίησης της πολιτικής τους εξουσίας μέσω ενός πλέγματος νομοθεσιών, σε τυπικό επίπεδο, αλλά και άτυπων πλεγμάτων από νόρμες στην πολιτική κουλτούρα τους.

Με αυτόν τον τρόπο, εγκαθιδρύεται ένα κοινωνικό συμβόλαιο μεταξύ των δομών της εξουσίας και των πολιτών που εξασφαλίζουν την καθιέρωση ενός δημοκρατικού-αντιπροσωπευτικού συστήματος και την σταθερότητα στο πολιτικό σύστημα. Οι Ένοπλες Δυνάμεις έχουν έναν διττό ρόλο, από την μία είναι ένας θεσμός του κράτους και αναγνωρίζουν την ιεραρχία της πολιτικής ηγεσίας και, από την άλλη, είναι μέρος του κοινωνικού συνόλου, καθώς τα μέλη του στρατιωτικού προσωπικού προέρχονται από τους πολίτες. Λειτουργούν όπως και άλλοι θεσμοί μέσα σε ένα αντιπροσωπευτικό καθεστώς. Ωστόσο, υπάρχει μια ειδοποιός διαφορά μεταξύ των δύο αυτών χωρών μελέτης, και αφορά το είδος του πολιτικού φιλελευθερισμού. Στην Γαλλία, ο πολιτικός φιλελευθερισμός ορίζεται μέσω της ιδεολογίας του ρεπουμπλικανισμού, όπου το στοιχείο της ρήξης είναι βασικό στην οικοδόμηση του κράτους. Έτσι, δομείται ένα ιδεώδες στο οποίο το κράτος εκφράζει το γενικό συμφέρον και προκρίνονται εκείνα τα στοιχεία πολιτικής κουλτούρας που οδηγούν σε μια ομογενοποίηση των σχετικών πολιτικών πρακτικών.

Γι'αυτό, η Γαλλική Δημοκρατία βίωσε αρκετά στάδια εξέλιξης, που χαρακτηρίζονται από γεγονότα ρήξης και αντίθεσης με τα διάδοχα καθεστώτα, ώστε να έχει την εικόνα της κρατικής οντότητας του σήμερα, και να εντρυφήσει έννοιες του φιλελευθερισμού που έχουν ενσωματωθεί σε κράτη αντίστοιχου πολιτεύματος. Αντιθέτως, ο αγγλικός πολιτικός φιλελευθερισμός μπορεί να χαρακτηριστεί ως το κατεξοχήν υπόδειγμα του φιλελευθερισμού. Το κύριο όργανο της πολιτικής είναι το

Κοινοβούλιο και υπάρχει μια ισορροπία μεταξύ της εξουσίας του Πρωθυπουργού και του Βασιλιά. Η οικοδόμηση του κράτους χαρακτηρίζεται από μία συνέχεια και το πολιτικό σύστημα της χώρας βασίζεται στην έννοια της διαπραγμάτευσης μεταξύ των ομάδων και όχι τόσο την επιβολή νορμών που οδηγούν σε ομογενοποίηση. Ένα παράδειγμα που δείχνει αυτήν την ειδοποιό διαφορά είναι η εκτελεστική εξουσία, όπου η θεσμική θέση του Γάλλου Προέδρου της Δημοκρατίας είναι πολύ ισχυρή και το πεδίο της άμυνας και της ασφάλειας είναι η κύρια ευθύνη του, όπου έχει αρκετές εξουσίες. Όσον αφορά το βρετανικό μοντέλο της εκτελεστικής εξουσίας, κυριαρχεί η έννοια της συνεργασίας μεταξύ των θεσμών, αν και η εκτελεστική έχει ορισμένα προνόμια στον τομέα της αμυντικής πολιτικής.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο ο πολιτικός φιλελευθερισμός είναι χαρακτηριστικό και των δύο κυρίαρχων πολιτικών κομμάτων, του Συντηρητικού και του Εργατικού, και, γι'αυτό, έχουν μια κοινή αντιμετώπιση όσον αφορά τον πολιτικό έλεγχο του στρατού, αλλά και στην εξωτερική πολιτική της χώρας. Τα σημεία σύγκλισης μπορούν να παρατηρηθούν στην αντίληψή τους περί της συνέχειας της μοναρχικής αρχής, την στάση τους κατά την απο-αποικιοποίηση, την σχέση τους με τον θεσμό της Κοινοπολιτείας. Βέβαια, όσο εξελίσσεται η κοινωνία αναδεικνύονται νέα σχίσματα που λειτουργούν διαχωριστικά στα μεταξύ τους πολιτικά προγράμματα, ωστόσο δεν παρατηρούνται μεγάλες αποκλίσεις, τουλάχιστον σε βασικά σημεία του βρετανικού πολιτεύματος. Υπήρξε μια ιστορική περίοδος που χαρακτηρίζεται ως ρήξη στην ιστορία της Βρετανίας και αφορά την Ένδοξη Επανάσταση του 1688. Η επιρροή της στην αγγλική παράδοση ήταν η ενίσχυση της εξουσίας του Κοινοβουλίου έναντι της μοναρχικής ισχύος, όμως δεν αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό της, καθώς η μοναρχική εξουσία επανήλθε και η εξέλιξη του πολιτεύματος στηρίχθηκε στην αρχή της διαπραγμάτευσης μεταξύ των δρώντων εξουσίας. Αντιθέτως, για την Γαλλία η ρήξη είναι η βασική έννοια που χαρακτηρίζει την πολιτική κουλτούρα του κράτους και η εξέλιξη της Γαλλικής Πολιτείας συντελούταν μέσω γεγονότων που προκαλούσαν την ρήξη με την καθεστηκυία τάξη και οδηγούσαν σε νέα δεδομένα στην πολιτική σκηνή. Και στις δύο περιπτώσεις, η έννοια της ρήξης επηρέασε τον πολιτικό έλεγχο του στρατού σε σχέση με τον τρόπο συγκρότησης των στρατευμάτων, ποιές δομές ή πρόσωπα θα είχαν την προνομιακή

σχέση με τις ένοπλες δυνάμεις, αλλά και την στάση του κράτους στο διεθνές σύστημα και στο πώς θα χρησιμοποιείται η στρατιωτική ισχύς.

Ένα κοινό στοιχείο ρήξης μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Γαλλίας ήταν η εδραίωση εθνικών ενόπλων δυνάμεων, όπου το κύριο έλεγχό τους είχε το αντιπροσωπευτικό πολιτικό σώμα. Για την Βρετανία, η έννοια του εθνικού στρατού υπήρχε πριν την νεωτερικότητα και εξυπηρετούσε την ανάγκη του κράτους για έλεγχο των αντιδράσεων στο εσωτερικό του και στην οργάνωση εκστρατειών για προάσπιση των συμφερόντων του στο διεθνές σύστημα. Στην περίπτωση της Γαλλίας, υπήρχαν ψήγματα εθνικής συγκρότησης στρατευμάτων πριν την Γαλλική Επανάσταση, ωστόσο με την νεωτερικότητα η στρατιωτική θητεία χαρακτηρίστηκε ως μια από τις υποχρεώσεις του πολίτη και αποτελεί ένα από τα κύρια στοιχεία συγκρότησης της εθνικής ταυτότητας.

Ο πολιτικός έλεγχος του στρατού δεν είναι μια νεωτερική εφεύρεση. Είναι ένα ιστορικό ζήτημα και ορισμένες έννοιες και πρακτικές του υπήρχαν και στις προηγούμενες ιστορικές περιόδους. Αυτό που προσπαθεί να δείξει η παρούσα διατριβή είναι η ιστορική συνέχεια του πολιτικού ελέγχου του στρατού σε Ηνωμένο Βασίλειο και Γαλλία, ιδιαίτερα μέσω της θεωρίας της οικοδόμησης του κράτους. Η συγκεντροποίηση των ενόπλων δυνάμεων κάτω από ένα συμπαγές κέντρο εξουσίας ήταν η πρακτική που έδωσε στην νεωτερικότητα τα δεδομένα για να πράξει το ίδιο μέσα σε ένα καθεστώς πολιτικού φιλελευθερισμού. Και στην Γαλλία και στο Ηνωμένο Βασίλειο η εκάστοτε μοναρχική αρχή προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις, για να συγκεντρώσει την ένοπλη ισχύς της επικράτειάς της υπό την εξουσία της και να αποφευχθεί μια διασπορά των δυνάμεων. Είτε μέσω διαπραγμάτευσης είτε μέσω καταστολής και στις δύο χώρες οι ένοπλες δυνάμεις ηγούνταν από ένα συγκεκριμένο καθεστώς. Η εξέλιξη αυτή βοήθησε τα δύο κράτη στην νεωτερικότητα, όταν διαδόθηκαν και οι αξίες του πολιτικού φιλελευθερισμού, να ελέγξουν τις ένοπλες δυνάμεις κατά την διάρκεια της μετάβασης και να μεταρρυθμίσουν την κρατική τους οντότητα προς το δημοκρατικότερον.

Ο πολιτικός έλεγχος του στρατού στο πλαίσιο της θεωρίας του πολιτικού φιλελευθερισμού μπορεί σε εξελιχθεί σε δύο περιπτώσεις, ανάλογα με τον τύπο του πολιτεύματος και την πολιτική ιστορία που ακολουθεί την κάθε χώρα. Στην πρώτη περίπτωση, ο πολιτικός φιλελευθερισμός αποτελεί την ιδεολογία που οδήγησε στην

αλλαγή του καθεστώτος και στην καθιέρωση αντιπροσωπευτικών δομών εξουσίας και διακυβέρνησης. Μέσα σε αυτήν την αλλαγή έγκειται και η μεταρρύθμιση των ενόπλων δυνάμεων ως έναν θεσμό του κράτους, ο οποίος αντιπροσωπεύει την ανάγκη για υπεράσπιση της άμυνας. Η συνοχή του στρατιωτικού θεσμού και το πολιτικό του αφήγημα αντιστοιχούν στην αλληλεπίδραση με την κοινωνία, κάτι που οδηγεί στον εκδημοκρατισμό του. Σε αυτήν την περίπτωση, μπορεί να ειπωθεί ότι αντιστοιχούν τα δημοκρατικά κράτη της νεωτερικότητας, όπου ο πολιτικός φιλελευθερισμός συνδυάστηκε με την ρήξη του παρελθόντος, όσον αφορά και την συνέχεια της μοναρχικής εξουσίας, ή στον περιορισμό της σε ζητήματα κυριαρχίας και επιβολής της. Ανάλογα με το επίπεδο και ποσοστό συμμετοχής των κοινωνικών ομάδων στους τομείς της διακυβέρνησης και της λήψης αποφάσεων εξελίσσεται και το φιλελεύθερο αφήγημα στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών, δυτικών, κοινωνιών.

Στην δεύτερη περίπτωση, είναι η εξέλιξη της ίδιας της ιδεολογίας του πολιτικού φιλελευθερισμού είτε στο πλαίσιο ενός, ήδη υπάρχοντος, φιλελεύθερου πολιτικού συστήματος είτε σε μεταβατικά κράτη που προσπαθούν να ενταχθούν στους κανόνες της ελεύθερης αγοράς, ιδιαίτερα όταν προέρχονται από συγκεντρωτικά καθεστώτα. Στην τελευταία παράμετρο, παρόλο που δεν αντιστοιχεί στο κυρίαρχο πεδίο μελέτης της παρούσας διατριβής, αποτελεί ένα σημαντικό σημείο σύγκρισης, καθώς έχουν παρατεθεί οι λεπτομέρειες σχετικά με το πώς μπορεί να επηρεαστεί ο πολιτικός έλεγχος του στρατού από τον οικονομικό φιλελευθερισμό. Σε αυτήν την περίπτωση, οι αναλυτές εστιάζουν στην εφαρμογή του νεοφιλελευθερισμού. Επίσης, αναδεικνύονται ζητήματα για την επιρροή της λειτουργίας των ενόπλων δυνάμεων σε ένα πλαίσιο ιδιωτικοποίησης της ασφάλειας και της άμυνας, ιδιαίτερα όταν στρατιωτικές μονάδες γίνονται "μισθωτοί" ή χρησιμοποιούνται "εργολαβικά", από ιδιωτικές εταιρείες, όπως στην περίπτωση της Κεντρικής Αμερικής. Ωστόσο, το ζήτημα των ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών ή η οργάνωση των ενόπλων δυνάμεων ως μια επαγγελματική ομάδα απασχολεί έντονα και τις δυτικές κοινωνίες την σύγχρονη περίοδο, σε νομικό και πολιτικό επίπεδο.

Ο ρεπουμπλικανισμός αντιστοιχεί σε μια εξέλιξη του πολιτικού φιλελευθερισμού. Είναι η βάση πάνω στην οποία οργανώνεται το αντιπροσωπευτικό πολίτευμα και είναι η αρχή για τον εκδημοκρατισμό των κρατικών δομών. Στην παρούσα διατριβή, ως κατεξοχήν ρεπουμπλικανικό

πολίτευμα μπορεί να χαρακτηριστεί η σύγχρονη Γαλλία, που στηρίχθηκε πάνω στις έννοιες της ρήξης και του ρεπουμπλικανικού ιδεώδες προκειμένου να εδραιωθεί η κρατική της οντότητα στην νεωτερικότητα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, παρόλο που η κρατική του οντότητα βασίζεται στον φιλελευθερισμό, η συνέχεια της μοναρχικής αρχής και η παρουσία της στην θεσμική διαδικασία λειτουργούν αποτρεπτικά στην ένταξη ρεπουμπλικανικών στοιχείων στην πολιτική κουλτούρα, τουλάχιστον με βάση το επίπεδο της ρήξης, αν και υπήρξε μια ιστορική περίοδος που η βασιλική εξουσία είχε καθαιρεθεί. Είναι ένα ζήτημα που μπορεί να απασχολήσει την βρετανική πολιτική επιστήμη στο μέλλον και στο πώς θα εξελιχθούν οι σχέσεις μεταξύ της μοναρχίας, και άλλων νορμών που προέρχονται από την αριστοκρατία, με τις εκλεγμένες αντιπροσωπευτικές δομές.

Η μελέτη της διαδικασίας οικοδόμησης του κράτους (*state-building*) παρέχει σημαντικά στοιχεία για τον τρόπο που εξελίχθηκε ο πολιτικός έλεγχος του στρατού, καθώς ο τρόπος δόμησης των στρατευμάτων, ο θεσμός και η δομή που είχαν υπό τον έλεγχο τους την ένοπλη βία, η αλληλεπίδραση ενόπλων δυνάμεων και πολιτικής ήταν βασικά στοιχεία της εξέλιξης της κρατικής οντότητας στον ευρωπαϊκό χώρο. Παράλληλα, η διαδικασία οικοδόμησης του έθνους (*nation-building*) οδηγεί στην δόμηση φαντασιακών αφηγημάτων και νορμών που αφορούν τον ορισμό της έννοιας του πολίτη και τον τρόπο απόδοσης της ιθαγένειας, μια σημαντική παράμετρος για το ορισμό των πολιτικών δικαιωμάτων σε ένα κράτος, με προέκταση και στην συνοχή των στρατευμάτων. Σε επίπεδο πολιτικού ελέγχου του στρατού, η καθιέρωση του μονοπωλίου της βίας ήταν ένα από τα βασικά στοιχεία που αφορούσαν την εξέλιξη του πολιτεύματος στα ευρωπαϊκά κράτη. Ο σύγχρονος πολιτικός ηγέτης, ο οποίος είναι εκλεγμένος, έχει το μονοπώλιο της βίας και μπορεί να καλέσει τις ένοπλες δυνάμεις να συνδράμουν, όποτε το κρίνει απαραίτητο και με βάση το νομικό και θεσμικό πλαίσιο που διέπει το σύστημα διακυβέρνησης του κράτους.

Παρόμοια εξέλιξη ακολούθησαν οι τομείς της πολιτικής οικονομίας και στην δόμηση του αμυντικού δόγματος. Η πολιτική οικονομία του πολιτικού ελέγχου του στρατού αφορά την διαχείριση των πόρων και στην ισορροπία του κρατικού υπολογισμού σχέση με τις αμυντικές δαπάνες. Το αμυντικό και στρατηγικό στρατιωτικό δόγμα αντιστοιχεί στην στρατηγική που οργανώνει η πολιτική

διακυβέρνηση της χώρας σχετικά με την υπεράσπιση της εθνικής επικράτειας της χώρας, των εθνικών συμφερόντων και της θέσης του κράτους στο διεθνές σύστημα. Σε αυτό ορίζεται το εύρος των απειλών και τί αποτελεί την εθνική ασφάλεια. Είναι ένα πεδίο στο οποίο φαίνεται η επιρροή των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων. Τα σημαίνοντα στοιχεία είναι οι νόρμες πολιτικής κουλτούρας που υπάρχουν σε μια κοινωνία, η αλληλεπίδραση του κράτους με το διεθνές περιβάλλον, και πώς οι πολίτες βλέπουν τις ένοπλες δυνάμεις.

Όσον αφορά το κενό στην έρευνα του πολιτικού ελέγχου του στρατού, μπορεί να ειπωθεί η αντίληψη του δεδομένου που υπάρχει σχετικά με ζήτημα αυτό στις πολιτικού φιλελευθερισμού δημοκρατίες τύπου Βρετανίας και Γαλλίας. Η υποταγή των ενόπλων δυνάμεων στην πολιτική ηγεσία σε τέτοιου είδους καθεστώτα δεν μπορεί να ληφθεί ως κάτι το δεδομένο και, όπως φάνηκε και από την ιστορική έρευνα στο κυρίως μέρος της διατριβής, υπήρξαν αρκετές περιπτώσεις ανισορροπίας στον πολιτικό έλεγχο του στρατού, ακόμα και όταν είχε καθιερωθεί το δημοκρατικό πολίτευμα. Είναι ένας τομέας στον οποίο γίνονται μεταρρυθμίσεις όποτε κρίνεται αναγκαίο να εξελιχθεί ο στρατιωτικός θεσμός, ώστε να ανταποκρίνεται στο ρόλο του και να συμβαδίζει με τα δεδομένα της κάθε εποχής. Στην σύγχρονη εποχή, η διαδικασία της οικοδόμησης κράτους (*state-building*) δεν έχει τελειώσει, αλλά συνεχίζεται. Ενώ ο πολιτικός φιλελευθερισμός είναι η αδιαμφισβήτητη πολιτική πραγματικότητα σε Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο, τα δύο κράτη έχουν παραμέτρους που μπορούν να προχωρήσουν σε περαιτέρω εκδημοκρατισμό.

Όπως αναλύθηκε στα αντίστοιχα υπο-κεφάλαια σχετικά με τον συσχετισμό του πολιτικού ελέγχου του στρατού και τις διεθνείς σχέσεις ενός κράτους, οι στρατιωτικές αποστολές στο εξωτερικό είναι το πεδίο στο οποίο εκφράζονται αμφιβολίες για την αποκλειστική ενασχόληση της εκτελεστικής εξουσίας και τον περιορισμό της νομοθετικής μόνο σε επίπεδο ενημέρωσης. Πράγματι, η συνταγματική μεταρρύθμιση στην Γαλλία του 1958, που οδήγησε στην εδραίωση του καθεστώτος της Ε' Γαλλικής Δημοκρατίας, έδωσε προνόμια και εξουσίες στον Πρόεδρο, καθορίζοντάς τον ως αδιαφιλονίκητο ηγέτη στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και στον πολιτικό έλεγχο του στρατού. Υπήρξε μια ιστορική αναγκαιότητα προς την κατεύθυνση αυτή, όταν στο πολίτευμα της Δ' Γαλλικής Δημοκρατίας η

αδυναμία ανάληψης πολιτικών ευθυνών από την εκτελεστική εξουσία οδήγησε σε αρνητικά αποτελέσματα στους αποικιακούς πολέμους και στην απώλεια ορισμένου μέρους του πολιτικού ελέγχου του στρατού. Ωστόσο, η νομοθεσία της Γαλλίας προσπαθεί να τηρήσει ορισμένες ισορροπίες του πολιτικού συστήματος και στην διαχείριση της διακυβέρνησης στο εσωτερικό της χώρας, μετριάζοντας την απόλυτη ισχύ του/ης Προέδρου με την ανάληψη ορισμένων ευθυνών από τον/την Πρωθυπουργό και την συνδρομή του Κοινοβουλίου σε ζητήματα έκτακτης ανάγκης.

Όσον αφορά το βρετανικό σύστημα, τα πρόσφατα ιστορικά γεγονότα σε Ιράκ και Αφγανιστάν αποτέλεσαν την αφορμή για την διεύρυνση του δημοσίου διαλόγου σχετικά με την νομιμοποιητική ισχύς της εκτελεστικής εξουσίας να στέλνει στρατεύματα στο εξωτερικό. Υπήρξαν ορισμένες μεταρρυθμίσεις που αύξησαν την χρονική περίοδο συζήτησης και ενημέρωσης του Κοινοβουλίου, ωστόσο, όπως έχουν παρατεθεί και από σχετικές συζητήσεις στην Βουλή των Κοινοτήτων, χρειάζονται ακόμη περισσότερες πρωτοβουλίες. Η δόμηση της αμυντικής και εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους είναι το πεδίο που υπάρχει προνομιακός διάλογος μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, ωστόσο η εκτελεστική εξουσία έχει την ισχύ να καθορίσει τις παραμέτρους που θα οργανώσουν τον τρόπο λειτουργίας και θα ορίσουν την θέση της χώρας στο διεθνές σύστημα. Έτσι, γίνεται αντιληπτή η σημασία της εδραίωσης ενός ισχυρού πολιτικού ελέγχου του στρατού και στον εκδημοκρατισμό του πολιτικού συστήματος.

Η εξέλιξη του πολιτικού φιλελευθερισμού οδήγησε σε μια επαναπροσέγγιση του ρόλου του κράτους και της επίδρασής του πάνω σε τομείς της κοινωνίας και της παραγωγής. Ο πολιτικός έλεγχος του στρατού είναι αδιαμφισβήτητος προς την υπεροχή του πολιτικού βραχίονα της διακυβέρνησης, όμως τα ερωτήματα που προκύπτουν αφορούν την χρήση της στρατιωτικής ισχύος, σε εσωτερικό και εξωτερικό. Σε ποιο βαθμό μια στρατιωτική αποστολή στο εξωτερικό αφορά την υπεράσπιση των συμφερόντων συνολικά ενός κράτους, αν εξυπηρετεί την προάσπιση του διεθνούς δικαίου, και την αλληλεπίδραση μεταξύ παγκοσμιοποίησης και έθνους-κράτους. Ο πολιτικός έλεγχος του στρατού αφορά και την διαχείριση των πόρων μιας κοινωνίας και, ενώ στα δυτικά φιλελεύθερα κράτη έχει αποφευχθεί μια καταστρατήγηση των πόρων, η συζήτηση περί αμυντικού προϋπολογισμού και περικοπές δαπανών συνεχίζεται και στις μέρες μας. Βέβαια,

σημαντική επίδραση στην παραπάνω συζήτηση έχουν οι εξελίξεις στο διεθνές σύστημα και στην εξωτερική πολιτική των κρατών, που αποτελούν σημαντικό κριτήριο για την οργάνωση των ενόπλων δυνάμεων από ένα κράτος. Σε αυτό το σημείο, αναδεικνύεται η μετεξέλιξη του φιλελεύθερου αφηγήματος, ιδιαίτερα σε επίπεδο οικονομίας, και η αντιστοίχιση μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα.

Η ιδιωτική χρήση της ένοπλης βίας, ή αλλιώς οι ιδιωτικοί στρατοί, μπορεί να ταξινομηθεί ως εξής: α) οι ιδιωτικές στρατιωτικές εταιρείες, οι οποίες συνάπτουν συμβόλαια παροχής υπηρεσιών είτε με ιδιώτες είτε με το κράτος και β) όταν ο επίσημος στρατός ενός κράτους αναλαμβάνει πρωτοβουλία στην σύναψη συμβολαίων με ιδιώτες. Είναι μια παράμετρος που δεν έχει αναλυθεί εκτενώς στην σχετική βιβλιογραφία που αφορά την λειτουργία του στρατού σε φιλελεύθερες δημοκρατίες. Είναι ζήτημα που απασχολεί, κυρίως, αναδυόμενα και μεταβατικά κράτη, ωστόσο αναδεικνύεται στην δημόσια συζήτηση, όταν εμπλέκονται δρώντες που προέρχονται από τα δυτικά κράτη. Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις όπου, σε φιλελεύθερα δημοκρατικά καθεστώτα, ιδιωτικές στρατιωτικές συνεργάζονται με κρατικές δομές, ειδικά όταν έχει δομηθεί ένα συγκεκριμένο θεσμικό και νομικό πλαίσιο. Ήταν μια τακτική που ήταν διαδεδομένη στην προ-νεωτερική εποχή, και επανήλθε με την χρήση στρατευμάτων στις αποικιοκρατικές εκστρατείες, όμως αποτελεί ένα αμφιλεγόμενο σημείο στην σύγχρονη εποχή, ειδικά όταν αλληλεπιδρά με τους τομείς της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στο πώς ένα κράτος ασκεί την επιρροή του στο εξωτερικό μέσω της ένοπλης ισχύος.

Στην περίπτωση των χωρών μελέτης της διατριβής, στο Ηνωμένο Βασίλειο υπάρχει μια οργανωμένη δομή στον τρόπο λειτουργίας των ιδιωτικών εταιρειών παροχής στρατιωτικών υπηρεσιών, λόγω των ιστορικών εξελίξεων στις οποίες κλήθηκε να ανταποκριθεί η διακυβέρνηση της χώρας. Έτσι, μετά το 1945, η Βρετανία θέλει να συνεχίσει την παρουσία της στα μετα-αποικιακά κράτη, ιδιαίτερα σε αμυντικό επίπεδο, και μπορούσε να το υλοποιήσει και μέσω της παρουσίας ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών, χωρίς να υπάρχουν έντονες αντιδράσεις λόγω χρήσης βρετανικών εθνικών στρατευμάτων.

Οι ένοπλες δυνάμεις βρίσκονται στην υπηρεσία του έθνους, είναι ένας κρατικός θεσμός που υπακούει σε ένα σύστημα νομοθετημάτων, τυπικών ή άτυπων. Μπορεί να χαρακτηριστεί και ως ένας πολιτικός θεσμός, ιδιαίτερα όταν λειτουργεί

στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού πολιτεύματος, έχοντας προσπεράσει τον ρόλο που είχε στο ιστορικό παρελθόν, πριν την νεωτερικότητα, ως ένα απλό όργανο επιβολής της τάξεως, ή υπεράσπισης συγκεκριμένων συμφερόντων στο εξωτερικό. Γι'αυτό, είναι σημαντικός ο ορισμός του ανωτάτου πολιτικού ηγέτη ως επικεφαλής των ενόπλων δυνάμεων, ένας/μια εκλεγμένος/η αντιπρόσωπος, δείχνοντας ότι υπάρχει και η σχετική νομιμοποίηση από τους πολίτες. Η ανάλυση των τεσσάρων υποθέσεων εργασίας βοηθούν στην οριοθέτηση και ανάλυση των ορίων του πολιτικού ελέγχου.

Ως κοινό χαρακτηριστικό Ηνωμένου Βασιλείου και Γαλλίας στην θεσμική κατοχύρωση του πολιτικού ελέγχου του στρατού είναι η ίδρυση ενός ανώτερου οργάνου που συγκεντρώνει όλες τις υπηρεσίες που αφορούν την στρατηγική της χώρας και την εμπλοκή του στρατιωτικού τομέα. Το 2010 ιδρύεται το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας του Ηνωμένου Βασιλείου, με επικεφαλής τον/ην Πρωθυπουργό και συνεδριάζει κάθε εβδομάδα. Αποτελείται από υπο-επιτροπές, με επικεφαλής τους υπουργούς της κυβέρνησης, και ταξινομούνται ανάλογα με τα ζητήματα ασφαλείας, που έχουν οριστεί από το στρατηγικό δόγμα του κράτους, και την επίβλεψη της εύρυθμης λειτουργίας του στρατιωτικού θεσμού. Και η Γαλλία προχώρησε, από τις αρχές του 21ου αιώνα, στη συγκρότηση του Συμβουλίου Άμυνας και Εθνικής Ασφαλείας. Επικεφαλής του Συμβουλίου Άμυνας και Εθνικής Ασφαλείας είναι ο/η Πρόεδρος της Δημοκρατίας, και συνεδριάζει όποτε το κρίνει απαραίτητο και ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες.

Για την υπόθεση εργασίας της πολιτικής κουλτούρας, οι νόρμες και οι αξίες που εδραιώνονται με την ιστορική και κοινωνική εξέλιξη ορίζουν την πολιτική κουλτούρα στο εσωτερικό ενός κράτους. Με την σειρά της, καθορίζει τις νόρμες πάνω στις οποίες στηρίζεται η συνοχή του στρατού και η αλληλεπίδρασή του με την κοινωνία. Η πολιτική κουλτούρα εξελίσσεται μέσω της υιοθέτησης πρακτικών και ιδεολογημάτων που εξυπηρετούν κοινωνικές και πολιτικές ανάγκες. Ωστόσο, παραμένει ένας κεντρικός πυρήνας ιδεών γύρω από τον οποίον εξελίσσονται οι έννοιες. Γενικώς, και για τις δύο χώρες, η στρατιωτική θητεία ήταν η εικόνα της κοινωνίας, δηλαδή ανάλογα με την θέση στην οποία υπηρετούσαν οι στρατιώτες φαινόταν και το κοινωνικό προφίλ τους.

Οι εμπόλεμες συγκρούσεις μεταξύ Γαλλίας και Βρετανίας κατά τον 18ο αιώνα είναι ένα σημαντικό ιστορικό στοιχείο που έδωσε ώθηση για την εδραίωση μόνιμων στρατευμάτων και στην υιοθέτηση πρακτικών που θα εξασφάλιζαν την στρατιωτική κινητοποίηση. Ακόμη, έφεραν στην επιφάνεια ζητήματα όπως η χρηματοδότηση και συντήρηση των στρατευμάτων, η κεντρική διαχείρισή τους, η κατανομή των πόρων μέσα σε μια κοινωνία. Σημασία έχει πώς γίνεται η εξέλιξη του στρατιωτικού θεσμού, καθώς μπορεί να υπάρξουν αντιπαραθέσεις για την υιοθέτηση προτύπων, ως αλλότρια για την εθνική πολιτική κουλτούρα. Γι'αυτό, και στα δύο κράτη τηρήθηκε μια ισορροπία μεταξύ στην εξέλιξη των στρατευμάτων, με βάση πρότυπα συμμάχων και στην ένταξή τους στα εθνικά δεδομένα.

Πριν την νεωτερικότητα, στο εσωτερικό του Ηνωμένου Βασιλείου δεν υπήρχε σταθερός στρατός, αλλά στρατολογούνταν άτομα όποτε αποφαιζόταν στρατιωτική εκστρατεία στην Ευρώπη, στην αρχή από τον μονάρχη και, αργότερα, από το Κοινοβούλιο, όταν εδραιώθηκε η αντιπροσωπευτική αρχή στην Βρετανία. Στα τέλη του 17ου αιώνα, κατά την Ένδοξη Επανάσταση του 1688, οι μόνες ένοπλες ομάδες που είχαν νομική ισχύ και μπορούσαν να φέρουν όπλα ήταν οι πολιτοφυλακές, με το Κοινοβούλιο να αποτελεί την θεσμική εγγύηση της άσκησης ένοπλης βίας. Την ίδια περίοδο τέθηκαν και οι πρώτες βάσεις του πολιτικού ελέγχου του στρατού, με τον διαχωρισμό των αρμοδιοτήτων μεταξύ Κοινοβουλίου και βασιλικής εξουσίας. Κατά τον 18ο αιώνα, στην λεγόμενη *Γεωργιανή Εποχή*, επανήλθαν τα εθελοντικά στρατεύματα και, εκτός της συγκρότησής τους για εκστρατείες στο εξωτερικό, χρησιμοποιούνται για την καταστολή εξεγέρσεων.

Με τον νόμο *Militia Act* του 1750 εδραιώθηκε η νομική διαδικασία, με την οποία εμφανίζεται ως όρος ο εθνικός στρατός και η στρατολόγηση, με την συγκρότηση των *militia regiments* (συντάγματα πολιτοφυλακής), και η συντήρηση των στρατευμάτων εξασφαλιζόταν από την γενική φορολογία. Με την ιστορική εξέλιξη της κρατικής οντότητας της Βρετανίας, το Κοινοβούλιο καθιερώνεται ως ο κυρίαρχος πολιτικός δρών και το κράτος μεταβαίνει προς τον φιλελευθερισμό, με μια περιορισμένη προέκταση στον ρεπουμπλικανισμό, καθώς παραμένει ο θεσμός της βασιλείας. Στον πρώτο αιώνα της νεωτερικότητας, ανά ιστορικές περιόδους, υπήρχε η έννοια της χρηματικής απαλλαγής, με τα φτωχότερα στρώματα της κοινωνίας να εξαναγκάζονται σε στρατιωτική θητεία, κάτι που μπορεί να αποτελέσει

και ένα στοιχείο περαιτέρω έρευνας για τον βαθμό που το γενικό σύστημα του στρατού επηρεάζει τα κοινωνικά κινήματα και ιδεολογίες. Στα τέλη του 19ου αιώνα, συγκροτούνται οι δομές που ρυθμίζουν την ανώτατη διοίκηση των βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων. Την ίδια περίοδο οργανώνονται τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά των ενόπλων δυνάμεων, με την θέσπιση στρατιωτικών σχολών και συγκεκριμένες νομοθεσίες που καθορίζουν την συντήρηση των στρατευμάτων.

Επομένως, το ζήτημα στην ιστορία του πολιτικού ελέγχου στην Βρετανία ήταν να αποφευχθεί η δυαρχία του στρατού και να εξασφαλιστεί η υποταγή του στην πολιτική εξουσία. Το διακύβευμα για την εδραίωση σταθερής στρατιωτικής δύναμης ήταν η σύγκλιση στρατιωτικών δυνάμεων για αποστολές στο εξωτερικό. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι ένοπλες δυνάμεις χρησιμοποιούνταν και ως μέσο ελέγχου της κοινωνίας. Όσον αφορά την αλληλεπίδραση των τάξεων, η αριστοκρατία στην Βρετανία ήταν υπέρ ενός αδύναμου στρατιωτικού θεσμού και να μην υπάρχει μόνιμος στρατός υπό την εξουσία του Στέμματος. Η νόρμα της υποχρεωτικής στρατολόγησης στην Βρετανία ενεργοποιούνταν σε έκτακτες περιόδους, όταν οι αντίστοιχες ιστορικές συνθήκες το απαιτούσαν και είχαν εκληφθεί ως απειλή για την ασφάλεια του κράτους.

Έτσι, όπως παρατέθηκε και στο σχετικό κεφάλαιο για την πολιτική κουλτούρα του Ηνωμένου Βασιλείου και τον τρόπο δόμησης της στρατιωτικής θητείας, η υποχρεωτική στρατολόγηση εγκρίθηκε το 1916-1918 και 1939-1945, και γίνεται εύλογα αντιληπτό ότι ήταν η περίοδος των δύο παγκοσμίων πολέμων, κρίνοντας επιτακτική την κινητοποίηση του μάχιμου πληθυσμού της χώρας. Από την άλλη, η επικύρωση της υποχρεωτικής στρατολόγησης την περίοδο 1948-1962 μπορεί να ερμηνευθεί στο πλαίσιο της απο-αποικιοποιητικής περιόδου του βρετανικού κράτους και της έναρξης του Ψυχρού Πολέμου στο διεθνές σύστημα. Η μεταπολεμική περίοδος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αποτέλεσε την αρχή της αυτοδιάθεσης νέων κρατών σε περιφέρειες που βρίσκονταν υπό την αυτοκρατορική επιρροή των ευρωπαϊκών κρατών. Οι εμπόλεμες συγκρούσεις μεταξύ εθνοτήτων, η εκκένωση περιοχών από τους πρώην έποικους, αλλά και οι μεταναστευτικές ροές από τις πρώην αποικίες οδήγησαν σε έναν επαναπροσδιορισμό της λειτουργίας του βρετανικού κράτους, ενεργοποιώντας το σύνολο των δομών και θεσπίζοντας

στρατηγικές για ορισμό των εκάστοτε πολιτικών. Στην περίπτωση της Γαλλίας, ο πολιτικός έλεγχος του στρατού είναι το αποτέλεσμα δύο κυρίαρχων παραδόσεων.

Από την μία πλευρά, είναι η σημαντική συμβολή της Γαλλικής Επανάστασης που όρισε τον τρόπο που ένας στρατός μπορεί να χαρακτηριστεί ως εθνικός και την επίτευξη της υποχρεωτικής στρατολόγησης, με ιδιαίτερα έντονο το ιδεολογικό αφήγημα στον τομέα της εθνικής άμυνας. Όμως, συνδυάστηκε με την παλαιότερη παράδοση, της μοναρχικής Γαλλίας, όπου είχε επιτευχθεί ένας συγκεντρωτισμός των ενόπλων στρατευμάτων υπό την κεντρική διοίκηση της μοναρχικής εξουσίας, οδηγώντας στην υιοθέτηση ενός κεντρικού συστήματος διοίκησης της ένοπλης ισχύος. Πριν την νεωτερικότητα, η ύπαρξη στρατευμάτων αφορούσε την προστασία των συμφερόντων και, του ίδιου, του Βασιλιά, αλλά η ένοπλη δύναμη ήταν διασκορπισμένη υπό την άμεση διοίκηση και έλεγχο των αριστοκρατών, οι οποίοι είχαν ως κύρια ενασχόλησή τους την διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων, όποτε τους καλούσε ο μονάρχης.

Στην μετα-Επαναστατική Γαλλία αναδεικνύεται η έννοια της αντιπροσώπευσης του γενικού συμφέροντος των πολιτών, με την Συνέλευση να έχει την ευθύνη πρωτοβουλιών σε ορισμένα στρατιωτικά ζητήματα, όπως η παρουσία ξένων στρατευμάτων στην γαλλική επικράτεια και το μέγεθος των γαλλικών στρατιωτικών δυνάμεων. Οι Γαλλικές Ένοπλες Δυνάμεις ορίζονται από τον Finer ως πολιτική δύναμη στα πρώτα χρόνια της Γαλλικής Δημοκρατίας, και οργανώνονται με βάση την υπεράσπιση του πολιτικού καθεστώτος και των εξωτερικών συνόρων του κράτους.

Με την εξέλιξη του πολιτεύματος στην Γαλλία αναδείχθηκαν και άλλες παραδόσεις, όπως ο βοναπαρτισμός, και η χρήση των ενόπλων δυνάμεων και για πολιτικούς σκοπούς στο εσωτερικό, όπως φάνηκε με τα δύο πραξικοπήματα του 19ου αιώνα, όπου προωθήθηκαν μεταρρυθμίσεις που ευνόησαν τον επαγγελματισμό του στρατεύματος. Στην Γ' Γαλλική Δημοκρατία υπήρξε μια εναλλαγή του τρόπου στρατολόγησης, όπου στα πρώτα χρόνια κυριαρχεί η εθελοντική, επαγγελματική, θητεία, ενώ μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο επανέρχεται η υποχρεωτική στράτευση. Η υπόθεση Dreyfus δείχνει τον έντονο βαθμό πολιτικοποίησης των γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων, με το κράτος να απαντά, αργότερα, και αυτό πολιτικά, με στρατιωτικές μεταρρυθμίσεις που βασιζόνταν στο

πολιτικό πρόγραμμα των *Ριζοσπαστών*. Επίσης, και στην Γαλλία, έχουμε μια κοινωνική ιεράρχηση των στρατευμάτων και ποιές κοινωνικές και οικονομικές τάξεις υποχρεώνονταν σε στρατιωτική θητεία, τουλάχιστον κατά τον 19ο αιώνα, με το ζήτημα του πολιτικού ελέγχου το στρατού να απασχολεί μέχρι και τα μέσα του 20ου αιώνα.

Το ζήτημα της δυαρχίας στον πολιτικό έλεγχο του στρατού απασχολεί την Γαλλία κατά την σύγχρονη εποχή, αν και η εδραίωση του ημι-προεδρικού συστήματος έδωσε μια ισορροπία ισχύος και εξουσιών μεταξύ των θεσμών, ώστε να αποφευχθεί ένας χαλαρός πολιτικός έλεγχος, όπως στο παρελθόν, και να εναρμονίζεται με τις επιταγές της δημοκρατίας του πολιτικού φιλελευθερισμού. Οι σύγχρονες Ένοπλες Δυνάμεις της Γαλλίας στηρίζονται στην εθελοντική, επαγγελματική στρατολόγηση, ωστόσο διατηρούνται ένα είδος εθνικού αφηγήματος και η αλληλεπίδραση με τις ένοπλες δυνάμεις ως μια από τις ιδιότητες του πολίτη με την καθιέρωση της *“Ημέρας Άμυνας και Ιθαγένειας” (la Journée Défense et Citoyenneté)*, στην οποία οι νέοι και νέες της Γαλλίας έρχονται σε επαφή με τον στρατιωτικό θεσμό. Επίσης, προβλέπεται η παροχή υπηρεσίας από τους/τις νέους/ες, όχι με στρατιωτικές αρμοδιότητες, αλλά πάνω σε εθελοντική βάση. Το 2016 ιδρύθηκε το σώμα της Εθνοφρουράς στην Γαλλία, ύστερα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις στην χώρα, που δραστηριοποιείται εκτός του στρατιωτικού καθεστώτος, και παρέχει υποστήριξη σε χωροφυλακή και αστυνομία.

Άρα, η εδραίωση του στρατιωτικού θεσμού βοήθησε, εν μέρει, και στην εξέλιξη του πολιτεύματος και στα δύο κράτη, λόγω της ιδιαιτερότητας του ζητήματος του μονοπωλίου της βίας και στον τρόπο που οι κοινωνικές εξελίξεις αντικατοπτρίζονται στο στράτευμα, ως μέλος της γενικής γραφειοκρατίας.

Μια κύρια διαφορά μεταξύ Γαλλίας και Ηνωμένου Βασιλείου είναι το Σύνταγμά τους, με την πρώτη χώρα να έχει γραπτό και η δεύτερη εθιμικό. Το Σύνταγμα είναι ένα επίσημο κείμενο που ορίζει τον τύπο του πολιτεύματος σε ένα κράτος. Με την αποτύπωση ειδικών άρθρων που αφορούν την άμυνα, γίνεται ένας εκδημοκρατισμός των ενόπλων δυνάμεων, καθορίζοντας και την υποταγή τους στο δημοκρατικό καθεστώς. Ενώ η παράμετρος αυτή γίνεται κατανοητή όταν υπάρχει γραπτό σύνταγμα, στην περίπτωση του εθιμικού συντάγματος γίνεται αντιληπτή από την επιρροή των νορμών στους θεσμούς του κράτους, οδηγώντας στο

συμπέρασμα ότι ένας επιτυχημένος πολιτικός έλεγχος του στρατού δεν εξασφαλίζεται μόνο από την ύπαρξη γραπτών κανόνων, αλλά χρειάζεται η εδραίωση μιας ολιστικής κουλτούρας που θα ορίζει τα όρια λειτουργίας και δικαιοδοσίας των ενόπλων δυνάμεων μέσα στην θεσμική δομή του κράτους και την κοινωνία. Η νομική πλευρά του ζητήματος του πολιτικού ελέγχου του στρατού φαίνεται ότι έχει απαντηθεί.

Από την άλλη πλευρά υπάρχει και η διοικητική διαχείριση των αμυντικών ζητημάτων σε ένα κράτος. Έτσι, δεν αρκεί να γίνεται αναφορά για ισορροπημένες πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις χωρίς να λαμβάνεται υπόψη και η αποτελεσματικότητα του κράτους στην διαχείριση των απειλών, την συντήρηση της στρατιωτικής ισχύος και την αλληλεπίδραση με την κοινωνία. Δεν είναι τυχαίο που και οι δύο χώρες προχώρησαν στην ίδρυση ενός ανώτερου θεσμικού οργάνου, του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας, όπου ο πολιτικός ηγέτης έχει μια ολοκληρωμένη εικόνα σε ζητήματα άμυνας και εντείνεται η συνεργασία πολιτικής σφαίρας και στρατιωτικής. Η ίδρυση ενός Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας ήταν μια πραγματική ανάγκη των δύο αυτών κρατών σε προκλήσεις ασφαλείας στα τελευταία χρόνια, καθώς τα ζητήματα άμυνας και ασφάλειας έχουν εξελιχθεί σε ένα ταχύτατο βαθμό, που η ίδρυση ενός τέτοιου συμβουλίου μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα στοιχείο καινοτομίας και περιορίζονται οι γραφειοκρατικές δυσκολίες.

Για την υπόθεση εργασίας της απο-αποικιοποίησης και του πολιτικού ελέγχου του στρατού, για να γίνει κατανοητή η συνεισφορά της στην απάντηση του ερευνητικού ερωτήματος, έγινε προσπάθεια για μια περιληπτική ανάλυση της αυτοκρατορικής περιόδου των δύο χωρών μελέτης. Η αποικιοκρατία για τις Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο αναπτύχθηκε διαφορετικά μεταξύ τους. Για την Βρετανία, ένα κύριο χαρακτηριστικό ήταν η οργάνωση των αποικιοκρατικών δομών από το κράτος, μέσω της εξαγωγής συστημάτων και πρακτικών διακυβέρνησης, που εφαρμόζονταν στις σφαίρες επιρροής του. Μπορεί να ειπωθεί ότι υπήρχε μια έντονη αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ της μητρόπολης και των αποικιακών διοικήσεων, επιτυγχάνοντας ένα στενό έλεγχό τους. Από την άλλη, η Γαλλία προωθούσε την εξαγωγή των δικών της συστημάτων, ιδιαίτερα μέσω του πολιτιστικού αφηγήματος, ωστόσο γίνεται αντιληπτό ότι οι γαλλικές αποικιακές διοικήσεις είχαν απομακρυνθεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, από την μητρόπολη,

εγείροντας αξιώσεις έναντι της στον έλεγχο των εδαφών, με παράδειγμα την Αλγερία. Μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι και στις δύο περιπτώσεις των κρατών, που μελετούνται στην διατριβή, ο συγκεντρωτισμός της διοίκησης ήταν το κύριο χαρακτηριστικό του αποικισμού, ωστόσο, για την Γαλλία, ο πολιτικός έλεγχος του στρατού χάθηκε, ιδιαίτερα όταν στρατιωτικοί ηγέτες των αποικιών ανέλαβαν πολιτικές εξουσίες και την τέλεση ορισμένων διαδικασιών διακυβέρνησης.

Όσον αφορά την απο-αποικιοποίηση, η ιστορική αυτή περίοδος έδειξε την χρήση των ενόπλων δυνάμεων κατά την αποικιοκρατία ως όργανο του κράτους για τον έλεγχο των αποικιών, όπου σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρχε αλληλεπίδραση με ιδιωτικά συμφέροντα. Η απόσυρση των στρατευμάτων από τις αποικίες έδωσε την ώθηση για την δόμηση νέων αφηγημάτων για τις στρατιωτικές αποστολές. Επίσης, υπήρξε το ιστορικό γεγονός που οδήγησε και στην εξέλιξη των εννοιών της ιθαγένειας και του πολίτη.

Σύμφωνα με την Nabulsi, για να επιτευχθεί η διαφυλετική συνύπαρξη των στρατευμάτων, είχε υιοθετηθεί το σύστημα της ιεραρχίας. Το κυριότερο παράδειγμα είναι η Ινδία, όπου η χρήση ντόπιων πληθυσμών για την στελέχωση των στρατευμάτων ξεκίνησε από τον ιδιωτικό τομέα, συγκεκριμένα από τον 18ο αιώνα η Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών είχε στις τάξεις της Ινδούς στρατιώτες, και ειδικά από την κοινότητα Hindus. Παρόλο που είχε εξασφαλιστεί η συνοχή των στρατευμάτων της Εταιρείας, δηλαδή δεν υπήρχαν προστριβές μεταξύ Ινδών και Βρετανών στρατιωτών, υπήρχε μια πολιτική ανισοτήτων και αποκλεισμού, ιδιαίτερα στην μισθοδοσία, με τους Βρετανούς να πληρώνονται περισσότερο, χωρίς να αποκλείονται και τα περιστατικά ρατσισμού, είτε φυλετικού είτε κοινωνικού, όπου ο δεύτερος διαδραματιζόταν και λόγω της κοινωνικής διαφοράς μεταξύ των Βρετανών στρατιωτικών. Παράλληλα, υπήρχε ανταγωνισμός μεταξύ των στρατευμάτων της Εταιρείας και του Βασιλικού Στρατού, ο οποίος κάμφθηκε όταν ο πολιτικός έλεγχος όλων των στρατευμάτων, ιδιωτικών και κρατικών, πέρασε υπό την εξουσία της βρετανικής κυβέρνησης στην μητρόπολη. Ένα επόμενο παράδειγμα, από την περίοδο της βρετανικής αποικιοκρατίας, είναι η ένταξη Ιορδανών στις βρετανικές ένοπλες δυνάμεις, και συγκεκριμένα στις εφεδρείες, με παράλληλη εκπαίδευση των αξιωματικών τους στις βρετανικές στρατιωτικές σχολές. Με αυτόν τον τρόπο, θα γινόταν η μετάβαση του σώματος των αξιωματικών προς τις ντόπιες κοινότητες.

Η απο-αποικιοποίηση της Βρετανίας έγινε με ομαλό τρόπο, σε επίπεδο πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, καθώς δεν είχαν εδραιωθεί ξεχωριστά πολιτικά συμφέροντα μεταξύ των εποίκων και των βρετανικών αποικιακών στρατευμάτων. Οι βρετανικές Ένοπλες Δυνάμεις, όπως επισημαίνεται και στο επίσημο δόγμα του Στρατιωτικού Συμφώνου, δεν είναι ένα στρατός-πολιτών, άρα στηρίζεται σε διαφορετικά αφηγήματα για την συνοχή τους. Από το 1998 ξεκίνησε η αναθεώρηση του στρατηγικού δόγματος, με στόχο τον εκσυγχρονισμό της συνοχής των στρατευμάτων, με παράλληλη ένταξη και των ατόμων που προέρχονται από τις φυλετικές και εθνοτικές μειονότητες του Ηνωμένου Βασιλείου. Η πολιτική προσλήψεων επικαιροποιείται ανά διαστήματα και στην πρόσφατη στρατηγική του 2018, ο στόχος είναι μέχρι το 2030 ο στρατός του Ηνωμένου Βασιλείου να εντάσσει άτομα χωρίς αποκλεισμούς.

Στην Γαλλία, στα αποικιακά στρατεύματα είχαν ενταχθεί άτομα από τις ντόπιες κοινότητες, για να ενταχθεί η αλληλεπίδραση στο εσωτερικό των αποικιών. Ωστόσο, είναι διαφορετική η περίπτωση της από εκείνη της Βρετανίας, καθώς η πολιτικοποίηση των αφηγημάτων συνοχής των στρατευμάτων ήταν πιο έντονη στις αποικίες και είχαν προκληθεί ανισότητες μεταξύ των εποίκων και των ιθαγενών. Η περίπτωση της απο-αποικιοποίησης της Ινδοκίνας δείχνει ότι η γαλλική μητρόπολη δεν μπορούσε να ελέγξει απομακρυσμένες περιοχές, και στην Αλγερία η ανάπτυξη ενός ρατσιστικού, όπως φαίνεται από τα δεδομένα, καθεστώτος αποικιακής διοίκησης οδήγησε σε μια απώλεια του πολιτικού ελέγχου των αποικιακών ενόπλων δυνάμεων. Ήταν μια κατάσταση που ήταν αποτέλεσμα της στρατηγικής που είχε η Γαλλική Δημοκρατία για τις αποικίες, όπου είχε παραχωρήσει την ευθύνη της διαχείρισης των αποικιών στις στρατιωτικές διοικήσεις, χωρίς να γίνεται ένας ουσιαστικός έλεγχος από την μητρόπολη. Στο ζήτημα των αποικιακών στρατευμάτων υπήρχε ανισότητα μεταξύ της στρατιωτικής θητείας και της απονομής πολιτικών δικαιωμάτων, δείχνοντας και εδώ έντονα ρατσιστικά χαρακτηριστικά. Και αυτό παρατηρείται και από την διαφορετική αντιμετώπιση που είχαν οι αποικίες από την μητρόπολη στην απονομή ιθαγένειας.

Ο γαλλικός αποικιακός στρατός δεν ήταν μισθοφορικός, υπήρχε το αφήγημα της πολιτικής συνοχής και, έτσι, είχε καλλιεργηθεί το αίσθημα της υποχρέωσης για την στρατιωτική θητεία, ως μια παράμετρος της ιδιότητας του πολίτη. Η πρακτική

αυτή, όμως, δεν εφαρμόστηκε με ίσους όρους σε αποικιακά στρατεύματα που αποτελούνταν από ιθαγενείς των αποικιών. Γι'αυτό, η περίοδος της απο-αποικιοποίησης οδήγησε την επίσημη πολιτική της Γαλλίας, στην σύγχρονη εποχή, να υιοθετήσει μια πολιτική χωρίς φυλετικούς αποκλεισμούς για την ένταξη στις ένοπλες δυνάμεις. Είναι μια κληρονομιά της σύγχρονης απαγόρευσης οποιασδήποτε πολιτικής αναφοράς σε ζητήματα φυλής στα επίσημα γαλλικά θεσμικά σώματα.

Ο τρόπος που η Γαλλία και η Βρετανία εδραίωσαν τις αυτοκρατορίες τους, ιδιαίτερα στον πρώτο αιώνα της νεωτερικότητας, αποτελεί έναν χάρτη για την μετέπειτα απεμπλοκή τους. Για την Βρετανία υπήρξε μια πολιτική της εξαγωγής νομικών και διοικητικών πρακτικών, με σκοπό οι αποικιακές διοικήσεις να μοιάζουν με το καθεστώς της μητρόπολης, και προωθήθηκε μια ουδέτερη στάση σε ζητήματα ντόπιας κουλτούρας και πολιτισμού. Για την Γαλλία, τα δεδομένα ήταν διαφορετικά, καθώς υπήρξε μια πολιτιστική επέκταση της γαλλοφωνίας, εις βάρος ντόπιων παραδόσεων, που σε ορισμένες περιπτώσεις λειτούργησε και ως μέσο συσπείρωσης των ντόπιων αντι-αποικιακών κινημάτων κατά τον 20ο αιώνα. Και στις δύο χώρες μελέτης, υπήρξε ένταξη ντόπιων πληθυσμών στα στρατεύματά τους, διευρύνοντας την κοινωνική, φυλετική, πολιτισμική βάση του στρατού, κάτι που βοήθησε στην ένταξη ατόμων στις ένοπλες δυνάμεις της μητρόπολης, με χώρες καταγωγής τις πρώην αποικίες. Με αυτόν τον τρόπο, διευρύνθηκε το περιεχόμενο της έννοιας της ιθαγένειας και ποιος/α ορίζεται πολίτης μιας χώρας.

Ενώ για το Ηνωμένο Βασίλειο μπορεί να ειπωθεί ότι ήταν πιο ομαλή η διαδικασία, στην Γαλλία έδειξε τις παθογένειες του πολιτικού συστήματος όσον αφορά τον πολιτικό έλεγχο του στρατού. Ως ρήξη στις πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις της Γαλλίας είναι η ανυπακοή των στρατιωτικών στην Αλγερία. Αποτελεί έναν συνδυασμό της πολιτικής κουλτούρας με την απο-αποικιοποίηση, όταν οι στρατιωτικές δυνάμεις στο εξωτερικό είχαν αναλάβει και πολιτικές ευθύνες και παρουσιάζονταν ως η επέκταση της κρατικής εξουσίας. Η Αλγερία αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση, καθώς είχε τον χαρακτηρισμό ως περιφέρεια της γαλλικής επικράτειας, ωστόσο δεν είχαν δοθεί πολιτικά δικαιώματα στο σύνολο του ντόπιου πληθυσμού, αλλά μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις, και αυτοί/ες που λάμβαναν πλήρη δικαιώματα ήταν οι Γάλλοι έποικοι. Παρόλο που Αλγερινοί συμμετείχαν στις

στρατιωτικές εκστρατείες της Γαλλίας, ήδη από την αρχή του αποικισμού της περιοχής, και ήταν σημαντική η συνεισφορά τους στην αντίσταση των Συμμάχων στην Βόρεια Αφρική, ο αγώνας ανεξαρτησίας τους δέχθηκε την ισχυρή αντίδραση και καταστολή από τις γαλλικές δυνάμεις. Η μετάβαση στο καθεστώς της Ε' Γαλλικής Δημοκρατίας υπήρξε μια απάντηση και οδήγησε στην υιοθέτηση αποφάσεων, με σκοπό να τερματιστούν οι ένοπλες συγκρούσεις και να επανέλθει ο ολοκληρωμένος πολιτικός έλεγχος του στρατού.

Η καταστολή των πραξικοπηματιών από την Αλγερία ήταν άμεση, με τον Πρόεδρο De Gaulle να προχωρά σε διάγγελμα, δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο την νομιμοποίηση που είχε από τους πολίτες της Γαλλίας, περιθωριοποιώντας ακόμα περισσότερο τις πραξικοπηματικές ομάδες. Εξασφαλίστηκε ο αδιαμφισβήτητος πολιτικός έλεγχος του στρατού και μειώθηκε η έντονη πολιτικοποίησή του, ειδικά στην επιρροή του στο πολιτικό σύστημα, κάτι που ενισχύθηκε και με την απεμπλοκή της Γαλλίας από τις αποικίες της, ιδιαίτερα σε όσες είχαν πλειοψηφίσει τα αντι-αποικιοκρατικά κόμματα και ομάδες. Ωστόσο, η περίοδος της απο-αποικιοποίησης επηρεάζει το εσωτερικό της Γαλλίας, όχι τόσο σε επίπεδο πολιτικού ελέγχου του στρατού όσο σε επίπεδο διακυβέρνησης, ιδιαίτερα στην εξωτερική πολιτική, αλλά και σε ζητήματα απονομής δικαιοσύνης. Η διαχείριση του όλου ζητήματος των πραξικοπηματιών της Γαλλίας έγινε με διακριτικό τρόπο από την πολιτική εξουσία, δηλαδή δεν υπήρχε έντονη δημοσιότητα για το μέλλον των πραξικοπηματιών και το σύνολο των ατόμων που συμμετείχαν, και πολλά από τα επίσημα έγγραφα της περιόδου εκείνης ήταν για ένα μακροχρόνιο διάστημα απόρρητα για το ευρύ κοινό. Από τις αρχές του 21ου αιώνα έχουν ξεκινήσει δίκες πρώην στρατιωτικών, ύστερα από καταγγελίες θυμάτων είτε συγγενών τους, ιδιαίτερα όσων συμμετείχαν σε βασανιστήρια και εκτελέσεις επαναστατών στις πρώην αποικίες, και συγκεκριμένα στην Αλγερία.

Γενικώς, η απο-αποικιοποίηση των ενόπλων δυνάμεων έχει τρεις διαστάσεις, που εφάπτονται σε αρκετούς τομείς της διακυβέρνησης, αλλά και στον τρόπο που εξελίσσεται η πολιτική κουλτούρα σε εσωτερικό ενός κράτους. Η πρώτη διάσταση είναι η επιστροφή των στρατευμάτων στην μητρόπολη. Η στρατιωτική ισχύς των αποικιοκρατικών κρατών ήταν ένας σημαντικός παράγοντας στην επέκταση της κυριαρχίας τους πάνω σε άλλους δρώντες. Υπήρχε μια εξέλιξη στην δόμηση της

συνοχής των στρατευμάτων που στέλνονται στο εξωτερικό, αλλά και στο αντικείμενο της αποστολής τους, καθώς δεν ήταν μια ένοπλη σύγκρουση μεταξύ δύο κρατικών οντοτήτων, όπως γινόταν στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Ήταν αποστολές στρατιωτικής ισχύος, στις οποίες ο απώτερος σκοπός ήταν το κέρδος, είτε σε επίπεδο κράτους είτε ισχυρών ιδιωτικών οικονομικών και εμπορικών συμφερόντων. Το τέλος της αποικιοκρατίας έδωσε μια νέα διάσταση στην οργάνωση των στρατιωτικών αποστολών στο εξωτερικό και στους λόγους για τους οποίους θα εγκρίνονται από την πολιτική διακυβέρνηση. Επίσης, εξελίχθηκαν οι στρατιωτικές στρατηγικές και τακτικές για τις οποίες εκπαιδεύονται τα σύγχρονα στρατεύματα. Το ζητούμενο είναι ο συγκεκριμένος σκοπός μια στρατιωτικής αποστολής, ιδιαίτερα όταν εμπλέκεται ένας θεσμός του κράτους, όπως είναι οι ένοπλες δυνάμεις.

Η δεύτερη διάσταση αφορά το προσωπικό που αποτελεί τις ένοπλες δυνάμεις. Όπως παρατηρήθηκε από τα δεδομένα των αντίστοιχων κεφαλαίων για την απο-αποικιοποίηση σε Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο, στα αποικιοκρατικά στρατεύματα υπηρετούσαν και άτομα που προέρχονταν από τις ντόπιες κοινότητες των αποικιών. Με αυτόν τον τρόπο, επεκτάθηκε η απονομή της υπηκοότητας και όλο αυτό το πλαίσιο οδήγησε και σε μια μετεξέλιξη της έννοιας της ιθαγένειας. Έτσι, από τα μέσα του 20ου αιώνα, πραγματοποιήθηκαν ριζικές κοινωνικές αλλαγές στο εσωτερικό των κρατών της Δυτικής Ευρώπης και μία από αυτές είναι η ένταξη στις ένοπλες δυνάμεις ατόμων που προέρχονταν από τις εθνότητες των πρώην αποικιών, όμως υπηρετούν ως πολίτες του έθνους-κράτους της μητρόπολης. Η τρίτη διάσταση ταιριάζει αρκετά με την πρώτη, και αφορά την πολιτική διαδικασία και λογοδοσία των στρατιωτικών αποστολών στο εξωτερικό. Είναι ένα ζήτημα που βρίσκεται εν εξελίξει, καθώς αποτελεί ένα είδος περαιτέρω εκδημοκρατισμού της χρήσης της στρατιωτικής ισχύος, με πρόσφατα παραδείγματα την αποστολή των στρατευμάτων σε Αφγανιστάν και Ιράκ, στις αρχές του 21ου αιώνα, και την συζήτηση που πυροδότησαν μέχρι τις μέρες μας για το πότε και πώς εγκρίνονται στρατιωτικές αποστολές στο εξωτερικό, και τις ισορροπίες μεταξύ εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας.

Για την υπόθεση εργασίας των ομάδων πίεσης, οι στρατιωτικοί θεσμοί σε Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο γίνονται αντιληπτοί ως ομάδα συμφερόντων σε ένα κοινό πλαίσιο μεταξύ τους. Οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν μια θεσμική ομάδα

συμφερόντων, που λειτουργεί υπό το πλαίσιο ενός πλουραλιστικού δημοκρατικού συστήματος σε φιλελεύθερου τύπου πολιτεύματος. Στην σύγχρονη εποχή, οι Ένοπλες Δυνάμεις έχουν υιοθετήσει τα χαρακτηριστικά ενός επαγγέλματος, ιδιαίτερα στον τομέα της στρατολόγησης, άρα τα μέλη του έχουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχει ένας/μια εργαζόμενος/η. Σε αυτό το σημείο εγείρεται το ερώτημα κατά πόσο μπορεί να αποτελέσει κίνδυνο για το πολίτευμα ο συνδικαλισμός τους, αν και σε αυτή την περίπτωση υπάρχουν δομικές διαφορές μεταξύ των επίσημων ενώσεων των ενεργών στρατιωτικών και των ομάδων πίεσης αποστράτων. Η δράση των ενόπλων δυνάμεων ως ομάδα συμφερόντων αναδείχθηκε περισσότερο το τελευταίο χρονικό διάστημα και λειτουργεί στο πλαίσιο του ανταγωνισμού των θεσμικών συμφερόντων μέσα σε ένα πλουραλιστικό κράτος.

Ωστόσο, λόγω της ιδιαιτερότητας του στρατιωτικού θεσμού, μπορεί να παίξει ρόλο στην εξωτερική πολιτική της χώρας, ιδιαίτερα σε συμβουλευτικό ρόλο, αν και για την Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, τις τελευταίες δεκαετίες, δεν υπάρχει τόση έντονη επίδραση όπως στο παρελθόν, καθώς όλες οι αποφάσεις καθορίζονται από τον πολιτικό βραχίονα της διακυβέρνησης του κράτους. Για το Στρατιωτικό Σύμφωνο, ο πόλεμος στο Ιράκ μπορεί να θεωρηθεί μια περίπτωση τριβής μεταξύ ενόπλων δυνάμεων και πολιτικής ηγεσίας, κυρίως στο ζήτημα των δικαιωμάτων των στρατιωτών που γύρισαν από τις εκστρατείες, με τις Ένοπλες Δυνάμεις να αναδεικνύουν το σχετικό κείμενο που είχε θεσπίσει η ανώτερη στρατιωτική ηγεσία πριν το 2000. Ο στόχος επιρροής ήταν η κυβερνητική εξουσία και η στάση της πάνω σε πρακτικούς τομείς, και όχι τόσο ο επανακαθορισμός μιας συγκεκριμένης στρατιωτικής στρατηγικής. Στην Δ΄ Γαλλική Δημοκρατία (Quatrième République), οι Γαλλικές Ένοπλες Δυνάμεις στην Αλγερία δεν αποδέχονταν το αποτέλεσμα της απο-αποικιοποίησης και την πρόθεση του Προέδρου De Gaulle να "απεγκλωβίσει" την Γαλλία από την Αλγερία. Μια αποικιοκρατική κληρονομιά, που συνδυάζεται με τον ρόλο των ενόπλων δυνάμεων ως ομάδα συμφερόντων στην Γαλλία, είναι το "δέσιμο" που είχαν οι γαλλικές αποικιοκρατικές μονάδες στρατού με τον πληθυσμό των εποίκων που διένεμαν στις αποικίες.

Τελικά, αυτό που λειτούργησε αποτρεπτικά στο να οργανωθεί ένα πιο διευρυμένο στρατιωτικό πραξικόπημα ήταν ότι η στάση που εκδηλώθηκε από τους

Γάλλους στρατιωτικούς στην Αλγερία αφορούσε ένα μέρος των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων, πολύ συγκεκριμένο, και όχι την ολότητα του στρατεύματος. Και στις δύο περιπτώσεις εγείρεται το ερώτημα σε ποιο επίπεδο ήταν οι πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις στις δύο χώρες. Στην περίπτωση της Γαλλίας, η χώρα είχε βγει κατεστραμμένη από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, έχοντας χάσει την κεντρική θέση στο παγκόσμιο σύστημα, λόγω απώλειας αποικιών, και με νέα δεδομένα στην πολιτική οργάνωση. Έτσι, οι παλαιές τάξεις του στρατού προσπελάστηκαν από την εποχή και ορισμένοι κύκλοι προχώρησαν σε στάσεις ανυπακοής, θέλοντας να δείξουν ότι έχουν επιρροή ακόμα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η μεταρρυθμιστική περίοδος της διακυβέρνησης Blair είχε άμεσο αντίκτυπο στις κοινωνικές δομές της χώρας, με τις Ένοπλες Δυνάμεις να προχωρούν σε κινήσεις προστασίας των δικαιωμάτων των μελών τους. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας έφεραν νέα δεδομένα στην ασφάλεια, μαζί και την ανάδειξη μαζικών κοινωνικών αντιδράσεων στον τρόπο που συμμετείχαν οι στρατιωτικές δυνάμεις στους πολέμους του Αφγανιστάν και Ιράκ.

Τέλος, στην υπόθεση εργασίας για τις διεθνείς σχέσεις, μπορεί να ειπωθεί ότι ο πολιτικός έλεγχος του στρατού αποτελεί μία μετεξέλιξη της περιόδου της απο-αποικιοποίησης, μιας και οι Ένοπλες Δυνάμεις διατηρούν τον ρόλο τους στο πλαίσιο ενός οργάνου του κράτους, ως μέσο ισχύος στο διεθνές σύστημα. Η δόμηση του αμυντικού και στρατηγικού δόγματος ενός κράτους είναι μια από τις κύριες αρμοδιότητες της εκτελεστικής εξουσίας, καθώς ορίζονται το πλαίσιο της κυβερνητικής δράσης, η θέση της χώρας στο διεθνές σύστημα, και οι συμμαχίες. Συνάδει με τον πολιτικό έλεγχο του στρατού, καθώς οι ένοπλες δυνάμεις αποτελούν ένα σημαντικό στοιχείο της προβολής της κρατικής στρατιωτικής ισχύος στο διεθνές σύστημα. Το αμυντικό δόγμα εξελίσσεται παράλληλα με το διεθνές σύστημα, αλλά και την κοινωνία στο εσωτερικό, καθώς εκσυγχρονίζεται και είναι αναγκαίο να περιβάλλει όλα τα νέα δεδομένα. Οι ίδιες οι Ένοπλες Δυνάμεις εξελίσσονται, επειδή αποτελούν μέρος του θεσμικού συστήματος και τα μέλη τους προέρχονται από την κοινωνία. Επίσης, η θέσπιση του αμυντικού δόγματος δείχνει και τον τρόπο που λειτουργεί η θεσμική διαδικασία σε ένα κράτος και οι πολιτικές ιδεολογίες που κυριαρχούν, με τον πολιτικό φιλελευθερισμό να προτάσσει την διάκριση των εξουσιών και την λογοδοσία των κρατικών δρώντων.

Για το Ηνωμένο Βασίλειο, το 2011 είχε ξεκινήσει η συζήτηση για τον στρατιωτικό προγραμματισμό *FR2020*, το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού των ενόπλων δυνάμεων, με κύριο στοιχείο του την δομή των στρατευμάτων. Προκρίθηκαν περικοπές στις τακτικές δυνάμεις και ενίσχυση των εφεδρειών. Προκειμένου να καμφθούν οι αντιδράσεις από την στρατιωτική ηγεσία, οργανώθηκαν προγράμματα εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης των εφεδρειών. Έτσι, μετεξελίχθηκε το δόγμα της επιχειρησιακής ετοιμότητας των ενόπλων δυνάμεων, με τους εφέδρους και τους επαγγελματίες στρατιώτες να είναι ετοιμοπόλεμοι, όταν χρειάζεται το Ηνωμένο Βασίλειο να αυξήσει την επιχειρησιακή του δύναμη. Η κινητοποίηση των εφεδρικών στρατιωτικών δυνάμεων βασίζεται στην στρατηγική του καταναγκασμού, καθώς οι έφεδροι, έχουν υπογράψει συμβόλαιο σύμφωνα με την θέλησή τους, αλλά πρέπει να παρουσιάζονται για υπηρεσία, όταν τους/τις καλούν. Το πρόγραμμα *FR2020* είναι το βασικό που διέπει τις σύγχρονες βρετανικές Ένοπλες Δυνάμεις και εντάσσεται στην *Στρατηγική Επισκόπηση της Άμυνας και της Ασφάλειας του 2015*, στην οποία οργανώνεται η κοινή επιχειρησιακή δύναμη του Ηνωμένου Βασιλείου *Joint Force 2025*.

Όσον αφορά την πυρηνική αποτροπή του Ηνωμένου Βασιλείου, σημαντικό στοιχείο είναι η ειδική σχέση που έχει δρομολογηθεί με τις ΗΠΑ, ήδη από την υπογραφή της "*Συμφωνίας Αμοιβαίας Άμυνας ΗΠΑ - Ηνωμένου Βασιλείου*" το 1958, που συμπεριλάμβανε την συνεργασία των δύο κρατών στην πυρηνική στρατηγική, με την αγορά πυρηνικών οπλικών συστημάτων και κοινές ασκήσεις. Η συμφωνία αυτή επικαιροποιήθηκε το 2014. Η βρετανική στρατηγική έχει την πολιτική της εφαρμογής της πυρηνικής ισχύος, ωστόσο χαρακτηρίζεται ως ένα εργαλείο στρατηγικού σκοπού, λειτουργώντας ως μέσο αποτροπής. Επίσης, η δόμηση του πυρηνικού αφηγήματος βοηθά και στην συνοχή των περιφερειών του Ηνωμένου Βασιλείου. Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι ότι η Σκωτία είναι η περιοχή αποθήκευσης των πυρηνικών μέσων. Με αυτόν τον τρόπο, αναδεικνύονται η στρατηγική σημασία της Σκωτίας και η αποκεντρωμένη πολιτική της κεντρικής διοίκησης του Ηνωμένου Βασιλείου, ώστε να τηρηθούν οι ισορροπίες στο εσωτερικό της χώρας, μετά το Brexit.

Στην πρόσφατη επικαιροποίηση του αμυντικού δόγματος, προβλέπεται συγκεκριμένο απόθεμα των πυρηνικών κεφαλών, ώστε να διατηρούνται οι

ισορροπίες στο διεθνές σύστημα, και οργανώνοντας το αφήγημα ότι το Ηνωμένο Βασίλειο είναι μια δύναμη για αμυντικούς σκοπούς, και όχι επιθετικούς. Γι' αυτό στην επίσημη πυρηνική στρατηγική αναφέρεται ότι βρετανικά οπλικά συστήματα δεν έχουν τοποθετηθεί, ώστε να στοχεύουν κάποιο κράτος, και διατηρείται ένα μικρό ποσοστό καταστροφικής ισχύος στα πυρηνικά όπλα, τα οποία ενεργοποιούνται μόνο σε ακραίες περιπτώσεις αυτο-άμυνας, όχι μόνο του Ηνωμένου Βασιλείου, αλλά και του ΝΑΤΟ. Ο/Η Πρωθυπουργός έχει τον έλεγχο της πυρηνικής ενέργειας και μόνο αυτός/η μπορεί να δώσει την εντολή χρήσης της πυρηνικής ισχύος.

Όσον αφορά το αμυντικό δόγμα της Γαλλίας, η δημοσίευση της Λευκής Βίβλου είναι μια υποχρεωτική στρατηγική υποχρέωση του/ης εκάστοτε Προέδρου. Συνήθως, η σύνταξή της γίνεται σε συνεργασία της στρατιωτικής ηγεσίας, όμως το 2008 καλούνται εμπειρογνώμονες από διάφορους επιστημονικούς κλάδους, ενισχύοντας την αλληλεπίδραση με το πολιτικό προσωπικό. Η καθιέρωση ενός *Επιχειρησιακού Κέντρου για την Διαχείριση Εξωτερικών Σχέσεων* εντείνει την συνεργασία μεταξύ Υπουργείου Ενόπλων Δυνάμεων και του Υπουργείου Εξωτερικών, εξασφαλίζοντας μια ολιστική προσέγγιση της αμυντικής πολιτικής της χώρας και αναδεικνύοντας τον ρόλο του στρατού στην γαλλική διεθνή πολιτική. Το 1996 οι Ένοπλες Δυνάμεις της Γαλλίας έγιναν εθελοντικές και από το 2016 σχηματίστηκε το σώμα της Εθνοφρουράς, η οποία δεν έχει στρατιωτικό καθεστώς λειτουργίας, αλλά συνδράμει με τις αστυνομικές δυνάμεις.

Στην πυρηνική στρατηγική της Γαλλίας, η πυρηνική ισχύς ήταν το κυρίαρχο αφήγημα για την αυτονομία της αμυντικής πολιτικής της Γαλλίας στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Η μεταπολεμική Γαλλία αναπτύχθηκε ως πυρηνική δύναμη κρούσης, υπό το δόγμα "*tous azimuts*" ("*προς όλες τις κατευθύνσεις*") του Προέδρου De Gaulle. Αναφέρεται σε μια γενική στρατηγική αποτροπής, καθώς δεν καθόριζε συγκεκριμένες δυνάμεις και δρώντες ως εχθρούς. Το γαλλικό αμυντικό δόγμα ορίζει συνολικά το πυρηνικό του οπλοστάσιο ως στρατηγικό, με στόχο να τηρηθούν οι ισορροπίες στο διεθνές σύστημα. Η πρόσφατη εξέλιξη της πυρηνικής στρατηγικής της Γαλλίας εμπεριέχεται στην αναθεωρημένη στρατηγική επί Προεδρίας Emmanuel Macron, που δημοσιεύθηκε το 2017. Η πυρηνική αποτροπή αναφέρεται ως ένα σημαντικό στοιχείο για την εγγύηση της εδαφικής ακεραιότητας

της Γαλλίας και το μέσο που εξασφαλίζει την αυτονομία στην λήψη αποφάσεων και την προβολή της θέσης της χώρας στο διεθνές σύστημα. Το 2009 η Γαλλία επέστρεψε ως πλήρες μέλος στην στρατιωτική διοίκηση του NATO, διατηρώντας το δικαίωμα της ειδικής διαχείρισης της εθνικής πυρηνικής ισχύος. Παράλληλα αναγνωρίζει το NATO ως ένα σημαντικό στοιχείο για την ευρωπαϊκή άμυνα. Επίσης, σημαντικό στοιχείο της ευρωπαϊκής πολιτικής της Γαλλίας αποτελούν οι γαλλο-γερμανικές σχέσεις, οι οποίες εξελίσσονται ανάλογα με τα δεδομένα που κυριαρχούν στην ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια. Το Brexit θα οδηγήσει σε μια σύσφιξη των σχέσεων αυτών, που θα λειτουργήσουν ως βάση του οικοδομήματος της ευρωπαϊκής άμυνας, μιας και η Γαλλία είναι το μόνο κράτος-μέλος της Ε.Ε. με πυρηνική δύναμη και μόνιμη θέση στο Συμβούλιο Άμυνας του ΟΗΕ. Παρόλα αυτά, ο γαλλο-γερμανικός άξονας δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας σταθερός παράγοντας, καθώς υπάρχει η πιθανότητα αλλαγής των συμφερόντων, και αποτελεί ένα πολιτικό εργαλείο, και όχι θεσμικό. Αφορά, περισσότερο πώς θα εξελιχθεί η ίδια η Ε.Ε. σε αμυντικό επίπεδο, ώστε να εξαχθούν σίγουρες προβλέψεις.

Το 2017 το Υπουργείο Άμυνας στην Γαλλία μετονομάστηκε σε Υπουργείο των Ενόπλων Δυνάμεων, δείχνοντας το εύρος των δραστηριοτήτων που αφορούν τις Ένοπλες Δυνάμεις, που δεν περιορίζεται σε αμυντικούς σκοπούς, αλλά εφάπτεται σε αρκετούς τομείς της διεθνούς πολιτικής, αναγνωρίζοντας, παράλληλα, την ευθύνη του κράτους για την προστασία των δικαιωμάτων τους. Στην περίπτωση της Γαλλίας, ο/η Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι ο ισχυρός πολιτικός παράγοντας σχετικά με την εξωτερική πολιτική και η γαλλική νομοθεσία προβάλλει ορισμένες παραμέτρους, με σκοπό να υπάρχει ενημέρωση στο ευρύ κοινό σχετικά με την εξέλιξη του στρατηγικού δόγματος. Η ενίσχυση της θεσμικής θέσης του/ης Προέδρου της Δημοκρατίας υπήρξε μια ιστορική ανάγκη, τουλάχιστον από την περίοδο της απο-αποικιοποίησης, προκειμένου να αποφευχθεί η πολιτική αστάθεια της Δ' Γαλλικής Δημοκρατίας.

Επίσης, η οργάνωση μιας στρατιωτικής αποστολής στο εξωτερικό αποτελεί μια πολύπλοκη διαδικασία. Έτσι, για την Γαλλία η ενεργοποίηση των διεθνών αποστολών δείχνει αυτήν την περιπλοκότητα, όπου, αρκετές φορές έχει, ήδη, αποφασιστεί από την εκτελεστική εξουσία και υπάρχει μια τυπική ενημέρωση προς το Κοινοβούλιο. Δεν υπάρχει ένα αποκλειστικό όργανο και σώμα για αυτήν την

διαδικασία, αλλά ένα πλέγμα υπηρεσιών και δομών μεταξύ υπουργείων και διοικητικών μονάδων του στρατού. Η δόμηση της εξωτερικής πολιτικής είναι ένα από τα βασικά καθήκοντα της εκτελεστικής εξουσίας της Γαλλίας, και, συγκεκριμένα, του/ης Προέδρου, με την περίοδο διακυβέρνησης του Charles de Gaulle να υπήρξε καθοριστική για την εξέλιξη του αφηγήματος της εξωτερικής πολιτικής της Γαλλίας.

Η στρατηγική στο μετα-Brexit Ηνωμένο Βασίλειο είναι το δόγμα του *Global Britain*, όπου το κύριο αντικείμενο είναι προβολή της διεθνούς ισχύος της χώρας στις σφαίρες επιρροής του παρελθόντος, που θα εξασφαλίσει την παρουσία του Ηνωμένου Βασιλείου σε αρκετές περιφέρειες του παγκόσμιου συστήματος. Προκρίνεται η εδραίωση νέων βάσεων στην Μέση Ανατολή και η ενισχυμένη βρετανική στρατιωτική παρουσία σε Ινδία και Ειρηνικό. Το Brexit αποτελεί ένα σημείο τομής στις ευρωπαϊκές σχέσεις της χώρας και οδήγησε σε μια επαναπροσέγγιση του αμυντικού δόγματος και των ζητημάτων ταυτότητας. Οι σχέσεις με την Ευρώπη αποτελούν ένα μέρος της βρετανικής διεθνούς πολιτικής και παρατηρείται η προώθηση διμερών συνεργασιών με ευρωπαϊκά κράτη και η ένταξη της ευρωπαϊκής ασφάλειας στο ευρύτερο οικοδόμημα της Δύσης. Οι σχέσεις Γαλλίας και Βρετανίας θα επηρεαστούν, καθώς, παρά τις ιστορικές διαφορές τους, είχαν προχωρήσει σε στρατηγικές συμφωνίες μεταξύ τους. Μια από αυτές είναι η Συμφωνία της Οττάβας, το 1974, με τις χώρες να συμφωνούν στην κοινή συνεισφορά τους στις αμυντικές ανάγκες του NATO. Επίσης, η συμφωνία του Lancaster House, το 2010, αποτελεί η βάση της σύγχρονης συνεργασίας μεταξύ των δύο κρατών σε στρατηγικό και αμυντικό επίπεδο, το οποίο αναφέρεται και στις πρόσφατες αναθεωρημένες στρατηγικές τους.

Σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής, το Ηνωμένο Βασίλειο είχε ξεκινήσει την δόμηση της στρατηγικής της *Global Britain* από το 2016, πριν ακόμα αποφασιστεί το δημοψήφισμα. Το 2019, αφού επικυρώθηκε από τους πολίτες η απόφαση της αποχώρησης της Βρετανίας από την Ε.Ε, δημοσιεύεται η αναθεώρηση της στρατηγικής *Global Britain*. Το 2030 αναφέρεται ως το έτος τελικής εφαρμογής, και σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα η βασική εκπαίδευση και αποστολή του στρατού είναι η εμπλοκή σε ένοπλες συγκρούσεις (*warfighting*), με πρόβλεψη της αύξησης των αμυντικών δαπανών.

Η θέση του/ης Πρωθυπουργού έχει προνομιακές εξουσίες στον αμυντικό τομέα, όπως η αποστολή στρατευμάτων στο εξωτερικό, κήρυξη έκτακτης ανάγκης, η κήρυξη πολέμου, μέσω της άτυπης συνταγματικής κατοχύρωσης της εκτελεστικής εξουσίας ως εκπροσώπου του Στέμματος. Η οργάνωση των διεθνών αποστολών αποτελεί έργο του Υπουργικού Συμβουλίου και του συμβουλευτικού οργάνου της ανώτερης στρατιωτικής ηγεσίας. Η νομοθετική εξουσία περιορίζεται, στο θέμα των στρατιωτικών αποστολών στο εξωτερικό, στην ενημέρωσή της από την εκτελεστική.

Όσον αφορά την σύγκριση μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Γαλλίας στον πολιτικό έλεγχο του στρατού, ως σημείο διαφοράς μεταξύ τους είναι ο τρόπος δόμησης των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων κατά την νεωτερικότητα. Μπορεί να ειπωθεί ότι τα δεδομένα της Βρετανίας μοιάζουν αρκετά με τις Η.Π.Α, καθώς υπάρχει περισσότερη αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο αυτών κρατικών οντοτήτων, μέσω της κοινής τους ιστορίας για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Καταρχάς, η στρατιωτική θητεία ήταν σε ελάχιστες περιπτώσεις στην ιστορία της Βρετανίας υποχρεωτική και οι ένοπλες δυνάμεις έχουν δομηθεί, κυρίως, πάνω στην επιλεκτική ή εθελοντική στράτευση.

Ωστόσο, σε σχέση με τις Η.Π.Α, η κύρια δομική διαφορά είναι ότι η κληρονομιά των βρετανικών ενόπλων δυνάμεων βασίζεται στην ιστορία της αριστοκρατίας της χώρας και στις νόρμες που έχουν μετεξελιχθεί σταδιακά ως τις μέρες μας. Φυσικά, οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούσαν ένα στοιχείο ισχύος στην εξωτερική πολιτική του Ηνωμένου Βασιλείου, ήδη από την περίοδο της αποικιοκρατίας. Στη σύγχρονη εποχή, οι Ένοπλες Δυνάμεις του Ηνωμένου Βασιλείου συνεχίζουν να αποτελούν όργανο εξωτερικής πολιτικής, με τις διεθνείς αποστολές, αλλά και με την συμμετοχή στα στοιχεία του αφηγήματος του Global Britain στην μετα-Brexit περίοδο, ως ένα πεδίο προβολής της ισχύος της χώρας. Στην περίπτωση της Γαλλίας, οι πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις εξελίχθηκαν παράλληλα με την εξέλιξη του γαλλικού πολιτεύματος καθ'όλη την διάρκεια της νεωτερικότητας. Μπορεί να ειπωθεί ότι παρατηρείται μια «πολιτικοποίηση του πολιτικού ελέγχου» στην Γαλλία. Η εξασφάλιση της υποταγής των γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων προς το πολιτικό καθεστώς οργανώθηκε με την ενσωμάτωση πολιτικών εννοιών στις τάξεις τους. Η κάθε πολιτική ομάδα που αναλάμβανε την εξουσία, προωθούσε μεταρρυθμίσεις που στηρίζονταν στις πολιτικές τους ιδεολογίες ή αποτελούσε έναν

συνδυασμό επαγγελματικών χαρακτηριστικών και πίστης σε ένα συγκεκριμένο καθεστώς. Τα παραδείγματα είναι αρκετά για την Γαλλία. Είναι η επιρροή των Ιακωβίνων στη οργάνωση των Ενόπλων Δυνάμεων στην Α' Δημοκρατία, ο νεο-ιακωβισμός στην Γ' Γαλλική Δημοκρατία, η υπόθεση Dreyfus έδειξε τον κορπορατισμό των ανώτερων στρατιωτικών τάξεων. Ακόμη, και στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ο De Gaulle, ως επικεφαλής των *Ελεύθερων Γάλλων*, κάλεσε τους στρατιωτικούς να μην υπηρετούν τυφλά την κυβέρνηση Vichy, λόγω ενός θεσμοθετημένου πολιτικού ελέγχου, αλλά να λαμβάνουν υπόψη ποιά είναι η πραγματική μορφή του πολιτεύματος. Η περίπτωση της Γαλλίας δείχνει ότι η πολιτικοποίηση του πολιτικού ελέγχου δεν είναι χαρακτηριστικό μόνο απολυταρχικών καθεστώτων, ή εκείνων που στηρίζονται πάνω σε συγκεκριμένες ιδεολογίες, όπως τα μαρξιστικά, σύμφωνα με την θεωρία του Huntington. Ακόμα και σε ένα καθεστώς πολιτικού φιλελευθερισμού μπορεί να υπάρξει μια πολιτικοποίηση του συνεκτικού αφηγήματος, ιδιαίτερα όταν το κράτος έχει ορίσει ένα συγκεκριμένο είδος πολιτικής ταυτότητας και ιθαγένειας, όπως είναι η γαλλική περίπτωση. Η σύγχρονη υπενθύμιση του πρώην αρχηγού του Γενικού Επιτελείου, Στρατηγού Lecoindre, για τον επαγγελματισμό και την ουδετεροποίηση των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων έρχεται να θυμίσει το αντίστοιχο αφήγημα του πολιτικού ελέγχου του στρατού των Η.Π.Α και του Ηνωμένου Βασιλείου. Όμως, η ιδιαιτερότητα των ρεπουμπλικανικών αξιών βρίσκει εφαρμογή στα επίσημα κείμενα και της πρόσφατης προεδρικής εξουσίας Macron, λειτουργώντας ως ειδοποιός διαφορά με τα άλλα κράτη του δυτικού κόσμου.

Αλλά η Γαλλία αποτέλεσε πάνω από όλα ένα πρότυπο του πολίτη-στρατιώτη στη νεωτερικότητα και στο δημοκρατικό έθνος-κράτος. Προκειμένου να ακολουθήσει τις εξελίξεις και τους συμμάχους της, προωθήθηκαν οι αντίστοιχες μεταρρυθμίσεις που άλλαξαν την φύση της στρατιωτικής θητείας και τον τρόπο συνοχής των στρατευμάτων. Παρόλα αυτά, οι Ένοπλες Δυνάμεις στην Γαλλία συνεχίζουν να είναι παρούσες στην κοινωνία.

Μια παράμετρος, που δεν είναι κυρίαρχη στην παρούσα διατριβή, αλλά είναι χρήσιμη για την κατανόηση του συνολικού πλαισίου ανάλυσης των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, είναι η ανάλυση του πραξικοπήματος. Ένα πραξικόπημα μπορεί να συμβεί είτε ως παρέμβαση των ενόπλων δυνάμεων στην

πολιτική είτε ως μια επιδείνωση της ισορροπίας των σχέσεων στο πολιτικό σύστημα μιας χώρας. Είναι ένα ζήτημα που αντιστοιχεί και σε όρους πολιτικής οικονομίας, λαμβάνοντας υπόψη και την έννοια του "παρασιτικού στρατού" που ορίστηκε από τον Feaver, συγκεκριμένα στον τομέα της διαχείρισης των πόρων ενός κράτους. Στην σύγχρονη εποχή, ιδιαίτερα μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο δεν βίωσαν ένα άμεσο στρατιωτικό πραξικόπημα, και οι στρατιωτικοί θεσμοί τους δεν έχουν προνομιακή θέση, εις βάρος των άλλων θεσμών. Η Γαλλία κινδύνευσε να βρεθεί μπροστά σε μια τέτοια κατάσταση, όμως τα αίτια ήταν πολιτικά, λόγω του τρόπου διακυβέρνησης των αποικιών και στο πώς το πολιτικό σύστημα ανταποκρίθηκε μπροστά στην κρίση της απο-αποικιοποίησης. Παρατηρείται ότι τα κίνητρα των πραξικοπηματικών κινήσεων ήταν κυρίως πολιτικά, λειτουργώντας ως ένα πλαίσιο μετάβασης ή σε περιόδους έκτακτης ανάγκης. Γι' αυτό και ήταν σύντομης χρονικής διάρκειας και είχαν διαδραματιστεί στα πρώτα χρόνια της νεωτερικής της Γαλλίας, όταν το πολίτευμα προσπαθούσε να βρει τον δρόμο του. Η αποτυχία των πραξικοπηματιών στην Αλγερία δείχνει ότι η ιστορία τους είχε προσπεράσει.

Έτσι, η παρέμβαση και η παρουσία του στρατού στο εσωτερικό ενός κράτους μπορεί να οριστεί ως: α) στο πλαίσιο ενός συστήματος πολιτικού φιλελευθερισμού ως ένας από τους θεσμούς του κράτους, που αποτελεί μια ισχυρή ομάδα συμφερόντων, αλλά χωρίς να έχει άμεση πολιτική επιρροή. Σε αυτήν την περίπτωση, το διακύβευμα είναι η διαχείριση της αμυντικής πολιτικής, ο έλεγχος των αντίστοιχων δαπανών, και σε επίπεδο πολιτικής ατζέντας σε ποιά θέση βρίσκονται τα θέματα άμυνας. Ωστόσο, εφάπτεται στην ευχέρεια του πολιτικού βραχίονα η πολιτικοποίηση των παραπάνω ζητημάτων, αν οδηγεί σε μια στρατιωτικοποίηση ενός σημαντικού ποσοστού ζητημάτων ασφαλείας, ή ως ένα αφήγημα πολιτικής επιρροής στην κοινωνία. Β) Μέσα σε ένα σύστημα οικονομίας της αγοράς, η χρήση του φιλελεύθερου αφηγήματος έχει οδηγήσει σε έναν περιορισμό της διαχείρισης των στρατιωτικών πόρων στον γενικό προϋπολογισμό οδηγώντας τον στρατό να λειτουργεί με όρους αγοράς και να προχωρά στην σύναψη συμβάσεων με ισχυρούς ιδιωτικούς οικονομικούς δρώντες. Σε αυτήν την περίπτωση, απομακρυνόμαστε από το πλαίσιο των δυτικών κρατών, καθώς τα

περισσότερα παραδείγματα που προέρχονται από αυτόν τον τομέα, αφορούν μεταβατικά κράτη.

Όσον αφορά τις χώρες μελέτης της διατριβής, το αντίστοιχο πεδίο δραστηριοτήτων αφορά τις αποστολές στο εξωτερικό και όχι τόσο ζητήματα εσωτερικής ασφαλείας, παρόλο που η σύγχρονη βιβλιογραφία εφιστά την προσοχή στην ανάδειξη ολοένα και περισσότερων ιδιωτικών φορέων στους τομείς παρακολούθησης και προστασίας. Γ) Ως αποτυχία του πολιτικού ελέγχου του στρατού σε ένα κράτος αναφέρεται το πραξικόπημα. Είναι μια εναλλακτική που έχει απομακρυνθεί από τις χώρες μελέτης της διατριβής, ωστόσο είναι ένα ζήτημα που χρήζει ανάλυσης, καθώς δείχνει την συνολική εικόνα για την εδραίωση του στρατιωτικού θεσμού. Το πραξικόπημα μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια πολιτική κίνηση, με την έννοια ότι δεν είναι απλώς μια κατάληψη της εξουσίας με όπλα, αλλά, σε αρκετές περιπτώσεις, υπάρχουν στοιχεία της πολιτικής κουλτούρας που μπορούν να οδηγήσουν στην άσκησή του. Έτσι, ένα πραξικόπημα μπορεί να πραγματοποιηθεί σε περίπτωση που οι Ένοπλες Δυνάμεις είναι συνοδοιπόροι μιας πολιτικής δύναμης που θέλει να κάνει χρήση της ένοπλης ισχύος, με σκοπό την κατάληψη της εξουσίας.

Είναι μια κατάσταση που μπορεί να εμφανιστεί και σε ένα φιλελεύθερο καθεστώς, ή τουλάχιστον σε ένα καθεστώς που έχει προσπαθήσει να εδραιώσει τύποις αντιπροσωπευτικούς θεσμούς. Ένα σχετικό παράδειγμα, αν και προφανώς δεν αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα αμιγούς φιλελεύθερου πολιτεύματος, είναι η ιστορική περίοδος του Louis-Napoléon Bonaparte στην Γαλλία, ο οποίος χρησιμοποίησε τις ένοπλες δυνάμεις για τις προσωπικές του φιλοδοξίες. Όπως γίνεται αντιληπτό από τη σχετική πολιτική ανάλυση του Marx, διαδραματίστηκαν οι πολιτικές εξελίξεις που οδήγησαν σε αυτό το αποτέλεσμα, και συγκεκριμένες ομάδες στο εσωτερικό της Γαλλίας που ευνοήθηκαν. Δ) Είναι η δεύτερη πλευρά του πραξικοπήματος, όπου οι Ένοπλες Δυνάμεις προχωρούν σε άμεση κατάληψη της διακυβέρνησης ως μια εναλλακτική πηγή εξουσίας. Συνήθως, αυτή η παράμετρος εξετάζεται σε μετα-αποικιακά καθεστώτα ή του λεγόμενου Παγκόσμιου Νότου, και εδώ παρατηρείται μια ιδιότυπη πολιτικοποίηση του φαινομένου αυτού. Δύο σχετικά παραδείγματα που παρουσιάστηκαν στην παρούσα διατριβή είναι η Βραζιλία και η Ελλάδα, όπου και στις δύο περιπτώσεις υπήρξε μια συνεργασία συγκεκριμένων

ομάδων στρατιωτικών και πολιτικών συμφερόντων, πριν ξεκινήσουν τις πραξικοπηματικές κινήσεις τους. Στην Βραζιλία οι Ένοπλες Δυνάμεις ήταν ο ρυθμιστής του πολιτεύματος και ο ρόλος τους αυτός είχε εξασφαλιστεί από το Σύνταγμα της χώρας. Επίσης, παρατηρείται μια γεωγραφική επιρροή στην συγκέντρωση των πραξικοπηματιών, καθώς η Βραζιλία αποτελεί μια ομοσπονδία, και σε κάθε περιοχή είχαν αναπτυχθεί συγκεκριμένα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα. Στην περίπτωση της Ελλάδος, οι πολιτικές συνθήκες κατά την μεταπολεμική και μετεμφυλιακή περίοδο οδήγησαν στο στρατιωτικό πραξικόπημα του 1967, επειδή υπήρχαν δίοδοι στην λειτουργία του πολιτεύματος που επέτρεπαν την στρατιωτική παρέμβαση. Η διεθνής πολιτική βίωνε συνθήκες Ψυχρού Πολέμου και στην Ελλάδα η πολιτική σταδιοδρομία ορισμένων προσώπων στηρίχθηκε πάνω στην ιδεολογική αντιπαράθεση, ιδιαίτερα όταν είχε καλλιεργηθεί ένα κλίμα αντι-κομμουνισμού στην χώρα και ορισμένες ομάδες μέσα στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις προσπαθούσαν να προωθήσουν ένα εθνικιστικό αφήγημα ως μέσο συνοχής. Σε αυτό το σημείο, έρχεται και η συνεισφορά της συνταγματικής κουλτούρας στον ορισμό των αρμοδιοτήτων και καθηκόντων μεταξύ των θεσμών και δομών ενός κράτους και στις ισορροπίες ελέγχου και ισχύος μεταξύ τους.

Ε) Η χρήση των Ενόπλων Δυνάμεων ως ένα όργανο της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους, ή επίδειξης της ισχύος του στο διεθνές σύστημα, είναι το στοιχείο που αναδεικνύεται όλο και περισσότερο στον τομέα του πολιτικού ελέγχου στις σύγχρονες, δυτικές, φιλελεύθερες δημοκρατίες. Το ερώτημα είναι ποιά, ή ποιιά, στοιχεία διαφοροποιούν την πρακτική αυτή στις φιλελεύθερες δημοκρατίες από τα απολυταρχικά καθεστώτα. Επίσης, υπάρχει το ιστορικό παράδειγμα της αποικιοκρατίας, όπου τα ευρωπαϊκά κράτη, ακόμα και όταν εξελίχθηκαν σε δημοκρατίες, προχώρησαν στην εγκαθίδρυση προτεκτοράτων και αποικιών ανάλογα με τα συμφέροντά τους. Η απο-αποικιοποίηση έδειξε ότι μπορεί να επιτευχθεί μια περαιτέρω φιλελευθεροποίηση – με τα όποια προβλήματα και ελλείψεις – σε επίπεδο διεθνούς συστήματος και στις ισορροπίες κυριαρχίας μεταξύ των κρατικών όντων. Ωστόσο, ανά καιρούς, γίνεται αντιληπτό ότι ο πυρήνας δόμησης της διεθνούς ισχύος των κρατών παραμένει ο ίδιος, με μόνη αλλαγή των δυνάμεων που τον εκπροσωπούν, οδηγώντας σε μια περαιτέρω αμφισβήτηση των υπαρχουσών

δομών και πώς μπορούν να εξελιχθούν με περισσότερη διαφάνεια, υποστηρίζοντας, πράγματι, το διεθνές δίκαιο και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Συνεπώς, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η επίτευξη του πολιτικού ελέγχου του στρατού στην Γαλλία πραγματοποιήθηκε με την χρήση πολιτικών αφηγημάτων που συντέλεσαν στη συνοχή της ιδεολογίας των γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων ως προς τον ρόλο τους για την υπεράσπιση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί διαφορετικό υπόδειγμα, καθώς οι Ένοπλες Δυνάμεις είχαν, από νωρίς, διαμορφώσει μια περισσότερο επαγγελματική κουλτούρα. Αυτή βοήθησε στην πολιτική τους ουδετεροποίηση, με την εξέλιξη του πολιτικού συστήματος να επηρεάζει τον περαιτέρω εκδημοκρατισμό του στρατιωτικού θεσμού. Ωστόσο, όπως φάνηκε και παραπάνω σε σχέση με τα επιμέρους επιχειρήματα ερευνητών, καταγράφονται με ενάργεια και οι προκλήσεις της σύγχρονης εποχής, προκλήσεις που πρέπει να ληφθούν υπόψη. Μια από αυτές είναι η εξέλιξη της στρατιωτικής θητείας, καθώς όσο ήταν υποχρεωτική ήταν πιο άμεση η σύνδεσή της με την έννοια του πολίτη - στρατιώτη. Στην σύγχρονη εποχή έχει παρατηρηθεί μια επιστροφή στα επαγγελματικά στρατιωτικά χαρακτηριστικά πριν την νεωτερικότητα, με την χρήση ιδιωτικών στρατευμάτων, και εγείρει ερωτήματα κατά πόσο θα συνεχιστεί η αλληλεπίδραση με την υπόλοιπη κοινωνία. Η λύση δεν είναι, απλώς, η επαναφορά της υποχρεωτικής θητείας. Το σύνθετο ζήτημα αναφέρεται στο ερώτημα πώς θα συνεχίσει η κοινωνία να έχει επαφές με τον στρατιωτικό θεσμό και πώς θα συνεχιστεί η αλληλεπίδραση και η προσέγγιση με πολιτικά (civilian) στοιχεία, με αποφυγή, παράλληλα, των χαρακτηριστικών εκείνων που θα ενισχύσουν μια στερεοτυπική εικόνα για το στράτευμα. Στη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο παρατηρείται ότι έχει επιτευχθεί μια τέτοια ισορροπία. Η ευθύνη ανήκει, κυρίως, στο πολιτικό σύστημα και στην εύρυθμη διαχείριση που είναι αναγκαίο να επιδείξει. Ο στόχος είναι να αποφευχθούν αρρυθμίες, εκπλήξεις ή και η κατάρρευση του υπάρχοντος συστήματος πολιτικού ελέγχου, με επιπτώσεις στο πολιτικό σύστημα, την κοινωνία και την κρατική οντότητα συνολικά.

Βιβλιογραφία

-Ελληνόφωνη

- Καρβούνης, Α. (2005). *Η Βρετανία και το ευρωπαϊκό ζήτημα (1961-2000): Ο εθνικισμός του Εργατικού Κόμματος*. Αθήνα : εκδόσεις Φιλίστωρ.
- Λάβδας, Κ.Α. (2004). *Συμφέροντα και πολιτική: Οργάνωση συμφερόντων και πρότυπα διακυβέρνησης*. Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.
- Λάβδας, Κ.Α. (2012). *Αμερική: Πολιτική ανάπτυξη, δημοκρατία και εξωστρέφεια στις ΗΠΑ*. Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.
- Μαυριάς, Γ. (2005). *Συνταγματικό Δίκαιο*, (4η έκδοση επαυξημένη). Αθήνα: εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Μαυρογορδάτος, Γ. Θ. (2001). *Ομάδες πίεσης και δημοκρατία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Παπασωτηρίου, Χ. (2011). *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος - 11ος αιώνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.
- Παπασωτηρίου, Χ. (2012). *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική 1945-2002*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.
- Χαραλάμπης, Δ. (1985). *Στρατός και πολιτική εξουσία: Η δομή της εξουσίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις Εξάντας.
- Aguilhon, M. (2006). *1848: Η Επανάσταση στην Γαλλία ή Η Μαθητεία στην Δημοκρατία (1848-1852)* (Ι. Πεντάζου). Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις (το πρωτότυπο εκδόθηκε το 1973).
- Ball, A. R. & Peters, B. G. (2001). *Σύγχρονη πολιτική και διακυβέρνηση: Εισαγωγή στην πολιτική επιστήμη*. 6η αγγλική έκδοση (Κ. Α. Λάβδας) Αθήνα : Παπαζήσης (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2000).
- Berstein, S. & Milza, P. (1997α). *Η ιστορία της Ευρώπης, τόμος 2 : Η Ευρωπαϊκή Συμφωνία και η Ευρώπη των Εθνών 1815 - 1919*. (Α. Κ. Δημητρακόπουλος). Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (το πρωτότυπο εκδόθηκε το 1992).
- Berstein, S. & Milza, P. (1997β). *Η ιστορία της Ευρώπης, τόμος 3 : Διάσπαση και ανοικοδόμηση της Ευρώπης 1919 - σήμερα* (Μ. Κοκολάκης). Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια (το πρωτότυπο εκδόθηκε το 1992).

- Earman, J. and Salmon, W. (2007). Επικύρωση Επιστημονικών Υποθέσεων. Σε Salmon, Merrilee H., Earman, John, Glymour, Clark, Lennox, James G., Machamer, Peter, McGuire, J. E., Norton, John D., Salmon, Wesley C., Schaffner, Kenneth F, *Εισαγωγή στην Φιλοσοφία της Επιστήμης*. (Π.Θεοδώρου, Κ.Παγωνδιώτης, Γ.Φουρτούνης) (σελ.51-137). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1992).
- Hague, R. & Härror, M. (2005). *Συγκριτική πολιτική και διακυβέρνηση* (Γ.Ε. Χρηστίδης). Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2004).
- Held, D. & McGrew, A. (2004). *Παγκοσμιοποίηση/Αντι-Παγκοσμιοποίηση* (Κ. Κιτίδη). Αθήνα : Πολύτοπον (το πρωτότυπο εκδόθηκε 2002).
- Heywood, A. (2006). *Εισαγωγή στην Πολιτική*. (Γιώργος Καράμπελας). Αθήνα: Πόλις (το πρωτότυπο εκδόθηκε 1997).
- Mény, Y. (1995). *Συγκριτική πολιτική - οι δημοκρατίες. Τόμος Α' : Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένες Πολιτείες, Ιταλία, Μεγάλη Βρετανία*. (Παντελής Κυπριανός). Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση (το πρωτότυπο εκδόθηκε το 1993).
- Salmon, W. C. (2007). Επιστημονική Εξήγηση. Σε *Εισαγωγή στην Φιλοσοφία της Επιστήμης*. (Π.Θεοδώρου, Κ.Παγωνδιώτης, Γ.Φουρτούνης) (σελ.3-50). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1992).
- Salmon, M.H. (2007). Η Φιλοσοφία των Κοινωνικών Επιστημών. Σε *Εισαγωγή στην Φιλοσοφία της Επιστήμης*. (Π.Θεοδώρου, Κ.Παγωνδιώτης, Γ.Φουρτούνης) (σελ.565-595). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1992).

-Ξενόγλωσση

- Ackerman, B. (2004). The Emergency Constitution. *The Yale Law Journal*, 113.
- Ambler, J. S. (1966). *The French Army in politics: 1945-1962*. USA: Mershon Center for Education in National Security, Ohio State University Press.
- Amprou, J & Duret, E. (2000). Réformes, groupes d'intérêt et dépendance à l'aide : théorie et estimation économétrique. In Bernard J. Lecomte, et Jean-David Naudet (eds). *Survivre grâce à... Réussir malgré... L'aide*. (pp.25-50) Institut de

- recherche pour le développement, ex-Orstom : *Cahiers des sciences humaines*, 13. Éditions de l'Aube, IRD.
- Army Doctrine Publication. (2000). Soldiering: The Military Covenant. *Army Code No 71642, Volume 5*.
- Arvanitopoulos, C. (1991). The rise and fall of the Greek military regime: 1967-1974. *Journal of Modern Hellenism* (8).
- Arvanitopoulos, C. (2022). The state of American democracy after Trump. *European View*, 21(1), 91–99 doi.org/10.1177/17816858221089399
- Ashcroft, B., Griffiths, G., Tiffin, H. (2007). *Post-Colonial Studies: the Key Concepts*. (2nd edition). UK: Routledge.
- Baylouny, A. M. (2013). Building an integrated military in post-conflict societies: Lebanon. In Bruneau, T. C. & Matei, F. C. (eds), *The Routledge Handbook of Civil-Military Relations* (pp.242-254). UK: Routledge.
- Belin, J., Hartley, K., Lefeez, S., Linnenkamp, H., Lundmark, M., Masson, H., Maulny, J.-P., & Ungaro, A. R. (2017). *Defence industrial links between the EU and the US* (#20). Armament Industry European Research Group <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2017/09/Ares-20-Report-EU-DTIB-Sept-2017.pdf>
- Bell, P.M.H. (1997). *France and Britain 1940-1994: The long separation*. London and New York: Addison Wesley Longman, Limited.
- Berstein, S. (2005). La cohabitation, moteur du centrisme. In Guillaume, S. (Ed.), *Le centrisme en France aux xixe et xxe siècles : un échec ?* Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine. doi :10.4000/books.msha.18016
- Besley, T. & Robinson, J.A. (2010). Quis custodiet ipsos custodes? Civilian control over the military. *Journal of the European Economic Association* 8(3/4). Oxford University Press. URL: <https://www.jstor.org/stable/40601254>
- Born, H., Caparini, M., Haltiner, K. (2000). Models of democratic control of the armed forces: A multi-country study comparing 'good practices' of democratic control. In Born, H., Caparini, M., & Fluri, P. (Eds.). (2000). Security Sector Reform and Democracy in Transitional Societies. (pp.77-82) In *Democratic Control of Armed Forces Workshops at the 4th International Security Forum*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces.

- Born, H. & Hänggi, H. (2005). The use of force under international auspices: Strengthening parliamentary accountability. *Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Policy Paper No7*.
- Bove, V., Rivera, M., & Ruffa, C. (2020). Beyond coups: terrorism and military involvement in politics. *European Journal of International Relations*, 26(1). <https://doi.org/10.1177/1354066119866499>
- Bowen, J. R. (2017). French Republicanism and Pluralism: Can they co-exist? *Global Centre of Pluralism*. US: Washington University in St. Louis.
- Braem, Y. (2008). Managing territories with rival brothers : The geopolitical stakes of military-humanitarian relations. In Christopher Ankersen (ed.) *Civil-Military cooperation in post-conflict operations : Emerging theory and practise*. (pp.31-51) London and New York: Routledge.
- Branche, R. (2007). Torture of terrorists? Use of torture in a “war against terrorism’: Justifications, methods and effects: The case of France in Algeria, 1954–1962. *International Review of the Red Cross*, 89. (867).
- Brooke-Holland, L. (2021). *Defence Command Paper 2021: Summary* (No. 9181; Briefing Paper). London: House of Commons Library.
- Browning, C. S. (2018). Brexit, existential anxiety and ontological (in)security. *European Security*, 27(3). 336-355
- Bruneau, T. C., Matei, F. C. (2013). Introduction. In Bruneau,T. C.& Matei, F. C.(eds), *The Routledge Handbook of Civil-Military Relations* (pp.1-11). UK: Routledge.
- Bruneau, T. C., Matei, F. C., Sakoda, S. (2009). National security councils: Their potential functions in democratic civil-military relations. *Defense & Security Analysis*, 25(3). 255-269.
- Bryant, G. (2008, mars). *Company men and King's men at English East India Company's army and the British army in India, 1750-1783*. Secrétariat général pour l'administration (SGA): Direction de la mémoire, du patrimoine et des archives (DMPA), Centre d'études d'histoire de la défense (CEHD) en partenariat avec la Fondation Saint-Cyr et le Centre d'études et de recherche de l'École militaire (CEREM), Institut de Recherche Stratégique de l'Ecole Militaire, Paris , France: Hôtel national des Invalides, 2008.

- Bury, P. & Catignani, S. (2019). Future Reserves 2020, the British Army and the politics of military innovation during the Cameron era. *International Affairs*, 95. (3).681–701.
- Cimbala, S.J. (2012) Introduction. In Cimbala, S. J. (ed). *Civil-Military Relations in Perspective : Strategy, Structure and Policy*. (pp.1-20) Farnham: Ashgate.
- Chambers, P., & Waitookiat, N. (2017). Theorizing Khaki Capital: The Political Economy of Security. In P. Chambers & N. Waitookiat (Eds.), *Khaki Capital : The Political Economy of the Military in Southeast Asia*. NIAS Press.
- Charalambis, D. (2004). Introduction. In Charalambis, D., Maratou-Alipranti, L., & Hadjiyanni, A. (eds), *Recent social trends in Greece, 1960-2000*, 11 (pp. 1-24). Canada: McGill-Queen's Press-MQUP.
- Charters, D. A. (2017). *Whose mission, on whose orders? British civil-military command and control in Northern Ireland, 1968 – 1974*. Canada: McGill - Queen's University Press.
- Chatterjee, A.N. (2013). Shifting lines of governance in insurgencies. In Bruneau,T. C.& Matei, F. C.(eds), *The Routledge Handbook of Civil-Military Relations* (pp.167-181). UK: Routledge.
- Cohen, S. (2008). Le pouvoir politique et l'armée. Pouvoirs - Revue française d'études constitutionnelles et politiques. *Le Seuil* , 125 (2), 19-28. doi: 10.3917/pouv.125.0019
- Cohendet, M.A. 2007. La cohabitation et la VIe République. In Roussillon, H. (Ed.), *Demain, la sixième République ?* Presses de l'Université Toulouse 1 Capitole. doi :10.4000/books.putc.133
- Colas, D. (2000). La citoyenneté au risque de la nationalité. In Marc Sadoun (ed.). *La démocratie en France: 2.limite, nrf essais*. France : Editions Gallimard.
- Collins, B. (2015). Introduction: Case studies in colonial counter-insurgency. *British Journal for Military History*, 1.(2).
- Collins, P. T. (2018). *Civil-Military 'legal relations': Where to from here?-The civilian courts and the Military in the United Kingdom, United States and Australia*. Leiden, The Netherlands: Koninklijke Brill NV.
- Cooper, F. (1994). Conflict and connection: Rethinking colonial African history. *The American Historical Review*, 99 (5). 1516-1545.

- Cornish, P., & Dorman, A. (2009). Blair's wars and Brown's budgets: from Strategic Defence Review to strategic decay in less than a decade. *International Affairs*, 85(2), 247–261. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2009.00792.x>
- Cyr, P. (2010). 1815 : Réalité financière de la reconstruction de l'armée. *Revue Historique Des Armées*, 260. <http://journals.openedition.org/rha/7057>
- Dandeker, C., Eversden-French, C., Greenberg, N., Hatch, S., Riley, P., van Staden, L., & Wessely, S. (2010). Laying Down Their Rifles: The Changing Influences on the Retention of Volunteer British Army Reservists Returning from Iraq, 2003—2006. *Armed Forces & Society*, 36(2). <https://doi.org/10.1177/0095327X09344068> Retrieved in 25 October 2020 from [Dandeker2010-layingdowntheirrifles.pdf \(kcl.ac.uk\)](#)
- Deakin, S. (2008). Education in an ethos at the Royal Military Academy Sandhurst. In Paul Robinson, Nidel de Lee, Don Carrick (eds), *Ethics education in the military*. (pp.15-30) England: Ashgate Publishing Limited.
- Della Sala, V. (2018) Narrating Europe: the EU's ontological security dilemma., *European Security*, 27, (3). 266-279.
- Delwit, P. (2014). Partis et système de partis en France de 1945 à nos jours. In Pascal Delwit (ed.). *Les partis politiques en France*. (pp.7-33) Belgique: Editions de l'Université de Bruxelles. Science Politique.
- Deschaux-Dutard, D. (2019). La coopération militaire franco-allemande et la défense européenne après le brexit. *Les Champs de Mars*, N°32(1), 53. <https://doi.org/10.3917/lcdm.032.0053>
- Development, Concepts and Doctrine Centre. (2021). *Joint Doctrine Publication 02 UK Operations: the Defence Contribution to Resilience* (4th edition). London: UK Ministry of Defence.
- Diamond, L. & Plattner, M. F. (eds). (1996). *Civil-Military Relations and Democracy*. Baltimore and London: John Hopkins University Press.
- Dieck, H. (2013). Redefining defense strategy: France. In Thomas C. Bruneau & Florina Cristiana Matei. *The Routledge Handbook of Civil-Military Relations*. (pp.232-241). UK: Routledge.
- Driver, S. & Martell, L. (2002). *Blair's Britain*. UK: Polity Press in association with Blackwell Publishing Ltd

- Egnell, R. (2010). Winning 'Hearts and Minds'? A critical analysis of counter-insurgency operations in Afghanistan. *Civil Wars*, 12 (3). 282 — 303.
- Eliason, L. C. & Goldman, E. O. (2003). Introduction: Theoretical and comparative perspectives in innovation and diffusion. In Emily O. Goldman and Leslie C. Eliason (Eds.), *The diffusion of Military Technology And Ideas*. (pp.1-30) Stanford: Stanford University Press.
- Even, E. (2014). La France et les sociétés militaires privées : enjeux et état du débat. *Inflexions*, 25, 149-157. <https://doi.org/10.3917/infle.025.0149>
- Evetts, J. (2003). Explaining the construction of professionalism in the military : history, concepts and theories. *Revue française de sociologie*, 44, 759-776. <https://doi.org/10.3917/rfs.444.0759>
- Fanon, F. (1965), *A Dying Colonialism* (Haakon Chevalier). New York: Grove Press (το πρωτότυπο εκδόθηκε το 1959).
- Faure, S.B.H. (2020). Quand le souverainisme l’emporte: Approche programmatique du capitalisme français de la défense. *Gouvernement et action publique*, 9. 31-57. Paris: Presses de Sciences Po.
- Feaver, P. D. (1999). Civil-Military Relations. *Annual Review of Political Science*, 2,(1) 2:, 211-41.
- Ferejohn, J. & Pasquino, P. (2004) The law of the exception: A typology of emergency powers. *Oxford University Press and New York University School of Law*, 2. (2). 210–239.
- Finer, S. E. (1969). *The Man on Horseback : The role of the military in politics*. (3rd printing). London: Pall Mall Press.
- Finer, S. E. (1975). State- in nation-building in Europe: The role of the military. In Charles Tilly (ed). *The Formation of national States in Western Europe*. (pp.84-163) Princeton, N.J. : Princeton University Press.
- Forrest, A. (2003). La patrie en danger: The French Revolution and the First Levée en masse. In Daniel Moran and Arthur Waldron (eds), *The people in arms: Military myth and national mobilization since the French Revolution*. (pp.8-32) UK: Cambridge University Press.

- Forster, A. (2002). New Civil-Military Relations and its Research Agendas. *Connections*, 1, (2), 71-88. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/26322938>
- Forster, A. (2012). The Military Covenant and British civil–military relations: Letting the genie out of the bottle. *Armed Forces & Society*, 38. (2,). 273-290. DOI 10.1177/0095327X11398448
- Fraisse, G. (2000). Les deux gouvernements: La famille et la Cité. In Marc Sadoun (ed.). *La démocratie en France: 2.limites, nrf essais*. France : Editions Gallimard.
- Gardner, N. (2008, mars). *Private armaments and military service companies and British foreign policy in the 1960s and 1970s*. In Secrétariat général pour l'administration (SGA): Direction de la mémoire, du patrimoine et des archives (DMPA), Centre d'études d'histoire de la défense (CEHD) en partenariat avec la Fondation Saint-Cyr et le Centre d'études et de recherche de l'École militaire (CEREM), Institut de Recherche Stratégique de l'Ecole Militaire, Paris , France: Hôtel national des Invalides, 2008.
- Greene, T., Buckman, J., Dandeker, C., Greenberg, N. (2010). The Impact of Culture Clash on Deployed Troops. *Military Medicine*, 175. (12). 958-963. DOI:10.7205/MILMED-D-10-00146
- Hatto, R., Muxel, A., & Tomescu, O. (2011). *Enquête sur les jeunes et les armées: Images, intérêt, et attentes*. Institut de Recherche Stratégique de l'École Militaire. Paris: Ministère de la Défense et des Anciens Combattants. http://www.cevipof.com/fichier/p_publication/886/publication_pdf_etude_1_0.1.pdf .
- Haut Comité d'Évaluation de la Condition Militaire. (2019, décembre). "*Revue Annuelle de la Condition Militaire" (13e Rapport)*. France: Ministère des Armées.
- Hay, Colin. (2013, September). Political Ontology. In Robert E. Goodin (ed.). *The Oxford Handbook of Political Science*. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199604456.013.0023 . Retrieved from: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199604456.001.0001/oxfordhb-9780199604456-e-023>

- Heinzen, J. (2021). State-building, Conquest, and Royal Sovereignty in Prussia 1815-1871, *The Historical Journal*, 64 (5). 1281-1310. doi:10.1017/S0018246X20000333.
- Higate, P., Dawes, A., Edmunds, T., Jenkins, K. N., Woodward, R. (2019). Militarization, stigma, and resistance: negotiating military reservist identity in the civilian workplace. *Critical Military Studies*.
- Hines, A., Gribble, R., Wessely, S., Dandeker, C., Fear, N. T. (2014). Are the Armed Forces understood and supported by the public? A view from the United Kingdom. *Armed Forces & Society*. 1-26.
- HM Government. (2015, November). *National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015: A Secure and Prosperous United Kingdom*. (presented to Parliament by the Prime Minister by Command of Her Majesty, Cm 9161). https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/555607/2015_Strategic_Defence_and_Security_Review.pdf
- HM Government. (2021). *Global Britain in a competitive age: The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy* (CP 403). London: Presented to Parliament by the Prime Minister by Command of Her Majesty.
- House of Commons. (2013). *The UK's relations with Saudi Arabia and Bahrain*. Foreign Affairs Committee, Fifth Report of Session 2013–14. Διαθέσιμο σε: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmselect/cmfaaff/88/88.pdf> [Ημερομηνία πρόσβασης: 17/9/18]
- House of Commons. (2019, February 21). *Global Britain and the British Overseas Territories: Resetting the relationship* (HC 1464). Foreign Affairs Committee, Fifteenth Report of Session 2017–19. U.K : House of Commons.
- Hude, H. (2008). Reshaping the ethical training of future French commissioned officers. In P. Robinson, N. de Lee, D. Carrick (eds). *Ethics Education in the Military*. (pp.109-118) UK:Ashgate Publishing Limited.
- Hughes, M. (2008, mars). *The Arab Legion and the Trans-Jordan frontier force, 1920-1948 Private armies or agents of the British Government?* Secrétariat général pour l'administration (SGA): Direction de la mémoire, du patrimoine

- et des archives (DMPA), Centre d'études d'histoire de la défense (CEHD) en partenariat avec la Fondation Saint-Cyr et le Centre d'études et de recherche de l'École militaire (CEREM), Institut de Recherche Stratégique de l'École Militaire, Paris , France: Hôtel national des Invalides, 2008.
- Huntington, S. P. (2000). *The Soldier and the State (15th edition)*. USA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Ingham, S. (2016). *The Military Covenant: Its impact on civil-military relations in Britain*. UK: Ashgate, Routledge.
- James, W. (2021). Global Britain's strategic problem East of Suez. *European Journal of International Security*, 6(2), 171-189. doi:10.1017/eis.2020.24
- Janowitz, M. (1957). Military elites and the study of war. *Conflict Resolution*, 1(1), 9-18.
- Jaskoski, M. (2013). Private financing of the military: A local political economy approach. *Studies in Comparative International Development*, 48(2), 172–195. <https://doi.org/10.1007/s12116-012-9119-2>
- Journoud, P. (2008, mars). *La CAT/AIR America dans les guerres d'Indochine (1950-1975): Le rôle d'une compagnie aérienne privée secrètement détenue par la CIA*. Secrétariat général pour l'administration (SGA): Direction de la mémoire, du patrimoine et des archives (DMPA), Centre d'études d'histoire de la défense (CEHD) en partenariat avec la Fondation Saint-Cyr et le Centre d'études et de recherche de l'École militaire (CEREM), Institut de Recherche Stratégique de l'École Militaire, Paris , France: Hôtel national des Invalides, 2008.
- JSP 383. (2004). The Joint Service manual of the law of armed conflict. *Joint Service Publication (JSP)*. UK: Ministry of Defence.
- Kahler, M. (2014). *Decolonization in Britain and France: The domestic consequences of international relations*. 2nd edition. New Jersey: Princeton University Press.
- Kavanagh, D. (1972). *Political Culture*. London, UK: Macmillan Education, The Macmillan Press, LTD.
- Kedward, R. (2007). *France and the French: A Modern History*. Woodstock and New York: The Overlook Press.

- Kier, E. (1997). *Imagining war: French and British military doctrine between the wars*. Princeton: Princeton University Press.
- King, A. (2021). Decolonizing the British Army: A preliminary response. *International Affairs*, 97 (2).443–461. <https://doi.org/10.1093/ia/iab001>
- King, D. & Le Galès, P. (2011). Sociologie de l'État en recomposition. *Revue française de sociologie*, 52. 453-480. <https://doi.org/10.3917/rfs.523.0453>
- Knapp, A. & Wright V. (2006). *The Government and Politics of France*. 5th edition. London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Laband, J. (2012). Zulu strategic and tactical options in the face of the British invasion on January 1879. *Scientia Militaria - South African Journal of Military Studies*, 28(1). <https://doi.org/10.5787/28-1-198>
- Larroche, E. (2014). Morale et intervention militaire dans la France de la Restauration : l'expédition d'Espagne. *Histoire, économie & société*, 33, 46-57. <https://doi.org/10.3917/hes.142.0046>
- Lavdas, K.A. (2021). *Great-power confederalism: European republicanism at a crossroads*. In C. Gortsos et al., eds., *New Approaches to Sovereignty: Essays in Honor of Professor Constantine Stephanou* (Athens: Nomiki Bibliothiki).
- Lavdas, K. A, Kotroyannos, D & Tzagkarakis, S.I. (2017, April). Authoritarianism to Europeanization? Paths to a contestable European future in Greece and Poland. In *Changing contours of Greek Politics :Crisis, institutions, and electoral politics in hard times*. *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities EQPAM*, 6. (2). (90-103). Διαθέσιμο σε: <https://sites.google.com/a/fspub.unibuc.ro/european-quarterly-of-political-attitudes-and-mentalities/>
- Lavdas, K.A & Tzagkarakis, S.I. (2017, April). Introduction: A crisis of stateness and a challenge to political participation. In *Changing contours of Greek Politics :Crisis, institutions, and electoral politics in hard times*. *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities EQPAM*, 6. (2). (4-8). Διαθέσιμο σε: <https://sites.google.com/a/fspub.unibuc.ro/european-quarterly-of-political-attitudes-and-mentalities/>
- Leech, P. & Gaskarth, J. (2015). British foreign policy and the Arab Spring. *Diplomacy & Statecraft*, 26 (1).139-160 doi:10.1080/09592296.2015.999631.

Ημερομηνία πρόσβασης 17 Σεπτεμβρίου 2018 διαθέσιμο σε <https://socialsciences.uottawa.ca/governance/sites/socialsciences.uottawa.ca.governance/files/britishforeignpolicyandtheearabspring.pdf>

Lord Levene of Portsoken KBE, Dr Allen, D., Conway, B., Day, J., Grimstone, G., General Sir Houghton, N., Iacobescu, G., McKeeve, R., Baroness Noakes. (2011, June). *Defence Reform: An independent report into the structure and management of the Ministry of Defence*. UK, London: Ministry of Defence.

Linz, J. J. & Stepan, A. (1996). *Problems of democratic transition and consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore and London: The John Hopkins University Press.

Livre Blanc, L. E. (2008). *Défense et Sécurité nationale*. Paris: La Documentation française.

Lockhart, G. (2003). In Lieu of the levée en masse: mass mobilization in modern Vietnam. In Daniel Moran and Arthur Waldron (eds), *The people in arms: Military myth and national mobilization since the French Revolution*. (pp.208-233) UK: Cambridge University Press.

Mannitz, S. (2013). The Democratic Soldier: Comparing concepts and practices in Europe. *The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF)*. Διαθέσιμο σε: https://www.files.ethz.ch/isn/173456/SSR_9_EN.pdf.

Markoff, J., Silvio R. Duncan Baretta, & Stepan, A. (1985). Professional Ideology and Military Activism in Brazil: Critique of a Thesis of Alfred Stepan. *Comparative Politics*, 17(2), 175–191. <https://doi.org/10.2307/421728>

Marx, K. (2003). *The eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte*. (Daniel de Leon). New York: Socialist Labor Party of America. (το πρωτότυπο εκδόθηκε το 1869). Διαθέσιμο σε http://socialistlaborparty.org/pdf/marx/18th_brum.pdf

Matei, F.C. (2013). A new conceptualization of civil-military relations. In Bruneau, T. C. & Matei, F. C. (eds), *The Routledge Handbook of Civil-Military Relations* (pp.26-38). UK: Routledge.

Mavrogordatos, G. T. (2014). Citizenship and military obligation in Classical Athens: The anomaly of the metics. In Kitromilides (ed.), *Athenian legacies European debates on citizenship*. (pp.37-48) Firenze: Editore Leo S. Olschki

- McGovern, M. (2015). State violence and the colonial roots of collusion in Northern Ireland. *Race & Class*, 0 (0). 1–21. UK: Institute of Race Relations.
- McNamara, R. (2003). *Britain, Nasser and the balance of power in the Middle East 1952-1967*. London, UK: Frank Cass Publishers.
- Mello, P. A., & Peters, D. (2018). Parliaments in security policy: Involvement, politicisation, and influence. *The British Journal of Politics and International Relations*, 20(1), 3–18. <https://doi.org/10.1177/1369148117745684>
- Mileham, P. (2008). Teaching military ethics in the British Armed Forces. In Paul Robinson, Nidel de Lee, Don Carrick (eds), *Ethics education in the military*. (pp.43-56) England: Ashgate Publishing Limited.
- Mills, C. 2018. *Parliamentary approval for military action*. (Briefing Paper CBP 7166). London: House of Commons Library.
- Mills, C., Brooke-Holland, L., & Walker, N. (2020). *A brief guide to previous British defence reviews* (No. 07313; Briefing Paper). London: House of Commons Library.
- Ministry of Defence. (2016, November). *A Better Defence Estate*. UK: The Crown.
- Ministry of Defence. (2018). *Mobilising, modernising & transforming defence: A report of modernising defence programme*. UK : The Crown.
- Moore, M., Wermuth, M. A., Werber, L., Chandra, A., Noricks, D. Resnick, A. C., Chu, C. Burks, J.J. (2010). “Bridging the Gap: Developing a Tool to Support Local Civilian and Military Disaster Preparedness”. *Santa Monica, CA: RAND Corporation*.
- Morabito, M. (2006). *Histoire Constitutionnelle de la France (1789-1958)*. 9e édition. Paris: Editions Montchrestien, E.J.A.
- Moran, D. (2003). Introduction: the legend of the levée en masse. In Daniel Moran and Arthur Waldron (eds.). *The people in arms: Military myth and national mobilization since the French Revolution*. (pp.1-7) UK: Cambridge University Press.
- Moseley, A. (2008). The Ethical Warrior: A classical liberal approach. In P. Robinson, N. de Lee, D. Carrick (eds). *Ethics Education in the Military*. (pp.175-186) UK: Ashgate Publishing Limited.

- Murray, J. (2012). An African Thermopylae? The battles of the Anglo-Zulu war, 1879. *Akroterion*, 54(0). <https://doi.org/10.7445/54-0-27>
- Nabulsi, K. (1999). *Traditions of war: Occupation, resistance, and the law*. USA: Oxford University Press.
- Nielsen, S.C. (2005). Civil-military relations theory and military effectiveness. *Public Administration and Management*, 10(2), pp. 61-84.
- Noussis, G. (2020). Rethinking colonialism in France's post-Chirac Era. From Sarkozy's 'Anti-Repentance' to Macron's 'Crisis of Acceptance.' *Modern Languages Open*, 1. <https://doi.org/10.3828/mlo.v0i0.330>
- Offerlé, M. (2006). Associations, groupes d'intérêts, mouvements sociaux : mêmes concepts ? même combat ? In Tartakowsky, D., & Tétard, F. (Eds.), *Syndicats et associations : Concurrence ou complémentarité ?* France: Presses universitaires de Rennes. doi :10.4000/books.pur.25378
- Olmeda, J.A. (2013). Escape from Huntington's Labyrinth: Civil-Military relations and comparative politics. In Bruneau, T. C. & Matei, F. C. (eds), *The Routledge Handbook of Civil-Military Relations* (pp.61-76). UK: Routledge.
- O. Morgan, K. (2003). The Labour Party and British Republicanism. *E-Rea*, 1.(2). <https://doi.org/10.4000/erea.347>
- Picard, E. (1992, automne). Les protestants en Irlande du nord face à l'Europe. *Cultures & Conflits*, 07. DOI : <https://doi.org/10.4000/conflits.654>
- Pion-Berlin, D., & Arceneaux, C. (2000). Decision-Makers or Decision-Takers? Military missions and civilian control in democratic South America. *Armed Forces & Society*, 26(3), 413–436. <https://doi.org/10.1177/0095327X0002600304>
- Poirrier, P. (ed.). (2002). *Les politiques culturelles en France*. Paris: La documentation française, Comité d'histoire du ministère de la Culture.
- Porch, D. (2003). The Algerian War (1954-1962): The inversion of the levée en masse. In Daniel Moran and Arthur Waldron (eds). *The people in arms: Military myth and national mobilization since the French Revolution*. (pp.234-255) UK: Cambridge University Press.
- Posen, B. R. (1993). Nationalism, the Mass Army, and Military Power. *International Security*, 18, (2). 80-124. MIT Press.

- Prutsch, M. J. (2020). *Caesarism in the Post-Revolutionary Age*. London: Bloomsbury Academic. <https://doi.org/10.5040/9781474267571>
- République Française. (2017). *Révue Stratégique de Défense et de Sécurité Nationale 2017*. Paris: Délégation à l'information et à la communication de la Défense - Bureau des Éditions.
- République Française. (2020). *Rapport de la mission relative au contrôle qualité de la gestion de crise sanitaire*. Paris: République Française.
- Resende-Santos, J. (2007). *Neorealism, States , and the Modern Mass Army*. USA: Cambridge University Press.
- Robinson, P. (2008). Introduction: Ethics education in the military. In Paul Robinson, Nidel de Lee, Don Carrick (eds), *Ethics education in the military*. (pp.1-12) England: Ashgate Publishing Limited.
- Rogers, N. (2007). *Crowds, culture and politics in Georgian Britain*. 2nd print. Oxford: Clarendon Press.
- Sanders, D. (1990). *Losing an Empire, Finding a Role: British Foreign Policy since 1945*. London, UK: The Macmillan Press LTD.
- Sanguin, A.L. (2014). Les opérations de maintien de la paix des Nations unies, une géographie politique appliquée. *L'Espace Politique* (23). DOI : <https://doi.org/10.4000/espacepolitique.3117> Retrieved from : <http://journals.openedition.org/espacepolitique/3117>
- The Rt Hon The Lord Saville of Newdigate (Chairman), The Hon Hoyt, William OC, The Hon Toohey, John AC. (2010). Report of the Bloody Sunday Inquiry (Volume I). London: The Stationery Office. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/279133/0029_i.pdf
- Schiff, R. L. (2009). *The Military and Domestic Politics: A concordance theory of civil–military relations*. UK: Routledge.
- Secretary of State for Defence. (2013, October). *Scotland analysis: Defence (presented to Parliament by Command of Her Majesty)*. UK: Secretary of State for Defence.
- Shani, G. (2006). Empire, liberalism and the rule of colonial difference: Colonial governmentality in South Asia. *Ritsumeikan Annual Review of International*

- Studies*, 5. 19-36. The International Studies Association of Ritsumeikan University.
- Sharp, G. (1985). *Making Europe unconquerable : The potential of civilian-based deterrence and defense*. U.S.A. : Bellinger Publishing Company, Cambridge, Massachusetts, a subsidiary of Harper and Row Publishing, Inc.
- Shinoda, H. 2018. Peace-building and state building from the perspective of the historical development of international society. *International Relations of the Asia-Pacific*, 18. 25-43. doi: 10.1093/irap/lcx025
- Smith, T. (1978). Comparative study of French and British decolonization. *Comparative Studies in Society and History*, 20(1). 70-102. Cambridge University Press.
- Snyder, J. (1984). Civil-Military relations and the cult of the offensive, 1914 and 1984. *International Security*, 9. (1). 108-146. USA: The MIT Press.
- Spiers, E. M. (2004). *The Victorian Soldier in Africa*. UK: Manchester University Press.
- Stachowitsch, S. (2013). Military privatization and the remasculinization of the state: Making the link between the outsourcing of military security and gendered state transformations. *International Relations*, 27(1), 74–94. <https://doi.org/10.1177/0047117812470574>
- Stepan, A. (2000, Spring). Brazil's decentralized federalism: Bringing government closer to the citizens? *Daedalus – Journal of American Academy of Arts and Sciences*, 129, (2). Retrieved from: https://www.amacad.org/sites/default/files/daedalus/downloads/Daedalus_Sp2000_Brazil-Burden-of-Past-Promise-of-Future.pdf#page=157
- Stepan, A., Linz, J. J., Minoves, J.F. (2014, April). Democratic parliamentary monarchies. *Journal of Democracy*, 25, (2). Retrieved from: <https://journalofdemocracy.com/wp-content/uploads/2014/03/Stepan-25-2.pdf>
- Sutton, M. (2011). *France and the construction of Europe, 1944-2007 : The geopolitical imperative*. 2nd edition. Oxford: Berghahn Books.
- Swenson, G. (2018). Legal Pluralism in Theory and Practice. *International Studies Review*, 20. 438-462.

- Syriatou, A. (2012). National, imperial, colonial and the political: British imperial histories and their descendants. *Historiein*, 12.
- Tertrais, B. (2004). Nuclear policy: France stands alone. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 60(4), 48–55. <https://doi.org/10.2968/060004012> [online]
 Διαθέσιμο σε: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.2968/060004012>
- Tilly, C. (1977). *From mobilization to revolution* (No. 156). Ann Arbor, Michigan: Center for Research on Social Organization.
- Tilly, C. (1982). *Warmaking and statemaking as organized crime* (No. 256). Ann Arbor, Michigan: Center for Research on Social Organization.
- Trinquier, R. (1964). *Modern warfare: A French view of counterinsurgency* (Daniel Lee). London: Pall Mall Press. (το πρωτότυπο εκδόθηκε το 1961).
- Walker, Nigel & Gill, J (eds). (2018). *Human rights abuses and UK assistance to Bahrain (Number CDP-0197)*. Debate Pack. Debate initiated by Andy Slaughter MP. House of Commons, Library. Retrieved in 1 October 2021 from:: <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CDP-2018-0197/CDP-2018-0197.pdf>
- Waltz, K. N. (2000). Structural Realism after the Cold War, *International Security*, 25, (1), 5– 41.
- Watts, D. (ed.). (2003). *Understanding US/UK government and politics: A comparative guide*. Manchester: Manchester University Press.
- Watts, S. (2019). Humanitarian logic and the law of siege: A study of the Oxford Guidance on relief actions. *International Law Studies*. Volume 95. Stockton Center for International Law. U.S: Naval War College.
- Whiteclay Chambers II, J. (2003). American views of conscription and the German nation in arms in the franco-prussian war. In Daniel Moran and Arthur Waldron (eds). *The people in arms: Military myth and national mobilization since the French Revolution*. (pp.75-99) UK:Cambridge University Press.
- Wilson, P. H., & Klerk, M. (2020). The business of war untangled: Cities as fiscal-military hubs in Europe (1530s–1860s). *War in History*. <https://doi.org/10.1177/0968344520913583>

Πηγές από Ιστοσελίδες

Assemblée Nationale. (2015, janvier). *Constitution de la République française*.

Assemblée Nationale. Retrieved from <https://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp#declaration>

Assemblée Nationale. (2016, janvier). *Rapport fait au nom de la Commission des lois constitutionnelles, de la législation et de l'administration générale de la République sur le projet de loi constitutionnelle (no 3381) de protection de la Nation, par M. Dominique Raimbourg député (3451)*. Retrieved from <https://www.assemblee-nationale.fr/14/pdf/rapports/r3451.pdf>

Assemblée Nationale. (no date). *Fiche de synthèse n°47 : La déclaration de guerre et les interventions armées à l'étranger*. Retrieved in 19 September 2021 from <https://www2.assemblee-nationale.fr/decouvrir-l-assemblee/role-et-pouvoirs-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-de-controle-et-l-information-des-deputes/la-declaration-de-guerre-et-les-interventions-armees-a-l-etranger>

Deutsche Welle. (2021, April 21). *French soldiers who warned of 'civil war' to face sanctions*. Ημερομηνία πρόσβασης Μάιος 24, 2022, διαθέσιμο σε: <https://www.dw.com/en/french-soldiers-who-warned-of-civil-war-to-face-sanctions/a-57368532>

Fairbairn, C., Mills, C., Torrance, D., Cowie, G., Dawson, J. (2022, May 20). *Northern Ireland Troubles (Legacy and Reconciliation) Bill 2022-2023* (Research Briefing). Uk Parliament, House of Commons Library. Ημερομηνία πρόσβασης Ιούνιος 25, 2022. Διαθέσιμο σε: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9553/>

France 24. (2021, décembre 23). *Guerre d'Algérie : la France ouvre ses archives des affaires judiciaires et policières*. Ημερομηνία πρόσβασης Μάιος 24, 2022. Διαθέσιμο σε: <https://www.france24.com/fr/france/20211223-guerre-d-alg%C3%A9rie-la-france-ouvre-ses-archives-des-affaires-judiciaires-et-polici%C3%A8res>

France Diplomatie - Ministère de l' Europe et des Affaires Etrangères. (2022, janvier). *Le Traité d'Aix-la-Chapelle sur la coopération et l'intégration*

franco-allemandes. France Diplomatie. Ημερομηνία πρόσβασης Απρίλιος 13, 2022, διαθέσιμο σε:

<https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays/Allemagne/relations-bilaterales/le-traite-d-aix-la-chapelle-sur-la-cooperation-et-l-integration-franco/article/le-traite-d-aix-la-chapelle-sur-la-cooperation-et-l-integration-franco>

Geneva Conference. (1954, July 20-21). Geneva Agreements (Agreement on the Cessation of Hostilities in Viet-Nam, Agreement on the Cessation of Hostilities in Cambodia, Agreement on the Cessation of Hostilities in Laos). United Nations Peacemaker. Retrieved in 26 October 2021 from https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/KH-LA-VN_540720_GenevaAgreements.pdf

Government of the United Kingdom. (2020). National Security Council. Retrieved in 23 August 2020 from <https://www.gov.uk/government/groups/national-security-council>

La Cour Européenne des Droits de l'Homme. (2015). Affaire Matelly c. France (Requête no 10609/10). Cinquième Section, Arrêt. Strasbourg. Διαθέσιμο σε <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-146695>

LOI no 97-1019 du 28 octobre 1997 portant réforme du service national (1), (1997). République Française. Paris: Légifrance - Le service public de la diffusion du droit. Διαθέσιμο σε: [LOI no 97-1019 du 28 octobre 1997 portant réforme du service national \(1\) - Légifrance \(legifrance.gouv.fr\)](https://www.legifrance.gouv.fr/loi/97-1019)

LOI n° 2018-607 du 13 juillet 2018 relative à la programmation militaire pour les années 2019 à 2025 et portant diverses dispositions intéressant la défense, (2018). République Française. Paris: Légifrance - Le service public de la diffusion du droit. Διαθέσιμο σε: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000037192797>

LOI n° 2022-229 du 23 février 2022 portant reconnaissance de la Nation envers les harkis et les autres personnes rapatriées d'Algérie anciennement de statut civil de droit local et réparation des préjudices subis par ceux-ci et leurs familles du fait de l'indignité de leurs conditions d'accueil et de vie dans certaines structures sur le territoire français (1). (2022). République Française.

Paris: Légifrance - Le service public de la diffusion du droit. Διαθέσιμο σε:
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000045220741/>

Mills, C. & Torrance, D. (2022, May 18). *Investigation of Former Armed Forces Personnel Who Served in Northern Ireland* (Research Briefing). UK Parliament, House of Commons Library. Ημερομηνία πρόσβασης Ιούνιος 25, 2022.
Διαθέσιμο σε:
<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-8352/>

Question écrite n° 25852 de Mme Joëlle Garriaud-Maylam. (2017, mai 25). *Périmètre du nouveau ministère des armées*. Le Sénat. Ημερομηνία πρόσβασης Απρίλιος 13, 2022, από
<https://www.senat.fr/questions/base/2017/qSEQ170525852.html>

République française. (no date). *Chapitre VI : Associations professionnelles nationales de militaires (Articles R4126-1 à R4126-17)*. In Code de la défense: Partie réglementaire (Articles R*1122-1 à D5382-1) - Partie 4: le personnel militaire (Articles D4111-1 à D4382-4), Livre Ier : statut général des militaires (Articles D4111-1 à D4152-10), Titre II : droits et obligations (Articles D4121-1 à R4126-17). Légifrance: le service public de la diffusion du droit. Retrieved in 26 octobre 2021 from:
<https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA000032951432/2016-08-01>

République française. (2009). *Décret n° 2009-1657 du 24 décembre 2009 relatif au conseil de défense et de sécurité nationale et au secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale (JORF n°0301)*. Retrieved from ELI:
<https://www.legifrance.gouv.fr/eli/decret/2009/12/24/PRMX0928467D/jo/te>
xte Alias:

<https://www.legifrance.gouv.fr/eli/decret/2009/12/24/2009-1657/jo/texte>

République française. (2021, août 26). *Loi du 1er juillet 1901 relative au contrat d'association*. Légifrance - le service public de la diffusion du droit. Retrieved from <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000497458/>

Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale. (2020). *Le Secrétariat pour le Conseil de Défense et de Sécurité Nationale*.

<http://www.sgdsn.gouv.fr/le-sgdsn/fonctionnement/le-secretariat-pour-le-conseil-de-defense-et-de-securite-nationale/>

SGDSN (secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale). (no date). *Le Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale, Histoire*. Ημερομηνία πρόσβασης Ιούνιος 25, 2022. Διαθέσιμο σε: <http://www.sgdsn.gouv.fr/histoire/>

UK Ministry of Defence. (2018). *A Force for Inclusion: Defence Diversity and Inclusion Strategy 2018 – 2030*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/907901/20180806-MOD_DI_Plan_A4_v14_Final-U.pdf

UK Parliament. (2017, November). *Armed Forces (Statute of Limitations) (Volume 630)*. The Bill presented by Richard Benyon. House of Commons, Hansard. Retrieved in 22 October 2020 from: [https://hansard.parliament.uk/commons/2017-11-01/debates/426FBD0F-8D4B-4BE6-B59B-FAD4530F14E0/ArmedForces\(StatuteOfLimitations\)#contribution-E5F9524C-2235-4177-9FC4-058C1FF066E6](https://hansard.parliament.uk/commons/2017-11-01/debates/426FBD0F-8D4B-4BE6-B59B-FAD4530F14E0/ArmedForces(StatuteOfLimitations)#contribution-E5F9524C-2235-4177-9FC4-058C1FF066E6)

Vie publique. (2019, Novembre 20). *Les opérations militaires extérieures de la France (OPEX)*. République française. Διαθέσιμο σε: <https://www.vie-publique.fr/eclairage/18474-les-operations-militaires-exterieures-de-la-france-opex>

Vie publique. (2020, novembre 3). *Qu'est-ce que le Conseil de défense et de sécurité nationale (CDSN)?* République française. Διαθέσιμο σε: <https://www.vie-publique.fr/fiches/277025-quest-ce-que-le-conseil-de-defense-et-de-securite-nationale-cdsn>

Vie publique. (2022, Mars 2). *Armée, dissuasion nucléaire, Europe de la défense... L'essentiel en 10 questions-réponses*. République Française. Διαθέσιμο σε: <https://www.vie-publique.fr/questions-reponses/284126-armee-dissuasion-nucleaire-europe-de-la-defense-en-10-questions>